

WIMBP
Opole

139 s.

I

C

STANISLAI
LVBIENSKI

EPISCOPI PLOCENSIS
OPERA POSTHVMA

HISTORICA,
HISTORO-POLITICA,

VARIQVE DISCVRSVS,
EPISTOLÆ, ET ALIQVOT ORATIONES,

Quorum Indicem sequentes post Prefationes pagina ostendunt,

Revisum EDITA *Clara*
AB EXECVTORIBVS TESTAMENTI.

Vita Auctoris reperitur à pagina 398. &c.

ANTVERPIÆ,
Apud IOANNEM MEYRSIVM.
M. DC. XLIII.

Cum Gratia & Privilegio.

WEBP
OP019

345
AkC V Nr 13/66 C

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI
AC REVERENDISSIMO DOMINO
D. MATTHIÆ LVBIENSKI
DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA
ARCHIEPISCOPO GNESNENSI
LEGATO NATO REGNI POLONIÆ PRIMATI
PRIMOQVE PRINCIPI.

VM posthuma Stanislai Lubie-
nij Episcopi Plocensis opera, Ti-
bi Princeps Illustrissime fraternæ
gloriæ hæredi destinaremus, no-
uo prætereà nomine ea Tibi de-
beri aduertimus; postquàm Te Archiepisco-
pum Gnesnensem, & Regni Primatem; au-
spicatò renunciatum intelleximus: nimirùm
agnouimus, Nestoris Polonici monumenta,
nulli æquiùs quàm publici amplissimi Regni
huius consilij Principi mancipari. Tibi itaque
illa dicamus & sacramus: Tu cultum & ob-
seruantiam nostram benignè amplexus, haud
grauatim ex ijs recognosces, cùm ea quæ ex
antiquitate eruta, hîc ponuntur ob oculos,
tum non exiguum interuallum illius tempo-

*Sarb. in od. ad
eundem.*

nis, quo magnum illud pietatis, & prudentiæ
 regendi populos exemplum, Sigismundus Ter-
 tius, miti iuxta ac felici imperio res Polonicas
 administravit. Etsi quorsum Tibi Annales,
 quorsum Commentarios euoluere? qui paucis
 concessam ætatis prærogatiuam adeptus, plus
 rerum hoc seculo gestarum, feliciusque me-
 moriâ comprehendis, quàm calamo assequi
 datum: & diuturno negotiorum usu vim hu-
 manæ vicissitudinis edoctus, cordatum rerum-
 que notitiâ plenum pro libris pectus, Nos Te,
 viuidamque Tuam istam senectam, quæ Æ-
 gyptijs liber est, pro volumine habemus. In
 quo supra consummatam prudentiam, nata-
 les, vetustam stirpem, & quidquid fortuna
 maiorum virtuti tribuit, videmus, legimus-
 que: iam pietatem præcipuum humani animi
 bonum, quâ te velut certissimo quærendæ æ-
 ternitatis viatico munuisti: iam religiosam
 munificentiam, quâ Diuis propylea, sacella,
 templa collocas, aureoque & argenteo appa-
 ratu instruis: iam indefessum laborem quo sa-
 cra curas: iam priscum illum candorem, quo
 veteris & melioris æui mores renouas; ijsque
 in te omnium amorem mirificè accendis. Quem
 hac quâ plurimas virtutes egregiè adiuuas hu-
 manitate

manitate non deinxisti? quis in Te fidum illum Regi & Reipublicæ animum, eiusque grauitatem; quis summam non suspexit, non adamauit modestiam? quâ præditus visu iuxta & auditu cunctis venerabilis, ita lubricum hoc vitæ iter, inter ambitionis & vitiorum huius sæculi abrupta, vacuus periculo peregisti, vt in tam longo ætatis & honorum cursu, nihil in præteritum habeas excusandum, omnia laudanda. Loquuntur id Chelmenfis, Posnanienfis, Vladislauiensis Cathedræ, quæ Tibi, summa licet, statim pro merito prius obtigerunt; seu quia illarum boni interfuit, Te velut per vices eis partiri; seu Tua, vt illarum Præses conceptæ dudum de Te opinionis documenta dares: scilicet ne huc afferres solam sine experimento famam, qui pleno meritorum & gloriæ lumine, in hoc Polonici honoris Solstitio consistere debuisti. Sed Tu occasum potius quàm progredi altiùs cogitabas; cùm humanæ conditionis sortem tecum reputans, supremis tuis consulturus, sepulchrum funeri Tuo in Vladislauensi Basilicâ struxisti: verum aliud de Te Superi statuerant, cùm Te ex tumulo, quem cogitatione iam impleueras, ad Principem locum, à fatis, ad dignitatis Pri-

mariae in hoc Regno fastigium reuocarunt. Cæterum Tu, verè postliminio fati ad capef-
sendum eximium honorem processisti ; post
tristem nimirum obitum, clarissimi viri fra-
tris Tui, Plocensis Antistitis : si amorem con-
iunctionemque animorum inter vos, si perti-
nacem luctum quo defuncto parentasti æsti-
mamus, non suo tantum, sed simul fato mo-
rientis Tuo, qui sæpè fateris quantum claritu-
dinis, quantum in hac vergente ætate præsidij
illo orbatus amiseris. Superest vt velut gemi-
no funeri Tuo superstes, fatis in tam excelsa
loco inaccessus, orbatis clientibus solatium,
cunctis magnarum virtutum specimen, diu
præesse, & publicè prodesse valeas. Ita opta-
mus, ita vouemus, & hæc posthuma opera,
nosque ipsos amplitudini Tuæ æternum deuo-
uemus. Varſauiae 21. Septemb. 1642.

Executores Testamenti.

BENEVOLO
LECTORI.

Habuerat in animo, Stanislaus Lubienius Episcopus Plo-
censis Polonicam historiam continuare; quamobrem Ioan-
nis Heideolini primi post Martinum Cromerum rerum
Polonicarum scriptoris monumenta euoluerat: cetera tam quæ ex
Heideoliniano volumine perierant, quàm secuti postmodum tempo-
ris res gestas compositorus. Atque utinam tantum virium, vel
temporis ei fuisset, quantum rerum notitiâ valuit: absolutam ha-
tenuis Polonicam historiam haberemus. Ceterum valetudine, va-
riis & diuturnis morbis labefactatâ, & sub senectam titubante, ac
omni, quod interdum suppetebat otio, Senatorijs & Episcopalibus
curis, quas inprimis ad Officium suum pertinere existimauit, trans-
misso, ea solum inter monumenta vitæ functi reperta sunt, quæ olim
iunior in Commentarios redegerat. Hæc nos in unum collecta, ad-
ditis nonnullis discursibus, epistolis, & aliquot ab eo confectis opus-
culis, in lucem publicam damus, exemplo magnorum virorum, quo-
rum non pauci separata à perpetuis historiis bella, alij diuersa simul
congesta opera prodidere. Quod reliquum est, speramus hæc posthu-
ma à nobis edita monumenta, cum omnibus in quorum manus de-
uenerint, ob rerum antea acto tempore gestarum, & antiquitatis
notitiam, tum potissimum ei grata futura, qui aliquando in animum
induxerit reliquum Polonicae historiae contexere: ad quod componen-
dum, hæc nostra magno sibi adiumento fore experietur. Habes amice
Lector causam consilij nostri, nos luculentum eius fructum, gloriae
Diuinæ augmentum, deinde tuam in legendo beneuolentiam & fa-
uorem nanciscemur.

Illustriſſimus ac Reuerendiſſimus Dominus
D. STANISLAUS LUBIENSKI

Dei et Apoſtolicae Sedis gratia

EPISCOPUS PROCEſſus

Obiit VIII Idus Aprilis

M. D. C. XI.

ALIQVOT ODÆ IN GRATIAM
STANISLAI LVBIENII
EPISCOPI PLOCENSIS

SCRIPTÆ A
MATTHIA CASIMIRO SARBIEVIO
SOCIETATIS IESV.

RÆCEPS, & ipse sibi vix aliquot diebus superstes annus, me commonuit, vt annum pro Tuâ incolumitate Lyricorum meorum Votum exsoluerem VIRGINI CLARO-MONTANÆ. Exsolui illi, exsolui etiam Tibi: quibus vt plurima in dies soluamus, plura adhuc debemus. Illa mihi à puero studiorum præses, Tu iudex, & arbiter, & aliquot iam annos præcipuus hortator atque instigator. Vt Naruiam, vt Bugum, mihi natales, amnes carmine celebrarem, sæpiùs per literas monuisti. Nunc demum monita tua in animum meum diligenter abdita, fideliterque concepta, postliminio velut semina proruperunt. Scripsi aliquid de Bugo Tuo; sed huius carminis viridis neque dum adulta herba est, vt ipse Bugus alluere videatur. Recentem istam Poëseos illecebram humili atque agresti Plonscensi casæ debeo, sicut & Syluiludia, quæ ad numeros Musicos aptari audio: debeo aperto ac benigno cœlo, in quo Sarbieuum natalis mihi pagus Plonscio vnâ propè leucâ dissitum, iacet: sed maxime Tibi debeo, Apollini meo, qui me Viscouij, qui Brocouij, Villarum, Oppidorumque tuorum amœnitate, sæpiùs refecisti. Diu ipse & benè vale. Varſauia ix. Calend. Ianuarij 1637.

A D
DIVAM VIRGINEM
CLARO-MONTANAM

PRO ILLVSTRISSIMO
STANISLAO LVBIENSKI
EPISCOPO PLOCENSI
VOTVM.

*Diua Clari gloria verticis,
Cui dedicatis effigies nitet.
Circum tabellis, & superba
Thure calent precibusq; templa.
Paullum reducto MASOVIAM bona
Dignare vultu, quæ vehit inclytis
Electra ripis, & refuso
Naruia luxuriatur amni.
Latè potentem LVBIENII diu
Serua Tiaram, seu tibi Plociis
Affusus aris mille sacros
Aserit indiget atq; Mystas.
Seu literato plurimus otio
Musisq; pallet; seu petit auj
Amæna VISCOVI vireta, aut
Pultopolin, viridemq; BROCYM.
Serues egenti Nestora Lechia, &
Inter togatas canitiem sine
Virere curas; non tepentis,
Non gelidi graue tempus anni.
Non siccus illum Sirius, aut madens
Orion afflet; dumq; tuo pius
Se ponit in vultu, salubrem
VIRGO Tui trahat oris auram.*

Sic

*Sic ille sacris pulcher in infulis
Te sæpè placet; sic ego te nouis
Redorsus exornem Camenis
Dum celeris redit Orbis Anni.*

INCLYTÆ LVBIENIORVM NOBILITATI
S A C R V M.

*Vondam reuinctus Palladiâ caput
Sacrum coronâ, carus Iasoni
Vates, inexperto Chelydri
Mortiferi periturus ore,
Inter Pelasgos Amphycides stetit
Thyphinq, nondum gurgitis arbitrum
Iussit per obstanteis procellas
Fatidicam celerare pinum.
In transtra fratres Tyndarida ruunt,
Fluctusq, verrit grandior Hercules:
Et Mercuri proles Echion
Thesalicos glomerat rudentes.
Frater tenaces Eurytus anchoras
Proramq, seruat, nec Boreæ genus
Alas reformidans paternas
Vela manu reuoluta pandit.
Omnes parentum nobilium decor,
Omnes Deorum progenie sati,
Incognitam Nymphis carinam
Tandem auido posuere cælo.
Sic vos (auii laurea verticis
Quos fronde prisca cingit imaginum.)
LVBINIDÆ magni nepotes
Pieriam subiisse mecum.
Gaudete cymbam, protinus auiis
Sulcanda remis nubila, protinus
Lunaq, stellarumq, & altis
Littora sunt subeunda velis.
Nam qualis Orpheus Argolicam polo
Fixit carinam; non aliter mea*

Vos inferet cælo Thalia
 Rectine non facili canendos.
 Seu bellicosam Martius indolem
 Accendit ardor, signaq; gentibus
 Erepta vicinis reportans
 Arma animis gerit, arma dextris:
 Seu blanda tutis otia ciuibus
 Conclufa Iani limina nuntiant,
 Fascesq; victores clientum
 Grex oleâ viridante cingit.
 Quod si recessus Pierij placent,
 Et non prophanis cognita vatibus
 Cortina, felices labores
 Pegasea venerantur unda.
 Intaminate quos sapientia
 De fonte promunt signa Lubiniis
 Notata ceris, omne dextro
 Surgit opus genio peractum.
 Saluete clara sidera patria,
 Nostroq; vecti per mare barbito
 Cursu fatigatam carinam
 Stellifero sociate mundo.

LAVS BVGI
 IN GRATIAM ILLVSTRISSIMI
 STANISLAI LVBIENS KI
 EPISCOPI PLOCENSIS.

On me doloſo Salmacis alueo;
 Non miſta Diuis flumina Perſicis;
 Non merſus Etoli Thoantis
 Letiferis Achelous undis.
 Vocat canoro pectine Thracios
 Laxare neruos; ponite murmura
 Cydniq; Pactoliq; & alta
 Tybri pater metuende ripâ.
 Cantabo BVGVM, qui neque Syrium
 Latrare circum VISCIVVM ſinit,
 Leuoſq; defendit vapores
 Quos pluuiſio vehit Auster anno.

O Buge sacris edite fontibus!
Quæ me Dearum Pieridum tuis
Haurire de conchis liquorem
Innocuæ patiatur unda?

Quis pressa longo cornua me sinat
Leuare musco; quis fluidos sinus
Riuosq; de mento cadenteis
Suppositâ retinere dextrâ?

O Buge! terso lucidior vitro
Te nullus altâ lapsus ab ilice
Ramus, neque armenti petulci
Ad niueas properantis undas.

Perturbet error, non calido Notus
Te siccet aestu, non Borealibus
Demissa tempestas ab oris,
Sed tepida leue murmur aura.

Perflet volentem, dum Cererem tamen
Domas rotarum mole volubili,
Messeq; Viscoui feracis
Vorticibus teris æstuosis.

Iucundiori Pierias sono
Mulcebis aures nunc, age, Naruie
Concorde lapsurus fluento, &
Masouiis refer ista Nymphis.

Si vera præsens vaticinantibus
Latous edit [credite posteri]
Non longa seclorum catena
Attonito dabit ore vatem.

Qui plena nostra flumina gloria
Feret per vrbeis, non humili lyrâ,
Cantuq; vos olim sonabit,
Et cytharâ generosiore.

P A R S P R I M A.

B revis Narratio profectionis in Sueciam Sigismundi Tertij Regis Poloniae & Sueciae, dum à morte Ioannis Sueciae Regis parentis sui hæreditarium Regnum capefferet.	1
De motu Ciuili in Polonia libri quatuor.	22
Causæ cur Sigismundus Poloniae & Sueciae Rex bellum Mo- schis intulerit ad Potentissimum Romanorum Imperatorem Matthiam missæ.	153
De rebus Silesiacis discursus.	159
Responsio ad Septuaginta rationes quibus ficti nominis Eques dum Serenissimo Regi & Polonis, ne se motibus Hungaricis & Bohemicis immisceant, persuadere conatur, falsis rationi- bus iura Regni interuertere nititur.	162
Dissertatio de iure Regni Poloniae ad Russicas Moschouitica- que ditiones.	178
Stanislai Zolkieuij Generalis exercituum Regni Poloniae Du- cis de bello Turcico Epistola Deliberatoria ab Auctore in Latinum versa.	185
Epistola Narrationem belli Turcici ad Chocimum gesti con- tinens ad Gregorium XV. Summum Pontificem missa.	187
Ferdinando Secundo Romanorum Imperatori de eodem bello relatio.	190
De statu rerum Polonicarum ac militari confœderatione quæ Anno M. DC. XXII. accidit dissertatio & querela.	193
Responsum ad Protestationem quæ nomine dignitariorum Officialium & nobilitatis Palatinatum Posnaniensis & Ca- lissiensis contra Statum Spiritualem in lucem prodierat.	202
Amica Parænesis Thomæ Zamoscio dum Regni Vice-cancel- larius renunciaretur data.	214
Errata Iulij Belli Laureæ Austriacæ Scriptoris taxata.	225

P A R S S E C V N D A.

M onita de rectè gerendo Episcopatu.	243
V itæ Episcoporum Plocensium.	309
Vita Pstroconij.	396
Epistolarum Decades tres.	435
Sigismundi III. captâ arce Smolenscensi Varfauiam reducis nomine Capituli Varfauiensis gratulatoria salutatio.	465
Eiusdem laudatio funebris scripta.	469
In funere eiusdem Sigismundi III. Oratio dicta.	488

SVMMA PRIVILEGII REGII.

S V M-

C E N S V R A.

OPERVM posthumorum Stanislai Lubienſki Episcopi Plocenſis Partes duæ cum adiunctis Vitâ Auctoris, & Matthiæ de Buzenin, ac Monitis eiufdem de rectè gerendo Episcopatu nihil continent ſana doctrinæ aduerſum, ſed plurima memorabilia & inſtructiones, quæ digna ſunt, ut typis commiſſa, etiam poſteris communicentur. Actum Antuerpiæ VI. Decemb. M. DC. XLII.

P. Coens S. T. L. Canon. & Scholaſt.
Antuerpienſis Lib. Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratiâ Hiſpaniarum & Indiarum Rex Catholicus, Archidux Austria, Dux Burgundiae, Brabantiae, &c. Sereniſſimus Belgarum Princeps diplomate ſuo ſanxit, ne quis Operum Poſthumorum Stanislai Lubienſki Episcopi Plocenſis Partes duas præter Ioannis Meurſij Typographi Antuerpienſis voluntatem, intra nouennium in Belgio excudat, aut alibi terrarum locorumve excuſas in has inferioris Germaniæ Prouincias inferat, venaleſcæ exponat. Qui ſecus faxit præter conſiſcationem exemplarium, triginta florenorum pro ſingulis libris ſic illatis ſoluendorum pœnâ multabitur, uti latius patet in litteris datis Bruxellæ anno 1643. die 7. Ianuarij.

Signat

Steenhuiſe.

STANISLAI
LVBIEWSKI

EPISCOPI PLOCENIS

OPERVM POSTHVMORVM

PARS PRIMA.

PROFECTIO IN SVECIAM

SIGISMUNDI III.

REGIS POLONIÆ ET SVECIÆ,

*Dum à morte Ioannis Sueciæ Regis parentis sui hereditarium
Regnum capefferet.*

VB exitum Anni Millefimi quingentesimi nona-
gesimi secundi mors Ioannis Regis Sueciæ Sigismun-
do III. Regi Poloniæ nunciata, magnoperè eum
permouit: nam & patris obitus filio non nisi tristis
& acerbus esse potuit, & anceps rerum Sueticarum
status nouâ eum curâ affecit. Stoccholmiæ ille Regiâ
Sueciæ vrbe VIII. Calend. Decemb. cesserat è vitâ, hærede Regni reli-
cto Sigismundo filio Poloniæ Rege; ea hæreditas illi & ex præscripto
pactorum, de quibus inter Gustauum Regem & Sueciæ Ordines olim
conuenerat, debebatur, & nouissimè priusquàm vocatus ad Regnum
Poloniæ finibus Sueciæ excederet, ita pater iuri filij cauerat, vt volenti-
bus Suecis, fidemque suam illi vni obstringentibus, Rex futurus Sueciæ
designaretur. Nec de iure ambigi poterat: sed inerat periculum, ne Ca-
rolus Dux Sudermaniæ, Regis defuncti frater sibi potiùs mallet, quàm
fratris filio Regnum deferri: maximè cùm non ignoraret ita Polonicis
pactis obstrictum Regem teneri, vt non nisi permittentibus Regni Or-
dinibus Regno excedere, & in Sueciam Regni capeffendi causâ trans-
mittere posset. Igitur properè missi in Sueciam, qui statum Regni ex-
plorarent, dubiosque hominum animos certâ spe maturi eò aduentus
Regij confirmarent. In Poloniâ non vsque adeò res tranquille videban-
tur: nullus quidem tunc ab hoste externo motus, sed ex Comitibus, quæ

*Mors Ioannis
Sueciæ Regis*

413.

*Status tunc
rerum in Po-
loniâ.*

A

proxi-

proximè acta erant ita discessum fuerat, vt ambigi meritò potuerit, quo animo præcipui Procerum, & inter eos Ioannes Zamoscius Regni Supremus Cancellarius erga Regem esset: videbatur enim is adhuc in eâ hærere opinione, quasi Rex desertâ Poloniâ, Regnoque paterno contentus, occupandæ Reipublicæ Austriacis occasionem (de quo in proximis Comitijis non sine indignitate Regis satis ambitiosè, auctore Zamoscio, actum quæsitumque fuit) præbere vellet: ac proinde existimabatur necessariam hanc Regis in Sueciam profectionem, vel impediturus, vel certè arctioribus terminis circumscripturus. Satis quidem in eum casum, si Rex Sueciæ moreretur, de Regiâ in Sueciam profectione, cautum erat in Comitijis Coronationis Regiæ: nimirum vt consultis Ordinibus, ad constituendas res illius Regni hæreditarij Regi ire liceret: sed animi hominum, quos sinistra suspiciones occupauerant, pacandi prius erant, antequàm de eâ re in Comitijis agi, modusque in Sueciam profectionis, & isthic mansionis statui & definiri posset. Dimissi à Rege Internuntij ad præcipuos Senatores edocendos, quid Rex ab iis fieri in proximis conuentibus postularet. Nemo ferè erat qui non Regi paternum Regnum capeßere cupienti fauendum putaret, nisi quòd alij Regem periculis, incerto adhuc Regni Sueciæ statu, non obijciendum, remque per Legatos potiùs gerendam censerent; alij totum id arbitrio Regis, dummodò dignitati & securitati eius satis conuenienter prospiceretur, permetterent. Mortui paulò antè erant tres magni nominis Senatores, primò quidem Stanislaus Comes Gorcanus Palatinus Posnaniensis, vltima nobilissimæ istius gentis stirps; deinde Martinus Lesnionolski Castellanus Podlachia, non tam loco Senatorio illustris, quàm quòd existimaretur cultiori ingenio cæteris præstare. Idcirco ille lectus fuit, qui ex Sueciâ Regem in Poloniam ad capeßendum Regnum venientem deduceret, eidemque inaugurato, sed adhuc iuueni à priuatis esset consiliis: itaque cùm gratiâ Regiâ floureret, eaque & reliquis & Regi ipsi grauis esset, postremò aulae lubricos fauores expertus cùm gratiâ Regiâ excidisset, inglorius deinceps, & parum gratus iis, quos beneficiis affecerat, vitæ ab aulae splendore remotæ impatiens, dolore animi contabuisse existimatus est. Hunc secutus Andreas Opalinius Supremus Regni Marescalcus, ac maioris Poloniae Præfectus: vir consilio pollens, & qui censorij istius Magistratus seuerâ administratione, plurimum auctoritatis sibi apud omnes, & non minus gratiæ apud Stephanum & Sigismundum Reges parauerat: ita certè tum existimatum est, hunc vltimum fore, nec parem illi successurum, qui ex vsu priscae disciplinæ eum Magistratum gerere posset. Huic in Mareschalcatu successit Stanislaus Przyremiscius, qui aulae Regiæ antè Marescalcus fuerat: Præfecturam maioris Poloniae Regis gratiâ adeptus Adamus Sandiuogius Czarncouius, Palatinatum Posnaniensem Hieronymus Gostomiscius.

*Deliberatio
de indicendis
Comitijis an-
tequàm Rex
in Sueciam
proficiscere-
tur.*

*Mors interim
liquot Polo-
niæ Procerum.*

*Motus Cos-
corum in Vo-
liniâ.*

Ferè eodem tempore dum de indicendis Comitijis agitur, ortus in Voliniâ

Volinia Duce Cosinio Cosacorum motus , duorum Senatorum virtute compressus , nunciabatur : Cosinius is in Palatinatu Podlachiae nobili loco natus ad Cosacos transierat, eorumque mox Dux effectus, cum non satis praedae, quam ex hostico colluies illa capere solet, spei ipsius responderet; siue quod quondam in oppido Constantini Ducis Ostrogiae Palatini Kiiouienfis, dum commeatum vi extorquere vellet, malè acceptus fuisset, collecto quinque millium exercitu, in possessiones potissimum Ducis Ostrogiae ferro & igne grassabatur. Quare is & suo & Reipublicae motus periculo, inprimis clientes necessariosque suos ad signa cogit, tum filio Ianusio Palatino Volinae dat negotium auctorandi grauioris armaturae militis: qui in Polonia delectu facto, sexcentorum circiter hastatorum patri in subsidium duxit cohortem, id robur totius exercitus fuit. At Cosinius & suarum virium conscius, & praeter hos sexcentos in Polonia lectos, caeteram ferè rusticanam turbam, ex qua Ostrogiorum exercitus constabat, imbellem esse gnarus, nihil aduersariorum apparatu territus, Pizcum oppidum munitione circumdat, & sub ipso acie instructa pugnae facit copiam. Et primò quidem fortuna audaciae adfuit; moti loco Ostrogiani, maiorque clades accepta fuisset, nisi Ianusius ipse suos in aciem induxisset; nec tulit levis Cosacus hastatorum Polonorum vim, primoque perrupto agmine, non pugna, sed caedes deinceps fuit; & percommode altiores niues impeditum iter fecerant, ne vagus hostis effugeret, cum è contra Poloni robustioribus equis insidentes facilius eniterentur. Caesa Cosacorum tria millia, signa *Cosaci caesi* ferè omnia, & viginti sex tormenta bellica campestria recepta; qui super fuerunt, intra munitiones oppidi, ad quod pugnatum fuit, reiecti, ibique clausi, cum nullam reliquam salutis spem haberent, ad preces versi vitam orabant: ipse Cosinius ex oppido progressus, supplex fit Palatino Kiiouienfi: qui vt erat mitis vir ingenij, fonti & suprema merito dat veniam, certis conditionibus adiectis; quarum erat praecipua, ne Cosinius deinceps Cosacis se immisceret, neue Dux eorum esset. Quod se facturum iurauit ille; sed vt primùm sui arbitrij factus est, immemor iuris iurandi, nouos motus ciere coepit: collectaque Cosacorum manu, iis qui Ostrogiae Ducibus suppetias tulerunt, ac potissimum Visniouiecio infensus, iam iterum formidandus videbatur; sed dum incautiùs Circasios ingreditur, temulentus in hospitio à familiaribus Visniouiecij, qui eius loci Regius erat Praefectus, vnà cum nefariorum conatuum sociis (quadringenti circiter erant) occiditur. Hæc mense Martio, Anno Millesimo quingentesimo nonagesimo tertio gesta. Sub finem eiusdem mensis Comitij Varsoviae ad diem IV. Maij indictis, particulares Palatinatum conuentus peragebantur. Vt paulò superiùs attigi, plurimi ex euentu *Comitia in-* proximè praeteritorum Comitiorum rem metientes, nouas res circum- *dicta Varso-* spectare videbantur, atque maximè Palatinatus Cracouienfis nobilitas *uia pro die* Regi offensa erat: primùm quidem ob delatum Episcopatum Craco- *4. Maij 1593.* uiensem

uiensem Georgio Radiuilio Cardinali, & Episcopo Vilnensi, deinde quòd Ianusius Ostrogus à Rege itidem ex Palatinatu Volinię ad Castellatum Cracouiensem promouendus destinabatur. Vtramque promotionem ægerrimè tulerant multi, & inter cæteros Zamoscius, eum qui in præteritâ Electione contra Regem pro Austriacis senserat, opimiori Episcopâ ditari haud æquum censebat: præsertim cùm antea Rex promississe diceretur, eundem Episcopatum ad Andream Bathorem Cardinalem, pro quo ille nitebatur, se delaturum. Ostrogio ne id quidem imputari poterat, ac si externus esset, cùm amplissimas possessiones in territorio Cracouiensi haberet: sed potentia illius & fauor in domum Austriacam in inuidiam vocabantur. Et Conuentus quidem Prosouicensis vt inter discordes, partiumq; fauore imbutos, binis lectis diuersis Nuntijs, quorū postea neutri ad Comitiam admissi sunt, transactus. Cæterum Ianusius Ostrogia Dux spolia nuper cæsorū Cosacorum præferens, peracto Prosouicensi Cōuentu Cracouiā ingressus, & vexillis ex hoste captis, ad ædem Diui Stanislai, quæ in Rupellâ est, affixis, plurimum ei, quâ flagrare cœperat recens rei gestæ gloriâ, inuidiæ dempsit, effecitque vt æquioribus animis sua promotio acciperetur. Cùm iam Comitiam instarent, Rex non ignarus passim id in suspicionem vocari, quòd cùm ille ductâ ex domo Austriacâ coniuge, tam arctâ sanguinis necessitudine familiam eam sibi deuinxisset, hætenus tamen nec à Cæsare, nec à reliquis Austriacis, conditionibus transactionis Bendzinenfis satisfieri: Ioannem Zamoscium Grimalium (qui postea Archiepiscopus Leopoliensis fuit) tum Secretarium suum ad Imperatorem Rudolphum misit, eo nomine expostulatum petitumque, vt tandem Cæsar eo metu Rempublicam liberaret, nec de suâ erga Regem & Regnum Poloniae voluntate, cuiquam ambigendi locum relinqueret. Ea autem erant quæ desiderabantur, iuramentum tam Archiducis Maximiliani, quàm Hungariæ ordinum, quo ea de quibus Bēdzinij transactū fuit, firmari debuerant. Sigillum Imperij tabulis transactionis nondum appositū erat, nec Hispaniarū Rex hætenus eā transactionē, dato diplomate cautionis, ratâ habuerat.

Malè habet
Polonos ab
Austriacis non
satis
sactioni
dinens.

Idcirco Rex
Nuntium ad
Imperatorem
Rudolphum
Ioannem Za-
moscium
Grimalium
mittit.

Initium Co-
mitiorum.

Sensus ali-
quorum Se-
natorum de
profectione
Regia in Sue-
ciam.

Die Comitij dictâ appetente, pauci Senatores, Nuncij magnâ ex parte discordes, comparuerunt: inani disceptatione multi dies absumpti, dum inter Nuncios disputaretur, cuinam moderandorum dirigendorumque sui Collegij consiliorum partes deferrent: postremò id munus ad Nicolaum Danilouicium iuuenem adhuc, sed maturo iudicio grauem, & qualis mox futurus esset iam tum demonstrantem, omnium consensu delatum est. Itum deinceps ad expedienda Comititalia negotia, quæ, nomine Regis, Cancellarius tractanda proposuerat; sed profectio Regis in Sueciam,prehendendę Regni illius hæreditarij possessionis causâ, potissimum in disceptationem veniebat, permittendūne Regi esset, vt eò excurreret, præcipui quique, principe eius sententiæ Stanislao Carnouio Archiepiscopo Gnesnensi, suadebant, ne Rex dubijs ad-
huc

huc Sueciæ rebus periculoso itineri se committeret, omniaque prius quæ ad constituendas res illius Regni pertinerent, per legatos experiretur, quàm ipse præsens magno vtriusque Regni periculo tantum discrimen subiret. E contra Rex ostendebat, nunc quidem isthic pacatas res esse, ceterum si ipse eò ire moraretur, omnia partim aduentus sui desperatione, partim ambitione quorundam perturbatum iri; gratum sibi esse quòd ordines Regni Poloniæ, & dignitatis & securitatis suæ rationem habeant; ceterum sibi satis perspectum esse præsentē Sueciæ statum, nec quidquam isthic subesse periculi: subditos omnes secundum patris sui mortem in officio esse, & fore, si vicissim ipse maturo ad paternum hæreditariumque Regnum aduentu, sibi salutem eorum curæ esse ostenderit: se non eo animo proficisci velle, vt interim rem Poloniam negligeret, sed vt rationibus vtriusque Regni consuleret: per legatos iniurandum nec dari, nec ritè peti, nec Regni hæreditarij possessionem adiri posse, in quâ apprehendendâ multa haud dubiò interuenirent, quæ præsentiam Regis poscerent. Denique impofterum quoque prospiciendum, resque illius Regni, & eius absente Rege administrandi gubernandique, modus præscribendus: in eum euentum pactis Electionis Varfauiensis cautum fuisse, vt consultis Regni Senatoribus, dum id res Sueciæ poscerent, nemo eiusmodi profectioni intercederet, aut eam moraretur. In eam itaque sententiam decretum Comitiale factum, & permilla Regi in Sueciam profectio, dataque & accepta fides, & Regem proximâ ætate rediturum, & ordines Regni eius aduentum ad festum Diui Bartholomæi anni sequentis præstolatos; nisi ad eam diem Rex rediisset, tum demum illis licitum fore sibi & Reipublicæ Poloniæ aliter consulere. Aegrè tulisse Cancellarium suprâ attigimus, quòd præterito Cardinali Bathoreo, Episcopatus Cracouiensis Radiuilo delatus esset: sed priuatam eam offensam priuato consilio composuerunt Senatores, Rege annuente, vt Cardinalis Bathorei rationibus, collatâ ei Abbatîâ Ceruenecensi, consuleretur. Nec de Castellano Cracouiensi Ostrogio collato quisquam deinceps apertè questus est, tacitâ indignatione plerisque incongruum visum, eum alijs Poloniæ proceribus anteferri. Cumque in animis hominum hæreret adhuc opinio, fuisse superioribus annis complures, qui cum externis Principibus (maximè, idque non sine causâ, eo nomine suspecta erat domus Austriaca) de prodendâ illis patriâ consilia conferre ausi, eorum ambitionem & irritassent, & fouissent, ne id impunè illis fieret, latâ lege ad Iudicium Supremi Tribunalis Regni, eiusmodi libertatis patriæ licitatores, quos tunc Practicantes appellabant, remissi sunt: neminem tamen eo nomine compellatum aut iudicatum, nedum condemnatum fuisse constat. Mouerant & dissidentes in religione quæstionem, vrserantque vt securitati suæ ex præscripto, vel potiùs promisso Comitiorum Coronationis Regiæ caueretur. Multum

*Consensu
Ordinis
Rex in
ciam pro
ciscatur.*

*Reliquis Co-
mitiorum
successus.*

*Ioannes O-
strogus Ca-
stellanus
Cracouiensis.*

*Agentes cum
externis Prin-
cipibus de
prodendâ illis
patriâ vbi
iudicandi.*

*Controversia
mota à dissi-
dentibus in
religione quo-
modo sopita.*

*Dotis & con-
tradotis Re-
ginae Annae Si-
gismundi III.
prima coniun-
ctio cautio.
Anna Maria
Sigismundi
III. filia na-
scitur 23.
Maij 1593.
Legati ad
Comitia à
Rudolpho
Imperatore
64*

ea res, illa quoque, ut sapè alias, Comitia morata est, sed postremò placuit citra religionis mentionem, omnium securitati generali clausulâ cauere, seueriori edicto promulgato in eos, qui quacumque ex causâ tumultus excitarent. Cautum præterea, ne legati externi absente Rege à quoquam priuatim admitterentur; sed ad Archiepiscopum Gnesnensem, si qui venissent, remitterentur, qui non nisi vocato Senatu legationem eam audire & expedire possit. Turbulentior præteriti anni Comitiorum exitus, impedimento fuit, quo minùs de dotalibus Reginae bonis certi aliquid statui posset; at in istis, volentibus etiam iis, qui per hoc connubium Regis, cum domo Austriacâ coniunctionem minùs probabant, dotis contradotisque cautiones lege publicâ firmatae sunt, ditioresque Regiæ, quæ deinceps dotali iure Reginae essent, specificatae & assignatae, adnitente maximè Cancellario, ut hac in re Regis voluntati & desiderio satisfaceret. Regina tum in puerperio erat: nam XXIII. Maij, qui fuit Dominicus dies, sub ipsis Comitijs primo partu filiam, cui postea nomen Anna Maria impositum fuit, ediderat. Miserat ad ea Comitia Rudolphus Imperator legatos suos, primò quidem ut dolorem quem Rex morte patris sui Regis Sueciae acceperat, visitato inter Principes officio solaretur; deinde ut expostulationi, quam per Zamoscium Secretarium suum Rex ad Cæsarem detulerat, satisfaceret: in quo negotio id erat legatis mandatum, ut dicerent, Maximilianum & Hungaros iuxta præscriptum transactionis Bendzinensis hætenùs non iurasse quidem, sed à Cæsare quoque eos, ut qui in Cæsareâ potestate non sint, cogi ad id non posse: sigillo Imperij non nisi in Comitijs Cæsarem uti solere, videri tamen eo minùs opus esse, cum Bohemiae Regni sigillum appositum sit: nec Hispaniarum Regis eius transactionis confirmationem necessariam existimare: denique Cæsarem bonâ fide polliceri, nullum inde vel Regi, vel Reipublicae Polonae periculum obuenturum, cum id omne Cæsar non permittendo auertere possit. Hæc tum ferè in Comitijs gesta: tributum etiam quo Respublica ad omnem casum paratior esset, scitum: namque & in exitu Comitiorum significatum erat, Tartaros incurfatis finibus prædas inde abegisse, & sub absentia Regis, verendum erat, ne hostes quid noui molirentur. Legationes item ad externos Principes decretæ & missæ: ad Imperatorem Romanorum, Boianouius Camerae Regiæ Aulicus; ad Archiducissam matrem Nicolaus Wolscki Gladifer Regni, qui nunc est Supremus Regni Marescallus: utrique mandatum, ut de puerperio Reginae Principes eos certiores facerent, eosque ad communionem eiusdem lætitiæ inuitarent, ac de Regiâ in Sueciam profectioe cum illis conferrent: ad Tartarum missus Nicodemus Cosacouius, sed is, cum literæ publicæ fidei (ut moris est) à Tartaro ei non darentur, non obitâ legatione rediit. Ad Turcarum Imperatorem Amurathem Tertium, Venceslaus Drosinicius Aulicus Regius ablegatus, iussusque sub specie contestandæ amicitiae explorare eius

*Legati ad
externos
Principes
missi.*

eius Principis animum, quali esset erga Rempublicam, maximè cum eum latere non posset Regis longior à Regno absentia. Iam tunc Turcæ de inferendo Hungariæ bello consilia agitabant, sensimque eò copias traducebant; in quas cū in itinere Drosinfcus incidisset, ingens adiit discrimen: Constantinopoli primo quidē satis humaniter exceptus fuit; cæterum cū, an munera aliqua, quorum Turcæ avidissimi sunt attulisset, interrogaretur; illeque nihil præter amicitiam se ferre, eamque solam nomine Regis Poloniæ Turcarum Principi muneris loco delaturum responderet, nec postremò, vt apud Ieratum Bassam (supremus is Versicus erat) legationem exponeret, vel Regias literas illi traderet, se adduci pateretur, serò & agrè ad ipsum Sultanum admissus, & legatione ritè ex dignitateque Regis & Reipublicæ functus est, & rebus ex sententiâ confectis dimissus fuit. Die IV. Iulij nata nuper filia Regis sacro fonte tincta est, Cardinalis Radiuilius eo munere functus, Regina senior Anna, Regis matertera, infantem ad sacrum lauacrum Christiano ritu expiandam detulit: aderant Summi Pontificis, Cæsarei & aliorum Principum legati, actusque is omni celebritate adhibitâ, pro dignitate Principum, qui ad eum cohonestandum legatos miserunt, peractus. Interea Rex & ij qui eum trans mare in Sueciam comitaturi erant, ad insuetum iter se parabant, primam secundo flumine Vistulâ, Varfauîâ Dantiscum, nauigationē experturi. Itaq; nauibus paratis adornatisq; Rex cū Reginâ omniq; aulæ frequentiâ, die III. mensis Augusti itineri se accinxerunt, deducente eos ad littus Vistulæ Annâ seniore Reginâ Poloniæ, quæ recens natam Regis filiolum, quasi pignus sui erga Regem nepotem amoris apud se retinuerat. Paulò antè Mense Iulio ita Vistulæ aquæ excreuerant, vt res prodigij loco haberetur; circumuicina Cracouiæ oppida Casimiria Stradomiaque, & reliqua proxima flumini suburbia largiter undis irrigata, ingens damnum acceperant; subrutæ ædes, corrupta quæ in cellis vinarijs granarijsq; erant: agris quoque pratiscque eadem inundatio, per omne id spatium quo Vistula à suo fonte ad mare vsque decurrit, magnam vastitatem intulit, rusticis tuguriolis prorutis, frumentis limo oblitis, pecoribus pecudibusque & interdum etiam hominibus subitâ aquarum vi deprehensis suffocatisque. Pari & ferè maiori inundatione idem fluuius excreuerat anno Millesimo sexcentesimo vigesimo primo in ipso belli Turcici apparatu; quamquàm & illa prior referri possit ad bellum itidem, quod cum Turcis à Christianis in vicinâ Hungariâ gestum est, portendendum: nam in exitu huius, cuius res gestas persequimur, anni, Amurathes Tertius Turcarum Imperator, rupto fœdere, per suos Præfectos bellum in Hungariâ, quod aliquot deinceps annis variâ fortunâ gestum fuit, exorsus est. Sed ea inundatio percommoda Regi Dantiscum mense Augusto nauiganti fuit, vt sine vlllo impedimento naues defluerent: eo quidem die quo Varfauîâ soluit, classis illa flumineâ vento aduerso tardata fuit, vt Rex destinatæ primæ stationi por-

Baptismi
Anna Maria
Poloniæ In-
fantis pompa.

Sigismundus
Rex Varfau
mouet 159

Exundatio
Vistule.

quid eadem
tunc & aliàs
portenderit.

*Stanislaus
Carnouius
Archiepisco-
pus Gnesnensis
Plocia Regi
occurrit, ibide
alij Senatores.
Ceruenensis
Abbatia vi-
uente Abbate,
Andrea Ba-
thoreo Cardi-
nali in pos-
sessionem
datur;*

*Qui pauld
post in Hun-
gariâ indigne
perit.*

*Regis Sigis-
mundi Dan-
tiscum ad-
uentus.*

tum tenere non potuerit; at verò deinceps secundâ nauigatione vñs, bis ferè singulis diebus exscensione in littus factâ. In Plocensi ciuitate præ-
stò Regi adfuit Stanislaus Carnouius Archiepiscopus Gnesnensis, qui
faustâ comprecatione felicem longinquioris & periculosa profectio-
nis successum precabatur: aderant quoque ibi multi eius prouinciæ alij Se-
natores, & inter eos Albertus Baranoui Episcopus Plocensis, Andreas
Bathoreus Cardinalis, Episcopus Varmiensis. In eius gratiam fecerat
Rex vt Ceruenscum diuerteret, ad tradendam eius loci Abbatia Cardi-
nali possessionem: quod quidem Rege præsentem factum fuit, multum
renitentibus Monachis, superesse adhuc Abbatem clamantibus, & iura
liberè eligendi Abbatis appellantibus: sed frustra, nam Germanicus Ma-
laspina Nuncius Apostolicus ostendit, id Summi Pontificis voluntate
fieri, ni parerent, præsens illis anathema interminatus. Viuebat adhuc
Stanislaus Falzcki Abbas fessus annis, & sui penè impos, nec verbis, sed
lachrymis se tuebatur: inuidiosa sanè videbatur hæc sacerdotij, viuo alio,
vsurpatio, quod quidem multis alijs non benè cessit. Cardinalis quidem,
cùm post aliquot annos depositâ Cardinalitiâ purpurâ Regalem appe-
tijset, Princeps Transyluanie renunciatus, indignâ & genere & nomine
suo cæde extinctus fuit, tristi documento ijs futurus, qui pane Ecclesiæ
nutriti, statum, cui ab initio se addixerant, leui ambitionis aurâ afflante
temerè deserunt. Sed de eius exitu alio loco & tempore memorabimus.
Rex in eo itinere cùm Vladislauia ab Hieronymo Rozrazeuio Episcopo
loci illius, Torunia à ciuibus Torunensibus & alibi ab alijs honorificè
exceptus & lautè habitus esset, postremò Marieburgum deflexit, ibique
biduo moratus, terrestri itinere Dersauiam venit: vbi iterum nauibus
conscensus, altero die, qui fuit xiv. Augusti, Gedanum ingressus est. Ex-
ceptus à ciuibus cum summâ honoris & obsequij testificatione: schaphis
minoribus egregiè ornatis, iuuentus Dantiscana obuiam Regi progressa,
artis nauticæ in flectendis velis captandisque ventis, celeri huc & illuc
transcursu, peritiam ostendebat: naues in portu ipso frequentes, multis
non naualibus modò, sed muralibus etiam bellicis tormentis onustæ de-
tonabant: in ponte, ad quem Regia nauis appulsura erat, militaria fulge-
bant explicata signa, sub quibus ciues omnes vestibus armisque decori,
nihil horum quæ ad lætitiâ testificandam, Regemque cum splendore
excipiendum desiderari poterant, omittebant. Rex à primarijs ex Magi-
stratu salutatus, & per proximum portui forum, ad palatium istic para-
tum, à Senatoribus Regni qui præsentem erant deductus est. Erant au-
tem cum Rege præter Hieronymum Rozrazeuium Vladislauensem, &
Andream Bathoreum Cardinalem Varmensem Episcopos, Ioannē Tar-
nouium Regni Vice-Cancellariū, Hieronymus Gostomski Posnanien-
sis, Stanislaus Minski Lanciciensis, Ludouicus à Mortang Culmensis, Cema
Marieburgensis, & Stanislaus Costca Pomeraniæ Palatini, alijque non
pauci Proceres Poloni & Prutheni. Et primis quidem diebus pacata
omnia

omnia erant, certatumque à ciuibus, vt omnibus officijs gratam sibi Regis & Polonorum praesentiam ostenderent; frequentes inuitationes, lautiora conuiuia, hortorumque amœnitates exhibebantur. Sparsus erat priuatâ quorundam maleuolentiâ rumor, ac si Rex authoribus Malaspina Nuntio Apostolico & Hieronymo Rozrazeuio Episcopo Vladislauensi, cuius etiam spiritali iurisdictioni Dantiscum subest, templum Parochiale, remotis inde per vim Lutheranis, Catholicis esset restitutus. Creditum id vulgò, nec ipse Magistratus hoc quoque metu, sed vano vacabat: nam etsi id Rex iure facere potuisset, cum lite in Iudicio Regio de eo templo motâ, & legitimè decisâ, secundum Episcopi petitionem iudicatum fuisset; tamen non eo tum animo Dantiscum venerat, vt rem eam maiori vi tentandam & peragendam susceperet: ea nihilominus opinio & Magistratum Gedanensem attentio-rem fecerat, vt in omnem casum, conscriptis etiam in eum vsu aliquot militum cohortibus paratus esset; & populi animos ita exacerbauerat, vt is ad minimum motum arma correpturus videretur. Ita; cum die secundâ Septembris, in ponte, ad quem naues religantur, leue iurgium, inter vnum è peditibus Regijs, & nauiculatorem factum esset, ac ille vndique nautis, & cæterâ multitudine, quæ in ponte illo morari solet, ad opprimendum eum confluentibus, rectâ ad palatium in quo Rex diuersabatur recurreret, isque qui in excubiis erat peditatus opem illi ferret, in ipso penè momento tantus tumultus excitatus est, vt tota ciuitas armata ad forum decurreret: ac inprimis ij milites, quos publico stipendio auctortos Magistratus habuerat, omnes æquè ad vim cædemque faciendam instructi & parati, aream quæ palatio Regio subiecta erat, occuparent: vtrunque aliquot cæsi in ipso foro, Rege penè inspectante; petiæ sclopetorum globis iaculatorijs eius palatij, in quo Rex diuersabatur, superiores fenestræ: cumque ad sedandum tumultum Stanislaus Krasicki Castellanus Præmisliensis Reginalis aulae Magister cum potestate Marefcalci (nam tum Marefcalcis absentibus id munus obibat) progressus esset, parum abfuit quin violaretur. Rex ipse è fenestrâ palatij conspectu suo nihil proficiebat, Senatores Poloni, inter strepitum armorum, frequentesque ei aculationes, ægrè ad palatium Regis penetrare potuerunt: duabus circiter horis tumultuatum est, donec Consules Gedanenses, ferius quàm par erat, accurrerint: ad eorum conspectum & mandatum primò mercenarius miles signa composuit, tum reliqua multitudo sensim dilabi cœpit. Apparebat Regem & Reginam, omnesque qui cum Rege erant grauissimo perfunctos periculo: & si ante noctem (iam enim sol ad occasum vergebat) is tumultus sedatus non fuisset, cædibus & incendijs, non in Polonos modò, sed in ædes etiam Gedanensium opulentiorum, incondita & prædæ auida multitudo græsata fuisset. Ij ex Polonis maximum adierunt periculum, qui vel extra mœnia erant, vel in ponte obambulabant; ex iis nonnulli occisi, & submersi; complures, etsi

*Falsus rumor
de templo Pa-
rochiali Dan-
tiscano, Lu-
theranis per
Regem adi-
mendo.*

Inde tumultus.

etſi penè inermes, manu armatâ, cùm aliud effugium non pateret, ſalutem ſibi pepererunt: Magiſtratus Gedanenſis, quò innocentiam ſuam teſtaretur, excubias eius noctis ad arbitrium Senatorum Regni diſpoſuit: inter excubitores & aulici Regij familiareſque Senatorum Poloni fuerunt.

Rex Daniſco ſoluit.

Sequenti die Rex vocato ad ſe Magiſtratu Gedanenſi, eoſque grauiter obiurgato, globulos etiam pyxidum, quibus fenestræ illius palatij petiæ erant, oſtendit: pauciſque exactis diebus, cùm tum demum classiſ Suetica ad oſtium portus appuliſſet, cum omnibus qui eum in Sueciam comitaturi erant, ne quæ inter inſenſos ſeditioni occaſio daretur, dilatâ in aliud tempus, ſtudiõne an errore ille tumultus excitatus fuerit, inquisitione, ciuitate exceſſit, & in tuguriis (quæ ſub Laternâ portus Dantiſcani, paucis exceptis, vilia ſunt) octo circiter diebus ſubſtitit, donec oneratis nauibus parata classiſ eſſet. Demum die xv i. Septembris cùm Rex & reliqui omnes naues conſcendiſſent, leui flante vento, leuatis anchoris, in quibus ante portum vniuerſa Regia classiſ ſteterat, vela explicata, ſignumque itineri datum: circumſonantibus magno fragore tormentorum bellicorum exploſionibus, quæ ita ordinata erant, vt naualibus tormentis, ea quæ in arce, ſeu Laternâ portus Dantiſcani exonerabantur, ad numerum reſponderent. Dies ſerena admodum erat, nobiſque, quibus incomperta adhuc erat maris varietas, lætam & ſecundam nauigationem ſpondentibus, riſere nautæ, ſerenitatem eiufmodi ingentis mox tempeſtatis ſignum eſſe aſſerentes: ſimul apparebant belluæ marinæ, quæ idem portenderent. Classiſ vniuerſa ſexaginta ferè nauibus maioribus conſtabat, quarum circiter erant quadraginta Sueticæ, quæ non niſi in puppim vrgente vento curſum facere poterant: commodiores reliquæ Hollandicæ, qualis ea quâ Rex vehebatur, & reliqui alij, qui ſecurioris nauigationis cauſâ ſoluto naulo eiufmodi naues conduxerant. Classi præerat Flamingus Sueciæ Regni Trierarchus, vir Regi ſemper fidus. Is nauium Magiſtris præceperat, vt ſignum quod è puppi nauis Regiæ pendebat, obſeruarent, naueſque omnes ordinem præſcriptum tenerent; ſed id fruſtra fuit: nam poſt occaſum ſolis contrarius ita incubuit ventus, vt quamuis demiffis velis, tamen retrò claſſem egerit: & cùm nos longiùs promouiſſe arbitraremur, altero die viſis à longè mœnium turribus, ad littora Gedani tædieuſâ velificatione nos errare conſpeximus. Poterant Hollandicæ naues, quales eæ erant, quâ Rex & nos vehebamur, ſuperato Helenſi promontorio, vlteriùs prouehi: ſed dum Sueticas naues operiuntur, & ad imperium Præfecti classiſ ſe accommodant, ipſæ quoque hæere coactæ ſunt. Triduo ventis & tempeſtati-

contrario vento retro-agitur Regia classiſ,

& tempeſtate iactatur.

Hela oppidum iuris Dantiſcani.

tibus iactata classiſ Regia, demum ad Helam iactis anchoris ſtetit: nos iactatione & maritimâ aurâ vexatî, nauſcabundi ocyùs ſcaphis delati terram petebamus; ſeriùs aliquantò Rex quoque & Regina exſcendit. Hela oppidulum eſt iuris Dantiſcani, beneficio Regio ſub certo annuo cenſu

cenſu illis attributum , ſterile & arenofum ſolum , piſcatio non incommoda: eâ incolæ vitam tolerant; ædificia , vt in pleriſque minoribus Polonia oppidis, humilia. Per aliquot ibi dies claffis ſecundum ventum expectare coacta: demum cùm is die XXIII. Septembris fauere videretur, euulſis anchoris , laxatæ velis habenæ; cùm ecce longè maior quàm ea quæ ſoluentem è portu Gedanenſi claffem vexauerat , exorta tempeſtas, ita vniuerſam claffem diſiecit, vt diuerſi diuerſa littora petere coacti fuerint, plurimi ſupremum vitæ fortunarumque diſcrimen adierint. Regia nauis itemque ea, quâ Anna Infans Sueciæ, Regis ſoror vehebatur, duæ prætereâ aliæ, quarum altera Tarnouij Vice-Cancellarij Regni, altera ipſiuſmet Admiralij erat, cùm bis portū Elſnabeniſem (primus is in ipſo ſcopulorum Sueticiq; littoris aditu Stoccholmiam petentibus ſe offert) ingredi niterentur, bis reiectæ ventis, tandem die XXVII. Septembris ſub ortum ſolis, ſubſidente vento eundem portum ſolæ ex vniuerſâ claffi ſe feliciter ingreſſæ ſunt. Portus is, vt dixi, inter exefas rupes, altioribus in orbem cinctus ſcopulis, non arte, ſed naturâ tutam vel maximæ claffi præbet ſtationem: Stoccholmia inde, ſi quis nauibus prouehi velit, diſtat ſexdecem milliaribus, breuius iter terreſtre, naues inter ſcopulos anguſtoſque anfractus traducendæ, vt per obliquos meatus remulco eas agere oporteat. Ferunt conſultò obſtructis alijs meatibus Sueciæ Reges, ita hoc iter maritimum accommodaſſe, ne pluribus vijs ad Regiam urbem Stoccholmiam, hoſtili claffi pateret aditus: & vt paucioribus excubijs cuſtodiri, & obſeruari portus poſſit. In eo portu Rex per aliquot dies, quò reliquæ naues eò conuenirent, ſubſtitit; ſed maior pars earum ad diuerſa adaectæ littora, diutiùs commodum nauigandi tempus expectare coactæ fuerunt, pleræque ad portus Danicos delatæ, non modò tutam ſtationē habuerunt, verùm etiam homines noſtri, iuſſu Regis Daniæ benignè excepti tractatiſque fuerunt; naues etiam quas tempeſtas conquaſtauerat reſectæ: ſed eæ vix altero demum menſe, cùm ſubmerſæ crederentur, Stoccholmiam appulerunt. In portu Elſnabeniſi dum Rex cæteram claffem præſtolatur, venerunt ad eum aliquot Senatores Sueci, commeatuſque ſubuectus; inde lento itinere claffis Stoccholmiam verſus promotæ, vt non niſi die X. Octobris ad ipſam urbem ventum fuerit. In eo loco ad quem Regia nauis appulſura erat, Carolus Dux Regis patruus, cum Senatoribus Suecis aderat, deſcendentemque è naui Regem veneratus, ad arcem cum toto Regio comitatu deduxit.

Regia nauis Elſnabum appellit, cum paucis alijs, cæteris tempeſtate diſiectis.

portus Elſnabeniſis qualis;

quantum inde diſtet Stoccholmia & quali iter.

naues Polonica ad portus Danicos tempeſtate delatæ, quàm benignè exceptæ.

Reliquum Regis Stoccholmiam iter.

eodem aduentus.

In Poloniâ tum ſatis quietæ res erant, niſi quod Coſaci excuſſione in Turcicas ditiones Duce quodam Loboda (tria millia Coſacorum ſub ſignis is habuiſſe dicebatur) Menſe Decembri factâ, Iurgouiam non procul à Baallogrodo ſub ipſum nundinarum tempus diripuiffent, prædamque non exiguam inde impunè abduxiffent: id verò contra fœdus factum, ne Turcæ grauiùs acciperent, & de vltione cogitarent, verendum erat. Loboda is Caſaris Rudolphi promiſſis illectus, ad infeſtandos

Coſaci Niſioui Iurgouiam Turcicâ ciuitatem diripiunt Duce Loboda.

dos Turcarum fines credebatur, Chlopicio quodam Polono Ministro, qui vexillum cum insignijs Imperatoris, literas & pecuniam ad Cosacos detulerat, ac multis præterea præmiorum promissis eos onerauerat, consilia etiam cum Moscho contulisse ferebatur: captus is quidem fuit Cracouiæ, sed parum cautè custoditus in Silesiam postea euaserat. Bellum Cæsari cum Turcarum Imperatore erat, siue initia futuri belli: quod ut ad Regnum Poloniæ deriuaret, Polonosque vel inuitos in societatem protraheret, hoc, inconsulto & inscio Rege, Cosacorum auctoramento, eorumque ex finibus Regni in Turcicas ditiones excursionibus, efficere Imperator conatus fuit, nullo sanè suo commodo, & magno Reipublicæ Poloniæ detrimento: nam commota hæc colluies & temere ad signa euocata, non facilè deinceps cohiberi & in ordinem redigi potest. Mense

1594. *Legatio Cæsarea ad Archiepiscopum Gnesnensem Rege absente.* Februario anni sequentis, Cæsarea legatio, nouo quodam exemplo, Rege absente, ad Archiepiscopum Gnesnensem tamquam Regni Primate[m] missa venit: duo capita eius erant, alterum de prohibendo per fines Regni Tartaris in Hungariam transitu: alterum, cum constituisset Cæsar Legatos mittere, qui de fœdere societateque belli contra Turcas sciendâ, agerent, quærebat quando & quem in locum eos mittere deberet. Literæ & legationis summa ad Regem remissa in Sueciam, Cæsari autem quid esset respondendum, res ad consilium Senatus reiecta, atque eius rei causâ nonnulli Senatores vocati ab Archiepiscopo Varsouiam ad diem XIX. Aprilis conuenerunt. Ex eorum sententiâ responsum Imperatori datum, de societate nouoque in bellum Turcicum fœdere, nihil in vtramque partem Rege absente responderi, ac statui posse, nec locum aut tempus definiri. Tartari si fortè per ditiones Regni transire voluerint, curaturos eos, quibus hoc negotium à Rege & Republicâ demandatum est, ne id fieri permittant: adiectum de Chlopicio, sollicitatis auctoratisque Cæsareo stipendio Cosacis, & in fines Turcicos immisissis, ostensumque Cæsarem rem minùs consentaneam pactis fœderibusque, minùs dignam suâ Maiestate ordiri; nam in alieno Regno exercitu conscripto, ex eiusdem finibus rectâ ducere in hostem, & suo arbitrio vetera, quæ Regno Poloniæ cum Ottomanicâ domo iurata intercedunt fœdera rumpere, id verò nihil aliud esse, nisi Rempublicam cum tam potenti hoste committere, vel potiùs suum periculum in nos deriuare. Nihil autem indignius Cæsareâ Maiestate videri, quàm ei hominum generi, quod leuissimum est, inniti, Cosacorumque colluie Turcas ab eâ parte quâ potentissimi sunt, expugnari aut labefactari posse credere. Utque Imperatori constaret, quantoperè eo Cosacorum Cæsareo auctoramento Ordines Regni permouerentur, pactisque mutuis id minime consentaneum esse ostenderetur, literæ quoque publico nomine ad Cæsarem datæ: quæ cum ab Archiepiscopo missæ ad Cæsarem essent, ille ita respondit, ut commotorum auctoratorumque suo stipendio Cosacorum culpam omnem in Chlopiciu[m] reiiceret: ab eo sibi dictum fuisse

*Imperator
Polonos in
societatem
de Turcici
inuitare pa-
rat.*

fuisse Cosacos gentem sui iuris esse, nemini parere, neque intra ditiones Regni Poloniae eos contineri. In eodem Senatorum Varšaviensi cōuentu, Czausius Turcarū Imperatoris adfuit, Imperatoris literas ad Regē, Ierati Bassae ad Senatores adferēs; hortabatur ille Regē, & Ordines, vt pristinā amicitiae quam & ipse, & maiores sui, cum Regibus & Regno Poloniae coluerunt memores, in eā constanter perseverarent, se vicissim idem facturum: bellum in Hungariā susceptum, & Sinano Bassae demandatum iturumque eodem cum exercitu Hamum Tartarorum significabat, qui ne à Cosacis, aliisue impediretur, neue eo absente eius ditiones infestarentur, postulabat: ea summa erat literarum Imperatoris ad Regem, Ierati ad Senatores. De amicitia largè responsum, daturos Regem & Senatum operam, ne in colendā constanti amicitia, seruandisque pactis cuiquam priores partes concedant: de Cosacis vt hominum vago genere, quique legitima detrectent imperia, nihil promissum, nisi limitaneis Praefectis mandatum iri, vt eos à latrocinio, quo nō magis vicinis quā Regni ditionibus infesti sunt, quantum fieri possit contineant: de Tartarorum quoque in fines Regni excursionē, damnisque per eos illatis adiuncta querela. Czausius ita dimissus. Ad Regem verò ex eodem Cōuentu & Turcicae literae missae, & nomine totius Senatus petiit, vt cum tot periculis Regnum Poloniae obnoxium sit, vicinus in Hungariā paries bello graui & periculoso ardeat, Tartarus Regno immineat, Cosaci tumultuentur, & ad vexillum externi Principis pessimo & seditiosissimo quoque euocato, & externas prouincias infestent, & Regni ditionibus graues sint, Respublica verò Rege & capite suo careat, reditum suum maturare velit. Rex cum demum Stocholmiam Mense Octobri anni praesentis appulisset, quietas quidem illic res reperit: nemo erat qui primo aspectu, non felicem Regni capeffendi successum speraret; ceterum mox apparuit aliquid aliud in multorum pectoribus hærere, tacitisque cogitationibus agitari, quā vt Regem, Regisque haereditarium imperium, Sueci sponte suscepturi essent, principio à Carolo patruo Regis facto. Is viuo etiam Rege Ioanne agrè tulisse fertur, mite illius imperium, sapiusque consilia agitasse, de eo remouendo: verum Ioannes ad omnes Caroli machinationes intentus, summam Imperij ipse per se obibat; ac populum quidem diuturnitate regnandi, satisque accuratā administratione iustitiae sibi deuinctum tenebat, Caroloque authore si qui ex potentioribus, rebus nouis studere vellēt, facile eos in officio retinebat, ita vt ne Carolus quidem, quamuis ad omnes intentus occasiones, se commouere posset: cum autem animaduerneret, se vitā functo non quieturos eos, qui se viuo res nouas moliri studebant; magnoperè optauerat, vt dum adhuc in viuis esset, filio pacatam Regni possessionem traderet. Eo animo Reualiam ad se superioribus annis euocatum, secum in Sueciam abducere volebat; sed cum comperisset, filium, si inconsultis Poloniae ordinibus Regno

*Sub idem
tempus Tur-
carum Impe-
ratoris in Po-
lonia nuncius.*

*Responsum
nomine Se-
natus nuncio
Turcico.*

*Sub aduentū
Regis in Sue-
ciam res pa-
cata erant.*

*Carolus Re-
gis patruus
causa difficul-
tatum quae
Regi Sigis-
mundo Sueciae
Regnum ad-
eunti obiecta
fuere.*

*Reualia ciui-
tas in Liouonia.*

excederet, de eo penitus amittendo in discrimen venturum, tum quidem agrè illum ab se dimisit, promittentem simulacres Polonicas constituisset (& iam fama erat Turcarum Imperatorem ad bellum contra Polonos suscipiendum accingi, ac de maiori etiam arte quorundam apparatu, quàm in re ipsa erat, spargebatur consultò tunc rumor) volentibus & permittentibus Regni ordinibus se in Sueciam traiecturum. Vt tamen fauorem Sueciæ Procerum Sigismundus Rex sibi conciliaret, obtinuerat à patre Reualia, vt Senatores quosdam Suecos, res nouas moliri compertos & conuictos, & idcirco capitali supplicio ob læsam Maiestatem Principis afficiendos, veniã in gratiam filij reis datã, dimitteret; denunciante quidem tum patre, malo filij sui eos victuros, negotiumque, si quid sibi humanitus euenisset, illi grande facessituros. Diuersa horum à Carolo erant studia, nam isti vniuersam Gustauicam stirpem vel à regimine amouere, vel arctioribus regnandi legibus circumscribere volebant: vtraque factio populi studia fauoresque ambibat, hi libertatis ostentatione, Carolus religionis prætextu, nam Regem Catholicum grauem fore iis qui alterius essent religionis, vique & inquisitione Hispanicã religionem Romanam, eiectionis Lutheranis Ministris, propagaturum ostendebat. Erat in oculis & odio omnium Germanicus Malaspina, Episcopus Sancti Seueri, Nuntius Apostolicus, quem homines ij qui nusquam aliàs vel Episcopum, tantò minùs Legatum Romã missum viderant, suspicabantur omnia arbitrio suo acturum: & ille feruidior quàm in Regno Hæretico fortassis conueniebat, palàm præferre, quid fieri desideraret: sæpiùs ad Regem commere, consilij publicis quia præsens non poterat, apud eos Italos, qui Stoccholmiæ erant, incautiùs obloqui, quæ illi secreti sermonis impatientes, mox etiam de suo aliquid adiicientes, euulgabant. Accesserunt necessariae quidem, sed eadẽ acres ac vehementes Regij Concionatoris Ecclesiasticæ conciones, quibus ille præfente Rege, & aulã Regiã in maiori arcis sacello, linguã Germanicã, quæ ferè omnibus Suecis familiaris est, Hæreticorum dogmata exagitabat: cui è contra quidam Schipperus Minister Lutheranorum primarius Ciuitatis Ecclesiastes, è suggestu Parochialis Ecclesiæ responderebat: eoque res venerat, vt cùm Schipperus modestiæ terminos egrederetur, nominatimque Regium Concionatorem conuiciis proscinderet, suggestu & concionis faciendæ potestate interdictum ei fuerit. Et ne quid deesset ad irritandos populi animos res penè ad iustum tumultum deuenerat ex tali occasione. Mortuus erat quidam Bransuicus Louiciensis ciuis, qui priuati negotij causã ex Poloniã ad Regem venerat; eius funus publicè deferri placuit ad Ecclesiam Monasterij, quod quondam Franciscanorum fuit, in Insulã Ciuitati contiguã siti: id verò agrè ferre Sueci, passim fremere, Catholicas Cæremônias palàm exerceri. Et tum quidem res intra fremitum & mussitationem stetit, sed paulò post, cùm Musicus quidam Regis, quem vulgariter Souca appellabant,

Stirpis Gustauicæ in Sueciã Regni.

principia Suetici odij in Regem Sigismundum.

Nuntij Apostolici incautus ferror.

acres conciones.

quæ occasio tumultus.

labant, cultelli ictu à Sueco noctu traiectus esset, parique & ferè maiori pompâ ad eandem Ecclesiam deferretur: Minister Lutheranus qui eandem Ecclesiam curabat, quò Catholicū Sacerdotem, qui funebrem concionem facturum erat, ad suggestum non admitteret, in eo se incluse- rat, foresque pulsanti durius responderat: quamobrem admotâ securi auulsæ fores, Minister inde eiectus; qui fremens frendenque extra tem- plum egressus vim sibi & Ecclesiæ fieri cùm inclamaret, tanta mox orta est seditio, tantusque populi concursus factus, vt nisi ducenti circiter Regij pedites, qui presidio curantibus hoc funus aderant, occupato pon- te, quo Insula Ecclesiæ illius reliquæ ciuitati iuncta est, primum impe- tum arcuissent, ac mox etiam Marefcalcus Regni Sueciæ ad sedandum tumultum accurrisset, id funus multis funestum fuisset. Harum rerum gnarus Carolus, per suos emissarios vniuersum Regnum vano timore impleuerat, monueratque vt ita ad futuram Regis inaugurationem se pararent, ne inuiti patrijs iuribus libertatibusque spoliari, & quod caput est, ad eiurandam religionem cogi possint. Suaferat Regi Tarnouius Regni Vicecancellarius, ne & paterni funeris curationem, & suam in- augurationem differret: fore enim id, quod postea euenit, suspicaba- tur, vt & inter diuersarum nationum diuersorumque non modò mo- rum, linguæ, sed & religionis populos aliquid dissidij oriretur; & ij qui Regem vel non admittere, vel circumscribere nouis legibus volebant, maiorem & Regem inuidiâ onerandi, & eorum quæ destinauerant effi- ciendorum occasionem haberent, Regique omnia deinceps difficiliora essent: sed id consilium neglectum, & non nisi exacerbatis iam animis, serò admodum primis Februarij mensis (qui quintus erat à Regio in Sueciam aduentu) diebus, & sepulturæ defuncti Regis, & inauguratio- ni Regiæ tempus designatum. Quod vt appetiit, ingens numerus (qua- dringenti censebantur) Ministrorum Stoccholmiâ conuenit: deduce- bant ij Regium funus eo ordine, qui à Catholicis vsurpari solet, cereos funales, sed non accensos manibus ferentes: ita Stoccholmiâ Vpsaliam itum. Hæc vrbs quondam Ecclesiâ Metropolitanâ & Archiepiscopo in- signis, primaria totius Sueciæ erat, sed nunc in eâ nihil veteris splendo- ris, nisi nobilis Basilica, & paulò in editiori loco arx siue Regium pala- tium, à proximè defuncto Rege Sueciæ, egregiis & splendidis ædificiis auctum, ac prætereà domus Archiepiscopalis visitur; cætera humilia, casæ potius quàm domus. Ad curandum Regium funus præter Regem & Reginam, ac Annam infantem Sueciæ Regis sororem, Ioannem ex posteriori defuncti Regis matrimonio, Regis item fratrem, puerum ad- modum vix quintum annum agentem, Ducem Carolum cum vxore, aderant defunctorum Regum Gustauī & Ioannis Reginæ vxores, Dux Saxonie Regis consobrinus, qui omnes Regij sanguinis Regiæ mensæ affidebant. Conuenerant & Senatores & lecti è populo, penes quos hinc summa potestas: nam & auus Regius Gustauus, cùm pulso Tyranno,

*Consilium
Ioannis Tar-
nouij, quo se-
cuta deinceps
difficultates,
evitari pote-
rant.*

*pompa fune-
ris Ioannis
Sueciæ Regis.*

*Vpsalia Sue-
ciæ ciuitas.*

*In Sueciâ
penes populū
summa pote-
stas.*

*Auus Re-
gis Sigismun-
di Gustavus
Danos &
Tyrannum
& Sueciâ eie-
cit.*

*novo exemplo
Sueci postu-
lant, vt Regi
conditiones
præscribantur,
quibus Regnū
suscipiat.*

*compellendis
Senatoribus
Suecis & po-
pulo, effecerat
Rex res suas
meliores.*

ac Danis eiectis Regium decus domui suæ assereret, populari fauore id consecutus fuit, & qui deinceps post eum regnarunt, plus populo; quàm nobilitati & fidere & inniti videbantur. Effecerat suis criminationibus Carolus, vt populus omnia sinistra de Rege suspicaretur; tunc quoque Vpsaliæ blandè Ministros (ij popularium consiliorum rectores moderatoresque erant) appellando, ita ad suam voluntatem pellexerat popularem illum statum, vt vni soli fidem haberent, ad nutumque eius parati essent. Ita simulac defuncti Regis corpus tumultu illatum est, cum hoc vnum superesset, vt Rex Regio diademate insignitus fide à subditis acceptâ, Regni iura ac munia capefferet, nouo & in Sueciâ inusitato more, auctore Carolo obstiterunt Ordines, ne prius id fieret, antequàm Rex pactis certis constitutis, fidem suam se illa obseruaturum Ordinibus Regni obstrinxisset. E. contrà ostendebat Rex nihil nouis pactis opus esse, cum & successionis iure Regnum sibi paternum debeatur, & iam dudū præscriptum constitutumque sit, quibus finibus Regia in Sueciâ potestas contineatur. Nemo tum erat qui Regis consilia moderaretur, rationesque eorum proponendorum tractaret, aut fideliter Regi suppeditaret: intimi quique è Suecis Regem deseruerant; nemo erat qui cum Senatoribus vel populo Regis nomine ageret. Aberat & Tarnouius, valetudine impeditus quò minùs cum Rege simul Stoccholmiâ Vpsaliam proficisceretur; is vt intellexit, in eo statu rem esse, nondum satis curato morbo properè Vpsaliam contendit; eò simulac venit, quantum homini externo foris licebat, notos ignotosque compellâdo facillè deprehendit non tam ea quæ à Rege postulabantur, quàm ambitionem Caroli rebus Regiis obesse: ab eo constabat metu & minis deterritos eos qui vel minimam significationem suæ erga Regem propensionis ostendissent, ne Regi præstò essent, ne consilij copiam facerèt, sollicitatos Delegatos populi, & in suam sententiam, confictis in Regem criminationibus, pertractos. Igitur Regi auctor fuit, vt ipse quoque Senatores, quorū plerique vitam, cæteri fortunas suas illi debebant, lenibus promissis permulceret, & nonnihil de iure Regio, se subditorum suorum causâ decessurum ostenderet: denique eo metu quem Carolus consultò augebat, quasi Rex religionis negotium nimis acriter vrsurus esset, omnes liberaret; cum Delegatis etiam populi ipse per se ageret, eosque, vt moris in Sueciâ est, ipse alloqueretur. Quod posteaquàm factum est, iam in meliori statu res Regia esse cœperat: sed Carolus omnem transactionem suæ cupiditati inimicam ratus, fretus potentiâ clientum suorum, cum neminem suis destinatis aduersari ausurum crederet, die, quâ summa consiliorum explicari, & ea quæ in disceputationem vocabantur, conciliari debebant, stipatus vniuersis Proceribus, & milite, quem in eum finem secum adduxerat, eo animo in arcem venire decreuit, vt non modò de iis, quæ præter fas & æquum eo auctore à Rege postulabantur, non cederet, verum etiam contentione aliquâ factâ vel cædis initium faceret,

vel

vel Regem in ordinem redigeret. Non latuit id Tarnouium. Igitur re cū Rege communicatâ Albertū Lascum Palatinum Siradiensem (venerat is nuper ex Liuoniâ priuato nomine & sine vllo comitatu ad Regem) aduocat. Pereundū, inquit, nobis est omnibus, nisi fraudem virtute praeueniamus, Carolus & Regi, & nobis, vel cædem, vel tetrū carcerem machinatur; paratior est quàm nos, & in suo nido audacior; sed non desunt rationes, vt vel saluâ dignitate, nec inulti moriamur, vel certè nos & Regem nostrum ab omni dedecore summâ cum nostri nominis gloriâ vindicemus. Collatis deinde consilijs placuit, vt in crastinum (dies XXVI. Februarij futura erat) omnes Poloni (vltra quadringētos Hungaros pedites qui in arce excubabant) quotquot arma ferre poterant summo mane in arce essent: honoratiores Tarnouium, & interiora Regij palatij obseruant, reliqui cum peditatu Hungarico in areâ arcis ad nutum Lasci præstò essent, eaq; res quàm secretissimè ageretur, ne vllum signum noui apparatus deprehendi possit. Carolus, vt cōstituerat arcem ingressus, deductibus eum omnibus Regni Proceribus, cū omnes qui longo ordine eum præcedebant, quiq; latus illius cingebāt patienti portâ admissi essent, milites omnes sclopetarij (ad duo millia erant) qui ponè sequebantur, cū arcem item ingredi vellent, mandato Lasci exclusi; portaq; clausa, & iusto firmata præsidio, admotis etiam maioribus bellicis tormentis, vt si Caroliani vim intentarent, facilius arceri possent. Ignarus earum, quæ à tergo sine vllo tumultu fiebant, rerum Carolus, iam Regium palatium ingressus, primò quidem insolitâ, & in areâ, & in gradibus ac in ipso atrio palatij Polonorum frequentiam animaduertens, aliquantisper hæsit: sed cū mox nunciatum illi esset, arcis aditu milites suos esse exclusos, portasq; arcis firmo teneri præsidio, tum demum suâ fraude se circumuentum agnoscens, pallere trepidareq; mox Tarnouium interrogat, ecquid rei esset, cur sui exclusi, & ipse armatis septus? An nos, inquit Tarnouius, tua destinata, & quo consilio armatis septus arcem ingredi volueris latere putas? tenentur tuæ fraudes, quibus mox Deo innocentia Regiæ vindice tuo capite litabis: simul vnum è præcipuis aggressus, hæc, inquit, vestis ingrate, quâ cæteris honoratior ornatus incedis, Regio beneficio & liberalitate tuum tegit corpus, eo vos Rex & olim vitâ donauit, & postea beneficiis suis prouexit, vt nunc capiti illius insidias strueretis? Nihil iam ad iustum tumultū deerat, nisi vt ab vtriusque arma stringerentur; cū Rex qui consilio Tarnouij in remotius Reginæ cubiculum, sub ingressum Caroli recesserat, consternatione Reginæ, ne orto tumultu aliquid grauius (vterum tunc ferebat) pateretur, motus medium se interponit. Carolo se in potestate Regis esse, & frustra fraudis insimulari asserente, tandem ad mutuum colloquium re deductâ, æquioribus, quàm initio voluerat, conditionibus, & Regnum Regi eadem horâ delatum, & Coronationi dies prima mensis Martij assignata est: fidesque data, ea de quibus tum conuenerat rata vtrinq; fore, sancitâ etiam mu-

Consilia Caroli praeuenit Tarnouius.

Egregius Tarnouij animus in tuendâ Regiâ dignitate.

Exorto iam tumultu Rex prohibet ne quid grauius committatur in Carolum.

qui eo periculo modestior efficitur.

*Coronatio
Regia Vpsalia
in Sueciâ per-
acta, irritatis
vtriusque ani-
mis.*

*cuius rei cau-
sa Suecis tri-
buenda.*

*Regia beni-
gnitas Caroli
cupiditati oc-
casionem præ-
buit.*

*Diuersus mo-
dus regnandi
in Poloniâ
ac in Sueciâ.*

*Sueci muta-
tionibus im-
periorum
assueti.*

*maritimi po-
puli ad sedi-
tionem proni.
Rex gnarus
machinatio-
num Caroli
aliquos Polo-
niæ Proceres
ad se euocat.*

tuarum iniuriarum vel potius suspicionum obliuione. Mirum fortassis alicui possit videri, tantum tum Polonos pro Rege ausos, vt in mediâ Sueciâ, & longius à portu remoti palàm vim intentarent; sed reputantibus quo in periculo tunc & Rex, & ipsi fuerint, haud incredibile videbitur viros fortes quiduis subire voluisse, quàm vt liberi homines sub arbitrium & potestatem tyranni vltro concederent. Ac nescio, si non melius factum fuisset, si tunc Caroli aliorumque proditorum cæde, quæ satis expedita erat, futuris malis & ingētibus bellis occursum fuisset. Coronatio quidem Regia, mœstis suspectisque vtriusque animis, ipsis Calendis Martij, Anni Millefimi quingentesimi nonagesimi quarti, Vpsaliæ peracta; nec lätius erat publicum, quod à Rege in palatio exhibebatur eodem die conuiuium: postremò ita inde discessum fuit, vt satis constaret, inter cognati sanguinis Principes, alterius benignitate, alterius ambitione ingentia excreuisse odia, nec quidquam certi de statu illius Regni, sub discessum, qui mox futurus erat, Regis constitutum. Eius rei culpa, non tam Regi, quàm Suecis ipsis imputari debet; ij enim rerum suarum causâ, vt Regem durioribus conditionibus constrictum tenerent, & Caroli ambitionem fouebant, & quasi in partem secessione factâ, nec ope, nec consilio Regi aderant. Religio prætexebatur, cuius tum specioso titulo clandestinæ machinationes tegebantur, quæ res deinceps & statum illius Regni multis calamitatibus afflixit, & iisdem Senatoribus exitium attulit. Neque sanè negauerim, Regis quoque benignum, ne dicam lentum & remissum animum, occasionem præbuisse, & cupiditati Caroli, & Procerum aduersis erga eum studijs: palàm illi tum nobis audientibus dicebant, Regem Ioannem, etsi satis ad omnes casus aduersos instructum paratamque, tamen ita cautè imperio vsum esse, vt quod in prouerbio est, lupum se tenere auribus diceret: filium verò ipsius Sigismundum, adhuc iuuenem, ita freno imperij, Sueciæ Regnum circumagere velle, ac si ea res expedita, & nullius esset negotij, non prehensari ab eo Senatores, non populum blandis alloquijs alligi. Sed ille assuetus in Poloniâ, omnia referre ad Senatum, & Magistratum suorum fidei inniti, perinde in Sueciâ quoque existimabat, se & fide & obsequio subditorum suorum vsurum. Quæ spes quantoperè eum fefellerit, & tum continuò expertus fuit, & tantò magis postea longo experimento comperit: regni quidem Poloniæ, etsi tot externis vrgeatur periculis, non ita grauem esse administrationem; Suecos mutationibus imperiorum assuetos, faciliè ad res nouas impelli posse, nisi seueriori disciplina coërceantur. Omnes quidem maritimos populos ad seditionem pronos esse, veteres quoque existimarunt, è contra eos qui mediterraneas regiones obtinent, ciuiliores esse solere.

Vpsaliâ Stoccholmiam Rex reuersus, subductis Carolinarum machinationum rationibus, eiusque expensis consilijs, faciliè animaduertit, non Regnum modò, sed se etiam, caputque suum ab illo peri. Itaque suæ secu-

ſecuritati maturè vt proſpiceret, Ioannem Veicherum tunc aulicum ſuum, nunc Palatinum Culmenſem, rigente adhuc hyeme, necdum ſolutâ glacie, clauſo & nauigationi minimè tunc idoneo mari, terreſtri per Daniam, & per fretum Codanum itinere in Poloniam mittit, datis ſecretis ad eos, quos ſuâ cauſâ facturos ſciebat omnia, mandatis, quibus explicabat, quo in ſtatu res ſuæ eſſent, quidue ab eis fieri cuperet: id autem erat, vt primo vere cum quanto maximo poſſent comitatu in Sueciam traicerent. Res hæc adeò ſecretè tractata expeditaque fuit, me vno, quem Tarnouius ſcribendis Regio nomine literis adhibuerat, conſcio, vt non antè Carolus id agi præſentire potuerit, quàm Dantiſco Polonos in Sueciam traiekturos naues conſcendere nunciatum ei fuiſſet. Sed interim in Sueciâ nō ſine periculo Regiæ res erant; ſæpè vt inter ſuſpectos ad tumultum ſeditionemque res ſpectabat, diſpiciente interim Carolo à longè (neque enim Stoccholmiæ præſens erat) & ad omnes intento occaſiones, ſi quæ eiufmodi ſe offerre poſſent, quibus commodè vti ei liceret: credebanturque ab eo ſubmiſſi & inſtructi, qui initia diſſenſionum inter Polonos & Suecos ſererent alerentque. Aberat tūc Flemmingus cui Rex merito ipſius maximè fidebat; claſſem cui præerat in portus Filandicos iſthic hyematuram ſubduxerat, neque citò, quòd eæ regiones magis frigoribus obnoxia, ſerò admodum tepelcant, eam explicare poterat. Ex Poloniâ aliquot nobiles viri, famâ tantum Regij periculi moti, cum vixdum mare nauigationi idoneum eſſet, ſponte, nec à Rege acciti in Sueciam traiecerant: inter quos erat Nicolaus Danielouicius, nunc Supremus Regni Theſaurarius, Felix Kryſki, qui poſteà fuit Supremus Regni Cancellarius, Maximilianus Przerembski, ab Hieronymo Rozrazeuio Epifcopo Cuiauienſi, iuſto comitatu inſtructus miſſus, Petrus Choinſki; omnes hi tunc erant Regij aulici. Sed ij ad quos Veicherus fuit miſſus, maioris apparatus in portu Dantiſcano ſpeciem præbuerant: Erneſtus Veicher Capitaneus Pucenſis, pater eius quem in Poloniam miſſum diximus, quingentos pedites Germanos iuſſu Regio armauerat; maiorem comitatum duo fratres Andreas & Ioannes Czarnkouij, qui tum nuper hæreditate Gorcanâ aucti inter maiores Poloniæ Proceres eminebant, ſecum trahebant: Hieronymus quoque Goſtomſki Palatinus Poſnanienſis, generum ſuum Adamum Stadnicium cum trecentis armatis expedierat: Stanislaus Bykovſki Caſtellanus Lancienſis è Si-radienſi & Lancienſi territorijs florentiſſimæ equeſtris iuuentutis lecta robora, plura trecentis aduexerat: Stanislaus Warſicki tunc Cobrinenſis Capitaneus, deinceps ex Supremo Regni Theſaurario Palatinus Podlachia propè ducentos homines armauerat. Omnium, qui Dantiſci naues conſcenderant, numerus ad tria millia accedebat: ij felici & proſperâ nauigatione uſi, ſub finem demum menſis Iunij Stoccholmiam appulerunt; mox duce Flemmingo Sueciæ Trierarcho, claſſis quoq; Suetica in eodem portu comparuit. Paulò antè Regina partu leuata, filiolum pe-

*Poloni ad
ſanam Regij
periculi in
Sueciam
transmittunt.*

*Carolus à
Rege invita-
tus venire
abnuitt.*

*Filia Regis
Catharina in
Sueciâ nata,
mortua ibidē.*

*Deliberatio
Regis cui ad-
ministratio
rei Suetica
committenda.*

*Carolus Regni
Sueciæ Gu-
bernator con-
stitutus ad-
iunctusq; ei
socius consi-
liorum Sena-
tus.*

*Gubernatio
Arcis Sto-
cholmensis
Erico Brahe
commissa, sed
Gustauo Bra-
he priores
partes data.*

pererat, ad quam de sacro fonte leuandam Rex Carolum inuitabat; simulque ostendebat mutuo congressu opus esse, & ad abolendas suspiciones & ad constituendum statum Regni, maximè cum res Poloniæ Regem ita reuocarent, ut diutius in Sueciâ morari non posset. Sed Carolus Regis apparatus, Polonorumque aduentum suspectum habens, & ex conscientia meditata perfidia sibi timens, ad Regem venire renuit, leui excusatione usus, quod tunc sibi Regis conueniendi tempus minus idoneum videretur. Nata quoque nuper filiola Regis, cui maturato Baptismo Catharinæ nomen inditum fuit, non diu superuixit: cuius corpus in Poloniam vectum Regum Basilicæ Cracouiensis tumulo illatum fuit. Absente Carolo, Rex de summâ rei Sueticæ, cui ea sub discessum & absentiam suam committenda esset, deliberabat: per leges Sueticas testamentumque Gustauianum ad proximum ex agnatis id munus spectare dicebatur. Sed Carolus meritò suspectæ fidei erat, quippe iam diu & fratribus non satis æquus; qui ad primum, nempe Ericum Regno exuendum validissimis consilijs antea accurrerat; ad alterum, scilicet Ioannem, tamquam ob nimiam lenitatem demouendum non obscuris molitionibus contenderat, & hunc ipsum Sigismundum nouis & iniquis conditionibus ab hæreditate & possessione Regni amouere laborauerat, ac mox ambitioso perfidoque voto frustratus, Regem inter primas crudasque adhuc Regni curas malignè deseruerat. Præter Carolum ex familiâ Regiâ Ioannes tantum supererat, Sigismundi Regis frater, & Anna soror, hæc sexu & fæmineis titulis, ille puerilibus annis tantæ moli impar. Ne tamen infestum penitus Carolum absenti sibi, sed obligatum potius deuinctumque redderet Sigismundus, ei gubernandi Regni maximam potestatem assignauit, consiliorum tamen socium, adiutoremque Senatui adiungens, quod leges Regni etiam præsentī Regi iniungunt. Sed hoc ab eo qui Regnum mox inuasurus, & non Sigismundum tantum, verum etiam Ioannem, regnandi iure priori ac potiori ex legibus testamenti Gustauiani & consensus publici auctoritate instructum depulsurus erat, pro iniuriâ acceptum est: scilicet quod non solus absque Senatu rerum potiri iussus esset. Eam ob rem postea cauillando relictam sibi potestatem, uti neque honori suo, neque Regni rationibus consentaneam, interdum tamquam abijciens, populum se rogare coëgit, ut resumeret, sed exclusis Senatoribus, non modò à consilijs, sed paulò post à patriâ, dignitatibus, bonis, alijs etiam vitâ, postquam sibi vires terrore & sæuitiâ circumdedit. Secundum Regni administrationem Carolo commissam, primum Erico Brahe Comiti in Visnigsborg Gubernationem Arcis Stoccholmensis commisit Sigismundus, acceptis super eam prius literis à Senatu, quia aliàs nullum præcipuum munus Catholicis committere integrum erat. Deinde fratri Erici Gustauo Brahe priores partes gubernationis datæ sunt, ut ex literis & sigillo ipsius, quæ in Cancellariâ seruantur, manifestè constat. Ita rebus Sueticis constitutis, cum

Pol-

Polonicae res celerem Regis reditum postularent, pro die xxv. Iulij om-
 nibus rebus in naues comportatis & compositis, paululum è portu &
 statione Stoccholmenſi claſſem promouit Rex & lentâ nauigatione, an-
 tequàm Elſnabum perueniretur, aliquot dies inſumpti. Feruebat tum
 mare, inſolitis ſub tempus æſtium fluctibus iactatum, vt ne in portu
 quidem ipſo, ſatis tuta claſſi ſtatio eſſet, naueſque ſæpius colliderentur:
 iam frequentia fulmina, bis tacta de cælo nauis, quâ Nuncius Apoſtoli-
 cus vehebatur, prodigij loco habebatur: erant quî id magicis præſtigijſ
 imputarent, nam id genus maleficij iſthic frequens eſſe dicebatur. Hinc
 omnes ad preces verſi, vota que facta Diuinum Numen placauerunt, &
 ſecundo adſpirante vento die xiv. Auguſti ſub occaſum ſolis claſſis ex-
 panſis velis è portu eduſta, & patienti commiſſa mari felici nauigatione
 intra quadraginta horas, in portu Gedanenſi conſtitit. Exſcenſione in
 littus patrium factâ, læti & alacres noſtri, vel pericula quibus perfuncti
 erant, vel ipſiuſmet maritimæ nauigationis, cui minimè aſſueti erant, vi-
 cta tædia & moleſtias inter ſe referebant, gratulabanturque.

25. Iulij.
 1594.
 Rex è Sueciâ
 mouet.

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA

Qui Anno 1606. cæptus ad Annum 1608. perdurauit.

LIBER PRIMVS.

*Virum Eccle-
siasticum non
debet historias
scribere exem-
plo Sydonij
Apollinaris.*

*cur tamen
auctor secus
faciat.*

*Hor. Od. I.
lib. 2.*

Ibidem.

*Rem quidem
incipitem
aggreditur,*

*ceterum mul-
tis futuram
gratiam &
publicè olim
utilem.*

YDONIVS Apollinaris insignis sui temporis Rhetor & Poëta Auiti Imperatoris Occidentalis (sub quo Romani Imperij, Vrbe ipsâ orbis dominâ à Genferico Vandalò anno Christi quadringentesimo quinquagesimo quinto captâ, splendor omnis & maiestas concidit) gener, & postmodum Episcopus Aruerniensis, non pietatis modò, sed doctrinæ etiam gloriâ clarus, rogatus à Leone Euarici Gottorum Regis (qui Tolosæ in Galliâ sedem regni fixerat) Cancellario, viro item docto, vt temporum suorum historiam scriberet, respondisse fertur; id sibi sacerdotij munere fungenti minimè conuenire. Videbat enim vir magni iudicij, si res paulò antè gestas viuentibus ijs, quorum mentio facienda erat, describendas suscepisset, multorum vel inuidiam, vel odium se incursum, eodemque ordinem sacrum, cui adscriptus erat, oneraturum: nempe aliena vitia exprobrare existimantur ij, qui vera narrant, & in scribendâ historiâ ab hoc tramite discedere nolunt. Liceret & mihi domesticum motum qui proximis his annis accidit, & quo Patria nostra internis agitata seditionibus ad exitium penè deducta est, explicare & literis consignare volenti, hâc eadem excusatione vt, si non ijs parere cogerer, quibus iubentibus refragari, aut quidquam negare non possum. Video equidem fore multos qui hoc ipsum institutum meum, redigendi in Commentarios ea quæ proximè apud nos acciderunt, iustâ reprehensione dignum existiment: quòd motum ciuilem nondum expiatis cruoribus describere aggrediar. Et sanè vel ipse facilè perspicio me satis periculosum munus suscipere, & incessurum per ignes suppositos cineri doloso: nam in tam recenti hominum memoria, & nondum compositis odiis, quibus in mutuam perniciem Proceres nostri exarserunt: ijsque quibus vel laus constantis erga patriam studij, & optimæ voluntatis tribuenda, vel seditionis nota inurenda est, adhuc superstitis, plena res inuidiæ, aut illorum virtutes, aut horum vitia citra adulationis, aut maleuolentiæ suspensionem commemorare. Sed mihi hoc animo reuoluenti, succurrebat interdum fore nonnullos quibus non ingratus futurus sit qualiscumque labor noster; Patriæ amore,

amore, & eâ animi intentione susceptus, ne res in oculis nostris gestæ temporum iniuriâ intercitant, & ne cæteris, qui nobis fato functis recto iudicio nostra æstimaturi sunt, desit notitia temporum, quibus nos viximus: quam nos simplici narratione tradere, quantum in nobis erit, conabimur. Non deerunt, ut spero, vel hæc ipsâ ætate nostrâ aliorum præclari conatus, qui maiore ingenij acumine, rebus æternâ memoriâ dignis commemorandis, industriam suam Patriæ & posteritati comprobent: quorum ego laudi favere me profiteor, modò ne ij nostrum quoque studium aspernari velint.

*Hec præfatus
orditur nar-
rationem belli
civilis 1604.*

Agebatur annus à Christo nato supra millesimum sexcentefimus quartus, Imperij Sigismundi eius nominis Tertij Regis Poloniae & Sueciæ, decimus septimus, res in Poloniâ domi satis erant pacatæ, nec ab exteris hostibus maius aliquod periculum imminere videbatur, cum biennio antè, compressa esset virtute Ioannis Zamoscij Supremi Regni Cancellarij, ac exercituum generalis Præfecti, viri ad salutem Patriæ tutandam nati, audacia Caroli Sudermani: qui Patruus Sigismundi Regis, non contentus quòd paternum eius Sueciæ regnum, fraude intervertisset, Liunioniam insuper Reipublicæ Polonæ patrimonium inuaserat: excubias in eadē Liunioniâ contra furtivos Caroli conatus agente, Ioanne Carolo Chodkieuicio, viro militiæ gnaro, & ob multas res bellicas præclare gestas, exteris etiam Principibus non ignoto. Moschouia grande rerum Aquilonarium momentum, nouis, iisque domesticis agitari incipiebat tempestatibus, fatales mox eius imperij occasus parituris. Valachia & Moldauia, quibus Sarmatia nostra, à Turcarum imperio tamquam quibusdam parietibus secernitur, ex mente & nutu Ioannis Zamoscij, permittentibus Turcis, regebantur. In Hungariâ, cuius potior pars armis Turcicis premebatur, ij qui Rudolpho Imperatori parebant, Duce Stephano Bockaio, nouas res moliri videbantur. Turcarum Imperator, cui veteri instituto mos est pacem vicinorum, & fœdera suis commodis metiri, alijs interim bellis occupatus erat. Tartaris, ne furtiuis excursionibus fines Regni carperent, vel ipsum Ioannis Zamoscij nomen terrori fuit. Hoc rerum statu atque eodem anno, Sigismundus Tertius Poloniae & Sueciæ Rex, posteaquàm ab obitu Annæ Austriacæ, Caroli Archiducis & Mariæ Bauariæ filia, viduus, septennio cælibem vitam duxisset; animum ad ducendam alteram vxorem, nouumque ineundum matrimonium appulit. Res ea more institutoque maiorum nostrorum, nonnisi consulto & consentiente Senatu, vel suscipi, vel tractari potuit: non solum quòd de eo antiquissimis legibus cautum esset, verum etiam vsu & consuetudine à multis sæculis firmatum, ut Regia connubia, tum à Regis arbitrio, tum ab ordinum Regni consensu dependeant. Neque sanè tum in Poloniâ ullus erat, qui nouo matrimonio orbitati domus Regiæ, quæ vnico tantum filio superstite Vladislao decem annos nato nitebatur, subueniendum non censeret: sed quænam illa esset,

*Et imprimis
quis in Polo-
niâ & in vi-
cinis aliorum
ditionibus re-
rum status.*

*Quis in Li-
unioniâ.*

*Quis in Mos-
chouia.*

*Quis in Va-
lachia &
Moldauia.*

*Quis in Hun-
gariâ.*

*Quis in Tur-
ciâ.*

*Quæ pax cum
Tartaris.*

*Sigismundi
Regis mens de
ineundo ma-
trimonio.*

*Quid seruari
solum in
contrahendo
Regum Polo-
niæ matrimo-
nio.*

*Quæ ducenda
Regi coniux,
ambigitur.*

*Sigismundus
Constantiam
Archiducis-
sam Austriæ
prioris vxoris
sororem ducere
in vxorem
cogitat.*

*De quo mul-
tò antè cum
Mariâ Ar-
chiducissâ
matre egerat.*

*Rex per nun-
tios, Senatorû
de nouo ma-
trimonio suo
sensum priuati-
m exquirir.
Clemēs VIII.
Pontifex
Maximus
matrimonium
Regi cum
Constantiâ
suadet.*

esset, quæ vt in consortium regni asciscenda, & Regi placeret, & deside-
rijs Ordinum Regni responderet, ambigebatur: maximè posteaquàm
is rumor eaquæ fama percrebuiisset, Sigismundum Regem ad Constan-
tiam prioris vxoris sororem germanam animum adiecisse. Venerat in
Poloniam quinque abhinc annis, ad cohonestandas Annæ filix suæ &
Regis prioris vxoris (cuius funus altero à morte anno solemnî pompâ
Cracouiæ curabatur) exequias, Maria Caroli, vt dictum est, Archidu-
cis Austriæ vidua, prudens, & non solum præsentium occasionum, ve-
rùm etiam futurorum euentuum, sagax Princeps: hæc cum propè vnū
mensẽ Niepolomicijs filiali obsequio à Sigismundo Rege coleretur, &
de eius, ac multò magis Vladislai nepotis sui statu sollicita esset, iteran-
di matrimonij mentione factâ, facilè Sigismundo, in cuius pectore erga
defunctam vxorem amor, & heroicarum virtutum eius recordatio, al-
tiores radices fixerat, persuasit; vt suam alteram filiam Constantiam, eo
tempore nondum nubilem se vxorem ducturum, secretâ pollicitatione
sponderet. Et hæc quidem pacta ad finem anni Millesimi quingente-
simi nonagesimi noni, quo item tempore funus defunctæ Reginæ Cra-
couiæ curatum fuit, constituta fuisse, ipsi inprimis Archiducissæ comi-
tes, qui complures non obscuri nominis in aulâ eius erant, vulgauerunt,
& Nicolaus Zebrzydowski supremus eo tempore Regni Marefcalcus,
pro munere officij sui quid Rex cum Archiducissâ socru suâ priuatis ser-
monibus tractaret, ex ipsismet Germanis cognouerat. Quasi tamen ni-
hil Niepolomicijs actum esset, ita inde Archiducissâ mater, deducente
eam Rege Sigismundo genero ad fines vsque Silesiæ, discesserat, vt diu
hæsitarent ij, qui Regem hâc suspitione onerare voluerant, vtrum hanc
rem alicui ex Senatu communicarit: falsoquæ deinceps vulgatum fuerit,
quasi Ioannes Tarnouius Episcopus Posnaniensis, & postea Archiepis-
copus Gnesnensis huius consilij vel particeps esset, vel auctor: nequæ
quidquam deinceps de hoc matrimonio publicè actum, donec Con-
stantia, quæ eo tempore decimum annum attingebat, adolesceret, apta-
quæ matrimonio esset. Anno denique Millesimo sexcentesimo quarto
cùm Rex secretioribus Internuntijs, Senatores primarios certiores fecis-
set, de suâ ad ineundum nouum matrimonium propensione; adiecisset-
quæ Clementem Octauum Pontificem Maximum genti Polonæ addi-
tissimum, à se minimè eo nomine appellatum, epistolâ manu suâ scri-
ptâ sibi suadere, ne de vllâ aliâ coniuge, nisi Constantiâ, vxoris prioris
sorore cogitaret: se eum nexu Legum sacrarum, quibus tale coniugium
vetatur, Apostolicâ potestate soluturum. Sed ne quis suspicari posset,
quò animus regius propenderet, addidit Rex, se hâc de re nihil consti-
tuere velle, nisi ex Senatus sententiâ, & præter Constantiam Caroli Ar-
chiducis filiam, Annâ quoque Austriacam Ferdinandi Archiducis Ti-
rolensis filiam, si consensu Imperatoris Rudolphi, supremi eius tutoris
acceserit, non grauati ducturum: seque in hoc matrimonio nihil aliud,
nisi

nisi salutem Reipublicæ, & prolis regię incrementum spectare ostendit. Hęc tum Rex ad Senatores: neque tamen latere diu potuit, quò animus eius propenderet; cùm ijs, quibus maximè fidebat, non obscuram daret significationem, sibi Constantiam cæteris reliquis magis cordi esse. Inter alios qui Regię voluntati obsistere conabantur, fuit Ioannes Tarnouius Archiepiscopus Gnesnensis, vir magni nominis, & eo tempore senatus Princeps: fuit is antea Regni Vicecancellarius, mox Episcopus Posnaniensis, deinceps verò Vladislauiensis, & proximè præterito anno Stanislao Carnouio Archiepiscopo Gnesnensi, viro, si sanctitatē vitæ, si eruditionis præstantiam, si animi magnitudinē spectes, priscis illis Apostolicis Patribus, qui Ecclesiam suis humeris sustentarunt, pari, successor à Rege datus; quem Rex omnino crediderat suis destinatis nō aduersaturum. Et certè ea fama percrebuerat, Tarnouium recenti Regis beneficio auctū, si modò Rex id posceret, non solum ipsius desiderio se accommodaturum; verum etiam ad deducendam sponsam profecturum: sed nos vidimus literas ad Regem manu Tarnouij scriptas, quarum hæc erat summa; vt cū plurimis verbis Regi hoc cum prioris vxoris sorore matrimonium dissuadere conatus esset ad extremum adijceret, Regē, si in hoc matrimoniali consilio, suo arbitrio vti vellet, vel sibi ipsi discrimen, vel regno Poloniae exitium allaturum. Et Tarnouius quidem intra paucos adepti Archiepiscopatus menses, supremo grauatus morbo, magno omnium dolore, quinquagesimo quarto ætatis suę anno, ex hac vitâ Louicij Mense Octobri decessit: virum magnum se in omnibus Reipublicæ functionibus præstiterat: iudicio & beneficio Stephani Regis, Referendariatum Regni iuuenis admodum adeptus erat: eoque per vndecem annos summā cum laude gesto, in petitione Vicecancellariatus Petro Tilicio tū Regni magno Secretario, gratiā Regis Sigismundi prælatus; in hoc quoque Magistratu, quem septennio gessit, quantum ingenio & virtute animiq; magnitudine præstaret, vniuersæ Poloniae testatum fecit. Vt primū cunctis innouit, Regem omnes suos conatus eò flectere, vt prioris suæ consortis sororis matrimonio potiretur; variè ea res affecit animos hominum, vulgò reputantibus, quasi improspere eæ futuræ essent nuptiæ: nec in Summi Pontificis potestate esse, vt in tam arcto affinitatis gradu laxaret Diuini interdicti mandatum. Et quanquā Clemens Octauus Pontifex Maximus, eo nomine minimè à Rege appellatus, vltro id Regi suaderet, minimè tamen dubium erat ab Archiduce focru Regiæ, eum hoc nomine sollicitatum fuisse. Sed inter omnes qui ne eiusmodi matrimonium iniretur, contenderunt, præcipuus fuit Ioannes Zamoscius Regni Magnus Cancellarius, & Supremus Exercituum Præfectus, cuius eā tempestate ob eximiam prudentiæ, multo vsu rerum quæsitæ, & eruditionis laudem, & ob præclara in Patriam, & ipsummet Sigismundum merita, ea fuit auctoritas, tantumque populi vniuersi erga eum studium, vt omnes eius sententiæ assensuri vi-

*Quis fuerit
Tarnouius.*

*Quantus vir
Carnouius.*

*Tarnouius
Archiepisco-
pus Gnesnen-
sis dissuadet
Regi cum
Constantia
matrimo-
nium;*

*Qui paulo
post moritur.*

*Quis populi
de Regis ma-
trimonio sen-
sus.*

*Dissuadet hoc
idem matri-
monium Regi
Zamoscius.*

*eius in Polo-
niæ auctori-
tatis.*

& merita.

derentur. Illius certè curâ & solitudine eo interregno, quod mortem Stephani Regis subsecutum est, res Polona stetit; effectumque ne Regē, nisi liberis suffragijs à nobis lectum haberemus : victo acie & capto ad Bycynam Maximiliano Archiduce Austriæ, qui paucorum factione, & Cæsareis opibus, per vim ad Regnum adipiscendum aspirauerat. Itaque ille non clàm vt alij, sed apertè Regi professus est, se eiusmodi nuptias probare non posse ; ad ipsumque Summum Pontificem Clementem

eius ad Sum-
mum Pontifi-
cem epistola.

Octauum militari & acriori stylo, scriptas dedit publicè literas ; quibus eum vehementiùs obsecrabat, ne eiusmodi matrimonium à Regiâ dignitate, & pietate alienum, & Regno Poloniæ discrimen summum allaturum, Apostolicâ auctoritate ratum haberet. Indicta erant à Rege, ad diem vigesimam Ianuarij Anni Millesimi sexcentissimi quinti Varšauiz celebranda Comitia, quæ priusquàm inchoarentur, cùm pro more institutoque Patriæ, conuentus Palatinatum Prouinciales, in quibus Rex per Nuncios suos, quid in futuris Comitij tractandum sit, proponere nobilitati solet, agerentur : nobilitas cæteris omnibus omissis, eò potissimùm incubuit, idque vt in Comitij Nuncij à se ablegandi, vrgerent, postulauit : ne Rex nouis, si altera prioris coniugis soror ducenda esset, nuptijs se inuolueret, Remque publicam in discrimen adduceret. Ac vt nouarum difficultatum obiectu Regem à proposito dimouerent, mādarent Nuncijs suis, postularent à Rege, vt conditiones quibus ei regnum delatum, adimpleret. Haud dubiō tales consiliorum fontes, ex mente

Ioan Tarno-
uius Archie-
piscopus Gnef-
nensis mori-
tur.

Cancellarij ortum & principium habuerunt, & ille nequaquàm eius inuidiæ immunis esse volebat, palamque testabatur, salutem publicam gratiâ Regiâ sibi potiore esse. Cumque Tarnouius Archiepiscopus Gnefnensis, quem plerique Regijs destinatis fauere crediderant, quarto ante Comitia mensē extinctus esset ; omnis nouarum nuptiarum inuidia, in

Huius matri-
monij inuidia
in Sigismun-
dum Mysco-
uium Regni
Marescalcū,
quasi eius
auctorem in-
cumbit.

Comitiorum
successus.

Sigismundum Myscouium Supremū Regni Marescalcum, nuper titulis Marchionalibus, beneficio externorum Principum auctum, incubuit : in eumque potissimùm cū Cancellarij ipsius, tum eorum qui eius partes sectabantur, hoc est totius ferè nobilitatis, odium ferebatur : & si Comitij interfuisset, non procul ab acriori contentione res futura videbatur : sed ille interim morbo pressus, quidquid id futurum erat periculi, feliciter euasit. Comitiorum quidem is fuit successus, quem perturbato Rei-publicæ statu fieri necesse est ; certabatur non tantum sententijs, sed & mutuis conuitijs ; parumque aberat, quin ad maiorem acrioremque sententiam, inter vtrunque armatos res deueniret : nisi Zamoscius, popularium studiorum prudens moderator, ad pacatiora consilia animos hominum flexisset, continuissetque. Itaque cū nec Rex quidquam eorum quæ ab eo postulabantur, equestri ordini indulgere vellet, & Nun- cij terrarum id quod illis demandatum erat, acrius vrgerent : ad extremū

Comitiorum
irritus euēctus.

re infectâ soluta sunt Comitia, in quibus Petro Tylicio Episcopo Vladislauensi, sigillum Regni minus deponente, munus Vice-cancellarij Za-

moscio

moscio modicè repugnante , ad Matthiam de Buzenin Pstroconium, *Matthias Pstroconius Regni Vice-cancellarius renunciatus.*
 Episcopum Præmissiensem , virum pium & eruditum , Regio favore delatum est. Zamoscius quidem, vt erat illius mos, statim finitis Comitij Varfauia discessit; quem iussu Pstroconij Matthias Lubienius frater meus consecutus, benigneque ab eo exceptus, non solum hoc ab illo obtinuit, vt diploma Regium, quo Pstroconio munus Vice-Cancellarij de- *Zamoscij erga Pstroconium animus.*
 mandabatur, sigillo Regni maiori signaret; verum etiam per eundem ea mandata ad Pstroconium daret , quibus se non inimico erga illum esse animo ostendebat : petebat autem, vt Pstroconius consilia, quibus salus Reipublicæ continetur, secum communicaret; sibi certè in animo esse, vt quoad viueret, Regis Sigismundi imperium conseruaturus esset : suaderet vicissim Pstroconius Regi, vt ille desiderijs equestris ordinis pactisque conuentis satisfaceret ; vel ab eo nexu, quo Reipublicæ obstrictus est , se liberari, & exsolui in publico conuentu peteret. Cæterum Rex , vt diximus, solutis Comitij, maiori parte Senatus retentâ, secretum consilium habuit, atque in eo cum alia, tum potissimum matrimonij sui negotium Senatorum sententijs pertractandum proposuit : in eam ferè sententiam Vice-Cancellario Regni Matthia Pstroconio, nomine Regis, verba faciente: Intellexisse Sacrâ Regiâ Maiestatem, Dominum nostrum Clementissimum, ex literis Dominorum Senatorum, ante Comitia hæc scriptis, eam ferè esse omnium sententiam , vt cum tot annos à morte prioris consortis suæ viduus viueret , ad iterandum matrimonium animum adiiiceret : proinde Regiam Maiestatem semper à consilijs Senatus sui dependere solitam, pro more institutoque Patriæ, huc flexisse mentem suam, vt ex inclytâ & Augustâ Austriacâ familiâ ducendam vxorem destinaret : egisse iam Regem & per literas , & per Internuncios priuatos cum Cæsareâ Maiestate , vti domus Austriacæ supremo tutore, postulasseque ab eo vt Serenissimam Principem Annam Ferdinandi Archiducis Austriæ filiam, Comitatus Tirolensis hæredem , vxorem se ducere permetteret ; sed Cæsarem eas ferre condiciones, quæ & Regni , & Regis dignitati minimè sunt consentaneæ ; eundem tamen Cæsarem suadere , vt Regia Maiestas, Constantiam Archiducis Caroli filiam , prioris vxoris suæ sororem germanam, dari sibi deposceret : facilè suo , totiusque familiæ Austriacæ consensu , eam habiturum. Idem Regiæ Maiestati à Clemente Octauo Pontifice Maximo , Regem Sacrarum legum (quæ tale matrimonium vetant) nexu Apostolicâ auctoritate soluente, impensè suaderi : dicerent itaque Senatores sententijs suas, & quid facto opus esset, explicarent. Ne- *Sensus totius Senatus de Regis matrimonio.*
 mo tum erat in Senatu , qui apertè Constantiam ducendam suaderet: omnes solenni legatione Cæsarem compellandum esse , vt æquis conditionibus Annam Ferdinandi filiam Regij thalami & Regni consortem iungendam concederet. Pupugit non mediocriter Senatorum consensus Regem , iam dudum consilij sui certum , & fide datâ socru obstrictum : quamobrem accersito ad se Cardinali Macieioiuo Episcopo

*Macielonius
Cardinalis
sententiam de
eodem repetit.*

Cracouiensi, & designato Archiepiscopo Gnesnensi, modicè de eo conquestus, quòd in suâ sententiâ Constantiæ mentionem non fecisset, id ab eo obtinuit, vt veluti repetitâ sententiâ, publicè protulerit, non absolum fore, si fortè Cæsar obstinatiùs negaret Annam Ferdinandi filiam, Rex, còsulto priùs pèr literas Senatu, eâ còditione, quæ illi à Cæsare offerebatur, quamque Summus Pontifex acceptandam suaderet, vteretur. Iam non ampliùs cæteri Senatores, qui huic suasioni contradicturni videbantur, rogati erant, vt sententias dicerent, sed Rex soluto Senatorum conuentu ad sua se recepit, & celeriter Cracouiam versus profectiorem instituit, vt inde & ad Cæsarem nouam legationem mitteret, & ea quæ ad apparatus futurarum nuptiarum pertinebant, paranda curaret.

*Mira mutatio imperij
Moschouitici.*

Libet hîc paucis à proposito digredi, & miram Moschouitici Imperij conuersionem commemorare, quæ obscuris & paruis inijs orta talem postremò exitum sortita est, vt vniuersum penè orbem dederit in stuporè. Ioannes Basilij Magnus Moschouix Princeps, quem Rex Stephanus prospero belli successu possessione Liunionis deiecerat, duos reliquit filios, Theodorum qui Patri in imperio successit, & Demetrium impubere: sed Theodorus mitis ingenij, & parum ad regendum tantum Imperium aptus, Borissio Hoduno obscuræ fortis homini, cuius sororem (cùm à Principibus Moschouix non ex dignitatis, sed ex formæ commendatione vxores, quoties libuerit, assumantur) in matrimonio habebat, præbuit occasionem affectandi imperij. Ad quam rem obtinendam cùm viuente Demetrio, cui proxima à fratre successio debebatur, præclusum sibi aditum videret, primùm curante sorore (quæ maritum vxoris imperio sibi obnoxium fecerat) supremum Magistratum, quem Stabuli Præfectum Moschi appellant, beneficio Principis adipiscitur; de-

Borissius Hodunus Demetrio vero hæredi imperij Moschouitici necem infert.

quibus artibus summam rei adeptus.

inde summâ rei in suam potestatem redactâ, necem Demetrio molitur, puerumque, qui in contubernio coætaneorum suorum Volecij educabatur, per conscios sui sceleris ministros, clàm occisum, sibi ipsi manus intulisse ementitur: postremò omnibus, qui ad spem successionis vocabantur, oppressis, vel vltro metu concedentibus, mortuo Theodoro, Imperio, cuius dudum administrationem sibi vsurpauerat, potitur. Fruebatur satis pacatè compluribus annis, per summum scelus parto Regno Borissius, & non modò cum alijs vicinis Principibus, verùm etiam cum Polonis, quibus cum Moschis perpetuum semper fuit dissidium, pace stabilitâ, rebus suis in futurum etiam satis prospexisse putabatur, cùm vindex scelerum Deus, non vltà impij facinoris prædâ nefarium alieni inuasorem imperij potiri volens, pœnas dudum debitas ab eo exegit. Grégorius Ottrepouicius (si Moschis credimus) obscuræ originis, primùm Græci ritus monachus, dein religionis ac fidei desertor, ætate & formâ Demetrio, quem ab Hoduno occisum diximus, haud absimilis, è Moschouia pœnarum metu profugus, & aliquanto tempore religionis specie per Monasteria Volyniæ & Kijouix, quæ Regni Poloniæ prouinciæ sunt,

Falsus Demetrius primò in Voliniâ, post in Poloniâ se ostendit.

sunt, vagatus, postremò diu meditati doli artem promit: se Demetrii Ioannis Moschouiae Principis esse filium, è cæde, quam sibi Hodunus machinatus erat, callido quodam pædagogi consilio ereptum. Homi-
 bus non multum rerum Moschouiticarum peritis, non absimilia vero
 dicere videbatur: & erat facies liberalis, rerum & antiquitatis notitia
 maior, quàm homini barbaro conueniret; sermo promptus & expeditus,
 ac ad conciliandam fidem accommodata oratio. Sed inprimis Dux Vis-
 niauecius, in cuius hæreditariâ ditione hanc fabulam proximè priori an-
 no exorsus est, vocatum ad se, & diligentius, quis esset, interrogatum;
 cùm non ambigua referre existimaret, honestiori cultu exornat, ac bono
 animo esse iubet; dein re cum Palatino Sendomiriensi Georgio Mnizek
 socero suo communicatâ, vterque de communi consilio Regem certio-
 rem faciunt, verum Moschouiae hæredem repertum esse. Acciri qui-
 cumque ille esset in aulam placuit. Ille fortunæ quam petebat parem
 animum ferens, vultu non degeneri, sermone promptus, vbi alloquen-
 di Regis facta potestas, nefaria Hoduni machinatione cædi se quondam
 destinatum, diuinitus impias manus euasisse ait; dein profugum diu hinc
 inde latitasse; posteaquàm ad maturiorem ætatem peruenisset, haud im-
 memorem quâ stirpe ortus sit, de repetendo Patrio Principatu cogita-
 tionem suscepisse, non ambitione, sed ne sceleris præmium penes alieni
 Regni inuasorem maneat; id tacitis Procerum Moschouiae votis flagi-
 tari, ex ijs habere se multos, cùm suæ salutis, tum præsentis consi-
 lij conscios: omnes vbi incolumem Principum suorum veram sobolem
 conspexerint, relicto Tyranno ad se transituros: cœpto tantum & mo-
 dico aliquo præsidio, vt tutò in Moschouiae finibus cōsistere liceat, opus
 esse, orare Regem, vt communis Principum sortis memor, opẽ sibi ferre
 velit. Multa prætereà antiquitatis exempla adfert, Regum & Principum,
 qui ad similem, in quâ ad præsens ille esset, fortunam redacti, non mo-
 dò Paterna Imperia feliciter recuperarunt, verum etiam rebus præclarè
 gestis, clari & illustres fuere. Cyrum & Romulum pastorum quondam
 alumnos, sed Regiâ stirpe genitos magna imperia condidisse. Hæc &
 alia memorans, omnium in se oculos conuerterat: fauor etiam Regis,
 & commiseratio sequebatur. Sed ne bello parum necessario implicare-
 tur, liberaliter donatum, & meliora sperare iussum, sine certo responso
 dimisit; non refragaturus, si quis priuatis opibus auxilium ferret. Eo ta-
 cito Regis consensu obtento, Georgius Mnizek quò tanti imperij futu-
 rum Principem, non beneficio solum, verum etiam necessitudine sibi
 deuinciret; pacto eum ducendæ in matrimonium filiae suæ Marinæ,
 posteaquàm rerum potitus fuerit, obstringit; deinde suâ, amicorum &
 clientum suorum operâ, quàm maximam potest manum militarem
 contrahit; tum non diu moratus, mirantibus cunctis, quòd homo eius
 ætatis, quâ quondam Parthicum bellum Crassum suscepisse auctores
 prodidère, opus tantæ molis, non modò sine iusto exercitu, verum etiam

*Is ad Regem
 accersitur.*

eius indoles.

*ad Regem
 oratio.*

*incerto cum
 responso à
 Rege dimissus.
 Rex dissimu-
 laturus erat,
 si qui priua-
 tim illum
 iuuarent.*

*Hinc Geor-
 gius Mnizek
 Palatinus
 Sendomiri-
 sis ei opem
 fert, & cum
 exercitu in
 Moschouiam
 ducit.*

per se artis militaris rudis, aggredereetur, versus Moschouia fines procedit. In itinere ad famam noui motus complures congregantur, sed plerumque leuioris armaturæ milites: scriptæ nomine Demetrii ad Proceres Moschouia literæ, quibus significabatur, venire eum recuperandi Paterni Imperij, & abolendæ Tyrannidis, atque gentis Moschouiticæ in libertatem asserendæ causâ. Hoc specioso titulo præmissio, fines qui
ius successus. Polonorum & Moschorum ditiones diuidunt, cum Palatino Sendomiriensi transgressus, non ita, vt rebatur, prompta illius gentis erga se studia reperit; vt tamen primis cœptis aliquam suo nomini famam conciliaret, aliquot oppida temerè munita interceptit, quædam spontaneâ deditione ultro se illius potestati permisere. Intereâ Hodunus insolito tumultu excitus, etsi non ignorabat transfugam exiguis niti viribus; tamen cum ad fictum vetustæ Principum Moschouia stirpis nomen, vulgi aures patere intelligeret, se populo inuisum, si bellum instaret, vel si Poloni maiore vi incumberent, magno periculo obnoxium fore, non cunctandum ratus, celeriter parat exercitum, ei que, dubiâ & incertâ aliorum fide, fratrem suum Ioannem Iuanouicium summâ cum potestate præficit; mittit prætereâ in Poloniam Nuntios, qui Regem & Proceres icti
opponit exercitum ficto Demetrio Hodunus. fœderis admonerent, ac illius qui ficto Demetrii nomine se pro hærede Moschouia gereret, genus ac originem edocerent. Responsum Nuntijs, Regem fœderis memorem, afflicto quamuis & opem imploranti auxilium ferre noluisse; cæterum in tantâ Nobilitatis Polonæ libertate, *mittit in Poloniam nuntios fœdus memoraturos.* prohiberi non potuisse, ne aliqui priuatim illi studerent: si qui tamen modum eâ in re excesserint, aut aliquid contra pacta admiserint, daturos ex formulâ fœderis pœnas. Demetrius intereâ ad famam venientis contra se exercitus, quamuis tantis impar viribus (nam & illi qui paulò antè sponte se ei aggregauerant, siue instantis periculi metu, siue quòd stipendia non soluerentur, quotidie dilabebantur; nec cæteri qui maiori necessitudine illi obstricti, & immensâ præmiorum pollicitatione allecti fuerant, tantum animi habituri credebantur, vt se resque suas illius causâ in exitium offerrent) tamen stupendâ quadam audaciâ, aut cadendum aut vincendum sibi dictitans, nec se vel ab omnibus desertum retrocessurum, sed aleam fortunæ experturum asserens; simul dubios suorum animos partim præsumptâ Diuinæ opis fiduciâ, partim ingentibus promissis firmat. Iam in conspectu erat hostium exercitus, cuius numerum non facillè fuerit inire; ita latè patentes campos compleuerat, vt vel solo conspectu, terrorem aduersarijs incutere, & in fugam eos agere potuisse videretur. Vix credet posteritas, equites non amplius septingentos, pauciores etiam pedites, non modò contra tam numerosum exercitum collatis signis prælium inire ausos grauitè pugnam excepisse, verum etiam submotis loco barbaris, ingenti que pro numero editâ strage, intra munimenta eos se recipere cœgisse. In eâ pugna, Palatini Sendomiriensis insignis animi magnitudo, & in dubijs rebus constantia

Paulò amplius quam mille Poloni cum ingenti Moschorum exercitu pugnam committunt & vincunt.

Georgius Mnisek Palatinus Sendomiriensis strenuè Ducis munia obiiit.

stantia apparuit, nam contempto omni periculo, & aciem ita struxit, ne pauci à multis circumueniri possent; & fatigatis integros submittendo, ac turbatos ordines suorum restituendo, omnia boni Ducis munia cumulatè impleuit. Caterùm veritus ne posterà die hostes conspectà nostrorum paucitate acriùs instarent, miro astu vsus, literas quasi recens à Carolo Chodkieuicio missas fingit, easque aduocatà concione in castris recitari iubet: significabatur iis venire Chodkieuicium missum à Rege cum iusto exercitu, & breui adfore; eo nuntio nostri exhilarati, siue in re fictà latitiam simulantes, sono tubarum & tormentorum explosione, voce denique & gestu, quasi recentibus auxiliis, ingens gaudium testabantur. Vagus is consilio Ducis subditus rumor peruenit ad hostes, quibus vel ipsum Chodkieuicij nomen facilè terrorem incussit, reputantibus, si tam pauci Poloni paulò antè adeò fortiter secum conflixerunt, postquàm vniuersi exercitus robur cum Chodkieuicio superuenerit, se occisione deletum iri. Quare celeriter motis retro castris, abière: nostri instandum, percussis & recenti terrore vten- dum rati, abeuntium tergis insistant: sed cùm hostes nusquàm pugnae copiam facerent, postremò artibus Demetrii seditione in eorum exercitu apud Cromanos (oppidi id nomen) excitatà, vinctus Ioannes Iuanouicius Demetrio traditur: quare maiore parte militum, Hoduno relicto, in partes Demetrii concedente, prater spem & opinionem omnium Demetrius tantis auctus copijs maiora moliri cœpit. Et quoniam Hodunus, quem proditione intercipere ob constans erga eum Procerum studium difficile videbatur, bellum reparabat, iam antè Bosmanum quemdam magnis oneratum promissis submittit, qui eum veneno è medio tolleret; quo demum perpetrato facinore, plerique è Proceribus ad Demetrium transfugiunt; plures, quorum præcipui Dux Mscislauiensis ac Suiscius, Hoduni filio nondum satis adulto, imperium deferunt. Ille tantis curis impar, satis se tutum fore existimans, si ipsam Moschouiae Metropolim, vbi opes & summa rerum, tantisper in fide teneret, donec maiores copias, à remotioribus imperij partibus acciret, omnes aditus sepserat, ne quà fama rei apud Cromanos gestæ, & proditionis militaris, ad populum peruenire posset. Sed contrà euenit, nam Michaël Soltitius à Demetrio missus, cùm urbem accuratè custoditam ingredi non posset; ad vicinum mœnibus templum in suburbio Crasnesiolo dicto, æris campani sono, populum conuocat, prolatis Demetrii literis, ad conciliandū vulgi fauorem accommodatis, quibus initio sumpto à Diuinæ voluntatis arcanâ ordinatione, significabatur, Demetrium Ioannis Principis Moschouiae filium, qui ab Hoduno occisus putabatur, viuere, vniuersum exercitum in eius fidem concessisse, nihil restare, nisi vt Hoduni inuisâ stirpe sublata, eum vt legitimum dominum vltro recipiant. Plebs rusticana, concitato tumultu, portas ciuitatis effringit, ac in urbem irrumpit; vbi eadem ex causâ populo in seditionem acto, auctorem tu-

Seditio in exercitu Hoduni arte falsi Demetrii excitata, & Ioannes Iuanouicius dum exercitus eius vinctus traditus, & maior pars exercitus in potestatem Demetrii concessit.

veneno sublato Hoduno, imperium eius filio delatum à plerisque Procerum.

Sed frustra, nam mox occisus est.

Vxor & filius Hoduni negati; & Demetrius imperio potitus.

multus in ponte, quo arx vrbi coniungitur, loco paulò editiori statuunt, literas recitare iubent, ac statim reintellectâ Boiaros & Proceres, qui Hoduni partes tuebantur, inuadunt; arcem ipsam circumstunt. Eo metu percussa noui Principis mater, cum filio & filiâ supplici habitu, sacras imagines manibus præferentibus, in conspectum multitudinis prodit: sed nullâ maiestatis reuerentiâ habitâ, Masalscio, qui auunculum reperti Demetrii se ferens, clam eius inceptis fauebat, traduntur. Mater & filius paulò post iussu Demetrii strangulantur, filia victoris libidini re-feruata. Hunc finem cum stirpe suâ sortitus Hodunus, non vulgare posteritati documentum reliquit, imperia scelere parta diu permanere non posse.

Literæ Regis ad Imperatorem Rudolphum Annam Ferdinandi Archiducis filiam in matrimonium petentis.

Responsum Rudolphi Cæsaris.

Legati à Rege missi Szyscovius Episcopus Luceoriensis & Sigismundus Myskowsky Supremus Regni Marescalcus ad petendam in matrimonium Constantiam Caroli Archiducis filiam, prioris vxoris sororem.

Quis sensus de eâ re Senatorum;

quis populi;

Sed nos paulò longiùs à proposito digressi ad nostra reuertamur. Rex solutis, vt dictum est, Varſauiensibus Comitibus, Cracouiam profectus, vt eorum desideriis satisfaceret, qui iteratâ legatione Cæsaris animum ad concedendam in matrimonium Regi Ferdinandi Archiducis filiam stimulandum censuerunt, Boianouium militem Maltensem, & Commendatorem Posnaniensem, ad Cæsarem, nullis datis certis mandatis, literas tantùm Regias vt redderet, mittit. Et Imperator Rudolphus gnarus, quò Regia consilia vergerent, paucis verbis respondit; id quod petitur, certis de causis fieri non posse: sed si Rex innouandæ cum familiâ suâ affinitatis desiderio teneretur, Constantiam prioris vxoris suæ sororem, matrimonio sibi iungeret. Hoc responso accepto, per celeres tabellarios, Regijs literis consulti nonnulli Senatores, significatumque ijs, frustrâ de ineundo matrimonio alia consilia suscipi, cum sola sit Constantia, quæ Cæsaris consensu haberi possit, quamque post priores Clementis Octauî vitâ functi suasorias literas, nunc quoque nuper electus Summus Pontifex Paulus Quintus, manu suâ exaratâ epistolâ ducendam suaderet. Tabellarij ad Senatores dimissi, vix cum responsis redierant, cum Rex, quò susceptum negotium properaretur, solennem ad petendam sponſam decernit in Austriam legationem, eiusque obeundæ munus ad Martinum Szyſcouium Episcopum Luceoriensem & Sigismundum Marchionem de Mirono Myscouium Supremum Regni Marescalcum defert. Senatores per literas consulti, nonnulli quidem eiusmodi matrimonium sibi non placere responderunt, plerique ampliùs de eo deliberandum censuerunt, plures vtrò de eâ re ambigendum non esse, ac eâ conditione, in quam animus Regius propenderet, vtendum, consiliumque duorum Summorum Pontificum sequendum suaserunt. Cæterùm à populo, vario rumore accepta est Regis ad ineundum cum Constantiâ prioris vxoris sorore matrimonium inclinatio; reputantibus plerisque, quàm infelicitè cesserit Sigismundo Augusto Regi, cum duabus Cæsare Ferdinando natis sororibus coniunctio. Differebant contra alij, longè præsentis temporis disparem esse rationem: Regem non priuatâ cupiditate eò agi, sed non tantùm indulgente Summo Pontifice,

ce, tanquàm Supremo sacri iuris arbitro, verùm etiam impensè suadente eam conditionem accipere, expertum priori matrimonio sanctam & castam domus illius disciplinam. Nam mater illustri Bauaricâ familiâ orta, famina cùm prudentiâ, tùm animi magnitudine præstans, ac priscæ sanctitatis, eam in educandis liberis curam adhibuerat, vt filiæ ad exemplum illius institutæ, à summis in Republicâ Christianâ Principibus ambirentur, ac præter Regem Poloniae, Hispaniarum quoque Rex Philippus Secundus, filium suum tot amplissimorum regnorum hæredem, ex hac, & non aliâ domo vxorem petere voluerit; quare tam illustri affinitate, stabiliri Regis imperium, & publicæ securitati magnum parari præsidium, ominabantur. Erat sanè ingens hominum expectatio, quò tali rerum statu Ioannes Zamoscius Regni Cancellarius & exercituum Dux, sua consilia flexurus esset; quem certò constabat, has Regias nuptias non probaturum. Nec dubium erat, eum à plebisque monitum fuisse, vt acrioribus consilijs Regia destinata moraretur; & inter alios Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis, pro eo, quo in Republicâ fungebatur loco, se, si ita Zamoscio videretur, vniuersam Nobilitatem, ad arcendam ingressu finium regni nouam sponsam conuocaturum ostenderat. Verùm Zamoscius, non ignarus facile multitudinem concitari posse, retineri verò in officio, ne ad deteriora delabatur, valdè arduum & difficile, ne quid tale Castellanus Cracouiensis moliretur, seriò illum dehortatus est. Quamobrem minimè dubitandum fuisse crediderim, si Zamoscius diutius vixisset, illum & opibus, & auctoritate suâ, reliquos omnes à turbulentioribus consilijs & ausis, cohibiturum fuisse: neque siturum, vt quæ pacatis consilijs componi poterant, armatis conuentibus vrgerentur: & ob eam causam ciuile bellum, magno Reipublicæ damno, susciiperetur. Sed Zamoscius non tam annis (sexagesimum enim tertium ætatis agebat, & firmâ satis valetudine utebatur) quàm curis & laboribus confectus, in ipso Regiarum nuptiarum apparatu, mense Iulio, concessit fatis. Vix vnquàm Polonia parem illi viderat, tot in vnum cumulatis Diuino beneficio muneribus, quæ si in plures dispertita fuissent, vnumquemque magnum factura videbantur: idem prudens consiliarius, idem bellator eximius, idem felix fortunatusque belli Dux, & quod mireris, cùm toties arma cum diuersis Reipublicæ hostibus contulisset, semper acie & bello victor. Reliquit amplissimarum fortunarum Thomam Zamoscium, vnicum hæredem impuberem adhuc; cuius tutorio iure regendi curam, Georgio Zamoscio Episcopo Chelmeni, Nicolao Zebzydouiò Palatino Cracouiensi & Stanislao Zolkieuio Castellano Leopoliensi, exercitusque campestri Duci supremis tabulis demandauit. Infregisse mors Cancellarij eorum potentiam, qui Regijs nuptiis aduersabantur, videbatur; cùm nemo vnus tantâ auctoritate futurus esse crederetur, qui Regis destinatis obsistere & tanto Senatorum, qui plures

quis Zamoscius;

Quis Ioannes Ostrogij Castellani Cracouiensis.

Mors Zamoscij;

eius animi dotes,

& felicitas in bellis gerendis;

eius filius. Thomas Zamoscius.

ad

Nicolaus
Zebrzydoui-
us Palatinus
Cracouiensis
Regium ma-
trimonium,
maiori parte
Senatus ap-
probante, im-
probare ausus.

Zamosciane
in Regem si-
dei constitia.

ad probanda Regis consilia in dies accedebant, consensui refragari au-
deret. Et fortasse non temerè ea spes concepta fuisset; nisi Nicolaus
Zebrzydoui-
us Palatinus Cracouiensis, in cuius manus omnis potentia,
quæ Zamoscij quondam fuerat, tutorio nomine venerat, non cessandū
sibi in eo casu existimasset. Is dudum Regiā gratiā pollens, primūm Lu-
blinēsis Palatinus, dein supremus Regni Marefcalcus; demum cū eum
Magistratum fastidiret, Palatinus Cracouiensis renunciatus, ac singu-
lari Regis in eum beneficentiā ingentibus opibus auctus, magnam sibi
in Republicā auctoritatem comparauerat. Sed animo tumens, & cum
aliorum fortunis, tum præcipuè Sigismundi Myscouij, supremi Regni
Marefcalci, multis ad eum Regiā liberalitate delatis opulentis præfectu-
ris, & postremò morte Zamoscij, Grodecensi Capitaneatu ei collato,
crescente potentiā, anxius, postremò tristi quadam in Regem arrogan-
tiā, tædium sui mouerat; neque ampliùs pristinum gratiæ locum apud
Regem obtinebat; hincque cū Regias nuptias disturbare non posset,
de concitandā populari seditione consilia agitare cœpit. Credebatur
etiam olim, dum Zamoscius uiueret, quotiescūque illi cum Rege ali-
qua intercedebat dissensio, ea consilia Zamoscio suggestisse, quæ ad
mutandum Regni statum viam sternerent; sed Zamoscius semper syn-
cerā cum Rege fide egit, neque se in transuersum agi patiebatur:
etiamsi ei id quis suaderet, cuius alijs in rebus consilijs niteretur. Urge-
bat Palatinum, & ad res nouandas sollicitabat, cū innata parandæ
potentiæ cupiditas, tūm de ijs, à quibus se læsum existimabat, & quorum
fortunas recenter auctas ægris oculis intuebatur, vindictæ sumendæ
studium. Neque defuturi videbantur ex vnâ parte potentiæ Zamoscia-
næ clientes, ex alterâ verò hæretici, qui non nisi turbulento Reipublicæ
statu cristas attollere, & impietatem stabilire solent: iis adiuuantibus
sperabat se faciliè affecuturum, vt Rege remoto, vel certè in ordinem
redacto, extinctis Regiarum partium Senatoribus, solus omni Repu-
blicā potiretur; id quā ratione molitus fuerit, suo loco memorabimus:
nunc quā leui de causâ, diu conceptum in Regem odium nouissimè
effuderit, videamus.

occafio, quâ
conceptum in
Regem à Pa-
latino Craco-
uensi odium
erupit.

Domus erat in Arce Cracouiensi, Palatio Regio vicina, quam Sigis-
mundus Primus accipiendis externis hospitibus construxerat; eius vsum
Zamoscius Regis Stephani beneficio, quoad uiueret, concessum sibi ha-
bebat; qui rarus admodū Cracouiæ, Palatino in eisdem ædibus preca-
riam mansionem indulserat: igitur mortuo nuper Cancellario Rex eius
domus vsum sibi restitui petebat, illius commoditate ad instruendas
nuptias, & hospites excipiendos vsurus. Eâ re se dignitatemque suam
violari existimans Palatinus, posteaquā aliquantis per præter ius &
æquum tergiuersatus esset, ad extremum cū Regem constanter id vr-
gere videret, summâ cum indignatione Regiæ voluntati cessit, illis apud
amicos vsus verbis: se quidem nunc domo, sed breui Regem regno ex-
cessurum.

cessurum. Paulò antè venerat Cracouiam, priuati negotij causâ Ioannes Dux Radiuilus Magni Ducatus Lithuaniae Regi à poculis : hic antea quoque Marescalco Regni, quòd is Praefecturam Solecensem, quam pater ipsius Palatinus Vilnensis Regum Poloniae beneficio tenebat, eo mortuo à Rege obtinuisset, infensus, aliâ quoque ex causâ acrioribus in eum stimulis incitatus est. Iuuenis is & splendore natalium & amplis opibus, tum & rerum bello Liuonico gestarum gloriâ, pridem iam altiores spiritus, quàm qui priuatum decerent, induerat, praecipuè verò in tuendâ & propugnandâ Calvinianâ sectâ, cui à puero innutritus erat, inter alios tam priuatim quàm publicè eminere volebat. Accidit eo praesente Cracouiae vt sacerdos Sacrosanctam Eucharistiam ad aegrotum deferens, contumeliosius ex aedibus cuiusdam Haeretici interPELLARETUR; id proximè adstantes Catholici iniquè ferentes, in aedes Haeretici impetum faciunt, ei verò in subsidium famuli Radiuili, (incertum sponte, an iussu domini) accurrunt: mox crescente tumultu, ij quibus à Marescalco tuendae pacis & prohibendorum tumultuum officium demandatum erat, armati superueniunt, seditionis auctores comprehensos ac inter eos nonnullos ex comitatu Radiuili in carcerem abducunt: ille contumeliosum id sibi existimans, & à Marescalco veluti consultò se eâ iniuriâ affectum grauius ferens (quamquàm interuentu communium amicorum famuli in eo tumultu prehensi continuò dimissi fuerint) indignabundus & ex occasione se eam iniuriam vindicaturum minitans Cracouiâ discessit. Aestate eadem crebris Tartarorū incursionibus infestatae impunè vicinæ Regni Prouinciæ, hominesque complures in foedam abducti seruitutē, barbaris consuetâ celeritate eludentibus nostrorum militum, qui praesidium in ijs finibus agitabant, tardos ad subueniendum conatus: & exercitus mortuo Zamoscio absque legitimo imperio habebatur. Barbari praeter solitam praedae auaritatem (nec enim labore aut industriâ victum quærere illis mos) exacerbati Cosacorum frequentibus iniurijs (qui hâc ipsâ aestate Varnam nobile Turcarum Emporium, interfectis incolis expilarant) licentiùs procurfabant; maiora subinde agmina submittentes, quò populatio latius extenderetur. Tum iussu Regio Stanislaus Zolkieuius Castellanus Leopoliensis, exercituum campeltris ductor, contracto in vnum qui in armis erat milite, barbaros praedâ graues affecutus, iusto praelio victos & omni praedâ exutos ad satietatem cecidit; compressa eâ re hostis audacia, & pax restituta; sed id demum proximâ hyeme gestum. Tunc inter alias curas Regem quoque excepit Hungarica legatio: Stephanus Boczkaius proximè superiori anno Hungarorum Rudolphi Caesaris & Regis Hungariae Imperium fastidientium seditione ad spem Regni promotus, vt perfidia notam à se & gente Hungarâ amoueret, causas eius secessionis proferebat, iniustum & impotentem Germanorū Dominatum & plus quàm Tyrannicū Imperium, Hungaros diutiùs ferre non potuisse, ingentibus exhaustos tributis, ac continuo attritos bello

Vnde inimicus animus
Ioanni Radiuilo in Marescalcum.

IncurSIONES
Tartarorum
in Russiam
1605.

Tartari ductu
Stanislai
Zolkienij
cessi.

Hungarica
ad Regem
Sigismundum
legatio.

cum

Caroli Sudermani Sueciae Regni inuasoris in Liouoniam Regni Poloniae Prouinciam incursio.

Sueci caesi ductu Caroli Chodkiewiczij.

Friderici Curlandiae Ducis in eo conflictu virtus.

Regiarum nuptiarum apparatus.

cùm nullum exitum malorum viderent, eò demum descendisse, vt frustra sæpè imploratâ Imperatoris ope spreti & contempti, sibi & Reipublicæ suæ aliter consularent. Petebant à Rege, vt ipse eos hoc nomine excusatos haberet, auctoritatemque suam interponeret, vt Romanorum Imperator postulatis illorum annuere vellet: responsum datum, quo, redargutâ eâ Hungarorum ad rebellionem inclinatione, significabatur nihilominus, Regem cum Imperatore de reconciliandis illi subditis acturum: ita cum bonâ spe dimissa legatio, datæque ad Imperatorem literæ, quibus quid Hungari postularint, perscriptum. Iam Martinus Syscouius Episcopus Luceoriensis, & Sigismundus Marchio de Miroro Supremus Regni Marefcalcus, splendido & numerofo comitatu in Austriam, ad obeundam demandatam legationem profecti erant, cùm ex Liouoniâ nuntiatur, Carolum Sudermaniæ Principem, infesto exercitu eam Prouinciam ingressum ad obsidendam Rigam accingi. Patruus is Regis, sed impiâ ambitione actus, fidem & iura sanguinis (vti alio loco diximus) pridem iam ruperat; occupato per summum scelus regno Sueciæ, mox Liouoniam Regni Poloniae Prouinciam, latrocinij more infestans, aliquot eius ciuitates interceperat, pronis nonnullorum Liouonum, vt Lutheranae sectæ, quâ tota Liouonia infecta est, in eum studijs: & ille vbi vires Polonorum superuenissent, ad naues confugere solitus, numquàm pugnae copiam faciebat. Sed tunc nostrorum paucitate contemptâ, quòd Carolus Chodkiewiczus, Magni Ducatus Lithuaniae exercituum Dux, contractis in vnum copijs, vix tria millia equitum peditumque sub signis haberet, ostentare vires, & prælio nostros laceffere decernit. Nec Chodkiewiczus, quamuis longè viribus impar (nam Sueticus exercitus octodecem millibus militum constabat) detrectat aleam pugnae; sed raptim acto exercitu, ducit in hostem: ille miratus tam paucos contra tantam multitudinem venire ausos, & victoriæ certus dat pugnae signum; nostris paululum moræ attulerunt obiectæ hostium sarissæ, quibus in morem valli protensis pilorum densis ordinibus sese obsepserant; sed ijs effractis, vbi virtuti patuit locus, & cominùs eminusque rei gerendæ data facultas, ruptis hastatorum vi hostilium cataphractorum cateruis, facilè cæteros in fugam coniiciunt: ac patentibus campis, palantes hostes agunt, cæduntque: nouem millia hostium interfecta: Carolo ipsi vix ad naues effugium patuit: nam equo cui insidebat deiectus, nisi celeriter à suis in alium sublatus fuisset, vel cæde, vel captiuitate suâ tam insignem victoriam nobilitasset. Paulò ante pugnam venerat in subsidium nostris, Fridericus Curlandiae Dux, cum quadringentis militibus, cuius egregia virtus in hoc prælio enituit, nam & per ancipites Dunæ vortices, audaci simul & felici conatu, cohortes vtroque exercitu stupente traduxit, & strenuis secum adductis militibus, ipse manu fortiter pugnam capeffendo, cæteris illustre exemplum, rei bene gerendæ, præbuit. Feruebat intereà Regiarum nuptiarum apparatus, certantibus Regni Proceribus, quo-

quorum prouum in Regem studium, quis eorum in tam solenni actu illustrior appareret. Sed priusquam dies nuptijs dicta adesset, splendida legatio à nouo Moschouiae Duce ad Regem venit, eius Princeps Athanasius Vlasieus pro ingenio gentis prudens & cautus. Extincto, ut supra retulimus, cum stirpe Hoduno, impostor, Demetrii Ioannis filij nomine usurpato, ad capeffendum Moschouiae Principatum nostrorum auxilijs se accinxerat; facile id quod animo destinauerat, assecutus, ac ipsa arce imperij potitus, mox sui dissimilis, & posita modestia & virtutis simulatione, in omnem luxum & solita Tyrannis vitia effusus, cunctorum in se odia concitauerat; nam etsi illi vulgo non ingrata eius comitas, prompti aditus, ignota Moschis virtutes, vitia tamen superabant: inuisi licet Principis Hoduni stupro polluta domus, (nam filiam ipsius inuitam, & scelus detestantem priuatae libidini seposuerat) multorum è primoribus caedes: sed nihil magis Moschos in eum accendit, quam quod à multis retrò seculis sacro & intacto veterum Moschouiae Principum arario manus admouerit. Hinc Procerum in eum Duce Suiscio conspiratio, quae eodie, quo matri (nam Ioannis olim Moschouiae Principis relictam coniugem dudum ab Hoduno monasterio inclusam, inde ut se tamquam mater filium agnosceret, eduxerat) ad tria milliaria, per speciem pietatis obuiam iturus erat, erupisset, ni patefactis coniuratorum consilijs, à tam longinquâ obuiam itione abstinuisset, maioribusque adscitis praesidijs securitati suae consuluisse. Mox captis, quos contra se coniurasse compererat, omnibusque clam interceptis, Suiscium, quod clementiae fama quaereretur, precibus Polonorum indulgit; plebem & militem ingentibus donis, & profusa largitione demulcens, atque in omnes occasiones intentus, cum toties Moschorum insidijs peteretur, suspectam illorum fidem habens, alia sibi praesidia quaerenda, ac vitae & incolumitati suae consulendum decreuit. Missa igitur ad Regem legatione, se maiorum suorum Imperio potitum, & de more inauguratum significat, foedera & iura quae Moschouiae Principibus cum Regibus Poloniae intercederent, conseruaturum, ac amicum Regi futurum: tanto magis quod se ope illius adiutum meminerit: interea cum pactam sibi Marinam Georgij Mnizzek Palatini Sendomiriensis filiam, foedere matrimonij coniungere decreuisset, petere ut id Rege annuente fiat. Et legatio quidem non ingrata; sed Caesarei, Imperatorij, ac Regij in literis nominis & tituli usurpatio, absurda satis visa, monitusque Vlasieus, ut deinceps non nisi ex veteri consuetudine, Ducis Moschouiae appellatione Demetrius vteretur. Is cum ineptas, & à barbaro ingenio petitas proferret rationes, postremo Georgij Mnizzek interuentu, in aliud tempus eius differentiae componendae dilata tractatio; solenni quoque ritu, Rege praesente, Cardinalis Macieioius, Marinam, Demetrio Moschorum Principi, legato illius nomine sponfionem ratam fore promittente, despondit; datumque negotium Nicolao Olesnicio Castellano Malogostensi,

Fictus Demetrius imperio Moschouitico potitus, legatos ad Regem mittit.

Demetrii vitia.

Vnde contra illum Moschorum primo odium.

in illum conspiratio;

qua comperita conscia conspirationis punit,

& praesidia vita sua parat.

missa legatione foedera cum Regno Poloniae inita se seruaturum spondet.

Ut Gregorij Mnizzek Palatini Sendomiriensis filiam in uxorem ducere possit, Regis consensum petit.

Usurpatio Caesarei ab eo tituli à Rege reprehensa.

Nicolaus O-
lesnicius Ca-
stellanus Ma-
logostensis &
Alexander
Gaszewius
Regis Sigis-
mundi Legati
ad nuptias
Demetrii in
Moschouiam
missi.
Demetrius
grandem pe-
cuniam summa
Palatino Sen-
domiriensi ad
scribendas
militum co-
pias misit.
Regina Con-
stantia cum
matre & Ca-
rolo Archidu-
ce in Polo-
niam aduen-
tus.

stensi, & Alexandro Gaszewio, ut ad cohonestandas Regio nomine futu-
ras nuptias, stabiliendumq; cum nouo Principe foedus, in Moschouiam
Legati proficiscerentur. Miserat Demetrius Palatino Sendomiriensi grā-
dem pecuniae summam (quingenta florenorum millia fuisse fama obti-
nuit) monueratq; ut in deducenda ad se sponsa, talem tantumque comi-
tatum sibi adscisceret, qui & honori, & praesidio esse posset; quod ab illo
factum, ac non contemnendae militum copiae scriptae; multi praeterea illu-
stres viri, sponte Palatini causā, ac complures etiam spem vanam animo
conciipientes, fore ut dites inde reuerterentur, vltro proficiscentium nu-
merum augebant. Iam dies Regiarum nuptiarum appetebat, cunctiq; qui
iussi erant, vel qui sponte tam celebris actus illustrandi causā sese accin-
xerant, Cracouiam venerant, splendebatque aula nouo apparatu; aderat
Senatorum tam sacri, quam alterius ordinis maior pars, tum è nobilitate
praecipui, cum seriùs aliquantò, quam initio destinatum erat, Rex certior
factus, sponsam cum matre Archiducissā Austriae, ac Maximiliano fratre
in itinere esse, Sebastianum Lubomirscium Castellatum Woynicensem
ire iubet, ut tam gratos & diu expectatos hospites in finibus regni ex-
ceptos, honoris causā deduceret; alijque mittebantur minores Nuntij,
qui singulis diebus, Regis nomine salutarent aduenientem sponsam,
quae Lobzouiae, vicino Cracouiae Palatio substitit, biduoque ibi mo-
rata, & à Rege ipso priuatim salutata fuit. Demum die quartā Decem-
bris, quae fuit Dominica sacri eius anni Aduentus, in campo qui Lob-
zouio adiacet, erectis tabernaculis, Rex pulcherrimo Procerum se-
ptus agmine, Vladislao Principe filio comitatus, vrbe egressus, prior
in loco constitit; mox explicatis more militari signis, amplissima cam-
porum planicies, ingenti hominum multitudine referta: hinc equitum
ala patrio more, viris equisque insignes, aureis argenteisque phaleris
& torquibus fulgentes, ac vestium splendore nitentes; illinc pedi-
tum agmina, utrique in speciem exercitus instructi, decora sanè
facies, & quae Germanorum oculos in se usque ad stuporem rape-
ret: dies ipsa, quasi ad augendum gaudium, sole illustris & sere-
na erat, tubarum clangore, & tympanorum sono omnia comple-
bantur; postea sponsa Regio curru vecta, ad locum in quo Rex consti-
terat, venit. Ibi in tentorium deducta, Regis nomine Matthias Pstro-
conius Episcopus Præmissiensis Regni Procancellarius, luculentā
oratione aduentum gratulatus, ac felicia quaeque comprecatus
est: dein mutuis salutationibus peractis, sole iam in occasum decli-
nante, versus urbem iter susceptum, ubi aliquot in locis arcus triumi-
phales erecti, exquisitis artis musicae modis personabant, vrbe totā
faces collucebant, nec quidquam, quod ad testificandam publicam
lætitiā desiderari posset, deerat. Horā demum noctis secundā,
ad arcem ventum, ac in Basilicā Diui Stanislai, & loci sanctitate
& Regum Poloniae monumentis Augustā, postquam vnus è Canonicis
nomine

nomine totius Collegij sponsam oratoriâ salutatione excepisset, religiosâ veneratione adoratis Superis, gratiisque Deo actis, ad summa palatijitum, & post Regales demum epulas, nox quieti data. Octavâ deinde undecimâ Decembris, solennia nuptiarum celebrata, eo splendore eaque magnificentiâ, quæ tanti Regis nomini responderet. Aderant præter sponsæ matrem, Maximilianus Archidux Austriæ, & soror ipsius Christiana, quæ Sigismundo Bathoreo Transylvaniæ Principi olim destinata, irrito postea nuptiarum euentu, pactis matrimonialibus soluta, in paternis penatibus degebat. Iam Vladislaus Princeps Regis filius, puer adhuc, sed eâ indole, quæ supra ætatem & communem naturæ cursum longè emineret: ita vultus ipsâ maiestate & decorâ facie compositus, ut diuinum quid in eo elucere videretur; Anna prætereâ Sueciæ infans, Regis soror; tum Principum Christianorum Oratores, inter quos Bernardus Maciejovius Sacræ Romanæ Ecclesiæ tituli Sancti Ioannis ante portam Latinam Cardinalis Presbyter, Episcopus Cracoviensis, ac Regiâ nominatione destinatus Archiepiscopus Gnesnensis, Pauli Quinti Põtificis Maximi à latere Legatus, principem locum tenebat: cæteri item, prout quisque dignitate emineret, locis & ordinibus distincti, celebritatem actus illius cohonestabant. Regi & sponsæ in medio templi sedes eminentior posita: Rex diademate & veste, quâ in inauguratione uti consuevit, ornatus, præferentibus iis, quorum id de more munus, Regni insignia, consedit. Lectum dein Summi Pontificis rescriptum, quo prioris vxoris sorori, ac prætereâ quarto cognationis gradu sibi coniunctæ nubedi Apostolicâ auctoritate Regi indulgebat potestatem: tum Cardin ali præeunte in verba, quibus sponsi secundum Ecclesiæ Romanæ ritum, sibi inuicem obligantur, vterque sacramento adacti. Postremò Petrus Tylicius Episcopus Cuiavienensis, quod Cardinalis nondum pleno iure Archiepiscopatum esset adeptus, ac illâ Sede vacante id munus Episcopo Cuiaviensi incumbat, solennibus ceremonijs præmissis, sponsam Regali diademate insigniuit, Reginamque appellavit: Sacrosancto deinde Missæ sacrificio peracto, Rex & Regina Diuinorum mysteriorum, sacrâ synaxi piè & religiosè susceptâ, participes effecti in palatium redeunt, ibi regale conuiuium cunctis magnificè & liberaliter præbitum, reliquumque diei, honestis & ei lætitiæ convenientibus oblectamentis transactum, eo modesti temperamento, ut nihil alicui intemperantiæ loci relictum, ac præcipuè sacri temporis ratio habita fuerit. Plus vno mense Archiducissa mater cum filiâ & filio Cracoviæ mansere, quominus maturius proficiscerentur festo Sacrosancti Natalis Christi impediti. Interea varia lætitiæ signa edita, sed præcipuum hastatorum inter se concurrentium spectaculum, non in speciem ea concursatio, sed peritorum militum certamen; nam nisi vterque aut alter eorum, aduersarij clypeo, hastæ mucronem (quod summâ certantium dexteritate perficitur) exceperit, res magno periculo,

Nuptia Sigismundi Regis cum Constantiâ Archiducissâ Austriæ. Principes quæ Regis nuptijs interfuerunt. Vladislai Poloniæ Principis singularis indoles.

Principum Christianorum oratores inter aderant.

Legatus de latere Pauli V. Cardinalis Maciejovius.

Regina Constantia à Petro Tylicio Episcopo Cuiaviensi Regali diademate insignita.

*Archiducissa
Regina Con-
stantia mater
in Austriam
redit.*

*Comitia
Varsavia in-
dicta 7. Mar-
tij 1606.*

*Varia illorū
euentus expe-
ctatio.*

*Ioannis
Zebrzydowij
Palatini Cra-
coviensis co-
natus;*

*Qui consilio-
rum socium
Matthiam
Smogolecium
assumit, eiq;
filiam in ma-
trimonium
dat.*

*Palatinus
per Smogole-
cium maiore
Poloniam in
suas partes
pertrahere
studet.*

culo, ac interdum vitæ discrimine non vacaret. Anno proximè ineunte, Rex & Regina matrem in Austriam redeuntem, omnibus pietatis obsequijs, vt par erat, prosequentes, ad Silesiæ vsque fines deduxerunt; ibi à Cardinali Diettstein Episcopo Olomocenfi, qui securitatis causâ (quòd tum ea itinera, ob suspectam Hungarorum fidem, non satis tuta putarentur) præsidium iussu Imperatoris parauerat, excepta, sospes domum redijt.

Indicta iam erant à Rege ad diem septimam Martij Varsaviæ Comitia, quæ in variâ hominum, prout quis in Regem affectus, vel novarum rerum cupidus, expectatione erant: quidam initium id fore turbarum prævidentes, se accingebant; alij contrà, invidiæ iuxta ac Reipublicæ securitati eo remedio consuli censes, in eam spem veniebāt, vt faciliè omnia conuentura existimarent. Erant nonnulli qui differendum Comitiorum tempus, neque recenti invidiæ Regem & publicas actiones obijciendas, idque magis è Republicâ fore iudicabant. At Palatinus Cracoviensis, toto eo tempore Landscoronæ arce Cracoviæ vicinâ hærens, & commouendæ Reipublicæ consilia animo voluens, occasionem ex euentu circumspiciebat; pòst vbi animaduertit Regias nuptias non omni placere populo, eius auræ inanem ventum aucupatus, statuit Prosvicensi conuentu explorare hominum animos, factururus ibi periculum popularis studij, & si prima ex sententiâ prouenissent, maiora ausurus. Summa consilij illius hæc fuit, vt præsentis periculi, quod à Regiâ potentiâ libertatibus Regni imminere aiebat, ostentatione commoto populo, eò rem deduceret, vt non per Nuntios tantum, qui pro more veteri è singulis Palatinatibus deliguntur, Comitia agerentur, sed vniuersa Regni nobilitas ad locum Varsaviæ vicinum sub finem Comitiorum conueniret; vbi ea postulata, quæ Regni Ordines per Nuntios hætenus vrsissent, Rex verò contemnere videretur, simulque illa, quæ ex præscripto pactæ cum Sueticis Oratoribus, & postea in coronatione per Regem approbatæ cōventionis, Reipublicæ præstare tenetur, maiore vi promoverent; vel si in proposito obstinatus maneret, sibi & Reipublicæ aliter consulerent. Consilij eius auctorem Matthiam Smogolecium fuisse comperio, qui mediocri, & intra equestrem censum loco natus, sed ingenio acri, quod iuuenis non vulgari eruditione, per diuersas studiorum artes excoluerat, animi immodicus, & ad adipiscendos honores nimia festinatione properans, partis iam Regiâ liberalitate non contemnendis opibus, ac Præfecturâ Bidgostienfi auctus, quòd in petitione Referendariatus Regni se postponi videret, in partes Palatini transijt: adeò gratus consiliarius, vt quòd fideliores eum sibi deinceps Palatinus redderet, filiam suam illi desponderit. Igitur huic in maioris Poloniæ conuentu, quòd eâ Prouinciâ ortus, multos sanguinis necessitudine sibi annexos haberet, eius consilij proponendi negotium dat: & cùm non ignoraret Procures illarum partium, constanti in Regem esse fide,

nec

nec passuros rem sine causâ ad tumultum deduci, pecuniâ etiam ad conducendos pretio homines factiosos, & in consilij societatem asci-
scendos instruit; ipse in conuentu Prosovicensi idem factururus. Sed quo-
niam sæpius deinceps pactorum conuentorum facienda nobis erit
mentio, paucis hîc inferemus, quid eis contineretur, & vnde ijs origo;
nam plerique huius civilis motus & dissensionis causas ab eo fonte ma-
nasse hætenus opinati sunt; cum fortasse, si rem diligentius & sine affe-
ctu expendimus, secessionis eius auctores hoc sanè prætextu vfos, lon-
gè tamen diuersum consiliorum suorum scopum dudum iam proposi-
tum habuisse facile constet. Interregno quod Sigismundi Augusti mor-
tem subsecutum est, cum multi Principes Christiani regnum ambirent,
Henricus Andegauensum Dux, Regis Galliarum frater, cum propensâ
Polonorum in gentem Gallicam voluntate, tum propositis ingentibus
in speciem magis, quàm vt reuerà illis stare vellet conditionibus, cæteris
prælati, regnum adeptus erat. Eius exemplo Stephanus Rex, simili-
bus promissis vulgi animos ad se traduxerat; inerant quidem nonnulla,
quæ ad conseruandas & stabiliendas Equestris ordinis libertates pertine-
rent, sed pleraque importunè extorta, & quæ non modò Regiâ dignita-
te saluâ, verùm etiam nonnulla non nisi omnium accedente consensu,
alia ex sui naturâ factu difficilia præstari non possent. Sed earum pro qui-
bus Oratores Suetici in electione cauerant conditionum, hæ præcipuè
fuere.

et quibus
modis.

Quod initium
Regis cum
Republica pa-
ctorum.

Henricus
Gallia Prin-
ceps Ande-
gauensum
Dux multa
Polonis pro-
misit dum in
Regem assu-
meretur.
Idem fecit
Stephanus.
pleraq; ab eo
importunè
extorta.

Quæ Regi Si-
gismundo cœ
Republicâ
pacta.

De Estoniâ.
De classe.
De quinque
arcibus in
confinijs con-
tra Tartaros
extruendis.

De iure ad
Lituaniam
& Neapoli-
tanas pensio-
nes in Regno
Polonia
transferendo.

De Custodi-
bus corporis.
De pace inter
dissidentes de
religione.
De libertati-
bus nobilita-
tis.

Quando Rex
tenebatur
Estoniam Re-
gno Polonia
ex restituere.

Promittebant illi Regem Electum eam Liunionæ partem, quam Sue-
ciæ Rex Stephano bellum contra Moschum gerente, interceperat, Re-
gno vniturum. Classẽ ad obtinendum maris imperium, suis impensis
paraturum. Quinque arces ad intercludendas Tartarorum in fines
Regni clandestinas incursiones, opportunis locis extructurum; & omni
bellico apparatu prouisurum. Iuribus, si quæ ad Regnum & magnum
Ducatum Lithuaniae prætereire possent, summis item & pensionibus
Neapolitanis Reipublicæ cessurum.

Custodiam corporis, non externis, sed Polonis commissurum, ac
Præfectum satellitij ex eadem gente lecturum. Vt pax & concordia
inter eos, qui in Regno de religione dissident conseruetur, non modò
Regem curaturum, sed etiam eiusmodi pacis auctorem & propugna-
torem futurum; ac in eius turbatores ex formulâ, quæ vtrique parti ac-
commodata scisceretur, ac Regi offerretur, animaduersurum. Iura &
prærogatiuas, quæ ad propagandas Equestris ordinis libertates Henri-
cus & Stephanus Reges indulerant, conseruaturum. Quarum condi-
tionum cum prima, de reddendâ Regno Estoniâ, viuentem Ioanne Rege
Sueciæ præstari non posset, in Comitibus Regiæ coronationis, ita de eo
inter Regem & Ordines conuenerat, vt non prius ad id faciendum Rex
adigeretur, quàm Ioannes Rex Sueciæ in viuis esse desisset, & Regnum
Sueciæ pleno iure ad Regem deuolutum esset. Sed de his rebus deinceps

ex occasione vberius differemus ; interea quid ante Comititia incepta gestum sit, prosequamur. Mos est, vt indictis à Rege Comitij priusquam ad ea peragenda ventum sit, in omnibus Regni Palatinatibus minores conuentus instituantur, in quibus Rex per suos Nuntios, ea quæ in publico omnium regni Ordinum concilio tractanda sunt, equestri Ordini proponit, quò is suis, quos ad Comititia eius rei causâ missurus est Nuntijs, quid de rebus à Rege propositis decerni & statui desideret, consultandum committat. Eiusmodi Regiæ legationis eo anno hæc summa erat : Excusatio inprimis, quod maturius, quam leges regni iubeant, Comititia indicantur, inde petita, quòd cum ex proximis Comitij rebus infectis discessum, nec contra pericula, quæ vndique imminebant, quidquam præsidij decretum fuisset, adhibuerit Regia Maiestas summam diligentiam, ne quid interim Respublica detrimenti caperet, atque inprimis ad arcendum Liuoniâ hostem exercitum pecuniâ è Thesauro Quartæ Rauensis, accedente Senatus consensu, depromptâ, conductum submiserit, vnde felix & clara victoria cæsis hostibus prouenit. Parte aliâ, cum Tartari hæreditarij huius Regni hostes, non fœdere, nec solitis donarijs contenti, vicinas sibi prouincias infestarent, maturè præmoniti homines huic periculo opportuni, vt sibi rebusque suis consularent : Dux campestris ire obuiam hosti iussus, & residuum Quartæ Rauensis, ad conscribendum militem, impensum : sed in eo parum esse præsidij, cum hostis maiora moliatur, quare & nobis inuigilandum, & seriò consultandum, vt prouideri possit, ne tam frequentibus barbarorum incursionibus Respublica pateat : pacem sine armis confici & haberi non posse, fœdifragum hostem in suo nido quærendum, & ex eo exturbandum esse. Iam partæ nuper in Liuoniâ victoriæ insistendum esse, nam hostis etsi recenti fractus clade, tamen spirat animo ultionem, classe armatâ mare obsidet, portus regni infestat : is quoque è malè parto regno, quod Regiæ Maiestati iure hæreditario debetur, exturbâdus, & materia tot bellorum vno impetu excindenda. Id Regiâ in Sueciam profectione confici posse, modò Ordines Regni, dum tempus & occasio ultro inuitant, & consensum in eam profectionem præbeant, & auxilium militi, qui proximè in Liuoniâ rem præclarè gessit, meritaque stipendia prouideant; cæterum in posterum certa defendendæ Reipublicæ ratio instituenda est, vt sine Comitiorum interuentu, periculis obuiam iri possit ; nam cum certos hostes habeamus, præsidium quoque certum & expeditum in promptu vt habeamus, necesse est. Eius rei sciendæ, vt Nuntij Terrarum plenam potestatem habeant, & postpositis commodiorique tempori reseruatis cæteris minùs vrgentibus negotiis, huic vni pacis & securitatis publicæ causâ vt prouideatur, summo studio incumbendum. Fœdus cum nouo Moschorum Principe contra communem hostem inire an expediat. Negotium quod Reipublicæ cum Marchionibus Brandeburgensibus ex causâ prætensæ ab eis in feudum

*Proposita à
Rege Ordini-
bus que in
Comitij ve-
niebant tra-
ctanda.
7. Martij
1606.*

dum Prussicum successionis intercedit, si ad effectum deduceretur, multum inde praesidij Reipublicae accessurum, de quo proximis Comitij tractatum, sed rebus infectis discessum erat: cura tamen aegri in Prussia Principis, ex consilio Senatorum à Rege Marchioni Electori commissa, idque ne iuribus Regni quidquam detrimenti adferret, sed eo ipso haecenus magis nomine, quam re, usurpata illius Prouinciae possessio in posterum firmaretur, & non contemnenda Reipublicae prouentuum inde accessio fieret, cautum & prouisum. Iam domesticis priuatorum dissidijs, pacem & securitatem publicam saepius turbari, eò quòd nonnulli homines tantum audaciae assumant, ut militem scribere, ac viciscendarum iniuriarum praetextu, bello & acie alterum impetere, ac homines innoxios ultro citroque neci dedere praesumant: peccati eam re in leges, ac magnum inde imminere Reipublicae periculum, ni maturè, ne id fiat, provideatur. Haec ferè erant quae per conuentus regni vniuersos nomine Regis proponebantur.

Sed omnium ferè oculi in Prosouicensis Conuentus euentum erant conuersi; quòd plerique rerum nouarum cupidi, iam antea consiliorum Palatini Cracouiensis conscij, inde fore initium futuri motus non frustra opinarentur. Postquam dies agendo conuentui dicta aderat, Palatinus eodem maturè satis venit, sed ne quid nouum moliri videretur, vel potius ut non antè sua consilia in publicum proderet, quam quorsum studia hominum propenderent, perspectum haberet; excusatione valetudinis vsus, tribus primis diebus domi se continuit; demum cum multos suae sententiae suffragatores adesse, nec quenquam destinatis suis obuiam iturum cerneret, progressus in medium, in hunc fere sensum verba fecit: Libenter in eo loco de ijs quae à Regiâ Maiestate proposita sunt dixissem sententiam, & de communibus Reipublicae periculis vobiscum initio coepti conuentus consilia contulissem, nisi aduersa valetudo obstitisset; quae cum aliquantisper remiserit, muneris mei, quod in Patriâ sustineo, partes, ut teneor pro meo & erga Patriam & vos ipsos, quorum iussu huc veni, studio impleo. Et ne noui & ab hoc confesso alieni moris auctor sim, ea quae à vobis dicta sunt retractando, vel mea posteriori sententiâ immutando, capita legationis à Regiâ Maiestate propositae non attingam: ea tantum breui sermone complexurus, quibus ius Reipublicae laesum cerno, ut quid de ijs existimem, pro fide & officio meo aperiam, caetera iudicio & arbitrio vestro relinquens. Non multis morabor, cum pleraque quae Rempublicam urgent, per se pateant, & in hoc conuentu iam à nonnullis luculenter explicata sint: sed & in proximis Regni Generalibus Comitij hac de re actum, ac multa eiusmodi in medium adducta fuere, quaesitaque postremo consilia, quibus iis malis obuiam iri possit: sed cur incassum bonorum studia & optimi conatus eo tempore ceciderint, paucis commemorabo. Quòd Respublica ius suum non obtineat, quodque multa in eam non recto ordine

In Prosouicensi conuentu omnium conuersi animi, & quare?

Quid in eo Palatinus Cracouiensis egerit.

Sermo ab eo in Conuentu Prosouicensi habitus.

fiant, in causâ sunt mali consiliarij; eius rei documento sunt agitata in proximis Comitijis consilia; nam cum de ijs quæ Regia Maiestas nobis & Reipublicæ ex pacto præstare tenetur, ageretur; ita postremò conueniat, ut ea quæ in potestate Regiæ Maiestatis essent, continuò præstarentur; ea verò quæ factu difficilia viderentur, ut Rex à Republicâ sibi remitti & condonare postularet. Non alienum animum ab eo consilio gerere Regia Maiestas videbatur, nisi mali consiliarij id præter dignitatem Regiæ Maiestatis fore persuasissent; eâ re animis hominum exacerbatis, comitia infectis rebus soluta, Respublica verò sine præsidio relicta est. Quantum inde detrimenti postea euenerit, experta est Polonia, quæ proximâ ætate sæuis Tartarorum incursionibus, in extremam vastitatē, ferro & igne hoste barbaro in eam debacchante, redacta est. Nunc etiam homines ingenui fortunis omnibus exuti, maior pars in fœdam seruitutem abducta; matronæ honestæ (dictu nefandum) ludibrio habitæ, & quod inimico libuit passæ; discordiæ nostræ triste & lugubre præbent documentum. Iidem mali consultores, Regiæ Maiestati auctores fuerunt, ut eorum consilijs, qui cum prioris vxoris sorore matrimonium dissuadebant, spretis, deinceps quoque eorundem suasiones Reipublicæ salutare, abiiceret: neque de negotijs publicis ad eos referret. Ego ipse qui præsens, dum nonnullæ deliberationes transigerentur, in aulâ fui, quid de ijs statueretur nesciui: decretæ ad externos Principes legationes, factæ de Ducatu Prussiæ consultationes me præsentem, & quid decerneretur ignorante: vobis itaque, Equites, inuigilandum est, ne Senatorum fœcundiâ, vel potius contemptu, Respublica detrimentum accipiat. Ab eodem malorum consiliorum fonte, promanauit hæc Regiæ Maiestatis ad nos legatio, in quâ prætermisissis ijs, ob quæ ex præteritis Comitijis, rebus infectis discessum est, hoc vnum vrgetur, ut Comitia inuitis, vel dissentientibus alijs concludantur. Formidolosum id cunctis, qui libertates Regni saluas esse cupiunt, qui, ut è diuersis locis mihi significatur, desperato felici Comitiorum euentu, sub finem eorum in aliquo vicino Varſauiæ loco, conuentum generalem in dici flagitant; ut in frequentissimo illo equestri ordinis confessu, de causis quæ Comitiam dissoluunt, cognosci, & quid in præsentibus Comitijis tractetur, sciri, & cum alia Reipublicæ negotia, tum hoc, quod cum Marchionibus Brandeburgensibus intercedit, expediri, ac cætera omnia ritè perfici: vel postremò, si consultationes in Comitijis propositæ effectum non sortirentur, ne quid ex eo Respublica detrimenti capiat, decerni & prouideri possit. Quod nisi fiat, actum est de libertatibus nostris, quibus labefactis quid aliud nisi bellum ciuile, & Patriæ excidium expectamus? Horret animus, cum ea quæ imminet, & quæ ex dissolutis sine fructu Comitijis euentura sunt pericula mecum reuoluo; sed si maturè ijs obuiam eatur, non desunt ab institutis maiorum nostrorum, & ipsâ equitate petita subsidia, quæ paucis hîc commemorabo. Senatores quos

*Suadet con-
uentum gene-
ralem totius
nobilitatis
indicendum.*

Ma-

Maiores nostri legum custodes esse voluerunt, ut in aula Regiâ certo numero per vices presentes sint, eorum (absentibus nihilominus consultis) consilio Rex ut Rempublicam administret: ijdem bene vel male administratâ Reipublice rationem reddere, ac ne quid per vim in leges peccetur, providere, tum & mali consilij auctores prodere teneantur. Deinde nos qui Senatorium munus sustinemus, seriò admonendi sumus, ut sacramenti, quò ad obeundam eam functionem obstricti sumus memores, officij nostri partes impleamus, & ne quid & in Reipublice administratione, & in munere nostro desideretur, & ut ea quæ hætenus, quominus Comitia optatum effectum fortirentur, obtiterunt, tollantur, adnitamur. Idem quoque Nuntijs Palatinatum iniungendum, peterent à Regiâ Maiestate, ut & officio suo & votis ac desiderijs nostris satisfacere vellet. Ceterum non incongrua videtur ea nonnullorum de indicendo Generali Equestris ordinis conventu flagitatio; nam eo modo multa absurda tolli, & labanti Reipublicæ subueniri posset, si hinc Senatorum & Nuntiorum; ab aliâ verò parte Equestris ordinis consilia rebus afflictis opem ferrent, & ea quæ in Comitijs expediri non possent, censuræ & arbitrio nobilitatis permitterentur, ac inter alia de negotio quoque Brandeburgico, eadem ratione certi aliquid decerneretur, & hæc omnia Comitiorum demum auctoritate firmarentur, vel si Comitia non ex voto ceciderint, id saltem provideretur, ne Respublica necessarijs præsidijs careat. Inter alia propositum est à Regiâ Maiestate de sciscendo in subsidium Reipublicæ tributo: Miror sanè, cum ex præscripto legum Rex suis impensis nos tueri teneatur; adeò frequenter hoc tributum à nobis exigi, ut quotannis illud iam pendamus; quod si tamen utiliter in usus Reipublicæ impenderetur, Deum testor me illud libenter collaturum, sed utcunque sit, ne deinceps quidem dare illud abnuam; si assensus aliorum interuenerit. Illud sanè mihi expedire videtur, ut Regia Maiestas admoneatur, ne hanc Regni partem multis periculis opportunam, Cracouiensem Palatinatum sine præsidio relinquat: quod munus cum mihi obeundum Sua Maiestas demandarit, ita illud sustinere animus est, ut non modò facultatibus meis, sed ne quidem vitæ meæ, si eâ salus Reipublice & vestra securitas representari possit, parcere velim. Dictâ à Palatino in eum modum sententiâ, etsi ij qui Regiarum partium erant, minimè hoc indicendi priuatâ auctoritate conventus institutum probarent; tamen cum ea esset apud Equestrum ordinem Palatini auctoritas, ut cuncti ab ore ipsius pendere viderentur, ac ipse grata admodum populo suaderet, nemo repertus est qui contradicere illi auderet. Quo successu ille elatus, mox in proximo Corcienfi Minoris Poloniæ Palatinatum generali Conuentu, nobilitatis nomine palàm iam proponit edictum; quo usurpatis ijsdem rationibus, quas Prosvicijs attulerat, hortatur omnes, ut qui saluam Rempublicam esse cuperent, ad Stęzicam (oppidum id Regium, sed Palatini ditionis aduita-

*Residentiam
Senatorum
in aula Regiâ
lege præscri-
bendam sua-
det.*

*Pronis auri-
bus accepta
Palatini ora-
tio.*

*Ad Stęzicam
Conuentus
totius minoris
Poloniæ indi-
citur.*

*Similiter ad
inopiam de-
lapsi.*

*Initium Co-
mitiorum
septimâ Mar-
tij 1606.*

*In his Comi-
tijs Ianusij
Radiuili &
Stanislai
Stadnicij &
Adami Co-
rayscij teme-
ritas.*

*Senātorum
sententia.*

aduitalitio iure, quindecem milliaribus Varſauia diſtans) die nonâ men-
ſis Aprilis frequentes adſint. Exeruere animos qui dudum eam occasio-
nem ſibi dari votis expoſcebant, ſed præcipuè ij, qui in diuerſas de re-
ligione opiniones abierunt: nam cùm iſti ea, quæ hæcenus ad ſtabi-
liendas ſuas ſectas obtinere contendebant pacatis conſilijs & tranquillo
Reipublicæ ſtatu aſſequi non poſſent, omneſque eo nomine facti cona-
tus eorum in irritum reciderent, ampliffimum campum ſe habituros
exiſtimabant, per turbas & ſeditiones adipiſcendi ea, quæ tam diutur-
no tempore fruſtrâ uſiſſent. Pari ratione ij qui largiùs ſuo uſi, & per
lucrum adeſis opibus ac abſumptâ re familiari, ad inopiam redacti ex-
tremâ ſpe pendebant, hoc illud tempus eueniſſe arbitrabantur, quo in
locupletiorum fortunâs inuolare, ac alieno malo perditis rebus ſuis con-
ſulere illisliceret. Nonnulli etiam, ſuperiorum temporum recordatio-
ne gnari, pleroſque interregnorum occasione, ex humili loco in altum
prouectos, inani quoque rerum nouarum expectatione, parem fortu-
næ ſibi ſucceſſum deſpondebant. Neque interea deerant, qui per omnes
Regni partes vel ſiniſtrâ Regiarum actionum interpretatione, vel vano
metu terrerent & exſtimularent homines ignaros pleroſque quid age-
retur, & quem ad finem conſilia nouo exemplo cœpta deſtinarentur.

Rex Cracouiâ Varſauiam profectus, indiſta ad diem ſeptimum Martij
obiuit Comitia; aderant frequentes Senatores, & Nuntij: ſed horum
nonnulli noui motus initia animo agitantés, magis ad diſturbanda Co-
mitiorum conſilia, quàm officium ſuum peragendum animati, & ma-
ioribus præter veterem conſuetudinem ſepti præſidijs, ad omnes occa-
ſiones erant intenti. Ex ijs præcipui Ianuſius Radiuilius, Stanislauſ
Stadnicius, & Adamus Goraiſcius Hæreticorum anteſignani, ſeditioſis
vocibus palâm, quo eſſent in Regem animo, oſtendebant: cæteri his
applaudentes, reliquos, quibus bonum publicum & pacata conſilia cu-
ræ erant, facilè opprimebant. Propoſitis demum à Rege ijs, de quibus
in conſilium iri placeret, dictæ à Senatoribus de more primo loco ſen-
tentia, multa que præclare ab ijs diſputata de concordia ordinum, de
legum & libertatum prærogatiuis, de Reipublicæ noſtræ inſtitutis, &
quibus fundamentis compages hæc nitantur: iam quæ Regis, quæ Se-
natus, quæ Equeſtris ordinis munia & functiones, oſenſumque ad eam
normam Rempublicam noſtram fuiſſe antiquitus redactam, vt libræ
iuſtis ponderibus vtrimque inſtructæ, conferri rectè poſſit: eſſe Regem
in medio, qui iuris & iuſtitia lancem teneat, ne extrema in aliquam
partem deſlectant: eſſe Senatorum munus, ne vel Rex à populo con-
temnatur, vel hic Regia potentiâ opprimatur; huic tam præclaro Rei-
publicæ inſtituto, egregiè in præſenti rerum ſtatu reſpondere omnia,
vel ſi quid deſideretur, facilè ad priſtinam normam reduci poſſe, modò
pacatè & ſine tumultu publica conſilia tractentur. Hæc tum multis ver-
bis & ad mulcendas populi aures accommodatis orationibus dicta: ſed

poſtea-

posteaquàm Nuntij de more in partem secessissent, tractarique inter eos de ijs quæ proposita à Rege fuerant, cœptum, non ea modestiâ, ex quâ felix Comitiorum euentus sperari posset, egerunt: sed continuo non prius de ijs quæ præsens rerum status postulat, se in consilium ituros declararunt, quàm Rex ea præstaret, quæ Reipublicæ ex pacto debet. Quæ res cum mutuis inter Nuntios altercationibus exagitaretur; postremò eò ventum, vt ea omnia scripto comprehensa Regi ac Senatui offerrent. Longa eius rei series, quam in pauca redactam hîc inferere constitui.

Nuntij temerariè agunt.

Dicebatur inprimis pactis, quæ Rex Reipublicæ spondidisset, maiori ex parte hætenus satisfactum non esse. Conditiones secundum quas dudum Henricus Rex se regnaturum promisisset, & quibus Rex quoque teneretur, postponi: & potissimum in eo illis non stari, quòd cum Senatorum certus numerus ex præscripto earum Regi ad moderanda publica consilia præsens semper adesse deberet, Rex ijs neglectis, Reipublicæ negotia & magni momenti consultationes priuatâ auctoritate expediat. In iure dicendo moram fieri, & iustitiam protrahi. Cum Rex suo sumptu fines Regni tueri teneatur, nihil ab eo in eum vsum ex priuato peculio impendi, sumptus omnes ex tributis (quibus continuo conferendis miseri homines nimium grauantur) vel ex Quartæ Rauensis pecuniâ, tam in ordinarios, quàm extraordinarios vsus fieri, & rebus demum perditis sera auxilia parari. In conferendis Magistratibus quos vacare contingit, Regem longâ vltra præscriptum legum vti procrastinatione. Thesauri Regni Supremi Præfecti ius & potestatem in eo violari, quòd cum leges iubeant, vnum esse debere Regis & Reipublicæ peculium, ex consilio senatus, & mandato Regio, per Thesauri Magistrum in vsus publicos impendendum, nunc publica pecunia à priuatis hominibus tractetur, & ad arbitrium Regis distrahatur; inde fit vt vacuo arario, cum vsus & necessitas poscit, Respublica præsidio & subsidio destituatur, & ob egestatem splendor & dignitas Regni diminuatur. Tardâ Estoniæ cum Regno vnione factum, vt in possessionem illius Prouinciæ Respublica venire non potuerit. Pari ratione prono Regiæ Maiestatis in externos fauore, Liuania in discrimen adducta, quòd hominibus nomini Polono inimicissimis, prædia & possessiones eius Prouinciæ, Regio beneficio maiori ex parte, Polonis & Lithuanis exclusis, attributæ fuerint: quorum dubiâ & fluxâ fide hostis abusus, tantum negotij Reipublicæ faceffit. Arces quinque, quas Rex ad arcendos Tartaros locis opportunis se constructurum recepit, hucusque ne ædificari quidem cœptas. Iam quòd superiori anno Tartari impunè Russiæ Prouincias depopulati sint, id ob eam causam factum esse, quòd Rex solita præsidia inde deduxerit, & nec donatium Tartaro, nisi serò admodum, nec ad Turcarum Imperatorem renouandi fœderis causâ, Legatum hætenus miserit. Cura ægri in Prussia Ducis, cum an ea Brande-

Scripto comprehensa quæ à Rege perebantur.

De pactis inter Regem & Rempub. constitutis.

De residentiæ Senatorum.

De iure dicendo.

De conferendis magistratibus.

De Thesaurario Regni.

De Estoniâ

Poloniæ

vnionem.

De Liuania.

De quinque arcibus adificandis.

De Tartarorum incursione.

De curâ

Prusiæ Ducis.

burgico.

*De vectigali-
bus.*

*De nummis
adulterinis.*

*De magistra-
tibus in Prus-
siâ conferen-
dis.*

*De lustratione
bonorum Re-
galium.*

*De Commis-
sionibus si-
nium regun-
dorum.*

*De auctorita-
te Decretorum
Tribunalis
Regni.*

*De officijs &
beneficijs in-
compatibili-
bus.*

*De Regio
diademate
asseruando.*

*De Praefectis
arcium finiti-
marum.*

*De Priuilegijs
quæ Liouoniam
concernunt.*

*De Legatio-
nibus extra
regnum mit-
tendis.*

*De diuersorij
tempore Co-
mitiorum.*

*De discordijs
inter disiden-
tes de religione
componendis.*

*De compo-
sitione inter
status.*

burgico Marchioni committenda foret, publicè tam Senatorio, quàm Equestri ordine id negotium pertractandum, in proximè præteritis Comitijis propositum fuisset, eo non deciso, à Regiâ Maiestate priuatâ auctoritate ad eundem Marchionem delata. Vectigalium auctione crescente, rerum quæ venum aduehuntur pretium crescere, nec merca- tores tantum, sed nobilitatem quoque eâ re grauari. Nummos adulte- rinos, à priuatis impunè signari, & publicè cufos pondere & grano iusto valori non respondere, atque eâ ex re incredibili damno Rem- publicam affici. Priuilegium contra ius, quo vetante Rex nec augere nec imminuere magistratuum officia potest, Iungæ cuidam externo homini datum, quo iurisdictio in Scotos illi permissa est, id vt abrogetur. In Prussiâ, Rege conuiiente, ad Magistratus aditum & dignitates, qui Prussis in Poloniâ omni sublato discrimine patet, Polonis vicissim præ- cludi. Lustrationem bonorum Regalium, lege sancitam quæ singulis quinquennijs fieri deberet, intermitti. Commissiones ad fines regundos ipsi sè dari, & Decreta Commissariorum varijs artibus eludi, ac Regijs mandatis infesta reddi. Decreta Supremi Tribunalis quorum sacrosan- cta deberet esse auctoritas, Curia Regiæ contrarijs Decretis abrogari, ac nobilitatem citationibus Regijs euocatam, de bonis etiam hæredi- tarijs, probationibus ex Archiui Regij summarijs indicibus, dudum le- gibus abrogatis petitis, in discrimen venire. Magistratus diuersæ functio- nis, & beneficia secularia cum regularibus ad vnum deferri, & distin- cta officia confundi. Abbatum eligendorum ius violari. Claustra qui- bus Diadema Regium obseruatum est, sine scitu eorum, quorum fidei id commissum est, reſerari. Arcium finitimarum Praefectos, turmismil- litum præfici. Nouis, quæ ex Cancellariâ Regiâ in contrarium edun- tur, priuilegijs vetera rescindi, & in ijs quæ in Liuonicis causis scribun- tur, appendicem, quâ iuribus Romanæ Ecclesiæ peculiariter cauetur, periculosè adijci, cum verendum sit, ne eo prætextu Prouincia illa, quondam Ecclesiastici iuris, sed annuente Gregorio XIII. Summo Pon- tifice, eo abrogato, erecto tantum in locum extinctorum sacerdotio- rum Episcopatu Vendenſi, Regno vnita, in discrimen, & ius Regni an- cipitem disquisitionem veniat. Legatos inſcio ſenatu extra Regnum mitti. In assignandis hospitij Varſauiæ, dum Comitia habentur, in ci- uium ædibus, nec Senatorum, nec Nuntiorum dignitatis rationem ha- beri; sed priuatos nonnullos longè commodiùs, quàm eos qui vniuer- sam Rempublicam repræſentant, collocari. Discordiam inter de reli- gione diſſidentes non componi, nec pacem, interpositis pœnis, quibus vtraque pars in officio contineatur, ſanciri. Vt ſacri & profani Ordinis homines, de ijs quæ vtriuſque partis iuris prætextu in controuerſiam vocantur, conueniant, ac finem litibus quibus Reipublicæ negotia sæ- pè impediuntur imponant, à Regiâ Maiestate, quod Regij muneris ſemper fuit, ſedulò non curari; id magnâ Equeſtris ordinis iniuriâ fieri: quòd

quòd is & decimari suos prouentus pati, & iudicato parere cogatur; cum contrà spirituales prouocationibus ad Curiam Romanam institutis, in causis, in personas eorum directis, litis actiones facillè eludant: Nobilitas verò non pari, vt spirituales, præscriptionum beneficiogaudeat, & non modò iurium patronatus prætextu, sed alijs prætereà ex causis in ius vocetur, ac bonis etiam, quæ spirituales emptionibus & cohæreditatibus, violentis sculteriarum ademptionibus, occupantes, iuri Ecclesiastico contra leges adscribunt, exuatur. Iustam ex eo habere conquerendi Equestrem ordinem causam, quòd Reipublicæ patrimonium magnà ex parte in priuatos Regis vsus redactum sit, ac benè meritorum præmia fiscus occupet. Nobiliorum & opulentiorum Præfecturarum, quibus onus iurisdicendi incumbit, prouentus vel in partes distrahi, vel in priuatum Regis ærarium inferri. Bona, quæ caduci iuris dicuntur, ad externos deferri; homines verò nobiles, qui totà ætatē Regis & Reipublicæ negotijs impensâ, patrimonij & rei familiaris iacturam fecerunt, egere. Esse prætereà complura quæ maiorem, quàm hætenùs adhibita est, Regis curam desiderant, tot salutare leges, quæ de instituendis emporijs, fluminum accomodandis nauigationibus, de corrigendis statutis, quibus iura Regni continentur, de componendis cum externis Principibus, occasione Regni limitum ortis, discordijs, vtiliter latæ sunt, & quorum executio dudum magno omnium desiderio flagitur, neglectæ. Peti à Regiâ Maiestatem, vt ad ea omnia præstanda & efficienda animum adijcere, & eo ipso non modò muneri suo & promissis iurifiurandi sacramento firmatis satisfacere, verùm etiam subiecti sibi populi studia, in sui & Patriæ amorem excitare velit. Hoc postremò Equestrem Ordinem à Senatu postulare, suam apud Regiam Maiestatem auctoritatem interponere velit, ne in ijs quæ proposita sunt, & quæ vniuersæ nobilitatis vota & desideria exposcunt, præstandis moram faciat. Tam prolixæ & diu meditatæ Nuntiorum petitioni, non facillè, nisi re maturiùs expensâ, responderi poterat. Igitur rogatis Senatorum sententijs, cum singuli quid hac de re sentirent, promississent; postremò in eum modum scripto responsum est. Ea quæ per Nuntios proposita sunt accipere Regiam Maiestatem in optimam partem, & paterno planè affectu; optasse quidem Regiam Maiestatem, vt ita subiecto sibi populo præesset, ne quâ ex parte officio suo deesse videretur, & ne æquabilis ipsius Imperij status in odium cuiusquam veniret; sed nullum esse ita perfectum, vt non interdum offendat, idque in eis potissimùm euenire, qui cæteris eminent: communem esse eam Regum sortem, quam cum Regiæ quoque Maiestatis decessores experti sint, eandem Regiæ Maiestati subeundam esse. Cæterùm quò candidus & syncerus ipsius animus cunctis pateat, paucis ad ea quæ proposita sunt respondere, ac simul voluntatem

*De iustitiâ
distributiua.*

*Responsum
Regium ad ea
quæ à Nuntijs
postulabatur.*

*Cur Societas
intra Suecia
Regnum &
Polonia con-
tra communes
hostes init
non fuerit.*

*Rex commo-
dis Polonia
consulendo res
Sueticas in-
compositas
reliquit.*

*De Estonia
Regno Polo-
nia vniendâ.*

*De classe ma-
ritimâ in
portus Polo-
nicos dedu-
cendâ.*

*Debitum Re-
gno Suecia.
Pensiones
Neapolitane.
Cur arces in
confinijs non
sint constru-
ctæ.*

*Nulli sunt
externi qui
aliquo in Po-
loniâ Magi-
stratu fun-
gantur.*

*Custodes Re-
gij corporis
omnes ciues
Regni Polo-
nia.
Præfectus
peditum
Hungarus
quidem, sed
experta fidei.*

tatem suam declarare, palamque facere, quid eorum præstiterit, quæ adhuc desiderantur, quid postremò, quominus nonnullis satisfiat, impedimento sit. Non negare Regiam Maiestatem se ad præstanda ea, de quibus pactis electionis cautum est, teneri. Eorum primum erat de ineundâ contra communes vtriusque Regni hostes societate, non per Regiam Maiestatem hætenus stetit, quominus id effectum sortitum fuerit, sed quòd Regnum illud ipsius hæreditarium in alienam potestatem venerit. Ideò factum esse, quòd Regia Maiestas, eo tempore, quo mortuo parente suo, permittentibus Regni ordinibus, protectionem suam in Sueciam, adeundæ illius regni possessionis causâ instituerat, rebus ibi nondum constitutis, periculis huius Regni (quæ ob Tartarorum per fines Podoliz in Hungariam transitum imminebant) admonita, maturius inde, incerto adhuc & nondum firmato illius regni imperio, ac dubiâ subditorum fide, excedere coacta fuerit. Estoniam vt viuente & rerum potiente patre regno vniret, Regiam Maiestatem nec si vellet potuisse, nec fuisse obligatam. Eo vitâ functo, quòd Carolus cupiditate regnandi accensus, ex eâ occasione initium turbarum quæreret, in primis, quæ post reditum Regiæ Maiestatis celebrata sunt, Comitij, placuisse Regni ordinibus hanc Estoniæ vñionem aliquantisper non vrgeri: verùm cum Regia Maiestas videret Carolum suâ in eum indulgentiâ deteriore fieri, & palam regnum affectare, Anno demum Millesimo sexcentesimo primo, datis eo nomine diplomatibus, Prouinciam eam pleno iure regno Poloniæ attribuit, quod licet maturius etiam fecisset, perinde tamen vt nunc armis ea vindicanda fuisset. Classem & promissa tormenta bellica, nisi recuperato Sueciæ Regno haberi non posse: erepta quidem Moscho ad Vendam tormenta pridem in Regnū illata esse. Pecuniam quam Sigismundus Augustus Regi Sueciæ debebat, remissam dudum esse; simulque pensionibus Neapolitanis Regiam Maiestatem Reipublice cessisse. Arces quinque, quòd opportuna, in quibus ex constitui deberent loca, non tam faciliè commonstrari possint, vel priuatorum possessionibus occupentur, hætenus non esse constructas: sed nullâ in eo Regis culpam, eum & nunc paratum esse ad id præstandum: modò ne ij impedian, qui priuati commodi causâ, ne fieret, hætenus obstiterunt. Exteros homines, qui aliquo Magistratu fungerentur, nullos à Regiâ Maiestate esse inductos, paucis Suecis exceptis, quorum operâ in Sueticis negotijs explicandis vtitur. Cohortem ad corporis custodiam ex Polonis, Pruthenis, & Liuonibus, qui omnes ciues Regni sunt, constare. Præfectū eorum esse Boianouium in Poloniâ nobili loco natum. Peditatum eundem, quem Rex Stephanus habuerat, esse, paucis in demortuorum loca, ijsque ferè Polonis substitutis: eorum Præfectum Hungarum quidem esse, sed fide conspicuâ, & de hac Republicâ multis expeditionibus ita meritum, vt cum iam domicilium hîc fixerit, de donando eo iure

iure ciuitatis antea deliberatum sit ; si tamen ut is ab eo officio amoueatur , omnino contendat , in eo Regiam Maiestatem non fore difficilem. Æs omne alienum , tam militibus , quam personis priuatis publice debitum , iam solutum esse , ita ut nemo eo nomine queratur. Ut inter eos qui in religione dissident pax & concordia conseruaretur , omnem operam à Regiâ Maiestate adhibitam hactenus fuisse ; ut verò formula certa , ex quâ ius eo nomine læsis redderetur , præscribatur , omnium ordinum consensu opus esse. Pari modo earum , quæ inter secularem & Ecclesiasticum ordinem intercedunt controuersiarum sopiendarum rationes , non nisi cunctis consentientibus iniri posse ; proponant modò ordines media , quibus id effici possit , curaturam Regiam Maiestatem , ut ea ad effectum deducantur. Inuitis sanè & refragantibus leges imponi , aut quidpiam statui , non esse ex usu huius Reipublicæ , cuius libertates & prærogatiuas singulorum ordinum Regia Maiestas secundum datam in coronatione fidem non modò integras conseruat , sed & fartas esse cupit. Et quoniam ipsdem pactis eaque quoque conditiones , quæ Henrico Regi , dum ab ordinibus in Regem eligeretur , oblatae erant , & per Stephanum approbatæ sunt , continentur , Regia Maiestas ipsdem quoque se teneri cum non ignoraret , idcirco quantum in illâ fuit , ut illis satisfaceret , contendit. Saluum in primis est ius Regis liberè eligendi , cum & hæreditarium Regni titulum Rex minimè usurpet , & illo ex hac luce sublato , alterius liberis suffragijs substituendi plena ordinibus relinquatur facultas. In admittendis externorum Principum Legatis , suisque ad eos mittendis , eum modum tenet semper Regia Maiestas , ut quemadmodum iura Regni præscribunt , quæ vniuersam Rempublicam concernunt , de ijs ad publica comitia referat : quæ verò vel diuturnam moram non patiuntur , vel ad priuatum præsentium in aulâ Magistratuum consilium pertinent , ea exploratis eorum , & reliquorum Senatorum , qui tum interfunt , sententijs expediat. In indicendis bellis , iubendâque publicâ expeditione , nihil hactenus à Regiâ Maiestate præter leges Regni factum. Quod verò attinet finium Regni defensionem ordinariam , cuius suis viribus & priuatis copijs sustinendæ onus , tam Stephanus Rex , quam ipsa met Maiestas Regia , in se suscepisse videri possit ; cupere Maiestatem Regiam ut expensis , atque etiam excussis Regni vectigalium & prouentuum rationibus , ordines dispicerent , num Regia Maiestas , etiamsi vellet id præstare , posset. Non eam esse præsentis rerum statui , horum , quibus ærarium continetur , reddituum rationem , ut & Regiæ Maiestatis dignitati tuendæ , & alendo tanto exercitui , qui fines Regni perpetuò defendat , sufficiant. Longè factu facilius id maioribus Regiæ Maiestatis fuisse , qui solidos Præfecturarum prouentus in suâ potestate cum haberent , ad suum itidem arbitrium in usus Reipublicæ eos expendebant : nunc beneficio & liberalitate Regum , tribus , vel

Stipendia militibus persoluta.

Quâ ratione pax inter dissidentes de religione conseruanda.

Præscribendi modi quibus compositio inter status incunda.

Ipsdem conditionibus tenebatur Rex Sigismundus , quibus Henricus Andegauenfium Dux fuit in Regno Poloniæ electus.

Ius eligendi Regis Polonis saluum.

Quid in mittendis vel recipiendis Legationibus Rex faciat.

In bellis indicendis nihil præter leges factum.

Defensionem ordinariam finium quare Rex non præstet.

quatuor eiusmodi reddituum portionibus, priuatis personis attributis, ac Quartâ Rauam inferri iussâ: reliquum quod superest priuatis Regiæ Maiestatis vsibus, publicisque impensis, si quis ordinarios atque extraordinarios Regiæ Maiestatis sumptus ad calculum reuocet, vix sufficit. Nec à Stephano Rege, licet is quoque idem se facturum recepisset, hoc postulatum fuit; nimirum eiusmodi promissiones, in Electionibus Regum exactæ, eâ conditione factæ fuisse intelliguntur,

Quid discor-
dantibus Se-
natorum sen-
tentijs Rex
facere soleat.
Vt Senatores
per vices resi-
deant apud
aulam placere
Regi.

In indicendis
Comitijs Rex
sequitur præ-
scriptum le-
gem.

Sigillis Can-
cellariorum
diplomata &
literæ signan-
tur.

Numerus
Magistratuum
imminutus
habetur.

Ad Thesau-
rarium ab
aulâ absente
minutiora
negotia ne-
queunt refer-
ri, proinde cu-
ria Thesaura-
rius consti-
tuendus.

Mineris nemo
priuatus.

Legum Polo-
nicarum nun-
quam ex iure
ciuili petitur
interpretatio.

Rex matri-
monium injit
ex sensu ma-
ioris partis
Senatus.

Diadema Re-
gium habetur
sub eorum
custodiâ qui-
bus id incum-
bit.

vt eas in tantum Rex præstare teneatur, quantum rationes ærarij & prouentuum ferant: quæ cum opinione minores sint, durum sanè & minimè decorum, nec Reipublicæ tutum foret, id à Regibus exposcere, quod illi nequaquam præstare possint. In sententijs Senatorum, vbi discordes fuerint, conciliandis, Regiam Maiestatem eâ vti moderatione, vt non antè vel Senatusconsultum perscribi, vel in priuatorum cognoscendis, iudicandisque causis decretum ferri decernat, quàm dissentientium sententias, iteratis earum rogationibus similes & conformes efficiat. Placere Regiæ Maiestati vt Senatores certo numero per vices designentur, vt præsentibus in aulâ sint, & non modò consilij copiam faciant, verum etiam dignitatis Regis inseruiant. Neglectum id hætenus non Regiæ Maiestatis culpâ, sed magis eorum, qui huic muneri destinati quotannis erant, negligentia: daturum insuper ex ærario suo illis annuam pensionem pollicetur. In indicendis tempestiuè Comitibus omnia ex præscripto legum fieri. Annulo & sigillis, in signandis tam literis quàm diplomatibus, non alijs Regiam Maiestatem, nisi quæ fidei Cancellariorum tam Regni Poloniæ, quàm Magni Ducatus Lithuanicæ credita sunt, vti. Numerum Magistratuum legibus & consuetudinibus Regni præscriptum, nec minui nec augeri, ac vt ij suo munere fungantur, Regiam Maiestatem minimè impedire. Quod verò attinet Thesaurarium Regni, is si præsens in aulâ esset, nemo alius illius officium vsurparet; illo absente, non ferunt publicæ rationes, vt minutiora quæque negotia ad eum referantur: sed & huic rei facilè medebitur, Curie Thesaurario, qui illius maioris vices obeat, constituto. De mineris in priuatorum fundis inuentis interceptis, neminem esse qui queri possit. Ne interpretatione ex iure Cæsareo petitâ, Regni leges ac Priuilegia Regumque donationes in alienum sensum detorqueantur, Regiam Maiestatem diligentem semper operam dedisse. In ineundo matrimonio nihil à præscripto legum Regiam Maiestatem recessisse; sed consulto primùm Senatu, cum longè maior eius pars consentiret, eorum sententiam secutum esse. Diadema quo Reges insigniri solent, in Thesauro Regni, eorum quibus id munus incumbit, custodiâ asseruari. Reliqui eiusdem generis articuli, qui Regi Henrico oblatis fuisse dicuntur, cum nunc in quæstionem non vocentur, nullâ disquisitione indigent. Ad ea de quibus præterea Nuntij queruntur, ita responderi.

In primis in iure dicundo eam à Regiâ Maiestate seruari æquitatem, vt nec sedula diligentia, nec accurata deliberatio desiderari possit : non temerè, sed iterum atque iterum exploratis Senatorum sententijs decretum ferri, ac interdum, idque grauibus de causis, cum vel id de quo agitur non satis liqueat, vel discordes de eo sint sententiæ, illud non perscribi; non abnuere quin aliqua, quæ emendatione indigent, in accommodandâ formulâ Iudiciorum, corrigantur; ac quod ex ordine ius vnicuique reddatur, parque omnium ratio habeatur; ac is index, ex quo in ius partes citantur, diligenti Referendariorum inspectione conscriptus subinde non mutetur. Quod hætenus seruatum fuisse Regia Maiestas existimat: nisi quod interdum vel egentium causæ, vel maioris momenti, & ad exemplum pertinentes, vel nonnumquam etiam ipsismet Nuntijs flagitantibus ex ordine excerptæ, atque alijs prætermisissis iudicatæ sint, idque ne aliquando eueniat, satis cauere non posse. Temerè existimari pecuniam ex tributis publicè scitis collectam, & eam quæ ex quartâ Regionum prouentuum parte, Rauam quotannis infertur, non rectè administrari, & in vsus priuatos potius quàm publicos erogari: nam rem eam secus se habere, rationes Thesaurarij, quæ Nuntijs excutiendæ relinquantur, ostendent. Non diffiteri Regiam Maiestatem Rauensem pecuniam non in eum modò militem qui in Russiæ finibus excubias agebat, sed in Liouensem quoque erogatam esse, sed lege, dummodò id ex consilio Senatus fiat, non vetante, & ingenti periculo urgente id factum fuisse. Iam verò quod miles hyberna in Poloniâ egerit, datum id esse precibus Nobilitatis Russicæ, quæ militaris eiusmodi custodiæ sibi molestæ pertæsa, petijt, aliquot anteactis Comitijs, vt is inde abduceretur. Vacui Magistratus si qui fuerunt, ante Comitia eos iam, subrogatis tempestiuè in defunctorum locum alijs, expletos esse; si qui præterea proximè fato functis illis qui eos gerebant, adhuc vacant, durantibus Comitijs, personis idoneis Regiam Maiestatem collaturam. Homini- bus peregrinis, qui ciues Regni non essent, nullas hætenus possessiones in Liouoniâ concessas esse; in eoque strictè scitam hac de re legem seruari: arces quasdam quas nonnulli Liouones fidem Regiæ Maiestatis secuti, Ioanni Zamoscio belli supremo Duci dediderunt, eorundem fidei, quod ita Zamoscio visum foret, conceditas, nec quidquam prætereà quod meritò reprehendendum foret, adferri posse. Qui apud Turcarum Imperatorē legationis munere ex dignitate Regis & Regni fungerentur, non faciliè reperiri potuisse; hunc ipsum qui eò iturus est, morbo tardatum quominus maturè proficisceretur; ne quid tamen ex eâ causâ Respublica detrimenti caperet, missis ad eundem Imperatorem frequentibus Nuntijs, qui moram hanc excusarent, sufficienter Regiam Maiestatem prouidisse. Frequentes Tartarorum in Podoliam excursions, vetus à longè maiorum memoriâ, quàm Regiâ Maiestate Imperium moderante, illius Prouinciæ malum immeritò Regiæ Maie-

In iure dicendo quem modum Rex teneat.

Causæ egentium vel maioris momenti aliquando non seruato ordine iudicantur.

Pecunia contributa vel ex quartâ Rauensi in publicos vsus conuertitur.

Cur miles Poloniâ hyemauerit.

Vacantes magistratus omnes distributi.

In Liouoniâ nullæ possessiones nisi ciuibus Poloniæ Regni dantur.

Cur Legatus ad Turcarum Imperatorem tardius missus; prouisum tamen ne quid inde damni eueniat.

Cur Tartarorum incursions cohiberi non possint.

stati imputari : cùm hostis ille nec fœdere attineri, nec oblati etiam donatiuis, vbi luculenter prædæ spes & occasio inuitauerit, deuinciri possit. Qui euerant ij aliquantisper domesticis fortè motibus retenti, siue vt cùm minùs timerentur, incautos & securos inuaderent, finesque nouis colonijs completos, atque antè desertos, nunc cultos longè lateque sub ipsùm ferè hostis aspectum procurentes campos faciliùs incurrerent. Negotium Prussicum ita à Regiâ Maiestate tractatum esse, vt nihil temerè vel minùs consideratè quidquam in eo factum sit, si quis recto iudicio illius progressum expenderit, facilè animaduertet. Nā concessionis feudi à Sigismundo Augusto in Petricouiensibus & Lublinsibus publicis Regni Comitij domui Brandenburgicę factæ, & subsequentium Regum non dubio assensu firmatæ, approbationem, quæ magnâ Regum & Principum Christianorum suffragatione petebatur, cùm Regia Maiestas sine omnium Ordinum scitu & consensu concedi non posse videret, quamprimùm eo nomine publicis legationibus appellata fuit, ad omnes Regni particulares Nobilitatis conuentus de eo retulit, vt quid hac de re statuere vellent, communi omnium sententiâ decernerent. Curam verò ægri in Prussiâ Ducis vt deferret, sibi iure & exemplo licuisse Regia Maiestas existimat; cùm & vsurpatâ in Regno, ac legibus etiam firmatâ consuetudine, Regij iuris semper fuerit, prouidere ægris & pupillis curatores: & nouissimè Stephanus Rex, eo ipso prætextu eandem ægri in Prussiâ Ducis curam Anspachio, nullis adiectis conditionibus, liberam & immunem contulerit. Sed nec eo etiam iure temerè sibi vtendum, atque ideò totum hoc negotium proferendum, donec de illâ in controuersiam vocatâ feudi concessi approbatione transactum fuisset, Regia Maiestas putauit. Ceterum cùm aliquot Regni Comitij, in quibus citrò vltroque allatis rationibus de iure eius feudi disputabatur, nihil certi de eo statui potuisset, hancque moram Elector Brandenburgicus in derogationem prætensi iuris sui fieri interpretaretur, atque per Oratores suos, Galliarum & Danię Regum, atque primariorum Germaniarum Principum adiunctâ intercessionem sedulò responsum vrgeret, Regia Maiestas ne si tanti nominis Principes morâ responsi contemnere videretur, noui & insperati belli Reipublicę causam præberet; cùm proximè præterita Comitia, nonnullorum dissensu, rebus infectis dissoluta fuissent, ex Senatus, qui tum frequentissimus, ac penè eodem numero, quo Comitia obiri solent, erat, consilio, eam ineundam sibi rationem existimauit, vt simul & petitioni tantorum Principum aliquâ ex parte satisfaceret, & ius Regni veteremque illius Prouincię possessionem firmiorem certioreque redderet. Conditionibus igitur interpositis, quibus & ius directi dominij, nomine magis antea quàm re vsurpatum firmaretur, & Reipublicę ærarium imposito ei Prouincię stipendio, non mediocria incrementa sumeret, hæc ipsa cura & administratio illius Ducatus Electori Brandenburgico permessa est, veteri de iure

Quid in negotio Prussico à Rege factum.

Ægro in Prussiâ Ducis iure suo Rex vsus curatorem dedit.

Et quas ob causas.

iure feudi disceptatione, quæ Regni Ordinum in Comitij generalibus cognitioni referuatur, indecisâ manente. De eorum, qui publica vectigalia exercent, iniurijs & iniquitate, vetus & non noua, atque adeò orbis vniuersi est querimonia: ei vt Regia Maiestas mederetur, præcipuis è Senatu, inter quos Archiepiscopus Gnesnensis & Episcopus Cuiuiensis alijsque magni nominis fuere Senatores, demandauit, vt cum Thesaurario Regni tam vectigalium Præfecti, quàm mercatorum rationes inspicerent; ijsque excussis, atque etiam Priuilegijs & immunitatibus Ciuitatum inspectis, omnia ad veterem consuetudinem reuocarent: grauiter & exactè id negotium ab eis tractatum, postea ad Regiam Maiestatem remissum, cum eâ tamen significatione, vt immeritò mercatores queri compertum per eos fuisse ostenderetur. Proposita & audita fuit hæc causa in postremis Cracouiensibus Comitij, quæsita media; sed cum mercatores illud vnum, vt ab omni penè vectigali immunes essent, in fraudem & detrimentum fisci, quo potissimum Reipublice rationes nituntur, contenderent, nihil certi statui potuit. Certa nihilominus formula, secundum quam & ij qui publicis vectigalibus præsumunt, illa exigere, & mercatores illa pendere debeant, auctoritate Comitiorum Varsauensium anno Millesimo sexcentesimo primo ad normam veteris à Sigismundo I. institutæ præscripta est, in quam si quid fortè peccaretur, id iure cuique læso vindicandum relinquitur. Vt moneta sub nomine Regio signato iusto pondere & valore examinata cudatur, publicis monetarijs à Regiâ Maiestate iniunctum esse; sed eâ re parum profici, nisi in eos qui priuatâ auctoritate falsam cudunt monetam, seriò animaduertatur: quod factum difficile, quia præcipui falsarij eo nomine infames, nobilitatis prætextu pœnas legum eludunt, nec eius criminis, nisi per testes genere nobiles, conuinci possunt: id verò fieri non potest, cum ij operâ potissimum vilium & ignobilium personarum ad eiusmodi facinora abutantur: quorum nonnulli sceleris conuicti dederunt pœnas; auctores, qui Equestris ordinis sunt, omnibus legibus soluti, absque metu impunè abeunt: nouæ itaque sanciente leges & pœnæ forent, quibus, sublato nobilis & plebeij discrimine, cuncti tanti criminis rei tenerentur. De Iungæ priuilegio causâ cognita, id quod æquum fuerit decerneretur. Vt pari iure Poloni in Prussia, quo Prutheni in Polonia quoad dignitates & Præfecturas adipiscendas gaudeant, vbi eâ de re inter ordines conuenerit, Regiam Maiestatem omnium consensui suam voluntatem libenter accommodaturam. Non obstare Regiam Maiestatem, quin quod leges iubent, singulis lustris Regia bona censcantur: id ob eam causam hætenus intermissum esse, quod Comitia rebus plerumque infectis dissoluantur: darent operam Nuntij ne id in præsentiarum eueniat, sed omni ex parte Reipublicæ prouideatur, & hi etiam, qui hoc munus censendorum bonorum ob-eant, auctoritate Comitiorum designentur. Ad fines, vbi ij inter Re-

De vectigalibus mercatorum querela;

sed iniusta.

De mon.

Cur falsarij qui adulterinam pecuniam priuatim cudunt non castigentur.

De Iungæ priuilegio. Polonis in Prussia & Pruthenis in Polonia adipiscendi dignitates par ius.

Placere Regi vt bona Regia singulis lustris censcantur.

De commissi-
onibus si-
nium regun-
dorum.
Decreta Cō-
missariorum
& supremi
Tribunalis in
dubium num-
quam vocan-
tur.

Pluralitas
beneficiorum
Ecclesiastico-
rum.
Ius eligendo-
rum Abbatū
Religiosis
saluum.

Ne Nobilitas
ad Curiam
Romanam
euocetur, cu-
raturum se
Rex pollice-
tur.

Homines ri-
tus Græci non
habent de
quo queran-
tur.

Ecclesiastici
iuste bona
terrestria
emere & Ec-
clesiæ addicere
possunt.

Sculpti in
bonis Ecclesiæ
cui directo
dominio sub-
iecti sunt.

Conditio, sal-
uis Ecclesiæ
iuribus, in
omnibus pri-
uilegiis adscri-
bitur.

Nullum peri-
culum ne quis
sibi ius usur-
pet in Liuo-
niam.

In assignandis
Varsaviæ
hospitijs ratio
habenda eorū
qui publici
negotij causā
veniunt.

gios & priuatorum agros controuerſi fuerint, diſterminandos, māda-
re Regiam Maiestatem, vt poſcentibus Commiſſiones è Cancellariā ex-
tradantur. Decreta quidem ab iſtis Commiſſarijs legitimè lata, quem-
admodū & ea, de quibus quēruntur ſupremi Tribunalis Regni, fuiſſe
aliquando vel in dubium vocata, aut contrarijs Regiæ Curiaē decretis
abrogata; pari modo quæ ſint iſtæ Nobilitatis præter ius euocationes,
aut veterum priuilegiōrum recentibus abrogationes, & depromptæ è
ſummariis indicibus, ſiue, vt vocant, Metricā, ad interuertenda bona
priuatorum, probationes, non ſatis intelligere Regiam Maiestatem,
quando, vel quā in re id factum exiſtiment. Præſtò ſunt Magiſtratus,
qui in aulā ius dicunt, ij rationem, vbi appellati eo nomine fuerint, facti
ſui, ſi quid illis nominatim imputabitur, reddent. Vnum interdum bi-
na vel plura ſacerdotia habere, non nouum eſſe; id ex arbitrio Summi
Pontificis, tanquā bonorum Eccleſiæ ſupremi diſpenſatoris, non-
nunquā iuſtis de cauſis, vel genere vel doctriā excellentibus viris in-
dulgeri. Electiones Abbatum nequaquā à Regiā Maiestate infringi,
modò ne Religioſi tantum ſibi uſurpent, vt Iuſpatronatus Regium inter-
uertant & extinguant. Ne Equeſtris ordinis homines in actionibus,
quas in perſonas Spiritualium dirigunt, iudiciū Curiaē Romanæ ex-
ſpectare cogantur, ſed & eiufmodi cauſæ hīc in Regno decidentur, egif-
ſe Regiam Maiestatem cum Summo Pontifice, deinceps quoque cura-
turam, vt votis & deſiderijs ſubditorum ſuorum eā in re reſpondeatur.
Græcæ religionis homines in quo iura & prærogatiuas ſuas lædi exiſti-
ment, omnino incompertum eſſe Regiæ Maiestati: cū omnes ſubdi-
tos pari complectatur amore, omnium quoque libertates ſaluas & illæ-
ſas eſſe cupiat. Vetari non poſſe ne Spirituales bona hereditaria emant,
& uſibus pijs addicant, cū in poteſtate yniuſcuiusque ſit rebus ſuis pro
ſuo uti arbitrio, præſertim cū id nullo Reipublicæ detrimento fiat.
Sculpti in oppidis & pagis Spiritualium, an directo iure illis ſubiecti
ſint, eorundemque amouendorum poteſtatem habeant, vt in re contro-
uerſa & dubiā nihil hætenus deciſum. Spirituales quidem eiufmodi di-
recti dominiij titulum & ius probaturos ſe recipiunt. Ne finitimarum
arcium Præfectis turmæ militum, quæ in confinijs excubias agunt, re-
gendæ attribuantur (quamuis id uſu veteri receptum fuerit) ſed vt quæ-
que centuria ſuum Præfectum habeat, aſſentiri Regiam Maiestatem.
Conditio ſaluis iuribus Eccleſiæ Catholicae, quæ in omnibus priuilegijs
adſcribitur, potiſſimū Eccleſiarum iura tuetur; quæ etiamſi adiecta
non eſſet, perinde tamen intelligeretur Regiam Maiestatem, vt non al-
terius iuri, ſic nec Eccleſiæ derogare velle. De Liuoſiæ illiusque Pro-
uincia Episcopatu, non eſſe verendum, cū per Sedem Apoſtolicam
præſenti illius ſtatu approbato, ſatis ei rei cautum ſit. In aſſignandis
hospitijs difficilè cunctis ſatiſfieri poſſe in tantā hominum frequentiā,
mandaturum tamen Regiam Maiestatem, vt eorum, qui publico nomi-

ne huc veniunt, potissima ratio habeatur, quod magis expeditum foret, si ij pauciori comitatu ad consultationes publicas accederent. In ordinandis Regijs redditibus, eâ moderatione Regiam Maiestatem vti, vt neque benè meritorum præmijs quidquam subtrahere velit, & id potissimum spectet, vt seruata proportione pro conditione quisque suâ, Regiæ sit particeps liberalitatis, ita tamen ne, si ea fundum exhauriat, Regia Maiestas & ipsa egeat, & cæteris gratificandi omnem sibi auferat potestatem: à nonnullis Præfecturis aliquot abstracta esse prædia fatetur Regia Maiestas, sed id more & exemplo maiorum, atque ipsâ necessitate exigente, quò personæ suæ Regiæ ex dignitate Regni commodius provideatur, factum. Bona Reipublicæ nullâ dote esse onerata, cùm morte proximè defunctæ Reginæ, illius dos extincta sit. In conferendis bonis iuris caduci, habere semper rationem Regiam Maiestatem, & legum publicarum, & benè de Republicâ meritorum; idem deinceps quoque esse facturam. Multarum legum salutarium, atque vtilium prius iam magno iudicio latarum executio, cuius vitio hætenus differatur, expenderent diligenter ordines ipsi: fuisse quidem aliquoties deputatos, qui hæc ipsa iura reuiderent corrigerentque, quid obstiterit quominus id factum sit, nemo est qui nesciat: paratam esse ac semper fuisse Regiam Maiestatem, ijs quæ flagitantur admouere manum, atque poscentibus reddere, priuatumque pariter & publicum commodum promouere, illudque in votis Regiam Maiestatem habere, vt hanc inclytam Rempublicam, suo imperio florentem, & omnibus incrementis & ornamentis auctam & cumulatam videat. Cæterum ad id efficiendum ordinum consensu, & conspirantibus bonorum voluntatibus opus esse; darent operam itaque Nuntij, vt sepositis priuatis respectibus in præsentem conuentu publica negotia tractentur, cessura cuncta ex animi sententiâ, totius Reipublicæ expectationi optato & felici euentu Regiâ Maiestate libenter adnitente & promouente responsura. Responso eiusmodi tam miti nequaquam contenti Nuntij, longo & prolixo scripto illud confutare ausi sunt; cuius ea summa fuit, vt prorsus omnes Regias excusationes reiicerent, neque vllis conditionibus acquiescere velle viderentur; ideò fiebat, quòd Palatinus Cracouiensis, cuius omnia consilia in disturbandis Comitijis versabantur, Lanchoronâ iam mouerat, magnaque tam clientum suorum, quàm militum stipatus manu, Stæzicam versus progrediebatur; vt & ijs, qui in Comitijis dissoluendis suam illi operam nauabant è viciniori loco animos adderet, & Stæziciensis conuenticuli indictam à se diem obiret.

Iam præcipui aduersæ factionis Ioannes Radiuilus, cuius suprà fecimus mentionem, Stanislaus Stadnicus Lanczuti Dominus, Petrus Goraiscius, Iacobus Sienieuius, Martinus Bronieuius, Andreas Meczynius, omnes primarij Hæreticorum illius temporis antesignani & propugnatores, futuri que tumultus auctores & litui, nullo Regiæ digni-

In ordinandis Regijs redditibus quis modus teneatur.

Obligatio bonorum Reipublicæ dote prioris Reginæ, morte illius extincta est. In conferendis bonis Caducis qua ratio obseruetur. Leges cur executioni non mandentur.

Regis desiderium vt Regnum Polonia omni felicitate floreat.

Tam miti Regis responso apud ordines nihil proficitur.

Cuius rei causa Palatinus Cracouiensis.

Ioannis Radiuili & asecularum temeritas.

tatis

tatis & Senatoriæ auctoritatis respectu, ita eaquæ Nuntiorum nomine proponebantur, tumentis & mordaci verborum fastu, atque aculeatâ oratione vrgebant, vt prorsus à pace & concordia alienum eos gerere animû constaret. Radiuilus quidem publicæ causæ prætextu, priuato in Regem odio ferebatur; quòd sua in Rempublicam merita minoris fieri existimaret. Acciderat præterea vt Rex Carolo Chodkieuicio Supremo in

Eius malus in Regem animus, quòd Rex Præfecturam Dudensẽ ad Carolum Chodkieuiciũ detulerit. Eiusdẽ æmulationis cum Chodkieuicio.

Stadnicius occasione tumultuum ciuiliũ crescere cœpit.

Hæretici per occasionem turbatæ pacis publicæ heresim augere intendunt.

Boni patriæ amatores quid mali ex ijs motibus Poloniæ impenderet præiudicabant.

Quibus suadentibus Rex mittit Petrũ Scargam ex Societ. Iesu ad Palatinũ, vt discerneret in quantum periculum Rempublicæ & religionem Catholicam conijceret.

Lithuaniam exercituum Duci Præfecturam Dudensem, quam Radiuilus sui iuris esse contendebat, sed quòd possessionem eius nec viuo, nec vitâ functo patre, legitimè secundum iuris formam adijisset, iure eius excidisse putaretur, conferret. Eâ re, sed multò magis æmulatione eiusdem Chodkieuicij, quòd eum in locum patris sui Palatini Vilnensis, qui summus item exercitus Lithuanici Dux erat, suffectum, & rebus præclare gestis, & Regiâ gratiâ florere videret, iuuenis elati animi accensus & quasi irritatus, omnes eò conatus intenderat, vt quàm maximis viribus excrescentem factionem promoueret, Regique ipsi negotium facefferet. Stadnicius verò dudum inquieti vir animi, discordijs ciuilibus asfuetus, factiosus idem & audax, militarisque ferociæ ostentator; dum occasione nouarum rerum quoquomodo crescere cupit, tanto studio in causam eam ferebatur, vt potentiâ & factione primas ferè partes sibi assumeret, nec vt cæteri ambigua differens, sed palàm & apertè hostilem in Regem animum se gerere ostēderet. Cæteri item, quòd eâ rerum, quam sibi animis desponderant, conuersione, ad religionis vel potiùs hæresis suæ incrementa facili, ipsomet Palatino & Catholicis factionis eiusdem, si non adiuuantibus, at certè conuiuentibus se abusuros sperarant, nihil intentatum relinquebant, dummodò rem ad tumultum deducerent. Nemo erat in Senatu, qui impendentis tempestatis, quam apparebat latius processuram, ingentemque calamitatem Reipublicæ allaturam, periculis non moueretur; quamobrem boni omnes, ac quietis & otij amantes, omnes eius auertendæ rationes ineundas esse censebant: præcipuè verò (nam non adeò obstinatum Palatini animum esse plerique veteres eius amici existimabant, vt non, si benignius cum eo ageretur, de sententiâ cessurus, factionemque eam, quæ tota hæreticis constaret, relicturus crederetur) appellandum eum eo nomine secretâ aliquâ legatione consulebant. Rex, etsi pertinaces Palatini sensus satis perspectos haberet, ne quam tamen illius sanandi rationem prætermittere videretur, se eò abduci passus est, vt Petrum Scargam Societatis Iesu Presbyterum ad eum mitteret, cuius persuasione, quòd admodum familiariter antea illo vteretur, locum daturus putabatur. Summa legationis erat, vt Palatinus ijs quæ eum, qui illo duce & auctore excitabatur, motum consecutura erant, & in quantum Rempublicam & religionem Catholicam discrimen conijceret, expensis, maturè cœptis desisteret, nec priuato odio publicam causam prætexeret, seque seditiosis & hæreticis ad perturbandam Rempublicam ducem ne præberet: id si fecisset, faciliè ea, quorum

rum causâ malè in Regem animatus esset, sublatum iri. Eâ legatione, quæ cum mitiorem redditura putabatur, factus elatior, non quasi vnus è Senatu, sed tanquàm is, qui solus omnium rerum & consiliorum publicorum arbitrum ageret, Regio nomine compellaretur, respondit: se nullâ priuatâ offensâ commotum, causam publicam suscepisse, vt eorum sententiæ, qui sub ipsis Comitijs Stæzicensibus conuentum indicendum passim flagitabant, subscriberet: ideò factum esse, quòd ex ijs quæ Regio nomine priuatis in conuenticulis proponebantur, metus quidam magni in Republicâ periculi cunctis iniectus esset, ne spretis ijs, quorum causâ priora Comitia dissoluta erant, futura inuitis ordinibus expedirentur, Rexque velut ijs, quibus illi regnum delatum est, legibus solutus & conditionibus, quarum satisfactio hætenus expectatur, non expletis, absolutè imperium in libero populo vsurparet: maximè cum eò res spectaret, vt inuitis & dissentientibus alijs, paucorum assensu Comitia concluderentur: Conuentum quidem istum Stæzicensem, multis de causis vtilem, & admodum opportunum fore, modò Rex illius commoditate vti velit; nam facilius de sententiâ omnium ea, de quibus in Comitijs conuenire non posset, deciderentur. Suadere itaque Regi, vt ijs ante omnia, quæ meritò ab illo postulantur, satisfaceret, metumque absoluti imperij, qui quorundam aulæ Magistratuum insolentiâ, & agresti hominum tractatione augebatur, ex animis subditorum euelleret; vacantes Magistratus ex suâ & Reipublicæ dignitate, viris idoneis & aliorum iudicio probatis conferret: postremò ne tali matrimonio, quod citra multorum assensum cum sorore prioris vxoris iniuit, hacque iteratâ cum domo Austriacâ affinitate, Respublica in discrimen veniat, sufficienter caueret. Eo responso cum non satis explicaret mentem suam, quinam iste esset metus, & vnde profectus, cur cæteris, qui in eadem Reipublicâ speculâ essent, ignotus; fremebant plerique è Senatu, illum vnum tantum prospicere, quantum vniuersi aduertere non possint, & tantum industriæ, & in Reipublicâ custodiâ vigilantia sibi arrogare, vt cæteros vel negligentia vel perfidia damnare videatur; veniret & non è longinquo collegarum iudicia cauillis arroderet, sed coràm in publico Regni confessu, more Maiorum, quid vellet expromeret, hasque ipsas, quas à Rege præstari vult satisfactiones & cautiones vrgeret: si æqua postulauerit, iturum Senatum in eius sententiam, vel si nihil nouum aut maiori dignum consideratione attulerit, inanes metus, & ficta somnia reprobaturum. Quare vt intelligeret ipsius actionibus Senatum permoueri, grauitèrque ferre, ab vno omnibus leges præscribi, è publico omnium consilio Rege annuente missi sunt ad eum è Senatu, Albertus Baranowski Episcopus Plocensis, Stanislaus Krasinski Palatinus Plocensis, Andreas Przyemski Castellanus Gnesnensis, qui publico nomine ex eo causas noui illius in Republicâ motus exquirerent, ac quorsum eius conatus tenderent, explorarent. Non alij, nisi quos Palatinus eò secum ad-

*Hæc legatione
Palatinus
factus elatior.*

*Eius respon-
sum.*

*Alios Senato-
res malè ha-
bet, Palatini
Cracouiensis
tantum sibi
vsurpantis
factus.*

*Mittitur à
Senatu ad
Palatinum
Cracouiensem.*

*Conuentus ad
Stezicam.*

*Qui Senato-
res ei conuen-
ti interfue-
runt.*

*Palatinus
Cracouiensis
facti sui ra-
tionem in se-
creto colloquio
reddit aliqui-
bus Senatori-
bus.*

adduxerat, principio ad Stezicam venerant: sed cum passim vulgaretur, prolaturum isthic Palatinum secretas quasdam, quæ contra Rempublicam institutæ sunt, machinationes, eius rei curiosi nonnulli, rerum novarum studio, alij contrà vt gliscentem seditionem suâ præsentia discuteret, non plures tamen nisi sex Senatores, inter quos Ioannes Dux Ostrogia Castellanus Cracouiensis semper ambigæ erga Regem voluntatis, Alexander Romecpolski Palatinus Siradiensis bonarum partium studiosus, & Regi addictus, vt & Stanislaus Bykoroski Castellanus Lenciciensis conuenerunt, quibus tres illi à Senatu missi accessere, ita vt nouem essent Senatores. Quorum secreto colloquio petito, Palatinus facti sui rationem probaturus, orsus est ab eo tempore, quo Archidux mater ad persoluenda iusta filia suæ priori Regis vxori Cracotiam venerat; cum Rex cum eâ Niepolomicijs, quò ob pestis suspicionem Cracouiâ statim à funere secesserat, moraretur, passim tum rumorem sparsum fuisse, de ineundo cum sorore prioris vxoris matrimonio, pacta firmari, ac quiddam maius etiam tanquàm de tradendo Austriacis regno tractari. Eâ suspitione se commotum semper, deinceps pro munere Senatorio in omnes occasiones intentum fuisse; vidisse Regiam Maiestatem, antiquis consiliarijs spretis, nouos eosque quondam sibi suspectos, & parum gratos adsciscere, totam aulam, Magistratusque publicos externis promissionibus niti, atque cõsilia peregrè petita potissimum valere, eaque vt cæteris alijs in rebus, tum in matrimonij negotio obtinuisse: nam licet ter in frequentissimo Senatu Regia Maiestas publicè declarauerit, se germanam sororem prioris vxoris non ducturum; ijsdem tamen consiliarijs adnitentibus, & consensum aliorum Senatorum procurantibus, flexit eò mentem, vt prætextu quarundam Summi Põtificis & Imperatoris literarum mutaret sententiam. De quo cum Regia Maiestas secum per literas communicasset, se grauitèr commotum, dissuadere conatum fuisse Regia Maiestati tale matrimonium, atque ne eam pietatis laudem, quam apud omnes sibi pepererat, hoc nouo & nulli vnquam, licet consensu summorum Pontificum initum esset, prospero & felici connubio perditum iret, seque exosum subditis ipsis redderet, diligenter & candidè monuisse. Sed frustra, obnitentibus ijs, qui malorum consiliorum auctores erant, qui inusitato freti, quem ante proximè acta Comitia fieri vidimus, apparatu, & potentia fiduciâ, haud dubiò suos nefarios conatus, malo Reipublicæ iam tum exercuissent, nisi eorum alter (Ioannem Tarnouium Archiepiscopum Gnesnensem intelligi volebat) diuinitus è medio sublatus, alter, Supremus videlicet Marescalcus, morbo prostratus fuisset. Hos eosdem Regi persuasisse, illum nullis pactis cum Republicâ initis teneri: postremò non debere pati, vt factorum & consiliorum ratio à se exigeretur, non defore in Comitijs vires, quibus Cancellario obsistatur, cui nequaquam cedendum, neque committendum, vt quemadmodum antea Regiam confessionem de initis cum domo Austriacâ, de tradendo illi Regno tractatibus

etatibus extorserat, nunc pari ratione simile aliquid attentare auderet. Soluantur licet rebus infectis Comitia, id non adeò magno incommodo futurum, vel si quid aduersi ex eo acciderit, contrariæ factioni & Cancellario imputatum iri: illum interim, vergēte iam ad senium ætate, moriturum, eoque sublato neminem fore, qui destinatis Regijs obssisteret. His persuationibus obfirmatam Regiam Maiestatem, nec salutaribus suis consilijs, nec vniuersorum ordinum postulationibus in iisdem Comitijs factis locum dedisse: Magistratus Regni, præter omnium expectationem, personis minùs idoneis contulisse; postremò optimis & honestissimis conditionibus promissam iam & ferè pactam Ferdinandi Archiducis Austriæ filiam, sollicitantē focu, & id vnum, vt Rex alteram illius filiam vxorem duceret agente, deseruisse, & ad præsentem vxorem prioris sororem animum adiecisse. Curam ægri in Prussia Ducis, priuatâ auctoritate ad Electorem Brandenburgicum detulisse, atque defuncto Cancellario tamquàm malorum consiliorum, & Regiæ potentia obice, omnem Reipublicæ administrationem ita Regiam Maiestatem in suam potestatem rede gisse, vt quibus legibus regnum ad eum delatum sit, omnino oblita esse videatur. Ab eo se quidem & priuatis monitionibus & literis (quarum exempla proferebat) Regiam Maiestatem seriò dehortatum fuisse, acriùs etiam nullo priuato gratia respectu, dummodò Senatorio munere defungeretur obiurgasse: sed cùm sua monita contemnerentur, Rexque suspiciones à se obiectas non modò non refelleret, sed tacito etiam assensu quodammodò comprobaret, in eâ opinione se confirmatum, vt eum non tantùm de ineundo hoc omnibus exoso matrimonio, sed & de deferendo atque Austriacis prodendo regno consilia suscipere crederet. Hæc ferè prolixo comprehensa scripto, compluribus suis literis (quas in eâ materiâ ad Regem dederat) Senatoribus ibi præsentibus exhibuit: atque ab ijs qui Varfauia venerant, vt hoc ipsum ad Senatum & ordines deferrent, postulauit: verùm illi non esse ex suâ dignitate alienos rumusculos venditare existimantes, id publicè recusarunt; priuatim tamen se cum collegis eâ de re communicaturos receperunt, Palatinumque Cracouiensem, vt, si tantoperè suis istis suspicionibus moueretur, eas aliorum iudicio subijceret, monuerunt. Quæ postquàm Varfauiam perlata sunt, legati que ad Stęzicensem conuentum missi, redierunt, variâ hominum censurâ exagitata fuit Palatini temeritas, quòd leuibus & obscuris motus coniecturis, non modò Rempubicam varijs impleret rumoribus, seditionemque captaret, verùm etiam Regem ipsum immeritò grauissimi criminis reum faceret. Displicere illi matrimonium duobus Summis Pontificibus, quibus id vetandi iubendi que potestas erat, probatum, vniuerso Senatu assentiente initum; id verò insolitum, nec sine aliorum iniuriâ, vnum cunctorum velle esse virtutis & meritorum æstimatorem, eosque ad quos Rex Magistratus Regni detulit, minùs ijs ferendis idoneos existimare non aliam ob cau-

sam, nisi quòd suæ factionis non essent; denique illum solum queri quòd non imperet. Nulli patientius reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Id tum egregià animi magnitudine Rex comprobauit, nam tot in se falsis coniectis conuitijs, eà vsus est moderatione, vt nulla perturbati animi signa dederit, vnicoque bonæ conscientiae clypeo tectus, omnes inimicæ vocis sugillationes eluserit. Iam ferè præfixum lege Comitiorum tempus exierat, cùm varijs altercationibus Nuntiorum, ijsdem quibus initio de rebus in cassum disceptaretur: longè quidem eorum maior pars Regiæ declarationi acquiescendum censebat, pauci factiosi futuri motus auctores, rerum nouarum expectatione inescati, omnes concordiae rationes abnuebant. Ac ne quid deesset, quod ad perturbandam pacem publicam, mutuoque irritandos animos pertineret, accidit, vt cùm Nuntij in Senatum vocarentur, quò cunctis, qui vel Senatores non essent, vel publico munere non fungerentur, exclusis, soli cum Senatoribus Rege præsentē de ijs rebus de quibus nondum conuenerat, agerent, ac Sigismundus Myszkowski Supremus Regni Marefcalcus qui ad fores, ne quis non Nuntius eò ingrederetur attendebat, quendam Zienieuicium, temerè se ingentem aditu prohibuisset, & magis nitentem seque Radiuili esse familiarem iactantem, verbis & verberē reiecisset, & ille furore percitus, manum capulo tamquàm arma stricturus admouisset, publici apparitores eum prehenderint. Quo Radiuili, qui suis discreti agminibus aream palatij occupant, cognito, tumultum ingentem excitant, aditusque palatij, qui à Regijs satellitibus seruabantur, irrumpere conantur; & nisi Radiuili ipse è fenestrâ suos, ne quid attentarent, inhibuisset, iam tum seditionis & cædis initium factum fuisset. Sedato utcunque eo tumultu, Radiuili in medium progressus fremens fremensque Marefscalcum incusat, quòd hominem nobilem nullius criminis reum, non aliam ob causam, nisi quòd suus esset familiaris, verbis contumeliosis affectum ac pulsatum prehendi iussisset, se nomine Equestris ordinis legatione fungi, nullam Marefcalci iurisdictionem agnoscere, ac proinde non passurum quidquam grauius in familiarem suum statui, atque inuocato etiam cæterorum Nuntiorum auxilio eius eliberandi omnes rationes initurum. Adstrepabant cæteri Nuntij suam in eo dignitatem violari asserentes, nonnulli verò dignum facinus hominis insolentis acriori poenâ censebant; verum Marefcalci, qui more maiorum iure in fontem animaduerte-re potuisset, facilitas, cæteris, quis acrioris sententiæ auctor esse vellet circumspectantibus, præbuit causam, vt non iudicio, sed amicorum interuentu id negotium transigeretur, ac prehensus deprecatus temeritatis culpam, dimitteretur. Paucis denique interiectis diebus, magno bonorū omnium dolore, irritō effectū, paucis publicę concordie,

ad

*Comitiorum
malus suc-
cessus.*

*In palatio
Regio tumultum
incipiunt
Radiuili.*

*Radiuili ob
prehensum
insolentem
famulum in-
dignatio.*

adquam maior pars summo studio ferebatur, obnitentibus: tributo tantum, accedente omnium consensu, ijs potissimum qui hostium incursionibus & periculis obnoxios se esse ostendebant, flagitantibus scito, soluantur comitia. Cancellarij munus, quod morte Zamoscij vacuum erat, Rex accedente consilio Senatus in his Comitijs ad Matthiam Pstroconium Episcopum Premisliensem proximè Procancellariatus officio functum, hunc verò ipsum Procancellarium ad Stanislaum Minskim Palatinum Lenciciensem nobili & illustri loco natum, eleganter eruditum, ac multis peregrinationibus partâ rerum variarum linguarumque notitiâ clarum, detulit; ac præterea Felicem Criscium vetusti & patricij generis splendore conspicuum, ac in Reipublicæ negotijs strenuè versatum Referendarij honore auxit: cæterosque Magistratus, ne quis eo nomine queri possit, distribuit. At ij quos in Comitijs publicæ omnium concordie refragatos diximus, quasi de eo, quod Rex nullis, ut illi falsò asseriebant, postulationibus, per eos nomine Equestri ordinis in Comitijs factis, & propositis annuere voluisset, conquesturi ad Palatinum solum iam cum suis asseclis illorum aduentum præstolantem se conferunt: simulque infrequentiam eius conuentus conspicati, nec se quidquam posse in eo statuere, eò demum audaciæ progressi sunt, ut unus Senator, & pauci ex Equestri Ordine Senatus & ordinum omnium usurpato nomine, nouo exemplo edictum præscriperint, quo in primis omnia Comitiorum Acta sinistra interpretatione traducentes, quò maiorem Regi apud imperitam multitudinem inuidiam conciliarent, nihil in Comitijs legitime actum, vi & armis oppressos Equestri Ordinis Nuntios, ac suffragia libera erepta, comminiscabantur. His rebus se permotos, & quòd præterea non leuibus coniecturis, ius liberè eligendi Regis periclitari, libertatesque vniuersæ Nobilitatis in dubium vocari compellerint, non aliâ ratione impendentibus malis obuiam iri posse existimant, quàm si omnes, qui Rempublicam saluam esse cupiunt, exemplo maiorum, non antea actâ modò ætate, sed nostris quoque, quotiescunque necessitas exposceret temporibus, usurpato, in vnum armati conueniant. Quare ad diem quartam Iunij Lublini Conuentum à se indici, omnesque Regni & magni Ducatus Lithuania tam Senatorij quàm Equestri status ordines eò inuitari. Rex cum hæc fieri animaduerneret, ut & ijs mederetur, & confictas in se criminationes amoliretur, simulque de imminentibus ab externis hostibus periculis ordines commonefaceret eorumque subsidium imploraret, ad diem tertiam Iunij particulares per omnes eorum Palatinatum, quorum Nuntij in Comitijs ad sciendum tributum consentire noluerat, Districtus, conuentus edicit: simulque Senatores per literas monet, ut hos conuentus per se obeant, falsoque vulgatum de Actis Comitiorum opinionem diluant, accuratâ præterea totius Comitialis progressus descriptione per Nuntios suos, non per se stetisse, quominus ijs, quæ proponebantur satisfaceret, vel publica

Finis Comitiorum qualis.

Regni Cancellariatus ad Matthiam Pstroconium Episcopum Premisliensem delatus. Procancellariatus ad Stanislaum Minski Palatinum Lenciciensem à Rege delatus, & cæteri Magistratus vacui rite distributi.

Ij qui comitia disturbant, Stazicâ ad Palatinum Cracouiensem se conferunt, falsoque Regis actiones interpretantur.

Palatinus cum paucis ex Equestri Ordine omnes ordines ad quartum diem Iunij Lublinum edicto conuocare ausus.

Falsa in Regem criminationes.

Rex indictis per Districtus conuentibus sparsas calumnias refellit.

blica consilia optatum haberent exitum, edoceant; esse quosdam, qui præsentirerum statu non contenti, priuata odia publico prætextu exercere iam dudum in animum induxerant: ab ijs pro libitu conuentus cogi, seditionem excitari, & pernicioso exemplo pacem publicam turbari. Quid tam absurdum, quàm Regem ideò vxorem accipere, vt Regnū prodāt, filium Regio diademate insignire velle, vt hanc ipsam dignitatem ad alienos transferat? hæc tamen ab illis sibi inuicem planè contraria fingi, vt fucum faciant: petere Regiam Maiestatem ab ordinibus, ne eiusmodi commentitijs somnijs fidem habeant, quin potius hac tam insigni iniuriā, quam Rex tot immeritò oneratus calumnijs patitur, commoti, temerarias aduersæ factionis actiones publicæ iudicij sui censurā damnent: testari Regiam Maiestatem, se hoc inclytū Regnum habuisse semper, & demum habiturū carissimæ Patriæ loco, illius iura & prærogatiuas non modò conseruatas, sed auctas etiam esse velle; optare, vt se Imperium obtinente floreat, firmaque sit & locuples, opibus, copijs, & gloriā vniuersa Respublica; tantum laudis & bonæ apud posteritatem nomini suo memoriæ accessurum, quantò maiora incrementa illa, se imperium obtinente, acceperit. Confidere vicissim Regiam Maiestatem, vniuersos ordines huic optimæ erga Rempublicam suæ voluntati fide Polonā responsuros, atque vnanimi consensu ad ferendum Patriæ subsidium, præsentemque illius statum, & Regiæ Maiestatis Imperium tuendum, & contra quosuis illius osos defendendum conspiraturos. Hæc quidem publicè certā & non dubiā causæ suæ fiduciā à Rege proposita fuere: sed quàm parum illis profectum sit, ex vltiori horum motuum narratione patebit.

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA.

LIBER SECVNDVS.

VM seditiosorum factio minimè pacatis consilijs contenta fore putaretur, ac turbulenti quique concitantur; Rex quoque suæ incolumitati prospiciendum ratus, Stanislauum Zolkieuium Castellatum Leopoliensem, exercitus campestem, vt vocant, Ducem ad se euocat. Is egregijs animi dotibus instructus, iuuenis adhuc Stephano Regi, non tam Ioannis Zamoscij, cui sanguinis necessitudine coniunctus erat, quàm virtutis & spectatæ indolis commendatione gratus acceptusque, per omnes militiae gradus, tantum sibi gloriæ pepererat, vt Zamoscij ipse in administratione bellorum, vicariâ ipsius potissimum operâ vteretur, dignumque iudicaret, qui in suum locum succederet. Habebat is vxoris Palatini Cracouiensis sororem in matrimonio, quæ ex affinitate contractâ necessitudo, ne eum Palatino obnoxiū consiliorumque fautorem faceret, plerique suspicabantur, ambigebantque quo in Regem animo esset futurus: sed Rex ipsius virtuti confusus, accitum, & Varzauiam venientem honorificè excipit, suisque cum eo communicatis consilijs, quid in præsentis rerum statu agendum foret, deliberat. Ille lætus ex Regis de suâ fide opinione, prolixè operam suam defert, pollicetur se in primis cum Palatino acturum, ne quid ampliùs moliatur noui: quod si is suis consilijs parere noluerit, conatibus eius omni ope aduersaturum, Regique & Reipublicæ præsidio futurum. Multi præterea Russiæ Proceres, Regis moti periculo, ad ferendam illi & Reipublicæ opem sese accingebant; præcipuum istic robur militis, qui præsidij causâ Tartaris in finibus Regni oppositus excubabat: is in potestate Zolkieuij cum esset, faciliè in Regias partes concessit, magnumque rebus momentum addidit. Interea Lublinensis conuentus auctores, dimissis per vniuersum Regnum Nuntijs & literis, sollicitare homines, his spem præmiorum, illis metum ostentare: multò plura quàm initio de Rege fingendo, simulatione imminentis periculi, ignaris terrorem incutere, id demum postremo agere, vt quàm maximo excitato tumultu, frequentem cum conuentum redderent. Primores eorum militaribus septi turmis, in omnem rei euentum intenti erant. auxerat numerum Castellanus Cracouiensis, qui etsi quo sensu in Rempublicam esset, non se satis explicaret, ac in Regias interdum, nonnunquam in alterius factionis partes propendere videretur; totoque hoc

Rex incolumitati suæ prospecturus Zolkieuium exercitus campestem præfectum ad se euocat.

Qui vir fuerit Zolkieuius.

Eius erga Regem animus.

Interim seditionis auctores per totum Poloniæ Regnum contra Regem homines sollicitabant. Eorum Lublini conuentus. Ioannes Ostrogij Castellanus Cracouiensis sub tempore motus civilis ambiguus.

Ianussius Radiuili conuentus Lublensis Marescalcus.

Stanislai Stadnicij impia & temeraria oratio.

que sanioris consilij.

Ea Zolkieuius Regi significat,

suadetq; vt vel Cracouiam petat, vel aliquo munito loco se contineat.

Regis de ijs rebus deliberatio.

Varia Senatorum ead de re sententia.

tumultu ita se gessit, vt neutra pars illi fideret, & nec Regiam gratiam, nec populi fauorem, dubijs eiusmodi actionibus mereretur; Lublini tamen popularem auram captans magnis stipatus copijs, quasi potentiam suam nascentem factionem promoturus, consilij seditiosorum se ingerebat. Venerat eò præterea Stanislaus Zolkieuius, iam tum Palatino ipsi suspectus, quasi alienorum à suâ sententiâ consiliorum fautor: cæteri item maxima pars Hæretici, quorum factio cum præualeret, ex eorum sententiâ, potestas regendi conuentus rogandarumque sententiarum (Marescalcum vocant) ad Ioannem Radiuili delata; qui & potentiam, & factionis studijs, primas partes tenebat. Palatinus veluti supremus consiliorum arbiter & interpres, breui, nec satis explicato sermone, suæ sententiæ copiam faciens, expectatione alti cuiusdam secreti, suspensos hominum animos tenere volebat; ac cæteris mustantibus, nec quid sibi conuentus ille vellet explicantibus, septimo demum eius die, aliorum ac præcipuè Palatini, vt postea compertum est, instinctu, sub vesperam in maximo hominum, magnâ ex parte temulentorum, tumultu, Stanislaus Stadnicus petitâ dicendi potestate, Regis inprimis nomen incestuoso lacerat ore, impium, periurum appellat, nullo maledicto abstinere, regno, quod pactis initis non steterit, eum excidisse denunciat: se deinceps illius imperio non pariturum, profitetur. Hæc insolens furiosi hominis oratio, seditiosis, & ipsi Palatino grata, ijs verò, qui nequaquam eo animo venerant, vt præsentem Reipublicæ statum immutandum arbitrarentur, noua, & minimè eo consensu digna visa est; sed applaudentibus armatis hominibus, qui Comitium circumsteterant, & incondito sono dicta Stadnicij approbantibus, nemo vnus contradicere, vel maledicta refellere ausus; discessumque eo die è consilio, non dubio quid noua factio moliretur, intellectu. Nam Zolkieuius dicta factaque Palatini conferens, nec Stadnicium eò audaciæ progressurum fuisse, nisi Palatini perspectum haberet sensum, coniectans, Regem celeri nuntio, quorsum consilia aduersariorum spectarent, certiorum reddit: se in faciendo, & à pernicioso consilio auocando Palatino operam perdidisse: obstinatum illum in proposito id vnum spectare, vt Regem Regno spoliaret, nunc in eo summam illorum esse consilij, vt vel Regem imparatum opprimant, vel aditu Cracouiæ excludant; suadere se Regiæ Maiestati, vt vel Cracouiam maximis itineribus petat, vel si id tutò fieri non posse existimet, munito aliquo in loco subsistat, se interim militem & præsidia quibus Regi opem ferret celeriter paraturum.

Erant Varsoviæ decem circiter Senatores, consultò à Rege eam ob causam euocati, ne si quid improuisi accideret, omni ex parte imparatus esset: ad eos, cum de eo periculo Rex retulisset, pars illorum maior cedendum, Prussiamque sibi fidam, & munitis oppidis tutam petendam, donec interim maiora subsidia pararentur; alij contra hostium conatibus obuiam eundum: ac dum eorum nutant consilia, relictis omnibus impe-

impedimentis , Cracouiam penetrandum suadebant. Rex in eo statu *Regij animi magnitudo.*
 nutantibus plerisque ac metu perterritis , ab animi magnitudine confi-
 lium mutuatus , nequaquam dignitati suæ conuenire hostium minis
 tantoperè permoueri , vel signa timoris præ se ferre , respondit : proinde *Rex Craco- uiam petere constituit.*
 iturum Cracouiam solito comitatu , non existimare hostes eò audaciæ
 progressuros , vt iter suum impedian ; quod si id facere conati fuerint ,
 non defore sibi rationes , quibus securitati suæ prospiciat : confidere se
 virtuti & fidei Polonæ , denique omnia potiùs perpeffurum , quàm vt *Eius de egre- giâ Polonori fide iudicium.*
 aliquid se & nomine suo indignum committat. Simul aulicum suum pe-
 ditatum ad iter faciendum expeditum esse , tormenta currulia ex arma-
 mentario depromere , aulæ vniuersæ comitatus vt in omnem euentum
 paratus sit iubet, itinera omnia & Istulæ traiectus exploratoribus implet, *Ad celandum hostem Regij consilij quid fuerit factu- rus.*
 ac vt hostem contrariâ profectioni suæ opinione distineret, naues ador-
 nari , & inanibus sarcinis onerari , tanquàm Gedanum , vel Torunium
 Istulâ nauigaturus mandat, nec profectionis suæ consilium, nisi duabus,
 antequàm equum conscenderet horis, aperit. Quod vbi pronunciatum
 est, iterque apparari cœptum , videre erat plerosque varias, ne in eodem
 essent , in quo Rex versabatur , periculo , subterfugiendæ profectionis *Multi Regem deserunt. cō- perto cum Cracouiam proficisci.*
 occasiones circumspectare ; hic morbi simulatione vt , ille negotijs dis-
 tineri , alius tam arctum pronuntiati itineris tempus incusare , maxima
 pars temerè , vt illis videbatur , suscepti consilij Matthiam Pstroconium
 Regni Cancellarium eius suaforem maledictis incessere. Cōtrā alij egre-
 giâ in Regem fide, pro eius vitâ & dignitate omnibus periculis defungi
 volentes , vltro eius viæ comites sese offerebant ; è quibus Hierony-
 mus Gostomski Palatinus Posnaniensis , quò sua in Regem esset te-
 statior voluntas, non seipsum modò exactâ iam ætate & valetudine im-
 peditum periculo obtulit , verùm vxorem etiam & filios secum duxit. *illustre fa- ctum Hiero- nymi Gostomski Pala- tini Posna- niensis, in con- testando erga Regem ani- mo.*
 Rex ipse toties denunciati periculi metu numquàm permotus , ac vana
 hostis territamenta, quæ partium fautores, quò Regem à proposito auo-
 carent, callidè vulgabant , eosque qui illis fidem habebant, palàm irri-
 dere solitus , eundem semper animi vigorem ac imperterriti vultus con-
 stantiam præseferibat. In itinere Stephanus Potocki Felinensis Præfe-
 ctus, cum instructo comitatu Regem assequitur , Marefcalcus verò Re-
 gni Myscouius sexto à Cracouiâ milliari , Regi obuiam progressus, egre-
 giè sub signis instructos quingentos circiter equitum & peditum mili-
 tes, Regio comitatu adiecit. Octauo demum die solitis itinerum spa-
 tijs , & iisdem quibus semper vti consueuerat statiuus, Rex Varfauia Cra-
 couiam venit ; exceptus cum Bernardi Macieiouij Cardinalis & Archie-
 piscopi Gnesnensis , Stanislai Minski Procancellarij , Sebastiani Lubo-
 mirski Castellani Voinicensis , Ioannis Comitis Tenczynij aliorumque
 Procerum , tum præcipuè vniuersæ vrbs eximio quodam applausu , &
 insolitâ gratulatione. Pridiè quàm Rex eò venisset, præsidium trecento-
 rum & quinquaginta peditum , quod Palatinus in arce habebat , ad fa-
 mam frustra.

*Rocos nomen
vnde dictum.*

mam Regij aduentus inde exceſſerat : nam Palatinus aliquantò de Regis Varſavià profectione edoctus, quò Regem anteuertere, atque Cracouiæ ingreſſu, quoad Reipublicæ adminiſtratae vniuerſis Regni ordinibus rationem redderet, prohiberet, iter eodem Lublino accelerabat; ſed certior factus ſe à Rege præuentum eſſe, ne ſuum iſtic præſidium interciperetur, vt conſeſtim inde deduceretur imperauerat, ipſe ad Zawichoſtum ſpe occupandæ Cracouiæ deiectus, ſubſtitit. Cæterùm priuſquàm ille Lublinenſis conuentus ſolueretur, decreuerunt ad Regem ſolennem legationem, ſtatuertuntque, vt niſi Rex ei pareret, ſubditi fide quâ Regi obſtricti ſunt ſoluerentur, atque generalis quidam & vniuerſalis conuentus, Rocos, petito ab Hungaris nomine, appellatus, ad diem ſextam Auguſti indiceretur, graui & minaci promulgato edicto, vt omnes quicunque nobilitatis prærogatiuâ gauderent, præſtò ad-eſſent; militem prætereà Palatinus, Radiuſius, Gorayſcius, Stadnicius Reipublicæ præſidio futuri ſcriberent: demum ea auctoritas poteſtaſq; erat futuro conuentui, vt eo durante, omnis cunctorum ordinariorum Magiſtratum iuriſdictio ceſſaret, iuſtitium publicum eſſet, fora clauderentur, ſumma Reipublicæ in manu & arbitrio armatae multitudinis Equeſtris ordinis conſiſteret: Rex & Senatus, ac vniuerſi Magiſtratus, geſtæ Reipublicæ conſiliorum & functionum ſuarum rationem in publico illo conſilio reddere tenerentur, laudem inde relaturi vel pœnam: qui eò non veniret, bonis conſiſcatis, iure & prærogatiuâ nobilitatis excideret.

*Prudentiores
videbant
quàm exitio-
ſus Reipublicæ
futurus erat
Conuentus
Lublinenſis.*

Hæc dictu ſpecioſa, & imperitæ multitudini, quæ eâ ſeditione gaudet, & leui de cauſâ concitatur, grata erant: cæterùm prudentiores iam tum, quàm pernicioſo in Republicâ exemplo is conuentus cogeretur, diſpiciebant: omnes futuros ſine legitimo imperio, exleges & ſui quemque arbitrij: quòd ſi moderatio aliqua & forma politiæ in ſpeciem adhibeatur, eos primas partes, concitatae multitudinis ſeditioſis ſuffragijs habituros, qui apud vulgum ſeditionem ipſam ſint concitaturi. Egregios verò cenſores, & legum latores, ac totius Reipublicæ reformatores, qui non virtute, cuius æſtimatio non ita facilis eſt vt à quolibet diſcerni queat, lecti, ſed diſſonis vocibus adſciti, & alijs prælati, ex ſuâ libidine res ſint æſtimaturi; vix legitimo imperio diſciplinam retineri, nedum inter certamina ſeditionum, modetiæ, vel quidquam probi moris locum habere. Impellere multitudinem quò velis, non arduum; regere & retinere difficillimum: non fore in poteſtate Palatini, finem his rebus quem voluerit imponere, nec eo modo reformandæ Reipublicæ legitimam rationem iniri, ſed bellum ciuile apparari, cuius ille auctor & concitator, Regis deſertor, proditor Senatus, Patriæ hoſtis & pernicies, & præſentis, vbi redditâ Reipublicæ luce actiones illius excuſſæ fuerint, & futuræ ætatis iudicio ſit auditurus. Hæc tum vario hominum ſermone agitata, exitus poſteà comprobauit. Scripſerat Rex vniuerſis Senatoribus,

ribus, vt cùm tanti momenti Lublino ad se mitteretur legatio, quæ ad Reipublicæ statum pertineret, ad eam audiendam, & quid legatis respondendum foret, consilij copiam facturi ad diem trigessimam Iulij Cracouiam venirent, imminentemque tempestatem, collatis in vnum studijs auerterent, Regiæque & suæ dignitati consulerent, atque etiam securitati prospicerent. Pauci initio veniẽre ad diem præstitutam, dataque legatis Lublinensis conuentus dicendi potestas, qui ex scripto ea quæ sibi commissæ erant recitarunt. Continebat ea legatio easdem ferè, quas in Comitijs à Nuntijs propositas fuisse suprà memorauimus, querimonias, sed acerbioribus concepta erat verbis, & mordacibus exiguo Regiæ dignitatis respectu referta sententijs. Postremò illud postulabatur, vt Rex vel in administratione Reipublicæ se errasse, vel consultò & temerariè, datæ fidei ac iurisiurandi obliuione, leges & libertates Regni violasse, ac pactis conuentis non stetisse fateretur, & vel culpæ vel errati veniam in conuentu illo Rocossiano, quò illum inuitabant deprecaretur, atque insuper Rempublicam metu omni, qui vel ab ijs qui maiorum consiliorum Regiæ Maiestati & absoluti Imperij duces & auctores sunt, imminet, liberaret. Huic tam superbæ denunciationi erant qui pari verborum acrimoniâ respondendum censerent; sed non expedire visum, satis per se exacerbatos, & omnia commouendi, Regemque sinistrè traducendi occasiones aucupantes, intempestiuè irritare: itaque in eam fermè sententiam, Cancellario Regis nomine verba faciente responsum est. Præter omnem Regiæ Maiestatis expectationem, hos extra ordinem conuentus indictos, multaque quæ more & instituto maiorum in Comitijs expediri deberent, ibi pertractari; Regemque prætereà immeritò in suspensionem vocari; paratum eum fuisse in præteritis Comitijs Regni, Ordinum postulationibus satisfacere, seriò actum de eo fuisse, & nisi ij, qui eo consilio, vt Comitia dissoluerent, remque ad tumultum deducerent, publicam vniuersi Senatus & Nuntiorum cõcordiam, suo dissensu irritam fecerunt, obstitissent, omnia facilè conuentura fuisse. Nunc eò ventum, vt duobus iam actis conuenticulis, neque ijs quæ iactabantur suspicionibus declaratis, tertius insuper is, in quo vt Regia Maiestas postulationibus ordinum satisfaciatur, & secum Senatum sistat, postulant, indiceretur. Non posse Regiam Maiestatem ad ea respondere, nec quidquam in re tam nouâ polliceri, nisi priùs Senatu consulto, quem breui frequentem fore sperat: intereà hortari, ne temerarijs consilijs Rempublicam in discrimen conijciant, modestiâ potiùs, quàm pertinaciâ quod velint impetraturos, daturam vicissim Regiam Maiestatem operam, ne quid in suo munere desideretur. Sic legati dimissi.

Sub idem tempus de Demetrio Moschorum Principe fraude subditorum cæso, nostrisque istic partim interfectis, partim captis, literæ ad Regem allatæ sunt. Demetrius adepto Principatu minimè tantæ fortunæ capax, sæuam acerbæ & impotentis Dominationis vim exercuit; nam statim

*Rex Senatores
conuocat ad
audiendam
ad se missam
legationem à
conuentu
Lublinensi.*

*Contenta eius
legationis.*

*Ad ea Re-
gium respon-
sum.*

*Legatio Me-
schouitica
de Demetrio
Moschorum
Principe cæso.*

Moschis Polonorum illic aduentus inuisus & suspectus.

Suiscius Moschus auctor conspirationis contra Demetrium,

eiusdem exercitum corrumptis.

Aduentus in Moschouiam magne Ducissæ Palatini Sendomiriensis filia;

Eiusdem inaugurationis;

eiusdem nuptiæ.

statim parto imperio, cædibus illustres familias exhaurire, stupris domos polluere, sacra & profana priuatâ libidine interuertere, ærario longâ Principum parsimoniâ corraso, & quasi sacro, auidas manus iniicere, ac publicis opibus superiorû Ducum victorijs partis, ex hostilibus copijs cumulatis, tanquàm alienis abuti: hæc hominē ignotæ stirpis, & è tenebris ad tantum fastigium progressum, dudum inuisum reddiderant. Polonorum demum aduentu, & tanto nuptiarum apparatu auctum ei odium apud Moschos, qui fueri antea non nisi suæ gentis homines, vel rarò exterorum legatos conspicerè, ægrè ferebant nunc tot millia hominum adduci, patere cuncta hospitibus, vel veriùs hostibus suis; eos, ni maturè caueant, Moschorum nomine extincto, rerum potituros. Iam ipsa prædæ occasio, nostris nuptiali apparatu exornatis, inuitare videbatur auidos, & alienis opibus inhiantes, equos, phaleras, vestem sericam, aurum argentumque sibi despondentes. Id auctore potissimum Suiscio agebatur, qui primariâ familiâ ortus, hæreditario iure, & generis prærogatiuâ, sibi Principatum deberi cùm censeret, eum à tenebrione isto interceptum indignabatur: sed cùm palam quidquam attentare minimè auderet, quòd & plebs benigniùs à Demetrio culta, non facilè illum de fertura putaretur, & robur Polonorum, visque militaris, sæpiùs bellis experta terreret, clàm exercitum, qui proximè à Demetrio, noua imperia atque regnum ipsum Poloniæ, non obscuris quorundam in eum studijs animo volente, magnâ curâ conscriptus, ad salam eius iussu statim habebat, corrumptis. Polonos eo animo venisse, vt Moschos opprimant, eorum nunc esse Vrbe in ipsâ aliquot millia, multò maiore numero Duce Chodkieuicio subsequi alios, opprimendos priores incautos, & nuptiarum celebritate temerè securos, priusquàm cæteri veniant; hæc in Polonos tantum apparari simulat; de Demetrio consultò nulla facta mentio. Apparabantur interim nuptiæ, ac sponsa splendido comitatu cum Regijs oratoribus urbem ingressa, nec minori pompâ, ac ficto Procerum applausu excepta, in Monasterio, vbi ea quæ mater Principis esse putabatur manebat, deponitur, tempus inaugurationi futuræ assignatum ibi præstolatura. Vbi dies, quæ fuit feria quinta magna, quam sibi Demetrius aliquot euentis felicem erat expertus, illuxit, sponsa eo quo Moschouitica matrone Principes vtuntur, more inducta, Regio cultu gemmis onerata magis quàm ornata, ad templum deducitur, ibique ritu Græcorum sacris peractis, ab Episcopo qui Patriarchæ nomen, nouâ, vt aiunt, Constantinopoli Patriarchæ concessione, sibi vsurpat, inaugurata, & Ducalibus insignijs exornata, futura Principis coniux & Imperij consors, populo applaudente & fidem suam ei obstringente, declaratur: passimque in vulgus aurei & argentei nummi, liberalitatis & magnificentia testandæ causâ, iussu Principis iactati. Postridie demum solennia nuptiarum, sponsis inuicem fidem matrimonij iuramento firmatam sibi dantibus acta, Moschis, quòd ea dies memoria mortis Seruatoris

uatoris nostri dicata, religiosius cū omnium Christianorum, tum
tissimū Moschorum obseruatione transigi soleat, intempestiuam læ-
tiae solennitatem abominantibus. Sed Princeps innatā superbiā rebus
tum ad votum succedentibus elatus, in ipso temulenti conuiuij strepitu,
quod Alexander Gazsieuius Regis legatus, Cæsareo nomine eum com-
pellare recusauerit, non in illum modō præsentem, sed in Regem ipsum,
a quo in Poloniā liberaliter fuerat exceptus, eoq̄ue & conuiuente & fa-
uente tantum Imperium adeptus, sermone procaci inuectus, bello se
eam iniuriam vindicaturum minatus, in tantum efferbuerat, vt nisi Pa-
latini Sendomiriensis interuentu mitigatus fuisset, violentas legato ma-
nus admoturus videretur. Caterū Polonorum studia affectans, si-
mulatā comitate eos sibi conciliare volebat, appellando benignē, atque
depositā Principis personā, familiariter cum illis conuersando, idq̄ue
potissimū extremo infauitae istius lætitiæ die: quos solennibus epulis
instructo conuiuiō, mensæ adhibitos, posteaquā vino incaluisse vi-
det, mutuis ad compotandum inuitationibus, hilarem & iucundum se
exhibens, commilitones, contubernales, suæ fortunæ socios appella-
bat, illorum operā se deinceps vsurum dictitans: hæc & id genus vulgo
militum grata, dubios interdum de Rege interserens sermones, iacta-
bat. Destinatum erat iam tum Moschis cædem meditatam perficere,
sed noctem à nostris conuiuij causā peruigilem actam, suspectam ha-
bentes, in posterum diem destinata distulerunt; erant qui Palatino in-
sidias strui denunciarent, certaq̄ue eius rei indicia proferrent: verū ille
fatali socordiā hæc contemnens, eosq̄ue qui hæc deferebant, tanquā
temerē pauidos increpans, nihil tale euenturum affirmabat. Ecce verō
altero die, instructis paratisq̄ue rebus omnibus, signo maioris æris cam-
pani, quod ingentis tumultus est indicium, sole oriente dato, præcipui
cum armatis cohortibus arcem, nequicquam satellitibus qui custodiā
causā excubabant, resistentibus, irrumpunt, fores Palatij Principalis
cubiculi effringunt, Demetrium tumultu excitatum ad Bosmanum fi-
dum sibi, qui proximē cubabat, progressum, sed illo iam cæso, in se im-
petum fieri conspicantem, nec amplius vxori, nisi se quidem fraude pro-
ditum esse, illam tamen citra periculum fore prolocutum, rapiunt, ac è
superiori loco fenestrā deiectum, contumeliosē tractatum, ante fores
domus, in quā Palatinus erat (quam veriti ne ea à populo inuaderetur,
principalesq̄ue thesauri, qui curribus impositi in Poloniam mitteban-
tur, discerperentur, militari custodiā initio tumultus sepsierant) protra-
hunt, ibiq̄ue, quō conspectior mors foret, obtruncant. Plebs vniuersa,
tanquā Principem, quem à Polonis inuadi coniurati conclamabant,
defensura in eorum hospitia impetum facit, fit vndique atrox cædes, &
plurima mortis imago. Dux Visneuecius vir militaris, cū se peti vide-
ret, cohortatus suos vltro prorumpit, ingentiq̄ue editā strage, Moschos
reliccit, iterumq̄ue inuadere volentes, pari felicitate ita profligat, & in
fu-

Demetrius
Moschus
Ducis
quem Alexan-
der Gazsie-
uius Cæsareo
nomine ap-
pellare ab-
nuuit.

Demetrius
studia Polo-
norum ambiat.

in Sigismun-
dum III. Regē
Polonia in-
gratus.

Demetrium
fictum Mo-
schonia Ducē
obtruncant
Moschi.

inter Polonos
& Moschos
atrox vtrinq̄
cades.

Visnieuicij
in illo tumul-
tu, & Polo-
norum virtus.

edare
conantibus
tumultum.

iurandi ritus
Moschos.

Palatinus
Sandomirien-
sis cum Mo-
schis trans-
iit.

Poloni arctâ
ibidem custo-
diâ circum-
dati : Suiscius
Magnus Mo-
schouæ Dux
declaratus.
Rocossianos
cum Deme-
trio de tra-
dendo illi
regno tractas-
se fama erat.
à Demetrio
summa cen-
tum millium
floreorum
Stadnicio Re-
gis oppugna-
tori destina-
ta, sed à Mo-
schis intercep-
ta.

Placuit mitti
primarios Se-
natores ad
Rocossianos.

fugam vertit, vt deinceps propius accedere ausi non fuerint : non ab-
mili quoque audaciâ cæteri in sui defensionem prorumpunt, cædeque
ingenteditâ, vt ipsi quoque non inulti caderent, efficiebant. Cæso demum
Demetrio, Proceres ad sedandum tumultum, quem mutuâ vtriusque gentis
perniciæ fieri videbant, conuersi, imprimis Galicinus primarius Senator,
Palatinum clarâ voce compellans, vt certos homines qui de pace cum
Proceribus agerent mitteret, monet, simulque impostorem dedisse po-
nas significat occisumque demonstrat, ac exosculatâ cruce (isiurandi
apud Moschos ritus) fide datâ firmat. Palatinus circumspæctis ijs rebus
omnibus, se in angusto videns, & spem omnem, nisi quam hostis daret,
salutis præcisam, acceptis datisque obsidibus, cætera, vt in tali casu, ma-
gis ex hostium, quam suo arbitrio componit. Nostri hospitij datis cu-
stodibus coërcentur, Suiscius tumultuarijs coniuratorum suffragijs Prin-
ceps declaratur. Hæc cum in Poloniam nunciata essent, nemo erat qui
non vicem cæsorum captorumque istic doleret, multis cognatos affines-
que suos desiderantibus. Constans eo tempore fama erat, nonnullos è
factione Rocossianâ promissis Demetrii inescatos, clam cum eo de tra-
dendo illi Regno consilia iniuisse, atque de Lublinensis conuentus euen-
tu, impendentiumque motuum successu, celeriter per dispositos equos
misso nuntio, certiores eum reddidisse : verumne id fuerit, affirmare
non ausim; minimè tamen ea quæ tum in ore populi erant, silentio præ-
terire debui : hoc tamen constat impostorem illum, ingentem pecuniæ
summam certis hominibus (ac inter alios Stadnicio acerrimo Regis op-
pugnatori) centum millia florenorum ex thesauro depromptam mitten-
dam destinasse, iamque curribus impositam vt in Poloniam veheretur,
per Moschos, eo demum interfecto, interceptam esse.

Deliberabat interea Rex Cracouiæ cum Senatoribus qui frequentes
venerant, quid in tali totius Regni perturbatione facto opus esset : mitti
itaque placuit Regis nomine primarios è Senatu, mitibus cum mandatis,
atque in illo conuentu palam declarandum, Regem in eo semper fuisse,
vt & conditionibus, quibus sibi hoc Regnum delatum est, satisfaceret, &
iura Regni secundum datam à se fidem conseruaret, actueretur; si
quid prætereà desideraretur, non alienam fore Regiam Maiestatem ab
ineundiseiusmodi rationibus quibus Reipublicæ satisfiat : modò more
maiorum & non per tumultum id sibi proponatur, ostendendum po-
stremò nihil minus Regem, quam de deferendo hoc Regno, vel (quod
absit) prodendo cogitare. Delecti qui legationis munere fungerentur,
Petrus Tylicki Episcopus Cracouiensis, Stanislaus Minski Regni Pro-
cancellarius, hi ambo Palatino, quod in continuâ eius essent amicitia nō
ingrati futuri, ac proinde fidem & auctoritatem habituri, multumque
priuatis etiam admonitionibus effecturi credebantur. Rocossianæ factio-
nis duces, maturè locum futuro conuentui designatum, armatis homini-
bus occuparunt; cæteri nouarum rerum studio, plures incerti quâ de cau-

sâ euocati, vnum illud, ne si non comparerent, graui poenâ multarentur veriti, nec quid vel à quo iuberentur gnari, certatim se accingebant: is certè erat rerum status, vt vnus in aliquo districtu seditiosus & audax, cæteros quantumuis pacatos, quocumque vellet, traheret: videre erat senio confectos patresfamilias, & longo otio desides, segnem & bel-
 lorum oblitam Nobilitatē, arma expedire, mercari equos, & velut hostis adesset, in prælium accingi, bellico apparatu cuncta itrepere: pauci admodum, non modestiæ modò memores, ac præsentis rerum statu cōtenti, verum etiam toto eo negotio diligenter expenso, se vnus Senatoris, & paucorum seditiosorum edictis cogi non posse, nec debere considerantes, domi rei familiaris curâ occupati, alienæ vel insaniæ, vel stultitiæ spectatores esse, quàm socij maluerunt, nec se istis motibus immiscuerunt.

E Senatu præcipui quique magnum Equestris Ordinis numerum secum adducentes, Cracouiæ Regi præstò fuere: sed præcipuè Russiæ Proceres Regiarum partium robur, frequentibus bellis assueta armis Nobilitas, equis virisque insignes, ac numeroso comitatu, vt soliti, Regi operam suam deferebant. Stanislaus Zolkieuius Regis & Senatus mandato, militem, qui Regi præsidio esset adducere iussus, atque cum his, qui suâ sponte in gratiam Regis nomina dabant, coniunctis viribus iusto exercitu versus Visliciam progrediebatur, quò Rex copias omnes coire iussit, quòd oppidum illud medio Sendomiriam inter & Cracouiam, & naturâ munito, vastas & imperuias paludes, Nidâ flumine circumfundente loco, fertili ac vberi solo situm, & ad conferenda cum aduersâ factione consilia, rationesque concordiae proponendas, ob propinquitatem percommodum, & ad hostes arcendos, si, quod initio se facturos superbis denuntiationibus ostenderant, vim attentarent, & arma versus Cracouiam promouere vellent, valdè opportunum esset.

Igitur tertio Idus Augusti Reginâ vxore & filio cum iusto præsidio Cracouiæ relictis, Rex cum tribus circiter equitum & peditum millibus, ac magno Senatorum, Nobilitatisque numero, versus Visliciam mouit, ac biduo in itinere moratus, tertijs castris Visliciam peruenit: quò paucis pòst diebus Russiæ quoque copiae, septem millia magnâ ex parte equitum hastatorum, veteranorumque cohortium superuenere. Erat is exercitus, si cum Rocossianorum multitudine conferretur, quorum ad centum millia armatorum fuisse perhibentur, longè numero impar, sed Rocossiani, præterquàm quòd non satis ipsimet concordies, ac in factiones diuisi, cæteri etiam temerè istic congregati, ipsâ mole ad regendum inhabiles, parumque bello vtiles, numerus magis, quàm exercitus censerì poterant. Regij Duces consentientibus in vnum voluntatibus tumultuantem licet, & seditioni, vt in bellis ciuilibus fieri solet, obnoxium, & partium studijs infectum militem, sed ab vno imperia accipientem facilè in officio continebant, ac quocumque ducere vel-
 lent, paratum expeditumque exercitum habebant. Non immeritò pu-

Ex nobilitate
 prudentiores
 illis moribus
 non se immiscuere.

Præcipui è
 Senatu Regi
 addicti erant.

sed maximo
 subsidio fuere
 Russiæ Proce-
 res.

Stanislaus
 Zolkieuius
 exercituum
 Dux Campe-
 stris militem è
 Russiæ finibus
 præsidio Regi
 ducit.

Vislicia situs.

Rex Visliciam
 versus mouet.

Veteranus
 Exercitus
 quantus.

Rocossianorū
 multitudo in-
 gens, sed ad
 regendum
 inhabiles.

*Rocossiani
Zolkieuium à
deductione
militis &
Rusfiâ de-
hortantur.*

*ijdem deter-
rent milites
à defensione
causâ Regiæ.*

*rationem fa-
cti sui reddit
Zolkieuius.*

*Idem facit
exercitus.*

*Quis successus
legationis
Regiæ ad Ro-
cossianos.*

pugit Rocossianos, hoc tam insigne potentia Regiæ præsidij militaris ro-
but; igitur & Zolkieuius imprimis persuadere conati sunt, ne militem
Reipublicæ stipendio auctoratum, qui finibus Regni præsidio esset, in
viscera Regni adduceret, secus facturum eum contra officium & iura-
mentum, meminerit quod onus sustinet, in quo si quid erratum esset, vel
Respublica detrimentum acciperet, rationem ei esse reddendam: pari
modo milites ne se negotijs publicis immiscerent, ne causam commu-
nem, quæ tuendarum & propugnandarum legum & libertatum studio
suscepta est, oppugnatum irent, acriter hortati sunt. Hæc tum illi; obli-
ti nimirum à se primò armorum initium esse factum, scriptum militem, le-
ctos belli Duces, usurpataque publica munia, eorum plerosque peregrino
Hungarorum satellitio septos, rerum & consiliorum summam sibi
vindicasse. Hoc idem in eos retorquens Zolkieuius, se officij sui, in quo
hactenus ita in Republicâ versatus esset, ut laudem & commendationem
omnium iudicio mereretur, memorem esse respondit, nemini amore &
boni publici studio cedere velle, pro patriâ mortem oppetere paratum
esse: quidquid ad integritatem legum, & libertatum conseruandarum
pertineret, se libenter facturum; idcirco se cum alijs Rusfiæ Senatoribus
& flore Nobilitatis huc venisse. Exercitum qui ideò adductum affir-
mant, ut alienæ pertinaciæ inseruiat, & ad opprimendam Nobilitatem
eo vtatur, eos insignem iniuriam suæ famæ & existimationi, præter vllum
suum meritum, inferre: officij sui functionem, ex auctoritate Regis, &
Senatus dependere; hinc cum videret externum militem intra Regnum
sub signis esse, non longè à finibus alios exercitus vicinorum suspectæ
erga nos fidei versari, hortantibus, idemque suadentibus vniuersæ Rus-
fiæ ordinibus, se parere debuisse. Iuramenta à belli Ducibus, quibus
sponderent, se milite in Republicæ negotijs non vsuros, interregni tan-
tùm tempore bis teruè exacta: aliam præsentis temporis esse rationem,
se nullo iuramento obligatum esse, nec prohiberi posse, quin Republicæ
quocumque eius periculum vocat, iubente Rege & Senatu, præsidio
sit: non commissurum ut factum suum meritò culpæ possint: darent
illi vicissim operam, ne quo præcipiti consilio communem Patriam in
discrimen conijciant. In eam ferè quoque sententiam nomine exerci-
tus Regij responsum datum, adiectumque immeritò se in eam suspi-
cionem adduci, tanquam opprimendæ Nobilitatis causâ huc venissent,
bellis contra Patriæ Christianique nominis hostes (quos non ita pridem
præclarâ victoriâ Regiæ Maiestatis auspicijs fuderant) assuetos, huc
venturos non fuisse, nisi publico Regis & Patriæ periculo commoue-
rentur, his se deesse non potuisse: cæterum nihil à se nisi pacatum expe-

ctandum.

Interea legati Regij postquam ea quæ nomine Regis erant iussi
proponere, in consessu Conuentus Rocossiani exposuissent, etli

res

res omnes, totaque ferme Nobilitas, factionum studijs non infecta, acceptanda ea quæ offerebantur, conditionesque concordiae non respue-
das, deque eo cum Rege & Senatu agendum censeret; primores tamen nequaquam ex dignitate tanti conuentus, cuius maiestas supra Regiam esset, id fore existimantes, si Rex denuntiationibus auctoritate Lublinensis conuentus factis, & legationibus elusis, praesens ipse eò non veniret, & cunctis quæ ab eo postulantur non satisfaceret, seque & Senatum dimisso exercitu, iudicio & arbitrio vniuersae Nobilitatis non permetteret. In eam itaque sententiam, legatis Regijs post multas disceptationes (contemptis eorum monitis priuatilque, quibus Palatinum ad pacatiora consilia traducere conabantur, cohortationibus) demum decimoquinto Calendas Septembris responsum datum, illudque praeterea additum, ut nisi Rex ablegato exercitu, una cum Senatu quintum intra diem istic ea, quæ Lublinensis conuentus nomine illi proposita sunt, re ipsa expleturus comparuerit, se, eo absente, ea consilia quæ praesens Reipublicae status requirit, amplexuros. Expeditis ita Regijs legatis, quò Nobilitatem vniuersam (quam videbant diu vno in loco detineri non posse) suis consilijs obnoxiam facerent; concipiunt quandam sponsionis formulam (confoederationem vocant) quâ ad exemplum cum aliarum, tum potissimum Varšauiensis Anno Millesimo quingentesimo septuagesimo tertio (quâ libertas religionis sancita est) in interregno factae, cuncti obstringerentur, se ea quæ in illo conuentu proposita essent, & ad firmandas Patrias leges & libertates augendas, erroresque in administratione Reipublicae corrigendos, pertinerent, constanter promoturos, in eosque qui diuersum sentirent, & eius conuentus auctoritati quoquo modo derogare, vel alios ab eo auocare vellent, licet sanguine & amicitia iuncti essent, ex praescripto legum animaduersuros. In eam cum passim nomina daret Nobilitas, cautiores plerique ita demum eam se teneri velle subscribebant, ut saluo praesenti rerum statu, Regisque imperio, ea rata esset. Quorum exemplum alij secuti, (praeter eos qui rerum nouarum studio tenebantur) cum conceptam formulam subscriberent, eandem adijciebant subscriptionem; quæ cum à Radiuilio & Stadncio, mussante Palatino, non admitteretur, passimque eam re offensa Nobilitas dilabebatur, postremo, casu an studio, accidit ut vno die armatis & instructis exercitibus, circumfuso Comitio, siue quod reuera ij qui primas potentiae partes tenebant, parum mutuò sibi fiderent, siue ut metum cæteris quorum expertes erant consilij incuterent, tantus repente tumultus exoriretur, ut cunctis ad arma conclamantibus parum absuerit, quin facto aliquo cædis initio, flos ipse Nobilitatis, innoxia temeritatis aliena culpa contracta, poenas sanguine exoluerit. Certatim postea diuturnae expectationis perosa Nobilitas vrgebat Palatinum, ut ea, quæ secretò com-
perta habebat, proferret: ille ut semper ancipiti vsus sermone, posteaquam delatum ad se exercituum Rocossianorum Imperatoris munus

*Responsum
Legatis Regijs
à Rocossianis.*

*Qua ratione
auctores mo-
tus Rocossiani
Nobilitatem
suis consilijs
obnoxiam
facere nitun-
tur.*

*Tumultus in-
ter Rocossia-
nos.*

*Nobilitas
vrget Palati-
num ut quid-
quid sciret
contra Regem
proferret.*

*Responsum
ad hæc Pa-
latini.*

*instat acrius
Nobilitas Pa-
latino:*

*quæ dilabi
cepit.*

*Rex quo Ro-
cosianorum
pertinaciam
sanaret, cau-
sam suam ar-
bitrio Sena-
tus & Eque-
stris ordinis
permisit.*

maius esse, quàm vt ab vno sustineri posset, ostendisset; Eò, inquit, il-
lud grauius est, quantò magis nos mutuâ discordiâ laboramus, incerti
an omnes qui nobiscum sunt, idem sentiant. Me vnum passim inuidiæ
obiiciunt, tamquàm pollicitus fuerim vltra ea, quæ ad Stæzicâ & Lublini
in lucem protuli, aliquid secretius aperire, & Regiam Maiestatem accusare:
nego à me tale quidquâ promissum fuisse, eorumque qui tum mecû fue-
runt, memoriam appello. Quidquid à me fides Senatoria postulabat, nò
modò cum fortunarum mearû, sed vitæ meæ, liberorumque meorû peri-
culo præstiti, nec Regiæ gratiæ, quâ me floruisse nemo ignorat, rationem
habui, modò bono publico cõsulerem. Quorsum hæc igitur de non mu-
tando Rege nonnullorû declaratio, cùm ego quoque dudum de eâ re sen-
sum meû aperuerim? Sed si Regis imperio contenti sunt, quare vt ea quæ
cõperta habeo proferam, vrgent? quando verò id à me postulant, eo ipso
veram præsentis imperij mutationē flagitare videntur. Ego in hoc puncto
honoris mei causâ subsisto; quòd si plura exprimere voluerint, & mentē
suam candidè mihi patefecerint, nec cetera filebo. Eâ ratione id efficere
volebat, vt si vniuersi se eius cõsilia secuturos, & in eius potestate futuros
pollicerentur, tum demû secretum illud, cuius anxîâ expectatione tã diu
hominû animos suspensos tenebat, esset reuelaturus. Non fefellit cautos
hæc tam anceps & dubia illius declaratio, cùm passim omnes dicerent, ni-
mirû illum velle, vt Regis vel amouendi, vel retinendi suum esset arbitriû,
idque consensu omnium ad se deferretur. Cur enim quidquid illud est in
medium non proferret? faciliùs omnes, quàm illum vnû iudicatuos, an
Rex tãto se crimine obstrinxerit, vt Regno amouendus videretur: nûc id
eum postulare, vt de incerto factò priùs iudiciû fiat, quàm quale illud sit,
vel an omnino sit, ostendatur: Rexq; optimus indictâ causâ tumultuantis
populi acclamationibus Regno priuetur. Quare eiusmodi parum sinceris
Palatini progressibus magnâ ex parte offensi dilabi cœpère: quod cùm
à Rocossianis esset animaduersum, veriti ne nullam eius conuentus è
tantâ quæ initio erat multitudine speciem retinerent, certos ex omnibus
Palatinatibus homines, quos suorum consiliorum fautores existimabant,
legendos curarunt, qui finem conuentus præstolarentur, atque absen-
tium nomine publica negotia tractarent.

Rex postquàm suos legatos nullo certo dato responso dimissos esse,
atque aduersarios temerè in proposito perstare, sui que conuentus igno-
tam hætenùs maiestatem ambitiosè asserere, & nec Senatus iudicio sta-
re, nec vllas concordiaë propositas rationes amplecti velle intellexit, re-
cum Senatu communicatâ, eò descendendum sibi putauit, vt se totumq;
controuersum hoc negotium iudicio Senatus & Equestris ordinis, qui
frequens Visliciaë erat, permetteret. Igitur initio consultationis factò, at-
que ijs, quæ vel inuidiæ Regi conciliandæ causâ passim iactabantur, vel
quæ reuerà aliquâ moderatione & correctione indigere videbantur, pro-
positis, mutuisque deliberationibus pertractatis, cùm multa salutaria de-
creta

creta facta essent, quibus ipsimet aduersarij acquieturi existimabantur, Rex per literas, Ordines ipsi per Ioannem Grzymultowski Castellanium Bidgostiensē, & Stanislaum Zaliwski Capitaneum Varšauiensē legatos suos Rocossianis hoc ipsum significarunt. A quibus postulabatur, ut si bonâ fide salutem Reipublicæ curandam susciperent, suis quoque consilijs locum darent. se in frequenti Senatus & Equestris Ordinis consessu de eisdem quæ istic proposita sunt, & quæ præsens rerum status exposcit, negotijs consultaturos: scirent sibi quoque salutem Patriæ curæ esse, nec minori conseruandarum & augendarum libertatum & iurium quàm illos studio teneri: in eo esse Regiam Maiestatem, ut votis & desiderijs Ordinum clementer annuere non recuset: quare non debere illos aspernari, & optimam Regis voluntatem & suum in communi causâ studium, nec à conferendis mutuis studijs abhorrere: se quantò Regiam Maiestatem, & ad pacificandum Regnum, & ad augendas propagandasque libertates, prouiore facilioremque experiuntur, tantò constantius more maiorum in fide illius permansuros. Non poterant apertè Rocossiani id, quod tam prolixè deferebatur aspernari; & quamquàm non esse legitimum illum Visliciensē conuentum contenderent, multisque conuicijs nonnullos è Senatu, tectis quidem nominibus, sed ita, ut quos designarent facilè appareret, lacefferent, cæterosque qui quamuis culpæ ipsi expertes essent, cum eis tamen consiliorum societatem haberent, grauiter & acerbè incusarent, se tamen expectaturos quid istic constituatur, nec antè ultimam manum suis consultationibus imposituros receperunt. Vislicia, ut inter eos qui priuatis non dissociantur, accidere solet, facilè de omnibus conuenit, Rege sponte Reipublicæ causâ omnia concedente: illud tamen cauebatur, ut cum eiusmodi extraordinarij conuentus, malo & antehac inusitato exemplo coacti sint, scita quoque eorum non prius auctoritatem & vim legum haberent, quàm ea Comitiorum placito rata esse iuberentur. Inter profanum sacrumque ordinem diu disputatum, cum is quædam in derogationem iuris sui inducta quereretur: postremò ne id ipsum publicæ concordie obstaret, concessis nonnullis vel alij tempori reseruat, profitentibus palàm Episcopis, se ea tantum probare in quæ sacris legibus consentire non prohiberentur, finis controuersie impositus est. Postquàm verò scita Visliciensia Regiâ auctoritate approbata sunt, non antè vulgari ea placuit, quàm secundum quod per legatos promissum erat, Rocossianis exhiberentur: si fortè ij perspecto Regis candore, illis quoque acquiescerent. Quare datum est negotium Henrico Firley Regni Referendario, hæc ipsa scita nomine Visliciensis conuentus deferendi ad Rocossianos: à quibus cum proximi legati, mordaci cū responso, quo & Acta conuentus Visliciensis, & personæ priuatæ exagitabatur, dimissi fuissent, atque Coricinius spectatè indolis iuuenis Secretarius Regis, nomine Regio cū literis eò profectus, in cōfessu illo sibilis exceptus, &

Id Senatores & nobilitas Regiarum partium Rocossianis significanti, & ut consilijs suis acquiescant, petunt.

Rocossiani promittunt se expectaturos, quid in Visliciensis conuentu constituatur.

Vislicia facilè de omnibus inter partes conueniunt.

ceterum ne Ecclesie iuribus quid præiudicaretur, Episcopi præcauent.

Hæc quæ Vislicia constituta fuere, per Henricum Firley Regni Referendariū Rocossianis significantur.

penè ludibrio habitus fuisset : iussus idem ex præscripto datæ legationis eo nomine istic queri, atque rei indignitatem explicare, vicissimque præsentis in Republicâ motus culpâ, quam plerisque Senatoribus illi imputabant, in eius auctores & tanti tumultus nouo exemplo excitati inuentores, retorquere: atque ostendere, hæc quæ illi immeritò obijciunt, seque apud ignaros iactant, multò luculentiùs illis libertatis egregijs (si Superis placet) assertoribus posse obijci, nisi maior publicæ tranquillitatis, & fraterni amoris, quàm priuatorum affectuum ratio haberetur: meliùs itaque eos facturos & Reipublicæ consulturos, si depositis odijs, pereunti Patriæ consentientibus secû (quos pari atque eodem boni publici studio teneri, atque amore Patriæ nemini concedere velle dubitari non potest) animis opem ferrent. Internis quidem periculis, satis his, quæ concordie omnium consensu decreta à se sunt sanctionibus, caueri, mutuumque inter Regem & subditos amorem, sublatis vanis suspicionibus stabiliri, cætera commodiori tempori reseruanda, nec de fore occasionem aliorum defectuum, quibus in præsentia prouideri non potest, farciendorum. Daturam locum semper Regiam Maiestatem postulationibus ordinum, atque etiam eius rei causâ Regni Comitia maturiùs solito indicturam: in quibus (modò ne ea illi infecta reddere, & auctoritati publicæ, quemadmodum proximè factum est, derogare velint) facilè, si more maiorum publica tractentur consilia, quassatæ Reipublicæ vulnera, adhibitis remedijs sanari poterunt: orare, obtestari per communis Patriæ amorem, mutuaque vincula, ne hanc Regis propensam erga vniuersam Rempublicam voluntatem, optimumque animum aspernari velint: redderent Patriæ optatam pacem, exercitus plerumque externis hominibus nomini Polono parum amicis constantes dimitterent: ipsi pacatè domi tempus Comitiorum præstolarentur. Denuntiare postremò, si propositis à se concordie & pacis rationibus acquiescere noluerint, præsentem Reipublicæ statum conuellere temerarijs conatibus, Patriam in discrimen conjicere, conditionibus grauioribus (non alio fine, nisi vt supremam auctoritatem deprimant) Regiam Maiestatem onerare, iura Imperij sibi in alios vsurpare, exercitum augere, tributa imperare, legatos externos excipere, & cum eis pacta inire, leges & decreta citra aliorum assensum ferre non destiterint, se sibi & Reipublicæ non defuturos, pro Rege, pro Patriâ, Patrijsque legibus, maximos licet seditiosorum exercitus non reformidaturos, verùm fortunas, vitam & sanguinem profusuros; legatus nisi intra quartum diem expeditus fuerit, ea consilia suscepturos, vt Reipublicæ in hoc præsentis eius statu prospiciatur. Satis apparebat Rocosianos hac contestatione commotos, & eâ spe, quam initio conceperât, Regios nec constanter in proposito mansuros, nec certam aliquam expediendorum consiliorum rationem reperturos, deiectos; paucis igitur respondent, atque omnem tam seueræ ad se missæ legationis culpam, absoluti imperij auctoribus adscribunt; eos quò meritas poenas effugiant,

vim spectare, ut mutuis cædibus absumptâ Nobilitate, ipsi rerum potiantur. De sanctionibus Visliciensibus, cum ij tantum dilapsâ ad præfens obeundorum priuatorum conuentuum causâ Nobilitate, conuentui interfint, quibus suprema eius directio commissâ est, se iudicium ferre non posse, tum demum id facturos, cum rursus omnes (quod sub finem conuentus Rocossiani futurum sperant) redierint. Mittere interim legatos suos, qui vniuersalis huius conuentus decreta Regiæ Maiestati proponant. Eo cum responso cum Firleius rediisset, omnesque aduersæ factionis conatus aliò spectare docuisset, quò in omnem futuri casus euentum, ij qui Vislicia erant parati essent, atque & Regis dignitati, & Patriæ saluti prospicerent, vnanimi omnium consensu, mutuâ se fide obstrinxerunt, publiceque proposito scripto, longâ narratione omnium ab initio Rocossianæ sectæ perniciosorum in Republicâ progressuum præmissâ, professi sunt, fidem honoremque suum obstringentes, se mutuò sibi non defuturos: atque ad asserendam Patriæ tranquillitatem Serenissimi Regis imperium, maiestatem & honorem (legibus, immunitatibus, atque iurisdictionibus quibusuis minimè derogando) omnes vires & conatus impensuros: hostium numero eos qui quocumque prætextu, noui quidpiam moliri, & perniciosâ inire consilia ausi fuerint, nullo sanguinis vel amicitiae respectu habituros, atque ut ij, nisi à Regiâ Maiestate postremò moniti paruerint, tanquàm perduelles & hostes Patriæ, supremâ Regiæ Maiestatis & omnium iurisdictionum auctoritate, pœnis legum, quibus se obnoxios reddiderunt, afficiantur, effecturos. Vetus fuit in Poloniâ mos, foedere contra turbulentos ac seditiosos ciues se obstringendi, ut quos leges & Magistratus legitimi coercere non possint, eos armatæ multitudinis consensus in officio retineat, & effrenatam licentiam extraordinariæ potestatis vi circumscriptam, & in ordinem redactam, legibus parere cogat. Id tum quoque petitis ex veterum monumentis exemplis usurpare placuit: longè quidem diuersum ab eo, quod à Rocossianis initum erat, foedere; nam illud contra Regem & Senatum factum coniuratio potius paucorum machinatione cæteris in errorem inductis, & quam ob causam illud fieret, magnâ ex parte ignaris, dici poterat; hoc legibus & exemplis fundatum, & status præsentis tuendi causâ fuisse sancitum nemo in dubium vocare poterat.

Venerant interea Rocossiani legati Visliciam, quibus cum dicendi in Senatu potestas facta esset, questi à Rege tam diu spes suas frustratas, nec veteres modò iniurias diu desideratâ & flagitatâ satisfactione non abolitas, sed nouis insuper exacerbatos subditorum animos, milite Regio in viscera Regni immisso, & prædas ex bonis eorum, qui consilia publica promouent, agente: patere iam sibi viam, si summo iure uti velint, ad renunciandum Regiæ obedientiæ, sed nondum eò descendere, quin etiam fidem & obedientiam constanter præstituros, si Regia Maiestas ea quæ in conuentu Rocossiano sancita sunt rata habuerit, quæque po-

Senatores & Nobilitas sanioris consilij mutuâ fide se obstringunt Regi & Patriæ contra rebelles opem laturos.

Vetus in Poloniâ mos foedere se contra turbulentos ciues obstringendi.

Rocossianorum paucorum coniuratio potius contra Regem, quam foedus dici potuit, non nullorum machinatione, alijs in errorem inductis.

Legati Rocossiani ad Regem missi Visliciam: quorum legationis summa.

*Summa eorū
quæ à Rocof-
sianis pete-
bantur.*

stulantur, continuò præstiterit: sin secus factum fuerit, eos sibi & Reipublicæ aliter prospecturos. Dein productis his ipsis sanctionibus cùm perfectæ essent (& erat longa & prolixa earum series,) illud prætereà adiecerant, vt ea omnia Rex non modò probaret, sed & nouo insuper firmaret iuramento, & vadibus ex Senatu datis, ac diplomate denique se omnia præstiturum, Reipublicæ caueret. Multa erant quæ ijs rogationibus continerentur, non ipsi modò Principi, sed vniuersis ordinibus grauias; humana diuinæque iura conuulsa, decreta & priuilegia, leges denique abrogatæ; legibus impijs circumscripta religio, sanctiores & augustiores Regni Magistratus in ordinem redacti, vt planè appareret seditiosæ plebis & Hæreticorum ea esse commenta: sed nihil indignius quàm optimū Regem periurij crimine damnari, ad præstandum iteratò iuramentum, vadesque velut suspectâ fide dandos eum cogi: non subditos ad Principem, sed ad hostem talem mittere legationē solere: fremere cuncti & indignari, atque etiam non temerè in eam venire suspicionem, nequaquàm tam exiguum hominum manum tantum ausuram fuisse, ni spe externi auxilij fulciretur, expectatum donec reliqui benè de Republicâ sentientes dilaberentur, vt soli seditionis auctores, quò facilius destinata perficerent, tam grauibus & iniquis propositis conditionibus, omnem spem concordie præciderent; non conditiones, sed decreta proponi, quibus nisi pareatur, extrema quæque denunciari. Quare toto negotio expenso, postquàm interrogati ij qui legatione fungebantur, an id quod proponebatur præcisè vrgerent, nequaquàm sibi quicquam remittendi vel consultandi relictam potestatem retulissent; deliberatum in Senatu quid respondendum tam superbæ & ambitiosæ legationi foret, itumque in eam sententiam, vt tali cum responso legati dimitterentur, vt intelligerent cuncti Regiæ Maiestati curæ esse, & dignitatem suam & Reipublicæ salutem. Igitur repetito toto hoc turbulento tempore partis aduersæ perniciosi temerariorum consiliorum conatibus, ostensum quantâ Regia Maiestas in ijs sanandis usâ fuerit benignitate & clementiâ: illos Comitiam ritè indicta dissoluisse: varijs suspicionibus pacatos, sed nimis credulos Regni ciues in seditionem egisse, eosque in Stæzicensi Lublinensique conuentu, spe arcani cuiusdam secreti reuelandi elusos, & huc illucque traductos sumptibus exhaustisse: hoc deinde Sendomiriensi, cuius nomine sibi applaudunt, indicto conuentu, eoque peregrino milite, machinisque bellicis circumsepto Comitio, seditiosæque actio, incendium ingens, si non ruina (quod absit) Patriæ, certè summo periculo extinguendum excitasse; auctoritatem corrigendi, potestatem statuendi, maiestatem imperandi vsurpasse, non Regem tantum ipsum, sed & Senatum falsis & fictis onerasse suspicionibus, quò facilius, exclusis & in odium populi adductis Reipublicæ custodibus, ipsi pro arbitrio innoxia & simplici aliorum credulitate abuterentur, eosque suspensos magis quàm securos, speque libertatis adipiscendæ vel retinendæ accensos, suis destinatis op-

*Ad ea re-
sponsum Re-
gium.*

portu-

portunos redderent. Indixisse iustitium, abrogasse iuris dicendi supremi Tribunalis subsellijs potestatem; noua induxisse iudicia, eaque temerarijs decretis exercuisse, exercitus Duces creasse belli que administrationem hominibus priuatis detulisse. Vnum è suis Regiæ Maiestatis nomen nefariè proscindentem, & obedientiam priuatâ auctoritate Regiæ Maiestati renunciantem, non modò non reprehendisse, sed tacito quasi assensu dicta eius probasse. Id quâ fide, quâ integritate, quâ auctoritate ab ijs susceptum actumque sit, præsens satis testatur legatio, quam nec his qui eâ funguntur probari, ac multò minùs ijs qui istic incertis subscriptionibus irretiti nomina sua ei dederunt, probatum iri certò sibi persuadet Regia Maiestas: verùm hanc temeritatem non posteritatis modò damnabit memoria, sed Deus ipse innocentiae vindex & Regiæ dignitatis auctor & assertor poenas exacturus est ab auctoribus violatæ vicariæ suæ in terris Maiestatis. Cæterùm vt tantò magis sua benignitas eluceat, si quid vltra benignitatem præstari potest, quamuis læsa Maiestas Regia, placido sedatoque animo iniurijs in sinu altissimi Regis Regum depositis, vestræ legationi respondet. Quidquid hætenùs vel in Reipublicæ administratione prætermissum, aut studiosè neglectum alicui videri potest, si quæ suspiciones obiectarum leuium coniecturarum à Regiâ taciturnitate ortæ esse dicuntur, eius rei culpam nequaquam Regiæ Maiestati imputari posse. Cæterùm in Reipublicæ functione, atque ijs quæ à supremo magistratu, ac legibus pactisque circumscripto Principe, benè meritis ciuibus debentur, præstandis, quâ voluntate Regia Maiestas fuerit in hoc præsentì conuentu vniuerso Senatui ac Equestri Ordini testatum fecit, quod nunquàm ab inclytâ natione hac, à quâ se Regiâ dignitate cumulatum meminit, animum auersum habuit, numquàm iura & prærogatiuas Regni aliquâ machinatione interuerrere cogitauit, quinimò augere potius quàm violare contendit. Renocarent sibi in mentem, ortus & initia præsentis à se excitatæ in Republicâ tempestatis, quâ curâ Regia Maiestas & suis & Senatus persuasionibus ab instituto Stæzicensi conuentu eos auocare studuerit, quâ facilitate se actionesque suas, atque ea quæ Equestri ordinis nomine ab eo in ijs Comitijs postulabantur, arbitrio Senatus & Nūtorum permiserit, parata id quod illi, se absente, communibus sententijs decreuissent, præstare; an non tum cunctis bonis fauentibus facilè omnia conuentura fuissent, si non præiudicatis planè animis pacata consilia illi reiecissent? Quid in conuentu Lublinensi dissuadendo? valuítne primæ dignitatis Senatorum interposita auctoritas? preces Nobilitatis, in auertendis que Reipublicæ periculis optimi & salutare conatus? Quid in præsentì, vt vocant, generali Rocossiano conuentu Regij legati, Senatores magni nominis, & summi functi Magistratibus obtinere apud illos potuerunt? Experti fuissent Rocossiani, Lublinensis conuentus postulatis non verbis, sed re responderi, nisi temeritas ad destinatum diu meditatorum

con-

consiliorum scopum præcipites egisset: non tam libertatum cura, quam concepta odia animum impotentem occuparunt, cupiditate magis dominandi, quam iurium reformandorum studio acti, nec ratione, sed affectu ducti, nullas Reipublicæ pacandæ rationes admittebant. Male illos habet, inconcussæ fidei Senatores, maiorum suorum exemplo in hac Reipublicæ perturbatione Regis optimi & innocentissimi motos periculo, salutem fortunæque suas huc detulisse, florem iuventutis ac militare robur ad tuendam Principis dignitatem, arcendæque publica pericula tanquam ad incendium extinguendum accurrisse, illustrem Equestris ordinis coronam eorum non deceptam promissis, Regis & Patriæ causam tueri. Ipsi interim conculcatis legibus ac libertatibus in contemptum Regiæ dignitatis milite externo ac bellico apparatu septi, audaciæ & licentiæ vexilla proponunt. Illisne vitio vertendum, qui ut Regem Patriamque suam tuerentur, arma ceperunt? an qui peregrinarum legionum fiduciâ vim liberis hominibus denunciant? cui vastatæ & militum prædationibus exhaustæ patriæ, deploranda calamitas imputari debet, nisi ijs qui primi ad arma conclamarunt, & cæteris ut ad vim vi arcendâ se accingerent necessitatem fecerunt? Ostendant quâ potestate iura sacri ordinis & Ecclesiarum inuertunt, religiosos coetus reformant, pias maiorum dotationes infectas reddunt, novas alias fieri vetant, & pietati modum præscribunt. Eiusmodi ferè sunt pleraque ea quæ vestrâ legatione continentur, de quâ quoniam nec tractandi, nec quidquam remittendi facultatem vobis esse relictam dicitis, nec Regia Maiestas in eâ refellendâ pluribus immorari dignum existimat. Sed si quis exordium & conclusionem huius legationis expendat, non alio fine hæc consilia à Rocossianis suscepta esse aduertet, nisi ut contumelijs & dedecore Regiam existimationem lacerarent, ac conditionibus, quibus satis fieri nequaquam possit, propositis (cùm illis annuere Regiâ dignitate & vniuersorum ordinum iuribus saluis non liceat) Regno exuerent. Nouo sacramento sua inuenta firmare, datis vadibus cauere iubent, ac ni id fiat, aliter se Reipublicæ prospecturos minantur: immemores non eo fine hos initio motus ab eis excitatos fuisse, ut novas leges veteribus abrogatis conderent, sed ut antiquatis & abusu neglectis auctoritatem redderent. Eò usque sua illos prouexit audacia, ut ijs quæ se in lucem prolaturus promiserant, non modò vllò probationis genere non firmatis, sed propè silentio transmissis, decreta nullo legitimo iudicio lata subditi contra dominum promulgent, & quod graue priuatis foret, iniusto Regem ita onerant præiudicio, ut videlicet quasi notatum infamiâ, genti Polonæ liberæ & non nisi dignis Regibus parere solitæ inuisum exosumque reddant. Quamobrem Regia Maiestas supremum cœli testata Numen, præsentisque & futuri temporis memoriam; imprimis nullâ in parte iura & libertates Regni, & Ordinum à se esse violata contendit, deinde Regem se esse profitetur, ius ad se liberis suffragijs delatum tueri vult, ut in

personâ suâ futurorum Regum dignitati & auctoritati præiudicaretur non passurum. Monet & seriò hortatur, arma deponant, exercitus dimittant, ijs qui Vislicia facta sunt decreta contenti sint, futura Comititia pacatè præstolentur, certi, si quid prætereà, quod in hoc tumultuario & extraordinario consilio expediri non poterat, à se postularent, istic à se, còsensu legitimo omnium accedente, præstitum iri. Quòd si confestim mandatis suis parere noluerint, se quod muneris Regij est, Regno subditisque suis pacem & securitatem armis asserturum. Hæc tum Regij responsi summa erat: illud prætereà additum; etsi ea, quæ illi postularent talia sint, quæ vniuersum Regni tam sacri, quàm profani ordinis statum concernunt, nec omnibus, quorum nomine proponuntur, satis probata, tamen Regiam Maiestatem hoc quoque concessuram, vt collatis vtriusque partis in vnum consilijs, quantum illis permittendum sit deliberetur. Sed cùm legati nulla alia mandata se habere, nec de ijs quæ conclusa sunt iterum in consilium ituros responderent, dimissi sunt.

Venerat iisdem diebus Visliciam Ioannes Dux Ostrogia Castellanus Cracouiensis, hætenùs ita in illo conuentu Rocossiano versatus, vt acta quidem illorum non probaret, spem tamen nonnullam Radiuilo, cuius ille è sorore nepos erat, ostenderet, se non esse omnino alienum à suis consilijs, modò ne quid contra Regem moliretur. Is cùm primum inter seculares Senatores locum teneret, opibus verò & potentiâ cæteris omnibus præstaret, ratus id quod erat, se præclaram Reipublicæ operam nauaturum, si infensis vtriusque partis animis medium se interponeret, atque conditionibus æquis propositis inter infensos pacem conciliaret; petito & impetrato à Rege vt priuatim, absente eo, eà de re ad Senatum referre posset, postquàm graui oratione, quæ mala discordia ciuilis Regni afferat, exposuisset, hortatus est Senatum totis viribus adniteretur daretque operam, vt sublatis mutuis odijs hoc, de quo disceptatur, negotium pacatis animis diiudicari possit. Æqua visus est postulare: quare quisque pro se collaudatâ illius sententiâ, cùm quibus conditionibus id fieri posset disquirerent, nonnemo hoc modo conuenturam subintulit. Non dictorum tantum, sed factorum ac iniuriarum quibuscumque personis in eâ Reipublicæ perturbatione illatarum obliuio fanciatur; nemo res ablatas iure repetat; nemo illatum damnum queratur; Rex eodem quo antè gratiæ loco, concitatores Rocossiani conuentus, eorumque sectatores & promotores habeat; sumptus ab eis facti vel ex publico tributo vel certè Regiâ liberalitate collatis proximè vacaturis Capitaneatibus bonâ fide sanciantur. Vel ipsum Castellatum Cracouiensem, quamuis impensè quacumque ratione concordiam ineundam suadentem, suppudebat, tales ab ijs, quorum nomine Regem & Senatum exoraturus venerat, conditiones minimè Rege & Senatu dignas ferri. Dictis sententijs, explicatoque iniquum postulare eos qui errati non modò veniam non petunt, verum etiam excitati tumultus, & turbata Reipublicæ

Ioannes Ostrogia Castellanus Cracouiensis pacificatore horum motuum offert.

De eâ re cum Senatoribus adherentibus tractat.

*Sed indigna
poscere visus.*

blicæ præmium flagitant : & proposita tot commissorum flagitiorum illatorumque vastatis passim omnium agris damnorum impunitate , perniciosum in posterum licentiæ & turbandæ Reipublicæ exemplum statui : vniuersus ferè Senatus non aliàs pacis condiciones , nisi quibus abolitis planè falsis suspicionibus (quibus aduersa pars Regem & Senatum onerauerat & in odium populi immeritò adduxerat) Regio & suo honori atque existimationi consuleretur , se suscepturum respondit.

*Rocossiani
per edictum
nouum con-
uentum con-
uocant.*

*Rex in parti-
cularibus con-
uentibus No-
bilitati ani-
mum suum
per nuntios
declarat.*

*Idem iterum
facit per
edictum,*

*ostenditq̃
Nobilitatem
nullis pactis
Rocossiani
fœderis teneri.*

*Rex lustrat
exercitum.*

Rocossiani interea postquam legati eorum Vislicia redierant , siue ut ferebatur acerbiori Regis responso irritati , siue quia id initio destinatum habebant , promulgato edicto , multa priùs de Regis eorumque , qui Vislicia erant , iniuriâ questi , omnes rursus ad quintum Idus Octobris vt armati prælitò adessent finem Rocossianis consultationibus facturi , imminentemque à Regiâ factione vim propulsaturi , summam Reipublicæ agi obtestantes , mandarunt : noui id initium tumultus fore , suosque conatus optatum hoc modo progressum habituros opinantes. Rex quamuis paulò antè per omnes Regni conuentus , qui statò die quotannis initio Septembris eligendorum Supremi Regni Tribunalis Iudicium causâ obeuntur , missis opportunè Nuntijs , Equestrem Ordinem & de suâ in præsentî dissensione ad ea quæ legitimè flagitabantur præstanda promptitudine , & de aduersæ partis temerarijs & parum ciuilibus atque etiam non immeritò non sibi tantùm sed cæteris etiam benè de Republicâ sentientibus suspectis conatibus edocuerat ; tamen quò illorum calumnias dilueret atque ostenderet , se & Senatum immeritò accusari , iterum nouo proposito edicto , æquitate causæ consiliorumque suorum multis verbis explicatâ , hoc demum testatus est , sibi pacem inprimis curæ esse , turbulentis ciuibus se veniæ locum daturum , libenterque omnes legitimas concordia rationes initurum ; hætenùs ab illis nihil æquum proponi , si in eâ pertinaciâ perstiterint , seditiosis Rempublicam armis vexauerint , se Reipublicæ deesse non posse. Vniuersos præterea officij sui admonens , vt pacatè se gererent , sibi que potius , si necesse foret , quàm seditiosis ciuibus suppetias ferrent , hortatus est : nullis eos fœderis Rocossiani illegitimè facti ac callidè extorti pactis , quæ ex Senatus sententiâ irrita pronunciata sunt , teneri ; ac proinde mandatis priuatorum hominum parere non debere : iussi denique omnes Magistratus , ac iudiciorum præsides munere suo fungi , cùm iustitium nullum sit , ius dicere , pacem publicam priuatamque tueri & promouere.

Ea tum commodè ad continendam in officio Nobilitatem , ne inani metu minarum à Rocossianis intentarum moueretur , facta cùm fuissent , resque interim vix ad æquas condiciones deduci posse viderentur ; Regijs Ducibus , priusquam castra loco mouerentur , experiri placuit quantum sub signis Regijs militum esset. Igitur Zolkieuius in amœnâ Visliciensis agri planicie vniuersum exercitum more militari instructum , sub conspectum Regi dedit : dies erat serena & sole perlustris : quare ful-

gor armorum, nutantes hastarum cuspides, virorum equorumque orna-^{qui, qualis & quantus?} tus, copię & numero & robore insignes, miles magnâ ex parte veteranus, Duces multis bellis exercitati & periti, tantâ admiratione spectantium perstringebant oculos, vt cuius aestimanti vires Regias, etiam si Rocossiani initio (qui maximis copijs & multitudine pollebant) arma inferre voluissent, nequaquâ eis pares fuisse futuri viderentur: quanquâ Rocossiani Duces postea suâ id modestiâ deberi falsò contendebant, quòd vim experiri & in Regem impetum facere volentem, vniuersam Rocossiani conuentus multitudinē auctoritate suâ retinuerint. Rex lustrato exercitu habebat in animo continuò versus Sendomiriam progredi, quò facilius propinquo ex loco cum aduersarijs æquis conditionibus transigere, vel certè, si quid noui ij molirentur in officio retinere possêt: moram attulit aduersa Zolkieuij valetudo, quæ cum ingrauesceret, nec tam citò eius recuperandæ spes appareret, aliquot diebus nequidquam eo expectato Rex octauo Calend. Octobris Vislicia profectus tertijs castris Polane-^{Profectio Regis Vislicia.} cium peruenit. In itinere à Castellano Cracouiensi accipit literas, quibus quòd non ipse Rocossianos conuenisset, sed generum suum Castellanum Kijouiensem ad eos misisset, valetudinis excusatione vsus, significabat Castellanum Kijouiensem cum Rocossianis suo nomine egisse, multis-^{Summa literarum Ianus- sijn Ostrogij Castellani Cracouiensis.} que rationibus persuadere conatum fuisse, vt ad concordiam, æquisque conditionibus transigendum flecterent animum: illos in eam sententiam respondisse: vt si Castellanus Cracouiensis ostendere posset non fore id contra dignitatem & maiestatem conuentus Rocossiani post acceptum tam immite à Rege responsum, nec suâ apud ordines Regni, quorum vices videlicet sustinent, existimationi nociturum, assensuros eos, vt datis vtrîque arbitris eius quod in controuersiâ est negotij disceptatio illis modò ne definiendi suprema detur potestas, permittatur. Id eos^{Scopus Rocossiane procrastinationis.} velle apparebat, vt frustrâ propositis conditionibus tempus extraherent, donec interim eæ copię, quas à consiliorum suorum fautoribus celeriter collectas breui in subsidium sibi venturas sperabant, coirent, Regiæque potentia metu soluti, diu meditata consilia continuarent, ac quod non obscure tum præseferebât, abrogato Regis imperio, comitia noui Regis eligendi obirent. Grauitè cum eis hoc nomine exposulauit Castellanus Cracouiensis, quòd non solum cõcordiæ rationes amplecti nollent, verû^{Reprehensio Rocossianorû facta à Castellano Cracouiensi.} etiam moras vltro necerent, & parum necessarijs excusationibus vterentur: illos esse, qui soli Rocossiani conuentus auctores fuerunt, in eorum quoque potestate esse finem illi imponere: arbitros ab ijs dari, qui disceptent, non qui negotium componant sibi minimè placere, cum nō disceptationis, sed cõcordiæ causâ tractatus isti institui deberent. Iam nouum ab illis indici conuentû, diemq; ei præfigi, nihil esse aliud, nisi sopitam penè^{Rocossiani ostendunt se velle de sedandis tumultibus tractare.} seditionem excitari, facerent, cū eiusmodi consilijs se eis assensum minimè præbiturû. Moti hac persuasione Castellani Cracouiensis (vel quia ita videri volebant vt fingerent se eius auctoritate & cõsilio niti; quò eum

sibi obnoxium redderent)rescribunt se facturos quod ille vellet, petuntq; vt quâ ratione,quo loco,quâue securitatis cautelâ tractatus isti expediendi forent,præscriberet. Ille locum consultandi, vel Iuaniscios, vel Ofiecû, oppida,vtrique parti non incômoda,nominat; eò quatuor Senatores,totidemq; Equestris ordinis à parte Regiâ;pari numero Senatores,item & Equites,quos illi designandos censuerint, vtrique non maiori ducentorû equitum præsidio venirent:fides securi congressus vtrimque interponeretur;tam Regis,quàm illorum exercitus pabulationes,non nisi in locis retro suas stationes,excererent. Actum in Senatu de eo,quod à Castellano Cracouiensi proponebatur,in eamque itum sententiam; numerû eorum qui tractaturi essent, præsidijque placere, locum item, nisi,quòd Ofiecij Rex proximè stâtiua habiturus esset,pro eo Copriumcense oppidum designari:nullâ securitatis cautelâ Regios indigere;illis,si id vrgerêt,Regio,quem vocant,saluo conductu satis cautum fore,pabulationes non nisi in hostico permitti, eas in agris prædijsque ciuium ne quis cû iniuriâ priuatorum exerceret,per leges vetari. Ita responsû Castellano, adiectûque prætereà,daret operâ, vt in eâ re tam salutis publicæ,quàm Regiæ dignitatis ratio haberetur:vtraque ea bono Senatori,& ciui æquè curæ esse debere,leges & libertates tueri,Maiestate Principis saluâ; eam nunc diuerso à maiorû nostrorum instituto,grauiter læsam esse. Velle omnino Regem optimè sibi consciû,vt cûm tot oneratus sit suspicionibus,& prodi ti Regni insimulatus ab illis crimine,quid hoc tandē illud sit, quod diu parturiunt,ederent,palamque facerent,documentaque suorum figmentorû & simulati metus proferrent: vel certè, quod speratur futurum,vanæ suspicionis manifesti,& bonorum iudicio conuicti, temerè à se tantos excitatos fuisse tumultus faterentur. Senatum Regis innocentis causæ deesse nec posse, nec debere; non dubitare Castellanium Cracouiensem, cuius primæ in Senatu essent partes, nemini in tuendâ Regiâ dignitate studio cessurum, collegarumque suorum sententiæ & concordiaë subscripturû. Hæc cûm Rocossianis à Castellano Cracouiensi renunciata essent,illi que maximè cuperent hanc pacis tractationem vel irritam fieri, vel certè in aliud tempus proferri, offensi videri volebant, quòd cûm Regij nullâ securitatis cautelâ se egere dicerent, sibi ea tanquàm inferioris conditionis deferretur: iam verò Rocossiani conuentus rationes à se exigî, & vt arbitrio paucorum causas,ob quas is conuentus coactus fuisset,expendendas permittant cogi,esse præter Maiestatem Rocossianam; quare his conditionibus se ad vllos concordiaë tractatus descendere nolle responderunt.

Rex biduo ad Polanecium moratus, atque inde profectus,positis ad Osiecum castris, iterum fit à Castellano Cracouiensi certior; venisse ad se Pækoslaium,Lutomirscium,Iasicium,mislos à Rocossianis:simulque aliâ parte Rocossianos Sendomiriâ cum exercitu Osarouiam versus progredi Regij exploratores referebant. Igitur ancipiti curâ distrahi Rex

*Locu huic
tra ati oni
dest.nat ut.*

*Sed frustra,
nam Rocossiani leui vel
potius nullâ
de causâ à
proposito re-
siliunt.*

*Rocossianorû
fictæ actiones,
& consilia
improba.*

& Senatus cœperunt, apparebat aduersarios tam commodam bonorum votis expetitæ pacificationis occasionem subterfugere, & aliò eorum consilia spectare, atque idcirco frustrationibus ab eis tempus teri. Missus confestim ad Castellanium Cracouiensem Felix Criscius Referendarius Regni, quid postularent Rocossianorum noui isti legati? cur eo tantum numero venissent? quos è Senatu suarum partium arbitros habere vellent? & an plena potestas de toto negotio concludendi illis permessa esset, exquireret, simulque de eo, quòd Rocossiani susceptam à Castellano Cracouiensi pacificationis curam vilipenderent, spemque omnem concordiae præciderent, quereretur. Nemini dubium erat idcirco eos, quos supra diximus ad Castellanium missos fuisse, vt & illum & Regem spe pacificationis elusos tantisper morarentur, donec affluente factionis multitudine vires Rocossianorum augerentur. Quâ re in consilio propositâ cum diuersis è partibus renunciaretur, missos ab eis qui exercitum scriberent, atque externa auxilia accirent, quorum fiduciâ quiduis eos ausuros; nouâ illos ciere tempestatem, armatos cogere, prædas agere; Rex maturandum sibi ratus, iter eorum & conatus sibi obseruandos, ac ne eorum temeritate Respublica detrimentum aliquod caperet, prouidendum statuit. Igitur motis properè castris, eos vnius diei itinere antegressos, explorato & cum curâ coacto agmine subsequēbatur Castellanus Cracouiensis; vt ostenderet non per se stetisse, quominus tentata cōcordia sortita sit effectum, ad Regem in Castra venit, temeritatem Rocossianorum præsumptosque animos accusans. Nemo erat qui non existimaret, ad officium eius tanquàm primarij Senatoris pertinere, non sermone tantum, sed re ipsâ damnare aduersæ factionis temerarios ausus, Regique publicam causam agenti adhærere: sed ipse ingenio suo obsecutus, eodem penè quo venerat momento, non contemnendo militum suorum agmine, è castris Regijs se subduxit. Regius exercitus continuis itineribus progressus, quarto demum die vestigia cedentium Rocossianorum legens, ad Ianouecium, vbi illi in traiectu Vistulæ aliquantum hærebant, eos est assecutus. Missus ad eos Aulicus Regius Gaiowski cum literis, quibus postquàm quo studio & Senatus, vniuersus, & nouissimè Castellanus Cracouiensis publicam concordiam promouisset, & quâ temeritate ab illis omnes pacis conciliandæ & Reipublicæ in pristinum tranquillitatis statum reducendæ rationes contemptæ, spreteque fuissent, commemoratum esset, postremò seriò monebantur vt ab armis discederent, exercitum continuò dimitterent, pacem publicam ne turbarent: arma ni ponerent, tanquàm hostes patriæ experturi: in eum quoque ferè sensum ad milites, qui in Castris Rocossianis merebant, scriptum. Iam Stadnicus cum suo agmine Vistulam traiecerat, cum hæ literæ Palatino & Radiuilo redditæ sunt. Responderunt illi se valde mirari id sibi paucis à Regiâ Maiestate imputari, quod omnium ordinum consilio factum esset: se à concordia alienos non fuisse: cum paucis quorundam con-

quibus Rex
obuiam ire
statuit.

Ianusius O-
strogius Ca-
stellanus Cra-
couiensis sub
tempus belli
ciuilis non
impleuit offi-
cium suum.

Regis versus
Ianouecium
iter.

Literæ Regis
ad Rocossia-
nos, eos à te-
meritate de-
hortantis.

Responsum
Rocossianorum
ad literas Re-
gis.

filijs vim sibi intentari intellexissent, loco, in quo ab vniuerso Rocossiano conuentu, quasi in speculâ Reipublicæ tanquàm libertatis custodes relictæ erant, cessisse, ne cum exercitu Regio inconsultis Ordinibus congrederentur. Idem & tunc vitare velle, nisi aliter facere cogantur: sibi facile vim inferri posse; expenderet seriò Regia Maiestas, an sanguine paucorum effuso, pacem Reipublicæ sit redditura, & non potius odij & inuidiæ faciem, minùs considerato facto accensura: expectaret potius supremam Rocossiani conuentus diem, atque postulatis ordinum, secundùm sæpius factas promissiones satisfaceret: se istic quoque rationem factorum, consiliorumque suorum reddituros, atque nomen, quo hostes Patriæ appellamur, in eos, qui huius consilij Regiæ Maiestati auctores fuerunt, retoruros. Die Diuo Francisco sacrâ, paulò ante meridiem Gaiuius cum hoc responso ad Regem redijt, idemque eos trajcere flumen renunciauit: quod haud dubiè facturi erant, ni Stanislaus Gulski Palatinus Russiæ, primi agminis in exercitu Regio ductor superueniens, eos in ripâ fluminis deprehensos, à proposito fugæ ad meditationem belli reuocasset. Tria millia circiter militum, idque magnâ ex parte equitum, Palatinus & Radiuilus sub signis habebant, cum mille ducentis Stadnicius in alterâ parte Vistulæ non socius, sed spectator alieni periculi futurus confederat. Lata longaque planicies collem (qui in modum coronæ quali ferè figurâ protenditur) & fluuium interiacet: iter eius non vbi que peruium, cæno alibi interdum profundioribus alueis transitum prohibentibus: ad ipsam fluuij marginem, loco, ex quo nec ad fugam vlla patebat via, nec satis commodè arma expedire, & se tutari possent constititerant Rocossiani, instructi paratique vti copiam pugnæ facere velle viderentur. Russiæ Palatinus etsi ad eos debellandos satis virium haberet, tamen quòd rem sibi cum ciuibz esse sciret, satis habens hostem deprehensum à fugæ proposito reuocasse instructis & ad pugnam capefendam paratis copijs, Regium mandatum præstolabatur. Rex postquam propiùs ad Ianouecium accessisset, compresso parumper sui agminis gressu substitit; accitoque Ianussio Zbarascio Palatino Braclauensi, viro belli artibus domi forisque claro, & spectatæ in se fidei, curam salutis suæ & totius exercitus ad eum defert, eâ vsus oratione. Nunquàm cogitaueramus accidere posse, vt cum ijs qui pro nobis arma ferre, nos verò eos tueri teneremur, bellum gereremus; sed quoniam audax temeritas in præceps iuit, & iustitiæ nostræ quâ nos in conspectu Dei potiores esse confidimus periculum facere vult, eius decreto qui & cor nostrum intuetur, & illorum conatus perspectos habet, nos permittimus: ceterùm si quid sanguinis Poloni in Regni visceribus fusum fuerit, id non nostrâ, sed eorum culpâ euenturum, & Senatum & militarem ordinem qui nobiscum est testamur. His dictis cum lorica poposcisset, eaque indutus medio agmini se inseruisset, signumque belli proposuisset; tanto ardore pugnandi que cupiditate vniuersus exercitus accensus est, vt tanquam

*Stanislaus
Gulski Pala-
tinus Russiæ
Rocossianos à
fugâ retinet
& traiectu
Vistulæ pro-
hibet.*

*Situs loci
prope Vistulâ
ad Ianoue-
cium in quo
constiterant
Rocossiani.*

*Ioannes Zba-
rascius Pala-
tinus Bracla-
uiensis vir
militaris ex-
ercitui Regis
præficitur.
Regis ad eum
sermo.*

*Rex signum
belli proponit.*

quàm cum acerrimis hostibus, non cum suis ciuibus pugnaturi prælum alacres exposcerent, ad vindicandamque Regiam dignitatem ita accingerentur, vt nisi eos belli Duces Præfectique retinerent, iniussi prælum commissuri viderentur. In eo belli ardore Senatores sui muneris non oblit, Regem frequentes adeunt, testatam sæpius Regiam clementiam commemorant; ei vel in hoc puncto locum esse ostendunt, hac prius quàm armis rebelles aggrediendos esse consulunt. Ille nunquàm facilior quàm cum sanguini parcendum foret, hoc tantum præfatus, se quidem tot affectum esse iniurijs, vt innatam naturæ suæ patientiam iam Quam Rex ostendit. ferè vincant; libenter tamen assentiri vt Senatus ea, quæ expedire paci & publicæ tranquillitati censuerit, suscipiat, & sedulo amore Patriæ curet. Notam esse omnibus suam innocentiam, notum animum pacis & concordiae cupidum, totum se eorum arbitrio permittere. Iam vniuersum Regij exercitus robur collem, stationes hostium prospectantem, impleuerat, conspectuque ipso inimicis terrorem incusserat: cum paulò antè Arctæ res Rocossianorum ad Ianouicium. temerarij hostium animi flecti & labare cœperunt: milites passim non se contra Regem pugnatuuros denunciare, se in angustum redactos, etiam si in causâ iustissimâ, veterani exercitus vires sustinere non posse: nunc bellum paucis necessarium, cunctis exitiosum suscipi: irent potius auctores secessionis, ac clementiam Regiam experirentur. His clamoribus propè in seditionem versi, frustra obnitente Palatino, & compertos sibi Regionum animos, nec pugnam capeßituros asserente, vtque immoti tantum in acie starent hortante, peruicerunt, vt Palatinus de temeritate non nihil remitteret, eorumque sententiæ vel inuitus accederet: missique exinde ad Regium exercitum qui peterent cum Senatoribus, qui cum Rege sunt, sibi colloquendi fieri potestatem. Profecti confestim ad eos Auctores Rocossi colloquuntur cum Senatoribus petunt. Alexander Chodkieuicius Trocensis, Adamus Sandiuogius Czarnkowski Lenciciensis, Zbigneus Ossolinski Podlachiae Palatini, Iacobus Pretfic Castellanus Camenecensis: ad quos cum ad tria ferè à suo exercitu stadia Palatinus Cracouiensis cum Radiuilo progressi essent, datâ acceptaque mutuò fide, cum & initia, & Rocossianorum consiliorum progressus, graui oratione Senatores reprehendissent, & ni resipiscerent, atque à concordia, quemadmodum hætenus ab eis factum est, alienum gererent animum, Patriam memorabili clade illos insignituros ostendissent: petierunt postremò hortati que sunt, vt priuatis simulatibus, potiorem Reipublicæ & communis Patriæ salutem haberent. Regem eâ esse facilitate & lenitate, vt promptè æquis persuasionibus & postulatis locum det, multa illum Visliciae vel potius omnia suis precibus indulgisse, satis in præsentī motu Reipublicæ cautum videri, cætera in proximis Comitij confici posse. Ad ea illi, se quoque pacis esse cupidos, nec in eâ Patriæ reddendâ cuiquam primas partes dare velle: id satis ostendisse & antea, cum plerisque in Rocossiano conuentu vim & arma suadentibus obstiterint, neque eâ potentiâ, quam decies maiorem, quàm Regis fuisse

fuisse constat, uti voluerint, & proximè cum flagitante Senatu, suos qui sopiendæ discordiæ rationes vnirent, designarunt. De negotio quidem, quod non in suâ, sed in omnium esset potestate, conditionibus transigi non posse, oportere ut Rex cunctis, quæ ex auctoritate conuentus Rocossiani illi proposita sunt, satisfaciât: auctoribus eius conuentus securitatem, ut publicè & priuatim indemnes sint, caueat: se debitam tum demum Regi fidem & obsequium delaturos: sin minùs id factum fuerit, sibi potius vitam eripi, quàm ut proposito decederent passuros. Superuenerant huic colloquio Adamus Calissiensis, & Stanislaus Premissiensis Castellani, Stadnicij, ambo Regi addictissimi, & in propugnandâ illius dignitate, acres & constantes: quorum ille prior intempestiuâ Palatini incensus arrogantia, acrioribus verbis in eum inuectus est, hostem & parricidam, auctoremque seditionis appellans: sed Palatinus quasi minùs ea quæ dicebantur intelligens, dissimulato ad tempus vultu, ferociter instantem silentio transmisit: ijque qui aderant Senatores, ne iurgia procederent, opportunè intercesserunt. Palatinus Podlachia ad Regem continuò reuersus, quid Rocossiani postularent Regi præsentibusque Senatoribus retulit. Rex Senatoribus quid fieri oportere censerent, interrogatis, se eorum arbitrio permisit: ij communicatis consilijs, in eam sententiam respondendum concluderunt. Non debere Palatinum & Radiuillum sibi tantum in Republicâ arrogare, ut plus cæteris, qui eiusedem Patriæ membra & ciues sunt, sibi vsurpent; non illis solùm, sed aliis quoque salutem publicam curæ esse: satis Visliciensis conuentu prouisum esse, ne in præsentis statu Respublica detrimentum capiat: abolitæ suspiciones, quæ quosdam inani timore exagitare videbantur: cautum, leges & libertates non modò saluas fore, sed etiam secundùm postulata ordinum ex præscripto sanctionum Visliciensium proposita in Comitijs auctum & prorogatum iri. Falsò Regiæ Maiestati imputari, eam absolutâ potestate uti, eius non benignitatem modò, sed & in negotijs Reipublicæ ex consilio Senatus tractandis promptitudinem, cunctis, qui sine affectu res æstimant, nec inuidiâ malâ alienarum actionum interprete obcæcati sunt, perspectam esse. Ne damna ex occasione coacti Rocossiani conuentus priuatis personis illata, eius auctoribus fraudi sint, neue perpetratorum facinorum causâ in ius vocentur, non posse Regiam Maiestatem eo nomine cauere aut iustitiæ cursum inhibere, suas quidem iniurias facilè eam condonaturam. Non illorum modestiâ factum esse, ut pacatis animis conuentus Rocossianus solueretur, fuisse istic multos, qui præsentem Reipublicæ statum probarent, & à seditiosis consilijs essent alieni; eorum operâ factum, ne cæteri quoque paucorum temeritate concitati in furorem agerentur, & ne eorum qui rebus nouis studebant, perniciofa consilia procederent. Et nisi tanta vniuersi ferè Senatus auctoritas, Equestrisque ordinis militare robur Regi præstò fuisset, nunquàm hac, quam nunc iactant, patientiâ eos vsuros, sed potius eadem temeritate,

*Rex Senatorum
sententias
quid factum
opus esset,
rogat.*

meritate, quam in Stæzicensi & Lublinensi conuentu plerique eorum præferebant, in Rempubicam & Regem impetum facturos fuisse. Spreuisse eos & antea sæpè & nouissimè per Castellatum Cracouiensem oblatas concordiaë conditiones, discessisse Sendomiriâ, armataë multitudinis conuocandæ causâ, promulgasse edicta, infestos per Regnum circumduxisse exercitus, necessitatemque Regiæ Maiestati, vt eos cum exercitu insequeretur, atque à perniciosis conatibus auerteret, fecisse. Nunc has conditiones ferri. Diceret imprimis Palatinus Cracouiensis, quid & à quo de tradendo per Regem exteris Regno sciret. Quâ in re absoluti imperij ius vsurpatum existimaret. Quos in Senatu suspectæ fidei & malorum consiliorum auctores arbitraretur. Deinde ne conuentum Rocossianum denuo concitarent. Edicta promulgata contrarijs editis literis reuocarent. Exercitum dimitterent, homines externos ablegarent, domi pacatè tempus proximè indicendorum Comitiorum expectarent: certi istic Regiam Maiestatem facturam id quod communis omnium ordinum consensus poposcerit. Et quoniam temporis angustia die in vesperam declinante, longos tam multis de rebus tractatus fieri non patitur, nunc ad osculum Regiæ manus venirent, cætera crastinâ die expedituri. Hæc Senatus mandata cum illis relata essent, tergiuersari Palatinus, tempus locumque eiusmodi iudicijs incongruum causari, denique hoc vnum velle, vt interim liberè fide datâ abire liceret, paulò post ad Regiam Maiestatem redituros, & eâ quâ decet subditos dominum reuerentiâ salutatuos. Hoc Palatinus Podlachiaë cum Regi Senatoribusque explicuisset, indignè ferre cuncti, & iniqua postulantibus nihil concedendum censere: quare acie iam Regiâ explicatâ, ac proximè succedente, Regio iussu Ioannes Danielouicius Capitaneus Belzensis & Christophorus Zbaraski Palatini Braclauiensis filius, ad eos profecti, qui nunciarent, nisi ijs, quæ per Palatinum Podlachiaë Regis Senatusque nomine illis proposita sunt, confestim paruerint, signisque & vexillis quæ contra Regem explicarunt complicatis ad osculum Regiæ manus venerint, scirent, non amplius secum conditionibus, sed armis certatum iri. Eò facilius, vt his mandatis assentiretur, persuaderi sibi Palatinus passus, quò magis milites suos ab ineundâ cum Rege pugna auersos cernebat: nam ij non præsentis modò periculi euentu anxij, sed futuræ quoque calamitatis, quæ à Rege victis & perduellibus inferri meritò possit, metu, Regi renunciari iusserunt, se contra Regem dominum suum arma non stricturos, paratos vexilla hastasque suas ad pedes Regiæ Maiestatis abijcere, fidem obedientiamque testari. In ipso demum noctis primæ crepusculo, redijt ad Regem Danielouicius, cætera facturum Palatinum significans, vnum id postulare, vt si Rex equo insideret, illos etiam equites ad se venire, & salutationis officio fungi pateretur: vel si velit vt equis descenderent, Rex quoque idem faceret, atque ex æquo loco ad se salutatum accedentes exciperet. Importuna fastuosi hominis postulatio, alijs

*Conditiones
Rocossianis à
Rege propositæ
ad Ianouen-
cium.*

*Vltimò Ro-
cossiani à
Rege monen-
tur.*

*tandem Pa-
latinus cum
Radiuilo co-
ram Rege se
sistunt.*

*Palatini ad
Regem oratio.*

*Radiuili item
ad Regem
oratio.*

risum, indignationem cæteris mouit; hominem nimis in obseruandis cæremonijs religiosum, ne eo quidem tempore innatæ superbix obliuisci potuisse. Rex versis in cælum oculis, bone Deus, inquit, vides factum hominis. Interea incerto nuntio, quòd tenebræ prospectum longiorem arcebant, eos venire significante, consonis totius exercitus vocibus, concordia, concordia clamata est; gratulationes mutuò sibi applaudentium factæ: vbi verò propius ad Regem Palatinus Cracouiensis cum Radiuilo accessissent, Trocensis, Lanciciensis, Podlachixque Palatini, qui vnà cum illis veniebant, equis confestim desilierunt, ambigentesque num idem facerent exemplo suo permouerunt. Paululum pedibus progressi, vbi ad Regem ventum est, prior Palatinus Cracouiensis Regiâ de more exosculatâ manu in hæc verba orsus: Sacra Regia Maiestas, Deus ipse ante cuius tremendum tribunal me hac ipsâ horâ dum in acie staremsistendum iri arbitrabar testis est; me toto turbulento hoc tempore nihil in Rempublicam, nihil in Maiestatem vestram peccasse, imò vtriusque bono & commodo consulere voluisse: idem me deinceps quoque facturum, atque fide sincerâ Maiestati Vestræ obsequia debita præstiturum profiteor; modò Maiestas Vestra secundum leges nostras nobis imperare atque inijs quæ à Maiestate Vestrâ votis omnium flagitantur (id quod Maiestatem Vestram facturam Senatores ad me missi retulerunt) subditorum suorum iustis desiderijs optatâ satisfactione respondere dignetur. Aberat tum Cancellarius, nam cùm acie instructâ inermi inter armatos locus non esset, in proximum Palatium Ianouecenſe iussu Regis secesserat; igitur eius loco Marefcalcus Regni, nomine Regis respondit. Quo progressu, quâue fide hæc quæ facta sunt, fierent, nō latebat Regiam Maiestatem; indoluit illa sæpè eiusmodi conatibus Imperium sibi diuinitus traditum, in turbas & seditiones protrudi: id nec suâ causâ, nec culpâ suâ factum esse, optimè sibi Regia Maiestas est conscia; sed quoniam Palatinus, Deo teste, hæc ab optimo erga Patriam, & Regiam Maiestatem affectu, profecta esse contendit, facilè id ita fuisse concedit Regia Maiestas, nec dubitat eum deinceps constanti erga se fide futurum. Radiuilus postmodum Regiâ item osculatâ manu: Lætor, inquit, me saluâ Maiestatem Vestram intueri, Deum testem inuoco, me in istis publicis actionibus, nec rancore, nec priuato ductum affectu, tantum exemplo maiorum meorum, iura & libertates, quod bonum ciuem maximè decet, tueri voluisse. Cæterum quo animo, quâue promptitudine id à me factum est, parè Maiestati Vestræ, vbicunque Respublica operâ meâ eguerit, defero. Respondit eidem Marefcalcus. Non ignorare Regiam Maiestatem, magnum esse libertatis studium: eo plerosque accensos diuersis affectibus agi, his si longius ab officio se ille abduci passus sit, ignoscere Regiam Maiestatem, ac deinceps sperare, eum boni & fidelis subditi munere functurum. Mox equis conscensis, Regem in castra deduxerunt, Palatinus Cracouiensis & Radiuilus tabernaculo Palatini Lanciciensis

cienſis ipſius inuitatu recepti, eâ nocte, ne quid illorum reditu in eorum caſtris rurfus moueretur, manſerunt. Poſtero die cùm milites Rocofſiani ſigna militaria tradere iuberentur, ijdemque peterent, ne id quod dedecus & infamiam exiſtimationi ac nomini illorum allaturum eſſet, facere cogerentur; conceſſit Regia Maietas, vt compoſitis tantùm vexillis & haltis curribus impoſitis pacatè abirent. Quod cùm inſpectante Caſtellano Camenecenſi, hanc ipſam ob cauſam ad eos miſſo feciſſent, im-
petratâ conueniendi Regis poteſtate, præcipui eorum admiſſi, verba pri-
mario ex eis faciente, in hunc ſenſum Regem ſalutarunt. Homines libe-
ros, & in libertate natos, ſe ita & parentum inſtitutione, & naturæ in-
ſtinctu animatos fuiſſe, vt libertatis cauſâ non fortunis modò, ſed ne vi-
tæ parcendum exiſtimarent. Id in præſenti rerum ſtatu à ſe præſtitum
eſſe: nam cùm accepiſſent, leges & immunitates, libertateſque Patrias
in diſcrimen venire, & violari, tanquàm ad commune incendium ex-
tinguendum, vt partas maiorum ſanguine libertates tuerentur, accur-
riſſe. Nunc demum poſtquàm intellexiſſent Regiam Maietatem, pium
& religioſum Principem, non modò quid eiufmodi in animum non in-
ducere, verùm etiam has ipſas libertates ratas habere, ac ex voto & de-
ſiderio Regni Ordinum eas augere velle, vt ſe tanti beneficij gratos oſtē-
derent, veniſſe ſupplicatum, dignaretur Maietas Regia præteritas ſuas
actiones à ſtudio tuendæ libertatis profectas, clementer indulgere: ſibi
nunquàm in animo fuiſſe, vel rebus nouis ſtudere, vel quod dictu im-
pium eſt, hoſtile quid in Regiam Maietatem moliri: paratos ſe eſſe vbi
reſpopoſcerit, pro dignitate Regiæ Maietatis vitam profundere, interea
petere vt ad oſculum Regiæ manus admittantur. Reſponſum Regio
nomine à Cancellario Regni, facilè dare veniam Regiam Maietatem,
ſi quid ab eis libertatis amore, cuius ingentem eſſe vim non ignorat, pa-
rum conſideratè eſt actum, arbitrari, id eos in quo erratum eſt, fide &
obſequio deinceps compensaturos; nunc abirent, & pacatè ſe gererent,
nec deinceps hominibus ſeditioſis operam nauarent.

Milites Ro-
coſſiani Re-
gem depre-
cantur.

Miſſi deinde ad Palatinum Cracouiſem & Radiuſilum Rogoznen-
ſis & Premetenſis Caſtellani, ac Regni Referendarius, ij Regis & Sena-
tus nomine poſtularunt à Palatino atque Radiuſilo, vt ea de quibus pridie
actum erat, & quæ ad pacandum præſentem Reipublicæ ſtatum perti-
nerent, expedirent. Non ſe ſcire nec meminiffe aliquâ de re tractatum
heri fuiſſe, reſpondit Palatinus. Immò verò, inquit Caſtellanus Preme-
tenſis, ea quæ per Palatinum Podlachix, Regis & Senatus nomine vobis
propoſita ſunt, niſi nox ſuperueniſſet heri facienda erant: ſalutationis
tantùm cæremonijs peractis reliqui tractatus ad ſopiendoſ ciuiles motus
neceſſarij ad hodiernum diem prorogati ſunt: tu potiffimùm Palatine
docere debes, quis è Senatu abſoluti imperij Regi ſit auctoꝝ & conſilia-
rius, quis de tradendo vel potiùs prodendo exteris Regno, & quæ, quæue
ratione conſilia inierit; qui mali conſiliarij, ac ſuſpectæ fidei Senatores:

Conditioni-
bus que an-
teactâ die
propoſita fue-
rant ſatiſfa-
cere remiſ-
ſi Palatinus &
Radiuſilus.

hæc non solitis inuolucris tegenda, sed in apertum proferenda sunt, si Regiæ dignitati, & Senatus, proditiōis & nefariorum contra Rempubli-
 cam consiliorum insinulati, existimationi consultum esse volumus. Præterea vos qui conuentuum eiusmodi extra ordinem cogendorum auctores fuistis, ac proximè promulgatis literis, alium eiusdè generis conuentum indixistis, eiusmodi edicta contrarijs literis reuocetis: omnes qui vestris consilijs adhæserunt, vt pacatè se domi contineant admoneatis, acta Rocossiani conuentus Regiæ Maiestati tradatis, fidem vestram, ea quæ hîc aguntur rata fore, Regiæ Maiestati obstringatis. Mirari se respondit Palatinus, ea in præsentiarum proponi, quorû heri factam fuisse mentionem non meminerint: venisse se in Castra Regia, fide Senatus inductos: nec tanquàm bello captis sibi conditiones ferri posse, nec si ferrentur eas recipere velle. Hoc solum est, subinfert Referendarius Regni, quo præsens Reipublicæ tempestas, concitatiq̃ue motus sedari possint; id heri Regio & Senatus iussu per Palatinum Podlachia fuisse inculcatum, & frustra alia omnia futura, nisi hæc continuò fiant: nam Rege & Senatu populari inuidiæ obiecto, & sinistris suspicionibus onerato, non quieturos seditiosos homines, nisi ea, quorum expectatione omnium animi suspensi sunt in lucem proferantur: id vt faciant, non a Rege modò & Senatu, sed ab omnibus etiam ordinibus flagitari. Eos bello captos neminem existimare; non cogi, sed peti ab eis, vt ea pro eo, quem in Senatu & Republicâ dignitatis & auctoritatis obtinent loco, quæ cæteris ignota, illis comperta sunt, edisserant, Regem & Senatum calumniâ liberent, noxios prodant, Reipublicæ hoc ipso sublatis seditionum causis pacem restituant: id in tam frequenti status & Equestris ordinis confesso, ritè & legitimè expediri posse, ne si aliud tempus expectetur, præclara pacandæ Reipublicæ occasio frustra elabatur. Enimuerò causari Palatinus, nec locum, nec tempus his rebus pertractandis vel diiudicandis esse idoneum, quidquid sciat, priuatim Regiæ Maiestati dicturum, ac permissurum statuere de eo quidquid veller: malle denique in Comitijs Regni se legitimè in ius vocatum, ad dicendam publicè causam cogi: fidem Regi datam nunquàm se fefellisse, & proinde ad eam nouo iuramento obligandam stringi non posse. Subiunxit Radiuilius suam quoque erga Regiam Maiestatem fidem, semper constantem in dubium vocari non debere; suspicionum vel in Regem vel in Senatum iactarum auctorem se non fuisse, nec earum rationem reddere teneri: Acta Rocossiani conuentus, quæ in suâ potestate erant, vnâ cum Nurzynio familiari suo perijsse: nunc dimisso exercitu se pacatè domum iturum, nec ad Comitia, si ita Regiæ Maiestati visum fuerit, venturum. Excepit vtriusque sermonem Palatinus Lenciciensis, qui graui oratione castigatâ istâ Palatini tergiuersatione, ostendit nequaquàm seditiosis, & populum leuibus de causis in seditionem turbasq̃ue propellentibus satisfactum fore, si priuatim tantum ea, quorum causâ motus præsentis excitati

citati sunt, Regiæ Maiestati referantur, facilè calumniaturos homines id, quod soli Regiæ Maiestati priuatim communicabitur, aliquid magni momenti fuisse, atque deliberatâ taciturnitate, ne cunctis secretum pateret, suppressum, publicè id in lucem proferendum quod omnes angit, & nisi sciatur, metum incutit: luat quisquis criminis reus est pœnas; innoxij suspicionibus & inuidiâ liberentur. Ita tum colloquium illud finitum. Perinde placuit Senatui, qui absente Rege, quò sententiæ liberius dicerentur, habitus est, accersiri Palatinum Cracouiensem; qui cùm venisset, ac suo quisque loco confedisset, Matthias Pstrokowski Episcopus Premisliensis Regni Cancellarius, qui tum primum in Senatu locum tenebat, omnium nomine, conuerso ad Palatinum Cracouiensem sermone, in quas difficultates Respublica coniecta sit, perlatis ab eo in vulgus primùm ad Stæzicam, mox Lublini, postremò in conuentu Rocossiano, nec tamen explicatis suspicionibus, omnes re ipsâ expertos esse commorat. Obiectam esse absoluti imperij Regiæ Maiestati cupiditatem & vsurpationem: regni prodendi & in externos transferendi voluntatem; accusatum sceleris & perfidiæ Senatum: hoc metu perculsos omnes, non timore modò, sed nimia curâ accensos, furere plerosque; nec mirum. quid enim libero homini potius libertate? quis ingenuus eius retinendæ causâ non quiduis audeat? neminem esse ad præsens in Poloniâ, modò se nobilem natum meminerit, quamuis pacatissimi sit animi, & ab omni seditione alienus, qui non hac de re sermones publicè priuatimque instituat, qui non denunciati periculi metu perhorrescat, ac quid tandem illud futurum sit, auidè scire cupiat. Maximè expedire harum opinionum, quibus ortæ sint, fontes & circumstantias aperiri: quamobrem eâ libertate, quæ tantæ auctoritatis in Republicâ primi nominis Senatorem (quem priuato non fuisse motum affectu, sed publicam egisse causam credibile est) decet, quod in Rocossiano cōuentu se facturum receperat, nunc tandem diu celatum aperiret in Senatu secretum: id non magis Regis, Senatus, quàm ipsiusmet, vel potius omnium interesse; velle Regiam Maiestatem multis de causis hoc in præsentī Senatus cōsilio publicè declarari, idem se Senatus nomine ab illo petere, publicum Reipublicæ incendium omnium dudum suspensę expectationi satisfaciendo extinguere. Ad ea Palatinus, mirum sibi videri, res per se satis claras, & scripto ad Stæzicam proposito à se promulgatas, obscuras à plerisque existimari; quibus elucidandis nec tempus, nec locum præsentem idoneum esse, nec iudicium de ijs hîc institui posse. Temerè sibi imputari rerum nouarum studium; se ea in conuentu Rocossiano sensisse & dixisse, vt qui ea expenderit, longè à perniciosis consilijs se remotum fuisse sit perspeturus: non oblitum esse beneficiorum Regiæ Maiestatis; pacem vt cuius, sibi semper curæ fuisse, tumultus exosos habuisse, sed motum certis coniecturis, grauissimisque suspicionibus impendentis Reipublicæ periculi, hæc quæ comperta habuerit, & quæ saluâ conscientia filere non

confessus est Senatorem Regi addictorum cum Palatine Cracouiensi.

Episcopi Premisliensis Regni Cancellarij Matthiae Pstrokowski ad Palatinum Cracouiensem oratio.

Responsum Palatini.

potue-

potuerit, in medium protulisse; nihil tamen properè vel minùs confideratè à se factum. Communicatas cum decem Senatoribus in Conuentu Stæzicensi consilij sui rationes, quæ cum non improbarentur, petijisse, vt in publico Senatus Comitiorum consilio eas proponerent, paratum se fuisse stare iudicio amplissimi eius ordinis, cessurumque fuisse sententiâ, si is eam improbasset; sed nescire quo calu factum sit, vt scripta sua Senatui non exhiberentur, nec de ijs eo loco iudicium factum sit: quare cum sua monita & salutaria consilia contemni videret, ad ordinem Equestre meritò prouocasse. Non obscuris se motum coniecturis; sed cum videret exteros homines in Regnum venire, frequentes in aulâ Regiæ Maiestatis versari, priuata agitari consilia, grauem sibi inde iniectum fuisse scrupulum, quem illis scriptis se protulisse in publicum; quæ per se satis clara, maiori non egere explicatione: id tamen, si quis in re apertâ curiosus indagator esse voluerit, se facturum, modò loco competenti, legitimoque instituto iudicio interrogetur: nunc quoque priuatim Regiæ Maiestati mentem suam explicaturum. Cum hic dicendi finem fecisset, Hieronymus Gostomski Palatinus Posnaniensis, vir acer, & qui priuatim quoque Rocossianorum aduersis sermonibus sæpè exagitatus esset, suo pariterque publico dolore accensus, in eam sententiam prorupit. Imprimis grauitèr questus est incertis suspicionibus, & Regem in odium, & Senatum abrogatâ ei fide in contemptum populi esse adductum, legitimoque sublato Magistratu, & confuso rerum ordine, seditionibus & turbis occasionem esse datam, ita vt nec Rex, qui inter Senatum & Equestrem Ordinem rerum controuerfarum iudex & arbiter esse debebat, munere suo fungi possit, nec Senatus suspectæ fidei redditus, si quid inter Regem & populum in disceptationem venit, consilio moderari; ad Equestrem Ordinem, Regiâ & Senatus vniuersi iurisdictione circumscriptâ, & in ordinem redactâ, omnem nouo quodam exemplo translatam esse Reipublicæ potestatem. Se in illo Stæzicensi scripto nihil perspicere tale, quo suspensiones istæ firmarentur: id tantum actum, vt nec Rex, nec Senatus populi inuidiâ vacaret. Insimulatus Senatus, tanquàm Regi absolutè imperandi potestatem vsurpanti faueret, Rex veluti Regnum exteris prodere vellet: absurdum sanè videri, nec suâ nec filij causâ, sed vt alteri regnum traderet, illud affectasse, vt solutum legibus imperium haberet, quo ipse breui esset cariturus: illam quoque alteram suspensionem parum quoque sibi constare, Regem Regnum in externum quempiam transferre velle, simulque de coronando filio consilia inire. Iam verò quàm credibile sit, quempiam in Senatu reperiri oblitum posteritatis, qui se suosque omnes sciens prudensque perpetuæ vellet addicere seruituti. Sed vtcunque ea se res haberet, se paratum esse, si quid vel omnium Regni Ordinum, vel selecti consilij iudicio probatum contra se fuerit, pœnam capitis luere, dummodò accusator eandem pœnam, si falsò calumniatus fuerit, subire non recuset. Quamobrem ederet Palatinus

Leues suspensiones ob quas Palatinus ciuilem motum concitauit.

Sermonem Palatini Craconiensis excipit Hieronymus Gostomski Palatinus Posnaniensis,

ostenditque, quàm falsæ & leues sint consilia in Regem criminationes.

tinus Cracouiensis noxios, ac vniuersum Senatum inuidiâ oneratum, Regemque ipsum suspicionibus exsolueret. Urgebat idem Palatinus Trocœ-
 lis cæteri que omnes, & præcipuè Palatinus Podlachia, ostendens summâ
 Regem & Senatum atque Equestrem ordinem necessitate adductum,
 vt ad ea, quæ & in Villicienti conuentu suscepta sunt, & in præsentia
 tractantur consilia, descenderet: sed cum appareret aduersæ factionis
 conatus in eo esse, vt in eo demum, qui iam indicebatur conuentu, no-
 uo Rege electo præsentem Reipublicæ statum mutarent, nemini, qui
 saluam Patriam vellet, cessandum fuisse. Se quidem faciliè credere, aliâ
 mente Palatinum Cracouiensem fuisse, cum eiusmodi conuentibus ini-
 tia daret, sed idem expendere debebat impetum concitatae simul multi-
 tudinis non in illius potestate fuisse futurum: exit ille istic iam quosdam,
 qui palàm Regiæ obedientiæ renunciarent, aliumque Regem eligendum
 proponerent, & tum eorum insaniam Palatinum reprehendere, & coër-
 cere vel noluisse, vel non potuisse. Occasionem tumultuum aliter auferri
 non posse, nisi suspicionibus, quæ Regem & Senatum inuidiâ onerant,
 explicatis. Nominaret Palatinus Cracouiensis, quos in Senatu suspectæ
 fidei, quos Regi ad occupandum absolutum Imperium auctores esse scit;
 dent noxij pœnas, seipsum vltro offerre præsentis iudicio, omni aliâ re-
 nunciare prærogatiuæ, obijciantur & probentur crimina, statuatur pœ-
 na, non dignitate modò, sed fortunis ac vitâ se spoliari permissurum:
 subeat eandem accusator conditionem, si obiectum crimen falsò inten-
 disse compertus fuerit, reddaturque eo ipso Senatui pristina auctoritas.
 Ostendendum præterea, cum quo, & quâ ratione Rex de tradendo Re-
 gno consilia inierit; quinam tam subtiles & secreti conatus esse potue-
 rint, vt nobis inuitis & ignaris Regem daret. Hæc vel probanda sunt, vel
 si temerè Regiæ detractum dignitati, confessione erroris læsa fama resti-
 tuenda. Non esse causam, cur id in præsentis confesso fieri non debeat,
 vbi tot Senatores, tanta Equestri Ordinis frequentia, quorum vel iudi-
 cio, vel testimonio arcana ista ritè committi possint: non amplius nouæ
 rei expectatione anxij hominum animi pendeant, aut ad novos tumultus
 incertis pollicitationibus alliciantur. Aliter optatam tranquillitatem
 Reipublicæ restitui non posse, nisi ea quæ metum faciunt, in lucem
 proferantur. Hoc à Palatino Cracouiensi tanquàm huius scenæ auctore
 postulati, quidquid compertum habet, quidquid timet, quidquid suspi-
 catur aperiat, nec auidas tumultuantium mentes amplius suspensas te-
 neat. Acrius Castellanus Calissiensis, Non verbis coloratis, inquit, sed re
 satisfaciendum esse expectationi hominum, incertâ pro certis asseri non
 conuenire, ne plus nimio sibi assumeret, ne inani fastu tumeret, agnosce-
 ret errorem idem qui culpam renueret. Mitior Castellani Villiciensis
 Andreæ Comitæ de Tæczyn, eodem tamen spectans, fuit oratio. Eo
 animo nouis suspicionibus concitados omnes accurrisse, imprimis vt
 quid id tandem esset quod metum faceret, cognoscerent; deinde impen-

*Urgetur Pa-
 latinus Cra-
 couiensis, vt
 quidquid con-
 tra Regem &
 Senatum
 sciret, ederet.*

*Idem urget
 Andreas Co-
 mes à Tæczyn
 Castellanus
 villiciensis.*

dentia pericula auerterent, hoc vt aperiat, metuque & sollicitudine cunctos liberet peti à Palatino Cracouiensi: non fore maiorem hominum concursum, si is conuentus qui ad v. Idus Octobris indictus est, peragatur, quam qui in præsentia conspicitur: esse Regem, Senatum frequentem, magnamque Equestris ordinis multitudinem: boni Senatoris munus esse, quouis in loco aperire Reipublicæ vulnera, pericula auertere, & ne quid detrimenti capiat prospicere, pacatis animis longè aliter, quam in conuentibus temerè coactis fieri solet, hinc rei propositæ æquitatem discerni ac diiudicari posse, tot Senatoribus (nec enim omnibus perfidiam obijci credibile est) arbitris causam cognoscentibus: palàm igitur fatendum, quod hætenus silentio tectum est, & is scrupulus, cuius causâ vniuersa Respublica in discrimen adducta est, publico consilio discutiendus, ne silentio tectus, nouas pariat suspiciones, ac perturbandæ Reipublicæ rerum nouarum cupidis optatam occasionem præbeat.

*Respondit ad
superiora
Palatinus,*

Hic tum erat vniuersi Senatus sensus, vt nemo esset qui non idem à Palatino Cracouiensi postulare; qui, cum cæteri finem dicendi fecissent; Vereor, inquit, vt omnia quæ dicta sunt memoriâ complectar; quare si quid omiserò, me admoneri patiar. Existimabam ita nos in consilium ituros, vt citra cuiusquam offensam sententias diceremus, fefellit meam spem acerbior quorundam oratio, me tumidum, me inflatum appellant, qui cum tantos exercitus in manu haberem, pacati consilij auctor semper in Rocossiano conuentu fuerim: errat qui me temerè quidquam egisse existimat, cum certis ex coniecturis Reipublicæ periculum imminere arbitrarer, quicquid hac de re compertum habui, in conuentu Stæzicensi cum ijs, qui tum præsentibus erant, priuatim contuli, atque suspiciones meas scripto comprehensas Senatorum iudicio subieci; quas cum illi non esse contemnendas existimarent, vt in Senatu, qui tum in Comitijs erat, proponerentur, postulau: id cum contemneretur, nullumque fieret Senatus iudicium, ratus id tacito eius ordinis assensu probari, ne muneri Senatorio deessem, vtque fidem Patriæ datam exsoluerem, ad Equestrem ordinem rem totam detuli, quæ plerisque non ita obscura visa est vt maiori explicatione indigeret. Quid enim? an non species absoluti imperij ea est, quod Regia Maiestas à me sæpius literis appellata illis respondere noluerit: quod non eam, quam principio vxorem se ducturum ostenderat, ac in Senatu proposuerat, sed aliam, reclamantibus plerisque è Senatu, in matrimonium assumpserit, ac multa suo arbitrio inconsulto Senatu egerit? De transferendo in alios Regno quod Regia Maiestas iniuerit consilia, se non temerè suspicatum fuisse; nam & Castellanus Cracouiensis in eam adductus opinionem per Stanislaum Sulouium Canonicum Cracouiensem, Regiam Maiestatem, ne id faceret, admonuit: Supremus verò Marscalcus Regni, triennio abhinc in confessa multorum Tarnouiæ dixit, id iterum agi, vt Rex Re-

*& origines
suspicionum
contra Regem
ostendit.*

gno alteri tradito, ipse nos deferat; idem etiam hoc ipso anno priuatim Regi offensum, asseruisse Cracouiæ, se multò melius quàm Palatinus Cracouiensis Regis consilia perspecta habere, eaquæ in conuentu Rocossiano aperturum. Hæc erant quæ me permouerunt, vt Reipublicæ consulere; & cùm alia consilia parum feliciter succederent, indicto hoc extra ordinem conuentu salutis Patriæ prospicerem. Aberat tum fortè Marscalcus in curandâ valetudine occupatus; missi ad eum Premetensis & Rospiriensis Castellani, percunctatum ecquid his de rebus sciret, & an eorum, quæ Palatinus Cracouiensis ab eo dicta asserit, meminere. Ad ea ille, nisi auctores eius fabulæ Palatinus ediderit, necesse erit hæc ab illo falsò conficta esse existimari. Non cunctatus Palatinus Stephanum Casimirski hoc ab eo Tarnouiæ audiuisse, Stanislaum verò Chelmski se eiusmodi Marscalci sermonibus Cracouiæ interfuisse, ac vtrumque sibi id postea narrasse respondit. Absentes nominauerat testes, quibus refellendis cùm ad præsens locus non esset, vocatis ad se Trocensi & Podlachia Palatinis Marscalcus, Exiguam fanè, inquit, Palatinus temeritatis suæ & concitati tumultus prætexit excusationem, mequæ simul inuidiâ falsâ onerat. Equidem si, vt fingit, hæc ad se ab eis quos nominat delata sunt, prudentis & circumspecti viri officium erat, nonnisi me interrogato an ea dixerim, leuissimorum hominum figmentis præstare fidem, ac tum demum, si ita ex me rem se habere comperisset, testimonio dictorum meorum uti. Cæterum nec isti narratores, nec ipse Palatinus, nec quisquam hominum id me dixisse probabunt. Hæc tum illi quidem inter se & internuntios, Senatus verò vniuersus nequaquam sibi videri iustam & tantâ re dignam Palatini Cracouiensis excusationem, quamobrem urgere omnes, vt si quid maioris momenti haberet, proferret; vel si tam leuibus de causis tantos in Republicâ motus excitasset, hoc ipsum fateretur. Nihil, inquit ille, amplius quod sciam habeo, sed hoc ipsum sufficere arbitror, ne temerè quicquam egisse iudicari possim, conscientia quidem meâ, quæ graui urgebatur scrupulo, satisfactum esse mihi ipse sum testis.

Hæc ad Regem deferri visum. Ergo aliquot primæ auctoritatis Senatores, è loco, vbi Senatus habebatur, ad Regium tabernaculum missi. Postquàm quibus Palatinus Cracouiensis suas opiniones niti probationibus affirmaret exposuissent; Rex continuo, Quàm leuibus, inquit, homo iste coniecturis fidem nostram suspectam reddit, ipsi cernitis. Nunquàm ad nos à Castellano Cracouiensi Sulouius cum eiusmodi admonitione missus fuit, nihil inconsulto Senatu, in hoc ipso matrimonij nostri negotio egimus: fatemur quidem nos aliquot literis eius non respondisse, sed ideò factum, quòd cùm ille vellet, vt manu nostrâ rescriberemus, ac tam longis nos oneraret epistolis, quibus legendis (nedum vt illi manu nostrâ rescriberemus) satis fastidij erat, numquàm tantum otij habebamus,

Inter alios
 suspicionem
 origines,
 à Marsca-
 Regni ponit
 Palatinus
 Cracouiensis

qua Marscal-
 cus refellit.

Postulat Se-
 natus à Pala-
 tino Craco-
 uienfi, vt si
 quid maioris
 momenti sci-
 ret, promeret:
 qui nihil am-
 plius se scire
 asserit.

mus, vt huicillius postulationi satisfaceremus. Scripto igitur comprehensas suas istas probationes edat Palatinus, vt & futura atas, & vniuersi ordines in proximis Comitijs dispiciant, iustamne ille habuerit causam tanti ciendi tumultus, & vniuersæ Reipublicæ perturbandæ. Ea mandata postquam Cancellarius Regni, Palatino Cracouiensi Regio nomine proposuisset, paratum se ille respondit, ea quæ in Senatu dixisset, scripto attestari. Circumsteterant multi militaris ordinis tabernaculum, in quo Senatus habebatur, scire auidi quidnam illud foret, quod Palatinus in publicum prolaturus esset; quorum plerisque, cum iam Senatus consurrexisset, tabernaculum temerè ingressis, cæteris quoque idem faciendi data occasio, ad quos conuerso sermone Palatinus Russiæ; Est, inquit, cur Deo grates persoluamus, à quo id factum, vt tanto numero hîc congregati, salutaribus consilijs impendentem Reipublicæ tempestatem, discussâ opinionum nube, auerterimus; patent iam ea quæ diu occulta ancipiti metu cunctos distinebant, & quietos esse non sinebant: non sunt ea tanti momenti, quæ Regiæ Maiestati imputantur, vt meritò in odium subiecti sibi populi venire debeat: salua est Senatus fides & dignitas, nullius fraudis vel minima suspicio in quenquam eorum, ex his quæ à Palatino Cracouiensi dicta sunt, deriuari potest, & Regia Maiestas nullâ in re infregit iura & libertates nostras, & Senatus in illis tuendis semper præclare suo munere functus est. Quidquid est, quod Palatinum Cracouiensem ad concitandos hos tumultus permouit, id ex scripto eius, simul quàm exigui momenti illud sit, cuncti cognoscent. Cœperunt milites id ipsum confestim ex ore Palatini Cracouiensis scire velle, ac nonnulli militari ferociâ acrius in eum inuehi, pauentemque, & quid respondeat incertum, vrgeri: tum ille non se abnuere, quin totam consiliorum suorum rationem eorum iudicio subijceret, postulare tantum vt modestius agerent, nec sibi Regis & Senatus fidem secuto vim intentarent. Mitigauit animos Palatini Posnaniensis oratio, quæ & Palatinum Cracouiensem omnis periculi securum esse iussit, & militibus ne quid tale postularent, quod postridie erant scituri, persuasit. Soluta Senatu, cœpère eo ipso die nonnulli Rocossianorum militum immixti Regijs, seditionis iacere semina, asserere circumuentum Palatinum Cracouiensem, strui ipsius vitæ insidias, si liberè in confessu militari dicendi facultas illi permetteretur, ostensurum eum auctores perniciosorum consiliorum, petere, ne tanti viri opprimendi adiutores esse, atque oppressis Regiâ potentiâ maiorum suorum partis sanguine libertatibus, malè de posteritate mereri velint. Falsa erant, sed in tantâ hominum frequentia non deerant qui fidem illis haberent. Quare seditioso coacto coetu, postero die mittunt ad Regem, Palatinum sibi exhiberi postulantes; sed irrita mox ea legatio fuit, discusso, eorum qui sanioris consilij erant interuentu, tumultu: simul Iacobus Potocki,

*Rocossiani
milites in
exercitu Regio
seditionis se-
mina spargunt.*

*Quidquid
seditionis im-
minebat Re-
gio edicto
discussum.*

tock, cui Prætorianus miles ac peditatus parebat, Regio nomine, ne quis miles suo iniussu tabernaculum, in quo Palatinus Cracouiensis erat, adire auderet, edixit; & in auctores seditionis, cogendorumque præter militarem disciplinam clandestinorum coetuum, ni properè castris excederent, se animaduersurum pronunciauit: ac ne qua occasio rerum nouarum cupidis, diuturniori morâ & otij opportunitate, tumultuandi daretur, signum profectionis in diem tertium propositum. Interea verò ex Senatus consilio, Rex ad vniuersos Regni ordines datis literis significat, se cum ijs, qui Rocossiani conuentus nomine in armis erant, benignè transegisse, eos vicissim dedisse fidem, dimisso exercitu non amplius conuentum eum se continuaturos: quare hortabatur, vt cæteri exemplo aliorum domi se pacatè continerent, expectarentque comitia, in quibus si quid adhuc Ordines à se vltra id, quod in Vislicienſi conuentu est factum, postularent, se libenter morem omnium concordibus desiderijs gesturum. Perſcriptæ quoque Senatorum nomine literæ, quæ seriem rei ad Ianouecium gestæ, & quibus conditionibus Respublica pacata, ac cum Rocossianis transactum sit continebant. Simul Palatinus Cracouiensis suam, quam in Senatu fecerat coniecturarum & suspicionum, quibus permotus Rocossianum conuentum indixerat, declarationem ſcripto promulgauit. Radiuilus etiam datâ Regi cautione, pollicitus est fide bonâ se cum Palatino dimissuros exercitus, nullos deinceps concitatuſ motus, cæteris pacatorum consiliorum auctores futuros, & ad Comitia inermes, more solito venturos. Quod cum spontè & liberè promissum ab vtroque eſſet, nemo tum erat qui non sincerâ fide eos Regi reconciliatos eſſe exiſtimaret, priuatim quoque ad Regem, ſeorſim ambo admiſſi, ac benignè excepti, & audiſi, tantò magis Regiâ beneuolentiâ obſtricti credebantur; cæterum longè aliter rem cecidiſſe mox videbimus.

Iacobus Ptock, Prætorianij militis ac peditatus Præfectus.

Rex datis publice literis vniuersis ordinibus significat se cum Rocossianis transegisse.

Senatores quoque per literas suas seriem rei geste ad Ianouecium perſcribunt.

Palatinus Cracouiensis causas suspicionum suarum ſcripto declarauit. Palatinus & Radiuilus benignè à Rege excepti, & dimiſi.

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA.

LIBER TERTIVS.

1606. die
9. Octob.

Rex Craco-
uiam versus
profectus.

Ex Rocossianis & vniuerso ferè exercitu dimisso, septimo Idus Octobris ab Ianouecio Cracouiam versus progressus, præter aulæ solitum comitatum, mille equites præsidij causâ, nondum sopitis seditiosorum animis, secum duxit: in itinere ad Monasterium Caluimontis religionis causâ diuertit, vbi sacrosanctæ Crucis lignum deuotè veneratus, septimo, postquàm Ianouecio discesserat, die, Cracouiam peruenit. Actæ per vniuersum Regnum indictis supplicationibus Deo gratiæ, consentiente omnium bonorum applausu, & lætitiâ, quod tam grauis & formidolosa tempestas, saluâ Republicâ, incruento euentu disiecta esset: grata erat cunctis Regia benignitas, quietæ vbique res, & felix status Reipublicæ. Sed vt publicè sub specie pacis Ianouecio discessum est, ita priuatim graues inter Marscalcum Regni & Palatinum Cracouiensem discordiæ initium sumpserunt: ortæ à Palatini dato Senatoribus responso, ac postmodum literis publicè editis promulgato, quo, vt supra diximus, à Marscalco, velut auctore serij imminentis Reipublicæ periculi, suspicionem coortam sibi Palatinus asseruerat; Marscalcus verò à se quicquam tale fuisse profectum constanter negabat. Sed cum suum nomen publicè circumferri, seque immeritò inuidiâ onerari cerneret, ipse quoque multa de Palatino questus, intentatam sibi ab eo calumniam amoliturus, publico scripto, quo innocentiam suam testaretur, se immeritò non aliam ob causam, nisi vt concitatis à se tumultibus, & in seditionem actâ Republicâ, velamen temeritati prætexeret, ab eo appellatum fuisse ostendit. Responsum à Palatino non modò non seruata Senatoriâ dignitate, verum etiam adeò mordaci vel procaci verius scripto, vt nihil intactum reliquerit, quo fama, existimatio & dignitas Marscalci lædi posset. Præludia ea futuri motus fuere; nam Palatinus Cracouiensis fremens frendensque, se ad Ianouecium magis vi, quàm conditionibus in potestatem Regis venisse, atque istic in ordinem redactum, exprobratum sibi rerum nouarum studium, etsi non perfidiæ, temeritatis tamen Reipublicæ perniciosæ, Senatus grauissimo iudicio notam inultam, imminutam auctoritatem, iam partam Regi clementiæ famam, auersos à rerum nouarum studio animos hominum, multum partibus suis decessisse, plurimum aduersariorum potentiam auctam esse, magnoperè angebatur. Sed vires suas circumspectans, se nudatum populari

Graues inimicitie inter
Palatinum
Cracouiensem
& Marscalcū
Regni exarsere.

Palatinus
Cracouiensis
etiam post
acta ad Ianouecium in-
quietus.

populari aurâ, priuatis etiam exhaustum opibus, quiescendum sibi ali-
quantū ratus, ad Zamoscium, quod tutelæ nomine in eius potestate erat, Idem Thomas Zamoscij tutor,
se contulit, vt interea opulentis pupilli bonis se comitesque suos susten-
taret, iisdem paulò post simul & copijs Zamoscianis vsurus. Magnâ curâ & à reconcilia-
tione cum Marscalco alienus.
præcipui è Senatu contendebant, Rege ipso annuente, vt eæ inimicitia,
quæ priuatim inter Palatinum & Marscalcum erant sopirentur; sed cum
nihil pacati à Palatino responderetur, frustrâ tam salutares conatus fuere.

Non minori studio, sed magis præcoci audaciâ, Ioannes Felix Her- Acres inimi-
citia inter
Stanislaum
Stadnicium
& Felicem
Herburtum.
eius inge-
nium.
burtus in Stanislaum Stadnicki Castellatum Premisliensem proruperat:
is clarâ & vetustâ imprimis Herburtorum ortus familiâ, ingenio egregiè
studijs exculto, versatili tamen & inquieto fuit. Hunc iuuenem sangui-
ne sibi iunctum, Ioannes Zamoscus Regni Cancellarius, spectata in-
dole eius delectatus, initio inter intimos amicos habuerat, atque Rei-
publicæ negotijs admotum, protulerat ad studia vulgi, vt passim dignus
existimaretur, qui in locum eius succederet: mox leuē & tumidum
expertus, paulatim à contubernio primū suo, deinde ab amicitia remo-
uerat. Erat ei auunculus Ioannes Thomas Drohoiowski Referendarius Eius auuncu-
lus Drohoio-
uius.
Regni & Capitaneus Premisliensis, non absimili ingenio; qui cum hære-
ditarias quasi inimicitias cum Stadnicijs gereret, multæque cædes inter
eos fierent, denique anno proximè superiore, iusto propè exercitus agmi-
ne inter se concurrerunt, victor Stadnicus, Drohoiuius hastâ trans-
fixus, paulò post ex vulnere homo septuagenarius moritur, Herburtus,
qui cum auunculo militauerat, ægrè fugâ, ne in manus hostis veniret, se
subduxit. Cæso Drohoiuius Præfecturæ Premisliensis à Rege secundum
mortem auunculi obtinendæ Herburtus spem conceperat: quare initio
Rocossianorum motuum, primus Palatini Cracouiensis in Stæzicensi
conuentu conatus acerrimo scripto oppugnauerat, primus quid ille
moliretur, ad Regem detulerat, & ad opem ei ferendam promptum
alacremque se ostenderat: sed Rex dudum suspectum habens incon-
stantis hominis ingenium, cum aliquantisper expectatione eum suspen-
sum tenuisset, Præfecturam Premisliensem Adamo Stadnicio Castella-
no Kalissiensis fratri eius, qui Drohoiuium occiderat, confert. Offensus
eâ de re Herburtus, tacito in Regem exarsit odio, & cum apud Palatinū
Cracouiensem, suspectum se esse non ignoraret, in aliud tempus & com-
modiorem occasionem ea quæ animo agitauerat, distulit. Interea cum
Gabriele Bathoreo Stephani Poloniae Regis ex fratre nepotis filio, confi-
lia communicare cœpit. Bathoreus is beneficio Cardinalis Episcopi
Varmiensis Patruī sui in Poloniâ educatus, & ad mores Polonicos effor-
matus, postquàm iuuenis admodū in Hungariam rediisset, cæso Car-
dinali ad Bathoreum Essethi Dominum se contulit. A quo eâ conditione,
vt abiuratâ in quâ natus & educatus erat fide Catholicâ, profanum &
impium recentium Arianorum dogma amplecteretur, adoptatus, &
breui mortuo, diuturno auro quæsiturum opum, & pretiosæ suppellectilis
hæres, optatur.

hæres, adfluentibus ad eum seditiosissimis quibusque Hungaris, quibus tum Regnum illud domesticis motibus, & recenti à Cæsare Rudolpho defectione exagitatum plenum erat, magnam sibi potentiam comparauerat: adolescens planè omnium rerum inexpertus, & quâ ratione fortunam suam moderaretur, ignarus, vino & luxuriæ deditus, ac proinde temerarijs consilijs opportunus. Huius temulenti hominis opibus, ad Regis & Patriæ perniciem Herburtus abusus, cùm ipse de spe Regiæ gratiæ deiectus, ac àre alieno oppressus, desperatione rerum suarum præsentè Reipublicæ manente statu, præceps ad nouandas res ageretur, cum eo consilia conferre cœpit. Ac initio quò apud Regem fidem sibi conciliaret, literas Bathorei ad se binas scriptas ad Regem mittit: eum regnum ambire significat, se ab eo esse appellatum; existimare primarios Rocossiani conuentus concitatores non esse ab eo alienos: eorum sollicitatione factum, vt in spem Regni occupandi veniret, se intereà eius fauorem & amicitiam simulaturum, quo conatus eius perspectos habeat. Cæterùm ipsius adiutus copijs, cùm nongentos circiter milites sub signis haberet, quo tempore Rocossianus conuentus ad Sendomiriam agebatur, Rexque Visliciaë esset, ille neutro inclinans fortunam vtriusque partis præstolabatur: donec reconciliatâ cum Palatino Cracouiensi gratiâ, ad Rocossianos flecteret animum, ad omnem occasionem intentus, quâ vetus in Stadnicos odium, ob cædem auunculi & præreptam sibi Præfecturam Premisliensem exsaturaret. Fractis ad Ianoecium Rocossianorum viribus, pacatâque, vt tum videbatur, Republicâ, cùm spe pacis publicæ inde discessum esset, Herburtus abeuntis Stanislai Stadnicij Castellani Premisliensis vestigia legens, cum in villâ Regiâ Chotyniec assecutum, nihil tale cogitantem capit, ac celeriter suo arbitrio sumpturus de eo pœnam, Leopolum primariam Russiæ Urbem abducit. Sed superueniente Adamo Stadnicki Castellano Calissiensis cum longè maioribus quàm Herburtus haberet copijs, dum Ioannis Zamoscij Archiepiscopi Leopoliensis interuentu, conditiones capti Castellani Premisliensis eliberandi ferantur, egregio astu Stadnicus intra præsidia fratris deductus, è manibus inimici elabatur. Id indignè ferens Herburtus, collectis copijs versus Premisliam progressus, dum incautiùs se gerit, à Stadnicis capitur; ac tum demum necessarijs illi oblatis conditionibus, ijsque iuramento ac sponsione firmatis (quibus illum non stetisse paulò post ostendemus) magis simulatâ quàm conciliatâ gratiâ dimittitur. Hæc licet inter priuatos acta, omittenda non putauimus, quia ad materiam, de quâ agimus, pertinere videntur; publici enim tumultus priuatorum maximè odijs aluntur: idque eò magis cùm laxatis licentiæ frenis non iure, sed vi & armis quisque suas iniurias ultum it: quod licet legibus nostris seuerè vetitum sit, ita tamen hac nostrâ tempestate corruptis bonis moribus perniciosâ ea consuetudo inoleuit, vt nemo sit, modò tantum vitium habeat, quibus vim inferat, qui non iure belli sibi vtendum existi-

*Eius simulata
erga Regem
fides.*

*Cum Palatino
Cracouiensi
redit in gratiam
eiusque partes
sequitur Her-
burtus.*

*Idem Stanislai
Stadnicij
Castellani
Premisliensem
capit.*

*Stadnicus
liberatus.*

*mox ipse
Herburtus à
Stadnicis
captus & cer-
tis conditioni-
bus dimissus.*

existimet. Sed nos institutum nostrum prosequamur.

Venerant per eos dies Cracouiam ad Regem à Basilio Suiscio, qui cæ-
 so Demetrio Principatum Moschouiae inuaserat, Nuntij Gregorius Kos-
 cieneuicius Wolhomski & Andreas Ioannis; Summa legationis erat: *Moschouitici
 legati cæso
 Demetrio ty-
 ranno ad Re-
 gem venerunt
 questi fœdus
 à Polonis
 violatum.*
 Questi Gregorium quendam Otrepouicium Bogdani filium, malefi-
 cum, impostorem, transfugam, religiosæ vitæ, cui addictus erat, deser-
 torem, & apostatam, Polonicis copijs & auxilijs instructum, ad occu-
 pandam Moschouiam à Rege & Senatu immissum fuisse; non alio ani-
 mo, nisi vt eâ arte Moschouiae amplissimum Imperium, cædibus & in-
 cendijs vastarent, ac priscum religionis suæ ritum abolerent, quare fœ-
 dus iuratâ fide ictum violatum esse referebant. Deinde potitum impo-
 storem Imperio, summâ crudelitate illud exercuisse; opes sacrationis
 ærarij prodegisse; Moschos conspiratione cum Polonis, sub specie nu-
 ptiarum eò inuitatis factâ funditus exscindere voluisse. Palatino Sendo-
 miriensi, nauatæ operæ præmium, Pscouiensem Ducatum & magni
 Nouogrodi Imperium dare voluisse, ac penitus omnem Moschouiticam
 Monarchiam euertere in animo habuisse. Moschos re cognitâ meritas
 tandem ab eo pœnas exegisse; in eo tumultu cæsos quosdam Polonos,
 qui nullo non iniuriæ genere homines innoxios, dum Tyrannus rerum
 potiretur, affecerant, sed interuentu Procerum multos seruatos, & Mo-
 schouiae Principem Basilium Suiscium esse renunciatum; cum eo de in-
 staurando fœdere mutuique abolendis iniurijs Rex ageret, vt pax vtrique
 genti optata confici, ijque qui detinentur liberari possint. Responsum à
 Rege, malè illos queri violatum à Polonis fœdus, quod illi ipsi fregissent:
 Demetrium, seu quisquis ille fuit, qui sub hoc nomine non magis ipsis,
 quàm Polonis imposuit, non antè à Rege Principis nomine dignatum,
 quàm ipsorum Moschorum magno numero ad eum confluentium con-
 fessione, pro certo existimatum fuerit, eum verè esse Ioannis Ducis Mo-
 schouiae filium; fauisse quidem illi quosdam è Polonis priuatim, & ad
 Imperium aspiranti initio tulisse auxilium; sed mox quamprimùm Ho-
 dunus de eo queri cœpisset, Regijs mandatis reuocatos: cætera Mo-
 schorum eum fauore vsus: in eorum potestate fuisse reciperent necne
 hominem sibi magis, quàm Polonis notum: eorum exercitus & Impe-
 ratores sponte in illius fidem concessisse: deinde extincto Hoduno, fi-
 lium quoque ipsius à Moschis fuisse interfectum, portas Moschouiae vltro
 pereos apertas; magno applausu ad eum, quem nunc maleficum im-
 postoremque appellant exceptum, delata Imperij insignia. Ab eo mis-
 sos publicè ad Regem & Senatum legatos, sponsam Palatini Sendomi-
 riensis filiam in matrimonium petitem, solenni que ritu eâ desponsatâ
 ad nuptias inuitasse: eò, fretos publicâ fide plerosque magni nominis
 viros, honoris causâ, vt sponsam deducerent iuisse, non prohibitos fi-
 nium ingressu, sed coniter vbique exceptos, inter ipsa hospitalis mensæ
 fœdera mactatos, bonis, fortunis exutos, feminas illustres ludibrio
 habitas:

*Responsum à
 Rege datum
 Legatis Mo-
 schouiticis,*

habitas : ac ne quid sceleris deesset , Regios Legatos iure gentium sacro-
sanctos violatos , & cum alijs , quos cædes nō absumpserat , sub custodiam
datos : hæc certè esse fracti & violati ab eis fœderis manifesta signa. Si
in Demetrium præcipuo ferebantur odio , potuisse prius , quàm eò Polo-
ni venissent , tollere tantoperè sibi inuisum hominem ; sed studiosè hanc
dilatam ab eis fraudem , quò suam crudelitatem & auaritiam sanguine
& spolijs innoxiorum hospitem explerent : scituros breui quanto se cri-
mine obstrinxissent , non defuturas Regi tantæ iniuriæ vindicandæ ra-
tiones , eos interim Deum ipsum impij facinoris scelus auersantem , ulto-
rem experturos , ac perfidiosè fuso cruori , sanguine suo parentaturos.
Vera erant quæ obijciebantur , nec à Legatis Moschis refelli poterant.
Igitur postularunt , mitteret ad Principem Legatos Regia Maiestas , il-
lum continuò dimissurum eos qui detinentur , & læsis satisfacturum.
Huic eorum postulationi responsum. Non expectarent Moschi Legatos ,
ni bellum experiri malint ; vix iam cæde & captiuitate cognatorum ami-
corum suorum meritò exacerbatos & in ultionem ruentes homines , à
Regiâ Maiestate contineri ; eorum animos non nisi libertate captiuorum
leniri , & sedari posse : de cæteris iniurijs Regiam Maiestatem per Inter-
nuntios suos acturam. Cùm iniecta fuisset obiter mentio de Petro quo-
dam , qui se filium Theodori , qui postremus è verâ Moschorum Princi-
pum stirpe imperium tenuerat , ferret , ac in finibus Russiæ versaretur : ni-
hil se de eo audiuisse responderunt ; ne tamen , si quid moliri conaretur ,
Rex illi tanquàm impostori suppetias ferret , submissè petierunt. Non su-
perba , more gentis , fuit ea legatio , multa in ea timoris indicia , adeò vt
vel tunc appareret , desperatione rerum suarum , plurimùm Moschos de
veteri fastu remisisse. Ita tum Moschouiticis Nuntijs dimissis , libera Re-
gi & Ordinibus in proximis Comitijs deliberatio relinquebatur , quid de
Moschouitico negotio statuendum esset.

*Moschi aliàs
superbi, tunc
modestiam
multaq; ti-
moris indicia
præferebant.*

*Comitiorum
expectatio.*

*quorum ob
incommodum
anni tempus
dilationem
Rocossiani
male inter-
pretantur.*

Confedissee aliquantisper ciuiles motus videbantur , omnium animis
expectatione comitiorum suspensis : ea cùm paulò tardiùs propter in-
commodum anni tempus indicerentur , nacti eam occasionem plerique
Rocossianæ factionis , in Cracouiensi & Sendomiriensi Palatinatibus , E-
questris Ordinis homines , seditiosis clamoribus ijs qui statis temporibus
iuri dicundo præerant , ne ius redderent prohibitis , eò audaciæ deuene-
rant , vt Regem contumaci satis & nimis asperâ perurgerent legatione ,
ne diutiùs Comitia differret , obiter etiam censoriâ libertate Regis cum
Rocossianis ad Ianouecium transactione perstricta. Pækoslauius eâ lega-
tione fungebatur , pridem iam Stephani adhuc Regis tempore , seditio-
nibus excitandis infamis : ac ob eam causam cùm inter alios , qui quòd
Maximilianum Archiducem per vim Regno imponere niterentur , ho-
stes Patriæ erant iudicati , bello ad Bycinam captus esset , eâ conditione
fuit dimissus , ne vnquàm Reipublicæ negotia attingeret : sed tum factæ
sponsionis oblitus , vt animo & ingenio suo morem gereret , consopitis
iam

iam ferè domesticis motibus, ignem subijciebat, Responsum vtrisque, ne tantoperè desiderio Comitiorum angerentur, & his ipsis diebus indicenda fuisse, sed dilata aliquantisper, quòd & alieno anni tempore commodè expediri ea non potuerint, & proximis motibus omnium immenso sumptu exhaustorum, habenda ratio fuerit. In maiori quoque Polonia iisdem ferme diebus, paucorum audacià, noua tumultus initia facta sunt, auctore potissimùm Petro Lascio, qui inani eorum quæ diceret faceret ostentatione, linguâ manuque promptus, tantum sibi popularis auræ parauerat, vt quamuis Russiâ ortus, ac nuper quæsita matrimonio certorum bonorum in maiori Polonia hæreditate, Nobilitati Palatinatus Calisiensis insertus, primas tamen sibi partes in conuentibus eius oræ vsurparet. Is Sigismundo Grudzinski Palatino Rauenfi, quem Regi ob negatam bonorum Præfecturæ Sochaceuiensis administrationem, infensum esse non ignorabat, quò renascenti seditioni qualemcunque auctoritatem vnius Senatoris accessione adderet, facile persuadet, fore, vt Rege pulso, vel in ordinem redacto, ille qui vnus ex Senatu Reipublicæ causam suscepisset, principem deinde in Senatu locum sit habiturus, & ingentes opes nauatæ operæ præmium acquisiturus. Quem callidis consilijs facile in suam sententiam pertrahit; ambo paucis adiunctis Colum oppidum obeundis maioris Poloniæ conuentibus destinatum, pridie Idus Februarij veniunt, ac de communi consilio, ad Bernardum Macieioium Cardinalem & Archiepiscopum Gnesnensem non longè à Colo in arce Vnieouiensi degentem mittunt; se quidem eo animo huc venisse, vt cum Rempublicam oppressam, nihilque eorum factum, quæ concordia Rocossiani cōuentus cōsensu decreta erant, videant; diem continuando eidem cōuentui præfigerēt: cæterum ne qui ex eo motus in Republica fierent, hæc extraordinaria remedia non amplexuros, si à Cardinali, tanquam Senatus Principe, his de rebus dato diplomate sibi caueatur. Inprimis Senatores non nisi solito comitatu ad futura Comitia venturos. Regiam Maiestatem nulla externa auxilia in præsentia parare, neque paraturam, nec ijs ad opprimendum ordinem Equestrem vsuram. Scita Rocossiani conuentus, quæ concordia Equestri ordinis postulatio- ne proponentur, in Comitijs approbatum iri. Postremò eis qui indicendi Rocossiani conuentus auctores fuerunt, id ipsum fraudi damnoùe non fore. Conatus est multis rationibus persuadere ijs Cardinalis, vt huiusmodi cœptis desisterent, neque temerarijs consilijs se & Rempu- blicam in periculum præcipitarent: ostendit frustra ea timere illos, quorum nomine sibi cauere postulant; nam neque Senatum pacis & concordia auctorem, cum aliorum animi eodem inclinent, arma sumendi habere causam, neque Regiam Maiestatem in summo suo discrimine, solis gentis nostræ subsidijs confisam, atque ijs satis munitam, externis auxilijs, quibus parandis nunquàm animum adiecit, egere, aut hactenus eguisse. Iam vt ea, quæ præsens Reipublicæ status requirit, ritè in Comitijs

*causa cur
comitia cele-
rius indicta
non fuerint.*

*Novi tumultus
initia in
maiori Polo-
niâ.
Eorum Petrus
Lascius au-
ctor.*

*Eius consilio-
rum socius
Sigismundus
Grudzinski
Palatinus
Rauenfis.*

*Eorum à
Cardinali
Macieioio
Archiepiscopo
Gnesnensi po-
stulata.*

*His cœptis eos
desistere hor-
tatur Cardi-
nalis Macie-
ioius.*

*frustrà eos
dehortante
Cardinali,
proposita sua
urgent.*

*V. Calend.
Aprilis ad
Andreouiam
Rocossiano
conuentui
præfigunt.*

*iustitium
edicunt;*

*sed nemine
curante.*

*Regis benigni-
tas ceteros in
officio conti-
nuat.*

tij expediantur, ac scita Rocossiani conuentus rata habeantur, in eorum fore potestate, qui in Comitij publica consilia tractabunt, eorum concordia Regiam Maiestatem libenter accessuram. Denique eam esse Regiam Maiestatem benignitate, ut facile iniurias animo deponat, usum quoque eadem clementia erga Rocossiani conuentus auctores, Patria amore eo progressos, sibi quoque id curae fore, ut erga illos placatum Regiae Maiestatis animum reddat. Interim postulare, ut his contenti sint, indictaque iam à Regia Maiestate Comitia praestolentur. Ceterum illi, qui non eo animo quod vel cautione aliqua egerent, vel Principis Senatus consilij uti vellent, sed ut diu meditati conatibus suis aliquam aequitatis speciem (nempe quod non ex voto sibi à Cardinale responderetur) prae texerent, haec proposuerant, causati Cardinalem suis postulationibus annuere noluisse, multis, quod Regi inuidiam conciliarent fictis, Reipublicae periculis commemoratis, actionibusque Regijs sinistra interpretatione exagitatis, Rocossiano conuentui v. Calendas Aprilis ad Andreouiam continuando diem locumque praefigunt: hortati omnes, qui saluam Rempublicam esse cuperent, eo ut venirent, finem Rocossianis consilij & deliberationibus imposituri. Interea quod securitati eorum, qui Andreouiam venturi erant, consulerent, militares Praefectos designant, militemque scribere iubent, binum tributum sciunt, iustitium edicunt, omnibus quicunque genere nobilitatis censerent, tam qui militiae vel aulae Regiae adscripti sunt, quam qui Senatoribus ac priuatis personis operam suam addixerunt, ut patronis relictis, ad vexillum libertatis conuolent, mandant. Denique sacri ordinis Praesides & vniuersum Ecclesiasticum statum ad consilij societatem inuitant, amice de rebus ijs, quae in quaestione & controuersa sunt transacturi. Recensendo exercitui ad Siradiani decimum tertium Calendas Aprilis diem assignant. Haec verbis magnifica, re prorsus inania, scripto comprehensa publice proponunt.

Surdæ ad ea hominum aures, qui proximo ad Sendomiriam conuentu, satis re ipsa experti fuerant, quod talia consilia priuato studio magis, quam boni publici causa suscepta tenderent: praecipue quoque mentes expectatione Comitiorum, quae Rex ad nonam Maij Varlauiæ indixerat, importunis seditiosorum sollicitationibus & promissis parum mouebantur. Et Rex quod auerteret dubios, fluctuantelque in fide confirmaret, ac falso iactatas ab aduersarijs suspiciones à se remoueret, benigno rescripto aculeatis Rocossianorum sermonibus respondit, atque proximè prioris anni, actionum consiliorumque suorum, quibus in pacandâ Republicâ usus erat commemoratis rationibus, modò pacati esse velint, se in proximis Comitij cunctorum expectationi satisfacturum, & promissa impleturum recepit: Illud postremo contestatus, si qui otij, pacis & concordiae pertaesi motus cierent, sibi quoque & animum & rationes non defuturas securitati publicae prospiciendi, nec dubitare vniuersos

fos Ordines, in asserendâ pace publicâ ac dignitate Imperioque suo ad se concordibus votis, Deo ita volente, delato tuendo sibi præstò futuros, auxiliumque & subsidium contra seditiosos & novorum consiliorum auctores, laturos. His & similibus verbis ad permulcendos hominum animos accommodatis fiebat, vt non ex voto auctoribus noui motus consilia procederent. Perculit eosdem Russiæ procerum Leopoli sexto Idus Martij pro Rege factus consensus, quo confestim vteius Pro-
 uinciæ Nobilitas ad Visnam sexto Calendas Aprilis conueniret armata, promulgatum erat. Cæterùm ne nihil agere viderentur, iidem ipsi qui Colensem conuentum obierant, paucorum accessione aucti prope Si-
 radiam copias recensituri, die præstituto conueniunt. Id ipsum verita-
 Siradiensis Palatinatus Nobilitas, quæ per hos motus, constantis in Re-
 gem fidei & pacatorum consiliorum studij maximam laudem tulit, Du-
 cibz Alexandro Koniecpolski Palatinò Siradiensi, viro auitæ Nobilita-
 tis, & priscae erga Reges obseruantiae, ac Stanislao Bykowski Castellano
 Lancieniensi & Capitaneo Siradiensi, vtroque belli & pacis artibus insi-
 gni, frequens ad Siradiam conuenerat eo animo, vt Rocossianorum
 conuentibus obuiam iret. Itaque vt eos proximè confedissee intellexerunt,
 legatos suos, quorum princeps erat Georgius Radoszowski Boxa Suc-
 camerarius Vielunensis, vir in multis Reipublicæ negotijs ab ineunte
 ætate præclarè versatus, ac tum septuagenario maior, ad eos mittunt, ac
 principio præfati, sibi quoque publicæ libertatis tuendæ innatum esse
 studium; cæterùm se eorum conatus suspectos habere; quippe cùm li-
 bertatis assertores dici cupiant, primi ipsi illam alijs, dum cunctos dicto
 suo parere iubent, & priuati homines priuatam vsurpent & in alios ex-
 tendant, auctoritatem, adimunt; id cùm præter institutum maiorum
 fiat, sibi minimè placere posse, proinde cùm nihil commune cum sedi-
 tiosis hominibus habere velint, fraternè ab ijs postulare, ne in sui territo-
 rij agro eiusmodi conuentus instituant, sed quamprimùm hinc exce-
 dant, Patriam ne turbent, ius exerceri ne vetent, armis positis pacatè se
 gerant. Pudebat tum Rocossianos suæ infrequentiae adeò vt in conspe-
 ctum Siradiensis Nobilitatis venire non ausi fuerint, nec sanè quidquam,
 quod ad rem pertineret, legatis responderunt. Itaque cùm Siradiensi No-
 bilitate inuita iter versus Andreouiam institutum prosequi non possent,
 nec diutiùs eodem in loco hærere auderent, solutis ordinibus quâ quis-
 que poterat, deuio itinere superandi fluuij Vartæ causâ digressi, paulò
 feruùs quàm decreuerant Andreouiam venerunt.

Russia Proce-
 rum insignis
 erga Regem
 fides;

item Nobili-
 tatis Palati-
 natus Siradiensis,

auctore A-
 lexandro
 Koniecpolski
 Palatino
 Siradiensi.

Hos veritè
 Rocossiani;

quare deuitum
 iter suscipiunt
 versus An-
 dreouiam.

Indictis interea à Rege Comitijs, agebantur morè solito particulares
 Palatinatum conuentus, in quibus Rex per oratores suos rerum tra-
 ctandarum seriem proponens, principio ijs quæ superiori anno turbu-
 lento Reipublicæ statu gesta sunt obliuioni potius tradendis paucis com-
 memoratis, pacem publicam stabiliendam esse ostendebat, se quamuis
 tantis affectum iniurijs, tot oneratum suspicionibus, & immeritò in

Indictis à Re-
 ge Comitijs
 peragebantur
 conuentus
 particulares.

odium subiecti sibi populi adductum, non tam eo nomine queri, quàm quidquid id est iudicandum ordinibus relinquere, an fieri debuerit. Agnoscere Regiam Maiestatem singulari Diuinæ bonitatis erga se Regnumque hoc clementiâ factum esse, vt rebus ferè perditis, & extremâ spe pendentibus, nihil tamen aduersi acciderit, sed pristinus Reipublicæ status conseruatus sit: expertam esse Regiam Maiestatem vetustis annalium monumentis consignatam inclytæ gentis Polonæ erga Reges Principesque suos fidem: eâ re adeò Regiam Maiestatem delectari, vt spectatæ virtuti tam benè de se meritæ gentis, libenter, quod & hætenus fecit, non Imperium modò suum, sed famam, salutem, vitamque suam permittere velit: precari interim Deum Optimum Maximum, vt dissentientibus animis, concordia nexu consociatis felicem & optatum consiliorum effectum largiatur: velle imprimis Regiam Maiestatem, ea quæ Vislicia scita sunt, auctoritate Comitiorum firmari: non abnuere quin & alia, quæ concordi ordinum consensu à se postulata fuerint concedantur atque statuuntur. Habet iam camera Regia, quemadmodum Vislicia postulatum fuit, suum Præfectum, dimissi ab aulâ externi homines, præter paucos Suecos, qui illius Regni negotia curent, ac nonnullos Pruthenos, Liuones, & Æstones, qui cum sint huius Reipublicæ membra, eos pro externis censerì non posse. Componendæ eius, quæ inter sacrum & secularem ordinem, diu iam in quæstione est, controuersia rationes plerasque pendere ab arbitrio summi Pontificis: ad eum missum esse Nuntium Regiæ Maiestatis, scriptas Cleri vniuersi nomine literas, petitumque vt eo annuente aliquid de iure decedere liceat: cupere magnoperè Regiam Maiestatem ea ordinum dissidia, quæ magno Reipublicæ incommodo exercentur, tandem aliquando tolli, & componi. Expetitam à maioribus Polonis fluuij Vartæ nauigationem, missò ad Electorem Brandenburgicum, qui in suâ potestate ostia eius fluminis habet, oratore, curari. Proximis Comitijs satis explicatum esse quo in statu sit negotium feudi Prussici, quod iure & Regum Poloniæ concessione sibi deberi familia Principum Domus Brandenburgicæ contendit. Curam quidem Principis ægri cum diutiùs proferri non potuerit, ex frequentissimi Senatus consilio & assensu ad Illustrissimum Principem Electorem, interpositis conditionibus & pactis delatam esse, ius verò ipsum feudi, eiusque cognitionem Ordinum Regni iudicio reseruari: actum fuisse aliquoties hac de re, propositis vtrunque rationibus, sed nihil hætenus conclusum, dispicerent Ordines quid de eo statui oporteret. Castris, in finibus, Tartaris oppositis, à Rege ex pacto construendis, loca præfigi, eosque, qui id facerent, atque priuatos à publicis fundis in illâ desertâ, sed si excoletur frugiferâ regione secernerent, publicâ ordinum Regni auctoritate designandos esse. Velle Regiam Maiestatem hac ipsâ ætate dare initium huic rei, sed frustrâ in vastâ illâ solitudine arces construì, nisi eodem quoque coloniæ deducatur; id fieri posset, si hominibus Equestri Ordine

natis

De compositione inter status.

De nauigatione Vartæ fluuij.

De feudo Prussico.

De arcibus in consiniis contra Tartaros extruendis.

natis incerti iuris possessiones hæreditario iure conferrentur, vt simul & arcium præsidij & agros incolentium multitudine, hostes à populatione & vagis excursionibus arceri possint. Disciplina militaris laxatis licentiæ frenis dissoluta, quomodò in pristinum statum restitui possit, in eundas esse rationes; ne miles publico stipendio conductus in extorquendâ annonâ adeò sit priuatis hominibus grauis, ne perniciosas contra Patriam conspirationes ineat, & vt ad bella capeffenda promptum se exhibeat, ita vicissim parere imperio discat, curaturam Regiam Maiestatem, vt quò præmijs ad nauandam Patriæ operam allici, & in officio contineri possit, eorum qui sex annorum emerita stipendia habuerint, testimonioque Ducum & militaris fortitudinis & ciuilis modestiæ laudem tulerint, in conferendis beneficijs prima ratio habeatur. Bona Reipublicæ, doti defunctæ Reginae subiecta & obnoxia, eius morte immunia facta esse, de quo ne quis ambigere possit, reddituram Regiam Maiestatem in proximis Comitijs in eam rem data diplomata; interim postulare, vt præsentì coniugi suæ dotalitia bona, quæ reformationis titulo suæ Serenitatis iuri obnoxia forent, ordines in iisdem Comitijs designare velint. Cum Imperatore Turcarum foedus quidem non esse hætenus renouatum, quòd is cui erat mandatum, vt Regis & Reipublicæ nomine apud eum legationis munere fungeretur, primò publicis, quæ cum proximo anno satis exercuerunt, deinde priuatis negotijs impeditus id ex æquo intermiserit; cæterum ne ea mora periculo Reipublicæ esset, satis à Regiâ Maiestate eò missis Nuntijs, qui tarditatem legationis excusarent, cautum esse, eoquæ factum, vt quamuis tot illatis frequentibus Cosacorum in ditiones Turcicas excursionibus damnis, occasio barbaris data fuisset eas iniurias armis vindicandi, nihil tamen istic motum fuerit. Nunc iam alium legatum missum esse, qui ictum cum Regiâ Maiestate & præsentis Imperatoris patre foedus, ex veteri consuetudine firmaret; id stabilius certiusque fore, si Cosacorum licentia coërceretur, quæ eò usque creuit vt ex libitu suo bellum inferant, ac prædas agant. Varnam proximo anno nobile Turcarum emporium ab eis direptum esse, decem Turcicas trirenes mercibus onustas interceptas; & nisi in legitimam aliquam imperij formam colluuiies illa redigatur, ingentem Turcici belli tempestatem inopinantibus nobis, eos in Republicâ concituros. Tartarum missis proximè Legatis, pacem petere, & foedus sancire velle: missum quoque eò esse à Regiâ Maiestate legatum, qui de illatis damnis quereretur, nec antè stipendium solitum illi datum iri ostenderet, quàm is in posterum caueret se suos subditos ab hostilibus in fines Regni excursionibus cohibiturum. Liunioniam Prouinciam sanguine Polono partam, extremam iam opem implorare, eius possessione magnâ ex parte hostem quidem esse exutum, & aliquot nobilissimis victorijs

*De militi
discipli
rest.*

*De contra-
dote Regina
mortue.*

*De fœdere
cum Impera-
tore Turca-
rum.*

*De Cosaco-
rum licentiâ
coërcendâ, à
quibus Varna
nuper expu-
gnata.*

*De Tartaris
ab incursio-
nibus cohi-
bendis.*

*De stipendijs
militis in Li-
uonia mili-
tant.*

*De legatione
Moschouiti-
câ, & quid
Moschis re-
sponsum.*

*De bello
Moschis infe-
rendo.*

*De temeritate
paucorum
qui nouum
tumultum
concitare co-
nabuntur.*

Caroli Chodkieuicij pro Magno Ducatu Lithuaniae exercituum Præfe-
cti ductu profligatum : sed milite ob non numerata stipendia inde exce-
dente, Prouinciâ omni præsidio esse destitutâ , venturâ rursus , ni
prouideatur, in potestatem hostis hanc ipsâ illius occupandæ occasio-
nem captantis. Iam ipsum militem Regijs possessionibus per vim occu-
patis hære in visceribus Regni, vastare patrimonium Reipublicæ, exue-
re miseros colonos omnibus fortunis , nec iam à bonis hominum Eque-
stris ordinis abstinere : illaturos magnam Reipublicæ calamitatem , nisi
solutis stipendijs (quæ quâ ratione confici , & repræsentari possint , in fu-
turi Comitijs expendendum) exauctorentur, vel iterum militari sacra-
mento adigantur. Moschouiam cæso eo , qui Demetrii nomine eum
Principatum inuaserat, ciuili hucusque redundare sanguine : missos inde
fuisse ad Regiam Maiestatem Nuntios questum , per vim hunc ipsum
Demetrium à Polonis sibi obtrusum , ac fœdus eo ipso violatum fuisse.
Responsum illis ita esse , vt omnis fœderis fracti culpa in illos retorque-
retur; nam, quisquis ille fuerit Demetrius, eum ab illis vt Principem palam
inuitatum, & eò venientem receptum, eo inaugurato in Poloniâ lega-
tos publicè missos , ad nuptias Regem inuitatum , mox infidiosè multos
Polonos eorum fidem secutos alios immani feritate cæsos ; alios , ac in
his legatos Regios contra iura omnium gentium in vincula coniectos.
Ad ea Moschos cum quid responderent non haberent , hoc vnum
postulasse , vt eò suos Nuntios Regia Maiestas mitteret , quos iam à
Regiâ Maiestate expeditos esse , qui & iniurias factas quererentur , &
res ablatas , hominesque interceptos repeterent , pacemque, si quis ef-
set cum quo hac de re agi posset, firmarent. Cæterum tot acceptis à
gente barbarâ , & nomini Polonò inimicissimâ iniurijs , an ad eas refe-
rendas , dudumque fraude illorum interceptas amplissimas Prouin-
cias recuperandas , cum vltro præclaræ se pandant occasiones , ani-
mum adijcere libeat, diligenter esse considerandum. Regiam Maiesta-
tem esse eo animo, vt hac in parte, modò Ordines Regni studia vo-
luntatesque suas eò conferant , ostendere velit se Reipublicæ & muneri
suo deesse nolle. Postulare denique , cum pacandæ Reipublicæ facul-
tas in concordia omnium sita sit , ei potissimum studeant, Nuntiosque
quibus id ipsum curæ sit , quique non priuati negotij causâ id mu-
nus ambiant , designent. His ita perscriptis , nuntio de Golenis con-
uentus conatibus allato, adiectum prætereà , cum pauci quidam pri-
uatâ auctoritate , quietis impatientes nouum tumultum ciere mo-
liantur , vt Rempublicam seditionibus intestinis exagitent , arbitrari
Regiam Maiestatem eorum perniciofa consilia , & temerarios au-
sus nequaquam locum apud homines pacis & concordia cupidos ,
Patriæque amantes habituros : fucum eos facere inani libertatis osten-
tatione , cum indicta sint Comitia , in quibus more maiorum , graui

Senatus

Senatus & Equestris ordinis iudicio, ficta eorum quæ hætenus iactant somnia, & vanæ suspiciones expendi possint: miscere eos omnia, ac pacatum Reipublicæ statum perturbare velle, quò sublati legibus confuso ordine, abrogatis Magistratibus, ipsi demùm seditiosæ concionis decreto, Rempublicam sui iuris & arbitrij faciant, eam ex suo sensu vel potius libidine reformaturi. Petere ne eis ordines fidem accommodent, quin potius eorum conatibus obsistant, nec si quid contra Regiam Maiestatem molirentur, auxilium ferant.

Hæc ferè summa erat eorum, quæ tum per conuentus particulares Regio iussu & nomine proponebantur. Andreouiam admodùm pauci primò ex seditiosis venerunt, ijque potissimùm, qui temeritate & audaciâ cæteris præire volebant: non aliquâ virium fiduciâ, quas nullas habebant, sed non ignari mite Regis ingenium, pænè in conspectu illius (nam Andreouia vnus diei itinere Cracouiâ distat) sedem consilij turbidis proponendis fixerant. Nec sanè eos fefellit opinio; nam cùm illi seditionem concitarent, homines armatos cogerent, ac pænè classicum canerent, & in Regem contumeliosis scriptis inueherentur: ille Regio planè animo hæc contemnenda existimans, benignitate potius & clementiâ sanandos, quàm seueritate coercendos putauit. Igitur quamuis eorum insolentia cresceret, atque viribus etiam tumultuario conscripto milite aucti essent, & Ioannis Radiuili, qui seriùs aliquantò eò venerat aduentu, eiusque copijs militaribus intumesceret, Rex tamen misit ad eos Eustachium Volouicium pro Magno Ducatu Lithuanix Referendarium & Georgium Ducem in Zbaras Pinscensem Socaliensemque Præfectum, qui ob suscepta ab eis eiusmodi consilia extraordinariumque contactum conuentum, quæ Reipublicæ domi forisque pericula imminerent, ostenderent: proximè instare Comitia ab vniuersis Regni Ordinibus flagitata: ea postquàm indicta sint, pari omnium consensu approbata, lectos Nuntios, omniaque secundùm veterem consuetudinem ac leges & instituta maiorum peracta, non dubiam spem esse in illo publico Regni confessu, Rege & Senatu & Equestris Ordinis Nuntijs adnitentibus, præsentibus Reipublicæ incommodis satis prospectum iri, Regiam Maiestatem ad omnia, quæ concordie omnium consensu proposita fuerint, præstanda esse & fore paratissimam. Ad ea illi: Sepiùs iam quidem promissorum Regiæ Maiestatis expectatione, animos conatusque suos suspensos, ac pænè elusos fuisse; cæterùm ne omnino indicta Comitia contemnere viderentur, cùm eò etiam accedant multorùm Equestris ordinis è diuersis partibus suasiones, se ad v. Calendas Iunij promissam satisfactionem expectaturos, sedemque peragendi conuentus sui proximè Varfauiam translaturus. Constituerat Palatinus Cracouiensis, vt primum (eo haud dubiè clam consilia suggerente) noui motus initia data sunt, quò maiori potentiâ conuentus Andreouiensis niteretur, eò cum copijs suis venire; sed cùm suas vires nequaquam ijs, quas Rex omni Russo

Conuentus
seditiosorum
ad Andreouiam.

Regis in contemnenda
Rocossianorum
leuitate animus.

Regis à temeritate dehortantis ad illos nuntij.

Responsum
ad ea Rocossianorum.

*Palatinus
contra spoi-
sionem factā
Rocossianorū
consilia fouet.*

milite ad eum confluente haberet, pares cerneret, verereturque, ne Rex si quid contra pacta Ianouecensia committeret, legitimam in eum seu-rius animaduertendi causam & occasionem haberet, maluit alienæ, quàm suæ temeritatis periculo, experiri, quid Rex in animo haberet: quem postquàm lenibus solitò vti remedijs cognouit, ipse quoque publicè scri- ptis editis, & probato Andreouienfi conuentu, palàm quàm mente esset declarauit.

*Potocij parti-
bus Regis
stetere.*

*Regis Craco-
uiā Varša-
uiam iter ad
obeunda co-
mitia.*

Iam Zolkieuius, iam Potocij Cracouiam venerant, cæteri que qui Re- giarum partium præsidio militari robur ac firmamentum erant, cùm Rex appetente Comitiorum die, recensito exercitu, atque ex eo, quan- tum Cracouiæ, vbi vxorem & filium relinquebat, satis præsidio foret re- licto, v. Calendas Maij Cracouiā Varšauiam versus profectus est: ac licet Andreouia in ipso itinere esset, tantumque virium haberet, vt facilè con- uentum, qui illic agebatur, eâ occasione submouere & discutere posset, tamen ne si nascentem seditionem armis oppressisset, se inuidiæ popula- ri obijceret, consultò declinauit, & ad læuam flexit iter, illud diligenter cauens, ne quod à parte suâ noui motus initium oriretur. Pridie nonas Maij decimo postquàm Cracouiā discesserat die, instructo sub signis exercitu, Varšauiam ingressus est; ac ne noua armatorum Comitiorum facies magis necessitate præsentis status, quàm Regiâ voluntate vsurpata animos hominum turbaret, Rex continuò vniuersum exercitum, quid- quid hominum in armis erat, positis extra ciuitatem versus septemtrio- nem castris tendere iussit, ciuitas ipsa, veluti omnia pacata essent, ve- nientibus ad Comitia patuit: eo modo & securitati prouisum, & submo- to militari tumultu, liberè dicendis sententijs, consilijsque explicandis omnibus amplissima potestas facta. Ita ritè cunctis dispositis, præmisso solenni sacrosanctæ Missæ sacrificio, præsentē frequentissimo Senatu, ini- tia futuræ consultationi data: atque imprimis Terrarum Nuntij, de mo- re eum qui rogandis in eorum confesso sententijs præesset legentes, ad

*Initium Co-
mitiorum
Varšauia.*

*moderator
confessus Nun-
tiorum terre-
strium Felix
Criscius.*

*Propositio
Regis tra-
ctandorum in
Comitijs.
Rex quò libe-
rius sententia
dicerentur,
illis interesse
noluit.*

Felicem Criscium Regni Referendarium concordī consensu id munus detulerunt: qui cùm singulari facundiâ atque rerum vsu polleteret, sem- perque optimarum in Republicâ partium auctor promotorque esset, fa- cilè omnes in eam spem adduxit, vt eo publica Equestris ordinis consi- lia moderante, omnia ex voto & desiderio bonorum esse cessura confide- rent. Quam hominum de se conceptam opinionem, eâ oratione, quam primam Nuntiorum nomine ad Regem & Senatum habuit, ita confir- mauit atque etiam auxit, vt nemo esset, qui non Regi & Reipublicæ gratulandum existimaret, talem popularibus consilijs, quæ plerumque leui momento perturbantur, rectorem ac moderatorem contigisse. Rex ijs, quorum causâ Comitia indixerat, breuiter expositis, præsentique Rei- publicæ statu recensito postulauit, vt quod è Republicâ ordines cense- rent, exponerent; se omnia arbitrio ordinum permittere, agerent face- rentque illi cuncta, ac liberè statuerent, experturi Regem promptum, paratum-

paratumque ad ea omnia præstanda, quæ concors ordinum consensus decreuerit: ac ne sua præsentia, quominus liberè ab omnibus sententiæ dicerentur, obstare videretur, nolle se interesse publicis consilijs, tractaret ea se absente Senatus, accitis Nuntijs. Benignitas ea Regis atque animi moderatio, grata erat cunctis; quare cum dicerentur sententiæ, ex Senatoribus quisque pro se Regi eo nomine gratias agere, laudare pium & paternum erga subditos affectum, sua studia, curas, & vigilias, ad pacandam Reipublicæ præsentem tempestatem polliceri. In ijs tum primò Comitijs introducta fuit ea consultandi ratio, ut vno eodemque in loco Senatus & Nuntij Rege absente conuenirent, faciliusque eo modo discordes Nuntiorum sententias, Senatorum accedente auctoritate, conciliari posse plerique arbitrati sunt. Et cum Vislicienfis & Sendomiriensis conuentuum rogationes in quæstione essent, hæcque vel illas alterutra factionis pars tuendas suscepisset, ne temerarijs disceptationibus tempus frustra tereretur, ea inita est ratio expediendorum consiliorum: proponebatur negotium de quo utrobique actum, & aliquid sancitum esset, quæsitumque cuiusnam conuentus, Vislicienfisne, an Sendomiriensis decretum probandum foret: eâ de re dictâ ab vno, vel summum altero ex Senatoribus sententiâ, si nemo erat ex Nuntijs qui dissentiret, lex perscribebatur: si qui refragarentur, ij vltro citroque propositis rationibus facilè in omnium sententiam concedebant: fiebatque ut multæ res controuersæ satis, de quibus antea minimè inter Status conuenire poterat, tunc facili quodam negotio deciderentur, multaque Reipublicæ salutaria Senatus consulta perferrentur. Angebat magnoperè Rocossianos felix is comitiorum progressus, qui Andreoniâ discesserunt edicto proposito, quo, quod non Rocossianis consultationibus finem istic imposuissent, modestiâ suâ factum esse ostendebant; potuisse iam supremæ suæ potestatis decreto prospicere Reipublicæ; sed ne fortè temeritatis arguerentur, etiam hac vice expectare velle, an Rex ea, quæ se facturum recepit, in Comitijs præstaret: nunc eò cum exercitu vniuersos progredi, hortari cunctos se sequi velint, alioqui vel ijs absentibus se ea consilia amplexuros, quæ Reipublicæ status exposcere videbitur. Hæc tum satis pro imperio non multò plures triginta homines, exceptis familiaribus, & iis qui pecuniâ conducti merebant, edicebant: ut tam paucos tantum sibi arrogare ausos vix credibile sit futurum.

Inusitata antè consultandi ratio Senatorum cum Nuntijs Rege absente.

115

Palatinus Cracouiensis, cuius nutu & consilio omnia ista gerebantur, postquam Regem Cracouiâ discessisse intellexit, ipse quoque Zamoscio, bellico instructus apparatu, non ut Comitijs interesset, quemadmodum ad Ianouecium se facturum Regi fide datâ sponponderat, sed ut Rocossianæ factioni robur & auctoritatem adderet, profectus est. Datæ erant ad eum, cum iam in itinere esset, Senatorum Nuntiorumque omnium literæ, quibus admonebatur maturè ad Comitiam venire; id ab eo & Senatorij muneris functionem, & negotiorum consiliorumque, quorum

Palatinus Cracouiensis vires Rocossianorum suo interuentu augere contendit.

Litere ordinum Regni ad Palatinum, eum ad Comitiam inuitantium.

eius responsum,

nihil ad se Comitia pertinere dicentis ambiguum.

quid intendit ambiguo responso Palatinus Cracouiensis.

Senatusconsultum factum, ut quicunque aliqua occulta contra Rempublicam consilia sciret, ad Comitia se sisteret, ea propalaretur.

ipse auctor esset, expectationeque eorum suspensos animos citium teneret, in Comitij institutam tractationem exigere: nunquam commodius Reipublicæ periculis prouideri, ac internam pacem & concordiam stabiliri posse, quam in eo confesso, qui ritè & more maiorum indictus omnium Regni ordinum auctoritate niteretur. Ad ea ille nihil suâ præsentia istic opus esse respondit: non idcirco indicta Comitia, ut sibi quasi in ius vocato necessitas fieret edisserendi ea, quæ de imminentibus Reipublicæ periculis, proditorijsque consilijs comperta haberet, sed ut Rex promissis suis satisfaceret: callidum & subtile hoc consilij genus excogitatum, ut Rex onere satisfactionis leuaretur, hinc eius consilij auctores fingere, quasi se absente Comitia rectè peragi non possint, non alio fine, nisi ut eo prætextu, si nihil eorum, quæ Rex toties se præstiturum receperat, fieret, expectationem vniuersæ Reipublicæ eluderent. Satis in Stæzicensi & Lublinensi ac postremò Sendomiriensi conuentu ostensa & declarata esse hæc pericula, ac quid Rex Reipublicæ deberet, frustra plura à se postulari, cum hæc sufficere possint: non diffiteri se habere adhuc nonnulla, quæ dudum protulisset, nisi vereretur, ne rem ad tumultum deduceret; facturum tamen si id, quod nollet, speratæ satisfactionis tempus frustra abierit, nec Reipublicæ satis cautum ac prouisum fuerit. Hæc in speciem ab eo ambiguo quodam orationis circuitu dicta, eò tendebant, ut abrogatâ omni Comitiorum auctoritate, omnes inde ad Rocossianum Conuentum euocaret: quod apertius paulò antè legatione istic ad Comitia missâ declaratum fuit, postulatumque ne quid inuitis ijs qui auctoritatem præsentium Comitiorum non agnoscunt, decerneretur: quod quidem fieri non poterat, nisi si nullâ factâ conclusione, solutis Comitij discederetur. Cæterum cum tantoperè homines iniectæ à Palatino Cracouiensi arcanæ cuiusdam Regis & Senatorum contra Rempublicam machinationis, in publicum proferendæ expectatione tenerentur, isque solitis ambagibus promissa sua inuoluens, atque inanem vulgi sciendi cupiditatem eludens, hoc quasi seditionis incendio vteretur; & nisi hoc pateret, nunquam noui subinde tumultus suscitandi occasio defutura videretur, Senatusconsultum fieri placuit in eum sensum: Cum proximi in Republicâ motus inde originem potissimum sumpserint, quod quidam comperisse se assererent, clandestina iniri consilia deferendi per Regiam Maiestatem Regni, eiusque exteris, iure liberè eligendi Regis sublato, tradendi; ac præterea quidam ex Senatu ab ijs insimularentur, tanquam Regiæ Maiestati auctores essent, ut ijs legibus, quibus Regnum ei delatum est contemptis, absoluti dominij imperium usurparet: isque metus vniuersos, qui nobili & generoso quodam studio ad tuendas in quibus nati sunt libertates, non immeritò exarserunt, sollicitos habeat, Sacram Regiam Maiestatem, & omnes Regni ordines, ne quid tale in animis hominum hæreat, atque istis suspicionibus, & inani metu Respublica liberetur, auctoritate Comitiorum edicere & manda-

re,

re, omnes cuiuscunque status & conditionis sint, qui eiusmodi clandestinorum consiliorum notitiam habent, & qui Senatorum fidem accusant, ad VIII. Idus Iunij pacatè, nec ampliori comitatu, quam qui Constitutione Comitiorum Coronationis Regis præscriptus est, Varſavia se ſisterent, fide publicâ dicturi & prolaturi ea quæ comperta habent. Eius rei causâ iudices ex Senatu & Nuntijs, quorum fide integrâ, & hoc crimine, quod in quæstione est, minimè suspectâ lectum iri, qui iurati causam vniuscuiusque accusati cognoscant, ac criminis reum pœnis legum subijciant. Accusator si crimen falsum intenderit, pœnâ calumniæ teneatur. Ab VIII. Idus Iunij ad octiduum exercendis istis iudicijs tempus præfiniri: si qui intra hoc tempus comparere noluerint, ac spreto huius Senatusconsulti decreto Rempublicam conturbarint, homines armatos sub signis habuerint, ne quid inde Respublica detrimenti capiat, Sacram Regiam Maiestatem & Ordines Regni auctoritate præsentis conuentus prouisuros.

Hoc edictum octauo Calendas Iunij publicè propositum variè animos hominum affecit; erant qui hanc conditionem Palatinum Cracouiensem non aspernaturum, atque vltro Varſaviam, ne si ea quæ dicturum se promiserat, hac oblata occasione dissimularet, vanitatis argueretur, venturum existimarent. Sed ille quominus id faceret, nullâ aliâ legitimâ excusatione vsus, nisi quod eo edicto ampla nimis facultas se reos arguendi offerebatur, vt accusatori, ni obiectum crimen probaret, pœna calumniæ subeunda foret, ac pleraque aliâ obtexens, quasi iam de Republicâ actum esset, contrario edicto omnes Rocossianum conuentum suis viribus fulcirent, frustra, cùm nemo responderet, hortabatur. Ac vt quâ mente essent Rocossianæ factionis Principes aperirent, seque Comitiorum auctoritatem nullam agnoscere ostenderent, & ad Senatum, & ad Nuntios terrarum legatos miserunt cum eiusmodi mandatis, vt omnino à Comitijs agendis supersederent, seque ad Rocossianum conuentum transferrent. Multis verbis exagitatum est hac legatione Senatusconsultum proximè in Comitijs latum, eo fundamenta iurium Regni & libertatum conuelli, Regi quiduis liberè agendi frena laxari, Senatoribus & cæteris alijs pernicioſa Reipublicæ consilia euulgandi, eorumque auctores deferendi potestatem eripi, ac metu homines à tuendâ libertate arceri: conditionem, quâ Regi non nisi secundum iura imperanti parere subditi tenentur abrogari, neminem posthac ausurum propositâ calumniæ pœnâ, liberâ voce Regis vel Senatus in Reipublicæ negotijs actiones reprehendere. Maiores quidem suos longè aliter eâ libertate vsos, ab ijs Henrico Regi abrogatum regnum, nullam aliam ob causam, nisi quod pactis non steterisset: liberè Sigismundum Augustum Regem admonitum Parcouiæ, obiectas suspiciones diluere conatum fuisse: Stephanum Regem insimulatum tanquam nepotem ex fratre Balthasarum Bathoreum Principem Liuania create veller, se id non

Palatinus
Cracouiensis
ad Comitium
venire ab-
nuit.

Auctores Ro-
cossi nul-
lâ eorum
Comitiorum
auctoritatem
esse contem-
dunt,

deq. eâ re
per Nuntios
agunt.

13

factu-

facturum, cauere Reipublicæ voluisse: postremò Regem præsentem cum multa ei in Comitijs, quæ ab inquisitione nomen sortita sunt obijcerentur, exemplo Sigismundi Augusti rationem factorum consiliorumque suorum reddidisse, id ne in posterum fiat, ac libertates iuraque Reipublicæ Regum ludibrio obnoxia sint, hoc Senatusconsulto cautum esse videri. Non esse æquum libertatum custodes legum laqueis implicari, vel causam publicam priuatorum iure censerì, eam se non deserturos, sed coniunctis animis & viribus propugnaturòs, nec passuros vt priuatæ personæ ob susceptum libertatum Patriarum patrociniũ, in discrimen veniant, vel pœnis subijciantur. Si quid in Republicâ secus quàm decuit factum sit, id non à Rege, vel Senatu certis Iudicibus permittendum, sed vniuersæ Nobilitatis generali quodam iudicio discutiendum esse; ob hanc causam institutum esse Conuentum Rocossianum, qui malæ administratæ Reipublicæ consciorum oculos perstringat, vt eius arbitrium effugiant. Is erat eius legationis sensus, quâ postremò postularunt à Senatu & Nuntijs, ne Comitijs agendis tempus frustrâ insumerent. Responsum ad ea à Senatu, ostensumque inprimis Senatusconsultum, quo illi offenduntur, necessitate præsentis Reipublicæ status expressum, niti legibus patrijs, nec quidquam libertatibus derogare, id solùmmodò eo caueri, ne quis impunè calumniam inferre audeat; idque non nouum, sed omnium gentium, ac nostris etiam legibus prouisum. Longè à Maiorum exemplis recessisse Rocossianos; Regem Henricum magis suâ sponte, cum expectatus diutius redire noluerit, regno se abdicasse, quàm sententiâ alicuius abiudicatum fuisse. Sigismundum Augustum & Stephanum, si modò id factum fuit, priuatim certè, & non tantis excitationibus tumultibus monitos; non iactata in eos crimina, nec vanis suspicionibus populari inuidiæ obiectos. Quid à Regiâ Maiestate in Comitijs inquisitionis ij, qui tum primas in Republicâ partes tenebant extorquere voluerint, meliùs iudicaturam posteritatem; quidquid tamen eo tempore actum est, id auctoritate Comitiorum steterisse. Non vetari eo Senatusconsulto quenquam, si quid vel Regem, vel alium quempiam in leges peccare animaduernerit, quin pro munere suo officij admoneat, sed calumnijs & fictis suspicionibus viam præcludi. Mirari cur selectissimum ex Senatu & Equestri ordine iudicium aspernentur, videlicet meliùs iudicaturam per tumultum concitatam multitudinem, quid æquum iniquumue sit, quàm homines totius Regni primarios. Respicerent suas Regiæque, vel potiùs Reipublicæ partes, hinc Senatum vniuersum, florem Nobilitatis, terrarum Nuntios, publici consilij auctores: si hos vniuersos sceleris & perfidiæ condemnant, quid tandem in Republicâ sinceri futurum est? quod si non omnes suspectos habent, cur eorum arbitrio id quod dudum iam circumrodunt, non permittunt? cur nouam & insolitam sibi arrogant potestatem? cur ad extraordinaria iudicia prouocant? Meliùs eos facturos, si priuatjs studijs sepositis, publicæ omnium

*Responsum
ad ea à Senatu
Rocossianis
datum.*

con-

concordiâ accederent, moribus & institutis maiorum acquiescerent, nec secessionem Reipublicæ perniciosam, vel, quod absit, bellum ciuile excitarent. Se in hac Reipublicæ speculâ positos prospecturos, ne quideam detrimenti capiat, nullos alios contentus probaturos, comitari tē & legitime indicta peracturos, hortari ut & ij eodem flectant animos suos, neque suâ obstinatione communem Patriam in discrimen adducant. Hoc Senatus & Nuntiorum accepto responso, cū animaduernerent non ad eō multum suis persuasionibus promoueri homines, supremam quasi Rocossianis consultationibus manum imposituri, diem xv. Calendas Iulij vulgandis ijs quæ Palatinus dudum se deprompturum pollicebatur, præhigunt, rati eo modo se vniuersos qui in partibus Regijs erant, vel certē magnam eorum partem ad se pertracturos.

*Rocossiani
quod Regi ad-
dictos ad se
traherent,
euulgandis
quibusdam
contra Regem
arcanis diem
15. Kal. Iulij
præfigunt.*

Interea cū iam tempus Senatusconsulto præfixum præterisset, ac nemo, qui vel in Regem, vel in quenquam ex Senatu aliquid proferret compareret: Rex in maximâ Senatorij Equestrisque ordinis hominum frequentiâ, multis etiam Rocossianorum, qui frequentes sub specie legationis Varlauiam venerant, præsentibus, quā indignē ab aduersarijs insignem patiatur calumniam ostensurus, omnium in se animos oculisque conuertit. Paucis igitur verbis præfatus, sibi ab eo tempore quo Diuinâ voluntate, & consentientibus ordinum studijs, sceptrum huius Regni ad se delata sunt, nihil vnquā potius fuisse, quā ut iura libertatisque, maiorum suorum benignitate concessas, conseruaret; & quamuis ut in eā omnium expectationi amplissimi Senatus (cuius munus est providere, ne quid secus fiat) testimonio responderet, adniteretur, non potuisse tamē, Deo ita permittente, effugere improborum hominum maledicas & suā Maiestate indignas voces, quibus falsō insimularetur earum rerum, quas nunquā in animo habuerit: publico edicto ex Senatus & omnium ordinum sententiā datam esse potestatem, cunctis in hoc amplissimo Regni confesso, vel se, vel Senatum palam & liberē arguendi: id ut fieret, libenter se, quō magis suā innocentia eluceret, assensisse; si quid præterea ordines postularent, se eorum arbitrio stare velle, omnium interesse vanas istas suspiciones ex animis hominum euelli, & motus Reipublicæ componi. Confidere se, Deum suæ innocentiae testem, breui vniuerso orbi palam facturum, falsas esse aduersariorum suorum calumnias; se sibi optimē consciū esse, nihil à se factum, quod iuramento suo aduersaretur, eius rei Senatum & Ordines esse, & apud posteritatem fore testes; non dubitare daturus operam ordines, ut ea tam insignis læsæ Maiestatis iniuria aboleatur, & maledicæ calumniatorum linguæ, quō in posterum innocentia inter improbos tuta sit, coercerentur. Secundum eam Regis orationem, vniuersus Senatus assurrexit; laudatæque Regis animi moderatione, nunquā sibi optimi Principis innocentiam dubiam vel suspectam fuisse respondit: nec tamen mirari debere Regiam Maiestatem, si pauci reperti sint, qui optimas & Reipublicæ salutares illius

*Rex ipse or-
dines alloqui-
tur, & quā
falsō traduca-
tur ostendit.*

*Responsum à
Senatu Regis
orationi.*

illius actiones, sinistra interpretatione detorqueant: naturâ comparatum esse, ut ij, qui ceteris eminent, potissimum inuidiæ telis petantur; nec temerè dictum existimandum est, Regium esse, cum benè feceris, malè audire; neminem vnquam fuisse adeò exactæ consummataque virtutis, qui calumniatorum maledicta effugerit; eam communem Regibus sortem, obeundam quoque Regiæ Maiestati fuisse; ut eo ipso confutata inimicæ vocis calumniâ, clarior illustriorque Regia innocentia apparet. Senatum quoque varijs criminationibus exagitatum, ac fraudis infimulatum, quamuis nullius criminis conscius, id tamen concordia Reipublicæ condonare, nec turbulento Patriæ statu, priuatam iniuriam vltum iri velle: vnumquemque quamuis in præsentia graui vrgeatur inuidiâ, optimæ erga Patriam voluntatis conscientia tutum fore: iudicaturam posteritatem, odij inuidiæque sepositis causis, quo quisque animo in Rempublicam fuerit. Hæc Senatus nomine: Nuntij quoque terrarum Regis Senatusque innocentiam comprobauere: eorum qui hanc in dubium vocarunt, Regemque optimum & Senatum falsis calumnijs onerarunt, temeritatem detestati. Præclara fuit illius diei rerum facies, cum vel omnium hostium confessione, ij qui inanibus promissis credulum populum ad seditionem concitarant, vanitatis conuicti viderentur. Quos ut à furore reuocarent, primi è Senatu Cardinalis Macieiouius Archiepiscopus Gnesnensis, Petrus Tylicki Episcopus Cracouiensis, Nicolaus Christophorus Radiuilus Palatinus Vilnensis, alijque nonnulli ad eos priuato nomine, permittente Rege, profecti sunt. Suadebant illi Palatino Cracouiensi atque Radiuilo, ut positis armis, æquis conditionibus cum Rege transigerent, operamque suam & vniuersi Senatus in eam rem pollicebantur: sed cum Palatinus difficiles admodum ferret conditiones, neque aliter, nisi Rex omnes Rocossianorum consiliorum progressus probauisset, & quos illi vellent è Senatoribus loco mouisset, atque ipse veluti Regno legitimè priuatus, deinceps quasi precario iure se regnaturum profiteretur, ponere arma ac concordiam inire velle ostenderet, multa que alia absurda postularet, rebus infectis discessum est, mirantibus cunctis, quod tantæ auctoritatis viri, nihil persuasionibus suis efficere potuerint.

*Idem Nuntij
terrarum
fecere.*

Principes Senatus ad Rocossianos profecti eos ad pacem hortantes.

*Sed nihil
effecerunt.*

Palatinus Cracouiensis ea quæ contra Regem sciebat, edisserit in conuentu Rocossiano.

Cæterum Palatinus Cracouiensis, quemadmodum se facturum proximè pollicitus erat, ne diutiùs solitâ expectatione omnium spem suspensam teneret, decimoquinto Calendas Iulij aduocatâ concione suorum militum, quæ eò frequentior erat, quod nonnulli etiam ex Regijs castris, cupiditate cognoscendi ea, quæ prolaturus erat Palatinus, eò profecti erant, postquam à Radiuilo cuncti fide & honore obstricti essent, ut quisque quod sciret proferret, Palatinus longâ & prolixâ oratione orsus, à Regiâ Reueliam protectione, eo semper animo Regem fuisse, ut deserto hoc Regno, atque etiam Austriacis, cum quibus eam ob causam binâ affinitate iungi voluit, prodito, in Sueciam abiret. Id probare nitebatur,

tur, non alijs, nisi à suspicionibus & coniecturis petitis toties iam antea prolatis argumentis, potissima opinionis probatio, quòd Rex septem abhinc annis, sororem prioris vxoris ducere in matrimonium constituerit, neque eiusmodi connubium, à pietate suâ alienum, & omnibus exosum dissuaderi sibi passus fuerit: id non aliam ob causam factum esse, quàm quòd Rex familiæ Austriacæ impensè addictus, Regnum ad vnũ ex eis ea conditione deferre vellet, vt vicissim eorum opera à Carolo interceptam Sueciam recuperet, paternoque contentus Regno, adiectâ præterea Liuoniâ, quietum & ab istis, quibus Polonia obnoxia est, molestijs liberum Imperium istuc obtineret. Ac ne si aperte id moliretur, ij quibus Reipublicæ salus est curæ, impedimento forent, voluisse ante biennium in Comitijs ad filium iuuenem, populari fauore subnixum, inconsultis ordinibus, factiosorum hominum assensu Regni insignia deferre, quò is facilius nihil nobis suspicantibus, Austriacis Regnum prode-
re posset. Leuis ea, vel potius nulla visa est, rem candido & sincere sensu æstimantibus coniectura. Incredibile imprimis Carolum eò adduci posse, vt parto per scelus regno, sponte cederet, vel se Austriacis ac Regi sibi suo merito infesto concederet. Iam filio eâ conditione diadema imponi, vt illud Regij capitis insigne, ad alium deferat, ipse tanti decoris expers mansurus, quis sibi persuaderi pateretur? Acclamatum tamen à Rocossianâ concione, suæ expectationi, quamuis nihil noui adferretur satisfactum esse; itaque accensis animis tum discessum, vt omnem pacis & concordiae spem præcisam esse appareret. Iam in exitu erant Comitia, cæteris omnibus ex animi sententiâ confectis, legibus, quæ consensu ordinum proferri poterant scriptis; illud vnum restabat statuendum quâ ratione seditiosi homines ad officium reuocari possent; cum quibus, cùm iam ex consilio Ordinum finitis comitijs agi non posset, placuit auctoritate publicâ, certis ex Senatu & Nuntiorum ordine personis, eam dari potestatem, vt quidquid ab eis in eo negotio ageretur, perinde ratum esset, atque auctoritate omnium ordinum constitutum fuisset. Id tum per literas, & quàm feliciter Comitia cesserint, Rex vniuersis Regni Ordinibus significandum putauit, quò cuncti scirent, quid in Comitijs actum esset, & cùm ea rectè & legitimè concordiam omnium consensu transacta sint, ne amplius seditiosorum hominum persuasionibus locum darent: pari modo ad eos quoque, qui in exercitu Rocossiano erant, Regio nomine scriptum est, mandatumque vt continuo positis armis pacatè abirent, nec seditiosos coetus agerent, pacem Reipublicæ ne turbarent, id si facerent Regiam gratiam eos habituros, sin contumaci peruicaciâ bellum molirentur, impunè non laturos. Iisdem planè diebus arsit Varsauiâ, vndecimo Calendâs Iulij nocte mediâ igne excitato.

Leues Palatini coniectura.

ea tamen à multitudine Rocossiana approbata.

Finis Comitiorum.

quid fuerit constitutum de seditiosis ad officium reuocandis.

Rex per literas omnes ordines edocet, quid in Comitijs gestum sit.

Varsauiâ arsit 1607.

Erat adhuc aliqua spes ineundæ concordiae, cùm præcipui è Senatu summo studio operam ei rei nauarent. Rexque quâ semper vsus est be-

L

nignitate,

*Rocossiani,
temere Regni
Regi abro-
gant; iamq;
spes concordie
præcisa.*

*Eius temeri-
tatis auctores.*

*Quante co-
piæ Rocossia-
norum? quan-
ta Regia?*

*Spes Palatini
Cracouiensis
militem Re-
gium contra
Rocossianos
non pugnatu-
rum.*

*Quadraginta
tunc Senato-
res cum Rege
erant & flos
Poloniae &
Lithuanae
Nobilitatis.*

nignitate, tum quoque ad condonandas nomini & Maieſtati ſuæ illatas iniurias Reipublicæ cauſâ facilem promptumque ſe præberet, cùm ecce præter omnium expectationem, Rocossiani Nono Calendas Iulij, nemine tale quidquam ſuſpicante, inauditâ audaciâ Regi regnum abrogant, obedientiæ eius renunciant, iuſtitium indicunt; qui Regi deinceps adhæſerint, hoſtes Patriæ pronunciant. Huius temeritatis auctores Nicolaus Zebrzydowski Palatinus Cracouiensis, Regiâ beneficiâ ad eum dignitatis gradum euectus. Sigismundus Grudzinski Palatinus Rauensis, Petrus Strabowski Caſtellanus Pernauienſis Radiuili ſtipendiarius, non ita pridem in Senatum adſcitus, homo vaniſſimus, & ordinis ſui dehoneſtamentum; Ianuſſius Radiuili generis ſplendore, & opibus, nec non militaribus ſtudijs clarus, ſed qui præcipiti quodam impetu ferretur, neque quenquam ſibi in Lithuania honore & opibus æquari dignum cenſeret, ac præcipuè Caroli Chodkieuicij proſperis ſucceſſibus, ac bellicâ gloriâ angeretur. Ioannes Felix Herburtus nimium ſibi ſapiens, & ob eas, quas ſuprà attigimus, cauſas nouarum rerum cupidus. Erant prætereâ alij, inter quos Stanislaus Cikowski Succamerarius Cracouiensis, qui cùm Regiâ gratiâ floreret, præfecturis duabus ab illo auctus erat, Petrus Laſcz Capitaneus Litinensis, Gaſparus Dembinski Succamerarius Mielnicensis, Balthaſar Porembſki, Tribunus Cracouiensis: Andreas Mæczyński de Korofuanki, Hieronymus Rozrazewski, Stanislaus Morſki, Sigismundus Niſcicki, Samuel Iaſicki, Matthias Smugolecki Capitaneus Bidgoſtienſis, gener Palatini Cracouiensis; Martinus Broniowski, Procopius Pækoſlawski, Stephanus Kazimirski; reliqui ferè omnes Palatini vel Radiuili ſtipendiarij, ac nonnulli etiam è Cracouienſi territorio, plerique incertæ originis, & quorum maiores mercaturâ faciendâ quæſitis opibus, in Equeſtrem ordinem ſe inſeruerant. Copiæ militares Rocossianæ factionis, nequaquam Regijs pares; nam licet equitatu non multum inferiores eſſent, pedites tamen, quorum in exercitu Regio quinque millia erant, paucos habebant, paulò tamen ſupra mille numerabantur. Sed nihil magis Palatini eiufque ſectæ hominum temeritatem aluerat, quàm dudum concepta, multiſque clauſtèſtinis conſilijs & artibus propagata ſpes, militem Regium, contra ciues Regni cauſam publicam, vt videri volebant, curantes, non pugnaturum: id animos fecerat, vt nec oblatas pacis & concordie cõditiones expectare vellent, & in abrogando Regi Regno eò temeritatis progredierentur. Poſtquàm ad Regia caſtra prolatum eſt Rocossiani cõſuetudinem, admiratio primùm omnes, dein iuſtus dolor inuaſit. Erant tum cum Rege quadraginta & ampliùs Senatores, inter quos Archiepiſcopus Gneſnenſis Princeps Senatus, Episcopopi ſex, Palatini quindecim, reliqui Caſtellani & Regni Officiales: iam è tota Regni, Magnique Ducatus Lithuaniae Nobilitate flos ipſe, & militare robur, belli Duces, ac militum Præfecti multis erga Rempublicâ

men-

meritis, & bellicæ virtutis gloriâ illustres, qui optimi atque innocentissimi Regis iniuriâ, & quod tam multi à paucis cōtempti, veluti sceleris & perfidiæ damnarentur, iusto dolore accendebantur. Rex in primis luculento scripto calumnijs, quas in eum causas abrogâdi Regni prætexentes con-
 gesserant, respondit: quo cū ostendisset, falsas esse aduersariorum crimi-
 nationes, & eos rerum nouarum, mutandiq; præsentis status studio, quē
 admodum initio horum motuum cōstituerant, eò audaciæ prolapsos, vt
 pauci omnibus leges imponant; postremò spectatam gentis Polonæ erga
 Principes suos fidem, contra paucorum perfidiam, cuius mox, nisi resipi-
 scerent, pœnas daturi essent, implorabat. Denum communicato cum ijs,
 quibus auctoritate Comitiorum potestas data erat, cū Rocossianis tranli-
 gendi, vel si obstinationes forent, grauius in eos animaduertendi, consilio,
 ex eorum & vniuersi Senatus arbitrio, vniuersos, qui prætextu Rocossiani
 conuentus arma sumpserunt, & proximè Varsauiam exercitum admove-
 runt, sapiusq; moniti à proposito desistere, temerario ausu noluerunt, pri-
 uatâ auctoritate sibi delatū omnium consensu regnū abrogarunt, ac bel-
 lum denuntiarunt, concitatores tanti tumultus, & ciuilis belli auctores,
 quique eorum sectam secuti sunt, rebelles & hostes Patrię pronūciat, pœ-
 nis in iure contra perduelles sancitis puniendos, veniæ loco ijs, qui ad sa-
 nio- rem mentem redire voluerint, relicto. Senatores quoque vniuersi &
 Equestris ordinis, qui tum præsentis erant, se Regi præstò futuros, ac vitâ
 fortunisque Imperium illius propugnatos, mutuo fœdere obstrinxerūt.
 Iam & Cardinalis Macieioius Archiepiscopus Gnesnensis, cuius, si re-
 gnam vacare contigerit, munus est interregnū pronūciare, nouiq; Re-
 gis eligendi conuentū edicere, aliaque Principis Senatus officia obire, tūc
 damnatâ hostium, in quibus sanandis & à nefario proposito abducendis,
 ipse quoque omnē operam perdiderat, temeritatē, se eorū impium factū
 detestari, Regisque optimi imperiū, nequaquam seditiosi coetus paucorū
 hominum decreto, abrogari potuisse, professus est. Consultatum inde ab
 Regijs Ducibus, ut cū pacis spe exclusâ, vtriusque partis denunciatione
 bellum non dubium esset, protrahi illud, an fortunam experiri magis cō-
 duceret: expensis præsentis status rationibus, facilè in eam sentētiā con-
 cessum est, vt cū hostes non adeò magnum exercitum haberent, breui-
 que si cessaretur, eorum copiæ seditiosorum hominum è toto regno ac-
 cessione augeri possent, ac proinde moram hostibus, sibi festinationē vti-
 lem esse appareret, quāprimū motis castris contra eos iretur. Igitur iussi
 milites valâ colligere, postquā pronūciatam esse profectiōem intel-
 lexissent, paucis seditionis auctoribus, dudū iā arte Palatini Cracouiensis
 corruptis, magna pars exercitus iussâ abnuī, bellum cum ciuibz geri si-
 bi non placere ostendens. Ignaris Ducibus quā latè pateret ea seditio,
 hoste propinquo, & eorum quæ in Castris Regijs gererentur non igna-
 ro, nihil nouari visum; sed manē aduocatâ concione benignè appellatis
 militibus Zolkieuius, penes quē in exercitu summa imperij erat, quānam

*Rex maleuo-
 lorum calum-
 nias luculento
 scripto refel-
 lit.*

*Rocossiani
 prope Varsa-
 uiam exerci-
 tum admove-
 re ausi.*

*quos Rex re-
 belles & pa-
 triæ hostes
 pronūciat.*

*Senatores
 mutuo fœdere
 se obstrinxerūt,
 Regi præstò
 futuros.*

*Duces Regij
 censent pu-
 gnā sine
 morâ com-
 mittendam.*

*indicitur
 contra hostem
 iter.
 milites sedi-
 tiosi in Regio
 exercitu cor-
 rupti à Ro-
 cossianis.*

*Zolkienius vt
militum sedi-
tionem sanā-
ret legationē
militarem ad
Rocossianos
decernit.*

causa sit, cur contra declaratum non minùs Regis quàm Reipublicæ hostem ire nollent, exquirat; tum ijdem illi passim per manipulos dispersi acclamant, sibi quòd à bello contra ciues, fratres, agnatosque & consanguineos suos suscipiendo abhorrent, nullam aliam esse causam, quàm quòd causam belli ignorarent: obstrepebant alij, non sui iuris esse bellorum rationes expendere asserentes. Cæterùm Zolkienius non ignarus in bellis ciuilibus plus militi, quàm Ducibus licere, veritus, ne paucorum poenâ, multò plurium animi irritarentur, existimasse se dixit, satis iam cognitam esse omnibus hostium temeritatem; si quis tamen censeret, eos cum hætenùs magnorum virorum persuasiones, ac propositas pacis rationes reiecissent, militari cohortatione flecti posse, non abnuere, quin ad eos exercitus nomine legatio decernatur. Itaque assentiente exercitu, è militibus arbitrio Zolkieuji lecti, qui id munus obirent: summa eius legationis ea erat. Vix credere milites qui in exercitu Regio sunt, quenquam id facere ausum, vt Regi, pro quo toties bellassent, ac felices ipsius auspicijs victorias obtinuissent, regnum alijs inconsultis atque etiam inuitis abrogaret: id si ab illis factum esset, velle scire causam, quâ adducti, tantum sibi iuris vsurpassent: eiusdem quippe esse audaciæ, Regis omnium suffragijs electi obedientiæ renuntiare, ac de altero cum insigni communis libertatis iniuriâ subrogando, priuata consilia inire. Sibi quoque curæ fuisse, in proximis Regni Comitijs cognoscere, an iustâ de causâ motus isti in Republicâ concitati fuissent; sed nihil tale comperisse, quod tantam vniuersæ Reipublicæ perturbationem mereretur: vereri ne tantum diffidium perniciem Patriæ adferat: quamobrem fraternè hortari, ne illi quoque pacis conditiones aspernarentur: se Regiam dignitatem, Senatus & Ordinum omnium proximis Comitijs auctoritate sustentatam armis defensuros. Non ex sensu turbulentorum informata ea legatio, quam obire iussi consultò ad id lecti integrè erga Regem fidei milites. Quod vbi à Rocossianis animaduersum est, veriti ne constans exercitus ad defendendum Regem conspiratio & concordia, per Nuntios denunciata, suorum militum animos infringeret, legatos castra ingredi non permiserunt. Itaque progressus ad eos Petrus Lascz, cum quid vellent intellexisset, negauit ijs, qui nomine exercitus Regis, iam eo honore abiudicati, legatione fungi vellent, potestatem dicendi dari posse. Ita non admissi, irritò conatu rediëre: nec eâ re compressa, sed quodam modo dissimulata seditio, hæbat in animis multorum, qui consilijs Palatini Cracouiensis imbuti clam illi fauebant.

Nuntij militares à Rocossianis non admissi.

Pridie Calendas Iulij, Rocossianos proximâ nocte desertis castris iter cum exercitu versus Cracouiam instituisse exploratores retulerunt: incensi eâ re militum animi, mox dato profectionis signo, arma expediunt, equos conscendunt, veluti fugientem secuturi hostem, nocte & die continuato itinere octo miliaribus antegressû, missi leuis armaturæ equites, qui abeuntium terga carperent. Rex ipse in Castris sacris operatus, præmissâ

missâ maioris exercitus parte, ipse quoque minimè lento agmine subse-
 quebatur. Castris progresso, & in campis Varšauiensibus signa disponen-
 ti, Cardinalis Maciejovius non dignitatis tantum, verum etiam ætatis *Cardinalis*
 prærogatiuâ venerabilis, obuiam fit Regi, atque ut erat equo infidens, *Maciejovius*
 detestatus in primis impium & parricidale hostium consilium, Regi ne- *Archiepiscopus Gnesnensis*
 cessarium bellum suscipienti bonam fortunam precatus est: illud postre- *Regi in hoste*
 mō adiungens, meminisse vellet sibi rem cum ciuibus esse, qui etsi in præ- *eunti occur-*
 sentiâ à fide recesserint, non desperandum tamen eosdem quandoque *rit, oratq; ut*
 patriæ & Regi ipsi utiles futuros, modò Regia Maiestas victoriâ, quam *futura victo-*
 illi communem tuenti causam diuinitus obuenturam certò sibi persua- *ria clementer*
 deret, clementer uti vellet. Rex laudatâ Cardinalis pietate, faultæque *viatur.*
 comprecationis studio benignè excepto, ita se hoc bellum gesturum re- *Responsum*
 spondit, ut non quid hostes sui commeruerint, sed quid se dignum sit, ac *Regis Cardi-*
 pacatæ Reipublicæ rationes exposcant, facturum polliceretur: utriusque *nali datum.*
 dicenti obortæ lachrymæ cunctos qui viderant eodem affectu commo-
 uerunt. Quinque eo die emensis miliaribus, fessio demum milite, castra
 serò admodum locata sunt. Non longè aberant Rocossiani, quorum
 postremos agminis coactores Regij equites assecuti, direptis Palatini
 Rauensis curribus & sarcinis aliquot, interceperunt. Postero die horâ *Rex Rocos-*
 ferè tertiâ in conspectum hostis ad oppidum Varcam ventum est, ubi *sianos ad op-*
 cum Piliza fluuius medius interflueret, ripamque aduersam hostes tene- *pidum Varca*
 rent, reliquo exercitu sub signis retento, Iacobus Potocki cum peditatu *assequitur.*
 progressus, tormentis & ipso militis impetu hostes inde brevisubmouit,
 ut ante meridiem satis maturè vniuersus exercitus superato fluuio, multis
 in locis vadabili, in alterâ eius parte sub signis constiterit. Stabant ex ad-
 uerso instructo ad pugnam exercitu Rocossiani, adeò diductis & exte-
 nuatis ordinibus, ut totum quâ maximè in latitudinem patet, subiectum
 campum occuparent: media planicies frequentibus (quos exundâtis hi-
 bernis aquis fluuij incerti meatus effecerant) alueis, ipsque paludinosi,
 & tum quoque, quamuis siccâ æstate, equitatu imperuijs, plena diffi-
 cilem transitum præbebat. Regius equitatus angustîâ loci denso & qua-
 drato agmine, ad ipsam fluminis ripam constiterat; pedites, quorum in
 eiusmodi impeditis locis expeditior, quàm equitum opera esse poterat,
 locis opportunis dispositi. Rex ipse armatus, cum armatis Senatoribus
 medio in agmine versabatur. Subolfecerat iam antea Palatinus Craco- *Palatini cum*
 uienſis, qui in Regio exercitu nonnullorum militum animus esset: nam *Regis militi-*
 eo ipso die Victorinus Lesnicki, & aliquot alij, cum signum pugnae à *bus compa-*
 Regijs Ducibus proponeretur, clam deuio itinere ad hostium exercitum *ctum.*
 excurrerant, tesseram belli prodiderant, & magnam partem exercitus eâ
 mente esse, ne iubentibus Ducibus arma inferre parerent, renuntiaue-
 rant. Eâ re latus erat, & magnæ spei plenus Palatinus Cracouienſis, cui
 præcipua erat actio, ne inuitus pugnare cogeretur; sciebat ille & Regias
 copias, subductis mille Chodkieuicianis ex Liuonico veterano exercitu

equitibus, hoc ipso die diminutas fore, & suum exercitum breui concursu populari auctum iri confidebat; iam verò seditionem militarem tempore & occasione vires sumpturam, & si bellum traheretur, id sibi utile, hosti incommodum, prospiciebat. Igitur fiduciâ denunciatae proditi-
 tionis, submissi à Rocossianis, qui vagantes in interpositâ planicie milites (& erant plerique eius consilij conscij) alloquerentur; primò amicæ tan-
 quàm inter notos, cognatosque salutationes, mox cœtus & colloquia ha-
 beri cœpta: miles ab signis, frustra vetantibus Præfectis, passim discedere,
 turbare ordinem, imperium abnuere. Quod ne fieret, Zolkieuius &
 Chodkieuicius reuocatis ijs, qui extra ordinem processerant, signum
 pugnae proponere iubet: ibi verò manifesta perfidia, milites ipsi Præfe-
 ctos, ne pugnam ineant, monent, se signa sequi nolle, de pace & concor-
 diâ cum ciuibus libertatis causam tuentibus agi velle profitentur. Infoli-
 ta ea erat affectatio, & nihil minùs quàm eo tempore expectata; sed cum
 reliquus quoque exercitus specioso pacis, & concordia titulo illectus, ad
 eandem sententiam propenderet, quod sine periculo negari non pote-
 rat, sponte concessum est. Itaque ne res arbitrio tantum seditiosorum
 ageretur, permittente Rege submissi à Ducibus, qui affectatam per mi-
 lites pacis tractationem offerrent, oblatis vltro citroque conditionibus,
 ijsque acceptatis, ita postremò conuenit; triginta ex Regio, totidem ex
 Rocossiano exercitu Equestris Ordinis milites legerentur, ij iure an in-
 iuriâ Regi abrogatum esset regnum, inquirerent, malorum consiliorum
 auctores criminis conuictos punirent, totumque turbatae Reipublicae
 statum suo arbitrio moderarentur, interea vtrunque ab armis cessaretur.
 Rex ad Varcam, Rocossiani duobus istinc milliaribus exercitus castris
 continerent. Iniquissima ea videri poterat rerum conditio; cui tamen
 Rex concordia cupidus, & à fundendo ciuili sanguine alienus, optimæ
 conscientia fiduciâ facilè assensum præbuit. At Palatinus longè diuersa
 consilia animo agitans, eluso eâ arte Regio exercitu, & quod maximè
 cupiebat ineundæ alieno tempore pugnae periculo perfunctus, non mo-
 dò in tam vicino, quemadmodum constitutum erat loco, non constitit,
 sed continuato itinere, septem milliaribus Radomiam vsque progressus
 est. Id cum per exploratores compertum esset, satisque appareret, hoc
 ipso facto, à pacis & concordia consilijs hostes alienum animum gere-
 re: atque etiam Zolkieuius, proditi-
 one Ioannis Dalmatae peditum Ro-
 cossianorum Præfecti, cognouisset, eos constituisse maximis itineribus
 Cracouiam, quam non adeò magno præsidio teneri sciebant petere, vt
 primariâ & omnium opulentissimâ vrbe Regni interceptâ, sedem belli
 istic figerent; postridie aduocatâ concione, inprimis non stetisse pro-
 missis Rocossianos significat, quid ij moliantur ostendit, literas Dalma-
 tæ ad se scriptas recitat, deinde graui oratione, eos qui hesternâ die
 inconsultis Ducibus colloquendi cum hostibus initium fecerant, quique
 seditionis auctores fuerant, perstringit; ac fraudis & perfidia in Regem
 commif-

*militum per-
 fidia arte Pa-
 latini.*

*concordia
 tractatio ob-
 lata*

*respuitur à
 Rocossianis.*

commiffæ accusat. Adstabat armata concio, parata ad petendam ultionem de ijs qui tam nefando facinore famam & existimationem vniuersi exercitus commaculassent, poscebatque edi eorum nomina. Iam hoc ipsum veriti sex eius factionis capita noctu profugerant, Lesnicki & quispiam Nobilis Lithuanus, cæteris audaciores aderant: qui cum appellati prodirent, obiectumque crimen prodicionis negare non possent, parum aberat, quin præcoci militum irâ, strictis in eos gladijs discerperentur, ni Zolkieuius extremam vim arcuisset: mox Castrensi iudicio de eis atque cæteris qui profugerant instituto, in Lesnecium capitalis lata sententia; in Lithuanum, quem iuuentæ errore, & aliorum prauis consilijs circumuentum esse apparebat, vt in pugna, quando eius copia daretur, ante aciem progressus, primus cum hoste manus consereret decretum, profugæ infames pronunciati. Ita paucorum poenâ, egesto quod maximè in exercitu turbidum erat, redijt militibus vigor, & supremi magistratus reuerentia, ac pugnae cum hostibus, quos malâ fide secum egisse, ac simulato concordia studio sibi illuisse compererant, ineundæ cupiditas. Igitur vetustissimus quisque castigare tyronum, qui potissimum eius culpæ auctores erant audaciam, & militaris disciplinae inscitiam obijcere: totis castris modesti sermones habiti, milites prompti alacresque Ducibus denunciare, ducerent quò vellent, nusquam pugnae, modò in conspectu hostis detur, moram facturos, atque egregio facinore labem contractæ hesternò die ignominia, abolituros. Consultatum dein, an eo quo hostes ierant itinere, exercitus ducendus foret, sed cum à Rocossianis ad ledlinensem pagum, transitum per se satis stagnatibus aquis atque arbutis impeditum, occupatum præsidio teneri relatum esset, ne difficili & hostibus opportuno loco discrimen pugnae subire cogerentur, flexo ad dextram itinere, Przytykum ire placuit. Quò, cum eodem quo Varcâ discessum est die, quinto Nonas Iulij peruentum esset, castris posit, Regijs Ducibus ignaris, quò in loco Rocossiani morarentur, cum eos plusquam duorum dierum itinere antegressos, longè abesse existimassent, redditæ ab eis Zolkieuius literæ, quibus Lasz omnium nomine obiter, cur nuper longius quam constitutum erat progressi essent, significabat. Ex eo qui literas attulerat, cognitum est, Rocossianos paulò amplius duobus ab eo loco in quo Regia castra erant milliariibus, planè in eo loco, quo Regi Cracouiam iter facienti transeundum erat, confedis, id eo consilio ab eis factum esse apparebat, vt vel nolentem Regem ad pugnam elicerent, rati diminutis magnâ ex parte Regijs copiis (nam & Chodkieuiciani ex veterano Liuonenfi exercitu, lecta planè robora milite equites, & nonnullæ aliæ cohortes abierant) & nonnullorum militum, quos suis cæptis fauere persuasum habebat perfidia, securi se vel pares, vel viribus superiores fore. Scripserat Zolkieuius ad Palatinum Cracouensem, si fortè propositam ineundæ concordia occasionem non aspernaretur, posse nunc illum eâ vt: verum ille contemptis tam salutaribus

*castigati rei
perfidia mili-
tes:*

*castigatis per-
fidis militi-
bus, ceteri
obedientiores
fuere.*

*Rocossiani vt
Regi pugnan-
di necessitatē
imponerēt in
eo loco consti-
terunt, quo
Regi iter
Cracouiam
faciendum
erat.*

*Palatinus
Cracouensis
à Zolkieuius
per literas ad-
monitus de
concordiâ in-
eundâ, nun-
cium eius in
vincula conie-
cit.*

*Rex in hostē
contendit.*

*ordo structi
Regij exerci-
tus.*

*quo ordine
structa Ro-
cofsianorum
acies.*

*Palatinus
Cracouiensis
suos milites
ad pugnam
hortatur.*

*Pugna com-
missa.*

amici quondam sui consilijs, eum qui literas attulerat, in vincula coniecit; quæ res inimici prorsus & hostilis animi argumento erat. Desperatâ itaque omni aliâ ratione, cùm Rex dignitate suâ saluâ aliò iter flectere non posset, explorato priùs eo quem hostes infederant loco, tertio Nonas Iulij, cùm antè sacrosanctæ Missæ sacrificio deuotè, quemadmodum quotidie mos is illi erat, adfuisset, mox signo profectionis dato, contra hostes contendit: ad quos cùm primum agmen proximè accessisset, vniuersus exercitus substitit. Tum struendæ aciei cura in Duces partita, dextrum cornu Chodkieuicius, sinistrum Zolkieuus tuendum suscepit: in fronte veteranæ cohortes (quarum cura Ioanni Potocio Præfecto Camenecensi, viro multis bellis experto, ac victorijs suo ductu partis illustri, commissa) locatæ, & iustis subsidijs firmatæ. Rex ipse in postremâ acie cum vexillo aulicæ militiæ, sub quo quingenti hastati equites censebantur, vnâ cum Senatoribus qui præsentés erant, & ijs qui extra militiæ sortē Regē comitabantur cōstitit: ante illū Posnanienſis, Siradiensis & Lanciciensis Palatinorum, ac prætereà Marscalci Regni, & Stanislai Lubomirski Capitanei Sandecensis, equitum itidem hastatorum turmæ, quæque earum sub signis suis dispositæ (octingentorum numerum manus hæ expleuerant) itabant. Regiæ salutis & totius istius agminis cura, ad Alexandrum Konierpolski Palatinum Siradiensem delata: pedites sub præsidio equitum ad vtrumque cornu dispositi, ijsque tormenta maiora commissa. Cæterùm cùm dextra exercitus pars loca paludinea & imperuia pro munimento haberet, neque vllis hostium infidijs opportuna videretur, sinistra verò in patentibus campis, magnâ ex parte filuis ad struendas infidias percōmodis septis, maiori præsidio egeret, huic duplo maior pars equitum peditumq; attributa, Chodkieuicio octo equitum turmæ, mille ducenti pedites sufficere visi: hoc ordine in paulò eminentiori colle totus exercitus Regius locatus erat. Ab alterâ parte Rocossiani Radiuilem Chodkieuicio, Herburtum Zolkieuio opposuerant; mediam aciem veterano milite firmatam Palatinus curandam suscepit, in subsidijs Nobilitas spontè militiam professâ constitit. Inter vtrumque exercitum planicies agro recentibus sulcis rugato, atque ad excitandum puluerem facili sita erat: in eâ dum struuntur acies, procursantibus vtrimque pugnæ auidis, leues & ferè innoxie velitationes exercebantur. Iam ferme diei medium erat, cùm Palatinus Cracouiensis cohortatus suos, vt itinere fessum Regium exercitum intrepidè aggredirentur: ac quò fiduciam dubijs adderet, complures esse hostium milites, qui à pugnâ ineundâ sunt alieni asseruit, peditatumque, quo Regij potissimùm nituntur, nulli in patentibus campis vsui fore ostendit; irent modò, & pro libertate forti animo pugnam capefferent, lætam & illustrem victoriam reportaturi. Itaque impetu ab eis factò, nec Regij morati, quin ruentes exciperent, acerrima in fronte pugna vtrisque pro victoriâ adnitentibus: dextrum Regis cornu initio turbatum erat, nam

ineunte

ineunte magno animo pugnam Chodkieuicio, & iam hostibus immi-
sto, illæ quæ in subsidijs erant, incertum metu an perfidiâ, quatuor tur-
mæ equitum tergâ verterunt. Id conspicati Radiuiliiani, primo Chod-
kieuicij impetu turbati, cùm frontem sui exercitus vrgeri à Regijs vide-
rent, nec retrò fuga ob loca paludinea satis pateret, veluti apertâ por-
tâ, denso agmine per desertum fugâ Regiarum cohortium locum, eua-
debant. Id earum vicissim cohortium, quas ante Regem proximè locatas
fuisse diximus, milites, magnâ parte tyrones vbi animaduertunt, rati
victi & protrito Chodkieuicio victores hostes eò processisse, ac veriti, ne
in se impetum facerent, omnes ferè (ijs qui sub Regio vexillo erant ex-
ceptis) Rege inspectante signa retroeuerunt; mox pauore Rocossiano-
rum consternatorum perspecto, resumptis animis impetu in eos facto,
multis cæsis, aliquot captis, pugnam eâ parte restaurarunt. Eximia inter
cæteros virtus eâ die fuit, Matthiæ Pstroconij Episcopi Premisliensis Cā-
cellarij Regni, qui in hac ipsâ consternatione, dum suis animum addit, &
effusè fugientes retentat, postremò familiari suo Alberto Starzynski ex
sorore nepoti, vexillum è signiferi manu vi extorquere, illudque in hoste
ferre iubet; eo audaci facto & præsentis Cancellarij pudore, plurimi à fu-
gâ reuocati, resumptâ pugnâ rem præclare gesserunt. In eo tumultu cùm
Rex passim cunctis temerè cedentibus defereretur, vexillumque aulicum
multis ab eo se subducentibus nutare videretur, periculumque esset, ne
Rocossiani, qui in proximo obuersabantur, in Regium agmen impetum
facerent, fuere plerique Regi auctores vt ad læuam, vbi tutus erat rece-
ptus, deflecteret: at Rex constanter se loco quem cepisset non cessurum
respondit, mansitque intrepido animo suâ tutus innocentia, donec de-
bellatum est. Non ea in sinistro Regij exercitus cornu belli moles; nam
Herburtus qui Zolkieuio oppositus erat, quod plerosque milites Hunga-
ros aut leuis armaturæ haberet, ne tentato quidem prælio, vbi hostem
propiùs subire vidit, in fugam se coniecit. Plurimum laboris in fronte
erat, eò Palatinus & præcipui quique Rocossianorum incubuerant, im-
mensus pulvis abstulerat visum, vt nec nosci, nec noscere se mutuò pos-
sent: eadem vtraque acie arma, frequentibus interrogationibus, notum
signum pugnae: aliquanto tempore varium ancepsque prælium, neutrò
inclinante fortunâ, donec Potocius submissis nouis subsidijs, submouit
loco segniùs iam nitentes Rocossianos, & in fugam coniecit. Zolkieuus
primus accurrit ad Regem, ei que victos hostes clarâ voce nunciauit, vi-
ctoriamque partam gratulatus est. Eo prælio triginta circiter è Regijs
desiderati, infra septuaginta vulnerati, inter quos maximè insignis A-
lexander Kalinowski Capitaneus Braclauiensis, cuius præclara virtus
multis ab ineunte ætate bellis spectata, tum quoque omnium & Regiæ
inprimis expectationi respondit. E Rocossianis mille ducenti qui in acie
cecidérant, numerati sunt: quod tam paucò sanguine bellum constite-
rit, nemoque ferè ex nobilioribus ceciderit, Rex æquè suorum atque ho-

multi è Regio
exercitu terga
vertunt.

Matthia
Pstroconij
Episcopi Pre-
misliensis
Regni Can-
cellarij in
animandis
Regis militi-
bus insigne
factum.

Regis Sigis-
mundi in eo
prælio intre-
pidus animus.

Aliquândiu
anceps fortu-
na pugnae
fuit, tandem
rebeldes profligati.

Numerus in-
tersectorum
ex Regio ex-
ercitu 30. &
rebelliū 1200.

stium

*Rex dissipatos
Rocossianos
persequi pro-
hibet.*

*Regis iniunctos
clementiâ.*

*Proterum qui
cum Rege
erant benefi-
centia varia
genera in
victos.*

*Rocossiani
antesignani
dissipatâ acie
diuersa petiere
loca.*

*Causa per-
turbati Regij
exercitus
tempore pu-
gna.*

*Zolkienij cû
Chodkieuicio
& Potocios
emulatio.*

*& diuersa in
exercitu Re-
gio factiones.*

stium clade mœstus, Diuinæ maiestati acceptum ferebat. Percunctanti-
bus postea Ducibus, an instare victis, fugientesque longius Rex sequi iu-
beret, Ne, inquit, dum noxios seditionis auctores persequimur, multi eo-
rum fraude in errorem inducti simul pereant, sinamus interim omnes
saluti suæ consulere: eadem clementiâ in captos & faucios vsus, nam &
ab illis nihil amplius, nisi vt se in fide mansuros, nec hostibus Regijs ag-
gregaturos, iuramento pollicerentur, & hos impensâ curâ refoueri, æquè
ac eos qui in suis castris militauerant mandauit: neque in quenquam ex-
tra aciem stringi gladium permisit. Certarunt & Proceres, qui in Regijs
castris erant beneficiâ erga afflictos, nec defuere qui in cooperiendis
omni vestitu spoliatis militibus, suas vestes impenderent, ægrotos accitis
medicis & chirurgis refouerent. Chodkieuicius inter alios plurimum in
eam rem operæ & sumptus impendit. Pstroconius item maximè in hu-
mandis ijs qui in prælio cæsi ceciderant, in expiandis sacrâ exhomolo-
gesi alijs, qui de vitâ periclitabantur (quod munus inter alios mihi quo-
que demandauerat) in testandâ erga afflictos humanitate & benignitate,
nemini primas partes concessit. Rocossianæ factionis antesignani, post-
quàm suos fundi fugarique vidissent, ipsi quoque pernici fugâ saluti suæ
consuluerunt. Palatinus & Radiuilus simul aliquantis per Ilzam versus
iter intenderunt, mox veriti ne agmine ipso proderentur, dimisso omni
comitatu, sparsi per sylvas, diuersa petierunt loca.

Sed nos antequàm ad reliqua recensenda progrediamur, interim per-
turbati Regij exercitus, & penè acceptæ ignominie causas paucis attin-
gemus. Tres erant in exercitu factiones, Chodkieuicij vna, qui quòd Ge-
neralis pro magno Ducatu Lithuanie exercituum esset Præfectus, Zol-
kieuius verò nondum in exercitu Polono eum dignitatis gradum esset
consecutus, sed vices tantum Supremi Capitanei obiret, primas partes
sibi deberi existimabat. Zolkieuus è contra nihil Lithuano in Polonum
militem iuris competere, eiusque instruendi & in aciem producendi
munus ad se pertinere contendebat. Tertia Potociorum factio, potens
& ista; tum quòd Rex illi maximè fideret, tum quòd suis suorumque
clientum & amicorum equestribus turmis in vnum condunatis, & Iaco-
bo Potocio Regis iussu vniuerso peditatu, qui supra quatuor millia nu-
merum explebat, attributo, potiorẽ ferè partem exercitus, suo commis-
sam imperio haberet. Duo erant fratres, Ioannes Capitaneus Camene-
censis, vir sui temporis clarus bellicis artibus, sub Stephano adhuc Rege
ordines duxerat, post deinceps Ioannis Zamoscij Cancellarij Regni par-
tes secutus, in multis expeditionibus egregiam Reipublicæ operam sæ-
pius nauauerat, suo etiam ductu in Valachiâ aliquoties rem præclarè ge-
serat, ita vt omnium testimonio, & præcipuè Zamoscij dum viueret, di-
gnus censeretur, cui exercitus vniuersi cura rectè & tutò committi pos-
set: alter Iacobus, quem vniuerso peditatui à Rege præfectum fuisse
dixi. His accesserat Nicolaus Strusde Komorow, Capitaneus Chmielni-
censis,

centis, Potociorum è sorore Nepos, eâ ortus familiâ, quæ bellicis facinoribus clara & illustris semper fuit, & ex quâ aliquot æternâ memoriâ digni viri, ad exemplum Deciorum Romanorum deuoto pro salute patriæ corpore, contra religionis Christianæ hostes Scythas fortiter pugnantes in acie occubuerunt. Alexander item Kalinowski Capitaneus Braclauienſis, ſignis Potociorum ſuas cohortes adiunxerat, acceſſit idem, & manu promptus; & quamuis Struſo affinitate coniunctus, eiufdem tamen ſemper gloriæ æmulus. Denique Stanislaus Guſki Palatinus Ruſſiæ, ſuos milites regimini Potociorum attribuerat. His illi freti copiis, & vel gloriæ, vel Regiæ gratiæ cæteris præripiendæ cupidi, eò animum intenderant, vt illis ſolis rei benè geſtæ laus attribueretur; itaque & primum in acie locum ceperunt, & ſi verum fateri licet, ſuâ virtute & copiis totam pugnæ molem ſuſtinuerunt. Nec Chodkieuicio par animus deſuiſſet, ſi eas habuiſſet vires in dextro, quod tuendum ſuſceperat cornu, quæ hoſti pares eſſent, ſed præter duo vexilla veterani militis ſui octo tantum cohortes tyronum illi attributæ fuerant, & mille circiter pedites, quorum in patentibus câmpis, equeſtri commiſſâ pugnâ nullus uſus eſſe poterat. Zolkieuius in ſiniſtro cornu firmis cinctus præſidiis conſtiterat, penes illum Quartani militis robur, & vel totius pugnæ ſuſtinendæ pares vires: venerat certè in eam ſuſpicionem, vt cùm ſumma rei ſibi non committeretur, id ageret, vt ſpectator tantum aſſet alieni periculi, & turbatis de-

nulla ſtruenda aciei cura.

DE

DE MOTV CIVILI

IN POLONIA

LIBER QVARTVS.

Rex victor
consilium Se-
natorum ex-
quirir.

Gabrielis
Batthorei lit-
tera ad Her-
burtum de
Regno ad se
deferendo.

supellex Ra-
diuili & scri-
ptura varia
reperta.

EDATO vtcunque tumultu, cum iam & pulvis con-
sedisset, qui aspectum arcebat, & certò constaret acie
vicisse Regem, tum demum concursus ad eum fieri
coepit; multiq̃ue eodem die, nonnulli sequenti, & ter-
tio redierunt. Rex non longè ab eo in quo pugnatum
erat loco, ad villam Vransco positis castris cum Sena-
toribus biduo termè consultabat, quid hac obtentâ victoriâ disiectis ma-
gis, quàm cæsis hostibus facto opus esset. Augebant solitudinem varia
Regi que ac Reipublicæ periculosa hostis consilia: repertæ in ipso, in
quo acie certatum erat loco, discerptæ Gabrielis Batthorei Transilvania
Principis ad Herburtum literæ, quibus ille condiciones suscipiendi Re-
gni Poloniæ, si Rex in primis eo pelleretur, offerebat, vel potius oblatas
certis adiectis acceptabat: nota manus, notum signum, dubitationem
omnem eximebat, ne quis ambigeret rem non seriò actam, iam quòd
Herburtus affinis, & ex intimis Palatini Cracouiensis amicis esset, com-
muni consilio ea noui Regis, quamuis hæretici, designatio tractata fuisse
credebatur. In vicino iisdem statuiis præsidio deposuerat Radiuilius res
suas nonnullas, & ne deprehenderentur, in angusto domus superioris
contignationis angulo, multo iniecto stramine tegi fecerat: & fortasse
tam leui munimento tuta mansisset supellex, ni villicus eius rei conscius,
minaciter interrogatus ab Hieronymo Lasco, qui fortè fortunâ eò diuer-
terat, an in ædibus illis delitesceret Radiuilius, trepidè & inconsideratè
illum quidem effugisse, res hîc eius asservari respondisset. Prolata & ad
Regem delata non magni quidem pretij supellex, sed plus momenti fuit
in literis quæ vnâ continebantur: imprimis edictum abrogati Regi
Regni subscriptum, signatumq̃ue ab omnibus qui eius auctores erant:
literæ præterea quæ vltro citroq̃ue inter conscios eius seditionis com-
meabant, ex quibus liquidò apparebat, quid illi initio sibi propo-
suisent. Et ne quid Regem latere posset, Cholonouius Equestris
turmæ centurio, qui ad indagandam hostis fugam ad aliquot mil-
liaria processerat, Ilzæ, quod oppidum est Episcopi Cracouiensis,
aliquot Palatini Cracouiensis & Matthiæ Smogoletij Capitanei Bid-
gostiensis; quem huius belli lituum meritò dixerim, currus deprehen-
dit; quibus excussis, vtriusque secretiores repertas literas ad Regem de-
tulit. Multa in iis, quæ Regis animum irritare possent, continebantur: lu-
sus obscæni Smogoletij in Principis & Procerum quorundam personas
facti;

facti: incestata procacibus scriptis Maiestas Regis, ut ita prorsus odisse Regem videretur, ne vlllo vnquam tempore illi reconciliari vellet; quem tamen non multis elapsis annis, parum abfuit, quin Regni Cancellarium videremus. Et accidit postea, ut non absimiles illi, & qui paricum eo odio in Regem ferebantur, præcipuos magistratus Regiæ promotione deinceps capefferent, principemque in Regis gratiâ locum tenerent, quod Regiæ clementiæ perpetuum apud posteritatem erit monumentum. Tum quidem feruentibus eorum studiis, qui Regiam Maiestatem læsam grauitè ferebant, re ad concilium delatâ, acres & peracerbæ in Roco-
 lianos dictæ sententiæ; erant nonnulli, qui omnem spem gratiæ illis præ-
 cidendam, bona eorû fisco addicenda, in captos capitali poenâ animad-
 uertendum dicerent: sed vicit paulò mitior sententia, in quam Rege an-
 nuente itum, dataque eo nomine rescripta publica; quibus Rex vniuer-
 sis Regni Ordinibus facti sui rationem explicabat. Sibi nihil antiquius
 fuisse pace, & tranquillitate publicâ, oblatas parti aduersæ æquissimas
 pacandæ Reipublicæ rationes, sed spretas ab ijs, qui non nisi mutato
 Reipublicæ præsentis statu quieturi videbantur: paucorum audaciam eò
 processisse, ut priuatâ auctoritate Regi ab omnibus electo Regnum ab-
 rogarent, & Cracouiam arcem & caput Regni occupare vellent. Vocati
 ab iisdem ad arma homines, imperatum per edicta tributum, iura Ma-
 iestatis vsurpata, & ne quid inausum intentatumque iisdem seditionis au-
 ctiores relinquerent, contulisse eos consilia cum Gabriele Bathoreo
 Transilvania Principe de tradendo illi Regno, ut vel inuitis Polonis Ty-
 rannum imponerent, idque literis authenticis probari posse. Ad eorum
 improbos & perniciosos conatus reprimendos, necessaria & iusta Re-
 gem induisse arma, ut vim vi arceret, legibus de perduellibus Regni & ijs
 qui cum exteris Principibus cõsilia communicant, quique eo ipso proditæ
 Patriæ criminis rei sunt latis, ita iubentibus. Ad Varcam primùm eos
 armatam Regi aciem ostendisse, istic oblatas pacis condiciones, ab eis
 spretas: sollicitatam Regij militis fidem: interceptum Castellani Leopoli-
 ensis & contra iurâ gentium tractatum pacis causâ missum Nuntium;
 structas in itinere Regi insidias, firmatos difficiliore transitus præsidij:
 & cum consultò Rex eorum congressum declinaret, alioque quàm illi
 itinere Cracouiam versus progrediretur, insecutos ab ijs transitus, & ad
 Gufouium armato agmine structâ acie, animis infestis & perpetrando
 parricidio paratis, Regi eos occurrisse, homines nobiles cepisse, trucidasse,
 alios vinculis onerasse, postremò impetu in Regem facto, armis de-
 cernendi necessitatem imposuisse. Victoriâ quidem cessisse Regi, eâ
 tamen ita illum vsûm esse, ut non modò in quenquam extra aciem gla-
 dium stringere vetuerit, verùm etiam complures in potestatem suam
 redactos sponte dimiserit: vsurum eum deinceps hac quoque clementiâ,
 si illi, quos impius furor in Regem & Patriam armauit, arma deposue-
 rint, cœtus cogere desierint, contenti præsentis rerum statu, Comitiorum

Rex aliquos
 qui tempore
 motus civis
 cum Rocasina
 his fessere,
 honoribus
 postea vna-
 nit.

Regi ad pri-
 uos ordines
 lateris post
 vltor. Rocas-
 sinos.

*Rex castra
Ilzam versus
mouet.*

iudicium pacati expectauerint. Quod si quid illi moliri, coetus cogere, armare multitudinem, seditionem ciere voluerint, hortari in primis Regiam Maiestatem vniuersos subditos suos, ne quis consilia vel arma confociare, ne auxilio illis esse velit; alioquin vsuram Regiam Maiestatem feueriori in eos legibus Regni permiffa, & necessitate ipsâ expressâ animaduersione, daturamque operam, ne quid illi in perniciem Regni & Regis moliri possint. Et hæc quidem in Castris ad Vranscum, vbi triduo moratus Rex, Octauo Idus Iulij inde mouit Ilzam versus, vbi positis castris triduo item substitit, eo potissimum consilio, vt missis in diuersas partes exploratoribus scire posset, quemadmodum hostes acie victi sese gererent, vbi laterent, quid consilij caperent. De Palatino nihil sciri potuit, consultò ijs, qui in Regijs Castris ob affinitatem eum saluum esse cupiebant, id agentibus, ne fugæ illius vestigia, ne latebræ in quas se receperat deprehendi possent. Radiuillum & Herburtum Lublinum concessisse mox compertum est; illic Radiuillum quidem acerbè in Regem Regiamque sectam concionatum, de strangulato Lesnicio, de cælis in acie questum, postremò edicto noui Regis eligendi diem ad Nonas Septembris sub Varfauia ab eo præscriptum. Herburtum verò excussis mercatoribus Lublinsibus, grandem pecuniæ summam ab eis extorsisse. Hæc ad Regem & Castrense consilium delata exacerbauerunt omnium animos, vt quin grauius in eos animaduerneretur, nemo obstaret. Igitur decernitur auctores seditionis istius, quique eorum sectam secuti fuerint, nisi intra certum diem ad officium redierint Regis & legum Patriarum se obsequentes ciues monstauerint hostium loco habendos; nunc eos priuari omnibus dignitatibus & magistratibus quibus functi sunt, bonis item & possessionibus quas ex patrimonio Reipublice beneficio Regum obtinebant; ad decernendas verò grauiiores pœnas, bona videlicet eorum hæreditaria fisco addicenda, ipsos capitali sententiâ feriendos, ad Comitia publicumque & solenne Regni Ordinum iudicium remitti. Easdem pœnas eos quoque mansuras, qui impios eorum conatus ope & auxilio iuuerint; gratiæ locum non aliter illis relictum iri, nisi vt singuli damnatâ de abrogando Regi Regno sententiâ, nouo sacramento fidem suam eidem obtrinxerint. Hæc graua fortasse & peracerba videri poterunt, sed si quis expendere illorum temporum conditionem, spretam vel irrisam potiùs Regiam lenitatem, auctamque mollibus responsis hostium audaciam: denique victos eos & profligatos, superbos nihilominus gessisse animos, minacia edicta, contumeliosas sparsisse literas, neminem fore existimo, quide hoc ipso decreto, quod magis in speciem ad terrendos obstinatos, aliosque ab eorum societate auocandos, quàm vt reuerà ita Rex animaduertendi animû haberet, promulgatum est, meritò queri, vel Regem Regiumque consilium crudelitatis accusare possit.

*cur seuera
edicta contra
Rocossianos
scripta.*

His in castris ad Ilzam constitutis, Rex mandatâ Zolkienio curâ coërcen-

coërcendorum, & in ordinem redigendorum eorum, qui sub nomine Rocossianorum in varijs locis ad signa coibant, ipse cum parte exercitus & plerisque Senatoribus Cracouiam versus profectus, ex itinere ad Monasterium Calui-montis sacratissime Dominicæ Crucis ligno celebre diuertit. Ibi religiosissimus Princeps victoriæ exiguo subditorum suorum sanguine partæ, suæque felicitatis auctorem Deum professus, pia exoluit vota. Inde iustis itineribus Cracouiam ventum, totâ, lætitiæ causâ, effusâ in occursum Principis vrbe: penè triumpho similis ingressus fuit: Regina, & Vladislaus Princeps filius, venientem Regem excepere: & ille hic quoque pietatis memor, priusquam arcem conscenderet, ad aram Diui Stanislai Regni Patroni prouolutus in genua, preces ad Deum fudit. Et cum omnia præcipuè in Palatinatu Cracouiensi ob infectos fauore Rocossianorum animos suspecta essent, nonnullis cohortibus & peditum firmo robore præsidij causâ relicto, reliquam, quam secum adduxerat, partem exercitus in vicinis Hungariæ locis ne quid inde hostis nouare possit, collocat; maximè cum is (licet falsò) sparsus esset rumor, Palatinum Cracouiensem ex fugâ in Hungariam concitandi istic belli causâ concessisse. Zolkieuius motis secundum discessum Regis ab Ilzâ castris, & traiectâ Vistulâ, eadem ad Krasnostauum locat, vbi cum intellexisset Herburtum iam non contemnendam coëgisse fugitiuorum manum, & palam circumferre arma, dat negotium Nicolao Struso, eius in potestatem Regiam redigendi; qui celeritate vsus inconditâ multitudine primo impetu fusâ & diliectâ, Herburtum captum ad Regem Cracouiam mittit. Facile eodem exemplo cæteri quoque in ordinem redigi poterant; sed dissimulatione quorundam factum est, ne & seria, vbi Palatinus lateret, inquisitio fieret, & seditiosorum turmæ impunè grassarentur. Castigabat quidem Rocossianos literis & edictis Zolkieuius, quos armis coërcere magis expediebat, solius nempe Herburti vile caput visum, cum Radiuilus ac reliqui palam versarentur, & Palatinus Cracouiensis non ita lateret, quin in publicum ad dicendam causam protrahi posset. Diuerterat is ex fugâ ad quendam nobilem clientem suum, omni à se legato comitatu: mox ut securior esset, fidei Monachorum Diui Francisci quos de obseruantia vocant, se commiserat, abditus Opatouiae in eorum monasterio, incertum an ignaro Castellano Cracouiensi eius oppidi domino. Is certè primus fuit, qui Rocossianorum patrociniū suscipere visus est: ad eum enim Opatouiam venerunt, missi à Radiuilo Petrus Strabonski Castellanus Pernauiensis, Balthasar Poræmbski Tribunus Cracouiensis, Ioan. Felix Herburtus Vexillifer Leopoliensis, Stanislaus Ciolek, Martinus Broniewski, petebat ab eo Radiuilus, suo factionisque suæ nomine, ut pro officio primarij in Republicâ Senatoris, auctoritatem suam interponeret, quo datis mutuis arbitris, de negotio, de quo inter Regem & Rempublicam contentionibus, & postremò armis disceptatum est, indicto Sendomiriæ vel Lublini conuentu, cognitio fieret; &

Rex Cracouiam redit, Zolkieuius negotium dat licentiosos ad officium reuocandi.

Regis Cracouiam reditus.

Palatinus Cracouiensis acie victus Opatouia apud Bernardinos agebat.

Rocossiani à Ioanne Ostrogio Castellano Cracouiensi petunt, ageret cum Rege, ut indicto nouo conuentu concitati motus componatur.

*Qui cum
Rege eâ de re
agit.*

*eiusdem ad
Zolkieuium
acres literæ.*

*Responsum
Zolkieuij.*

vt idem Castellanus cum belli dūce ageret, ne Rocossianos bello prosequeretur. Retulit eâ de re Castellanus Cracouiensis ad Regem, sed ad Zolkieuium acriores dedit literas, cum insectatione & sugillatione quadam eorum, qui Regias partes constanter tuebantur. Respondit vicissim Zolkieuius, frustra & serò eos iudicium poscere, qui hactenùs & omnes pacis conditiones spreuissent, & totius Senatus Ordinumque Regni arbitrio stare noluisent: malè illos sibi id vsurpare, quasi Reipublicæ partes tueantur, veluti illi soli quid expediat, quidue noceat videant; reliqui omnes in publicis negotijs tractandis cæcutiant. Id ab iis nunc postulari, vt extra ordinem coacto conuentu, iterum Rempublicam in discrimen adducant, sopitamque seditionem excitent: nec se scire quos habituri vel daturi sint arbitros, quandoquidem eorum qui in præteritis comitijs illis offerebantur, iudicio parere noluerint. Sibi quidem non videri eos æqua petere; proinde non fore auctorem eius consilij, nec suasurum Regiæ Maiestati, vt eiusmodi indulgentia & auctoribus seditionis animos addat, & suam maiestatem priuatorum iudicio submittat, satis perspectam esse Senatui, & ordinibus vniuersis Regiam innocentiam: è contra eos qui illam arguerent, nihil hactenùs egisse, quod legibus & institutis maiorum consentaneum esset, multa ab eis seditiosè, multa perperam facta, perturbatum Reipublicæ statum, oneratum Principem innoxium fictis criminationibus, Senatumque vniuersum populari inuidiâ. Nunc Dei hominumque iudicio damnatâ illorum temeritate resipiscerent, si salui esse vellent; & vel victi sapere tandem condiscerent: fidem quam Regi debent, & à quâ temerè recesserunt, profiterentur, Maiestatem supremi magistratus debitâ subiectione venerarentur, domi pacatè se continerent; futura Comitia, nullum interim alium conuentum habituri, expectarent. Ita tum responsum Castellano Cracouiensi, reiecta que importuna affectatio seditiosorum, qui cum armis conatus suos promouere non possent, iterum conuentus priuatos indici, quò plebi fucum facerent, seditionemque cœptam seditiosis in vnum coactis restaurare possent, callidè postularunt.

*Quare nouos
priuatos con-
uentus indici
Rocossiani
petebant?*

*Nobilitas
Palatinatus
Cracouiensis
Regi victoriâ
gratulatur.*

Rex interim posteaquàm Cracouiam venit, eò animum intendit, vt commota vulgi studia, diuersasque de præsentis rerum statu suspensiones, amoliretur: palamque faceret, sibi & antea, & nunc inprimis publicam salutem curæ esse. In eum finem Nobilitati Cracouiensi Prosouicijs indixit Conuentum: adfuit frequens Nobilitas, pronisq; auribus Henricum Firleium Regni Referendarium Regis nuntium audiuit, explicantem præteritarum actionum causas, & per quos steteret, vt ortæ inter Regem & quosdam dissensiones, bello finiendæ essent. Acceptata est ea legatio, comprobata Comitiorum acta; scitum insuper tributum, & qui præsentem Reipublicæ statum Regi gratularentur missi, quibus munus id exequentibus responsum est Regio nomine: Peracerbam esse Regiæ Maie-

Maieſtati præteritorum temporum memoriam, indoluiſſe eum ſemper
malis publicis, alienum geſſiſſe animum ab ullâ cum ſubditis ſibi populis
concertatione: ſed paucorum temeritate factum eſſe, vt cum ij nullâ aliâ
ratione pacari voluerint, armati conſilia ſua promouerint, arma inſuper
ſtructamque aciem Regi oppoſuerint, armis quoque cum ijs decernen-
dum eſſet. Aduerſis hæc imputanda, quæ infelici quodam fato Patriæ co-
ortâ tempeſtate acciderunt: nunc ſerenato Reipublicæ ſtatu, & in tran-
quillò portu rebus collocatis, curæ inprimis eſſe & fore Regiæ Maieſtati,
pacem & tranquillitatem publicam: adeam obtinendam, vt omnes eò
quoque ſtudia voluntateſque ſuas conferant, gratiâ & clementiâ vſu-
ram; modò ij etiam, qui hætenùs ne publica conſilia pacatè tractaren-
tur, obſtiterunt, quieti eſſe velint: alioquin illis res mouentibus nemi-
nem moleſtè laturum, ſi Regia Maieſtas ſeriò ad comprimendos eo-
rum conatus incubuerit, operamque dederit, ne quid Reſpublica de-
trimenti patiatur. Frequentes deinceps omnium ferè Regni Palatina-
tuum Regem excepère legationes, plenæ gratulationibus, plenæ ſigni-
ficatione optimæ erga Regem voluntatis, vt planè appareret, præſen-
tem Reipublicæ ſtatum omnibus placere: tanta ſecundùm victoriam
facta fuit animorum conuerſio, vt ijdem qui proximè peſſimè de Rege
ſentiebant, nunc damnatâ partis aduerſæ contumaciâ, eius omnes actio-
nes probarent.

*is à Rege
reſponſum.*

*Similes miſſæ
à totius Regni
nobilitate
legationes.*

De Palatino interim Cracouienſi nihil certi audiebatur; ſed cum Lan-
ckorona arx, quam Ioannes Zebrzydouiſ, Palatini filius, beneficio
Regis cum adiacentibus prædijs obtinebat, quinto ab vrbe diſtans
milliario, præſidio Palatini teneretur; ne ei res nouanti, & quod ob
communicata cum Bathoreo conſilia omnia ab Hungariâ ſuſpecta ef-
ſent, ad exercitum Cracouiæ admouendum, hæc occaſio relinque-
retur; miſſus eò Stephanus Potocius, dum cum Porebio præſidij Præ-
fecto de deditioe agit, ambigentemque Regijs territatis mandatis,
milites præſidij, quòd plerique è vicinis pagis Regij ſubditi eſſent;
veriti ne captâ per vim arce, grauiùs in ſe animaduertetur, reli-
cto Præfecto ſponte arce exceſſerunt, quam Potocius ingreſſus, Re-
gio firmavit præſidio. Ad Imperatorem quoque Romanorum Ru-
dolphum datæ literæ à Rege, queſtumque de Bathoreo Cæſaris ſub-
dito, quòd is pernicioſa cum perduellibus Regni conſilia contuliſſet,
Regiam dignitatem affectaſſet: apud eum dici latere auctores ſedi-
tionis, illumque ne nunc quidem cogitationem depoſuiſſe inuadendi
Regni: petere Regem ab Imperatore pro mutuâ cum domo Auſtriacâ
amicitiâ, arctiſſimiſque ſanguinis neceſſitudinibus, & pactis ac fœderibus,
quibus de pace vtrimque ſeruandâ cautum eſt; vt hominem inquietum co-
erceret. Summo etiam Pontifici Paulo quinto, & alijs principibus Chri-
ſtianis, quos motus Regni Regiumque periculum latere non poterat,
ſignificatum, perduelles Regis & Regni in ordinem redactos eſſe.

*Lanckorona
arx Craco-
uiæ vicina
Regio præſidio
firmata.*

Mors Stan-
islai Minski
Regni Pro-
cancellarij.

Eodem ferè tempore Stanislaus Minski Regni Procancellarius, Patauij vitam cum morte commutauit; vir singularis ingenij, & eleganter eruditus; iuuenis magnam ætatis partem in visendis lustrandisque exteris nationibus consumpserat, hinc variarum rerum notitiâ partâ, morum institutorumque ac linguarum exterarum nationum scientiâ, pollebat, Palatinus primùm Lenciciensis renunciatus, legatione apud Summum Pontificem Clementem Octauum pro Rege Sigismundo functus, vt Diuus Hyacinthus è Dominicanâ familiâ in numerû Sanctorum referretur, effecerat, dignus cui munus Cancellariatus deferretur, ab omnibus existimatus. Adeptus eum Magistratum dum popularem inuidiam plus æquo timet, impar tantis curis apparuit, quibus intra aliquot adepti muneris menses confectus, dum frustra Palatino Cracouienli, cuius quondam intimus amicus erat, persuadere conatur, ne Rempublicam perturbet, morbum contraxit: cuius tanta erat vis, vt continuò surdum eum effecerit. Huius morbi curandi causâ medicorum consilio ad thermas vsque Puteolanas profectus, auditum quidem earum beneficio recuperauit, cæterùm læsâ semel grauiter valetudine, eâque nondum satis confirmatâ, dum æstiuis caloribus Româ Patauium proficiscitur, lethalem rursus contraxit morbum; quo grauatus, Patauij mense Iulio extinctus est, quinquagenario minor.

Potociorum
familia Regi
fida & ad-
dicta.

Regius interim exercitus continebat in officio sparsos per diuersa loca Rocossianos, ne se commouere, ac in apertum prodire possent: præcipuus à Potocijs metus, qui, vt dixi, Regi addicti, iidem acerrimi dignitatis Regiæ violatæ vindices, timebantur: eâ etiam spe inescati, extincto Palatino, Præfecturam Sinatinensem, sibi beneficio Regis cessuram. Itaque quàm diu isti in exercitu erant, Palatinus Cracouienlis, ne intimis quidem amicis vbi lateret prodere, nec cuiusquam fidei se committere ausus est. Sed accidit vt sub hoc idem tempus, mortuo Simeone Mohilâ Principe Valachiae, Prouincia ea nouis motibus agitari cœperit: ad quam pacandam, stabiliendumque Constantini Hieremiæ Mohilæ filij iuuenis admodum imperium, Potocij Rege non abnuente maturandû sibi viresque suas eò transferendas existimarunt. Nupta erat Stephano Potocio filia Hieremiæ, & peropportuna erat Potocijs hæc affinitas, ad augendas opes & potentiam: namque Valachiam pacato imperio per plures annos Hieremias cum rexisset, non modò priuatas opes auxerat, sed erga eos etiam quorum ope nitebatur, munificus erat. Potocij vel maximè ab inuito interdum, sed offensam timente, quidquid postulabant referebant, non absque aliorum Regni Procerum inuidiâ. Sed proximè superiore anno Hieremias cesserat è vitâ, cum viuens adhuc Constantinum filium Principem & Successorem renunciare curasset, Turcarumque Imperatoris rescripto Regiâ intercessione obtento, sibi posterisque suis sexus virilis perpetuum in eâ Prouinciâ imperium stabiliuisset. Verùm eo vitâ functo frater eius Simeon Mohila iam ætatis exactæ vir, quem

133
nouus motus in
Valachiâ
mortuo Si-
meone Mohi-
la.

quem ille quondam suis opibus ad Transalpinæ Valachiæ Imperium euexerat, pulsumque inde comiter & liberaliter apud se habuerat, vxorisque ac liberorum suorum moriens eidem supremis tabulis curam demandauerat, captatâ occasione, quod longiùs, qui soli timebantur, abessent Potocij, excluso nepote, pulsisque defuncti fratris cum matre liberis, imperium sibi arrogauerat, emercato Turcarum Imperatoris, qui semper venalis est, assensu. Et ne temerè inuito Rege tantum sibi assumere videretur, tempestiuâ legatione suam hanc ambitionem excusauerat. Valachos nempe à viris regnari solitos, pueri & muliebre imperium non laturos, & Turcas ipsos eâ occasione ad turbulentum aliquem hominem, summam rei delaturos fuisse, nisi curam eius Proinciæ suscepisset: se Regi fidem suam satis hætenùs testatam fecisse, in eâ deinceps permanfurum, ac obsequio erga Rempublicam Polonam nemini vnquàm cessurum. Hanc eius excusationem vt Rex acceptaret, imperiumque contra pacta vsurpatum, ratum haberet, & ij qui Potociorum infractam & debilitatam volebant potentiam euicerunt, & res ipsa, quòd vel tum maximè seditio Rocossiana ferueret, & quorsum euasura esset incertum adhuc haberetur, Regi vt suæ potiùs securitati quàm alienis commodis consuleret persuasit; maximè cum idem mox interuentu Ioannis Potocij Hieremiæ vxori cauisset, eam se cum vniuersâ familiâ concessis in eum vsu certis possessionibus prodignitate generis tractaturum, & se vitâ functo imperium ad Constantinum filium ipsius deuolutum iri. Sed Simeone quoque intra decursum anni mortuo, noua rursus eaque muliebris pro filijs exarsit istic ambitio. Hieremiæ vxor Margarita, ereptum à Patruo filio suo Constantino imperium repetebat, altera è contra id secundùm mortem mariti sui Simeonis, filio eius Michaëli deberi contendebat: nec morata diu, cū omnia præsidia in potestate haberet, cunctique veluti proximè vitâ functi Principis vxori fauerent, filium suum Michaëlem, vel hoc ipso nomine quòd iam imperio longè quam Constantinus, qui impubes adhuc erat, per atatem aptior esset, præferendum & Principem renunciandum Valachis persuadet. Itaque voto potita, assensuque Turcarum Imperatoris, simul & ope imploratâ, armis potentiâque Turcarum ad tuendum præsentem rerum statum se munit, Constantino matreque eius & totâ Hieremiæ domo in ordinem redactâ. Ea rerum Valachicarum mutatio exciuit Potocios, vt cum ijs copijs, quas in exercitu Regio habuerant, eò concederent; opem socrui & affinibus laturi. Igitur Ioannes Potocius Præfectus Camenecensis, sub exitum

Ioannis Potocij in Valachiâ progressus.

*Ad Turcarū
Imperatorem
Achmetem
legatio.*

*quā functus
Nicolaus
Danieloui-
cius.*

ni ratum habentibus, quanquā iam antea Michaëlem in possessionem Principatus per traditionem vexilli, vt mos est, immiserant, & de eo Regem certiores fecerant. Præerat tum rebus Turcicis Achmetes, qui ante aliquot annos Machumeti patri successerat; & cum moris esset, cum nouo Imperatore solenni legatione vetera renouare pacta, amicitiamque firmare, destinatus erat ad obeundum id munus Adamus Stadnicki Castellanus Calissiensis, ac Præfecturam Premisliensem eo nomine à Rege acceperat: sed postea cum is tergiuersaretur, periculumque esset ne barbari id in sinistram partem acciperent, moram quidem non missi legati primò per Abrahamum Krzewski iuuenem, & linguæ & rei Turcicæ peritum, deinde per Stanislaum Vitowski Secretarios & internuntios suos Rex excusauerat; cæterum ne diutius legati profectio differretur, Nicolaus Danielouicius Castrorum metator, vir & priscâ nobilitate illustris, & ad res præclarè gerendas natus, Rege iubente id munus suscepit ac summâ cum laude eo perfunctus est.

*Palatinus
Cracouiensis
rursus nouos
motus ex-
citat.*

Sed vt ad institutum nostrum reuertamur. Palatinus Cracouiensis simul ac intellexit Potocios per occasionem rerum Valachicarum abesse, & diutius abfuturos, solutus eo metu, & quòd certò ei constaret, Zolkieuium pro iure affinitatis solitâ conuiuentiâ erga se vlurum, ex latebris, in quibus hætenus abditus delitescibat, in apertum prodijt, stipatus seditiosorum turbâ, quæ post Guzouianum conflictum, victor- que factionis Rocossianæ Duces, nullo certo loco consistere ausa, ad rerum nouarum occasiones intenta erat. Partem eius generis hominum iam antea Radiuilus sub signa coëgerat, pars Herburtum secuta, eo capto disiecta fuerat, mox à Palatino signo dato egentes homines, fortunis adesis, & maximè prælio Guzouiano corruptis & amissis, ad spem prædæ conuolabant. Eo fretus præsidio Palatinus, ad Varlauiam consedit, istic resumptâ Rocossianâ auctoritate, quasi intermissum negotium acturus, diem à Radiuilo nouo conuentui iam antea indictum, sed neglectum, se obiturum præseferbat; ratus eâ re fucum se Regi facturum, & nouarum barbarum metu, ad transigendum secum impulsurum. Interea missis ad Senatores literis, pertentabat eorum animos, & in eam partem flectebat, vt quasi ex æquo litem, quæ inter eum Regemque intercedebat, datis arbitris dirimendam existimarent: ac vt indicto conuentu Rex totum hoc negotium iudicio nobilitatis permitteret. Hanc eius postulationem, cum primus Zolkieuius Regi significasset, & indulgendum ei suadere videretur, in eam venit suspicionem, quasi in pari lance poneret Regiam & Palatini dignitatem: id enim Palatino propositum fuisse apparebat, vt coacto Senatorum & nobilitatis conuentu, Rex absens diceret causam: quod perinde erat, ac si sopita & sepulta iam sub ficto nomine tuendæ libertatis seditiosorum auctoritas, quæ antequam armis victa esset, omnia sibi arrogabat, ite-
rum

rum stabiliretur. Igitur Rex obiter refutatis ijs , quæ à Palatino Cracouiensi proposita erant, id verò grauitè se ferre ostendit, quod Zolkieuius se inconsulto à Zauichosto exercitum in interiora Russiæ abduxisset : eo metu solutos Rocossianos arma induisse, armatisque septos iterum seditionem, seditiosaque consilia in perniciem Regis & Reipublicæ promouere, prædas tanquàm in hostico agere. Ea nunc ab illis postulari, quæ saluis legibus, saluâ dignitate Regiâ concedi non possent : vt videlicet leges in proximis Comitijs legitimè latæ, priuati, quem illi flagitant, conuentus auctoritate abrogarentur, vt pœnis, quas ob non illatam Rauam in ærarium publicum ex bonis Reipublicæ pendi solitam quartam reddituum partem meruerunt, soluerentur, vt suarum Regiarumque actionum Comitialiumque Decretorum lecti ab illis arbitri, auctoritatem illis præbente seditiosorum cœtu, iudices essent. Insolitam eam & perniciosam esse publici consilij cogendi rationem, vt Rege viuente & incolumi, quiuis alius conuentui præsit : facile sanè apparere, quid Palatinus velit ; nempe vt remoto præsidio Regio, ipse armatis septus, omnia pro arbitrio suo ageret ; & si occasio daretur, merces opprimeret. His per Stanislaum Sulouium Secretarium suum Rex ad Zolkieuium mandatis datis, illud prætereà adiecit : se quidem hætenus Zolkieuij solius fidei salutem suam permisisse, proinde curæ illi eam esse debere, ita vt existimet, & dignitatis simul & securitatis Regiæ rationem sibi esse habendam : nunc & eos quos Regi infensos esse constat, ambiguos de Rege spargere sermones, & Batthorem Transiluanix Principem palàm præferre, se eorum conatibus non defuturum : videret Zolkieuius, ne si ille tam graues iniurias, salutisque Reipublicæ discrimen diutiùs dissimulet, Rex alia præsidia sibi parare, & suæ, & Reipublicæ securitati aliter prospicere cogatur. Pupugit ea legatio Zolkieuium, maximè cùm non ignoraret, se maleuolorum sermonibus peti ; suspecta quoque illi erat Potociorum factio, Regi impensius addicta : his rem Valachicam esse permissam, exercitus attributos, sprete in eo sua consilia : suadebat enim Regi, & quidem, vt exitus postea docuit, prudenter, ne nostri Valachiam attingerent, ne Constantino armis eum Principatum assererent, ne Turcica arma irritarent : hæc & alia remissiore eum faciebant, quominus promptè Regiæ voluntati se accommodaret. Ita tamen ad ea quæ Sulouius Regis nomine ad eum detulerat, respondit : imprimis petebat, ne Rex quidquam de fide suâ addubitaret, quadraginta annorum obsequio ac toties pro patriâ fuso sanguine, partum decus sibi ita carum esse, vt vitæ potius quàm existimationis discrimen adire velit. Se non ignorare Regiâ salute & dignitate omnium salutem contineri, ad eam tuendam, nec animum nec vires sibi defuturas : adductum in Russiam exercitum, quod ijs apud quos ad Zauichostum castra posuerat,

Regis ad Zolkieuium mandata.

Causa cur Zolkieuius remissus erat in coercendis Rocossianis.

*Explicat
Zolkieuius
quid Palati-
nus Craco-
uiensis inter-
derit.*

posuerat exigendâ annonâ grauis esset, frequentesque de eo ad se quere-
læ nobilitatis deferrentur: sed si Palatinus cæteri que Rocossiani quid
moliri velint, in promptu fore cohortes, ad eos in officio retinendos. Et-
iam si Palatinus tergiueretur, diuersaque consilia per occasiones captare
videatur, contentum tamen fore datâ à Rege præteritis suis actionibus
veniâ, etsi prætereâ sufficienter illi caueatur, quod legibus præscripto
tempore, pensionem quartanam non soluerit, id impune fore, neque eo
nomine se in ius attractum iri: certò prætereâ constare sibi Palatinum
expertem esse cuiusvis in perniciem Reipublicæ cum Batthoreo conspi-
rationis. Hæc quidem tunc Zolkieuius, at Palatinus quasi harum rerum
ignarus, per omnes occasiones aliam dabat significationem voluntatis
sue; idque imprimis sibi curæ esse ostendebat, vt pro auctoritate perso-
næ, vniuersam Rempublicam repræsentantis secum ageretur. Adhuc
Radiuilus arma non deposuerat, & licet Carolus Chodkieuicius illi ita
immineret, vt se loco mouere non posset, tamen fouebat adhuc clande-
stina consilia, ea que cum Palatino communicabat, misso ad eum Sigis-
mundo Niscicki, homine sectæ Calvinianæ, quem tamen Palatinus
quamuis Catholicæ religionis quondam acerrimus vindex, suorum con-
siliorum moderatorem habere videbatur: ita vt sub eius nomine rescri-
pta responsaque darentur eius conuentus, in quo reliquæ Rocossiano-
rum continebantur.

*Bernardus
Macieiouius
Cardinalis
& Archie-
piscopus Gnes-
nensis Syno-
dum Petrico-
uiæ celebrat.*

*causa conuo-
cata Synodi.*

*Controuersie
equestris or-
dinis cum
Ecclesiastico.*

Bernardus Macieiouius Cardinalis & Archiepiscopus Gnesnensis, sub
initium mēsis Octobris Synodum Prouincialem Petricouia obibat. Ad-
erant ferè omnes Episcopi Regni, & è Clero præcipui; nam cum in
præteritis Comitij Varsauiensibus multa ab equestri contra sacrum or-
dinem iactata essent, quasi is prærogatiuâ iuris sui cæteris grauis esset:
vehementerque flagitatum esset, cum hætenus Ecclesiastici contende-
rent, bona sacris vsibus semel adscripta, etiam si diuturno tempore à sæ-
cularibus possessa, tamen neminem posse etiam longissimi temporis cur-
su vsucapere, hæreditatesque sacras sine legitimâ causâ olim interuersas,
semper vindicari posse; vt tandem Rex lege datâ statueret modum &
tempus, quo constaret, quæsit quoquo modo iuris possessio. Deinde
sæpè euenire, vt equestris ordinis homines, grauibus iniurijs à spirituali-
bus afficiantur; id tamen impune fieri, quod eo nomine accusati, ad
Curiam Romanâ prouocando, actores quibus & Canonicum ius igno-
tum est, & ad tam longinquum iter suscipiendum, iurisque impensas
sumptus non suppetunt, palàm eludant: cum è contra spirituales iure
Regni facilè iniurias suas vindicent: iniquum sanè videri non omnes qui
eodem corpore Reipublicæ continentur, pari eodemque iure censeri.
Cæterum cum ordo sacer hoc nomine in Comitij compellatus, nihil se
hac de re nisi ex Synodi sententiâ respondere posse ostendisset, eò tota
ea quæstio reiecta fuit: simul vt istic ex ordine sacro legerentur, qui cum
secularibus de abolendis componendisque mutuis controuersijs agerēt,
statue-

statuerentque, cum iam antea in Comitibus ordo Equestris suos quoque ad hoc negotium tractandum conficiendumque plenam cum potestate Commissarios dedisset. Hoc eodem tempore Palatinus Cracouiensis novos ad Varſauiam coetus cogeſcit, quare rati Episcopi ad munus suum pertinere, si eum aliosque qui illi adhærebant, interposita sacri ordinis auctoritate admonerent, ut a coepto desisteret; talem ad eos dederunt epistolam. Sibi in Synodo res Ecclesiasticas tractantibus, non abs re visum, ad presentem quoque afflictam Reipublicam statum oculos reflectere. Et quidem ut primum harum dissensionum initia oriri coeperunt, se in magno metu fuisse, ne patria supremum discrimen adiret, cum & Seruator ipse omne Regnum civili discordia distractum, peritulum verissime pronunciauerit, & tot clarissimorum regnorum euerſorum exemplis doceamur, absque concordia nullam Rempublicam stare posse. Nihil haecenus a se praetermissum, quod ad conciliandos animos in mutuam perniciem exacerbatos pertineret: sed irato ob scelera hominum Deo, non esse datum locum monitis suis. Eo postremo ventum, ut armis & aperta acie decertaretur, & ea fierent, ac nunc etiam fiant, ut in ipsis Patriae visceribus talia a ciuibus ciues patiantur, quae bella secum adferre solent, ac Respublica suis nudata praesidijs, vilibus etiam hostibus pateat. Liouiam ardere bello, captum a Sueco Bialocamenum, eundem hostem imminere Rigae, aliisque eius Prouinciae oppidis & arcibus, infestam esse maritimam oram, infestos portus Regni, quibus amissis, aut impeditis, actum fore de nostris facultatibus: nunc certe vniuersam Reipublicam salutem periclitari. Quae ecquis Patriae amans siccis oculis conspiciat? quis non ingenti dolore afficiatur? Se quidem quibus functio spiritualis diuinitus demandata est, Deum testari, nihil sibi optabilius esse salute Patriae, in qua nati essent, cuius beneficio viuerent, nihil carius libertatibus equestris ordinis, quarum auctores fuisse maiores suos probe nosſent: in ijs tuendis conseruandisque suum officium desiderari, etiam si quoduis discrimen subeundum foret, se passuros non esse: nunc si quid tale vrgetur, leuioribus remedijs sanari posse. Ad ea ut animum adijcerent, arma deponerent, novos coetus ne cogerent, ac etiam atque etiam dispicerent, quid incommodi secum adferant, quanto solatio hostibus nostris sint acerbae & sanguinolentae civiles discordiae, hortari se & monere. Synodum quidem diu teneri non posse, ceterum ad Cardinalem Macieionium, ad quem cura eius rei, pro eo loco, quem primum in Republica tenet, pertinet, referrent de hoc negotio, qui cum alijs, quorum copiam habere poterit Episcopis, se medium interponet, Regemque subditis conciliare, totumque hunc motum componere adnitetur. Moderarentur illi vicissim suis affectibus, voluntatesque suas, etiam si non nihil de iure decedendum esset, mitioribus consilijs accommodarent: multa tempore ipso sanari, & ubi pax constituta fuerit facile reliqua confici posse. Se deinceps ad ea omnia quae Reipublicae bono peti & postu-

Epistola Episcoporum ex Synodo ad Palatinum Cracouiensem.

lari poterunt, obtinenda, auctores adiutoresque futuros : interim vestem istam mutæ societatis ne discinderent, lacerarentque.

Non iniucunda fuit Palatino Cracouiensi ea legatio, ad mentem planè eius, à nonnullis ex ordine sacro qui ei clàm fauebant, & ob veterem amicitiam non omnino depressum volebant, conscripta & composita. Perhonorificum enim illi videbatur, se ab ordine Ecclesiastico ambiri, neque sua destinata ab eo palàm damnari, vsurum se deinceps eius auctoritate, vel ad commouendum populum, vel certè cum maiori auctoritate ad transigendum cum Rege. Igitur oblitus eorum quid Zolkieuius cum eo, quid ipse vicissim cum Zolkieuius egisset, quid Zolkieuius pro eo Regi spopondisset, aliam concordie telam ordiri cœpit. Itaque literis Episcoporum responsum ex sententiâ Palatini datum nomine Rocossianorum est eiusmodi : commemoratis ijs quæ hætenus acta sunt, ostendebant se omni culpâ vacare, & frustra tentatis omnibus medijs, quibus Regem ad satisfaciendum Reipublicæ erroresque corrigendos adducerent; ad extremum cum nihil monita proficerent, ac nouis in dies iniurijs animi hominum exacerbarentur, iure ad abrogandum illi imperium processisse. Non sibi, sed Regi imputari debere, ea quæ postea euenerunt; se tamen iam ultro recedere à decreto abrogati Regi regni, & libenter permissuros causam Reipublicæ quam hætenus promouerunt, arbitrio status Ecclesiastici : cum Cardinali hac de re omnium nomine Palatinum Cracouiensem, cui totius conuentus intentio optimè nota est, acturum. Legationis verò ad Cardinalem missæ hæc summa erat. Gratum esse sibi hoc status Ecclesiastici Reipublicæ pacificandæ studium, cuius auctorem fuisse ipsummet Cardinalem minimè dubitarent; facturum eum officium Principis Senatus, si seriò ad eam rem animum adiecerit, quod eo modo fieri posset. Vocaret vniuersum Senatum Cardinalis ad locum aliquem tutum in centro ipso Regni, istic consilium iniretur, & rationes pacandæ Reipublicæ præscriberentur, ac quid Rex Reipublicæ debeat declararetur; Cardinalis deinceps more maiorum, qui vel inuitos Reges cogebant ad præstanda ea quæ ex pacto & legum præscripto debebant, Senatus vniuersi auctoritate fretus, officij sui Regem admoneret. Rex captos Herburtum & Pekoslauium dimitteret. Bona ablata restitueret. Negotium Abbatie Tinecensis (de eâ inter Stanislaum Sulouium, Regiâ promotione nitentem, & Albertum Baranouium Monachum à Monachis electum lis erat) relinqueret. Securitati eorum qui partes Rocossianas secuti sunt caueret. Id effecturum Cardinalem, & nisi id fiat, vel si remissiùs hoc negotium tractetur, aut si Senatus suo munere non defungatur, se alijs medijs vsuros, & fore nouissima peiora prioribus. Quoniam scita præteritorum Comitiorum à multis improbantur, efficeret Cardinalis, ne ij qui ad leges corrigendas, componendasque inter spiritualem & secularem statum differentias, auctoritate Comitiorum designati sunt, suscepto munere fungantur,

*Responsum
literis Episco-
porum à Ro-
cossianis.*

*Summa lega-
tionis Rocof-
sianorum ad
Cardinalem
Macieioium.*

tur, fore ei rei aliud commodius tempus, posteaquàm Respublica pacata erit. Ad ea Cardinalis Palatino Cracouiensi respondit. Eam & suam, & aliorum Episcoporum fuisse mentem, vt Rocossianos ab extraordinarijs conuentibus dehortarentur; hætenùs quidem in eo erratum fuisse, quod passim hominum cœtus cogerentur, vt tumultu magis quàm consilio negotia publica à priuatis hominibus tractarentur, se auctorem non fore rerum nouarum, nec Senatum priuatâ auctoritate conuocaturum, cum id Regium munus sit. Comitia potius more maiorum indicenda, atque in ijs publica tractanda negotia, interim pacatè se gererent ij qui extraordinarios eiusmodi cœtus flagitant, quorum securitati datis à Rege literis satis iam cautum esse. Bonis quenquam spoliatum esse sibi non constare. Turbulentos homines captos, liberos fore, si quis cauerit eos modestè se gesturos. Litem de Abbatia Tinecensi iudicio Summi Pontificis decisum iri. Eos qui ad corrigendas leges, & ea de quibus inter Ecclesiasticum & Equestrem ordinem disceptatio est componenda designati sunt, non esse causam cur quis munere suo defungi prohibeat: cum id negotium diu iam flagitatum, & magno Reipublicæ incommodo neglectum, nunc tandem vt definiatur maximè optandum sit.

Cùm verò Zolkieuius, quasi à Cardinali & Episcopis pacis tractandæ negotium, quod ipse antea inchoauerat interceptum esset, cum Cardinali datis literis exposulasset, respondit ille: non eo animo suo aliorumque Episcoporum nomine conuentum Rocossianum compellatum fuisse, vt sibi aliquid in eo negotio, quod probè nossent à Zolkieuius inchoatum, & propositis acceptisque conditionibus penè ad exitum deductum esse vsurparent, sed vt propensos ad concordiam Rocossianorum animos confirmarent: quare vrgeret ille cœptum opus, exigeretque eas conditiones, quas iam acceptauerant. Sed Palatinus cùm animaduerneret, Cardinalem minùs spe suâ opportunum esse destinatis suis; & vt res erat, quòd Cardinalis cùm in aula Regiâ maneret, non ex propriâ sententiâ responsa dare videretur: primum quidem Petro Tilicio Cracouiensi, & Alberto Baranouio Cuiuiensi Episcopis, qui Varfauiam nomine Cleri ad componendas cum Equestri ordine controuersias venerant, persuadet, vt propositas Cardinali conditiones vrgerent; sed cùm horum quoque iudicio meritò reprehensa fuisset minùs aqua postulatio, ostensumque quòd eiusmodi Palatini arrogantia tenderet, ille rursus vniuersum Senatum ac Nobilitatem per literas certiore facit, Regemque hac onerat inuidiâ, quasi is propositas ab ordine Episcoporum pacis conditiones respueret, simulque petit consilium, an sibi ab ijs resilire liceat. Docet quantum inde libertatibus Regni immineat discrimen, si earum defensor in ordinem redigatur, si ad mandatum Regium Senator quasi præteritarum actionum rationem redditurus se sistere cogatur. Se hætenùs in hoc negotio cum dispendio non modò fortunarum, sed gratiæ

*Responsum
adhuc Car-
dinalis Ma-
cieiouis.*

*Littera Zol-
kieuij ad
Cardinalem,
eiusque respon-
sum.*

*A Petro Tyli-
cio Episcopo
Cracouiensi
& Alberto
Baranouio
Vladislauensi
reprehensa
postulatio
Palatini
Cracouiensis.*

*Palatinus
Cracouiensis
Senatus &
Nobilitatis
consilium ex-
quirat, quid
ulterius fa-
ceret.*

etiam Regiæ verlatum esse, vitam ipsam potius profundere, quàm tutelam libertatum Regni deferere paratum fuisse. Facile quemuis animaduvertere posse, salubre & rebus præsentibus accommodatum fuisse consilium, Senatus conuocandi, sibi ab Episcopis propositum, Regi quoque ipsi magis expediebat in eo confesso negotium hoc definiri: cæterum explicarent illi quid hac de re sentirent, idque eo candore, & eâ erga Patriam fide, quæ non modò posteritati placeret, verùm etiam cuius in exacto Dei iudicio essent rationem reddituri. Ad eas literas omnes ferè Senatores in eandem responderunt sententiam, suaseruntque Palatino, alijs postpositis consilijs, pacis conditiones per Zolkieuium propositas amplecteretur. Solus Ioannes Ostrogus, Castellanus Cracouiensis Palatini postulatis se obsecundaturum, & nisi Cardinalis Senatum continuò conuocet, id se pro eo loco, quem in Republicâ tenet, facturum Regi significauit.

cum omnes Senatores Palatino Cracouiensi suadent, ut pacis conditiones amplectatur, solus Castellanus Cracouiensis alterius est sententiae.

Annus Christi 1608.

Bernardus Macieionius Cardinalis Archiepiscopus Gnesnensis obiit.

Eius dotes.

Idem in nuptijs Regijs fuit Legatus de latere.

Palatinus Cracouiensis Regi se submittere cunctatur.

Annus Christi supra Millesimum sexcentessimus octauus iam inchoatus erat, ad cuius initium primis Ianuarij diebus Cardinalis Macieionius Archiepiscopus Gnesnensis lentâ tabe consumptus cessit à vitâ, vir pius magis, quàm tractandis negotijs Reipublicæ idoneus, floruit & populari fauore & gratiâ Regis, à quo ex Episcopatu Luceorienti primò ad Episcopatû Cracouiensem, dein ad Gnesnensem Archiepiscopatum promotus, primas in Senatu partes tenuit, & licet tot auctus esset opibus, multisque extraordinariè subsidijs iuuaretur, semper tamen egere visus est. In nuptijs Regijs Legati (quem de latere vocant) munere functus, cum deinceps Sedem Episcopalem, protenso suprà velo, ad instar eius quo Reges vti solent, ex aduerso Regiæ sedis posuisset, idque decus Cardinalitiæ & Episcopali dignitati deberi contenderet: Rex è contra id pati nollet, re ad Summum Pontificem delatâ, iussus est Cardinalis velamen illud honoris tollere, & hæc prima fuit illi cum Rege dissensio: vnde postea fauisse Rocossianorum conatibus existimatus est: creditum etiam à nonnullis contumaciam Palatini Cracouiensis, eius conniuentiâ fotam fuisse. Ac Palatinus quidem omnium Senatorum acrioribus literis perstrictus, & à Zolkieuiopotissimum liberius pro iure amicitiae obiurgatus, hærebat tamen; sed cum Zolkieuius minacibus literis colluuiem militum, quorum fiduciâ Palatinus in Stazicensi Præfecturâ subsederat, disiecisset, Zamoscium concessit, tutum munitumque oppidum, in eo loco præstolaturus, si quæ occasio rei nouandæ se offerret, vel si Castellanus Cracouiensis, ut se facturum receperat, publicum conuentum ediceret. Meritò iam Regi mora ea suspecta esse cœperat, verendum enimerat, ne factiosi homines resumptis viribus adscito Castellano Cracouiensi, iterum nouas turbas cierent: præsertim cum Zolkieuius, etsi optimâ fide in negotio pacificationis versaretur, tamen quòd vel à Palatino illuderetur, vel ipse etiam ob arctas sanguinis necessitudines minùs acriter cum eo ageret, parum hætenùs effecisset. Itaque Rex

vt aduersariorum machinationibus vires opponeret, & arma ostentaret, Ioannem Potocium è Valachiâ cum ijs copijs quas illic habuerat euocauit, & ad vniuersos Senatores dedit literas, quibus monebantur, vt contra conatus aduersæ partis sibi præstò essent. Nec Castellanus Cracouiensis, quemadmodum se facturum ostenderat, Senatum conuocate ausus; cum videret omnes, Palatino Cracouiensi excepto, in aliâ esse sententiâ, ac neminem suis edictis commotum iri: ac prætereà vereretur, ne si rerum nouarum auctor esset, alijs omissis ipse ab exercitu Regio peteretur. Igitur Palatinus, cum parum prosperè ea quæ destinauerat procederent, simul se desertum videns, totum se postremò Zolkieuij potestati permisit. Conditionum quibus Regi reconciliaretur, hæc summa erat. Vt ne ampliùs priuatâ auctoritate conuentum illum vel indiceret, vel indici postularet. Ad Regem veniret, errati veniam peteret, fidem renuntiata obedientiâ labefactatam, resumpto iurisiurandi sacramento firmaret. Rex vicissim benignè eum cæterosque qui in hac dissensione sectam eius secuti fuerant reciperet. In Comitijs proximis legitimis postulatis, si quæ talia fuerint, arbitrio Senatus & ordinum Regni annueret, sancitâ omnium rerum ac iniuriarum obliuione.

Cæterum cum sub idem tempus non solum à domesticis internisque moribus, nondum sedatis, & quodammodò recrudescentibus, Reipublicæ immineret periculum; verum & cum vicinis Hungaris Moschisque incerta pax, in Liuoniâ verò apertum bellum esset, consilij capiendi causâ, Rex ad se primarios Senatores euocauit, diemque vigesimum quartum Mensis Aprilis, quâ Cracouiam venirent, designauit. Venerunt frequentes satis, pertæsi tot molestiarum, quibus finem dari nemo erat qui non cuperet; maximè quod cum Palatinus Cracouiensis diuersum Rege absente conuentum vrgeret, hic legitimè indictus, quem tamen ille subterfugere vel calumniari non posset, necesse erat vt indiceretur. Hæc autem erant quæ in consilio nomine Regis proponebantur. Quibus modis & rationibus pax interna componi posset. Quibus conditionibus auctoribus præteritæ secessionis indulgendum, veniaque illis danda esset, & è contra qui pertinaciùs arma retinerent, qualiter in ordinem redigendi. Liuoniæ bello Suetico laboranti vnde præsidium parandum, pecuniâne in eum vsum ex ærario Rauensi depromenda, an potius aliunde acquirenda, & num Sueco petenti dandæ induciæ. Temerè sub signis ditiones Moschouiticas infestantes quomodo coercendi, & an Internuntijs rediuiui Demetrii fides habenda, ijque vt à legitimo Principe missi tractandi. Priuatorum Procerum domestica dissidia, audacesque in mutuam perniciem armatorum insultus, vt coercendi. Dictis à Senatoribus sententijs, conclusum est, clementiâ potissimum Regiâ domesticum tumultum sedandum, petendumque à Rege, vt publicæ quietis causâ suas iniurias benignè indulgere velit, spemque faciat breui Comitia indicturum, & quæ ordines vniuersi legitimè à se petierint facturum. Intereâ

*Rex consilij
capiendi causâ
precipuos
Senatores ad
se euocat.*

*Summa pro-
positorum à
Rege in consi-
lio.*

monendum Palatinum Cracouiensem, vt Senatus arbitrio se permitteret, & secundum oblatas à Zolkieuio cōditiones, acceptataſque Regi reconciliaretur. Alios item eiusdem ſeceſſionis auctores & comites, parimodo admittendos; aſpernantes verò Regiam gratiam, & nouos tumultus cientes, præſidio legum, & ſi neceſſe foret, armis etiam coërcendos. Ad ſcribendum in præſidium Liuoñiæ exercitum, ex Cracouienſi theſauro monilia depromenda, iſſque pignori datis, pecunia quæ centum millium florenorum ſummam expleret acquirenda: eo etiam reſiduum ex ærario Rauenſi pecuniæ impendendum. Negotium induciarum Sueticarū Carolo Chodkieuicio committendum. Ne quis ſine ſcitu Regio ſigna ditio- nibus Moſchouiticis inferret ediſto publico prohibendum. Internuntios Demetrii placere admitti, auditos autem tantisper retinendos, donec cōpertum habeatur, quò notii iſtius impoſtoris conatus euadant: interim literas nomine Senatorum Regni ad Proceres Moſchouiæ dandas exquirendumq; cur legatos Regios contra ius gentium detineant, alioſque nobiles viros in nuptijs Demetrianis interceptos non dimittant, eo adiecto, id præter ſciturum & voluntatē Regiam fieri, quod aliqui ex noſtris hominibus ad famam rediuiui Demetrii eò conceſſerint, ſed & hos Moſchouiā omiſſuros, ſi viciffim ij, qui citra vllam culpam iſtic detinentur dimiſſi fuerint. Priuatos priuata arma circumferentes, monendos Regis & Senatus nomine, vt continuò arma deponant, ſi patere noluerint, in ius vocandos, contumaciores verò etiam acrioribus modis coërcendos. In eum ſenſum factò præſcriptoſque Senatusconſulto, prima ea cura Senatui fuit, vt Palatinum Regi reconciliarent. In grauem is inciderat morbum, & crescente eo in dies, viresq; depaſcente, ita conciderat, vt publico concilio intereſſe non poſſet, & lecto affixus, ægrè reſponſa daret: Neque tamen ea res impedimento fuit, quominus Senatus cœptum pacis conciliandæ opus proſequeretur, ſcriptis omnium, qui præſentes erant nomine, ad Palatinum Cracouiensem hoc ſenſu literis. Quibus hætenus medijs uſus ſit Senatus, vt eos qui in ciuili diſſenſione à publico conſilio ſeceſſionem fecerant, ad concordiam adduceret, non latere Palatinum: ſpretas fuiſſe fraternas ſuas cohortationes, armatiſque cohortibus temerè conceptas opiniones promotas, excitatum in Republicā tumultum, & poſtremò acie de iure certatum: id cuius culpā eueniſſet, Deum qui meliori parti fauit indicauiſſe. Sed deinceps quoque & Regiam ſemper omnibus qui in contrarijs erant partibus patuiſſe clementiam, & Senatus in conciliandā eā ſingulare enituiſſe ſtudium; dimiſſos à Rege fuiſſe exercitus, nec in victos ſæuitum: omnes hætenus id votis omnibus exoptaſſe, vt pax Reipublicæ reſtitueretur; ipſum Palatinum nonnullis ſignificaſſe, ſe arbitrio Senatus ſtaturum; eandem Palatini voluntatem ſenatui & Palatino Kijouienſi (Zolkieuus ſecundum mortem Conſtantini Oſtrogij proximè eā dignitate à Rege ornatus erat) explicatam eſſe. Nunc igitur conditionibus, de quibus

Litera à Senatu ad Palatinum Cracouiensem.

quibus hætenus actum est ad trutinam iudicij expensis, censuisse Senat-
tum, vt Kiiouiensis Cracouiensi Palatino eas nomine publico offerret.
Non dubitare senatum amplexurum secuturumque Palatinum Craco-
uiensem concordē amplissimi ordinis consensum, desiderioque omnium
statuum satisfacturum, nec Regis gratiam aspernaturū. Veniret itaque,
seque ad diem decimam sextam Maij silteret, spondere senatum, si eius
voluntati paruerit, ac præscriptis conditionibus satisfecerit, non modò
eum securum fore, sed pristinum etiam dignitatis gradum recuperatu-
rum, & Regiam clementiam experturum. De ijs quæ hætenus in discep-
tatione fuerunt, in Comitijs proximis actum iri, eā esse Regem volunta-
te, vt ad præstanda ea quæ ordines Regni legitimè poposcerint, promptū
paratumque se fore profiteatur, vniuersum denique Senatum in eisdem
Comitijs libenter sua studia ad obtinenda decernendaque ea, quæ expe-
dire publicæ saluti videbuntur, accommodaturū: cætera ex Petro Ozga
Iudice Leopoliensi, per quem eiusmodi literæ mittebantur, quæ ad
hoc negotium pertinent, Palatinum intellecturum. Simul scripto con-
ceptæ conditiones, quibus ad Regis conspectum admittendus esset Pa-
latinus, eius tenoris missæ. Pacatus, & eo comitatu, quo antea vti consue-
uerat, Cracouiam veniret. Nullos milites, nullum bellicum appara-
tum secum adduceret. Publicè & in præsentī Senatorum confessu, &
postea in proximis Comitijs fateretur, scirètnè vltra ea quæ iam in Ro-
cossianis conuentibus vulgauerat aliqua, quæ palàm proferri oportet-
ret, & si nihil reliquum tale, quod hætenus in suspicionem vocabatur
supereffet, id ipsum declararet, nec amplius inani expectatione vulgi
animos detineret, aut ad rerum nouarum studium cuiquam occasionem
præberet. Ad Regis conspectum & in Senatum admissus tali vteretur
oratione. Serenissime Rex, Domine Clementissimè, In omnibus præte-
ritis actionibus destinatisque meis, non ea fuit mens mea, vt maleuolo
animo erga Maiestatem Vestram essem, dignitatemque eius, quam vi-
tæ salutisque meæ dispendio paratus semper fui tueri oppugnarem: sed
quia ita mihi priuatim videbatur, quasi publicæ saluti discrimen immi-
neret, neque à Maiestate Vestrà conditionibus, de quibus inter eam,
& Ordines Regni in Comitijs Electionis conuenerat satisfaceret. De eo
quoniam aliter & Senatus, & Ordines Regni iudicant, ego eorum
secutus sententiam nihil ampliùs mihi arrogabo. Peto à Maiestate
Vestrà, vt & ea quæ hætenus à me suscepta gesta que sunt, benignè
mihi indulgeat, & deinceps gratiā Regiā me complectatur; ego
vicissim recipio me non modò destinata meā à quibus iam recedo
non promoturum, sed etiam fide integrā & humillimis obsequijs
gratiam Maiestatis Vestræ promereri adniscurum. Et non solum ipse
id facturum me polliceor, sed alijs auctor futurus sum, vt depositis re-
rum nouarum studijs iure & legibus Regni præscriptis medijs, sub feli-
ci Maiestatis Vestræ imperio contenti sint, neque vllos conuentas agant;

Conditiones
quibus ad
Regis conspe-
ctum admissus
Palatinus.

Verba Pala-
tino à Senatu
præscripta,
quibus Regem
deprecaturus
erat.

& si quid tale à quoquam tentatum fuerit, me pro officio fidelissimæ Maiestatis Vestræ Senatoris, syncerè opponam. Ac si fortè cui videor, eò quòd in conuentu Rocossiano obedientiæ Maiestatis Vestræ renuntiauerim, semel datæ fidei derogasse, nunc me fidemque meam obstringo denuò & vinculo sacramenti ad parendum Maiestati Vestræ obligo. Reliquæ conditiones hæ erant. Scita præteritorum Comitiorum arbitrio futuri conuentus relinquuntur, si quid in ijs mutandum videretur. Iam verò quia priuatâ auctoritate indicti conuentus & cœtus coacti, tantorum motuum Reipublicæ maximè perniciosorum causam præbuerunt, deinceps Palatinus non modò se illis aperto vel tacito fauore non immisceret, verùm etiam vnà cum Rege & Senatu eis obuiam iret; per hoc tamen nihil derogatum censeatur, præscriptis legibus Regni tuendarum legum & libertatum modis. Priuatas quæ Palatino cum Senatoribus ac Regijs magistratibus interueniunt inimicitias, eas iudicio Senatus definiendas permetteret, ipse interim pacatè se gereret, cum vicissim & illi idem facere teneantur. Eos qui in hac secessione Palatino adhæserunt, fidemque abrogato temerè Regi regno exuerant, postquam eam dato nouo iureiurando resumpserint, ac legitimis medijs gratiam Regiam quæsierint, facilem & promptum ad eam aditum habituros. Conditiones istas simul cum literis nomine Senatus scriptis, detulit Petrus Ozga ad Palatinum, qui cum idem sibi in votis fuisse respondisset, breui & succinctæ præteritarum suarum actionum factâ commemoratione, constanter affirmavit, eò etiam omnia sua destinata spectasse, vt saluis Regni iuribus imperium Regium firmum esset: nunc tam amicâ Senatus inuitatione vocatum, se, quamuis æger sit, venturum, & eò libentiùs omnes rationes Regis placandi amplexurum, quando intelligat Senatu ipsum affirmante & pollicente, Regem paratum esse, in ijs de quibus hæctenùs actum est voluntati & desiderio ordinum Regni sese accommodare.

*Palatinus
Cracouiensis
Regem depre-
catur.*

*Regis nomine
Cancellarij
ad Palatinum
oratio.*

Venit tandem Cracouiam die decimâ sextâ Maij, quem Zolkieuius obuiam progressus, ad conspectum Regis deduxit. Rex tum diuturno acrioris febriculæ morbo debilitatus, cum non satis vires, vt in publicum prodiret suppeterent, sede sedentariâ elatus, exsanguis & pallidus, Senatui præsedit. Ad ingressum Palatini assurrexit Senatus, & ille in primo limine subsistens, ex præscriptâ formulâ verba ad Regem fecit. Respondit Regis nomine Cancellarius Regni, Vel ipsa, inquit, perturbati Reipublicæ status commemoratio, grauis & peracerba est Regiæ Maiestati: vndecunquè illa ortum habuit, omnes certè in summum adduxit discrimen, dignitas Regia violata, depressa auctoritas Senatus, leges consuetudinesque Patriæ immutatae, libertas in licentiam versa, salus patriæ periculosi certaminis aleæ obnoxia facta, fides Principi debita, quâ semper cæteris nationibus præcellere existimati sumus infamata. Si quæ suspicio imminentis periculi animo obuersabatur, cur ea Senatui non pate-

facta

facta est? cur in Comitijis more maiorum non proposita? cur iudicio & examini eorum quorum id in Republicâ munus est non subiecta? sed priuato magis arbitrio fidere visum, & extraordinarijs vt medijs, quibus id effectum est, vt tot Reipublicæ calamitates, & cruenta diffidia, vix satis deplorari possint. Eò maiorem dolorem ex eo capit Regia Maiestas, cui Rex Regum curam salutis publicæ in hoc Regno per liberam electionem ordinum tradidit, quominus sibi conscia est, se vnquam muneris suo deesse voluisse aut aliquam iustam causam tantis motibus dedisse: cumque Rex semper paratus fuisset, iustis postulationibus subditorum annuere, vis certè ad ea obtinenda vel extorquenda minimè fuit necessaria. Et quoniam superiorum actuum te ipsum pænitet, & saluis legibus fidem tuam Regiæ Maiestati obstringis, vicissim & Regia Maiestas, cum salutem publicam priuatis suis iniurijs libenter anteponere soleat, benignè ea omnia quibus se offensum meritò arbitratur, obliuione perpetuâ abolita esse vult, rata pari, qualem antè expertus est, synceri animi voluntate, te erga se deinceps futurum. Deumque precatur, vt his quas in vindictam scelerum immisit pœnis exolutos, nos pacato & florenti Reipublicæ statu perfrui concedat. Versus deinde Palatinus ad Senatum, *Palatini Cracouiensis ad Senatum sermo.*

Volui, inquit, iam pridem in hoc amplissimo confessu comparere, ni quædam hætenus impedimento fuissent, idque in meliorem partem interpretentur. Cæterum cum me arbitrio Senatus pariturum recepissem, feci id quod vobis visum fuit, & cætera me executurum polliceor. Et quoniam id à me postulatum fuit, hîc vt proferrem, si quid præterea quæ in antea actis conuentibus à me vel scripto vel dicto vulgata sunt superesset, quod patefacere oporteret, ingenuè fateor, nihil tale reliquum esse, & ea quæ hætenus à me prolata fuerunt, ex sensu priuato opinionèque meâ originem habuisse. Existimaui summam Reipublicæ agi, & eius quod illi imminere arbitrabar periculi auertendi causâ, Deum testor me omnia fecisse. Nunc id mihi optatissimum est, vt meâ curâ Respublica pristinæ tranquillitati restituatur, si quid præter vestram intentionem hætenus à me factum gestumue est, id mihi fraternè indulgeri peto. Ad ea Ioannes Zamoscius Archiepiscopus Leopoliensis quod primum tunc in Senatu teneret locum. Aduersa Regiæ Maiestatis valetudo breui sermone me vt iubet, nec ego facundiam vnquam exercui. Gratulatur sibi Senatus non frustra susceptos fuisse labores, in conciliando te Regi, multis læso iniurijs; vtilius certè tot curæ & sumptus alibi impendi potuissent, quod & tibi honestius fuisset, & Reipublicæ magis salutare: præstitit sanè is ordo quod sui muneris fuit. Hæc est dies quam fecit Dominus, exulemus & lætemur in eâ. Satis quidem hætenus magnum documentum dedimus fidei nostræ erga Principem, satis in curandis Reipublicæ vulneribus sumptuum impendimus, neque ordinem istum amplissimum, vel salutis, vel fortunarum, vel existimationis, quæ maxima meritò censeretur iactura detertere potuit, quin munus suum ex-

Nomine Senatus eidem responsum.

queretur, & dissociata diuulsaque membra vinculo charitatis adstringeret, obliuioneque potius, quàm vindictâ, tot acceptas iniurias aboleret. Quantum eo nomine Senatui debeas, qui maiorem tuæ securitatis & dignitatis, quàm ingentium offensarum rationem sibi habendam existimauit, velim tecum ipse expendas: maximè cùm negari non possit, tuis actionibus & priuatim, & publicè omnes meritò fuisse offensos: utque hæc semper Senatus improbauit, constanterque damnauit, ita nunc nec tibi ipsi, ea quæ à te suscepta gesta que sunt, placere existimat. Ac quemadmodum hinc proximè factus es, nihil te scire ampliùs, præter ea quæ scripto & sermone in præteritis conuentibus in medium attulisti, id & in futuris Comitijs te facere, palamque fateri oportebit, ne deinceps quicquam inani opinione ad tumultus ciendos feratur. Sed tot perfunctos periculis & calamitatibus, id vel maximè solatur, quòd Regia Maiestas senatus sui preces aspernata non fuerit, priuatas offensas Reipublicæ condonauerit: hunc Regium animum & præsens ætas summâ veneratione prosequetur, & posteritas nostra grata recolet memoriâ. Cætera Regi cum alijs communia sunt, sic bellici decoris partem Duces, partem milites sibi vsurpant, clementiam & benignitatem, quâ erga ciues vteris, tibi soli Serenissime Rex acceptam ferimus, simulque eo nomine vniuersus Senatus tibi gratias agit, & rogat, vt non defatigeris in conseruandis viris bonis; eâ re & vniuersum Polonum nomen tibi ad obsequium obstrictum reddes, & Diuinum fauorem heroicâ istâ animi magnitudine, ac verè Regijs virtutibus promereberis.

Rei gestæ series edicto Regio ad noticiam omnium deducitur.

His eo die peractis mox consultatum conclusumque fuit, vt tota rei gestæ series, in modum edicti & Senatusconsulti promulgaretur. Explicatum eo fuit, Regem vt hætenùs nihil non egisse, quo pax Reipublicæ restitui posset, ita postremò arbitrio Senatus totam eam causam permisisse: venisse & Palatinum Cracouiensem in Senatum, & postquàm conditionibus à Senatu præscriptis satisfecisset, receptum esse à Rege in gratiam, reliquis, si idem fecerint, aditum quoque patere, nec quenquam exclusum iri. Seditiosos turbulentosque manere pœnas legibus præscriptas, eas, nisi resipuerint, & ad officium redierint Regem executurum irrogaturumque: nec siturum, vt impunè quis deinceps vel armatos cœtus cogere, vel Rempublicam seditiosis conuentibus perturbare audeat. Comitia potius proxima vnusquisque expectaret, in ijs actum iri de his, quæ adhuc vel corrigenda, vel de nouo statuenda ordinibus Regni videbuntur: quorum legitimum concordemque consensum, Regem libenter comprobaturum, nec vllas rationes pacandæ Reipublicæ, stabilendæque pacis cum incremento iurium & libertatum Regni non acceptaturum. Dimisso eo conuentu, noua quædam Reipublicæ facies & spes affulgere visa est, certatim Rocossianorum partium hominibus ad reconciliandum Regem confluentibus; nec vllus fuit, quem indignum veniâ Rex censeret; etsi atrocibus quorundam dictis, à famosis libellis

Summa benignitatis in Sigismundo III. exemplum.

læsus

læsus esset. Inter alios etiam Herburtus, qui nefariæ cum Bathoreo Transilvaniae Principe in Regem conspirationis conuictus erat, qui priuatim multas cædes fecerat, Lublinum aliaque nonnulla oppida excusis mercatoribus fortunis spoliauerat, ac liberis hominibus pecunias imperauerat, datâ cautione quod deinceps quieturus esset, dimissus est. In eo etiam conuentu Alberto Baranouio Archiepiscopo Gnesnensi renuntiato, in Vladislauensi Episcopatu successor datus est Matthias Pstro-
 konski de Buzenin, Episcopus Premisliensis Regni Cancellarius. Sed nos id quod nobis propositum fuit executi, finem scribendi facimus, hoc tantum adijcere libet; his ipsis diebus cessisse è vitâ Mariam Caroli Archiducis Austriae olim vxorem, Constantiæ Reginae Poloniae matrem. E Bauaricâ familiâ illi genus fuit, nupta, vt dixi, Carolo Archiduci, & numerosâ susceptâ sobole, marito vitâ functo, liberorum curam gessit, in quibus educandis ita versata est, vt domus ea pietatis, & omnium virtutum sedes esset. Virilis planè animi matrona, & cui Respublica Christiana debet, præter filios summis imperijs destinatos, tres prætereà Reginas magnorum Regum matres, Annam & Constantiam Sigismundo Poloniae, Margaritam Hispaniarum Regibus nuptas.

Matthias
Pstrokonski
Episcopus
Premisliensis
Regni Cancellarius
Episcopus Vladislauensis
Nominatus.

Mors Mariae
Bauaricæ Archiducissæ
Austriæ.

*Causa cur Sigismundus Rex Poloniae bellum Moschis intulerit
ad Imperatorem Matthiam missa.*

SARMATICIS populis, qui partem eam Orbis quæ Septentrio dicitur, & longè lateque etiam in Orientem protenditur infederunt: eadem origo, lingua moresque semper fuerunt. Et quamuis ij diuersis nominibus insigniti imperia diuisa haberent, cognati tamen sanguinis necessitudo, nunquam ita vel mutuis odijs, vel æmulatione quæ inter pares maximè locum habet extingui potuit; quin mutuis foederibus societatibusque iuribus se obstringerent, affinitatibus coniungerent, & quodammodo vnius originis populum se esse profiterentur. Ante mille annos etsi obscura Sarmaticæ gentis rerum gestarum memoria exstet, quòd nemo esset qui eas literarum monumentis consignaret; tamen ex bellis quibus illi Imperium Orientis sæpè infestarunt, & ex vestigijs propagati Imperij apparet, Russos potentia & opibus multum valuisse. Summæ rei præerat is qui Kijouiam in potestate habebat, quo nomine quidquid modò Moschorum appellatione censetur, continebatur. Nec pigebat Basilium & Constantium Orientis Imperatores, datâ Volodimiro Kijouensium Duci, Suentoslai ex concubina filio, acri & bellicoso viro in vxorem sorore Annâ, pacem initâ affinitate redimere; quod accidisse circa annum Domini Nongentesimum septuagesimum primum, vel paulò infra Scriptores tradunt. Sed cum Volodimirus vt rebus gestis, ita prole felix duodecem reliquisset filios, atque Glebo & Borysso Kijouia & quid-

Sarmatæ
Orientis imperium infestarunt.
Inter Sarmatas Russi potentia & opibus multum valuerunt.
Chioniensis nationis nomine quidquid modò Moschi tenent continebatur.
Basilius & Constantius Orientis Imperatores
Volodimiro Kijouia Duci sororem suam Annam in matrimonium dederunt Anno 971.
Volodimirus inter filios dominium partitus.

inter eos discordia. quidquid modo Russiæ, Podoliæ, Belzeni & Kiiouienfi Palatinatibus
Suentopelcus Chionia Dux Boleslai Chobri Polonia Principis Vassallus anno 1008. censetur concessa, cæteris filijs alias regiones, nempe Nouogrodum,
Iaroslauus Suentopelci frater rebellis à Boleslao victus & tributarius effectus. Poloscum, Turouiam, Rostouiam, Muromum, Dereuim, Vlodimiri-
Iaroslai sororem accepit in matrimonium Casimirus ex Monacho dispensatione Apostolica, Polonia Rex. am, Porocanum, Smolenscum, Plescouiam, Votiniam attribuisse;
Boleslaus Audax Isaslaum Ducem Chionouensem deiecit, & vestigal Regi Polonia soluendum imponit. orto mox inter fratres dissidio Glebo & Borysso cæsis, Suentopelcus et-
Boleslaus Kriuoustius aliquoties rebelles Russos domuit; idem fecit Boleslaus Crispus Tartari Russiam incur- sarunt & duodecim Russiæ Duces vno prælio detulerunt, & partem Russiæ occuparunt. iam expulsus est. Qui cum ad Boleslauum cognomento Chrobri Re-
Aliaqui Russiæ Principes in ditionem Polonia concesserunt, aliqui à Lithuanis subiecti. gem Poloniæ confugisset, atque ope illius cæteris fratribus victis Princi-
Lithuania Regno Polonia vnita. patum Kiiouiensem recuperasset, Vassallum & fiduciarium Principem
 le Regi & Regno Poloniæ fore professus est; quæ sub annum Domini
 Millesimum octauum acciderunt: quo tempore Poloni Christianâ reli-
 gione paulò antè initiati, Regioque decore parto, virtute & rebus gestis
 clarescere cœperunt. Decimo post anno cum Iaroslauus Suentopelci fra-
 ter Kijouienfium Dux, rebellasset; victus is quoque ab eodem Boleslao
 Rege, leges conditionesque pacis quas victor dedit, accepit, tributum-
 que se depensurum pollicitus est. Huius Iaroslai sororem Casimirus Mo-
 nachus Rex Poloniæ cum in vxorem duxisset, indulgentius erga affinem
 se gessit, atque aliquantisper de summo iure decessit; neque aliud ab eo
 nisi contra omnes hostes auxilia exegit. Boleslaus audax, Casimiri filius
 matre Russâ genitus, Isaslaum Iaroslai filium, à fratribus Kijouienfi
 Principatu exactum restituens, Regni quoque Poloniæ maiorumque
 suorum ius asseruit; namque victis ijs qui Isaslaum Principatu deiece-
 rant, eum summæ rei præesse iussit, & vectigal Poloniæ Regibus solu-
 dum, non pecuniæ tantum sed rerum etiam omnium ad victum cul-
 tumque corporis pertinentium imposuit: quæ ab anno Millesimo sexa-
 gesimo nono compluribus deinceps consequentibus annis gesta fuisse
 memorantur. Hæc sunt vetusta Polonici Imperij in Russos iura, quæ
 longo temporis tractu istuc propagata viguerunt, neque vnquam ex inte-
 gro interuersa sunt; nam & Boleslaus Kriuoustius aliquoties rebellantes
 Russos armis fregit, & Boleslaus Crispus cum victore exercitu ad Kijo-
 uiæ usque moenia progressus, à victis conditiones exegit. Accidit aliquot
 post annis, vt Tartari Scythica gens immanni mole effusa Russiam in-
 primis ingenti clade affecerit: duodecim Principes vno prælio victos
 conciderit; vastatisque Poloniæ & Hungariæ Regnis, terrorem nomi-
 nis sui Europæ intulerit: ac postremò partem illam Russiæ quæ in Orien-
 tem & Septentrionem vergit in suam redactam potestatem, graui serui-
 tute oppresserit. Cæteri Russiæ Principes partim in ius ditionemque
 Regni Poloniæ cesserunt, partim à Lithuanis subiecti sunt, nam ij Smo-
 lenscum, Poloscum, Rostauiam, Vlodimiriam, Magnum Nouogrodum,
 & vniuersum Seueriensem Ducatum tenuerunt; vniuersalque has Pro-
 uincias cum Vladislaus Iagello ad regnum adscitus esset, Reipublicæ
 Poloniæ vnâ cum Lithuania addixerunt. Anno demum Millesimo qua-
 dringentesimo septuagesimo primo Casimiro Iagellonide rerum in Po-
 lonia potente & bellis Pruthenicis Hungaricisque occupato, Ioannes
 Moschouiz

Moschouia Dux excusso Tartarico iugo, occupato imprimis & omnibus thesauris spoliato magno Nouogrodo, partilque ingentibus opibus; Vlodimiriensē, Tuerensē, Mosaiscensē, Sudailisaisensē, Pscouiensē, Rosanensē, & magnam partem Seueriensis Ducatus, partim dolo, partim vi, nonnulla etiam falso successionis nomine occupauit, & patrimonium quondam Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, maiorum sanguine partum, ad se transtulit. Idem Alexandro Regi, cui filiam matrimonio iunxerat, immemor affinitatis Anno Millesimo quingentesimo Drohobusum, Toropetum, Biallam, Branscum genero abstulit: Seueriensēque Duces leui de causā Regi offensos, & iam antea suis ditionibus à Moscho exutos, in suam fidem (sed cui mox illi sanguine litant) pertraxit. Eius filius Basilius Anno Millesimo quingentesimo decimo tertio Smolenscum arcem longā obsidione fatigatam, Glinfcio transfugā & proditore Russis qui in praesidio arcis erant prodicionem suadente deditibus fraude intercept: & procul dubio promouisset ulterius vim potentiamque suam, nisi Sigismundus Primus, felicissimo ad Orsam praelio, octuaginta Moschorum millibus partim caesis, partim profligatis incensum regnadi libidine animum ambitiosi hominis compressisset, atque ad petendam deinceps pacem coegisset. Hæc est illa hæreditarij & internecini belli, quod inter Moschos & Polonos hoc tractato seculo vario euentu gestum est, causa. Nec nunc de intercepta ab ijs auulsaque à Regno Liuania querimur: nam hanc ac prætereā aliquot arces à Lithuania abstractas recentibus Stephani Regis Poloniae victorijs fractus, Ioannes Basilij biennialibus vix impetratis inducijs restituere coactus est. Filius istius Ioannes Theodorus, mitis ingenij Princeps & religioni ad superstitionem vsque addictus, fraude Hoduni vnā cum fratре Demetrio adhuc impubere, extinctus est. Hodunus rerum potitus viginti annorum cum Rege Sigismundo III. inducias iecit, sed fraude partum imperium diu retinere non potuit: nam sceleris sibi conscius ad falsam rediuiui Demetrii famam concidit, moxque veneno sublatus periiit. Pseudo-Demetrius procul dubio ignotæ stirpis homo, & vt postea compertum est, monasticæ vitæ quam primò professus erat desertor, non tam Polonorum ope, (quamuis hac quoque priuatorum studijs comparatā eum subnixum fuisse negari non potest) quàm Moschorum fauore Principatum adeptus, de nouis cum Regno Poloniae fœderibus sancendis consilia inire cœpit. Missæ eius rei causā publico Principis Procerumque nomine Moschouia solennes legationes, petita dataque à Regiā Maiestate facultas, accipiendæ nouo isti Demetrio in vxorem Marinæ Georgij Mnizsek Palatini Sendomiriensis filia: constituta pacta matrimonialia, inuitata Regia Maiestas, ac nobilissimi è gente Polonā ad cohonestandas nuptias. Cuius rei causā cum & legati Regij, & multi nobiles Poloni, illustri loco nati, freti nouæ amicitia, gentiumque iure, eo profecti fuissent, inter ipsa hospitalis mensæ sacra, concita-

Ioannes Moschouia Dux magnam Russiæ partem occupauit.

Idem Alexandro Poloniae Regi genero suo aliquot arces abstulit, & Seuerienses Duces ad se pertraxit.

Basilius Moschouia Dux arcem Smolenscensem prodicionem intercept 1513.

Aliquot arces in Liuania & Lithuania abstractas Stephanus Primus Poloniae Rex à Moschis recuperauit.

Ioannes Theodorus Moschouia Dux excinctus fraude Hoduni, qui veneno sublatus. Demetrius impostor Moschouia Ducatum adeptus.

Idem in vxorem accipit filiam Georgij Mnizsek Palatini Sendomiriensis filiam.

Demetrius casus est.

*Moschorum
in legatos ca-
terosq. Polo-
nos crudeli-
tas.*

*Suiscius verū
potitus, Mo-
schis inuisus.*

*Moschi Sigif-
mundum
Tertium ad
Moschouia
Ducatum ca-
peßendum
inuitant.*

*Causa profe-
ctionis Sigif-
mundi Regis
in Moscho-
uiam.*

tā à Suiscio seditione, cæso inprimis Pseudo-Demetrio, legati Regij vio-
lati, & sub custodiam dati, alij crudelissimè cæsi, omnes bonis exuti in
carceres coniecti sunt. Poterant Moschi, si Demetrius iste nouus ijs in-
iuisus fuit, priusquàm eò Poloni venissent excutere impostoris iugum, &
se in libertatem vindicare; sed occasionem exsaturandi in genus Polo-
num odij præstolantes, amicitia specie deceptos & irretitos oppreßerūt,
vt quā fide cum vicinis agere soleant testatam facerent. Licuit tam in-
signi acceptā iniuriā Regiæ Maiestati bello prosequi fœdifragos, contu-
meliamque vlcisci: nec enim quisquam fœdere cum Hoduno icto, quod
cum personā illius extinctum erat, eum teneri dicere potuit. Sed cum
non temerè sibi eò descendendum existimaret, iureque potiùs quàm vi
experiri mallet: legatos nouos, qui & ius gentium violatum quererentur,
& res clarè repeterent eò misit; qui & ipsi à Suiscio sub custodiā habiti,
& vltra annum detenti sunt. Captorum cæforumque in Moschouiticis
nuptijs iniuria cognatos affinesque eorum ita affecit, vt de eā referendā
consilia inire cœperint. Hi insciā Regiā Maiestate, & inconsultā, atque
etiam, cum id palàm factum esset, seuerè prohibente, coadunatā mili-
tari manu, fines hostium transgressi, tantos mox progressus fecerunt, vt
cæsis aliquot Moschorum (quid enim virtuti iusto accensæ dolore ar-
duum & difficile esse potest?) exercitibus, sub ipsā Metropoli Moscho-
uiæ constitent: intra mœnia hostem submouerint, ac penè obsessum,
pedem ex vrbe efferre prohibuerint. Hac necessitate fractus & adactus
Suiscius cum legatis Regijs agere cœpit de pace constituendā: erat iam
inuisum nomen Suiscij apud Moschos, passimque Tyrannicum & im-
potentem eius dominatum Proceres aspernabantur: quippe eā crudeli-
tate imperium exercuerat, vt quadraginta & ampliùs hominum millia
Senatorij & militaris Ordinis suā sententiā diuersis temporibus capitali
supplicio addixerit, multa alia inaudita sæuitiæ facinora ediderit, omnia
cæde & sanguine compleuerit. Quare multi ijque primarij viri egerunt
cum legatis atque alijs Polonis, quos Suiscius serò ductus pœnitentiā, &
vinculis dimittebat, suaderent Regiæ Maiestati, vt ad capeßendum Mos-
chouiticum imperium, exstinctā veterum Russiæ Ducum stirpe, illi ipsi
maternum genus secundum Iagellonicam domum ex eadem gente du-
centi debitum animum adijceret. Hæc cum ad Regiam Maiestatem de-
lata essent, & satis appareret, exacto, quod futurum erat, Suiscio, Princi-
patum illum vel ad Demetrium, quem cæso illi priori impostori quo fu-
cum imperitæ multitudini facerent subrogauerant, deuolutum iri: vel
certè Moschos desperatione adactos sub Turcicum aut Tartaricum im-
perium, quemadmodum antea fecerunt, concessuros, aut denique Prin-
cipem aliquem externum nomini Polono infensum adscituros: persua-
deri sibi passā est Regia Maiestas, vt hac de re ex publico ordinum Re-
gni consensu cogitationem susciperet. Profecta itaque eò est Regia Ma-
iestas cum exercitu, à Moschis ipsis accersita, & rei benè gerendæ præ-
clarā

clarâ occasione inuitata ; primò quidem vt vetustum ius regni tot sæculis non temerè vsurpatum, sed legitimè quæsitum firmaret, deinde vt interceptas auulsasque à Regno & Magno Ducatu Lithuanix ditiones recuperaret ; tum vt illatas iniurias violatumque temeritate Suiscij ius gentium vindicaret : postremò quæ prima & potissima ipsius protectionis fuit causa , ageret curaretque ne mutatio illius Septemtrionalis Imperij, cui tot Principes, Catholici & Christiani nominis iurati hostes imminabant, aliquod detrimentum Reipublicæ Christianæ adferret. Non latebat Suiscium plerosque è suis pronis in Regiam Maiestatem animis propendere, suamque Tyrannidem vulgo inuisam esse : igitur circumspetanti cuncta consultissimum visum, cum Carolo Sudermano, Regiæ Maiestatis hoste consiliorum societatem inire : ratus hunc & opportunum fore suis rebus, & omni ope adniscurum, vt Regiæ Maiestatis conatus in irritum reciderent. Nec inanis hæc erat opinio, nam Carolus alienis opibus suum in Regiam Maiestatem odium expleturus, acceptâ grandi à Suiscio (qui tot seculis à Principibus Moschouix congestam rem in eum vsum effudit) pecuniæ summâ, militē ex Germanis, & Gallis atque Hollandis magno numero primo quoque tempore conscribendum curat : partem istius exercitus in Liuoniam ad stabiliendas res suas eo vsurus mittit, longè maiorem in Moschouiam transportat. Ac in Liuoniâ quidem virtute Caroli Chodkieuicij Lithuanicarum copiarum supremi Præfecti effectum est, vt nihil memorabile exercitus is efficere potuerit istic ; imò pluribus amissis, irritò vbique conatu inde excedere, & in Moschouiam signa transferre coactus fuerit. Cæterum Suiscius tantis auctus subsidijs, non modò subditos se in fide & officio continere posse confidebat ; verum etiam omnino sibi persuaferat, id setantis copijs, quas selecto ex Moschis quadraginta millium exercitu firmauerat consecuturum, vt Regiæ Maiestatis & Polonorum vires breui in angustiam redactas minùs sibi formidabiles efficeret. Iam Regia Maiestas Smolenscum eo tempore obsidione magis, quàm oppugnatione preme-

*Suiscij cum
Carolo Sudermania
Duce conspi-
ratio.*

*Smolenscum
obsessum à
Rege.*

*Capto Suiscio
& exercitu
Moschouitico
fato Moschi
Principem
dari sibi pe-
tunt.*

*Moschi se nul-
lius imperium
nisi Vladislai
Principis
agnituros fi-
dem dant.*

*contra quod
postea tumult-
um excitant.*

finum prælio, quamuis Regius exercitus hostili longè numero impar ef-
set, Ducis tamen prudentiâ, & virtute militum, fusi fugatique hostes,
exutus externis præsijs & à Moschis destitutus Suiscius, in potestatem
Regiæ Maiestatis ynà cum duobus fratribus redactus, ad Caltra Regia
transmissus est. Soluti metu & imperio Suiscij Moschouix Proceres, con-
tinuò cum Zolkieuio agere cœperunt, de stabili aliquâ certâque trans-
actione constituendâ, quâ exclusis impostoribus Regij sanguinis Princi-
pem habere possent, Serenissimumque Poloniae Principem Vladislaum,
quidam fide integrâ, nonnulli fraude, quod mox ex euentu patuit, dari
sibi petebant. Sed cùm paulò iniquiores conditiones proponerentur, de-
que illis inter Zolkieuium, & eos conuenire non posset, reiecta ea res ad
arbitrium Sacræ Regiæ Maiestatis. Intereâ quò animum suum erga Re-
giam Maiestatem & Serenissimum Principem Vladislaum, & quâ men-
te essent, palàm testarentur; vniuersi populariter fidem dederunt, nul-
lius vnquam se imperium agnoscere velle, nisi Serenissimi Principis
Vladislai: adiectæ conditiones, firmata & stabilita pacta; ac ne quis
ambigere posset eos integrâ fide agere, immissum vltro in Urbem, re-
ceptumque Regium præsidium: communibus copijs submotus grauis
Metropoli hostis impostor Demetrius: denique nihil suspectum, sed
omnia pacata & tranquillâ videri poterant, ijs qui fraudis Moschouiti-
cæ ignari, rem ex præsentî statu æstimarent: Missi ad Regiam Maiesta-
tem legati, qui conditiones, secundum quas Imperium Vladislao Princi-
pi deferrebat proponerent, darique eum sibi Principem postularent.
Erant eius legationis Principes Galicinus, & Mikiteuicius Metropolita
Rostouiensis, quorum ille Principatum ipse ambiebat, hic quò defun-
ctis Moschouix Ducibus affinitate connexus esset, ad filium suum supre-
mam potestatem deferri cupiebat: vterque priuatas spes agitantes, clan-
destina fouebant consilia. Quare fines mandatæ legationis transgressi,
non modò de conditionibus quò ad eorum voluntatem scriptæ, non im-
meritò Regiæ Maiestati suspectæ erant, quidquam remittere volebant,
sed res quoque ex suo sensu interpretantes omnia turbabant. Moniti de-
nique ab ijs qui in Moschouia summæ rei præerant, vt voluntati Regiæ
Maiestatis se accommodarent, non modò non paruerunt mandatis su-
premi consilij; verum etiam ita se gesserunt, vt non obscure appareret
eos res novas moliri. Eorum clandestinâ machinatione effectum est, vt
populus rei ignarus, factâ conspiratione seditionem mouerit, atque in
Regium, quod in ipsâ Metropoli volentibus Moschis relictum erat præ-
sidium, impetum fecerit: paucos à multis facilè opprimi posse credide-
rant; sed tantâ virtute veteranus multisque bellis exercitatus miles, con-
citatum multitudinem sustinuit, vt multis millibus cæsis reliqui vrbe ex-
acti, vrbs ipsa flammis absumpta fuerit. Quod damnum ingens sanè, &
vel hostibus ipsis luctuosum suæ imputent Moschi perfidiæ; ab ijs enim
orta seditio, concitatusque in perniciem Polonorum tumultus, non nisi
incendio

incendio & nobilissimæ vrbis excidio cohiberi, & vis extrema arceri potuit. Atque hæc est Moschorum perfidia, quâ in Regiam Maiestatem, & Serenissimum Principem Vladislauum vsi sunt; & quidem non omnes, nam fuerunt multi clari & illustres viri, quibus constanter seruata fidei laudem libenter Regia Maiestas attribuit. Posarscius postremæ notæ homo, & Trubecius specimen desertorum priuati commodi causâ credulo nimis populo imponunt, vt ipsi rebus præsent, atque Rempubli-
 cam sui arbitrij faciant, nihil intentatum faciunt, dummodò impedi-
 ant, ne Principatus ille, sub legitimi imperij ius potestatemque ve-
 niat. Dicant quid velint, comminiscantur rebellionis causas, nullam
 iustam legitimamque inuenient, quam æquo rerum aestimatori proba-
 re possint, atque perfidiæ & periurij crimen à se amoliantur. Regia Ma-
 iestas, ius Regni, & magni Ducatus Lithuaniae, quin vrgeat, intermit-
 tere non potest, recuperatas arces & ditiones quæ suis præsidijs tenen-
 tur, cum ea retroactis sæculis iuris Reipublicæ Polonæ fuerint sibi eripi
 non finet, eos qui fidem suæ Maiestati dederunt, & partes Serenissimi
 Principis Vladislai secuti sunt, deserere, alienum à suâ dignitate existi-
 mat. Interim ij qui istius negotij moderandi componendique sibi par-
 tes deposcunt, diligenter dispicerent, expendereque quid potissimum
 ex vniuersæ Reipublicæ Christianæ vtilitate fieri oporteat. Cui rei cum
 omnes conatus suos laboresque susceptos Regia Maiestas deuouerit, si
 quæ rationes ad hoc accommodatæ proponantur, eas se, vbi illis publi-
 cæ salutis, tranquillitati ac suæ dignitati, & Reipublicæ Polonæ iuri-
 bus satis prospectum consultumque viderit, libenter complexuram
 proficetur.

De rebus Silesiacis Discursus.

IVRE merito Serenissimus Princeps Dominus Sigismundus Poloniae
 & Sueciæ Rex commoueri debuit, cum intellexisset status & Ordines
 Silesiæ, nouâ quadam confœderatione vrgeri & cogere ordinem
 Ecclesiasticum, ad præstandum secundum formulam ab ijs conceptam
 iuramentum; neque enim vel ipsi Silesij diffiteri possunt, liberalitate Re-
 gum Poloniae, ortum habuisse primas in Silesiâ Ecclesiarum fundatio-
 nes, illis quoque earum patrociniū deberi: & tot transactis sæculis, Sere-
 nissimos Reges Poloniae difficillimis quibusque temporibus, vt patronos
 non potuisse intermittere, quin periclitanti in eâ Prouinciâ rei Ecclesia-
 sticæ opem ferrent; maximè cum intelligerent, nihilistic nouari potuisse,
 quin id mox ad perturbandum statum Regni sui deriuaretur. Hinc gra-
 sante Hussitarū rabie, ne pestis ea Silesiam inficeret, ne quod in alijs Bo-
 hemiæ Regni Prouincijs factum est, in Catholicos & viros Ecclesiasti-
 cos siâ arcuit.

*Episcopatus
 & Ecclesia in
 Silesiâ à Re-
 gibus Poloniae
 fundata.
 Reges Poloniae
 semper rei
 Ecclesiasticæ
 in Silesiâ pro-
 spiciebant.
 Vladislaus
 Jagiello Rex
 Poloniae Hus-
 sitarum ra-
 biem à Sile-
 siâ arcuit.*

*Iurisdictio
Episcoporum
Poloniae per
Silesiam;*

*& Episcopi
Vratislaviensis
in Polonia.*

*Abbas Pa-
radisiensis
possessiones in
Silesia.
Ecclesia Or-
louiensis in
Silesia, Abba-
ti Tinecensi
subest.*

*Præpositus
Ninensis &
Bitomiensis
subiectus Præ-
posito Mie-
chouienfi.*

*Silesia olim
pars Poloniae.*

cos faceret, obstitit auctoritas Vladislai Iagellonis Regis Poloniae: & merito quidem, si enim id fieri fuisset, simul iurisdictiones Archiepiscopi & Episcoporum Poloniae, quæ per eam provinciam latè extenduntur, violari permisisset. Habet Episcopus Cracoviensis in Silesiæ partibus per Ducatum Teschinentem, & Dominium Ptinense, vicinamque Seueriensi Ducatui oram, amplam iurisdictionem. Eodem nomine Episcopus Posnaniensis magnam Silesiæ partem Posnaniensi Palatinatui confinem complectitur. Vicissim Episcopus Vratislaviensis (qui Archiepiscopum Gnesnensem uti Suffraganeum Metropolitanum agnoscit) per ditiones Regni Poloniae Territorij Vielunensis, Ostresouienfis, & aliquam ex parte Palatinatus Calissienfis iurisdictionem itidem exercet. Abbas Paradisiensis bona præcipua foundationis suæ in Silesiâ possidet. Abbas Tinecensis Ecclesiam Orlouiensem in Ducatu Teschinenti Abbatiae itidem titulo insignem, immediatè Monasterio Tinecensi subiectam habet. Præpositus Miechouienfis Ordinis Canonorum Regularium Diui Augustini, Sepulchri Hierosolymitani Custodem Generalis Præfectus, & Patriarchæ Hierosolymitani Vicarius, eiusdem Ordinis Præpositos immediatè sibi subiectos Ninensem videlicet & Bitomiensem ordinat, instituit, & summâ cum potestate illis præest. Hæc communis iurisdictionis vicissitudo, hic coniunctarum provinciarum nexus præter communia vicinitatis iura suo iure postulat, ne quid Silesij decernant, quod statum Regni Poloniae perturbet; quod Ecclesiasticam iurisdictionem afficiat, ne Serenissimus Rex Poloniae ferri leges Ecclesijs suo patrocinio subiectis, bona earum diripi, personas ad iniqua iuramenta cogi patiatur. Meminisse autem Silesij deberent, unde exciderint, cuius olim corporis membra fuerint, quid Poloniae, quid Regibus ipsis ob sanguinis communionem, ob vicinitatis iura, ob mutuorum commerciorum usum debeant: quæ si rectè expendere, animaduertent profectò, maiorem sibi habendam fuisse rationem paternæ cohortationis, quàm Serenissimus Rex Poloniae eos à turbulentis consilijs abducere conatus est. Eadem plus quoque ponderis habuisset apud ipsosmet status & Ordines Regni Bohemiæ, si ijdem vetustæ amicitiae iura potius tueri, quàm novis consilijs vicinorum Principum, animos irritare maluissent. Aiunt illi quidem non coactos sed persuasione inductos esse, Prælatos, Abbates & reliquos omnes Capituli Vratislaviensis templi Cathedralis Canonicos, ad firmandum cum ijs, qui aliter de religione sentiunt fœdus: hoc quàm verum sit testatur decretum sub nomine Principum, Ordinum ac statuum Augustanæ confessionis, in vtraque Silesiâ ultimo die Mensis Septembris Anno Millesimo sexcentesimo decimo nono publicatum, in quo inter alia hæc continentur. Simili modo ad eandem diem vigesimam primam Octobris (sic tamen ut pridiano vespere urbem ingrediantur) peremptoriè & sub pœnâ confiscationis omnium

omnium bonorum, beneficiorum, reddituum, & facultatum citabuntur omnes Catholici status tam spiritualis, quàm secularis, excepto tamen vnico statu Ducatus Teschinensis, vtpote cuius administratoribus huius negotij per peculiarem conuentum curandi facultas commissa est. Præterea etiam omnes commendatores & status minores, omnes Canonici Capituli sancti Ioannis & sanctæ Crucis, alijsque Prælati, Abbates & Catholici religiosi Ciuitatis Vratislauiensis, qui ad eum vsque terminum dilationem sui iuramenti impetrarant; hi omnes ad dictam & constitutam diem confœderationi iam sæpius monita sua nomina dare, eamque solenni iuramento confirmare tenebuntur. Hæc est vestra inclyti Ordines suasio, imperare, cogere, vim, exilium, bonorum ademptionem minari: & horum metu, liberos homines ad sancendum Catholicæ veritati contrarium fœdus, ad iuramentum vestræ voluntati consentaneum præstandum adigere. Crediderim ego nullum, cui aliquid Catholici vigoris inesset, sponte tam indigno Christiano nomine periurio, se conscientiamque suam contaminaturum fuisse, omnesque, qui in vestras iurarunt leges, simul ac liceret fassuros, se inuitos metu propositæ pœnæ iurasse. Sponte videlicet iurarunt, quibus atrox pœna proposita fuit, & qui iam prius vestris Decretis Magistratu moti, officijs & dignitatibus exuti fuerunt: quos, quantum in vobis fuit, nullum ob crimen, nisi quòd Catholici essent, indignos qui aliquo loco censerentur, quibus rectè quid committi & credi posset, quique aurâ Patriæ fruerentur iudicastis. Vestra Decreta sunt, in Ducatibus hæreditarijs non nisi Euangelici Capitanei tolerantur: item quacunque in vrbe hætenus Senatus saltem ex Catholicis constitit, deinceps tot Senatores Euangelici illi adiungantur, sic tamen vt Consules semper Euangelicæ confessioni addicti, & ad gubernacula rerum necessarijs dotibus instructi sint. At verò in locis & Ciuitatibus quæ frequentiam Euangelicorum gaudent, de expressâ sententiâ confœderationis, subsellia, Senatus, aliaque Urbana officia tantum Euangelicis cedere & permitti debent. Et ne verbis id magis quàm re agere videremini, eodem Decreto maioris Glogouiæ Senatu Catholico exauctorato, in locum eius Euangelicos subrogari mandatis. Taceo in multis locis, acerbè & contumeliosè tractatos sacerdotes, bonisque omnibus exutos: in exilium actos monachos Branouienſes, per tormenta de thesauris Ecclesiæ interrogatos: & cum cupiditati quæſitorum supellex Ecclesiæ non responderet, grauissimè in eos sæuitum: pulsos reliquos, sacrû Monasterij patrimonium in priuatos vsus redactum. Hæc est merces vestræ societatis, hæc fides icti fœderis, hæc constantia recens inita cum Catholicis amicitia: eò nempe vestra spectarunt consilia, vt odio in Ecclesiam Catholicam concepto, nomen ipsum Catholicum aboleretis: idem mox in Lutheranos decreturi, quos nunc blando & communi vobiscum Euangelicorum nomine mulcetis. Et vt eò reuertar, vnde

orsus sum, nec potuit nec debuit Serenissimus Rex Poloniæ intermittere, quin Status & Ordines Ducatum Silesiæ, acerbissima quæque in Ecclesiasticos & Catholicos decernentes, Regum Poloniæ vetustas foundationes abolentes admoneret, ne quid hac in re nouarent. Episcopus Vratislauienfis tota Diœcesis, quæ Metropolitano iure Ecclesiæ Gnesnensi subest, filia matris opem, Episcopus Suffraganeus Archiepiscopi Gnesnensis & Primatis sui auctoritatem implorat. Illustrissimus Dominus Archiepiscopus Gnesnensis pro munere suo ad Regium confugit patrocinium, petitque ne optimus Princeps iura Prouinciæ suæ Metropolitana conuelli, ne Prouinciâ ipsam, vni semper Primati à tot seculis subiectam discerpi & dilacerari, ne iurisdictionem spiritualem patiatur confundi. Defuisset profectò Serenissimus Rex muneri suo, si tacitus hæc spectaret, si eiusmodi rebus nouis se permoueri non testaretur. Accipiant id in quamcunque velint partem Silesiæ, ac ipsimet Status & Ordines Regni Bohemiæ, vniuerso sanè constabit orbi, constabit & posteritati Serenissimum Regem Poloniæ iura Ecclesiarum, quibus patrocinium debet, salua esse voluisse; ad quæ tuenda & conseruanda, communicato cum ordinibus Regni sui consilio, nec animus, nec facultas illi deerit.

Responsio ad septuaginta rationes, quibus ficti nominis Eques, dum Serenissimo Regi & Polonis, ne se motibus Hungaricis & Bohemicis immisceant persuadere conatur, falsis rationibus iura Regni interuertere nititur.

AVDACIAMNE tuam magis an inscitiam mirer, quisquis es? qui veluti quidam nouus consiliarius Serenissimo Regi Nostro, cur nos motibus Bohemicis immiscere non oporteat, septuaginta rationes, longè quidem à rectâ ratione, cui fœdera regnorum, vicinorum Principum coniunctiones, salus denique publica innititur, alienas obtrudere ausus es. Pudet te nominis tui, in tenebris videlicet natum, nec in publicum prodire ausum. Caluinum certè oles, licet Polonum & Equestri loco natum, te esse profitearis. Ego verò te, si Silesius es, fœdifragum & rebellem; si Polonus, iurium Patriæ proditorem dixerim: nec molestè ferre debes, si te his nominibus cohonestauero, cùm verum nomen tuum latere volueris. Sed vnde iste animus tibi? cùm tot Regium latus cingant Senatores vsu rerum periti, auctoritate graues, ætate venerabiles, in consilijs capiendis, & explicandis sagaces, Patriæ optimè cupientes, fide integrâ salutem Reipublicæ curantes, tu tenebrio omnium rerum imperitus, inter tot lumina facem seditionis accendere, Regiam Maiestatem procacibus dictis incestare, amplissimum Ordinem inuidiâ grauare, denique omnis dissensionis semina spargere audeas? Tu Deo, tu Regi,

tu Patriæ fidelis ? fidei Catholicæ hostis , Regis osor , Patriæ , quam tuis consilijs perditum is , proditor , tu pacis audus , cui id vnum in votis , vt ciues optimè inter se consentientes mutuis odijs accendas ? Præfariis principio te conscientiaæ stimulis , Religionis Catholicæ zelo , eâ , quâ Serenissimo Regi te obstrinxisti fide , studio denique erga domum Regiam , & amore Patriæ adductum , ad dissuadendum , ne Hungari & Bohemi bello à nobis laceffantur , processisse ; laudarem animum tuum & institutum , si sincera ageres fide : sed cum blando velamine tectus *finiam* agas , præclarus videlicet libertatum , & iurium Reipublicæ custos (opugnatores rectius dixerim) detrahenda tibi larua ista est , ac tua detegenda mendacia . Graues istas & arduas rationes tuas , ex penetrati , vt tu existimas doctrinæ ciuilibus , & moderandæ Reipublicæ petitas omnes facili negotio tibi concedam .

Bellum non esse mouendum libens volensque audio , addo etiam delirare (vt tu principio asseris) eum , qui alieni (quemadmodum tu facis) negotij patrocinium suscipit ; neque ea refellam , quæ de bellorum temerè susceptorum incommodis à te adferuntur . Quis enim ignorat , motis semel armis , quantæ calamitates mox Regnis & imperijs immineant : euerfiones vrbiū , populationes prouinciarum , status Reipublicæ mutationes , hæc & alia bella secum adferunt . Neminem ego esse arbitror , qui Serenissimo Regi nostro suaser sit , belli contra Boëmos suscipiendi ; sciunt omnes quibus pactis & fœderibus , pridem iam regna ista mutuo obstricta sint : ijs denique legibus Regia apud nos potestas circumscripta est , vt non sit integrum supremo Principi arbitrio suo , & inconsultis ordinibus omnibus bella suscipere : sed enim nec pactis , nec iure gentium nos prohiberi , quin vicinorum & amicorum Principum stipendio inuitati , militiam priuato nomine profiteamur , tu solus id ignorare videris ; non est nostrum iudicare , quis , quo iure nitatur , quis iustius induat arma , Boëmine , qui datam fidem Regi fregerunt , an Cæsar ? qui ius suum maiorumque suorum vindicat , dum ea lis sub iudice est , licuit licebitque iure pactorum quæ inter laudatissimæ memoriæ Poloniæ & Boëmiæ Reges icta sunt , militare Polonis sub signis Regis Bohemiæ , contra omnes illius hostes . Hæc pauca de bello .

Silesiam à Regno Poloniæ ita auulsam esse , vt nullus eius prouinciæ recuperandæ iurisque asserendi locus nobis relictus sit , Episcopatumque Vratislauensem beneficio & liberalitate Regum Poloniæ fundatum dotatumque negare , impudenter mentientis audacia est . Quis vnquam præter te , homo sine fronte dixit vel scripsit , primum Episcopum Smogorouensem à Miecislao Rege Poloniæ vt Doctorem tantum , non vt Episcopum , Regni Senatorem , cuius in Senatu primæ secundum Episcopum Cracouiensem , qui tunc Archiepiscopali dignitate fulgebat , partes essent , institutum fuisse ? Excute omnia vetustatis monumenta , maiorum traditiones , priuilegia Episcopatus Vratislauensis , vniuersæ Silesiæ

Poloni priuatim sub signis vicinorum Principum militare possunt.

Silesia olim pars fuit Regni Poloniæ, & Episcopatus Vratislauensis à Regibus Poloniæ fundatus.

*Filij Boleslai
Criuouſtij
discordes, quo-
rum maiori
natus Vladis-
lao Sileſia à
fratribus af-
ſignata.*

*Qua poſtea
inter filios
eiſdem Vla-
diſlai triſa-
riam diuiſa.*

*Cafimirus
primus Rex
Polonia ſedem
Epiſcopalem
Byczyna
Vratiſlauiam
tranſtulit.*

*Henricus fi-
lius S. Hedui-
gis cum Tar-
taris depu-
gnans periit
glorioſe.*

iura, inſtituta, Principum denique ſi qui adhuc vetuſti ortus ſuperſunt, vt quidem ſupereſſe nonnullos non inficior, origines, hos omnes ſanguine beneficio Regum & Principum Poloniae in lucem prodiſſe, niſi cæcus es, perſpicias; & Epiſcopatum Vratiſlauienſem beneficio Regum Poloniae creuiſſe, illuſtratumque & principali dignitate donatum, vel inuitus fateberis. Quidquid nunc Sileſiæ Ducatus nomine continetur, olim in ditione Regni & Regum Poloniae fuiſſe, clarius eſt, quàm vt probatione egeat. Sed cum Anno 1140. ſecundùm Boleslai Criuouſti mortem, filij ipſius partito Principatu ob ambitionem & impotentem dominatum Vladislai natu maioris, diſſiderent, ac poſtremò pulſo Vladislaò, cum is ditionem paternam armis fruſtrà repeteret, eò communium amicorum interuentu res deducta eſt, vt fratres Principes exulem & opis alienæ egentem in gratiam reciperent, portionemque hæreditatis paternæ, non eam quæ iure naturæ, iuxta prærogatiuam ætatis, illi debebatur, ſed quæ victoribus accommodatior viſa eſt, Sileſiam videlicet vniuerſam, quæ Maioris Poloniae pars fuit, aſſignarent; cuius quidem poſſeſſionem filij demum ipſius eo vitâ functo, adierunt. Tres hos fuiſſe memoriæ proditum eſt, Boleslaum, Miecislaum & Conradum, vulgò Laſconogum dictum (agnosce, ſi Polonus es, Polonica nomina & cognomina) ij ex conſilio patru Boleslai Criſpi ſupremi Regni Poloniae Monarchæ, Sileſiam inter ſe eâ lege partiti ſunt, vt imperium ſupremi in Poloniâ Monarchæ, (qui Regiâ dignitate, ob cædem Diui Stanislai Epiſcopi Cracouiſis per Boleslaum Regem cognomine Audacem perpetrata, abrogatâ, omnibus Prouincijs ad Regnum pertinentibus, ſummâ & Regiâ poteſtate præerat,) agnoſcerent, & inter fiduciarios Regni Principes cenſerentur. Et Boleslao quidem Vratiſlauienſis tractus, Miecislaò Ratiboriſis & Opolienſis; Conrado verò Glogouiſis & Croſnenſis obtigit, tota verò eorum ditio ad Bohemorum, Morauorum, Miſnenſium, & Saxonum fines extendebatur, à reliquâ Poloniâ interiectis ſiluis diuiſa. Et hæc quidem geſta ſunt, cum iam ante centum annos Caſimirus eiſ nominis primus Rex Poloniae, ſedem Epiſcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vratiſlauiam tranſtulſſet: cuius tu dotationem Henrico Duci Sileſiæ adſcribis, ei vt dies & annus in diplomate à te prolato adſcriptus, indicat, qui Henrici Barbati & Hedugis, quam Chriſtiani Catholici inter Diuos relatam piâ veneratione colunt, filius & paternarum ditionum hæres cum eſſet, Tartaris, qui tum vniuerſam Poloniâ cæde & ferro vaſtabant, exercitum ex toto Regno Poloniae collectum, ad Legnieiam anno Chriſti 1242. obiecit, ab iſſque in acie fortiter, vt ſanguine Regum Poloniae ortum Boleslai Criuouſti abnepotem decuit, cæſus pugnans occubuit. Sed ego non temerè ſuſpicor te cum antiquitatis teſtimonio niti velles, cumque expilato Archiuo Eccleſiæ Vratiſlauienſis hoc diploma ſurripuiſſes, Henrici IV. Henrici III. filij, nomine magis quàm re dicti Probi, huius qui

ad

ad Legnitiam occubuit, Principis pijsissimi nepotis, qui circa annum Christi 1283. Thomam Episcopum Vratislauensem bonis spoliavit, ætate esse ab usum, diplomatiq; falsum adscripsisse annum. Multa sunt quæ tuam arguunt fidē: primum est quod is, cuius profers priuilegium, Ducis Cracouiæ & Sendomiriæ titulum vsurpat; at Henricus qui circa annū 1240. vixit, nihil vnquam iuris sibi in istis prouincijs vsurpasse legitur; eius demum filius Boleslaus Caluus, qui itidem Thomam primum Episcopum Vratislauensem captum bonis omnibus exuerat, à Proceribus Cracouiensibus sub absentiam Boleslai Pudici accitus, alienum imperium inuaserat, eoq; mox eiectus, titulum tamen amissorum Ducatum retinebat. Similiter & Henricus iv. anno Christi 1289. proditione ciuium Cracouiensium, cum electo Vladislao Loetico Cracouiā occupasset, licet mox ab eodem pulsus, inani tamen alienarum ditionum titulo nomen suum illustrari voluit. Hunc eundem esse auctorem à te prolatis diplomatis verba ipsa in eo contenta testantur. Meditantes, inquit, & sollicitā reuoluentes indagine, qualiter per nos, & nostros progenitores Ecclesia Beati Ioannis in Vratislaviā, nec non bona, possessiones ipsius Ecclesie atque Monasteriorum, aliorumq; piorum locorum possessiones & prædia, quæ eidem Episcopatui sunt subiecta multiformibus ac diuersis iniurijs, pressuris, & grauaminibus infinitis in nostræ salutis dispendium hætenus fuerunt desolata, quorum etiā damnorum æstimationem, propter infinitatem ipsorum ad certam non possumus reducere quantitatem, in satisfactionem damnorum ipsorum, & restorationem violentiarum illatarum, tam personis, quàm prædijs supradictis, pro salute animæ nostræ ac progenitorum nostrorum, in remissionem peccatorum, quæ quacunque temeritate commisimus, & quæ sequuntur. Hanc tu liberalissimam Henrici (qui quotus in ordine fuerit, idcirco non exprimis, vt, quemadmodum dixi, falso adscripto anno, vetustatem huic priuilegio arroges) Ducis Silesie Episcopatus Vratislauensis dotationem appellare audes, cum idem ipse ingenuè profiteatur Ecclesiam eandem suā suorumq; progenitorum iniuriā infinitis affectam fuisse damnis, & nunc non dotari (nec enim vel vnico auctam esse prædio contextus priuilegij ostendit) sed quasi in integrum restitui & ijs libettatibus, quæ Deo consecratis personis, bonisq; Ecclesie vsibus adscriptis, omni iure debentur donari: nisi restitutionem Bandouicensis districtus dotationem interpretari volueris. Quibus autem iniurijs Ecclesia Vratislauensis à progenitoribus Henrici iv. & ab ipso affecta fuerit, & nos suprà attigimus, & qui hæc plenius explorata habere voluerit, euoluat annales temporum illorum. At verò Henricus secundus, à quo, vt ratio anni à te (nec enim dubito, quin dolum machinatus fueris, & falsum anni numerum supposueris) in priuilegio falso illi adscripto conuincit, hoc idem priuilegium datum esse deberet, non erat cur quidquam iniuriæ Ecclesie Vratislauensi à se vel à progenitoribus illatæ agnosceret Pius iste & no-

*Henricus Dux
Silesie illatæ
Ecclesie Vra-
tislauensi
damna com-
pensat.*

Iaroslau
Episcopus
Vratislauiensis
Silesiae Dux
Henrici Se-
cundi patris
patrimo-
nium suum
Civitatem
Nyssam cum
suo territorio
Ecclesiae Vra-
tslauiensi
donauit.
Regum &
Regnorum
iura priuatis
transactioni-
bus nequeunt
transferri.

Anno 1180.
Silesiae Du-
ces comitijs
Lenciciae cele-
bratis inter-
fuerunt:

ibi acta Syno-
do Episcopus
Vratislauiensis
interfuit.

Item Anno
1222. Maso-
uiae Duci
contra Prus-
sos bellum ge-
renti ad-
fuere, & fun-
dationem E-
piscopatus
Culmensis ra-
tam habuere,
Episcopus,
Palatinus, &
Castellanus
Vratislauiensis.

mine & re Princeps optimi Patris Henrici Barbati filius, nihil vnquam tale non modò factò, sed ne animo quidem designauit. Patruì verò ip-
sius Iaroslai Episcopi Vratislauiensis beneficio, eadem Ecclesia insigni-
ter aucta est; nam cùm is Boleslai cognomento Proceri, filius, ac Boles-
lai Criuoustij Monarchæ Poloniae pronepos esset, & ex paternâ in Silesiâ
ditione Nissensis ciuitas cum territorio iure hæreditario illi obtigisset,
totum illud patrimonium Ecclesiæ Vratislauiensi iure perpetuo donauit
& adscripsit. Sed hæc ad conuincendum te, fidemque scripto tuo de-
mendam sufficiant. De iure, quo Silesia in potestatem Regum Boëmiæ
venerit, addam nonnulla; illud initio præfatus, Regum & Regnorum
iura priuatis transactionibus transferri nō posse, cùm patrimonium Rei-
publicæ alio iure quàm priuatæ possessiones, censeatur, nec vllam aliam
diuisionem admittat, nisi eam quâ integrum nihilominus permaneat,
spondentibus partialibus Vasallis, se in potestate Supremi Regis vel
Principis permansuros. Hac lege Silesiæ Duces Poloniae Principibus ob-
strictos fuisse, & ducentis propè annis, ex quo sortitione filijs Vladislai,
Boleslai Criuoustij filij, Silesia cesserat, inter Principes & Vasallos Re-
gni Poloniae conscriptos mansisse, omnia vetustatis monumenta testan-
tur. Itaque vt eiusdem sanguinis Principes, quotiescunque de salute
communis Patriæ consilium capiendum erat, simul conueniebant, &
Comitia obibant: vt cùm anno Domini 1180. Casimirus Boleslai Cri-
uoustij filius Monarcha Poloniæ ea Lenciciæ indixisset, aderant fiducia-
rij Principes, ac inter alios Boleslaus Procerus Vratislauiensis Dux, Hen-
rici Barbati pater: ibi quoque actæ Synodo Zirosslaus Vratislauiensis E-
piscopus interfuit, tertium ab Archiepiscopo Gnesnensi locum tenens.
Anno item 1222. Principes Poloniæ Lesco Albus, Henricus Barbatus
Vratislauiensis, Conradus Masouiæ, alijque cognati & fiduciarij Regni
Duces, cùm Prussi eo tempore nondum sacris Christianis initiati Cul-
mensem & Lubauensem tractum à Regno per vim abstraxissent, bello
illis indicto, ditiones ab hostibus occupatas armis recuperarunt: ac par-
tâ tantâ victoriâ, ne erga Deum, quem in bello feliciter conficiendo
propitium experti sunt, ingrati viderentur, Conradus Masouiæ Dux, ad
quem interceptæ & recuperatæ ditiones pertinebant, Culmensem Epi-
scopatum, attributis illi compluribus eius oræ territorijs, liberaliter dota-
uit, assentientibus & priuilegium signantibus Lesco Albo & Henrico
Barbato. Hoc idem priuilegium inter alios Episcopos Poloniæ in Syno-
do Louiciensi, eius rei causâ à Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi in-
dictâ, sigilli appensione comprobauit Episcopus Vratislauiensis; ac in-
ter eos qui præsentibus aderant Senatores recensentur, Deresco Palatinus,
& Sobeslaus Castellanus Vratislauienses: communi videlicet consilio
bellum susceptum, communibus viribus gerebatur; neque eo tempore
Silesij alio quàm Poloni nomine censebantur, fraternâ vt inter Principes,
sic inter subditos constante amicitia & societate. Paulò posteriori quo-
que

que tempore, nimirum anno 1226. cum Suentopelcus cliens olim & subditus Regni, Pomeraniam, cui beneficio Lesci Albi præerat, alio quam fiduciario iure sibi usurparet, imperiumque detrectaret, Lescus communicato cum Henrico Barbato Vratislaviensi Duce consilio, Comitatus Gansauæ (vicus is est Tremesnensis monasterij) in maiori Polonia prope Znenam indicit, ad eaque vniuersos Principes & Senatores Regni euocat: aderant omnes, & inter Senatores Episcopus quoque Vratislaviensis. Istic dum de Republicâ consultatur, in funesto balneo Suantopelcus, qui adesse iudicio, & causam dicere iussus erat, ex improviso incautos Principes circumuenerat. Cæsus Lescus Albus, Henricus verò Vratislaviensis vulneribus affectus, & mortuus existimatus, fidissimi aulici sui corporis obiectu, extremam perniciem vitauit. Neque tamē ea res Henricum Vratislaviensem deterruit, quin secundum infelicem Lesci Albi exitum, delatam ad se, Procerum Regni & Grimslauæ matris voluntate, filij ipsius Boleslai, (cui postea perpetuò seruata castitas Pudici nomen peperit) tutelam, contra Conradum Mazouiae Ducem, idem ius ambientem, susciperet: quam & gessit optimè, & fortiter pupillum tutatus est, legibusque optimis sancitis, cum iam Boleslaus adoleuisset, munere tutorio se abdicauit, liberam administrationem hæreditariarum ditionum illi relinquens. Mox idem, inclinantibus ad eum odio Vladislai Sputatoris Proceribus maioris Poloniae, earum ditionum magnā ex parte possessionem adiit, & anno Christi 1238. cum è maiori Polonia in Silesiam proficisceretur, in itinere Crosnæ è vitâ discessit. Neque tamen morte illius societas illa discerpta est, adeo ut aliquot post annis Tartaris, gente immanissimâ, immensis agminibus Poloniam, Silesiam, vicinasque Prouincias vastantibus, ac Boleslao Pudico Monarchâ Poloniae intra munitiones se tenente, vniuersa propè Polonia sub signa Henrici Pij concesserit: qui factâ ad Legnitiam Barbaris copiâ pugnae, fortiter quidem, sed non satis felici successu depugnauit, vniuerso propè exercitu ad interuersionem cæso, ipse quoque gloriosè in acie vitam profudit. Et hætenus quidem fida inter Silesios Polonosque Duces mansit societas. Quamuis enim Boleslaus Caluus, Henrici, qui ad Legnitiam occubuit filius, ad Cracouiensem Principatum, absente Boleslao Pudico, euocatus esset, possessionemque eius adiisset; tamen mox pulsus, eâ quoque maioris Poloniae parte, quam auus ipsius Henricus Barbatus quæsierat, excidit. Dissidio deinde Ducum Silesiæ, potissimum turbante res Henrico Duce, Bohemiæ Regibus via patefacta est, dolis & malis artibus interuertendæ & occupandæ Silesiæ. Quod eò facilius factu fuit, cum in diuersas factiones diuiso Regno Poloniae, primum quidem Principes inter se capitalibus odijs dissiderent, deinde infelicitè per Præmislaum Maioris Poloniae Ducem, Regiâ dignitate resumptâ, & mox eo cæso, ad Venceslaum Regem Bohemiæ, factione paucorum, ficto iuris titulo translata, nemo esset qui summam rei capefferet. Quamuis enim Vladislaus,

Comitatus
Gansauæ actis
interfuit
Henricus Bar-
batus, ibique
vulneribus
affectus, &
Lescus Albus
occisus.

Henricus
Barbatus
Vratislaviensis
Dux, Boleslai
Pudici
tutor.

Henricus
Pius à Tartaris
cæsus, ut
suprà relatum.

*Vladislaus
Locticus rerū
in Poloniā
potitus.*

*Ottocarus
Rex Bohemiæ
Oppauiam in
Silesiā vi oc-
cupauit.*

*Silesij Duces
ad familiam
Lucemburgi-
cam tunc in
Bohemiā re-
gnantem de-
clinant, inter
quos Bohemus
discordias
excitabat.*

*Venceslaus
Rex Bohemiæ
quā ratione
Vratislaviā
potitus.*

dislaus, cui exigua statura corporis Loctici, siue Cubitalis, nomen de-
dit, Siradiensis Dux, vir animi excelsi, maiora viribus suis ausus, secun-
dum mortem Lesci Nigri fratris sui, eiusdemque Regni Monarchæ,
Regni habenas capeffere conaretur, & bis rerum potitus, bis imperio,
semel priuatâ factione, iterum Boëmorum armis deiectus, tertio demum
confirmatis viribus, omnia in suam redeffisset potestatem; non eæ tamen
eius vires erant, vt distractum scissumque in diuersas partes Regnum
vnire Ducelque cognati sanguinis dicto parentes reddere posset: imò
ijdem crescentem Vladislai fortunam perosi, exarsere animis, & paucis
exceptis, ferè omnes alienâ ab eo erant voluntate. Iam antea Boleslaus
Pudico regnante, Ottocarus Rex Bohemiæ Oppauiam interceperat,
mox Henricus Probus Vratislaviensis Dux, dum omnia miscet, & alio-
rum inhiat ditionibus, Venceslai Regis Bohemiæ adscitâ societate, Ca-
simirum Opoliensium Ducem metu suæ potentia, vt se ditionemque
suam Boëmo subderet, adegit anno Christi 1289. Et de interceptâ quidē
Oppauia expostulauit Boleslaus Pudicus cum Rege Boëmiæ, mutuo ob
eam rem Oppauia Anno 1223. factō conuentu: sed in viginti annos fa-
ctis inducijs, disceptatio quoque de iure eius ditionis dilata & suspensa
est. Sed, vt paulò antè commemorauimus, Vladislao Loctico rerum in
Poloniā potiente, cum non æquis oculis felicitatem ipsius Silesij Duces,
cognati ipsius aspicerent; &, quod mirandum, Mazouij Principes pa-
trueles ipsius prosperis illius ausis nimium inuiderent; ad Ioannem Boë-
miæ Regem è Lucemburgicâ familiâ, conspiratione factâ, inclinare
cœperunt. Nec defuit sibi Boëmus in tam opportunâ occasione, cap-
tandis Silesiorum animis, cum ijdem etiam inter se diffiderent, vt parri-
cidali bello tota arderet Silesia, Henrici Quinti Vratislaviensis Ducis fi-
lij, partito patrimonio inter se, quâ dolo, quâ apertâ vi decertantibus;
Boëmo interim res suas alendis inter fratres discordijs agente. Iam an-
teâ Venceslaus Boëmiæ Rex, ijdem ferè artibus nonnullas in Silesiâ di-
tiones interuerterat, & sui iuris, sublati veris Dominis, sanguine Regum
Poloniæ ortis, fecerat: reliqui erāt Vratislaviensis, Legnicensis, & Bregensis
Ducatus; quos inter se fratres Henrici Quinti filij, Henricus, Boleslaus, &
Vladislauus partiti, dum reliqui adesis opibus patrimonium prodegerunt,
in Henricum, cui Vratislavia obtigerat, conspirant: in primisque Bole-
slaus, suasu & ope Ioannis Regis Boëmiæ fretus, negotium illi faceffit,
ditionemque fraternam latrocinij more incurfat. Implorat Vladislai Re-
gis Poloniæ cognati sui opem Henricus, seque & sua omnia eius fidei
committit. Vindicat ille clientem, recipit in potestatem Vratislaviam,
& compescit audaciam Boleslai; ceterum dedititium Principem Henri-
cum res suas sibi habere iubet, quem mox Boëmus ad se accersitum, &
blandè acceptum, commemoratione fraternæ iniuriæ, cuius ipsemet
incensor & auctor fuit, eò perculit, vt Closko accepto, Vratislaviam
sibi cederet. Ijsdem artibus cum Vladislauo cum Boleslao commisif-
set,

set, Legnicensi quoque ditione potitus est. Atque hæc sunt Boëmici, vel potius domus Lucemburgicæ (huic enim soli Principes Silesiæ se dedidisse diplomata deditio, quorum complura in Regio Cracouiensi archiuio reperiuntur, testantur) in Silesiam iuris initia, quæ legitimane sint, sub iudice lis est. Ais tu Casimirum Regem Poloniae de Silesiâ cum Ioanne Rege Boëmiæ transsegisse, & iure omni se abdicasse: neque ego nego; sed an id fieri potuerit, & an id, quod eo tempore inter Reges actum est, ratum esse possit, discutiendum est. Et ipsa quidem, quæ in medium à te profertur iuris abdicatio (quanquam dubito an syncerè proferatur, cum in Archiuio Regni Poloniae nihil tale continetur) nihil aliud in se continet, nisi priuatam Regis Casimiri cum Ioanne Rege Boëmiæ, & Carolo ipsius filio transactionem, quâ ius suum tantum, & non Regni, præfatis Regibus, & non Regno Boëmiæ, condonat, quibus & hæredibus illorum extinctis pristino iuri Silesia restituenda est. Et cum hæc ipsa transactio publico Regni Ordinum consensu approbata non sit, cum personis contrahentibus eam extinctam, putandum est: neque enim in potestate Regis ullius fuit patrimonio Reipublicæ priuatas offensiones redimere, maximè talibus prouincijs, quæ non armis quæsitæ, nec dediticiæ, sed ex corpore Regni sunt, qualis est Silesia vniuersa, quales erant Duces Silesiæ, qui & iure naturali (Regibus enim Poloniae orti erant, & portionem Regni tenebant) & iure scripto, quo tanquam fiduciarij Principes Regno obstricti erant, in ditionem alterius, se ditionesque suas transferre non poterant; nec à toto Regni corpore, ex quo creuerant, ullo pacto alienare: vt deditio illorum, quâ domui Lucemburgicæ se adiunxerunt, etiamsi id vel armis coacti, vel sponte fecissent, rata esse non possit. Quanquam ne tum quidem vniuersa Silesia cessit in ditionem domus Lucemburgicæ: Bernardus enim Suidnicensium Dux, idemque Vladislai Regis gener, mansit in fide, quâ Regno Poloniae obstrictus erat, & Wschouense siue Frauenstatense territorium, cum Ciuitate eiusdem nominis, à Casimiro Rege armis recuperatum, hætenus etiam in ditione est Regis Poloniae, vt & Ducatus Osuencimensis & Zatoriensis; Seueriensis item à Sbigneo Olefnicio Cardinali & Episcopo Cracouiensi à Duce Thesinensi emptus ac Regno vnitus. Non latebat quidem Reges Bohemiæ, non plus iuris deditios Silesiæ Principes ad eos transferre potuisse, quam ipsi habuerint, & cum vetusto iure Prouinciæ eæ ad Regnum Poloniae pertinerint, perfidiâ eorum qui illas obtinebant à toto corpore auelli non potuisse: itaque crebris transactionibus inanem iuris titulum firmare voluerunt, Regno Poloniae, extinctâ stirpe Regiâ, ad externos Ordinum voluntate translato, qui iuris Regni minùs curiosi, passi sunt domus Lucemburgicæ in Silesiâ imperium propagari. Quanquam Vladislaus Jagello Poloniae Rex non aliter foedus cum Venceslao Imperatore,

Silesij Dux
soli Lucem-
burgicæ
lia se de-

Transactio
Casimiri
gis Poloniae
cum Ioanne
& Carolo
Regibus Bo-
hemia an va-
lida?

Transactio de
Silesiâ inua-
lida esse osten-
ditur.

Pars Silesia
hætenus est
in ditione Re-
gis Poloniae.

Reges Bohem-
ia ius suum
in Silesiam,
quod nullum
erat, crebris
transactioni-
bus firmare
voluerunt.

*Venceslaus
Imperator
ratione Sile-
siae subsidia
contra omnes
hostes Vladis-
lao Agielloni
pollicitus.*

tore, eodemque Rege Boëmiæ sancire voluit, nisi ut is illi nomine Ducum Silesiæ, cum sexcentis lanceis, & totidem balistarijs, se contra quemvis hostem auxilio futurum polliceretur; cuius rei extat diploma in Archiuio Cracouiensi Anno 1395. conscriptum. Eidem contra Cruciferos bellum gerenti anno 1414. (ad quod vniuersos Regni Principes exciuerat) aderant & Silesij Duces, Bernardus Opoliensis, Ioannes Ratiboriensis, Boleslaus Cessinensis, Conradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Kozlensis, & Venceslaus Opauiensis. Denique Sigismundus Imperator, idemque Rex Boëmiæ, eidem itidem Vladislao Regi, si Agathiam viduam, quæ cum Venceslao Rege Boëmiæ proximè vitâ functo nupta fuit, in matrimonium duxisset, dotalem Silesiam ultro offerrebat. Hæc circa annum 1421. acta fuisse monumenta legationum testantur. Eiusdem Vladislai filius Casimirus, penè adhuc puer, à Bohemicis accitus, & Rex ut esset postulatus, Silesiorum inprimis Ducum fauore, ad eam dignitatem promouebatur: & tum quidem Alberto Austriaco potiores partes tenente, Regnum adeptus non est, sed aliquot post annis, ductâ eiusdem Alberti iam tum vitâ functi filiâ Elizabethâ; secundum mortem fratris coniugis suæ Ladislai Vngariæ & Boëmiæ Regis ac Boëmiæ Regni, ex transactione dudum cum domo Lucemburgicâ inita, materno iure (Sigismundi enim Imperatoris eiusdemque Regis Boëmiæ filia fuit) hæredis, agnoscentibus idipsum Bohemis per coniugem filiosque suos eam regni hæreditatem creuit. Fassi sunt idipsum Regni Boëmiæ Proceres, qui publicâ ad Regem Casimirum missâ legatione, literis etiam in Nouâ-domo Sabbato post festum SS. Philippi & Iacobi Apostolorum anno 1467. scriptis Elizabetham Reginam Poloniæ filiosque Casimiri Regis, veros & legitimos Regni Boëmiæ Provinciarumque ei adiunctarum hæredes agnoscunt, & ad capeffendum regnum inuitant, idemque datis ad Proceres Regni Poloniæ literis, profitentur. Mox aliquot annis transactis, iidem Regni Boëmiæ Ordines, anno 1471. in Comitijs Cutnensibus Vladislaum Casimiri filium uti hæredem Regni (verba expressa in priuilegio Electionis) Regem Boëmiæ renuntiant, cuius ille possessionem adiit, & ius hæreditarium, ad filium Ludouicum, & ad filiam etiam Mariam Ferdinandi Imperatoris vxorē, transmisit. Fratres quoque suos primò Ioannem Albertum, deinde Sigismundum, quorum vterque Reges Poloniæ deinceps fuerant, collatis illis nonnullis Ducatibus in Silesiâ, in societatem eius hæreditatis adsciuit. Et mirabitur quispiam filuisse tanto temporis spatio Polonos, nec ius suum vrsisse, cum Reges eorum ad hæreditatem Regni Bohemiæ vocarentur, cum quodam modo interuersum ius in pristinū statum eâ ratione restitui videretur. Hæc quæ à me allata sunt, non idcirco dicta putes, quasi classicum canere velim, & Polonos meos ad ius armis recuperandum incitare,

*Ipsimet Bohemi
Casimirum
Poloniæ Regem
Silesiæ hæredem
fatentur.*

*Idem aliis
occasionibus
fatentur.*

*Cur Poloni
hactenus Sile-
siam non re-
petierint.*

incitare,

incitare, sed ut ostendam te rerum ignarum, falsò asseruisse, ita nos Silesiæ imperio excidisse, ut nunquàm aspirare ad illud nobis liceat. Veniet sanè tempus, cùm vel Silesij ipsi memores vnde exciderint, ad sua redibunt principia, neque Polonis vel nunc desunt, vel imposterùm deerunt rationes asserendi iuris sui, quod nec temporis præscriptione auferri, nec priuatis transactionibus interuerti potuit. Paci publicæ à nobis confutitur, & ubi arma nostra exerceamus, satis superque occasionum nobis est. Non temerè Poloni in Christianos stringunt gladios, barbaris undiq; cincti nationibus, quas virtute & sanguine suo arcent, ne totis agminibus in Europam se effundant, ne cædibus & incendijs omnia misceant. Nec sanè in Moschos pruritu vel dominandi libidine arma sumpta à nobis sunt, ut tu asseris; fuerunt iustæ & legitimæ causæ, quæ nos eò impulerunt, ut gentem solo nomine Christianam, cæterùm feritate barbaram, moribus incultam, pacta & fidem datam ad temporum & occasionum momenta accommodantem, Turcicâ & Tartaricâ societati superbientem, Christiani nominis inimicam, bello impeteremus: cuius suscepti & gesti, non adeò, ut tu reris, nos pænitet; etiamsi aliqui non desint, qui consilia euentu metientes mussitent & obmurmurent; ignari quanti momenti res sit, receptis amplissimis prouincijs, quæ dudum à regno auulsæ erant, ferocem & hæreditarium hostem, eneruatum viribus ita coercuisse, ut pacem penè supplex peteret, præscriptasque acciperet conditiones. Est, eritque immortalis Sigismundi Regis hæc gloria, quòd suo filijque sui Vladislai ductu, tantas res in eâ vastâ Septemtrionis parte gessit, quantas vel quiuus maximus Princeps gerere vnquam potuisset. Sed ad Episcopatum Vratislauensem reuertar. Smogorouiæ hic primò institutus fuit à Miecislao Rege, non, ut tu nugaris, ut Episcopus esset scholæ Rector, sed eadem quâ cæteri in Polonia dignitate & prerogatiuâ Episcopi, Regni Princeps & Senator, qui & sacrorum Præses esset, & quotiescunque res posceret, Principibus consilij copiam faceret. Eius Episcopi sedem Casimirus primus Rex Poloniæ, qui anno 1040. Regni habenas suscepit, quique ducentis propè annis eos, quos tu Ecclesiam Vratislauensem dotasse fingis, præcesserat, quæ, ut dixi, Smogorouiæ erat, primùm Bicinam, mox Vratislaviam transtulit, cuius sanguine ortus Iaroslavus Episcopus Vratislauenensis, Boleslai Proceri filius, & Boleslai Criuoustij pronepos, Nisslam paternam videlicet suam portionem ei, ut tu non negas, attribuit.

Subest & hætenùs Episcopus Vratislauenensis iure Primatiali Archiepiscopo Gnesnensi, & semper eius iurisdictionem agnouit, & dubijs aduersisque rebus suis patrocinium quoque expertus est. Ut cùm Boleslaus Caluus anno Christi 1257. Thomam Episcopum Vratislauensem, templum Gorcense ritu Christiano dedicantem, nefariè cepisset, & in vincula coniecisset; Fulco Archiepiscopus Gnesnensis impium Episcopi violatorem diris deuouit, consultoque Summo Pontifice Alexandro IV.

Iaroslavus Episcopus Vratislauenensis
Nissam, patrimonium suum, Ecclesie Vratislauenensi donauit.

Episcopus Vratislauenensis Suffraganeus Archiepiscopi Gnesnensis.

Archiepiscopus Gnesnensis Episcopum Vratislauensem semper protexit.

militiam cruce signatorum, per totam prouinciam contra eum promulgauit, atque ad transactionem cum Episcopo ineundam compulit. Huius Boleslai impium facinus, cum Henricus cognomento Probus, re ipsâ turbulentus & seditiosus Princeps, Vratislauensis Dux amulatus esset, ac circa annum Domini 1283. Thomæ II. Episcopo Vratislauensi, illius quem Boleslaus Caluus ceperat, ex sorore nepoti, grandem pecuniæ summam imperasset, eâque negatâ ditiones Episcopi & sacri Ordinis inuasisset, & mox Decimas omnes vsurpasset, Iacobus cognomento Suinka Archiepiscopus Gnesnensis, coactâ Lenciciæ Synodo, de sententiâ consilij, Henricum communione Christiani populi exclusit, ac Vratislauensi ciuitati, cæterisque qui in ditione illius erant sacris interdixit: nec antea poenâ soluit, quàm Henricus Episcopo satisfacisset, illo priuilegio, cui tu falsò, vt antè ostendi, annum Domini 1240. quo Henricus Pius à Tartaris ad Legnitiam cæsus, rerum potiebatur, adscripsisti. Successu temporis cum Ioannes Rex Bohemiæ, occupatâ magnâ parte Silesiæ, Episcopo Vratislauensi Nancero grauis esset, multisque eum iniurijs affecisset, eo demum vitâ functo, Pretzlaus Pogorelicius Polonus, gente Grimalius, Episcopus Vratislauensis, nolens volensque ita transegit, & in Patronum Ioannem Boëmiæ Regem adoptauit, vt iura Ecclesiæ Metropolitanæ salua manerent, quibus, etiamsi maximè vellet, Episcopus Vratislauensis derogare non potuit, sed nec voluit quidem: quànquàm productum à te deditiois Episcopalis diploma vereor an verum sit: solum enim Grotkouensis Arcis & oppidi, à Boleslao Bregensium Duce empti nomine, Pretzlaum in fide & clientelâ Regum Boëmiæ se fore professum esse Annales tradunt. Et cum aliquot exactis annis Carolus Quartus Imperator, idemque Boëmiæ Rex, à Clemente VI. Pontifice Maximo contenderet, vt Episcopatus Vratislauensis Archiepiscopo Pragensi subijceretur, obstitit Casimirus Rex, ac per Legatum suum Albertum, Cancellarium Dobrynensem, à Pontifice obtinuit, vt ius Archiepiscopi Gnesnensis ratum esset. Nemini itaque mirum esse debet, si nunc Episcopatus Vratislauensis Hæreticorum armis oppressus, opem Regis nostri implorat; si Rex noster se ei deesse non posse profitetur, si suam auctoritatem, ne vis ei fiat, interponit: nam vt antiqua illa, vnde fluxerit fundatio Episcopatus Vratislauensis taceamus, certè iurisdictionem Archiepiscopi Gnesnensis tueri ad Regiam dignitatem & officium pertinet. Addo nihil in Episcopatu Vratislauensi, nihil in Silesiâ Poloniæ vicinâ, in statu Ecclesiastico nouari posse, quod connexas illi Regni Poloniæ Ecclesias & ditiones non afficiat, quibus certè Rex patrocinium debet, nec permittere illi licet, vt Archiepiscopi Gnesnensis primatialis prærogatiua, vt Episcopi Cracouiensis, Episcopi Posnaniensis, ea quam in plerisque Silesiæ partibus habent iurisdicção violetur: vt bona Abbatiarum Poloniæ, quæ in Silesiâ sunt, per vim occupentur: nisi fortè falsò de vi

*Causa ob
quas Rex Po-
loniæ Episcopo
Vratislauensi
patrocinari
debet.*

Hæreti-

Hæreticorum Clerus Silesiæ queritur, & ea, quæ ab eo extorta sunt impia iuramenta, sponte præstitit, & non denuntiata bonorum ademptione, confiscatione (vt ex decreto in consilio Principum & statuum Silesiæ die ultimo mensis Septembris Anno 1619. edito apparet) adactus coactusq; est. Quæ cum omnia fiant eo potissimum fine vt extincta Catholica religione, oppresso & exacto Clero, Episcopatus Vratislauiensis, nobilissima Metropolitana Prouinciæ Gnesnensis portio, de medio tollatur, & quod in alijs Germaniæ partibus factum, possessiones Deo consecratae in profanos cedant vsus; meritò Illustrissimus D. Archiepiscopus Gnesnensis modernus, exemplo maiorum suorum, Fulconis & Iacobi Archiepiscoporum Gnesnensium, à quibus violatores Ecclesiæ Vratislauiensis, grauissimâ censurâ notatos fuisse, suprâ memorauimus, nunc quoque si ij, qui nunc impijs decretis in Silesiâ Ecclesiam Catholicam oppugnant, Hæretici non essent, gladium spiritualem in eos stringeret, dirisq; omnibus deuoueret: sed cum illi excusso semel obedientiæ freno, sacra diuinaq; omnia contemnant; quod Turcis vel quibusuis barbaris Ecclesiam Vratislauensem occupantibus faceret, Principis, cui ad tuenda iura Ecclesiarum gladius datus est, & qui magnorum quondam in Poloniâ Regum, Episcopatus Vratislauiensis fundatorum & patronorum, sedem tenet, quique vel eo ipso nomine quod Catholicus sit, tutelam & patrociniū Ecclesiæ debet, opem implorat. Nec Serenissimo Principi Carolo Archiduci Austriæ, Episcopo Vratislauensi, vitio quicumque vertere debet, quod in literis (quas tu nescio vnde, & quâ fraude surreptas, ad concitandam optimo Principi inuidiam, publici iuris fecisti) ad Illustrissimum Archiepiscopum Gnesnensem datis, ingenuè profiteatur, Ecclesiam Vratislauensem filiam esse Gnesnensis Metropolitanae, à Regibus Poloniae foundationes accepisse: vtrumque enim adeo verum est, vt qui id negare voluerit, idem proprium esse asini rudere negauerit. Illud fortasse tibi displicet, quod idem Princeps feuda caduca rebellium in Silesiâ vasallorum, nostris hominibus offerre videatur; & quamquam ille per modum consilij id proponat, tamen ego te hac vice isto libero metu. Non ita appetentes sumus alieni, vt inuitante occasione ad prædam præcipites ruamus. Sed vt his omissis ad alia veniamus; interrogo te, quo autore fretus asserere audes, Serenissimum Regem nostrum, patrium & hæreditarium Regnum Sueciæ iam olim ob religionis persecutionem amisisse? quem ille persecutus est? Recense, in quem Suecum, eò quod non Catholicus esset, mucro Regius desæuijt? Audeo affirmare nullum esse, quem non eodem, quo Catholicos complecteretur fauore, modò fidem datam seruaret. Possum enumerare complures illustres viros Suecos, lumina nobilitatis illius Regni, quamuis non idem cum optimo Principe de religione sentientes Regi tamen addictissimos & fidelissimos esse & fuisse: Ericum Sparium Regni Cancellarium, columnen Suetici Senatus, à Carolo Suderma-

Carolus Suedermanus regnandi cupiditate Suecia regnum inuasit.

no ob seruata Regi fidem , lualore carceris diu maceratum , postremò cæsum. Hanc eandem sortem subierunt alij Senatores fideles Regi , & , quod mireris , Abrahamus Archiepiscopus Vpsalien- sis, quamuis Lutheranus. Non religionis causa in Sueciâ agebatur: regnandi libido Carolum eò impulit , vt legitimi Principis imperio abrogato , nefariè patruus nepotis , subditus Domini , fractâ fide , violato sacramento , Regnum inuaderet , & ius alienum contra omne fas vsurparet : quod vt ille, ita & filius ipsius , non fauore populi , non amore ciuium , sed , vt tyranni solent , stricto tuetur ense. Sed tu patronus rebellium Bohemorum , hoc quoque argumento vt voluisti , quo illi , prout & Sueci nonnulli suam perfidiam excusant. Crudelis , vt ais , Ferdinandus in Bohemos , acerrimus Protestantium hostis, cùm tamen neminem proferas quem occiderit; quem bonis in Bohemiâ spoliauerit ; quem in exilium egerit. Vestra sunt ista, & vestri similia. An non ab authoribus seditionis Bohemicæ, ijsque priuatis hominibus , armis Pragæ obfessa curia , violati & è fenestris præcipitati concilij Regij Præsides , exuti & spoliati bonis Catholici, expilata templa, profanata monasteria? Hoc iure vos potiores estis , si fraus , periurium , & vis, alicuius iuris nomen meretur. Pergis, & Serenissimo Regi inuidiam apud tui similes conciliare vis , quòd ille Iesuitarum consilio nitatur , quòd Aurei velleris Princeps sit , quòd fama sit eum nouæ militiæ nomen daturum , & hæc quorsum? Ad extirpationem , inquit , Hæreticorum ista omnia collimant. Quis vnquam Christianorum id in votis non habuit , vt extirpatis hæresibus vna in vniuerso orbe sit fides, idem omnium de religione sensus? Tibi , vt video , schismata , tibi hæreses placent ; placent igitur dissensiones , placent bella , quæ hoc fonte oriri ipsa docet experientia. Sed Iesuitæ ab alijs luculenter defensi , quorum officium non aliud , nisi vt aliarum religiosarum personarum , quæ ornamenta sunt Ecclesiæ Catholicæ , doctrinâ & exemplo propagare pietatem , ac cultum diuinum , hæreses impugnare , & monstrare iter rectum ijs, qui errore seducti à veritate Catholicâ aberrarunt : in quo munere cùm ijs sedulò versentur , offendunt aduersarios, vt eos æquis oculis intueri nequeant , & eodem quo lupi canes ouium custodes amore prosequantur. Habet Rex Consiliarios ex sacro & profano ordine lectos , habet Magistratus Aulæ : horum , non Iesuitarum, consilij negotia publica tractantur , & expediuntur. Sed hæc non noua calumnia , & sæpius , vt dixi , refutata. Aurei velleris insigne Serenissimus Rex volentibus omnibus Ordinibus Regni in Comitij Varfauiensibus ritè & legitimè suscepit , exemplo Diui Sigismundi Primi , Aui sui , qui eundem honorem non est aspernatus. Sed tu frustra suspicaris , eum hoc nomine magis addictum & obstrictum ad tuendam rem Catholicam existimari posse. Iam inde ab ineunte ætate ita ille animatus , vt pro fide Catholicâ , quam materno suxit ex ubere , vitam & sanguinem profun-

Aurei velleris insigne detulit Sigismundus Primus Polonia Rex & Sigismundus Tertius.

profundere, si id necessitas poposcerit, non indignum Maiestate suâ censeat. Quæ res ut ad adipiscendum regnum Poloniae illi potissimum suffragata est, ita nunc quoque Maiestatem ipsius tuetur, & amorem subditorum conciliat. Quod quidem te acerrimè, ut video, torquet, torquebitque malos omnes, eò magis, quò illustriorem coronam pietati Regiæ fata destinant.

Filios Regios ingentium terrarum Dominos, delectabili opinione constitui, tu primus interpretis mentis maleuolæ stultè iocaris: sunt eruntque illi tales, ut quivis Reipublicæ Christianæ benè cupiens, eos publicæ salutis natos libenter fateatur. Sciunt omnes eâ felicitate à Regibus Poloniae suscipi liberos, ut eos tuendæ rei Christianæ impendant. Nec plura quæsieris; Vladislaus Iagiello reliquit filium sui nominis, qui pluribus de Turcis partis victorijs, ad extremum memorabili ad Varnam pugna, gloriosè occubuit. Pronepotem Ludouicum Hungariæ & Bohemiæ Regem, qui ad Mohacium contra perpetuam Solimani felicitatem decertans pari fato occubuit. Casimirum Sanctum ob virtutes Christiano Principe dignas, inter Diuos relatum. Sigismundum Primum, sui avi Regem Regum, Patriæ Patrem: nec ullum è gente Iagiellonicâ nominare licet, qui non propriâ eâque præclarâ laude floruerit. His maioribus, eo sanguine Serenissimi Principes nostri orti crescunt, (rumpantur ut ilia Codro) eâ spe ut Christiana Respublica, non minimum subsidij ab ijs expectare possit. Tuus iste nouus Carolus Magnus, quid Reipublicæ Christianæ causâ præstiterit, an vel semel contra Turcas & Tartaros aliosue barbaros in acie steterit, nusquam audiui. Serenissimo Principi Vladislao nostro non nouum iam æstates & hyemes continuare bello, pati incommoda militiæ, versari in acie, laceßere hostem, pugnam conferere. His virtutibus Magni nomen Carolum primum sibi peperisse, non nego: Poloniâ ab illo fuisse subiugatam, nemo verè dixerit; idem enim ostendere deberet, quo tempore Polonia iugum imperij excusserit. Sed de antiquitatis memoriâ, & quæ in hoc genere in vtramque partem dici credique possunt, tecum non contendam: tu interea tuo isto nouo Carolo ne nos terreas, nec tantos nobis finge metus, ut nouas istas contra legitimum Magistratum conspirationes, vel Turcas ipsos, quos à seditiosis Bohemis & Hungaris in perniciem Reipublicæ Christianæ euocari fama est, veriti, non nisi ex tuâ proditoris sententiâ dignitati & salutis nostræ consulamus. Non ita accisæ nostræ vires sunt, & quamuis non adeò florente Reipublicæ statu, qualem Platonis finxit sententia, gloriemur; habemus tamen rationes tuendi iuris nostri; neque hætenus quisquam (absit dicto inuidia) impunè nos laceßit. Sed Poloni tuo iudicio horrendæ idololatriæ obnoxij commouere nos non debemus. Scio quid tu nomine idololatriæ cauilleris. Hæreticum est, & iam non nouum, Catholicos hoc nomine allatrare: sed vel ruptis licet inferni claustris ipse triceps prodeat Cerberus,

rus, latrare quidem poterit, Catholicam tamen Ecclesiam à Christo ita fundatam, ut ne portæ quidem Inferi quidquam in eam possint, erroris conuincere non poterit. Quæ de statuum Regni nostri, pacis interregni tempore tuendæ causâ, factâ confœderatione in medium adducis; ea perinde ad externos quosuis pertinent, ut lyra ad asinum. Verborum, eaque leues, hætenus inter Catholicos, & eos qui diuersum ab ijs sentiunt, intercesserunt concertationes, de vi, de cæde numquam ne per somnium quidem cogitatum: verum tui muneris est hæc ipsa inculcare, & consentientes optimè Ordines falsis suspicionibus, quasi dato belli signo, inter se committere. Sed nihil agis furialis Aleto, pacata sunt Polonorum ingenia, & licet interdum non idem sit omnium de religione sensus, omnibus tamen constant iura, amicitia, & fraternus amor. Id tu æquo animo pati non potes, ac ut & Regem & Senatores apud imperitum vulgus in suspensionem voces, multa clam fieri, non omnes Senatores ad consilium adhiberi, paucorum eorumque seditiosorum sententias exquiri, sceleratè fingis. Exemplum adfers superiori anno concessam facultatem Humanaio militis conscribendi, inscio, ut ais, Senatu; quem consultum fuisse, Regiæ literæ (quas te fraude surripuisse, cum talia consilia maioribus tantum Senatoribus communicari soleant, fatearis necesse est) à te typis excusæ testantur: nec est quod cauilleris, non ad omnes datas fuisse, cum nemo sit qui hoc nomine queratur. Quos autem seditiosos Senatores denotes nescio; eos fortè, qui, à tuis nefarijs consilijs cum alienum gerant animum, salutis & dignitati patriæ optimè consulunt. Verum non mirum à te Optimates nostros ita tractari, cum nec Regiæ Maiestati parcas, cum Regem officij sui lineas enormiter transiijisse, iura Nobilitatis, permiscâ Iesuitis bonorum coëmptione, grauiter læsisse, ab eodem ob religionem ius inæquabiliter dici, impuro ore blateres, dignus qui læsæ Maiestatis pœnas exoluas, quas te Deo ipsi Regiæ dignitatis vindici exoluturum non dubites. Postremò dirum superiore anno arsisse cometam, Regum interitus & Regnorum mutationes portendentem; quiescendum igitur, & tantisper dum hostes communes nostri, maiores vires sumant, indormiendum ex astrorum signis mones. Alios ista terreant; nobis tu non persuaseris, ut tantoperè istis permoueamur, ac salutem publicam non à Dei potius voluntate, quam ab astris dependere persuaderi nobis patiamur. Non cometa, sed regnandi libido seditionis facem in Bohemiâ accendit, cuius qui futurus sit exitus, incertum est, nisi quod animus non temerè præfagit, optimæ causæ Deum perfidiæ ultorem non defuturum. Quis autem isthic primus induit arma? quis supremum Magistratum violauit? quis fidem datam rupit? quis denique alieni regni ius usurpauit? Notum est orbi vniuerso: nec excusationes Bohemorum, Cæsarem Ferdinandum non legitimo iure adepti regni, vel crudelitatis accusantium, tales sunt quæ perfidiæ notam ab illis amoliantur. Non nouum hoc Bohemis oppugnare Reges:

Reges: & vt vetustiora taceamus, à ducentis annis vix vnum vel alterum Regem Bohemię fuisse Annales testantur, qui non vel à subditis captus, vt Venceslaus Rex, vel non oppugnatus, vt Sigismundus Imperator, Ladislaus Alberti filius, Vladislaus Casimirides, (cuius filius Ludouicus ob non missa à Boëmis subsidia ad Bohacium concidit) Ferdinandus Imperator, Rudolphus, Matthias, postremò Ferdinandus, ritè iam coronatus. Infelicitasne sit ea gentis vt tales Reges habeant, cum quibus semper decertare necesse sit; an ij mores, vt facilè datæ fidei obliuisci non ingloriosum nec turpe existimetur, æquis censoribus iudicandum relinquo. Ad te finem scriptioni meæ impositurus redeo, quisquis es; si Silesius vel Bohemus, non miror quòd hostis noster cùm sis, perniciofa consilia nobis suppedites, ac malè de nobis, iuribus nostris, & de domo Regiâ sentias. Si Polonus (quanquàm dubito vllum adeò malâ mente esse, vt patria iura falsis argumentis conuellar) dignum censéo, qui proditionis conuictus, dignas pœnas scelere tuo luas.

DIS-

DISSERTATIO DE IVRE REGNI POLONIÆ

AD RVSSICAS MOSCHOVITICASQUE DITIONES.

*Suentoslai
Kijouienſium
Ducis filij*

*Quos Princi-
patus geſe-
runt?*

*Volodimirus
caſis ſtatibus
vicinos popu-
los domat,
Corſonum
Imperator
Constantino-
politano eri-
pit.*

*Volodimirus
duodecim
filios reliquit.*

VENTOSLAUS Kijouienſium Dux , Iori & Orgæ filius , è Piecingis eius oræ quâ Danubius in Pontem influit populis , duos ex iuſtâ vxore Iaropelcum & Olgum , tertium Volodimirum ex concubinâ ſuſceptum , reliquit filios. Hunc circa annum Domini noningentefimum ſeptuageſimum primum Nouogrodentibus petentibus Principem dedit ; Iaropelcum Kijouienſibus , Olgum Pereaslaienſibus præfecit. Sed Olgo à Iaropelco occiſo , Volodimirus vir magni animi , caſo itidem Iaropelco , vtriuſque fratris Principatum occupauit ; ac vicinis populis Bulgaris , Croatis , Dulopijs , Iaſiſis , domitis , Corſonum Imperatori Conſtantinopolitano eripuit : mox Annâ Baſilij & Conſtantini Imperatorum , qui anno Noningentefimo ſeptuageſimo quinto regnare cœperunt , & per annos quinquaginta Conſtantinopolitanæ rei præfuerunt ſorore , in matrimonium anno noningentefimo nonageſimo ductâ , ſimulque Chriſtianâ religione ſuſceptâ ; reddidit. Is quoque Premyſſiam & Czeruenum arces Miecislao Regi Poloniæ eripuit. Cùm duodecim filios procreaſſet , viuens adhuc Principatum inter eas partitus eſt : fuerunt autem populi & vrbes , quæ in diuiſionem ceſſerunt , Kijouia , Nouogrodum , Pololcum , Turouia , Roſtauia , Maromum , Dereui , Vladimiria , Torocanum , Smolenſcum , Pleſcouia , Volhinia. Cæterum Patre mortuo , orto inter fratres bello , Suentopelcus Kijouiam , Glebo & Borifſo ſtatibus dolo occiſis , occupat : mox ab Iaroslao fratrum necem vlcifcente ſuperatus , & Kijouienſi Principatu eiectus , ad Boleslaum cognomento Chrobri Regem Poloniæ confugit. Is eâ occasione ereptam Patri ſuo Premyſſiam recuperaturus , anno Milleſimo Octauo , fines Ruſſiæ ingreſſus , victo Iaroslao , Kijouiam fame adaſtam , in ſuam poteſtatem redigit , & Suentopelco reſtituit : ac Iaroslauum viribus recuperatis bellum inferentem , iterum proſligat. In Kijouienſes parum ſyncerâ fide Suentopelco ipſo conuiuente ſecum agentes , ac milites ſuos clâm trucidantes , animaduertit , urbem ipſam diripit , arcem communit , obſidibus acceptis , ac tribus in Boryſthene fixis columnis regreditur victor.

*Boleslaus
Chobri Iaro-
slauum ad Bu-
gum proſligat
anno 1018.*

Anno Milleſimo decimo octauo idem Boleslaus Iaroslauum occupatâ Kijouia , bellum Polonis inferentem , ad Bugum ingenti prælio ſuperat : ac victor pacis fert conditiones , tributumque imponit. Boleslao mortuo , cùm Ruſſi Iaroslao & Miecislao Ducibus rebellaſſent ; Miecislauus

Rex

Rex Anno Millesimo vigesimo sexto, arma in eos sumpsit, ac interceptas quidem ab eis arces recuperavit; Iaroslaum tamen in ordinem non redegit, qui mortuo fratre, Monarchæ, seu Iedinowladec titulum primus usurpauit, ac potentiam auxit. Id Miecislai Regis, Rixæ vxoris imperio obnoxij, ignauia factum. Pulsò demum cum Rixâ matre Casimiro, Russis diuturno interregno adeò animi creuerunt, vt penitus Polonicum Imperium excusserint. Casimiro deinde restituto, accisis Regni viribus, non armis, sed conditionibus cum Iaroslao rebeli transfactum: ac vt pax firmior esset, Casimirus sororem illius matrimonio sibi iunxit, iusque auitum & paternum (auxilijs tantum contra omnes hostes pactis, quæ Iaroslaus contra Maslaum rebellem Casimiro tulit) affini remisit. Iaroslaus vniuersæ Russiæ Monarcha quinque filios reliquit, qui cum inter se de Principatu certarent, Isaslaus natus maior Kijouien- sis Dux pulsus à fratribus, ad Boleslai Audacis, Casimiri Monachi filij, cognati sui opem confugit: qui auiti iuris asserendi causâ, ultro eam occasione arripiens, magno exercitu Russiam ingressus, Visaslao Poloscum fugiente, Kijouia spontaneâ deditioe potitur. Poloscum per legatos in suam potestatem redigit, ac Isaslaum regnare iubet; hæc anno Millesimo sexagesimo nono gesta fuisse scribuntur. Mox pulso iterum Isaslao, iterum clienti fert opem Boleslaus, cæsis Russis, Kijouiam diutius obsessam, postremò vi capit. Isaslaum, imposito ei non tantum pecuniæ, sed rerum etiam omnium, ad victum cultumque corporis vectigali, Monarchiæ Russiæ præesse iussit. Is ex consilio Regis cognati inter filios, Regi fidem obstringentes, partitus Principatum, Stopelcum Polocensibus & Nouogrodensibus, Vladimirium Smolenscijs, Iaropelcum Vissogrodiensibus præficit: sibi summo Imperio, & cum adiacentibus Prouincijs Kijouia reseruata. Exacto ob eadem Diui Stanislai Boleslao Audace, Russi penitus defecerunt; idque impunè ob quietum Vladislai Hermani ingenium. Anno demum Millesimo centesimo primo, Boleslaus iuuenis Criuousti Russos Poloniam hostiliter ingressos fudit: & cum postea Zbitislauam Suentopelci, siue Stopelci, Kijouien- sis Ducis filiam in vxorem accepisset, foedus cum Russis pepigit. Inuaserat Kijouiensem Principatum Vladimirus Iaroslai Vladimiriensis Ducis & Zbitislauæ Reginæ Poloniæ patruus; cuius insidias veritus Iaroslaus anno Millesimo centesimo decimo octauo ad Boleslaum affinem fugit: quem cum Boleslaus Vngaris in auxilium aduocatis restituere vellet, Anno Millesimo centesimo vigesimo tertio arma sumit: Iaroslaum cum septem millibus nostrorum præmittit: eoque minùs cautè hosti oblato cæso, Boleslaus Kijouiam obsidione cingit, & nonnisi donis & muneribus exoratus, pacem hosti dat, pactis contra quosuis hostes auxilijs; quæ cum sæpiùs imperaret, Russi anno Millesimo centesimo trigesimo quarto auctore Iaropelco Vladimiri filio Kijouien- si Duce rebellant: hunc Boleslaus alijs interim bellis occupatus, astu Petri Vloftouicij capit: & graui

Boleslaus mor-
tuo Russi re-
bellant, vnde
bellum cum
eis gessit
Miecislai
anno 1026.
Iaroslaus Ki-
jouia Dux
Monarcha,
seu Iedinovv-
ladec titulum
usurpauit.
Russi Polono-
rum imperia
excusserunt.
Casimirus
Primus con-
ditionibus cū
Iaroslao tras-
egit, & sor-
orem eius in
vxorem acce-
pit.
Iaroslaus
Russiæ Mo-
narcha quin-
que filios reli-
quit;
qui cum de
Principatu
certarent, Bo-
leslaus Audax
Isaslaum ali-
quoties inuit,
& ius regni in
Russiâ asseruit
Kijouia in
potestatem
reducta.
Idem Boles-
laus Isaslao
tributum
imposuit.
Isaslaus impe-
rium inter fi-
lios partitus.
Pulsò ob e-
dem S. Sta-
nislai Boleslaus
Russi penitus
defecerunt.
Boleslaus
Criuoustius
Russos Polo-
niam hostili-
ter ingressos
fudit, & post
Stopelci Chi-
iouien- sis Du-
cis filiam in
matrimoniu
ære accipit.

Eiusdem cum are mulctatum, cum is in fide & clientelâ Regum Poloniae se fore iura-
Russis bella ret, dimittit; sed foedifragus Vngaro quodam Visliciam prodente, mul-
vsque ad an- tis hominibus cæsis, vel captis diripit. Eum ulturus Boleslaus infesto
num 1138. agmine Russiam petit, ac longè lateque populationem extendit, mox
Boleslai Crispi inde fraude Russorum Haliciensium in insidias præcipitatus, ignaviâ cu-
pro Isaslao iusdam Palatini malè pugnat: circa Annum Domini Millesimum cen-
conatus. tesimum trigesium octauum, Boleslaus Crispus, pulsum Kijouienfi
Distrahto di- Principatu Isaslao restituere conatus, ob eius ignauiam re infectâ re-
uisionibus dit, Anno Millesimo centesimo quadragésimo septimo. Paulò ante hæc
Chijouienfi tempora distrahto Ducum diuisionibus Kijouienfi Principatu, Hali-
Ducatu Ha- cientsium potentia creuit; quorum Dux Mecislaus quasi nothus à fratri-
liciensium bus Wseuoldo Betzensi & Vlodimiro Haliciensi pulsus, ad Casimirum
potentia cre- Iustum confugit; qui magno prælio ad Haliciam Russis superatis, Me-
uit. cislaum fide ab eo acceptâ Haliciensibus præfecit, Anno Millesimo cen-
Casimirus tesimo octuagesimo secundo, magnamque partem Russiæ suæ potesta-
Iustus Mecis- tis fecit. Sed Mecislao non multò post veneno sublato, Vlodimirus ope
laum Hali- Polonorum eiectis Vngaris, qui Haliciam interceperant, Principatum
cientsium Du- adeptus, iurauit fidem & obsequium Polonis, atque Anno Millesimo
cem pulsum centesimo nonagesimo ex foedere Casimiro pugnanti præstò adfuit:
restituit. quod & Romanus Vlodimiriensis Dux in Mosgauienfi prælio ex formu-
Vlodimirus là itidem foederis præstitit; ob quam causam Anno Millesimo centesimo
Haliciensium nonagesimo septimo mortuo Vlodimiro, acceptâ prius ab eo fide, Ha-
Dux fidem liciensibus à Nicolao Palatino Cracouiensi Lesci curatore præficitur.
Polonis iurat Sed dum immemor beneficii bellum Poloniae infert, ad Zauichostum
1185. & Casi- victus & occisus est. Inde cum Lescus Colomano, Andreae Regis Vn-
miro pugnan- gariæ filio, cum Salomeâ sorore Haliciensæ Regnum dotale dedisset, is-
ti suppetias que ab Episcopo Cracouiensi coronatus esset, Russi omnes externi Prin-
fert 1190. cipatus & religionis odio in Colomanum conspirant, ac eum pellunt,
Idem fecit regnumque auxilio Polonorum & Hungarorum repetentem vincunt,
Romanus Vlo- iterumque restitutum veneno tollunt, Daniele Romani filio rem stre-
dimiriensis nuè gerente, qui postea quoque Haliciensæ Regnum occupauit, ab Opi-
Dux. sone Legato Sedis Apostolicæ fictâ schismatis eiuratione obtento Regis
Victo & occi- titulo. Sed Græcâ fide in errorem relapsus, religionis Christianæ hostes
so ad Zauichostum Vlo- Lithuanos & Tartaros, quò Polonorum vires infringeret, ad infestan-
dimiro Lescus dam Poloniam incitauit. Paulò antè Potoucij in Russos Tartaros immi-
Polonia Mo- serant, qui cæsis duodecim vno prælio Russiæ Ducibus, totam pænè à
narcha Colo- stirpe gentem deleuerunt; eamque partem Russiæ, quæ in Septemtrio-
mano Hun- nem & Orientem vergit, vectigalem fecerunt: quæ in eâ seruili condi-
gariæ Regis tione vsque ad Ioannem Moschouiæ Ducem, qui circa annum Domini
filius cum Sa- Millesimum quadringentesimum septuagesimum nonum primus bar-
lomeâ sorore baræ seruitutis iugum excussit, permansit. Cæteri Russiæ Duces, vel in
Haliciensæ noui Haliciensæ Regni corpus coaluerunt, vel Lithuanis adhæserunt;
Regnum do- qui quondam Russorum humiles & abiecti serui, dominorum suorum
tale dedit. clade
Pulsus Colo-
manus, &
restitutus à
Polonis, à
Russis veneno
sublatus.
Daniel fictè
eiurans schis-
ma, à Legato
Sedis Aposto-
licæ Regis ti-
tulum obti-
nuis; sed rur-
sus in errorem
relapsus hostis
Polonorum
fuit.

clade elati, & breui partâ potentiâ, primò quidem cum Russis initâ so-
 cietate, Suarnone & Mendaco (hic ille est qui mentitâ Christianâ fide
 Rex Lithuaniae est renunciatus) ducibus, maxima damna nostris, contra
 quos (Russorum, in nomen & religionem Polonam capitali odio flagrà-
 tum, persuasionibus) euocati erant, intulerunt. Zemouitum Ducem
 Masouiorum cum Conrado filio interfecerunt. Sed cum à Polonis for-
 titer reprimerentur, Russorum paulò antè socij in eosdem arma vertunt;
 & partim spontaneâ concessione, partim vi, Kijouiensem, Nouogroden-
 sem, in Seueriâ Kiernouiensem, Lucensem, Vladimiriensem, Branscen-
 sem, Polocensem, Vitepsensem, aliasque vicinas Russiae prouincias sub-
 iugant. In eo rerum statu cum florentissimum quondam Russiae Impe-
 rium versaretur, Haliciensium regnum, Leone Danielis filio steriliter è
 viuis sublato, ad Troidemi Masouiorum Ducis filios, Mariâ sorore Leo-
 nis genitos, deuenit: quorum maior natu Boleslaus aditâ secundum
 auunculi mortem hæreditate, cum fraude Russorum vno religionis no-
 mine ipsis inuisus, dato veneno extinctus esset; frater ipsius similem ve-
 ritus casum, in Casimirum Regem, acceptâ ab eo terrâ Belzensi, ius hæ-
 reditarium transfudit: cuius prætextu ille vetustum ius Poloniae assertu-
 rus, Anno millesimo trecentesimo quadragesimo, meridionalem Rus-
 siam totam armis subactam, in formam prouinciæ redegit. Et cum reli-
 quam Russiae partem Lubartus Gedimini filius dotis prætextu vsurparet,
 idem Casimirus Anno millesimo trecentesimo quadragesimo nono, eie-
 ctis Lithuanis recuperauit; ac cum Rege Hungariæ, vt titulo Russiae
 deinceps abstineret, transegit. Certatum deinceps vario euentu cum Li-
 thuanis de Russiae possessione, post mortem Ludouici Regis proditione
 Hungarorum, quos in præfidijs arcium Ludouicus reliquerat, ad Li-
 thuaniae Duces translata; donec adscitus in regnum Vladislaus Iagiello,
 in cuius coronatione feudales Russiae Duces, nimirum Nouogroden-
 sium, in Seueriâ Kiernouiensium, Lucensium, Vladimiriensium,
 Branscensium, Kijouiensium, Regi, Reginae Hedvigi & coronæ
 Regni Poloniae fidem & obsequium iurarunt. Id attestantur com-
 plura diplomata in Archiuo Cracouiensi, quorum indices infra re-
 ferentur. Mox à coronatione missus à Rege Vitoldus, Poloscum & Smo-
 lenscum in potestatem Regis redegit. Anno deinde millesimo trecente-
 simo nonagesimo secundo, Theodoro Duci Vladimiriensi, Iagiello Rex
 Poloniae Seueriensium Ducatum, acceptâ ab eo fide quòd in potestate
 Regum Poloniae mansurus esset, attribuit; missoque Vitoldo, Orsam &
 Vitepscum recuperat, ac Odruscensem & Smolenscensem Ducem in fi-
 dem recipit. Postremò Glebum Ducem Smolenscensem, sæpiùs rebel-
 lem, Magistratu mouet, & cum Basilio Moschouiae Duce amicitiam cõ-
 trahit; cuius nomen circa hæc ferè tempora, obscurum antea, innotescere
 cœpit. Nam non multò post, idem Vitoldus recepto priùs Anno
 millesimo quadringentesimo tertio Smolensco, Anno millesimo qua-

Lithuani ma-
 gnâ parte
 Russia po-
 tiuntur.

Haliciensium
 regnum ad
 Masouie Du-
 ces deuolutum,
 quorum vnus
 illud Casimi-
 ro Poloniae
 Regi concessit.

Casimirus
 Polonia Rex
 Russiam in
 formam pro-
 uinciæ redegit.

Inter Polonos
 & Lithuanos
 de possessione
 Russiae certatū.
 eam post mor-
 tem Ludouici
 Regis Hunga-
 ri ad Lituanos
 transferunt.

Vladislaus Ia-
 gielloni Russiae
 Duces fidem
 iurarunt.

Moschouie
 Ducis nomen
 clarescere cœ-
 pit.

Vitoldi contra Russos progressus.

Vladislao Jagellonide ad domandos Turcas & Casimiro fratre eius ad asserendum regnum Hungariae & Bohemiae intento novi Moschouiae Duces magnam Russiae partem ademerunt.

dringentesimo sexto superato flumine Vgrâ, in Moschos vñâ cum Zbigneo Brzezio Marschalco Regni, ac multis Polonis expeditionem suscepit: & abactâ prædâ, iterum anno sequenti vsque ad Occam fluvium populabundus peruenit, Rozanensemque ditionem populatus, conditiones pacis Basilio Moschouiae Duci dedit. Eo tempore Branſcum, & Starodubum arces in Seueriâ, Suidrigelo beneficio Regis Vladislai tenebat: neque enim eâ tempestate dubium erat Regis Poloniae in illas gentes imperium; quod Iagiello matre Mariâ Tuerensium Ducis filiâ genitus, ipse postmodum Sophiâ, Kijouiensis Ducis filiâ & vnicâ reliquâ superſtite, vxore ductâ, susceptis ex eâ filijs; tantò magis quæsitum dudum olim Boleslaorum labore Regno Poloniae ius, sibi posterisque suis firmauerat. Vitoldus verò aliquoties infestis armis terrorem nominis sui in eas partes ita pertulit, vt ipsi Nouogrodenses, liber & immunis Russiae populus, maximis viribus & opibus pollens, pacem mercari, ac ingentibus donis victorem placare coacti fuerint. Sed enim Vitoldo Duce & Vladislao Rege Poloniae fatis concedentibus, neglecta admodum res Russica fuit, dataque occasio nascenti tum primùm Moschouiae Principum ambitioni, noui proferendi imperij. Nam Vladislaus Iagellonides in ipso ætatis flore, felicissimis successibus Poloniae & Vngariae regnum adeptus, ad domandos Turcas animum adiiciens, vt cætera alia, ita curam in Septentrionem vel retinendi vel proferendi imperij intermisit. Casimirus item frater ipsius dum pænè eodem consilio, Hungaricum & Bohemicum regnum, hæreditario vxoris suæ iure asserere, illudque in filios suos transferre nititur; magnâ auitæ ditionis iacturâ fecit. Nam Ioannes Moschouiae Dux, eo potissimùm imperante, Anno 1471. excusso iugo Tartarico, occupato inprimis & omnibus thesauris spoliato Magno Nouogrodo, partisque ingentibus opibus, Vladimiriensem, Ioroslauiensem, Tuerensem, Mosaiscensem, Sudalscensem, Pſcouiensem, Rosanensem, ac magnam partem Seueriensis Ducatus, partim dolo, partim vi, nonnulla etiam falso successionis nomine, interuertit; & patrimonium quondam Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, maiorum sanguine partum, ad se transtulit. Idem quoque postea Alexandro Rege (cui filiam suam matrimonio iunxerat) rerum potiente, immemor affinitatis, Anno millesimo quingentesimo Drohobusum, Toropecum, Biallam, Branſcum genero abstulit; agrumque Smolenscensem populatus est, Seueriensisque Duces leui de causâ Regi offensos, & iam antea suis ditionibus à Moscho exutos, in suam fidem (cui mox illi sanguine litarunt) recepit. Cuius filius Basilius Anno millesimo quingentesimo decimo tertio, Smolenscensem arcem longâ obsidione fatigatam (proditionem Gliriscio proditore, Russis qui in præsidio arcis erant suadente, fraude dedentibus) cum præſidiarijs intercepit: & procul dubio vlteriùs promouisset arma, nisi Sigismundus Primus, felicissimo ad Orsam prælio, tot millibus Moschorum cæsis, incensum regnandi libidine ambitiosi hominis animum

animum compressisset; atque ad petendam deinceps pacem coëgisset.

Et ex his quiuis facile colligere potest, quàm vetusto iure regnum Poloniae Russiae terras sibi subiectas habuerit, & quibus vicissitudinibus legitima possessio interrupta fuerit. Quæ omnia abolita fuisse, Russiamque vniuersam iterum in ius potestatemque regni, deditioe eorum, qui Iagiellone Rege Regiâ dignitate aucto coronæ Regni Poloniae se adiunxerunt venisse, infra adscripta diplomata sufficienter conuincunt. Cum enim probè nossent maiores nostri, Patrimonium Reipublicæ Russiae Ducatus, qui olim bello & successionibus parti, imperio Regum Poloniae subiecti fideque & obsequio obstricti erant: partim Ducum quorundam secessione, partim Lithuanorum, qui excusso iugo seruitutis, eos, quibus olim tributum pendebant, in suam potestatem redegerant, vi & potentiâ, iniquissimis Reipublicæ nostræ temporibus à reliquo Regni corpore auulsos, & abstractos fuisse, eâ conditione Vladislauum Iagiellonem Hedwigis hæredis Poloniae regium connubium, & regnum ambientem votis potiri permiserunt, vt ea quæ tû in potestate ipsius fuerunt, regno restitueret, ac suas insuper ditiones in vnum Reipublicæ corpus coalescere pateretur. Hinc Octo Duces Lithuaniae in ipso Coronationis Regiæ actu Regi, Reginae, regno, fidelitatem iurant: hinc ea rata fore vades dati Duces Vitoldus, Skirgello, Fieodor, Luchardi Dux Lucensis, cuius rei testimonia extant, literæ eorundem Ducum, qui hoc, vt vocant, obstagium in se recepisse agnoscunt.

Vladislaus Iagiello eâ conditione in Regem Poloniae assumptus, vt ea quæ ipsius in potestate erant Regno Poloniae restitueret. Octo Duces Lithuaniae in coronatione Regis Vladislai Iagiellonis fidelitatem Regno Poloniae iurant.

Ac præterea Demetrius Koributh Vladislao Regi, & Hedwigi Reginae, & Coronæ Regni fidelitatem pollicetur, & se regno vnit. Datum in Lucko die B. Seuerini Anno millesimo trecentesimo octuagesimo sexto. Idem alio diplomate hoc idem spondet Anno millesimo trecentesimo octuagesimo octauo.

Skirgello Dux Lithuaniae Vladislao Regi & Hedwigi Reginae ac Coronæ regni Poloniae homagium præstat, fidem & obedientiam pollicetur; semper se adhæsurum regno cum castris & possessionibus, & si sine prole decesserit, ditiones suæ ad Coronam regni pertinebunt, ita tamen vt liceat sibi Ecclesiæ contribuere. Datum in Lida feriâ tertiâ post festum B. Viti, Anno millesimo trecentesimo octuagesimo septimo.

Alexander, aliàs Wigmunt, Dux Kijouienſis, Vladislao Regi & Hedwigi Reginae, ac Coronæ Regni fidelitatem promittit, se & terras suas, regno Poloniae perpetuò subijcit. Die Inuentionis sanctæ Crucis Anno millesimo trecentesimo octuagesimo octauo.

Simeon Laguni, post commissam sibi à Rege Vladislao magnam Nouogardiam, promittit Regi, ac regno cum omnibus subditis suis fidelitatem, Anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono.

Simeon Iurgiewiez Dux Vladislao & Hedwigi ac Coronæ regni Poloniae homagium fidelitatis præstat, ac se regno incorporat. Datum Sen-

domiriæ in octauâ Resurrectionis Domini Anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono.

Idem datus hominibus de magnâ Nouogrod in Tutorem & Gubernatorem, Vladislao Regi & Heduigi Regina, ac Coronæ regni Poloniæ se adhæsurum perpetuò pollicetur. Sendomiriæ die Dominico Conductus Paschæ Anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono.

Vitoldus Dux Lithuania, indultâ sibi à Rege culpâ rebellionis, ac restituto sibi patrimonio per Vladislaum Regem, conformat se voluntati ipsius, Heduigi Regina, & Coronæ regni Poloniæ se cum omnibus bonis suis subijcit. Datum in Ostrowo die Sancti Dominici Anno millesimo trecentesimo nonagesimo tertio.

Anna Ducissa Lithuania pro Alexandro Vitoldo marito suo, Regina Heduigi cauet, eum omnia impleturum, quæcunque Vladislao Regi & regno promisit. Datum in Ostrowo die ut supra.

Theodorus Dux Vlodimirienfis, fatetur se terram Seueriensem à Vladislao Rege & Heduigi Regina & Regno Poloniæ ac Principatu Lithuania ad gubernandum suscepisse; promittitque se Regi & regno adhæsurum. Datum Vislicia feriâ sextâ post octauam Ascensionis Anno millesimo trecentesimo nonagesimo tertio.

Est præterea diploma Ruthenico idiomate scriptum cum hac annotatione: Quinque Duces Russia Regno Poloniæ fidem suam obstringunt.

STANISLAI ZOLKIEVII

GENERALIS EXERCITVVM REGNI POLONIÆ

D V C I S

*De bello Turcico Epistola deliberatoria,
ab Auctore in Latinum versa.*

SIGILLVM Regni monile à Regiâ Maiestate Vestrâ fidei meæ concreditum, nolui committere huic periculo; ad quod subeundum non inuitus accingor. Explicauī alijs literis causas, cur omīssis tutioribus fortiora consilia amplectar. In hoc Reipublicæ statu plerisque omnia in deterius interpretantibus, & obstinato animo recta consilia damnantibus, aliter fieri non potest. Priuati quoque mei respectus eam mihi necessitatem imposuerunt, opprobria, detractiones (ad ferendum vel magnis animis molestissimæ) passim citra meam culpam in me iactatæ. Nunc etiam nisi Valachis petentibus suppetias ferrem, daretur occasio sermonibus maleuolorum quibus ego potissimum peterer. Eò res deuenit; vt aut (quod Deus largiatur) vincedemus hostes, vel (quod auertat) ille nos vincet. si (quod absit) aduersâ Reipublicæ fors ceciderit, nolo superstes esse: diu id iam in votis mihi fuit, & volens extremum subibo fatum, pro fide sanctâ Catholicâ, pro Maiestate Vestrâ, pro Republicâ, licet ab hac laborum & periculorum eius causâ susceptorum gratitudinis loco opprobria retulerim; non possum tamen nisi optimè cupere Patriæ meæ. Eorum quæ optimo animo à me facta sunt, præmium in cælis me consecuturum confido. Quod si, vt spero, Deus nostris contra hostem conatibus fauerit, ad minus mordaces peritorum linguæ conticescent. Hæ sunt præter alias causæ, cur hoc consilium secutus sim, vniuerso consentiente exercitu: reliqua quæ euentura sunt, secreto Dei arcano continentur. Habes, Serenissime Rex, Domine mi, magnum negotium. Bellum cum Turcis non est ludus. Vel Turcarum conatus, qui ad nostræ Reipublicæ & totius orbis imperium adspirant, refrenandi sunt, vel tibi, si (quod absit) Respublica perierit, regnum amittendum. Hic, Serenissime Rex, oportet intendas vires animi & ingenij tui. Non desunt, fauente Deo, in hoc amplissimo regno rationes, modò eas amplecti velimus, his periculis obuiam eundi; sunt facultates tanto bello sustinendo pares. Argumento sint superioribus annis in vno penè momento tot milliones pecuniæ coaceruati, quibus à milite foederato Rempublicam liberauimus: præter extortam

ab ijs annonæ & victus nomine à subditis magnam pecuniæ partem. Huius tamen tam ingentis exactionis nulla in Ruffiâ signa apparerent, nisi in locum eius perpetuæ Tartarorum illius prouinciæ populationes successissent. Tantò magis nunc cùm agitur de extirpatione cultus Dei nostri, id quod barbari intendunt, agitur de incolumitate & salute Reipublicæ, de libertate; denique cùm omnia quæ vnicuique cara sunt in discrimen vocantur, non est parcendum fortunis & facultatibus. De modo & ratione huius belli gerendi iure meo dicere possum, me diuturnâ experientiâ aliquid affecutum esse: legi multa, in promptu habeo exempla plurima: possem aliquid consilij adferre, sed res non est eius epistolæ, tantæ molis minimè capacis, præsertim cùm in conspectu sit hostis, & ego in ipso discrimine plura scribere non possim. Dico simpliciter, si Respublica Patria mea carissima, defensiuo bello intra fines Regni, idque viritim imperatâ publicâ expeditione, eâque legibus in Comitij Electionis Henrici Regis circumscriptâ, Turcicum bellum sustinere decreuerit; actum est de nobis, perijmus. Quòd si hostem, ditiones eius ingressi, adoriemur, & infestabimus; non est desperandum de victoriâ. Et quis scit an non is modus sit, quo Deus decreuit de hac barbarâ & abominandâ gente, poenas sumere, & Christianos è turpi liberare seruitute? Mentionem fecit Illustris Dominus Palatinus Posnaniensis, in scripto typis euulgato, me viuente Rege Stephano conscium fuisse secreti consilij, de bello, quod ille Rex contra Turcas meditabatur, communicatis cum Sixto Quinto Pontifice Maximo, & Philippo Hispaniarum Rege consilij; Moschos quoque per Ioannem Petri Suyscium, arcanis practicis plerosque suis conatibus fauentes effecerat. Poloni (quantum mihi scire licuit) quatuor tantum eius consilij conscij fuimus. Nondum ea destinata ita maturuerant, vt Regni Ordinibus communicari & proponi possent; mors deinde Regis Stephani omnia hæc dissoluit. Ita tamen inter socios belli conuenerat: Rex Stephanus cum Terrestribus, Dux Parmensis cum naualibus copijs in Græciâ ad Hellespontum, siue Archipelagus, conuenirent, viresque coniungerent ac simul terrâ marique hostem oppugnarent. Per Valachiam nostris finibus vicinam propterea Rex Stephanus exercitum ducere nolebat, quòd vereretur ne ab hoste, ripam Danubij tenente, transitu prohiberetur: quod nobis nunc minimè timendum; cùm tot Cosacos naualis rei peritos, qui Danubio cymbis constrato exercitum traducere possint, habeamus; quorum illo tempore vix centesima pars erat. In summâ is belli gerendi modus, ea vnica via salutis. Concludo hanc epistolam, tibi que Serenissime Rex, Domine mi, valedico. Conscius mihi sum, idque ad Tribunal Dei mox compariturus, confirmo, me fideliter & syncerè Maiestati Vestræ seruiuisse: si quâ in re (homo enim sum) id quod debui non præstiti, veniam det mihi Maiestas Vestra, & filium meum, si fortuna belli ei pepercerit, Regio patrocinio complectatur. Deus Optimus Maximus Maiestatem

Vestram

Sixti V. Pontificis Maximi de inferendo Turcis bello cum Stephano Polonia Rege consilium.

Vestram seruet in longæuum tempus, ad propagandam gloriam nominis sui, & Rempublicam hanc augendam; denique Maiestatem Vestram functam vitâ, participem faciat æternæ beatitudinis, vbi ipse viuit & regnat cum Filio & Spiritu sancto verus & æternus Deus. Bari in ipsâ ad ipsum exercitum profectio, die vigesimâ quintâ Augusti Millesimo sexcentesimo vigesimo.

Maiestatis Vestræ fidelis consiliarius, & humillimus seruator, Stanislaus Zolkiewski Cancellarius & Supremus exercituum Regni Capitaneus.

EPISTOLA,

Narrationem belli Turcici ad Chocimum gesti continens, ad GREGORIUM XV. Summum Pontificem, nomine SIGISMUNDI III. Polon. & Suecia Regis scripta.

CVM dubijs & aduersis rebus meis regnorumque meorum periculis, quæ ob illatum mihi à communi Christiani nominis hoste Turcâ bellum imminebant, Sanctitatem Vestram summo per de me fuisse sollicitam satis compertum habeam; ad illam etiam imprimis de præsentis rerum mearum statu referre volui: Magnum id equidem fuisse periculum, & maius reliquis omnibus, quæ vnquam Respublica Christiana sustinuit, facile quiuisset ex eo collegerit, quod in perniciem meam, vel potius totius Europæ, duo potentissimi hostes Turca & Tartarus, ambo ingentium exercituum Imperatores, & debellati orbis terrores, vno eodemque tempore conspirauerint, vires coniunxerint, copias omni apparatu bellico ac eâ militum multitudine, quam nunquam hæcenus Europa vidit, instructas, finibus ditionum mearum ad-mouerint; eo animo, vt vno impetu, quasi nemo illis esset repugnaturus, omnia sub suam potestatem redigerent. Fateor, Beatissime Pater, me expensâ periculi magnitudine, meritò initio addubitasse, an solius regni mei viribus, vel primum hostis impetum sustinere possem. Videbam tot Reges, tot Imperatores ab eo hoste longè minoribus copiis cæsos, victosque, vel certè turpi conditione pace redemptâ acerbissimum barbaricæ seruitutis iugum subiisse. Cæterum cum semper eâ voluntate fuerim, vt optarem, vel capitis mei periculo, omne Catholicæ religionis & communis salutis discrimen excipere; eo animo venienti inimico obuiam eundum decreui, vt ille intelligeret rem sibi esse cum eo Principe, qui & superbi hostis minas contemneret, & armati potentiam non reformidaret. Exercitu itaque comparato, Ducibus ijs, quorum præclaram sæpius in re militari virtutem expertus fueram, mandavi vt in hostem ducerent: filium etiam meum Principem Sigismundum Vladislauum, summo cum imperio ad exercitum misi: ipse denique aduocato

Procerum regni consilio, comitijsque eius rei causâ indictis, vniuersis regni ordinibus adnitentibus, bellum totis viribus gerendum decreui. Maturauerat hostis aduentum suum, eâ vsus celeritate, vt non modò usurpatæ à Turcis profectionis morem non obseruauerit; verùm etiam famam ipsam, nuntiosque omnes præuenerit. Id ita fore suspicati Duces mei, inuocato Dei nomine, exercitum Catholico more lustratum expiatumque, transmisso fluuio Tyrâ, qui meas hostilesque ditiones di-
 mit, in hostico collocarunt, castra, loco ad arcendum hostem peropportuno posuerunt, eaque vallo & aggere munierunt. Vix crediderat hostis
 iis nostrorumque viribus expensis, nostros vel comparere ausos, falsoque sibi renunciari existimabat, eos vltro obuiam processisse: cæterùm cum in conspectu vterque esset exercitus, quasi destinatam sibi prædam conspicati barbari, ita clamore excitato in exercitum meum impetum fecerunt, vt non nisi victoriâ potiti pedem relaturi viderentur. Sed enim ea fides, constantia, & virtus meorum militum fuit, vt non solùm vanam barbarorum vociferationem contempserint, verùm patefactis portis temerè subeuntes, pecudum instar ceciderint, longè à vallo submotos, fugientesque in castra compulerint, cadaueribus hostium campos interiacentes ltrauerint. Irritauit ea res barbari iuuenis bilem, vt in eos quidem qui loco cesserant acerbissimis sæuiret pœnis, alios verò propositis ingentibus præmijs ad capeffendam pugnam alliceret: sed factò sæpiùs eius rei experimento, totiesque magnâ ltrage repulsis, & toto campo palatis Turcis cum appareret copijs tantùm eos superiores esse, cæterùm vbi ad arma ventum fuerit, & virum viro contuleris, non animo, non armis, non arte belli, non vigore aut viribus corporis parem Polono esse Turcam; ad alias conuersus artes barbarus, atque quò nostros eâ quâ abundabat multitudine circumueniret, longiùs à castris protrahere conabatur. Sed is quoque patuit dolus, nostri enim gnari quò hostiles tenderent conatus, explicatis sub vallo copijs, pugnae aleam se subire paratos esse ostenderunt. Ita cum hostes sæpiùs fusi fugatique propiùs accedere nollent; & nostri vicissim non nisi sub ipsis castris armatam explicatamque aciem tenerent, leui deinceps certamine res acta. Ad extremum fessi hostes, & spe deiecti, cum quotidie suos non in acie modò cadere, sed ex diuturno castrorum situ vulgatis passim morbis absumi, meque vniuersâ Nobilitate excitâ in itinere esse cernerent, primi per internuntios pacis mentionem fecere; superbis primò, vt barbarorum mos est, propositis conditionibus; mox ijs acceptis, quas eius rei causâ ab Ordinibus Regni destinati bellici Consiliarij tulerunt. Is exitus fuit tantorum conatum, quibus barbaries vniuersa in perniciem meam, regnorumque meorum hoc anno incubuerat. Recepit se Turcarum Imperator priorque ex campo (hæc enim vna ex conditionibus latis erat) suas subduxit copias; amissis præcipuis quibusque militibus, & belli Ducibus, amisso aut corrupto belli apparatu, victo similis. Sed ego Diuinum
 recolo

recolo & agnosco patrociniū, Deo salutē partam me debere profiteor. Scio me plenam non consecutum victoriam, sed tamen id adeptū quod hactenū Principibus Christianis in votis fuit: vt tantus hostilis apparatus frustra esset, & ambitiosis inflatus victorijs, tandem vincere dedisceret, atque ne palmo etiam terræ è meis ditionibus adempto arma deponeret. Neque scio an in præsentī rerum Christianarum statu magis id optabile non fuerit, quàm ipsā potiri victoriā: non enim est Turca, qui semel victus vires resumere non possit: non armis, sed sæculis vincendus est. Eius rei documento esse possunt vel Romani Imperatores, de Hungariā cum illo ambiguo semper Marte certantes, vel potentissimi Persarum Reges totiam sæculis dubio euentu bella cum eo hoste gerentes: Descendissē ego in certamen socialium virium fiduciā, sed quàm eæ dubiæ, quàm incertæ sint, quàm periculosè ijs credi possit, animaduertit Sanctitas Vestra. Ardet internecino bello Germania vniuersa, ac Hungarię Bohemięque vicina regna. Serenissimus Imperator Romanorum, cognatus & affinis meus, ita domesticis distinetur armis, magis vt ipse auxilio egeat, quàm vt alteri opitulari possit. Cæteri Principes Christiani, vel à nobis imminenti que ditionibus nostris periculo remoti, vel priuatis bellis occupati, nihil certi pollicebantur. Sanctitas Vestra ipsamet tot periclitantis & penè labentis Reipublicæ Christianæ distracta curis, quantum præstare posset, iam antea mihi declarauerat. Continuis præterea bellis, & acceptā superiori anno clade, vires regni mei accisæ; in comparando quoque nouo exercitu, bellicoque apparatu ita exhaustæ erant, vt maioribus ijsque diuturnis expensis minimè sufficissent. Ab alterâ parte Suecus perduellis meus, Hæreticus, idemque Turcarum iuratus socius, traductis per mare copijs, Liuioniam iuris Polonici prouinciam hoc ipso tempore infestabat: demum à rebellibus Cæsareis, iisdemque Catholici nominis hostibus, Hungaris, & Bohemis, omnia suspecta erant. Pacem itaque pacisque conditiones à meis præscriptas, & à Turcâ acceptatas probaui. Factum meum is reprehēderit, qui à periculo remotus, alieno discrimine famam fortitudinis captare vellet. Sanctitatem Vestram non dubito in optimam partem accepturā pro publicā salute sollicitudinem meam, & eam quam secutus sum cōseruandi mei regnorumque meorum status, consiliorum rationem. Filius meus Princeps Vladislaus, ita in hoc bello versatus est, vt eius virtus hostibus ipsis admirationi fuerit: hæc sunt Regiæ eius indolis rudimenta, hæc heroici animi facinora; quæ ille tot iam bellis exercitatus, & ad virtutem formatus, Reipublicæ Christianæ & imprimis Catholicæ religioni iuuandæ, deinceps deuouet. Hunc ego ex me natum, ijs eruditum monitis, quæ ad salutem publicam curandam pertinent, præceptis paternis obsequentem, & nomini Catholico deuotum, Sanctitati Vestræ tanquàm communi parenti filium commendo. Viuat in sinu Ecclesiæ sanctissimisque Sanctitatis Vestræ benedictionibus cumulatus, totum se publicæ

publicæ vtilitati impendat. In eam spem & reliqua mea succrescit soboles, & ego ipse quâ mente iuuenis fui, & nunc prouectâ ætate idem sentio; dulce, decorum, & optabile esse pro religione Ecclesiâque Catholicâ mori. Eâ voluntate vt reliqui quoque Principes Christiani sint, consentientibusque studiis ad salutem communem tuendam incumbant, ego & opto inprimis, & me, quotiescunque res poposcerit, & securæ sacri foederis proponentur conditiones, si non ducem, socium certè rei gerendæ fore polliceor. Quod reliquum est me, regnaque mea gratiæ Sanctitatis Vestræ diligentissimè commendo.

Imperatori Romanorum FERDINANDO II. de eodem bello relatio, facta à SIGISMUNDO III. Polonia & Suecia Rege.

GRAVIS quædam periculosissimi belli tempestas, & proximè superiori & hoc anno incubuerat regnis ditionibusque nostris, vniuersâ propè barbarie ad inferendum nobis bellum conspirante. Iam antea certiore feceramus Maiestatem Vestram, quantum ex eo nobis, quantum deinceps vniuersæ Reipublicæ Christianæ impenderet periculum, cuius etiam admonueramus præcipuos quoque Christianos Principes. Atque vtinam nostra ad extinguendum commune incendium, apud omnes, eum quem deberet habuisset locum cohortatio, iam dudum ij qui Maiestati Vestræ rebelles sunt, positis armis ad officium rediissent: & si cæteri Principes ad animum reuocassent, dum nos bello petimur, ijs quoque par mox imminere supremi exitij & barbaricæ seruitutis discrimen, Turcicæ res temeritate huius, qui nunc isthic rerum potitur, si maturè & seriò id à reliquis Principibus Christianis animaduersum fuisset, fatali periodo succubuissent. Scimus Maiestatem Vestram toto hoc tempore fraterno affectu sollicitam fuisse de statu nostro: nam hoc coram eo qui legationis munere nostro nomine apud Maiestatem Vestram nuper functus est, & sæpè per internuntios literasque declarauit: & procul dubio omnia quæ à supremo rei Catholicæ Præsidente in tali rerum statu expectari poterant, auxilia Maiestas Vestra præstitisset, nisi ob domesticorum perduellium arma, eam curam quam publicæ saluti debet ad priuatum statum dignitatemque tuendam referre coacta fuisset. Nos itaque deserti ab omnibus, solius huius regni viribus, ingentis huius & periculosi belli molem sustinendam suscepimus, & Deo nobis opem ferente sustinui-
mus. Quantis viribus iuratus Christiani nominis hostis nos aggressus fuerit, quàm ingentes exercitus finibus nostris admouerit, vix ij credent qui remotiores sunt: Maiestati Vestræ ea res ignota esse non potest, cum internuncius Maiestatis Vestræ, qui in aulâ Constantinopolitanâ versatur, magnam partem earum copiarum ac bellici apparatus viderit. Tantus certè fuit exercitus quantum hætenus trecentis istis annis, ex quo Ottomanica potentia Christianis innotescere cœpit, vix vnquam Europa viderit,

derit, idque vel ex eo conijci potest, quod duo terrores orbis Turcarum & Tartarorum Imperatores in vnum coierint, exercitus coniunxerint, & amplissimas ex totâ barbariâ collectas vires, Valachicis Moldauicisque auctas copijs in vnum contulerint. Contra tantam vim & truculentos immanium hostium conatus, nos vicissim primo vere comparatum exercitum, maturè expediuimus, viribus quidem & numero longè minorem, sed ad omnem subeundum casum animo parem. Ac vt & subditis nostris & vniuerso orbi constaret, nobis in tali casu nihil antiquius fuisse publicâ salute; filium nostrum Serenissimum Principem Sigismundum Vladislaum, Maiestatis Vestræ sororium, ad subeundum primum discrimen belli morandosque hostiles successus, & vt nostro nomine exercitui præflet misimus, ipsi subinde vniuersâ Regni Nobilitate viritim euocatâ subsecuturi. Cùm verò ij quibus secundùm filium nostrum cura exercitus à nobis mandata erat animaduertissent, hostem celerius quàm quiuis suspicari potuisset traiecto pontibus Danubio Valachiam exercitibus suis, vt in fines nostros erumperet, impleuisse, ipsi quoque Tyrâ fluuiio, qui nostras, Turcicasque ditiones dirimit superato, loco satis tuto & opportuno castra, quâ hosti Cameneciam oppugnaturum transeundum erat, posuerunt, eaque vallo modico fossaque cinxerunt: eo animo vt vel pro castris explicatis copijs pugnae copiam hosti facerent, vel si maior vis ingrueret intra munitionem, (intra quam etiam Chocimum, arcem exigua illam quidem, sed naturâ propè inexpugnabilem, quæ antea iuris Turcici fuit, receperant) se continerent. Et hostis nihil moratus vltimis Augusti Mensis diebus, castra sua nostris admouit, victoriæque & prædæ certus, vniuersis copijs ea oppugnare adorsus, tantâ mox acceptâ calamitate à nostris reiectus, & in sua castra repulsus est; vt promptissimo quoquo è suis amisso animaduerneret, cū viris fortibus rem sibi esse. Cūque iterum & deinceps sæpius, vt mos barbaris est, assultibus terreret nostros, neque tamen iustâ acie decertare vellet; postremò quadraginta & aliquot dierum continuis, ijsque non leuibus, velitationibus fatigatus, plurimis & in oppugnatione castrorum campestribusque congressionibus, & fœdâ quæ exercitum barbarorum inuaserat lue amissis, speque eâ, quâ & exercitum nostrum vno impetu se deleturum, & finitimas regni nostri munitiones expugnaturum superbè crediderat, deiectus, primus per internuntium vt vtrunque suspensis armis de pace ageretur poposcit. Audiuerat iam nos in itinere esse, & eum quem vniuersâ Regni Nobilitate excitâ paraueramus ducere exercitum; quæ res ne à nostris qui in Castris erant sciri posset, interclusis omnibus itineribus curauerat. Itaque ij qui neque de aduentu nostro certi aliquid comperit habebant, & licet iam in itinere nos esse suspicabantur, seriùs tamē nos venturos sciebant, cū hostis eas quas nostri ferebant, & quibus hactenùs inter Poloniae Reges Turcarumque Imperatores pax iterit, acceptaret condiciones; & cū denique à nobis & vniuersis Regni Ordini-

nibus

nibus id ij quibus summa rei commissa erat, in mandatis haberent, ne in præsentī rerum statu oblatam pacem aspernarentur; fecerunt id nobis quidem inconsultis, vt satis æquis conditionibus cum hoste transigerent: ea inter alias adiecta, vt hostis, ne pax extorta videretur, prior castra moueret, exercitumque abduceret. Itaque die nonâ Octobris ambo Turcarum & Tartarorum Imperatores, pactis iureiurando confirmatis, abducto exercitu è conspectu nostrorum abierunt. Neque sanè nos existimamus quenquam benè sensatum, & præsentis status totius Christianitatis gnarum improbaturum hoc consilium à nostris susceptum, & per nos comprobatum: id enim reliquum erat, vt etiam si noster exercitus diutius sustinuisset hostes, ad extremum irritatis animis discederetur, nosque bellum haberemus: & vel exercitum magnis, & ijs quibus accisæ continuis bellis regni nostri copiarum pares non essent impensis, in hibernis retinere, vel certè Tartaris maiorem ditionum nostrarum partem vastandâ relinquere coacti fuisset. Paranda iterum erant alia arma, noui in æstatem scribendi exercitus, nisi fortè quis inani socialium armorum & subsidiorum spe nos lactare voluisset. Sed enim & Maiestas Vestra imprimis ita domesticis distinetur bellis, ita impijs perduellium subditorum oppugnatur armis, vt suo arbitrio rem gerere integrum illi non sit: & reliqui Principes Christiani non satis intelligere videntur, quantum periculum ijs, si (quod absit) nos succubuerimus, si is Sarmaticus paries qui hætenus immani barbariei ne se totis in perniciem Europæ effundat agminibus obstitit, corruerit, immineat. Quanquàm non tantoperè istam pacem foedusque ictum efferimus, vt ei plurimum confidamus: scimus à barbaris pacta, etiam iurata, temporibus accommodari; scimus fluxam & dubiam eorum esse fidem. Interim tamen dum vniuersus Christianus orbis bello ciuili & domestico distinetur: dum nusquam auxilia conspiciamus, dum à plerisque inuidis, & nostræ cum Maiestate Vestrâ coniunctionis, & imprimis Catholicæ religionis osoribus, nos aperto bello peti, & in perniciem nostram, regnorumque nostrorum consilia cum barbaris, societatemque belli nefarij iniri animaduertimus; dum denique & alij & hoc bello fessi, & exhausti, ad resumendas vires aliquantisper quiescendum nobis ducimus, pars consilij fuerit, honestæ pacis prætextu ita cum barbaris transégisse, vt ij tamen iam experti quid nos armis possimus, non ita promptè in posterum suo arbitratu nos bello petant. Erit aliud tempus, alia occasio, quam dudum vniuersus orbis Christianus expectat, eamque dari votis desiderijque exoptat, quam barbaricâ seruitute fratres nostri pressi præstolantur; cum Principes Christiani, positis ciuilibus armis, seriam cogitationem de extirpandâ hac nefariâ impiorum hominum peste suscipient. Imprimis autem Maiestatem Vestram ea cura & sollicitudo maximè condecet, tum quòd pro eo loco quem in Republicâ Christianâ tenet salutis publicæ præcipuam debeat tutelam, tum verò quòd ipsa, regnaque ipsius hæreditaria,

ditaria, æquè ac nostra; serpenti latè incendio, barbaricæque immani regnandi cupiditati maximè obnoxia sint. Nos sibi is hostis destinat, non prædæ modò & proferendi imperij causâ, verùm quòd satis exploratum habeat, si vel Poloniam (quod Deus auertat) subiugauerit, se in penetralia Germaniæ & transmarina etiam regna facilem aditum habiturum; vel si reliquias Hungarici regni sui iuris fecerit, non magno negotio reliqua adiecturum. Ad nos quòd attinet, si ita acciderit, vt nos primos impetus hostis excipere necesse fuerit; non recusabimus supremum subire discrimen, nostroque periculo publicæ salutis fortunam experiri. Quod quidem in eo quo proximè perfuncti sumus periculo, promptè & nos præstitimus, & Serenissimus Princeps Vladislaus filius noster, qui impetum hostilem primus sustinuit, & qui in acie ipsâ contra barbaros stans Orbi vniuerso testatum fecit, sibi vitâ ipsâ cariorem esse salutem & dignitatem Reipublicæ Christianæ.

De Statu rerum Polonicarum ac militari confederatione, quæ Anno MDCXXII. accidit, Dissertatio, & querela.

INTEMPERANTIS iudicij fuerit, profiteri se scire omnes causas præsentium calamitatum, quibus Sarmaticus noster orbis iactatur: latent illæ in arcano Dei secretario; nos ignari pœnas pendimus, vel, vt Christianè loquar, patientiæ rudimentis imbuimur, & exercemur. Cæterùm nemo vitio verterit, si quis priuato studio & patriæ afflictæ amore inquirere velit, non illa arcana quæ nostram fugiunt notitiam, sed hæc quæ cuius nota & obuia sunt: scitum est enim Deum ipsum hæc immittere flagella arbitrato suo, sine optimo. Quid enim aliud à summo bono proficisci potest? Ita tamen eundem hæc ipsa moderari, vt ratione & discursu quiniis indagare possit: fontem & originem malorum, quæ semper emanare solent vel ex publicis, quibus impunè Diuina Maiestas læditur, sceleribus, vel ex eorum qui Reipublicæ præsunt erroribus. Ac regnum quidem vel Respublica nulla adeò felix fuit, vt omnino careret ijs, qui priuatis in Diuinas humanasque leges actionibus committerent: ne illa quidem Hebræa gens à Deo electa, sanctificata, & legibus diuinitus datis erudita, immunis fuit ab hoc hominum genere, illo etiam tempore, cum penè præsentem quotidie cerneret Deum, cum cælesti cibo pasceretur, cum paternè ab eo foueretur. Sedenim nihil deterius fieri potest, quàm si cuius impunè peccare liceat, si soluta frænis legum auaritia, in fortunas, sæuitia & libido in corpora palàm grassetur; si deterrimus quisque tantum audeat, quantum ei libitum fuerit. Id verò est quod omnis execratur barbaries, viuere ferarum more, vt illi prisca, qui passim culta incultaque loca peruagantes vnguibus & pugnis, dein

R

fustibus

fustibus , atque ita porrò *pugnabant armis , quæ post fabricauerat usus*. Expendamus paululum statum Reipublicæ nostræ. Inconsultus libertatis amor, dum iidem leges ferunt, qui pœnis obnoxij sunt, & impunitatis desiderio, iuris, quo tot seculis patria stetit, conuellunt fundamenta , nos eò redigit, vt liberi pessimo cuique seruiamus. Nulla legum, nulla magistratus reuerentia, nulla posteritatis verecundia : tantum quisque audet quantum habet virium. Dudum iam agricolas miseros aspero seruitutis iugo pressimus , nunc ijs orti vicem nobis rependunt , armati & militiae adscripti lixæ calonesque in nos sæuiunt : egentiores hætenus potentiorum erant obnoxij iniuriæ, hi dum frustra implorant tarda legum subsidia, nunc agmine facto graues sunt omnibus , nec iure sed vi rem repetunt. Quanquàm ferendum esset , si læsi tantum suas ultum irent iniurias : non ij qui innoxij sunt, tantas darent pœnas : non plebs culpæ omnis expers , fortunis ante alios exueretur , ad supplicium deposceretur, rapereturque. Sed perturbato statu legibus quondam firmatæ Reipublicæ , non mirum si nullo ordine fiant omnia , si non fontes , sed ij qui magis iniuriæ obnoxij sunt , potissimum petantur ; si scelerata manus sacra prius quàm profana impio ausu contamine. Dico & prædico ijs, qui nunc alienas calamitates securi intuentur , fore mox tempus cum eadem in illos redundabunt. Omnium rerum vicissitudo est ; nunc hi, nunc illi sub incudem tribulationis mittuntur : nec finet æquus rerum arbiter , vt parte vnâ saluâ altera exitio detur. Peccauimus omnes, omnes etiam subituri sumus pœnas : nunc fluunt egentiorum lacrymæ, squalidi Sacerdotes visuntur & gementes : à domo Dei exoritur Diuini iudicij vindicta : sed istæ lacrymæ vnum petunt fontem , ex quo bibent omnes peccatores terræ : ac ij potissimum qui dum possent his malis obuiam ire , non iuerunt. In nullius iniuriam dictum velim, dicendum est tamen , malè à plerisque accusari leges nostras ; quanquàm enim perniciosus (vt ita loquar) rogationibus & scitis vigor earum eneruatus sit ; cæterum tenenti imperij habenas & prudenter eas moderanti, haud arduum fuerit his ipsis legibus, addo & libertate saluâ, nauis Reipublicæ cursum salubriter moderari. Sedenim dum placidi regiminis normam vsurpamus, nec timemur, nec amamur : hisque sublati licentiæ retinaculis , toto impetu fertur rapidus torrens improbitatis. Olim ressecanda erant hæc vlcera , nec malo fauore blandiendum improbis : spectauimus adulteria, periuria impunè fieri : fuitne quisquam nostrum qui hæc crimina lege & pœnis coërceri peteret? Iam nundinationes iudiciorum & corruptelas , Senatorum artibus tractari , publicas in fauorem vnus ad perniciem priuatæ personæ leges publicæ comitiorum auctoritate ferri, bonis omnibus gementibus vidimus. Casta fortè & integra sunt Comitij iudicia : sed vbi apertior fauor , vbi perniciosior dissimulatio inualuerit , publica scelera an

ex præscripto legum punienda sint deliberatur : non quòd res non li-
 queat, sed vt pertæsi moræ iudicialis ij qui ius implorant deterreantur.
 Inter tot lumina Regni lecti Senatus, fauor apertus, si amici causâ inci-
 derit, si de facto consanguinei quæritur, gratia imprimis locum habet:
 nec pudet supremæ potestatis iuratos Iudices, dispendio existimationis
 palàm alienæ culpæ inuidiam ultro subire, deprecari crimen, excusare
 scelus; denique vt manifesti flagitij conuicti rei videantur innocentes,
 fiunt nocentes Iudices. Illud ipsum sanctius Regni Tribunal quàm in-
 cestum, quàm perniciosum sit, nemo non videt. Imprimis ambitio in
 legendis Iudicijs manifesta, priuatarum causarum patroni & prius-
 quàm iudicijs præsumt iam empti & corrupti iudices destinantur. Vidi-
 mus non pecuniâ modò, sed illecebris etiam, ne dicam stupris nobilium
 matronarum sententias addici; adolescentes imperitos, iuris ignaros, im-
 petuosos, suo lucro, suæ libidini addictam habere vitam, honorem, for-
 tunas optimi cuiusque, & annuo illo regno ita innoxijs graues esse, vt
 vel iniquissimâ conditione transigere potius expediat, quàm iustissimam
 etiam rem iudicio eorum permittere. Regiæ Curia iudicia si modò ex-
 pedita essent, si istic quoque lites ob Principis occupationes faciliùs ad
 iudicium admitterentur, longè reliquis integriora censerì possent. Quan-
 quàm & ea nimîa Præsidum iuris vsurpatione, & arrogantia exasperari
 non nemo queritur: sed cùm peruersâ iudiciorum normâ, omni iniusti-
 tiæ, omni iniuriæ aditus pateat, cùm passim innocentium fama & fortu-
 næ calumnijs obnoxia sint, cùm impunè grassetur libido, dominetur
 licentia, ij qui curam salutis publicæ se gerere iactant, omnia alia accu-
 sant, & hæc quæ cuius nota sunt dissimulant: at certè si rem certè expen-
 deris perniciosi morbi originem, quo patria nostra laborat, ad vnum cor-
 ruptelæ iudiciorum fontem facilè reduxeris. De Rege eiusque munere
 non est meum disquirere; sacrum id nomen & venerandum, nec temerè
 in suspicionem vel inuidiam vocandum. Errant qui mutatione Princi-
 pis statum Reipublicæ corrigi posse existimant: quem enim alium repe-
 riant omnis prorsus expertem culpæ? arma feliciùs & expeditiùs tracta-
 bit, sed ab armato periculum libertati imminebit: liberalior erit, sed
 patrimonium Reipublicæ profundet: in explicandis consilijs cunctatio-
 nem non adhibebit; sed idem mox, temeritate pessundabit: denique
 blanditijs & speciosis munusculis, verborumque illecebris dementatis
 animis subditorum, crudelitate Neronem, impietate Copronymum, fla-
 gitijs Heliogabalum, referet. Postremò illud menti infixum sit, Reges
 diuinitus dari, nec depelli posse, nisi Deo annuente, errores eorum fe-
 rendos esse, vt reliqua quæ fortuito euenire solent. Sed profectò frustra
 queri videmur, in plerisque deesse muneri suo Regem; cùm ille in omni-
 bus à Senatus arbitrio dependeat; nihilque suscipiat, nihil nisi ex com-
 muni omnium sententiâ decernat. Cæterum in consilijs suscipiendis tra-
 ctandisque, non quid Reipublicæ expediat, sed quid priuatim commo-

*Causa praci-
 pua malorum
 in Poloniâ,
 corrupta ius-
 dicia;*

*priuati com-
 modi studiũ.*

*Militaris
auaritia.*

dum sit, ab alijs spectari manifestum est. Illud vinculum, quo salus rectè gubernatarum ciuitatum nititur, nimirum amor publici boni, procul exulat, nec in Patriâ nostrâ locum habet. Nemo gratis esse probus vult, nemo nisi emptus nauare Patriæ operam: omnes præmium expetunt, nullus laborem: auctorati ciues ære, non amore, Rempublicam suam perinde curant, vt alienum, scilicet mercenariâ fide & animo. Equestris & militaris ordo in obeundo munere, in bellis gerendis, non militare decus, non ex victo hoste spolia, non insignia gloriæ, sed domesticam cogitat prædam: hac saginatus prodit in aciem, hanc in castris tacitâ conspiratione sibi ante omnia deuouet, & antequàm mereatur, in immensum aucta stipendia numerat. His rudimentis tiro imbuitur, idem veteranus audaci temeritate vsurpat, lixæ denique & calones cæteræque castrenses sordes id impijs votis præsumunt, vt bello quoquo modo finito, conspiratione factâ, alienas fortunas prætextu hybernæ stationis abligurire, & ciuium facultatibus ditescere liceat. Vidimus nostro seculo ditissimum Moschouiæ imperium expilatum à milite nostro, tot sæculis congestos thesauros in prædam ei cessisse; nihil tamen eorum in Patriam relatum; egentes & nudos excessisse homines nostros, & quâ facilitate opes quæsierant, eadem illas ipsas prodegisse. Nuper quoque Hungaria, Bohemia, Silesia, Austria, etiam prædæ nostris fuerunt: iidem tamen mox longè egentiores, quàm eò profecti erant, domum inde redierunt, inopes ac famelici. Proximâ æstate miles noster septem circiter menses in cogendâ annonâ exegit, mox non nisi per vnum mensem in castris parum castis habitus adeò acrem sensit famem, vt maior pars exercitus eâ interierit: non quòd id quod opus erat, & eo amplius, non habuerit, sed assuetus rapto viuere, & corrumpere annonam, eadem ratione corruptâ castrensi disciplinâ quæsita prodegit, vt iterum auidius aliena rapiat prodigatque. En nunc tot mensibus reparat vires, haurit & deglutit Reipublicæ patrimonium, sacræ profanæque opes ei in prædam cesserunt, pecunia omnis eò congesta publicè & priuatim imperata, tributaque exacta. Voraginem potiùs & immensam Charybdim dixeris, quàm homines; nam hi iam dudum tot rapinis expleti satiatique fuissent, & vel communis humanitatis reputatione, calamitatibus aliorum hominum eiusdem linguæ, eiusdem gentis, conciuum suorum indoluissent: hi acerbiores indies crudelioreſque cædibus, flagitijs, expilationibus, grassantur; nec iam quærunt an sit quòd rapiant; extorquent potiùs & abradunt, non quæ in vsum cedant, sed vt calamitatem calamitati accumulent, idque præcipuè spectare videntur, vt quàm pessimè de genere suo & de patriâ mereantur. Vnde isti nati? quâ gente? quo sanguine? quibus imbuti disciplinis? facinora expende, animumque immani crudelitate ferocientem, dices barbarorum esse progeniem, nam maiores nostri longè aliter animati arma tractabant. Experimento comper-
tum est, quoties ij vicinis externisque vel Hungaris, vel Germanis
misceran-

miscerentur, benigniores, mitioresque ceteris se præbuisse: ut præ aliis
 soli exuta omni barbarie Christianis moribus imbuti esse viderentur. Et
 tunc nullæ leges erant quæ modestiam militi imperarent, nunc post-
 quam ex tanto numero in publica monumenta relatæ sunt, cum plena
 legum militarem disciplinam iubentium & præscribentium volumina
 habeamus, omnia in peius ruunt, & immanis crescit licentia. Mores
 nempe alios induimus, & externâ feritate imbuti, à priscâ humanitate
 recelsimus: & cum antea non tam disciplinâ, quam ingenij & naturæ
 bonitate præclarè nos gereremus, nunc iis quæ in nostros feruntur mo-
 res legibus efferamur, & cum contra eas nitimur, immanitate omnem
 barbariem superamus. Neque est cur id crimen parentibus imputemus,
 quasi nos vitiosiores genuerint: aliunde & alio fonte hæc deriuata perni-
 cies animos gentis nostræ infecit: quamdiu apud nos viguit auctoritas
 Principum, legitimique Magistratus potestas, erat quoque vel inter ip-
 sos milites certamen virtutis, studium pietatis, amor Patriæ, adipiscendi
 per rectè facta honoris desiderium, animus nobilis, & ingenua quædam
 benè de salute publicâ merendi cupiditas. Sed qui primus militi maius
 stipendium numeravit, eum corruptorem bellicæ disciplinæ dicere fas
 fuerit. Necessitas eò impulit plerisque dum post excessum primum Si-
 gismundi Augusti, deinde Stephani Regum res ad interregnum rediit:
 sed prius illud sine armis solâ disceptatione civili transactum est, & citra
 belli discrimen stetit; in hoc posteriori ita partium æmulatione, vel po-
 tius ambitione certatum est, ut ne ipsa quidem Regis electio, nisi ab ar-
 matis & infestis institui transigique potuerit. Sic dum utraque factio vi-
 res copiasque quibus se muniat, auget, licitationi occasionem dedit mili-
 te ad incrementum stipendij flagitiosè signa transferente, maximè quod
 ij qui Austriacum Archiducem fouebant Germanicis opibus abundare
 existimarentur. Hoc inescatus lucello miles, ne in aliis quidem bellis au-
 gendi stipendij cogitationem deposuit, hincque ortum habuit prima il-
 la conspiratio; præsertim quod plerique (quia eis non benè cum Rege
 conueniebat) ambitiosius quam par fuit fouisse militares conatus exilti-
 mati sunt, patiente & ferente Principe. Crescebat interim militaris au-
 dacia; maximè posteaquam primæ conspiracy auctori id impunè
 cessit: dixerat is causam in Comitibus, sed dum alius in alium confert cul-
 pam, & nonnullis non ingratum esset, Ioannis Zamoscij Regni Cancel-
 larii, eâ ratione infringi potentiam, non tam absolutus quam iniudicatus
 discessit, pessimo & pernicioso ad posteritatem exemplo. Mortuo deinde
 Zamoscio, per occasionem Rocossiani tumultus plurima militi indulta,
 id etiam permissum, ut publicis consultationibus misceretur: id verò in-
 citamentum fuit seditiosis animis ad augendam audaciam, adeò ut cum
 Rege præsentem ad Varcam pugnandum esset, palàm flagitauerint rem
 controuersam suo iudicio permitti, Regiumque & Senatorum capita sui
 iuris & arbitrij ut essent. In tantum certè ea seditio creuerat, ut nisi statim

Quo tempore
 & quare
 maius stipen-
 dium militi
 concessum.

petentibus id concessum fuisset, Regem & Senatores contrariæ factioni prodituri viderentur; sed prudenter, quamvis inania postulantibus indulgendo elusa sunt militaria studia, ac sequenti die aliquot seditio- nis auctoribus supplicio affectis corruptæ disciplinæ consultum. Secundum prælij ad Gusouiam commissi euentum, cum varia spectaret miles, eâ spe aliquantisper hæsit, quod crederet bona aduersæ factionis prædæ cessura. Interim nata Moschouitici belli occasio distraxit coalescentes occasiones. Pars magna, Ducum priuatorum suasu, ad ficti Demetrii famam militiæ nomen dedit: quò inconditâ multitudine, & quidquid maximè turbidum & seditiosum in utroque exercitu fuit, concedente, Respublica veluti sentinâ leuata aliquantisper respirare potuisset; nisi mox publico quoque regni nomine bellum Moschis inferri placuisset, non antea legitimè ad calculum deductis impensis, quibus tantæ molis res perficienda foret. Hinc sæpè importunè flagitatum stipendium dilatumque: spe etiam stipendiorum illecti illi qui Demetrio militauerant: denique tot promissis largè militi factis, onerata Regia & Reipublicæ fides, ut modum omnem excederet. Et quamvis ij qui Regi Smolenscum obsidenti à consiliis erant, cum ab illis ratio promissorum peteretur, dicerent, ita Regiam fidem obligatam esse, ut præcipua stipendiorum pars ex ærario Moschouitico peteretur; tamen miles æmulatione & discordiâ Ducum exacerbatas, conspiratione factâ signa infesta Patriæ intulit, promissaque stipendia per vim solidè exegit, ac impunitatem sceleratæ coniurationis pari ratione extorsit. Nec postea cum ij qui capita factionis erant in ius vocarentur, eâ quâ oportuit seueritate in illos animaduersum; nonnullis contendentibus fidem datam seruari oportere: aliquorum tamen famæ nota inusta, magis noxij appellati quidem, ut facti perniciosi rationem redderent, sed vel in ipso Senatu non deerant, qui tanti criminis reis patrocinaarentur. Aliquot deinceps intercesserunt anni, cum semper miles memor rapinarum idem spectaret, idem affectaret, ut conspiratione factâ ius fasque omne exueret. Sed dum viueret Zolkieuius, idem acerrimus talium factionum osor & impugnator, idemque ultor metuebatur; hinc pessimi cuiusque ortum in eum odium, causam quoque exitio tanti viri præbuisse existimari potest. Eo cæso cum primum bello Turcico urgente miles ad signa vocari cœpit, nulla alia vox magis frequens fuit, quàm confœderatio: eam non infimus quisque tantum, sed præcipui in ore habebant; illi etiam qui eam horrebant, vel se horrere simulabant. Nondum exactè putatæ eran rationes, quantus exercitus esset futurus, quibus impensis colligeretur, quanto tempore bellum esset duraturum, & tamen conspiraturos milites, vix aliquis erat qui non auguraretur. Sed ecce opinione omnium celerius confecto bello multum superesse patuit collectæ ad impensas eius belli pecuniæ. Magna ea erat communis lætitiæ accessio,

accessio, quòd & duo nominis Christiani hostes, vel terrores potiùs, incassum, nec sine suo damno nos lacefferint: & Respublica soluta omni aliâ curâ nihil militi deberet, imò ad alias etiam expensas satis prouisum esset. Verùm infederat animis multorum expedire, vt miles con spiratione factâ nouum aliquid flagitaret: posse eadem ratione Regem in ordinem redigi, & interim tale aliquid euenire, quod res nouas cupientibus commodum esset. Sensit id miles, & in castris adhuc non obscurè præsetulit, quid animo volueret: nec deerant rationes impediendæ tam nefariæ con spirationis, si vel vnus fuisset, qui curam ei rei impenderet. Præerat exercitui Stanislaus Lubomirscius Pocillator Regni: secundâ famâ, & vera reputantibus conseruati exercitus & rei gestæ illi palma debebatur; nam Chodkieuicio cùm summa rei commissa fuit, socium laboris Rex ei addiderat Lubomirscium: mortuo verò Chodkieuicio, in illum omnis cura incubuit, qui Turcis pacem vel poscentibus vel offerentibus, Castrensis consilij sententiam secutus, acceptauerat. Quæ res cùm Regi & plerisque aliis parum grata esset, vulgoque iactaretur, si res seriò acta fuisset, debellari potuisse, factum est vt curâ exercitus in alios translatâ, coiret nefaria con spiratio, cui pauci imprimis maximè seditiosi nomina dederunt: & in iis qui à Rege ad soluenda stipendia, exauctorandumque militem missi fuerant, non erat ea auctoritas, vt gliscentem coniurationem cohibere possent. Tum verò vniuersus exercitus, postquàm primis coniurationis auctoribus cuncta impunè cessisse, plerosque è proceribus fautores adesse, multos è Nobilitate res nouas poscere animaduertit; spretâ Regis & legum maiestate, specioso nomine quasi Reipublicæ statum reformaturus, nefariam con spirationem init; Alexandrum Koenecium, iam antea priori con spiratione prædis publicis inescatum & iisdem inhiantem, ducem lègit; Magistratus item nouos, consiliarios bellicos, iudices, è corpore suo constituit, armatas cohortes per prouincias spargit, Regiis Ecclesiasticisque colonis vt quisque iugertim decem florenos soluat, imperat, imperatumque tam immensum tributum, ad amissim cum incremento duorum florenorum, quos impij exactores victûs nomine sibi deberi confinxerunt, per vim extorquet: grauissimis præterea exactionibus, concussionibus innoxiam plebem mulctat: denique iam securitatis certus leges Regi & Reipublicæ præscribit, se non quieturos, nisi quina stipendia trimestria sibi soluta fuerint; ea sibi deberi, quòd vallum castrense præter morem Equestri militiæ tutatus fuerit, multa passus, multis damnis affectus: postulare præterea vt Comitia indicantur, in quibus & impunitas con spirationis sanciat, caueaturque, & leges ad disciplinam militarem conseruandam olim latæ abrogentur, Respublica & Nobilitas maioribus libertatibus augeatur, rationes exactorum tributorum à publicis Quæstoribus reddantur, Regis Senatusque pote-

Stanislaus
Lubomirscio
rei ad Choci-
mum contra
Turcas gesta
gloria debe-
tur.

Militaris
conspiratio
quomodo
coaluerit.

*Quomodo
finita.*

stas circumscribatur. Cum eiusmodi denunciatoriis mandatis missi ad Regem Nuntij permouerunt demum aulicum consilium ad seriam de publicâ salute suscipiendam cogitationem. Sed circumspicientibus cuncta, deerant aliæ rationes sedandæ multitudinis, nisi vt præcipuos quosque eorum promissis allicerent, Stanislaum Lubomirscium aliosque huic turbulento negotio componendo adhiberent: ita per Nuntios Regios gratiosis diplomatibus largitionibusque delinito animo pessimi cuiusque id impetratum, ne miles Regios reditus, quemadmodum iam destinauerat, interciperet: & vt non alienum animum à concordia ineundâ se gerere ostenderet. Lecti Senatus Principes qui eius rei curam susciperent, sed plerique detrectauere negotium, quod desperarent aliquid effici posse: & fortasse erat nonnemo, qui non ingratum haberet eam conspirationem, grauem Regi, perniciosam Ecclesiastico ordini. Kiiouienfis & Lublinensis Palatini, aliquot prætereà ex assignatis à Rege, venerunt Leopolim, cum militibus acturi: sed præcipua in Lubomirscio vis, qui & partâ proximo bello auctoritate, & priuatis largitionibus peruenit vt miles certis conditionibus se in potestate Regis futurum polliceretur. Conditionum hæ præcipuæ: ternum trimestre stipendium exercitui vt ultra id quod promeruerat solueretur; impune id fore quod exercitus conspirasset Principes Senatus vt cauere, Rexque ipse id ita fore Regio verbo polliceretur: in proximis Comitibus publicâ auctoritate vt ea securitatis cautio comprobaretur: militum deinceps vt maior ratio haberetur, essentque certi menses, in quibus vacantia beneficia solis militibus conferrentur. His aliisque similibus mandatis instructi militares Nuntij, vnâ cum Senatoribus aliisque, qui Regio nomine cum militibus transigebant, iuerunt ad Regem Varsauiam. Intereâ tamen nulla miseris agricolis requies, grassante vbique milite, & signa circumferente. Annus est is, in quo præter solitum, pretium annonæ excreuit; nam & segetes malè prouenerunt, & pleraque sata messemque iam paratam exundantes fluminum aquæ abstulerunt. Hinc grauior acerbiorque ea exactio accidit, vt passim homines fame enecentur, rapiente milite si quid vspiam parati est, sæuiente etiam in corpora, vbi rapinæ non est materia. Seruilem patientiam mirari vel detestari potius libet: flagitiosè imperantibus turpiter paretur ab omnibus: pauci Principes Senatus precariam immunitatem obtinuerunt: nemo vnus reperitur qui palam hæc militiæ dedecora aspernetur: regij consilij moderatores penes supplices sui rationem haberi ab inconditâ multitudine petierunt: reliqui omnes (heu turpem nostrorum temporum notam!) saluis legibus, saluo Reipublicæ statu, foedissimi cuiusque libidini & auaritiæ obnoxij sumus; lixæ calonesque in nos ius exercent. Quamuis enim Rex indulserit omnia ferè ea quæ ab illo petebantur, promississentque seditionis Duces intereâ militem à prædis extorquendâque annonâ cessaturum; nihil tamen ea res auxilij tulit, reputante pessimo quoque leges & magistratus timidorum repagula

la esse, perpetratum admissumque scelus facilius veniam habere. Sed libet paucis perstringere summam responsi à Rege confœderatis militibus dati. Imprimis ostenditur, etsi miles præterius & consuetudinem ea sibi arroget quæ ad illum non pertinent, tamen Regem id temporum iniuriæ tribuere. Causæ exponuntur cur Comitia, quæ miles indici flagitauerat, non fuissent indicta, nempe quòd annona carior solito sit, & opes Regni exhaustæ; memoraturum tamen Regem nec dilaturum comitia, quamprimùm commoditas eorum celebrandorum venerit, atque satisfactorum desiderio hac in re exercitus, quò publicâ auctoritate in Comitij securitati militum caueatur: intereà acturum Regem effecturumque ut ij Senatores, quos miles nominatim ut securitatis datæ cautioni subscriberent, poposcerat, id faciant, cum id & ipsemet Rex, & qui præsentibus aderant Senatores iam fecissent. Neminem ad Comitia militum citatum iri, id Regem prohibiturum, neque literas mandati ex Cancellariâ suâ edisiturum; postulatum terni trimestris stipendium militi ut ad diem nonam Iulij ex integro repræsentetur, Regem curaturum: cautio securitatis data à Rege, & manu eius subscripta, quamuis à nemine in dubium vocari possit, id ipsum tamen ratum fore Regem sponcione manus, & verbi publicè professum esse, & fidem suam nominatim Stanislao Lubomirscio eo nomine obstrinxisse. Legibus, quibus militaris ordo se coarctatum queritur, non nisi in Comitij derogari posse; daturum operam Regem ut eiusmodi leges in proximis Comitij abrogentur, reliqua quoque quæ non nisi in Comitij præstari possunt, eò rejici, ut ea quæ de præmijs militum, mensiumque in quibus beneficia vacua solis tantum militibus conferrentur assignatione, & cætera huius generis quæ à militibus postulabantur. Intereà iniuriam à confœderato milite passî, arbitrio præsidû factionis militaris ut damna sibi resarciri petant, curaturosque eosdè ut quisque tuto adire militare illud iudicium queat: curæ hæcenus fuisse & deinceps fore Regi, incrementa libertatum Equestris ordinis, quibus nihil esse derogatum vult. In redimendis ab hoste captiuis, Regem nunquam priuatis facultatibus quantum eæ permetterent pepercisse, idque eum deinceps facturum, & Ecclesiasticos viros hac piâ liberalitate se à nemine vincisuros. Arcibus ad fines Tartarorum Turcarumque positis, deinceps Regem eos præfecturum, qui præsentibus istic excubias obeant. Responsum hoc actis Cancellariæ Regiæ insertum iri; vnde sigillo Regni signata exempla & transcripta, cunctis poscentibus authenticè extradentur: eorum quorum exercitus rationem à Rege haberi petit, non irritas preces fore; gratificaturum ijs Regem per occasiones quæ intereà se offerrent. Eos denique qui ob priorem Moschouiticam conspiracyonem in ius vocati sunt, non amplius eo nomine appellatos iri, nominatim Cieklinscio & Iaykouio (ambo erant conspiracyonis Moschouiticæ antesignani, & ob id famosis decretis notati) Regem in Comitij indulgentiam facti impetraturum. Nolo meum

inter-

interponere iudicium; sed dispiciet posteritas, an ex vsu Reipublicæ fuerit tam demissè, tam indulgenter omnia permittere militibus. Sim vti-
nam falsus vates, cæterùm euentus docebit irritamentum id fore pessimo cuique ad similes ausus. Frustrà ab hoste externo pericula metuimus, cum domi flagiosâ indulgentiâ, & indignâ viris fortibus patientiâ seditionis semina fouemus: erumpent hæc mox in perniciem Patriæ, nisi maturè prospicimus.

Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo prodierat in lucem nomine Dignitariorum, Officialium, & Nobilitatis Palatinatum Posnaniensis & Calissiensis, acris quadam & libertates status spiritualis conuellens protestatio: ad eam tum hortatu Illustrissimi Archiepiscopi Gnesnensis Laurentij Gembicij, Auctor respondit, & postea, cum Polonica esset, in Latinum traduxit.

NON est nouum regna & imperia Catholica, mutuis inter se diffidijs agitari, & sæpè vnum contra alium statum, potissimum cum aliquid ab illis poscitur, insurgere, oneraque alterum in alterius humeros deriuare. Iam olim apud nos idem accidit; sed modò sub titulo & nomine Dignitariorum, Officialium & totius Equestris Ordinis, Palatinatum Posnaniensis & Calissiensis, nescio quis dedit in publicum, contra Catholicam Ecclesiam, contra ordinem Ecclesiasticum, acre quoddam & inuidiosum satis, & ad tollendas ac cassandas leges, & libertates, huic sacro ordini non solum in hoc inclyto Regno, verum etiam in alijs vicinis Christianis imperijs à tempore cuius memoria non extat irrogatas & liberaliter donatas, scriptum, illudque Actis ijsdem publicis insinuauit. Hunc ego nunquam Catholicum esse crediderim, nec agniturum eiusmodi figmenta ex suo prodijisse cerebro. Sciunt illi qui verè sunt Catholici, quid Ecclesiæ, quid Ordini spirituali debeant, vt iura vetusta tueri teneantur: vident furore Hæreticorum noua condita statuta, quæ in feriem legum irrepperunt, nusquam vim legitimam tenuisse, & semper illis obnuntiatum fuisse; nec denique vsu forense approbata esse. Non ad Catholicos igitur verto sermonem meum, sed ad istos qui ob diuersos de religione sensus à cæteris Catholicis se seiunxerunt, qui in diuersas scissi sectas, in variasque distracti opiniones, planè nihil credunt, nihil in vnũ sentiunt, nisi si quæ occasio offertur nocendi Ecclesiæ, à stirpe euellendi spirituales ordinem, qui non solum in Republicâ, sed & in Ecclesiâ oderunt Clerum, & frustrà ali existimant. Ad Catholicos hoc tantum dixerim, si quis inter istos Schismaticos reperitur, (quamquam ego neminem ibi reperiri existimo) quòd non sit Catholicus; ijs enim assentitur, quibus status spiritualis odio est, altare sacrum abominationi; sa-

crofanctum Sacrificium & cæteri Christiani ritus, dum donationes vultas adimunt, & sub potestatem legum secularium spirituales redigunt, contemptui. Sed hæc, ut dixi, non faciunt veri & synceri Catholici, sed alij hostes nostri. Non est mirum quod impugnent sacerdotes, qui olim contra ipsum cælum pugnare ausi fuerant, ipsumque solio deturbare Iouem. Fœtida & abominanda proles Gigantea, iam dudum quatit cælum, & infernalibus aucta viribus, quidquid veneni in se habet, illud totum vomit contra Ecclesiam, contra fideles; neque vnquam vllum tempus fuit, quo Ecclesia Dei ab illis non infestaretur. Quid, Deus bone, vtrumne ita semper vexabimur? Respondet præclare Apostolus: Oportet hæreses esse. Equidem regnum hoc inclytum propè per sexcentos annos ab hoc infelici lolio immune fuit; cauit semper ne fœce abominandæ hæresis inficeretur: quod pia eiusdem leges & Priuilegia sanè diuinitus scripta testantur. Priscis illis temporibus non videbatur angusta maioribus nostris Polonia, & quamuis arctioribus circumscriptæ terminis, abundè suppetebat contra hostes vires, nomenque eius cunctis circumiectis nationibus formidabile fuit. Simul atque arctissima legum claustra, quibus regnum hoc fuit septum Hæreticorum audacia perfregit, & fœdam religionem huc intulit, hoc quod hætenus nos exercet malum creuit etiam si ne cresceret omnibus legibus Regni prohiberetur. Illæ solennes statuum & Ordinum vnanimi consensu factæ confœderationes, hæreticum omnem pro hoste habituros, vitam & bona ipsorum confiscaturos, nec vllum ciuem non Catholicum viuere passuros, huc spectabant, ne quenquam vel clàm vel palàm esse Hæreticum sinerent. Sed ego in memoriam reuocare constitui nonnullas conciuum meorum contra statum Ecclesiasticum flagitationes, quæ potissimum vltimis Imperij Sigismundi Primi annis, & multò magis tempore Augusti, Stephani, & modernæ Regiæ Maiestatis exortæ sunt. Cætera deinceps ad hoc genus pertinentia non dissimulanter tangam.

Grandis & horribilis erat illa coorta contra Ecclesiam tempestas, cum Martinus Lutherus monachus libidinis priuatæ explendæ causâ signum contra eam extulit, bellumque aperto Marte gerendum indixit: citò deinceps huius peruersæ doctrinæ venti ad nos penetrarunt, ac animos pios impio veneno infecerunt. Primo impetu contra Ecclesiam facto, præcipuum illud hæreticorum studium fuit, ut legibus iniquis Status Ecclesiasticus circumscriberetur, ut iurisdictioni seculari subijceretur, & ad onera personalia ferenda cogeretur. Nec deerat occasio cum Solimanus Turcarum Imperator inaudita felicitate elatus, contra Christianos vertit vires: à quo capto anno millesimo quingentesimo vigesimo primo Castro albo in Hungariâ, dein Anno millesimo quingentesimo vigesimo secundo Rhodo insulâ, demum Anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto Ludouico Hungariæ & Bohemiæ Rege, Sigismundi Primi ex fratre nepote, ad Mohatium cæso, vniuersi Principes Christiani, sed in-

primis

primis Regnum Poloniae meritò ob tam vicini parietis casum contremuit. Et quamvis Solimanus calente adhuc victoriâ, è castris misisset literas ad Sigismundum Primum Poloniae Regem, quibus casum esse in acie Ludouicam magno suo dolore significabat, cæterum ne de amicitia suâ addubitaret Sigismundus, rogabat; insuperque sesquimille Hungaris captiuus se spectante decollatis, Pilecium & Macieiouium Polonos in gratiam eius signumque constantis amicitiae vitâ donasset; tamen prouidens & bellicosus Princeps nequaquam fidendum sibi existimauit: unde de bello & defensione Reipublicæ cogitare coepit. Inter alias defendendæ Patriæ rationes ea imprimis fuit inita, vt publica bonorum æstimatio fieret, atque secundum eam quisque sumptum ad bellum conferret. Hæc bonorum æstimatio Anno millesimo quingentesimo vigesimo septimo consensu omnium permissa fuit, & spirituales bona sua taxari permiserunt: sed vide quàm cautè, & citra præiudicium iuris eorum; verba legis sunt: Licet bona Ecclesiastica nunquam aliàs subiecta erant oneri bellicæ seruitutis, vt quæ per Serenissimos Prædecessores nostros Poloniae Reges & Duces sunt ab initio foundationis Ecclesiarum ad vsum duntaxat & onera Ecclesiæ collata, &c. Lege hæc vberiùs in ipso Legum contextu. Hæc igitur taxatio ita cautè perscripta est, vt ius nostrum minimè lædere videatur; nam & personæ spirituales quæ huic taxationi præessent, ex spiritualibus lectæ, & Nobilitas, præter hanc subditorum suorum taxationem, etiam onere publicæ expeditionis tenebatur. Summa necessitas id à nobis, vel potiùs maioribus Nostris exegit, quæ omnem frangit legem: sed cum Equester ordo eiusque subditi idem tunc onus ferrent, non querimur hanc legem esse perscriptam, sicut nec aliam Anno millesimo quingentesimo quadragesimo quarto, vbi lustratio bonorum omnium tam Regionum & Spiritualium quàm Nobilium decreta fuit: quia, vt suprâ dixi, æquè Nobilitatis subditos ac nostros stringebat. Cæterum si his etiam temporibus vrgente summâ necessitate fraternè talia à nobis peterentur, qui sanguinem ipsum Nos Patriæ debere profiteamur, non essemus alieni, quin vel bona Ecclesiæ taxarentur, vel subditi nostri par obsequium Reipublicæ atque subditi Nobilium præstarent. Verùm posteriori tempore alterius generis & longè ab illis diuersæ constitutiones iniquæ & spiritualibus graues in volumen legum irrepsérunt, videlicet, Anno millesimo quingentesimo trigesimo octauo, ne Spirituales Notarij sint. Anno millesimo quingentesimo quadragesimo tertio statutum de Cortesanis, & quid ad iudicium Spirituale pertineat, de Annatis. Deinde Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, de alendis per Abbates filijs Nobilium, de foro Spiritualium in actionibus tam ciuilibus quàm criminalibus, cum personis Spiritualibus intentantur, de excommunicationibus & iurisdictione spirituali, de Decimis. Et vt cæteras legum constitutiones, quas meritò exleges dixeris, silentio prætereamus, Anno demum millesimo sexcentesimo septimo, & millesimo

um
Ecclesiastico-
um taxatio
tempore Si-
gismundi
Primi quam
causè facta.

Quæ præiudicio-
sa Eccle-
sia leges.

millesimo sexcentesimo nono , dum illa fatalis rerum in Poloniâ commotio subsecuta est , omnem furorem hostes nostri in nos effuderunt , ferentes leges plenas iniquitatis , plenas iniustitiæ ab odio Hæreticorum profectas contra omnia iura spiritualia & temporalia , statum ipsum Reipublicæ vniuersalem conuellentia , nobis contradicentibus & publicè reclamantibus. Vis illa omnino fuit , & in seditione potius quàm in fraternâ concordia latae leges : in Sacerdotes Christi & in ipsum summum caput Ecclesiæ concepta rabies ab his qui nouas doctrinas uamque religionem secuti , nihil aliud spirant , nisi vt statum spiritalem nouis legibus circumscribant , pulsaque & in exilium actâ vetustâ religione & pietate , novos spargant errores. Ex hoc fonte prodiit hæc ipsa contra ordinem nostrum iniquissima & impia protestatio , quæ quia velut vno tractu omnes Ecclesiarum immunitates à radice ipsa excindit , paucis ad eam respondere conabimur. Inprimis id quasi certum & indubitatum asseritur ab ijs qui hanc protestationem concinnarunt , solos spirituales liberos esse à bello gerendo , subditos eorum eodem quo secularium hominum onere teneri. Deinde aiunt in præteriti anni expeditionem , dum ipse Turcarum Imperator ad Chocimum bellum nobiscum gereret , nihil omnino à statu spirituali collatum impensumque fuisse ; non ex bonis in vsum Ecclesiarum coëmptis expeditionem vllam factam , non Scultetos eò missos : denique quòd longè maiorem partem bonorum spirituales in Regno habeant , & nulla ferè onera sustineant. Sed nos à primo puncto ordiamur. Apparet eos , qui hanc protestationem condiderunt , aliud quidpiam quàm leges cogitasse , odio mero ductos. Aliter certè eâ de re iura disponūt. Repetamus animò illud tempus , quo maiores nostri Euangelium & lumen Catholicæ veritatis Româ missum receperunt : quis credet quòd viros Apostolicos conscientiarum suarum rectores ita admiserint ; vt eos , quos tanquàm cælo missos venerabantur , seruitute tam personali , quàm reali , ac bellicis denique oneribus obstringerent ? Exstant tot Priuilegia Regum & Principum , quibus Archiua & Metricæ Ecclesiasticæ refertæ sunt ; Spirituales & Spiritualium subditos à bello & belli obsequijs immunes esse. Illud ipsum Statutum Sigismundi Primi , cuius proximè mentionē fecimus , sub nomine Taxatio fundorum , latè & sufficienter hoc idem explicat his verbis : Bona Ecclesiastica nunquàm subiecta erant oneri bellicæ seruitutis. Et paulò inferius : Domini spirituales permiserunt non grauatim bona sua Ecclesiastica , hætenùs semper libera , cum his quæ ad defensionem obligata sunt , in præsens taxari : ita vt Dominorum secularium taxabuntur. Quid clariùs ? quidûe illustriùs dici potest ? vnde maior differentia bonorum Nobilium à Spiritualibus declarari ? hæc ab illis gubernantur , qui altari Diuino addicti sunt , cætera omnia ij gubernant , quorum professio & munus ipsum bellum est , qui vltro hoc onus in se susceperunt , vt suis suorumque impensis Patriam vniuersam tueantur , vt statum Spiritualem

& Ecclesias armis suis propugnent: res quidem hæc clara apertaque est, nec magnâ indiget explicatione.

*Quid semper
Reipublicæ
causa præsti-
terint Eccle-
siæ*

Alterum punctum est spirituales in anni præteriti contra Turcarum Imperatorem vniuersali expeditione nihil omnino præstitisse, nihil in sumptus belli impendisse. Dicitur equidem potest liberè & ingenuè, nullum vnquam tempus fuisse, nullum Reipublicæ periculum, nullum motum priuatum, quin spirituales ad eum componendum, vbi necesse erat, quâ pecunijs conferendis, quâ alijs subsidijs præstandis, concurrerint; quod & leges ipsæ & publicè actæ illis gratiæ testantur. Sed hæc ab ingratis filijs perinde accipiuntur, ac si Patres isti petentibus ingratis filijs ouum porrigerent scorpionem. Non considerat Nobilitas spiritualium subditos in militare stipendium tot contulisse tributa, inusitato antiquis temporibus exemplo, nam is contribuendi modus tum primum institutus est, cum Nobilitatem domesticæ quietis dulcedo, & bella viritim gerendi tædium subiit. Oblita est, quàm insignem pecuniæ summam subsidij nomine status Ecclesiasticus Reipublicæ donauerit. Ignorare videtur hac eadem expeditione bona Ecclesiæ, cum in eius ciuitatibus, oppidis, villis collectus miles commeatum contraheret, seque reficeret, ad extremam penè vastitatem redacta esse, totamque huius expeditionis molem maiori ex parte solos Ecclesiæ & Regios subditos tulisse. Ad extremum quis nescit spiritualium Principes magnam istius belli partem capeffiuisse? Archiepiscopus Gnesnensis cum Cuiauiensi & Plocensi Episcopis, toto huius expeditionis tempore in aulâ Reginalis Maiestatis versati sunt: Episcopus Cracouiensis, vt Cracouiæ præesset & fines Hungariæ tueretur, ibidem iusta præsidia tenuit. Quid dicam de Illustrissimo Episcopo Cuiauiensi? qui sumptu maximo supra tercentum homines cum Serenissimo Principe Vladislao ad castra misit? Eorum tamen iuuandæ Reipublicæ studium potius vituperatur quàm laudatur. Erant in ipsomet exercitu supra centum Sacerdotes, qui sine præmio seruierunt, gratuitamque operam saluti animarum impenderunt. Sed Ecclesiastica possessiones in oculos multorum potissimum incurrunt: hæc profecto sunt pretia peccatorum, sunt vota fidelium: quorum pars Academijs, Vniuersitatibus, ad fouendos Magistros & Præceptores, qui instituendæ & erudiendæ iuuentuti dent operam; pars Monasterijs, in quibus magnus numerus Equestris ordinis hominum religiosa instituta sequentium continetur; pars Xenodochijs, Nosocomijs, egentibus, agris, & quauis calamitate pressis sustentandis cessit. Quidquid hoc nomine ad Ecclesiam venit, Deo sacrum est, neque Polonico, neque vnquam villo iure vetitum. Nouæ istæ sunt, nec maioribus nostris vnquam vsitata querelæ, grauem esse sacrum ordinem seculari statui, plus iusto & nimium Ecclesiam possidere, eiusque possessionum amplitudinem in publicæ defensionis iacturam vergere. At vellem hi qui ita queruntur considerarent, quantoperè antiquæ Ecclesiarum, Monasterio-
rum,

rum, fundationes diminutae sint: quantae possessiones ab ijs alienatae: quot bonis nunc potitur Nobilitas quae olim Ecclesiae addicta fuerit: cuius quidem rei vel sola Tineccensis Abbatia, ut alias Ecclesias taceam, testimonio esse potest, quae ex amplissimis Regum liberalitate primitiuis habitis possessionibus, vix tertiam portionem duabus amissis, & in ius Equestris ordinis iniquitate temporum & diuersis calamitatibus traditis retinet.

Verum iniustae contra Ecclesiasticos querelae caput est, de Scultetis, siue Aduocatis bonorum Ecclesiae bellum non militantibus uti debent, cum iuxta legem à Rege Casimiro latam, tum eremocidium (astinum terminum Iurisconsulti Polonici vocant) quo Ecclesiastici, rerum potentes in Polonia Sigismundo Augusto, damnati sunt, quod ad diem producendis immunitatum & libertatum Priuilegijs constitutam indictamque non adfuerint. Risum mihi mouet ille velut astitus terminus, vel ut Latini loquuntur eremocidium, in quod Ecclesiastici Rege Sigismundo Augusto inciderint. Quasi verò maiores nostri ad eiusmodi concertationes iuridicas descenderint; eoque se ij, qui Principem locum in Regno tenent demiserint, ut more priuatorum hominum lite cum Nobilitate contenderint. Quare omisiss his quae vana & inania sunt, potius ad explicanda Casimiri Magni Statuta ac edisserendum, unde & quando sint orti in Polonia Aduocati, siue Sculteti, quod illorum fuit officium, quo tempore ceteris Regni Nobilibus eos in bonis proprijs instituere primum licuit, & quomodo deinceps illorum conditio mutata.

Ingens error est quorundam, qui existimant fuisse aliquando in Regno Poloniae talem militare ordinem, qui militiam ferret, qui equum conscenderet, ad bellum iret, & cetera officia praestaret. Prima & antiquissima Scultetorum seu Aduocatorum initia, sub Boleslao Pudico Poloniae Principe fuerunt, circa annum millesimum ducentesium quinquagesimum. Id patet ex plurimis Priuilegijs circa ea tempora datis, quae ego non solum apud Nobiles, verum etiam in Regio, & aliquarum Ecclesiarum archiuis vidi. Non absimile vero videtur Henricum Barbarum Ducem Vratislaviae, cum pro Boleslao Pudico iuvene adhuc tutor non inue Poloniam administraret, & deinceps quoque Posnaniensem & Calissiensem Ducatus in suam potestatem redegisset, veluti Teutonici iuris & peritum & scientem, huc secum ius Teutonicum & Scultetos ac Aduocatos intulisse. Id pro comperto ferè habetur, Cracouiam Urbem Poloniae nobilem à Boleslao Pudico fuisse ornatam iuris Teutonici praerogatiua, eamque auctam à Lesco Nigro, Anno millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, totumque Urbis eiusdem regimen ciuibz nationis Germanicae commissum, eo quod contra Conradum Masouiae Ducem, arcem & fidem illi seruassent, multisque alijs modis de eo preclare meriti essent. Quod genus regiminis Teutonici in alia oppida villasque Regias introductum, deinceps etiam sensim à spiritualibus, & secularibus, qui

*Que origo
Scultetorum
in Polonia.*

tali iure desiderabant gubernari villas suas, fuit expetitur, moxque à Ducibus & Regibus benignè concessum: cuius quidem concessionis ea forma fuit, vt Princeps diceret se transferre hanc vel illam villam ex iure Polonico in ius Teutonicum. Quale autem quondam fuerit ius Polonicum ita habet: Olim illà pietate vixerunt Maiores nostri vt dominus cum subdito in ius veniret, Iudicem Regium adiret, ius posceret: eius rei extat exemplum in praxi iuris nostri Polonici etiam his temporibus. Introducto verò iam iure Magdeburgensi, cum aliquis ius suum petebat, illud quilibet, siue villanus, siue vrbani aduocatus, Regiâ auctoritate datus Iudex, reddebat. Sed cum id tandem læsis graue visum esset; lata lex est de iure Polonico locando, in causâ cædis & vulnerum: Ius autem Polonicum tale est, vt ciuitas vel dominus subditi inculpati in fundo bonorū suorum tres nobiles sistat, quorum vnus Iudicis, alter subiudicis, tertius Notarij vices obeat, qui in fundo seu loco delicti iustitiam in causis cædis & sanguinis administrent. Habetur hac de re Statutum Casimiri in Nieszoua Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, & Sigismundi Petricouix Anno millesimo quingentesimo trigesimo octauo. Patet itaque iam olim sub Casimiro Magno Scultetos fuisse introductos, potissimum ad præsidium rusticorum contra Nobiles, qui in plebem rusticam nimium sibi vsurpabant: origo nominis illorum vel ex Latino sermone Auscultatores, vel ex Italico simpliciter Scultatores. Afflixerat præterea supra modum vniuersam ferè Poloniam ingens illa & fatalis incurfio Tartarorum, qui sub Annum Christi millesimum ducentissimum duodecesimum se in Europam effuderunt, lateque ferro & igne multos per annos in Christianos sæuientes, vniuersam Poloniam, Vngariam, Bohemiam, & cæteras prouincias Germanicas deuastarunt; ad extremum impunè per Poloniam grassati, cum Anno millesimo ducentissimo quadragésimo secundo ad Legniciam Henricus Pius S. Hedwigis filius, ingenti ex reliquijs Polonicis, qui adhuc supererant, fortium virorum quos poterat collecto exercitu, se illis opposuisset, ingenti terrore fumiferæ imaginis afflatu nostris iniecto, fraudè diabolicâ victoriam obtinuerunt, ipsumque imprimis Henricum Ducem crudelissimè necauerunt, promiscuum denique vulgus donec supererat passim interemerunt. Tanta Poloniæ per Tartaros deuastatio, causa fuit, vt huc Germani euocarentur: nam cum illi Polonis in agro colendo sagaciores & multò diligentiores sint, eos Maiores nostri ad rem agrariam constituendam euocarunt, tribuendo etiam ijsdem villarum & agrorum locatoribus iurisdictionem, quò rem familiarem curando, agros colonis diuiderent, censum ab eis exigerent, iustitiam cooptatis sibi ex villarum incolis Scabinis administrarent. Fiebat id auctoritate Principis; nam tam Ecclesiastici, quàm etiam seculares viri inde legebant, inde deducebant homines certos, qui partem aliquam etiam ingentem fundi apud Nobilem emebant, sed decima v. g. pars fundi emptori iure perpetuo debebat.

ille verò vniuersum agrum domini colendum suscipiebat, in eo ædificabat, rusticos alios locabat, & tanquàm paterfamilias suæ domi agebat: nisi quòd census domino debitos ad diem certam reddebat. Idem, vt supra diximus, læsis iustitiam implorantibus, accitis duobus ad se Scabinis, administrabant: hic est verus & genuinus Scultetorum seu Aduoca-^{Vera Scultetorum origo.} torum fons & origo. Prodeat nunc aliquis & dicat vtrùm Sculteti aliquando in bello fuerint? vtrùm peditatum suppleuerint? vtrùm aliquando in acie steterint? & sunt nonnullæ descriptiones vniuersi exercitus tempore expeditionis publicæ quas vnicuique videre licet. Intelligere inde quiuis poterit, quali quis equo sederit, vt in acie steterit, denique quis & alterius latus custodire debuerit. Maiores nostri selectam quandam militiam habuerunt, nec eam rusticæ genti vnquam communicare voluerunt: equite non peditate in bellis utebantur: ipsa Nobilitas arma insignis militare tenebat, rei agrariæ curâ aduocatis Scultetis & rusticis relicta. Idque non sine causâ Maiores nostri faciebant, nam si Nobilitati rustici mixti fuissent, Nobilis desertæ stationis accusatus, parem sibi genere non habuisset, quem testem adhiberet se in bello eum locum qui ei obtigerat tenuisse: quæ quidem causâ etsi nobis valdè levis videtur, cæterum illis temporibus, quibus alius bellandi modus erat, valuit. Primum sub Casimiro Magno vltimâ domus Piastanæ progenie, ea aucto-^{Quando Plebeij ad militiam admisi.} randi militis ratio mutata est: dispersas etenim reliquias regni cùm persequeretur, & intra angustos terminos hostibus resisteret, Russicæque imperia, quondam suum labore Boleslaorum, Vladislavorum, Casimiorum conquisitum patrimonium, recuperaret & Coronæ Polonicæ iungeret, ex hominibus conditionis plebeia, colendis agris tam Regijs quàm spiritualium & secularium adscriptis, exercitum collegit. Atque inde illud statutum de subditis tam spiritualium quàm secularium creuit, quod æquè Nobilitatem ac statum Ecclesiasticum affecit. Idque testatur eiusdem Casimiri factum ad ciuitatem Pyzdry: nam cùm ibi ingentem Cruciferorum exercitum sustinere non posset, rusticos vndequaque ad se aduocauit & vallo inclusit. Denique idem eò tandem progressus est, vt successu temporis subditos spirituales & seculares ad locanda castra, struenda valla, & quæuis similia opera adhiberet. Quæ quidem seruitus necessitate & vi (fatendum enim est) sub Casimiro primum inducta, postea desijt. Inter cæteras Equestris ordinis prærogatiuas & libertates, quas idem status à Ludouico dicto Lois accepit, hæc erat vna eaque præcipua, quòd sublatis omnibus oneribus, quæ hunc ordinem & eorum subditos grauabant, solam duorum grossorum contributionem de quolibet manso agri pendere tenerentur, sumalia ista dicebantur: vice versâ militaris ordo sponpondit se onus militiæ contra omnes hostes sponte sine omni exceptione laturum. Hinc nullus Historicorum, tam frequentibus generalibus sub Vladislao Iagiellone Rege bellicis expeditionibus mentionem facit Scultetorum spiritualium & secularium; iura-

que omnia silent, de tali ad bellum rustico apparatu. Sed potissimum ad Gruneualdum, vbi ordinatissima fuit publica expeditio, ac optimè qualis species exercitus, quis & quo loco pugnaverit, qui fugerint, qui substiterint, quis & à quo captus fuerit descriptum est, mentio aliqua rusticorum vel Scultetorum facta fuisset; quam tamen nullam vsquam reperiri certissimum est. Rectè expendit Matthias Smogolecus in eo libro quem de exorbitantijs Spiritualium prudenter scripsit, vnde ille qui passim obijcitur paragraphus in Casimiri tertij statutum irrepperit? Przytuscius hæreticus id imprimis telum protulit non ex statuto, vt postea ipse & Herbortus fatetur, sed ex registris Cancellariæ. Erat fortasse aliquis qui futura belli cum Turcâ pericula expenderet, eaque conciperet scripto, quod postea in Cancellariâ inter alia reliquit. Metus ingens post cædem Vladislai ad Varnam omnes inuaserat, nec deerant, qui quâ priuatim, quâ publicè de bello eo loquerentur; sed aliquid certi hac de re statutum fuisse haud scio. Denique etiam si hac de re in aliquo consilio publico actum fuisset, certi nihil statui poterat, nisi id quod publico assensu comprobatum fuisset: præsertim in re tam incongruâ & absurdâ, vt Sacerdotes & eorum subditi ad militandum cogerentur. Plena sunt Archiua Ecclesiarum clarissimis munimentis, quæ nos bonaque nostra hac seruitute eximunt; & res in vniuersum absurda est, Clericum vestiri armis, vel curare ea quæ ad arma pertinent. Sciuisset olim Sigismundus Primus utrùm Sculteti Patre suo regnante bellum gesserint; sciuisset & adhuc memoriâ tenuissent eo tempore Maiores nostri, qui sub Casimiro totum penè imperij tempus publicis expeditionibus exegerunt, nec vnquam in volumen legum inferi passi fuissent hæc verba. Bona Spiritualium Ecclesiastica numquàm subiecta erant oneri bellicæ seruitutis, vt quæ per Serenissimos Prædecessores Nostros Reges Poloniae & Duces sunt ab initio foundationis Ecclesiarum ad vnum duntaxat, hoc est ad onera Ecclesiæ, collata, multisque immunitatibus donata. Id vt vides non ex registris Cancellariæ, sed ex legum statutorumque medullâ depromptum, satis magno præsidio Spiritualibus esse potest, nec alio egent munimento. Quod si quispiam statutum illud Casimiri Magni producat, quo omnes tam Spiritualium quàm Secularium Sculteti ad labores militiæ coguntur, an non videt eodem suos subditos, quo & Spiritualium cogi, & ipsummet Equestrem ordinem quasi in laqueum seruitutis præcipitari? Excitate igitur, si vobis placet, à mortuis vestros Scultetos, eosdemque in antiquum statum restituite, producite in aciem, pugnate; tum demum nos Spirituales cum nostris Aduocatis subsequemur: quæ res quàm absurda quamque & esset nemo non videt. Vetus iuris est regula; neminem antiquum & præscriptum possessorem iura sua exhibere teneri: aduocati & Sculteti semper fuerunt & existimati sunt subditi dominorum suorum, & res ipsa loquitur Scultetum esse aliquius domini & villæ scultetum, vt relatiuè sibi cohæreant. Ita disponit

Statutum Casimiri Magni his verbis: Cùm officium Scultetorum semper existat seruale, & ad officium dominorum suorum stare & facere iure teneantur. Et Vladislavus Iagiello eos æquiparat colonis, quos nostri Emetones vocant. Cùm Scultetus, inquit, vel emeto de agro seu hæreditate suâ absque culpâ domini fugerit, &c. Vides apertè quo nomine vel eo ipso tempore, cùm nascerentur & cùm in Colonias deducerentur, appellarentur: vili planè & ignobili tanquàm gens solo addita & bello inepta, & præterquàm parandæ annonæ vt emetones cæteri idonea. Nec diu quidem inter eos & maiores nostros stetit concordia; nam cùm hi qui quodammodò gradum aliquem nobilitatis conscendisse sibi videbantur, altiùs se erigerent, iniurias & molestias inferrent, interdum Aduocatis potentioribus inuitis dominis venderent, & nō pro subditis sed pro vicinis se gererēt, publicè supplicauit Nobilitas in Comitijis Anni millesimi quadringentesimi vigesimi tertij Vladislao Iagielloni Regi Nobilitati impensè fauenti, vt statutum de inutiles Sculteto conderet, scultetumque siue Aduocatum rebellem ad domini potestatem redigeret. Quamobrem is eam sanxit legem, vt deinceps Scultetus inutilis ad ius terrestris vocatus summam quam in Scultetia inscriptam haberet tolleret; domino bonis cederet. Hoc iure freti maiores nostri, tam Seculares quàm Spirituales, incontinenti repetierunt à suis subditis bona sua, idque tanquàm directi domini, & iure communi adiuti. Quòd si quis obiecerit, videri Nobilium quidem Scultetias ad eximendum propositas, de Spiritualibus fileri; Respondeo, Ne hos quidem exceptos esse, & vbi lex non distinguit nec nos distinguere debemus: & præsertim in verbis legis generalis de materiâ rei in quâ nulla est differentia vel distinctio loquentis; cùm præsertim ex iure nostro antiquissimo, pari iure Spirituales & Nobiles bona sua regant, iurisdictioneque & dominio eodem planè vtantur. Diuturnâ proinde consuetudine firmatum fuit, vt Spirituales æquè ac Nobiles restitutâ pecuniâ bona sua ab aduocatis seu Scultetis redimerent. Officia eorum, vt ex præscriptis prærogatiuis & priuilegijs patet, erant vel sementem agri dum seminatur custodire, vel census à subditis exigere, vel filiarum curam gerere, vel itinera expedire, vel (idque rarò & in abundantioribus foundationibus) cum domino, ad fines regundos aut etiam ad bellum proficisci; sed hæc postea in alios vsus, in quos dominis visum fuit conuersa sunt. Pleraque Aduocatiæ restant adhuc in bonis Regiæ Maiestatis, & nonnullorum Spiritualium; Regiæ quidem in præmia bonè meritorum cessant, præsertim ditiores: hæc quæ in bonis Spiritualium inueniuntur, quis alius tenet, nisi fratres nostri viri nobiles & bonè meriti, qui cum alio nomine expeditionem ad bellum faciunt, quid plura ab eis exiguntur? Cæterum libenter status Spiritualis bonè meritis de Ecclesiâ elargitur eiusmodi agri portiones: quòd si quis intempestiùs se gesserit vel domino molestus fuerit, vocatur in

Vnde statutum de inutili Sculteto.

ius, & velut indignus beneficio priuatur, id quod rariùs fit, sed hac de re satis. Habet adextremum hæc ipsa protestatio, mentionem proximè præterita bellicæ expeditionis, nec ego de eâ filebo. Frustrà de eâ inculant Sacram Regiam Maiestatem: fecit plus quàm potuit, certè plus quàm debuit; misit filium suum eximiæ planè indolis iuuenem, misit, inquam, præclarissimum pignus in ipsani belli flammam, misit ad exercitum iam undique ab hostibus cinctum. Quid istic egerit? quàm sedulò rem gesserit? ut hosti ipsi terrori fuerit? narrent alij qui præsentés erant. Quàm pauci, quæso, reperti sunt, qui Regio filio, & Patriæ vitam fortunæque in eo periculo deuouerint? non inficior quidem, fuisse inuentos aliquos æternæ memoriæ dignos, qui eo animo Principem secuti sunt, ut pro eo & patriæ vitam & quidquid fortunarum habebant amitterent: cæterum ex tam numerosâ Nobilitate paucissimi ij fuerunt. Non defuit tamen Patriæ Ecclesiasticus ordo; nam & Serenissimum Principem stipendio Pauli Wolucij Episcopi Cuiuiensis auctoratum militum robur ad castra euntem secutum est, & ex contributione aliorum Spiritualium auctior istic numero stetit exercitus: reliqui in præsidijs non inermes manserunt. Rex postea, non eo quo deceuit apparatus instructus, inter hosticos exercitus iter fecit: alij sunt subsequuti, sed non eo numero, non eo ordine, quo tenebantur. Ditiore Nobiles passim coemerunt bona pauperiorum, neque erubescunt sine debito comitatu expeditionem publicam exequi, immemores olim Casimirum Magnum statuisse. Tenetur igitur quilibet miles secundum quantitatem & possessionem bonorum suorum & reddituum ad Rempublicam certis armatus hominibus ire. Nunc aliter omnia fiunt, is qui decem villas habet, & qui vnâ tantum vel dimidiam pari numero comitatus it ad bellum, ordo nullus, necessitas nulla, quæ intra septa cogat dissolutos. Inde prouenientes iacturas sacerdotali militiâ sarcire impium & abominandum. Fungantur potiùs Sacerdotes intra Ecclesiæ septa officio suo, Deumque nobis impetrent propitium: Rustici & omne Emetonum genus agrum aret, & excolat; miles bella tractet: bella gerant fortes, ita constabunt & cohærebunt omnes Reipublicæ partes: Spirituales interim non deferent Patriam: sed id faciant rogati non coacti, nec legibus perniciosis, reclamante & contradicente ordine Spiritualis promulgatis, circumscripti, iuribus immunitatibusque suis semper saluis. Sed illud imprimis mirum est, hos Patriæ amatores, qui hac protestatione statum Ecclesiasticum accusandum censuerunt, solius Ordinis sacri errores notasse; ea quæ ante omnia censuram poscebant, silentio præterisse. Belli quidem expeditio proximè præterita exacta ordinata haud esse potuit: nam insolita hostis urgente celeritate, properè excita sedibus suis tarda & bellorum oblita Nobilitas, non ita armata, non ita instructa, non ita in ordinem redacta & composita, ut olim Maiores nostri, bellum actura ibat. Cæterum non Sacerdotes tantum, quibus solis vacatio belli iure

iure competit, sed integræ etiam Prouinciæ cùm bellandum esset sua priuilegia, suas prerogatiuas obiecerunt; & tamen isti magnifici censores, Sacerdotes tarditatis accusant; alios ne nominant quidem. Vbi illa tandem decoris bellici æmulatio? vbi illud certamen? cùm integri Palatinatus contenderunt vt ipsi primi in acie confingerent, vt pro Patriâ, pro Rege, pro Republicâ, sanguinem profunderent? Nunc quantum generauimus! Vellemus vt in primâ acie starent Sacerdotes, rustici, Sculteti, ipsæ denique mulieres. Opto equidem Patriæ meæ & fratribus meis aliam mentem, eosque animos, quibus olim Maiores nostri formidabiles erant cunctis gentibus. De eo cogitandum, de eo consulendum esset: Protestationes discordiarum semina, perniciem patriæ allatura ierunt, quare illas iurisconsultis relinquamus; consilia verò nostra eò vertamus, vt omnes vnanimes, omnes omnium Ordinum status Rempublicam capeffant, Patriamque labentem fulciant: stet Sacerdos ante altare Dei, & incruentum sacrificium offerat; laboret arator, & victum competentem suppeditet; Ordo militaris armis & fortitudine Patriam tueatur.

THOMÆ ZAMOSCIO,

Dum Regni Vice-Cancellarius renunciaretur, data.

SCIO ego magnos & industrios viros, quos præclara virtutes magis quam fauor vel aura popularis, summis admouent magistratibus, non egere alienis monitis, sed per se satis sufficere & esse perspicaces, ad exploranda omnia muneris sui officia: neque tamen ignoro, sæpè eosdem intra modestiæ fines ita animum continere, vt non ægrè admodum ferant, se moneri, præsertim ab ijs, qui proximè eodem magistratu functi, recenti memoriâ tenent, quibus potissimum ex causis, in tractandis maioris momenti negotijs, soleant minùs præuisæ exoriri difficultates; vt interdum etiam vel oculatissimos rerum ministros grauitè offendere, & in suspicionem non rectè gesti muneris venire contingat. Ego iure me id vsurpare posse mihi videor, quod ij qui nuper procellosum emensi pelagus, varijsque iactati tempestatibus, interdum ad scopulos leuiter allisâ naui, eâ tamen saluâ, portum iam tenent: tales enim sine reprehensione cuiusquam, cæteros è portu in altum vela dantes suo iure non solum monere, sed etiam summo studio ijs præcipere debent, & tempestatum rationem, & prædonum & locorum: quod naturæ ipsius ductu, ijs faueamus, qui eadem pericula ingrediuntur, quibus nos perfuncti sumus; eosque nostro periculo doceri cupiamus, quid cauendum, quid fugiendum, quidue sequendum illis sit; quâ arte tumescentes frangendi fluctus, vela vt ventis accommodanda, vt vel eminentes, vel cæci scopuli euitandi; quali velificatione, dum minùs secundi spirant venti, vtendum. Possem & ego te, Thoma Zamosci, dum delatum tibi Regio & Senatus iudicio in his Comitijs munus Vice-Cancellarij cæteri gratulantur, paucis admonere eorum, quæ mihi eundem magistratum gerenti in considerationem ex vsu rerum venerunt. Id vt faciam & obseruantia, quâ te mihi ob heroicas tuas virtutes colendum venerandumque iam pridem desumpsi, & multò magis amor impellit. Nec tamen à me expectes, vt tanti officij omnes partes complectar, nec enim eæ sunt meæ vires, vt tantum mihi assumam; & procul dubio ea res longiorem & acuratiorem posceret lucubrationem, euagandum enim esset per omnes Reipublicæ recessus, explicandæ publicorum consiliariorum rationes, leges Patriæ, mores & instituta maiorum, indaganda, sed tu hæc omnia velex te petes, vel ex illo omnibus numeris absoluto, rectè & magistratus & Reipublicæ gerendæ exemplari,

Illustri

Illustri Ioanne Zamoscio Patre tuo. Ego ea tantum commemorare institui, quæ quotidiani usus sunt, & quæ magis te ipsum munus hoc gerentem, quàm Reipublicæ statum concernunt.

Inprimis igitur enitendum tibi erit, ut te talem in hoc magistratu exhibeas, qualem te vota publica iam pridem animis designarunt, salutem publicam plus quàm priuatam curantem, Regiæ dignitatis studiosum, ad omnes Respublicæ partes intentum, imminetia pericula è longinquo indagantem, remedia malis publicis maturè providentem, assiduâ curâ ne quid Respublica detrimenti capiat prospicientem. Hæc quotidiana tua meditatio sit, Vice-Cancellarius Regni sum; Respublica, salus, dignitas Regis & Patriæ, custodia legum, pax & tranquillitas publica, curæ meæ commissa est. Ego arbiter & æstimator meritorum ac virtutis optimi cuiusque: per me Regi innotescere debet industria eorum, qui Patriæ operam nauare & possunt & cupiunt, qui præmijs ornandi, qui magistratibus gerendis idonei: per me preces omnium Regijs auribus insinuandæ, & quasi ostium liberalitatis aperiendum: ego calamitate & iniuriâ pressis præsidium, pupillis & viduis patrociniū debeo: à me Rex, qui me in tanti magistratus fastigio collocavit, à me Senatus, cuius concordii suffragio locum hunc conscendi, summam rei deposcit; me ciues, me socij intuentur; de me meisque actionibus hostes & inuidi sententiam ferunt; meæ omnes actiones cunctorum censuræ obnoxie sunt. Ita expensis minimis officij tui momentis, eò omnes tuos intendes conatus, ut muneris tui partes impleas. Omnibus quidem, qui te negotiorum suorum causâ conuenire voluerint, domus & porta tua pateat, sed præcipuè ijs qui aliorum iniurijs pressi tuo patrociniū eguerint, quiq; per te sua desideria ad Regem deferri petierint; quæ iusta ne sint an verò minùs æqua non tantoperè tibi expendendum censuerim, habeant hoc sanè miseri, & ij qui in publicis, & præcipuè bellicis obsequijs, ad opibus, nonnumquàm minùs opportunè satisfieri sibi flagitant, solatium, ut non repulsi, sed in meliorem spem erecti à te & ab aulâ recedant. Neque enim mihi eorum probantur mores, qui primo aditu spem petentibus præcidunt, & non satis meriti vniuscuiusque ratione expensâ, ferunt sententiam, repulsamq; quæ per se satis grauis est, acerbiorē ipsâ vultus austeritate faciunt. De quo genere multa dici possent, sed ego haud ignarus eximiæ humanitatis tuæ, quâ dum singulos complecteris, summum omnium amorem hætenus tibi conciliasti, parcius de his ad te. Collega tuus Iacobus Zadzik Episcopus Culmensis, nuper supremus Regni Cancellarius renunciatus, vir clarissimus, tibiq; (quis enim te, nisi qui ipse amari indignus sit, non amet?) sincero animi affectu coniunctus, eam omnium consensu existimationem sibi peperit, ut nemo illo conciliandarum amicitiarum peritior esse censeatur, quibus quàm multos in toto hoc Regno complectatur, & vicissim quantoperè ipse ambiatur, nemo non videt. Pares quidem sunt vestræ & eiusdem potestatis

Quid curandum Cancellario & Vice-cancellario.

MB

statis iunctiones, sed ille iudicijs imprimis præest, eaque ita moderatur, ut dum præsens in aulâ versatur, omnia decreta Regia sub eius censura & nomine prodeant. Ad eum pertinet externorum Principum missas ad Regem legationes excipere, responsa dare, legatis Regijs mandata legationum præscribere, rationes obitæ legationis ab eis reposcere, consilia publica in Senatu auspicari, quæque in consilium veniunt, Regio nomine proponere, Comitiorum apparatus omnem expedire. Hæc illo absente omnia quoque ad te pertinebunt, sed & illo præsentem, si aliqua pars huius oneris exceptis iudicijs (neque enim ea communicari solent) Regiâ voluntate tibi deferetur, per te sustinenda erit. Neque ego metuo, ne quod sæpè fieri videmus, ex æmulatione aliquâ inter vos voluntatum dissociatio oriatur. Scies tu pro tuâ prudentiâ & animi moderatione, tantum deferre prærogativâ honoris & ætatis maiori Collegæ, quantum & mos antiquus exposcit, & tua dignitas patietur: ille vicissim, tanquam accuratissimus amoris parandi magister, & constanti sinceritate ab omni simulatione alienus, quique nullo magis detrimento, quam amicorum, quos penè in sinu fouere ac tanquam auri talenta custodire consuevit, iacturâ commoueri solet; & qui aliquando magno cuidam viro querenti per eum amicos à se abduci, Fateor, inquit, id fieri, cum à te eos facile & temerè deserere videam, responderit; talem se tibi præstabit, ut nullum unquam alium desiderare possis tanti magistratus socium. Et quidem non ita te aulæ addiximus, non eo fine togati magistratus dignitate auctum ornatumque volumus, ut discinctum gladio, exarmatum & rude donatum censere quisquam posset. Sæpius ab aulâ recedendum, & arma tibi tractanda ac bella gerenda erunt, quibus ab ineunte ætate assueuisti, quæque summâ cum tuâ laude, & eorum quorum ductu res gesta fuit commendatione gessisti: prædicant omnes, vel in ipsis periculis tuam animi magnitudinem, & periculorum contemptum, dum morte venale decus heroicâ æmulatione sectaris. Sed & illa non minùs præclara, & ut veriùs dicam, propria tua laus, quòd licet opibus & copijs plerisque par fueris, plures etiam superaueris, semper tamen modestiæ tuæ memor, ad parendum magis, quam aliquid plus tibi arrogandum te comparaueris; palamque non magis verbis, quam re professus fueris, te vel tuo Clienti, si eum Rex exercitui præfecerit, paritutum, & sub eius signis militaturum. Nemo sanè existimauerit eam vocem humilis aut abiecti animi esse; enimverò magnifica ea professio est, & militari Patriæque amante viro digna, non multum sibi arrogare, ubi salus publica poscit; submittere fasces magnitudinis suæ; nec æmulatione gloriæ corrumpere publicam utilitatem; fouere aliorum industriam; pati ut minores per virtutem ad præclaras actiones enitantur. Audisti ipse & meritò execratus es, impiam ambitionis vocem, cum non nemo diceret, non se siturum, ut alter militaris gloriæ decus, quasi sibi vni debitum, suffiretur, ut in consortium famæ rerum præclare gestarum veniat. Detestabilis est hæc & pernicio-

niciosa admodum Patriæ inuidia, tu ut facis fouebis beneficiâ tuâ apta idoneaque & ad præclaros pro Patriâ & religione conatus fulcipiendos nata ingenia, eosque qui de Republicâ optimè mereri possunt, non solum non deprimes, sed ab ipsâ tolles humo, & in theatro rei benè gerendæ collocabis. Hoc heroës, hoc maximè vel magnos decet, hoc dum tu facis parem te ijs exhibes, quos ob æquanimitatem vtilem Reipublicæ, gratissimam bonis omnibus, mirata & venerata est prisca ætas. Ibis deinceps & tu pari animi æquitate, per hunc virtutis tramitem, ad summum illud gloriæ decus, quod Pater tuus vir verè magnus totius orbis testimonio consecutus fuit. Sed hæc non huius temporis. Pietas sincera semper tibi cordi fuit: hæc vel vna effecit, ut omnium bonorum consensu magistratu hoc dignus censereris; hac tibi vniuersi status Ecclesiastici & piorum omnium studia conciliaſti: igitur & dum hunc magistratum geris, omni studio enitendum tibi censebis, ut piorum & pietatis sis promotor, ut iura & immunitates Ecclesiasticæ, quæ legibus Regni cõtinentur, tuo patrocínio tutæ sint, ut vniuersus ordo spiritualis, quæ prima & præcipua Reipublicæ pars est salutis & dignitatis suæ assertorem & propugnatorem te habeat, & tibi defensorum iurium prærogatiuarumque suarum debeat beneficium. Caue autem ne in hac re imiteris eos, qui ut populo se venditent, nō seriam, sed quodammodò ambiguum suscipiunt sacri ordinis defensionem, ac vtrique parti se venditant; quasi verò dubitandum veniat, vtri parti fauendum sit. Nam si rem benè expenderis, sacrasque illas maiorum nostrorū leges, ex ipsis pietatis & religionis Christianæ fontibus propagatas, accuratè inspexeris, facilè animaduertes, nunc delicta maiorum à nobis luitur, & nisi templa refecerimus, iurisdictionem sacram sacro ordini restituerimus, belli exactionumque militarium bonis Ecclesiæ adscriptis immunitatem, quæ pridem legibus nostris indulta est, tribuerimus, Rempublicam nostram violatè pietatis, oppressio- nis iurium Ecclesiasticorum argui posse, nec facilè felices belli pacisque tempore successus habituram, & delicta maiorum luituram, nisi hæc vulnera, quæ libertatibus Ecclesiasticis illata videmus, legitimâ satisfactione consolidet; debeat, inquam, inter alios tibi hunc magistratum gerenti Ecclesia hoc beneficium, quod tibi vicissim sacris comprecationibus & sanctissimis sacrificijs rependat. Magnum hoc erit rerum gerendarum subsidium, te dum vel arma tractas, vel publica geris negotia, piorum votis ambiri, ad tuam intentionem & desiderium preces sacras fundi, sacrificia offerri. In gerendo magistratu præter pari potestate Collegam, alios muneris tui socios & ministros habes, in primis in iudicijs, quæ tibi absente Collegâ exercenda erunt, ad ea iure & instituto maiorum adhibebis ante alios Regni Referendarios, vel alterum eorum. Ita sanè antea in usu fuit, ut Referendarius accitus ad iudicia à Cancellario statim veniret, & in hac parte voluntati illius simul & muneri suo ex præscripto legum satisfaceret, nec integrum iudicium assessoriale cense-

*Qui socij
sunt laborum
& ministri
Cancellario-
rum.*

retur, nisi præsente Referendario. In quo quidem iudicio eius officium est, non solum ut interrogatus dicat sententiam, verum etiam ut ex indiculo, in quo causæ iudicandorum inscribuntur, eosdem seruatō ordine per præconem acciri iubeat, ac denique decretum quale Cancellarius ex sententiâ consiliariorum, quam tamen, si aliter illi visum fuerit, sequi non tenetur, pronuntiauerit, partibus referat. Iudicia quidem Cancellariorum summæ olim potestatis erant, neque enim illi, quemadmodum alij magistratus qui delegatâ potestate iudicant, per citationem compelli possunt, ut sententiæ latæ rationem reddant; vltro tamen appellanti Regem parti, ob reuerentiam Principis, interdum deferunt, nisi vel causa similis iudicata fuerit, vel binæ conformes inferiorum subselliorum sententiæ præcesserint, vel denique res de quâ lis est minoris pretij & æstimationis fuerit. De iudicijs pauca hæc innuisse suffecerit; hoc vnum addam: omnia Referendariorum rescripta, quæ non nisi in causis colonorum & glebæ in bonis Regalibus adscriptorum sub eorum subscriptione emanare debent, censuræ Cancellarij aut Vice-Cancellarij obnoxia esse, & in illorum errores iustâ liturâ animaduerti posse. Regentem Cancellariæ opto ut talem fortiaris (quem iure tuo tuæque voluntate fortiri tibi fas est) qui omnes in scribendo tuos sciat & possit leuare labores: penes te sit censura illius scriptorum, quæ ut tersa & Latina, nec tamen affectatæ elegantiae, quam scholis delegare solemus, sint, curæ semper fuit maioribus nostris, passimque Cancellaria Polonica apud externos Principes iam inde à temporibus Petri Tomicij, quem Cancellariorum normam & quasi Patrem veteres dicebant, satis elegans & erudita censebatur. In omnibus quidem rescriptis, quæ sub nomine Regio prodeunt, ne legibus contraria sint seriò animaduertendum est. In ijs autem quæ ad externos Principes, siue officij causâ, siue in Reipublicæ aut priuatorum etiam negotijs, scribuntur literis, tum in formandis legationum præscriptis, dignitatis Regiæ & Reipublicæ habenda est ante omnia ratio. Regens autem Cancellariæ tuæ vellem ut à te vno dependeat, à te promotionem expectet, nec sine te aliorum affectet suffragia, semper ad nutum tuum paratus exequi quidquid mandaueris, nihil ad scribendum Regi offerat, nisi quod tu antea videris & probaueris; neminem Regi, idque nomine tuo tantum, commendet, nisi quem tu commendandum iusseris; in omni ad Regem accessu reuerentiali timore illum perfundi velim, ut qui non suo sed tuo iure cum Rege agendi potestatem habeat, tibi que vni rationem reddere teneatur. Quâ de re non te ego commonefaciendum putarem, qui omnis elegantiae, quæ magnum & eruditum virum decet, affectator es; sed quia publicam causam agimus, hoc quoque intermittendum non censui. Quantum in te erit enitere, ut omnia quæ tuo nomine, & ex tuâ Cancellariâ prodibunt, graui & accurato iudicio, tersa & vsu receptâ elocutione scripta, siue Latinâ siue Polonicâ, prodeant: & ut talia sint, etsi Regentis id munus sit, illiusque censura sufficere videatur, tu tamen ipse, quantum

*Rescripta
Referendariorum
censura
Cancellarij
vel Vice-
cancellarij
subsunt.*

*Latinitatis
studium in
Cancellariâ
Regiâ, &
qualis.*

tum fieri poterit, cenſebis & corriges, exiſtimabiſque etiam in minimis reſcriptis exiſtimationis ac dignitatis tuæ cauſam agi. Sigillum Regium ex priſcâ Cancellariæ diſciplinâ nulli vnquam ita concredebatur, vt abſente Cancellario eo ſignare poſſet: præſente itaque te idque ſolo, & omnes ſignandas literas ex indice quotidie conſcribendo recenſente, vir ſpectatæ fidei ceræ ſignum Regium imprimat, officio ſuo functus, ſigillum tibi à te ſeruandum reſtituat. Nullas autem omnino literas, niſi à certis Notarijs antea ſubſcriptas, ad ſignandum recipiat; tales autem qui ſubſcribant ipſe deliges, quorum & induſtriæ & fidei tutò tuam dignitatem credere poſſis. Velim eos elegantia ſcriptionis (nam in omnibus etiam priuatis, quamvis patrij idiomatis, reſcriptis eius rationem eſſe habendam cenſeo) cæ teris præſtare, iuris patrij notiâ non vulgari præditos eſſe, nullo omnino priuato commodo à recto iudicio & officio abduci: ſed tu quotidianus eorum cenſor, ſi quem eorum inſcitiâ labi compereris, admonebis; ſi aliqua fraudis ſuſpicio apparuerit, iure ſubſcribendi priuabis; quâ in re ſerio & ſeuero iudicio te vt i volo, vt in vnum animaduerſio cæteros metu contineat, ſciantque omnes te & officij & dignitatis tuæ eſſe curioſum. Tribus id munus aut ad ſummum quatuor committere ſuffecerit; alij omnino, etiam ſi ſibi ſapere videantur, ab ſubſcribendi audaciâ arceantur. Metricæ Regiæ (uſitatis enim vtendum eſt verbis) talem præficias, qui ex præſcripto legum, contractuum omnium ſcribendorum plenam notiâ habeat: is quoque fide emineat, eamque tibi ſacramento obſtringat; omnia Priuilegia, Regiorum beneficiorum reſcripta, etiam & mandata maioris momenti ad acta referat, eaque ſingulari curâ conſeruet, & tu nempe iubebis, vt is qui Regio ſigillo ſignat literas, nullum omnino Priuilegium niſi actis Metricæ inſertum extradat. Iudiciali Notario eodem, ſi fors iudicandi tibi contigerit, vteris, quæ Collega tuus huic negotio adhibet: eſt is ſanè vir probus, & eius artis peritus, dignus qui tuâ benignitate foueatur. Magna quoque pars laboris tui erit in ſubſcribendis manu tuâ ijs reſcriptis, quæ more inſtitutoque maiorum ſignata è Cancellariâ Regiâ prodeunt. Longum eſſet percenſere omnia, neque certis finibus ea continètur, & perſæpè arbitrio Cancellariorum vel errore officialium hæc mutâtur, vt interdum Regi ad ſubſcribendum ea obtrudantur, quæ à Cancellarijs ſubſcribi debuerant. Mandatorum quidem omnium, quibus magiſtratus ciuitatum & Oppidorum Regia decreta exequi iubentur, ſubſcriptione nunquàm olim Regia manus fatigabatur. Ex eodem genere cenſeri meritò poſſent, mandata ad iuriſdictionem vrgendam exercendamque iuſtitiam pertinentia. Eius generis & formæ omnia reſcripta, ne Regi ad ſubſcribendum porrigerentur, & olim ita fiebat, & ego dum hoc Magiſtratu fungerer, ordinaueram. Tu faciliùs, quòd Collegam habeas priſci inſtituti gnarum, & tecum conſentientem, ſtatues hac de re quod expedire magis vtrique veſtrum viſum fuerit. Tutoris dandi ius arbitrio Cancellariorum

*In tutoribus
dandis quid
aduertendum.*

permissum. Magnâ hîc quoque cautelâ vtendum est : nam plerique vt pupillum expilent , vt puellam suâ potestatis factam venali & conditionali desponsatione bonis paternis & maternis spolient , hoc onus ambiunt , vt inter cætera publicæ iniustitiæ (quam totius Patriæ exitio ve-reor ne aliquando expiare cogamur) argumenta , hæc tutelarîs fraus cense-ri debeat. Additur quidem semper clausula , vt is qui tutelam petit eius gestæ rationem reddere teneatur , sed quàm multas vias malitia hominum & iniquissimorum legum interpretum audacia reperit , ad omnes iuris & æquitatis rationes infringendas , ita vt sæpè etiam ij quibus iure proximæ cognationis tutela debetur , (quæ clausula semper in rescripto tutoriæ adiicienda est) prætextu dati à Rege tutoris , vel potiùs eius potentiâ excludantur ? Vix quidem caueri satis potest , vt hac in re non er-retur : illud vnum censuerim , vt vbi suspicio nimis affectatæ tutelæ ap-paruerit , aliquis ex eodem districtu vir bonus adiungatur. Vitrico & Nouercæ (odiosa sunt hæc & defunctis parentibus & superstitibus liberis nomina) ne vnquam hoc munus demandetur. In ciuitatibus & oppi-dis tam Culmenfis quàm Mariæburgensis iuris tutorem dat magistratus ; qui si segnior fuerit , iubetur id facere mandato Regio interdum & de-creto. Rescripta quæ vocamus Subleuantia diuersi generis sunt : ea qui-dem quæ in causis ciuilibus eduntur , subleuationis nomen propriè sibi vendicant ; ciuilem proscriptionem ob contemptum decretorum iudi-cialium vel Castrensi vel Supremi Regni Tribunalis decreto factam sus-pendunt ; partiçue proscriptæ & condemnatis in iudicio comparendi , & contumaciam suam vel ignorantia editarum citationum , vel malè & per errorem obtento processu excusandi potestatem faciunt. Eadem vis est saluorum conductuum quibus ij releuantur , qui ex causis in iure expres-sis , interdum etiam fraude aduersariorum , infamia quæ apud nos capi-talis pœna est , iudiciali decreto notantur. Sed interest an decreto Co-mitali , quis infamis pronuncietur ; tali enim , nisi ex consensu omnium ordinum in alijs Comitijs beneficium salui conductus dari non potest. Castrenses & Tribunalitiæ infamiæ censuræ Cancellariorum aliqua ex parte subsunt , vt si quis per fraudem & in ius legitimè non vocatus cir-cumuentus sit , beneficio Regij salui conductus comparendi coram iudi-cio & illegitimè se condemnatum fuisse , allegandi facultatem habeat : sed necesse est , vt merè , & vt vocant in contumaciam iuris processus ob-tentus sit ; nam si vel per procuratorem à se constitutum , vel per se in aliquo iuris termino comparuisse reus conuictus fuerit , terminus ille rei iudicatæ vim habet , nec subleuatione vel saluo conductu sisti infringiue potest. Itaque talia beneficia legitimè conuictis ampliùs concedi non possunt , quamuis vltimus bannitionis vel infamiæ terminus absente reo exierit , si fortè is in anterioribus iudicijs personaliter vel per procurato-rem comparuerit , ac de termino conseruato ita ei constiterit , vt eius ignorantiam legitimè opponere non possit. Habet quoque iure victus

ius

*Rescripta
subleuantia
quoruplicia
& quibus
concedenda &
quæ in omni-
bus rescriptis
diligentia ad-
hibenda.*

ius querelæ contra Procuratorem, si is sine mandato, & ut præsumitur, fraude & cum parte aduersâ factâ conspiratione, tuendum sibi eum suscepit, & per collusionem vinci se passus fuerit; & quamvis vix vnquam talis insinuatio vera esse reperiatur, subuenitur tamen eo modo iure vieto Regij rescripti subleuatione, vel in causâ criminali saluo conductu. Obseruari tamē vidi, & ipse quoque secutus sum, ut si in causâ cædis Procurator rei scrutinium in iudicio produxerit, illoque lecto reus condemnatus fuerit, perinde sit, ac si per procuratorem inscriptum comparuerit, beneficiumque salui conductus illi amplius concedi non debeat. Itaque diligenter & accuratè euoluenda & exploranda sunt munimenta processuum iuridicorum, indagandumque num aliquid in ijs lateat, ne error aliquis subrepat: nam nullâ in re sagaciores sunt iudices supremorum Tribunalium, quàm in notandis Cancellariæ Regiæ erroribus, obliti quidquid auctoritatis habent hinc ad illos deriuatum fuisse. Dantur & salui conductus Regijs subditis contra possessores Regiorum fundorum, ciuibus & oppidanis contra magistratum (quâ in re peculiare ius habent ciuitates maiores Prussiæ) dantur & in Ducali Prussiâ Nobilitati, ne Princeps vel eius vicaria potestas facto, sed iure contra eos procedat. Subditis verò Nobilium & Ecclesiasticorum, tam oppidanis, quàm glebæ adscriptis, contra dominos ne dentur salui conductus, legibus vetitum est. Interdum etiam si pars iure victa satisfactione, & tam rei principalis, quàm mulctarum legalium solutione in integrum restitui velit, huic quoque, etiamsi vetustior & præscripta bannitio fuerit, non negandum videtur subleuationis beneficium; cum veteri iure cautum sit, & quotidianâ praxi idem confirmetur, bona in perlucris obligata præscriptione amitti non posse. Abolitis vel per decretum, vel factâ inter partes compositione (quæ authenticè exhibenda & videnda est) bannitionibus, restituitur in regnū Regio rescripto bannitus, similiter & infamis, nisi cædis perpetratæ reus fuerit & proinde publicæ pœnæ obnoxius, de quâ transigere legibus prohibitum est. Priuilegia item faciendi præconis publici, quem Ministerialem vocamus, ex Cancellariâ Regia indiscriminatim dantur, non inserto eius qui creandus est nomine, & absque connotatione diei quo tale diploma editur. Vsu antiquo id inductum, cum aliàs nullæ omnino literæ ex Cancellariâ emanare debeant, nisi integris lineis & absque lacunis, in quibus deinceps aliquid inscribi possit, denique mense, die & anno quo scriptæ sunt adiecto. Ad commoditatem celerioremq; cursum eorum qui vel in priuatis Regijs negotijs, vel in publicis mittuntur, institutæ sunt subuectiones, quas Regia & nonnulla etiam Spiritualium oppida magno cum onere præstant ij qui tali vecturâ vtuntur, necesse est vt exhibeant mandatum Regium, Cancellarij aut Vice-cancellarij manu subscriptum, quale te nunquam nisi iussu Regio concessurum persuasum mihi est. Vix ad alia quàm quæ commemoravi Cancellarij manum suam admovent, oculis tamen omnia lustrare debent: ipsas etiam cita-

tiones, quamvis ab alijs visas & probatas, Comitiales quoque, ne talis error obrepat, qualem nuper accidisse vidimus, cum Episcopus criminis vis perpetratae accusatus, tanquam aliquis è plebe contra facti ordinis dignitatem & libertatem, dicaci & probrosâ dicâ proscinderetur. Scio & alia exempla. Itaque meritò Petrus Tilicius, dum Vice-Câcellariatum deponeret, gloriatus fuit, nullam vnquam etiam citationem signatam fuisse quam non viderit legeritque. De me idem confirmare possum, nunquam me redargutum fuisse, quòd aliquid me inscio Regio sigillo signatum fuerit, & certè nunquam me puduit mei iudicij, nec sedulitatis & diligentiae poenituit: semperque in promptu mihi erant rationes, si quis fortè quereretur, (neque enim qui immeritò querantur, deesse possunt,) quas opponerem, meque iure fecisse ostenderem. Magnus is labor, sed vt existimatio tuta sit, quæ etiam fidelissimis vix tutò vnquam conceditur, enitendum est, vt ei par esse possis. Commissiones ad fines inter bona tam Nobilium quàm Ecclesiasticorum & Regia, regundos; Reuisiones quibus bonorum ab vtrunque Regionum fines statuuntur; mandata item, quibus Capitanei ex lege animaduertere in bannitos iubentur, itemque ad cognoscendas appellationes, quæ à Magistratu vrbis Cracouiensis interponi solent, (quas Rex nisi Cracouiæ sit præsens iudicare non potest) deputatio iudicum, hæc & his similia manu alicuius Secretarij aut Notarij subscripta, & sigillo Regio signata è Cancellariâ eduntur; sed commissiones ad regundos fines, vt non nisi interrogato Rege extradantur, vsu receptum est. Prolixus essem, si omnia persequi vellem: puto me tamen magis notiora, quæ in vsu sunt, attigisse. Ipse vsus tibi reliqua ob oculos ponet, quæ omnia referes ad normam iuris & legum, non solum nostrarum, sed quæ ipsis pandectis Codicibusque Imperatorijs continentur, & quæ Saxonici, quæ Culmenensis iuris auctores condiderunt. Denique ad ipsos Sacrorum Canonum fontes interdum recurrendum, & ex ipsis salutaris consilij principijs consilia petenda. Id maiores nostri fecerunt, qui talibus institutis volumina legum Patriarum constare voluerunt. Riserunt hæc corrupti æui nostri tempora: sed prudentiores intelligunt, prudentissimè à maioribus nostris publicæ salutis prouisum fuisse. Illud prætereà nec sine causâ adiiciendum putaui, præter Senatorium munus incumbere Cancellarijs necessitatem quandam tuendæ Maiestatis Regiæ, & eorum iurium, quæ ad eandem Maiestatem conseruandam pertinent: si quis ea infringere voluerit, publicè & priuatim enitendum tibi censeas, vt Regiæ dignitatis defensor sis & habearis. Bonorum prætereà Regionum iuriumque contra eos, qui peruersâ legum interpretatione ea interuertere nituntur, accuratum custodem & defensorem. Liceat alijs Senatoribus, quanquam nemini id licere existimandum sit, vel auræ popularis captandæ causâ, vel certè quia nonnunquam ignorant, quantum Reipublicæ intersit Regiam conseruari dignitatem, & possessiones redditusque Regios non diminui, interdum sententiam suam flectere ad fauorem

Commissiones ad fines regundos & similes quomodo extrahenda.

Cancellarij Regiæ dignitatis defensores esse debent.

rem priuatorum , & leuitate iudicij labi ; Tu in eiusmodi Regijs causis, quæ maioris momenti fuerint , quæque patrocínio magistratus tui defendi debent, publicam sustinebis personam , ac paratus meditatufque dices sententiam. Cuius rei gratiâ si quid tale vel in iudicium vel in disceptationem Comitiales adducendum erit , tu te ab iurium Regionum defensore , quem Instigatorem appellamus , maturè admoneri curabis ; ne si incautus talia negotia tractanda susceperis, vel ignorantiae vel erroris argui possis, & serò te poeniteat, quod magnis & præcocibus ingenijs sæpè accidere videmus, dictæ sententiæ, cum Cancellariorum dicta tanquam oracula quædam excipi , & in vtramque partem notâ censoriâ signari soleant. Id verò facies magnorum Cancellariorum exemplo, quibus curæ fuit eximiæ cuiusdam prudentiæ opinionem tueri , & non solum ea quæ voluminibus legum continentur complecti , sed illa etiam quæ diuturno vsu, quem legum optimum interpretem meritò dicimus, introducta & quasi per manus ab ijs qui olim hunc magistratum gesserunt tradita sunt, constanter defendere. Pater tuus laudator semper fuit priscorum institutorum, quæ diuturno Cancellariæ vsu , dum adhuc iuuenis esset, hauserat. Errabimus & nos, si ab ijs recesserimus. Tu ea tueberis , semperque existimabis legibus antiquis virisque Rempublicam nostram seruatum iri. Tueri autem potes præsentem Reipublicæ statum, cum & illustri loco natus sis, & inter multos non sis inferior opibus, & si omnia circumspexerimus , non admodum inuidiâ præualente graueris, nihilque in præteritum reprehendendū, multa laudanda habeas. Quod si maiores respexeris , si vetera Zamoiscianæ Tarnouianæque familiæ decora intuitus fueris, magnam tibi necessitatem imponi senties, in hoc magistratu sedulò capeffendæ Reipublicæ : illa trophæa & triumphi, quos tui paterni maternique sanguinis maiores , victis Reipublicæ hostibus, gloriosè ad æternam posteritatis memoriam fixerunt gesseruntque, te ad pares pro patriâ ausus suscipiendos incitabunt , tibi que addent calcare ne vllâ excusatione, dum Regis & Patriæ salus tuam poscet opem , te tuearis, ne priuatorum negotiorum moles , ne vel ipsius vitæ discrimina te auocent à curâ & custodiâ Reipublicæ. Vides quantis viris debeas ortus & sanguinis tui initia : patrem habuisti & Cancellarij & Supremi exercituum Ducis summâ cum laude munere functum, nunquam victum, semper victorem , ad extremum vsque vitæ spatium rerum præclarè gestarum prosperitate fruentem ; eundem non magis in armis , quam in togâ , ad quam natus esse videbatur , egregium ciuem. Quanta in vno homine notitia antiquitatis ; quantæ literæ ; quanta legum non magis Patriarum quàm exterarum scientia ? idem miles acerrimus , belli dux prudentissimus, Senator grauissimus, & ad quosuis magistratus capeffendos maximè idoneus. Quid de Tarnouiâ , quæ mater tua, speculumque sanctitatis muliebris fuit , dicam ? hæc eâ familiâ orta est , quæ fœcunda fuit magnorum virorum , qui per omnia quæ monumentis maiorum

nostrorum continentur tempora belli pacisque artibus floruerunt: sed vel vnus Ioannis Comitis à Tarnow supremi exercituum pro Regno Poloniae Ducis, clarum & illustre nomen suffecerit, quod suo splendore ita domi forisque claruit, vt exteri quoque laudum ipsius celebritate adducti eum monumentis ingeniorum suorum ornandum existimarunt. Te talium familiarum illustrem surculum, quid agere, quo animo esse, quantâ contentione ad summum decus eniti oporteat, præclare tu quidem per te ipse expendis, facisque vt nemo non fateatur, te maioribus tuis esse dignissimum, & mox celebrem eorum gloriam adæquaturum. Ea quidem tua est indoles, vt etiamsi in aliâ familiâ eluxisses, tuis viribus summum decus adepturus esse videreris: vixdum iuuenis & iam iudicio Regis maximi Senator, amplissimarumque prouinciarum Praeses & Palatinus factus, ibi rudimenta ponebas futurae tuae magnitudinis, vbi alijs defuisse satisfuerit, vt non immeritò nos tum dixerimus celeriore esse virtutis tuae quàm ætatis cursum. Talis olim fuit Regis de tuâ industriâ existimatio, tale nunc postremò eiusdem accessit iudicium, & quidem omnium bonorum calculo approbatum. Quis non libenter vidit te Vice-Cancellarium renunciari? admoueri tuas opes, tuam industriam publicæ saluti, te, quem cæteri si in otio viueres felicissimum putabant, negotijs onerari? Arcent alij Principes penè à conspectu suo eos qui opibus excellunt, quorum industria eminet, suspecta illis est optimi cuiusque virtus. Te Rex optimus, verus Pater Patriæ, vltro acciuit, nec tuas opes, nec tuam dignitatem suspectam habuit, sed virtutem adamauit. Tu vicissim, prout hætenus fecisti, te totum Patriæ, cui natus es, Regi, qui te iudicio suo ornauit, Ecclesiæ, cui obsequium debes, impende. Sed ego te currentem cur moneo? rogare magis debeo, vt in optimam partem accipias monita mea, ab optimo affectu profecta; quæ si tibi grata fuisse comperero, monebo ampliùs, reprehendam quæ improbanda censuero, laudabo quæ digna commendatione existimaui, assentationis expers, verus amicus tuus.

ERRATA IULII BELLI

LAVREÆ AVSTRIACÆ SCRIPTORIS,

TAXANTVR.

ON eo animo Lauream Austriacam à Iulio Bello Iurisconsulto concinnatam, belli in Germaniâ gesti ab Anno MDCXVII. narrationem continentem, legendam susceperam, vt quidquam in eâ notarem, quod hominis à liuore & inuidiâ alieni censurâ dignum videretur: semper enim aliena minùs scrutanda rimandaque censui, permittendumque vnicuique scriptori, vt suo arbitrio tantum pro laude gentis suæ nitatur, quantum res ipsa, illi meliùs quàm nobis, qui ab aliorum narratione pendemus, nota finit. Enimvero si Auctor ille intra cancellos suscepti negotij se tenuisset, si Regni & Regis Poloniæ vel nullam mentionem fecisset, vel certè & veritatis & Regiæ dignitatis, & nominis denique Poloni, aliquam rationem sibi habendam duxisset, non solùm intacta sua maneret Laurea, verùm etiam nobis suffragantibus & tantis Ferdinandi Augusti Imperatoris rebus gestis, & bello victorijsque post hominum memoriam maximis, parto decori fauentibus, splenderet, eadem nouis illustrata triumphis: cui nos quoque nihil detractum volumus, sed quosdam falsarum narrationum næuos, qui illius obscurant nitorem, abolendos suscipimus: illud initio præfati, nostra nos tantùm agere, veritatem, vt nihil ampliùs dicam, odio obfuscatam, veriori relatione illustrare, calumnias quibus Regis & gentis nostræ dignitas perstringitur, abstergere velle, in alienâ tamen Republicâ & Historiâ curiosum esse nolle.

Video Bellum, etsi sæpè fateatur commodè & opportunè Polonos Cæsari auxilio fuisse, eosdem tamen frequentius latrocinij nomine insignire, illis cædes innocentum, incendia, populationesque oppidorum, Silesiæ Moraviæque vastitatem imputare. Ignarum denique quam gentem maledictis incessat, Cosacos Polonosque confundere. Scire equidè debuerat, Cosacos gentem quidem esse quæ Polonico imperio continetur, sed sedem domiciliumque suum in finibus Regni, Turcico, Tartarico, & aliquâ ex parte Moschouitico Imperio obiectis habere, sæpè terrâ sed frequentius mari rem gerere, furtiuis excursionibus, potissimùm ijs in quorum cōfinijs versantur Christiani nominis hostibus graues molestosque esse; si exercitu, cui pares non sunt, maioreque hostili vi vrgantur, intra vastos Borystenis (qui nobilissimus est Europæ fluuius ac inter arduas & inaccessibiles rupes multis effectis insulis, pluribus ostijs

*Cosaci quod
genus homi-
num, vbi do-
micilium ha-
beant.*

*Cosaci vide
Nisouij dicti.*

in mare Ponticum effunditur) recessus se recipere: illic tutos esse, nec fame (nam pecore & carne ferinâ piscibusque abundant) ad deditionem cogi posse, ab antiquis Græcis Nisouios, quasi Insulanos, appellatos; Scriptoribus prisceis notos; cum sæpè commemorant hoc genus hominum paruis cymbis, quarum singulæ non plures quadraginta milites capiunt, per ostia Borystenis egressum, Asiæ minoris Thraciæque littora peruagatos esse, ac excursionē factâ vrbes & oppida expilasse, ipsi Regiæ vrbi Constantinopoli non semel terrorem incussisse, quod & hisce annis aliquoties factum fuisse scimus. Id hominum genus ex varijs diuersisque nationibus, plurimum tamen Slaunicâ coaluit: interdum & Turcæ, & Tartari, Valachi, Hungarique ad eostransfugiunt; si quis capitis pœnam scelere commeruit, ex toto Polonico Slaunicoque Septentrione ex Thraciâ, Moldauiâ, Valachiâ ad tutum impunitatis asylum eò se confert. Religio omnibus vna, nempe ea quam in secessione ab Ecclesia Catholica & vniuersali Constantinopolitani Patriarchæ Schismaticis ritibus variarunt: pro eâ se mori paratos esse profitentur, nec quenquam eorum qui aliter de religione sentit ad suum admittunt consortium; Slaunicâ tantum lingua omnes loquuntur. Fidem Regi & Reipublicæ constanter semper seruarunt: cæterum quadraginta proximis istis annis, numero & fortunis quas ex Asiaticis prædis corradunt aucti, prædia quoque & domicilia in oppidis Regijs & nobilium habere cœperunt, in quibus & vxores & res pretiosiores deponerent, cumque & locorum Domini, & Regij Præfecti eos censu ac tributis grauarent, & quasi in seruitutem redigere vellent, irritati, sæpe illis rebellarunt: ita orto ex libidine & cupiditate priuatorum dissidio, aliquoties eos publicis armis & impensis coërcere opus fuit. Genus militiæ eorum potissimum pedestre, singuli sclopeto longiori & frameâ armantur; castra quæ curribus ac maioribus tormentis tam in fronte quam per latera muniunt, mobilia habent, seruatisque curruum & structæ aciei ordinibus, hostem adoriuntur, interdum, si res poscit, venientem excipiunt pugna stabili. Sed de Cosacis gestisque eorum longior esset instituendus sermo, si omnia exequi vellemus. Ad Bellum redeo, qui Polonos à Cæsare in Austriam euocatos Cosacos appellat: aliud illud militiæ genus fuit, equitum leuioris armaturæ, vsitatum nostris, maximè contra Moschos & Tartaros, agminibus in gyrum actis, pugnam nunc cedendo nunc instando ciere adsuētis. Sed in Moschouiâ ab annis viginti sex tumultu (cui se nostri spontaneâ militia impostori cuidam qui se filium Basilij Moschouiæ Ducis finxerat, operam nauantes ab initio immiscuerant) excitato, dum quisque rem strenuè gerere nititur, fuere nonnulli, qui celeri per vastum illud Septemtrionis Imperium excursu, nouâ quadam bellandi arte militem imbuerent. E quorum numero Lisouius nobilis Lithuanus, per aliquot annos non contemnendi agminis ductor, arma per totam Moschouiam nusquam fixa sede circumtulera, hostem multis damnis affecerat,

militem

militem suum prædis agendis exercuerat. Eo vitâ functo postquàm pactis cum Moschis publico nomine inducijs, omnes exercitus Regio mandato inde excedere iuberentur, Lisouiani (nam hac denominatione in memoriam Ducis sui appellari voluerunt) aliquanto licentiosius à signis discedere nolentes, in Regno versati sunt: postremò cùm multi de ijs quererentur, legeque latâ, nisi intra certum tempus arma deponerent, omnes infami proscriptione notarentur, decretum fuisset, in partes Cæsaris primùm, in Hungariam factâ irruptione, mox per Silesiam ac Morauiam Viennam vsque transgressi sunt: acciti ab ijs qui nomine Cæsaris militem inscijs Ordinibus Regni & Rege potiùs dissimulante quàm concedente ad signa cogebant. Facit eius rei mentionem Bellus dum libro primo suæ Historiæ scribit: Regem Poloniae validam militum manum Cæsari contra Bohemos submissurum fuisse, nisi Tartaricâ impressione aliò hos milites destinare coactus esset. Sed Cæsar non amplius nisi id de quo pactis inter Reges & Regna Poloniae & Bohemiae dudum cautum erat, videlicet vt si necessitas postularet liceret vtrisque in mutuis ditionibus ad suum vsum militem scribere, eumque sine signis, sine agmine, ne occasio damni daretur educere, postulare poterat. Vfus est Cæsar non sine ingenti nostro damno hoc iure, dum in Bohemiâ Austriaque bello à seditiosis impeteretur, dum ab excursionibus Hungarorum ne ipsa quidem Viennæ suburbia tuta essent, dum Cæsaris res in angusto versaretur: vsus inquam hoc iure est magis, vt dixi, dissimulante quàm permittente Rege, qui hac in re per leges Regni non nisi consensu Ordinum accedente vicinorum Principum desiderio se accommodare potest. Sed liceat nobis vel serò queri, ita ab illis quibus in Polonia militis auctorandi negotium à Cæsare mandatum erat, erratum fuisse, vt nunquam miles legitimus sed temere lectus ad signa Cæsarea cogere-
 tur, stipendia potiùs promitterentur quàm exhiberentur, Duces & Centuriones è voluntarijs prædæ spe exciti manipulos rapacium agminum, non antè in Cæsaris ditiones inducerent, quàm nudos & egentes prædis domesticis satiaffent. Sæpè ipsa cōtremuit Patria, suas exhauriri opes, infame militiæ genus ad nutum Cæsaris moueri; interea Legum seueritatem & disciplinam militarem contemni ac euerti: denique decus illud pristinum armis à Maioribus nostris partum, hoc militiæ genere pessum ire, & non immeritò sæpiùs ab ipso Laureæ Austriacæ Scriptore latrocinij nomine insigniri. Sed heus mi Belle, cur igitur toties à nobis isti latrones expetiti? cur eorum ad signa Cæsarea cogendorum non postremæ auctoritatis viris negotium demandatum? cur denique sæpè, vt tu ipse fateris, Cæsar per legatos, per literas, sibi eos submitti petijt? nempe vt latrocinio istic grassarentur, vt nullus eorum in bello vsus esset. At sanè Cæsar ipse ingenuè fatetur, semel atque iterum eorum hominum operâ salutem suam conseruatam, imperiumque assertum. Tu hæc ignoras? accipe rei gestæ seriem. Cùm, vt tu ipse non diffiteris, Cæsaris res in arcto es-

*Pacta inter
Polonia &
Bohemia re-
gna de scri-
bendo milite.*

103

sunt,

*Polonorum
militum pro
Cæsare con-
tra Hungaros
egregia facta.*

sent, Duceſque eius caſtris exuti, agrè moenibus Vienneniſibus & ſuam & Cæſaris ſalutem tuerentur, ac ingentibus copijs ex vniuerſa excitis Hungariâ Betlemius grauis eſſet Aultriæ, impuneque per eam cædibus & incendijs graſſaretur, nemo negauerit furorem impetumque ipſius fractum & reuocatum fuiſſe, excuſſione Liſouiorum in eam Hungariæ partem, quam vti Regno Poloniæ confinem Tranſylvanus grandi munierat præſidio, exercitu ſeptem millium Hungarorum Duce Racocio finibus Regni admoto. Tanto tum impetu hi, quos tu latrones vocas, vt Cæſari quem premi ſciebant gratificarentur, in Hungaros irruerunt, vt quamuis multò pauciores hoſtibus eſſent, nec ſex millium numerum explerent, protritit tamen hoſtibus, & fugato Racocio longe lateque populationem extenderint: atque eiufmodi per Hungariam ſparſerint incendia, vt ad ea extinguenda ex Caſtris Gaborianis nec imperio nec ordine ſeruato properandum Hungaris fuerit: ipſeque Gaboreus penè ab omnibus ſuis deſertus retro cedere, & Aultriam deſerere cogeretur. Erat tunc occaſio præclarioris in gratiam Cæſaris nauandæ operæ, id enim huic militi Liſouiano deſtinatum erat, amoto præſidij Racociani obice, ingenti que excitato tumultu, per ipſam perrumpere Hungariam ac Gaborem inſperato territum caſu, & fruſtra de retinendis copijs laborantem aggredi: ſed æmulatione vnus ex Ducibus qui rei militaris ignarus penè inuitis ab ijs qui priuatâ ducti ambitione, alienæ virtutis & induſtriæ decus nomini ſuo adſtruere nitebantur, obtruſus, factum eſt, vt excitatâ diſcordia, excuſſoque iugo imperij eius, qui illud ſibi arrogaue- rat retro conuerſis ſignis eò vnde progreſſi erant reuerterentur. Hæc menſe Nouembri Anno MDCXIX. acciderunt cùm Comes Altenius Cracouiæ hæreret, ac nomine Cæſaris renitentibus nobis, eiufmodi homines ſponte militiam profeſſuros ad ſigna vocaret. Ingemuit tunc Patria noſtra, attrita ſolutæ diſciplinæ militis damnis & iniurijs: benè quidem omnes cupiebamur Cæſari, à ſuis oppreſſo ſubditis, & pium bellum gerenti, ſed interim iure querebamur Cæſareos Legatos in cogen-
dis copijs excedere fines fœderibus præſcriptos: intra fines Patriæ noſtræ vexilla licentiæ erigere, noſtris infeſtos agris, ſuis parcere, militem non pecunijs ſed promiſſis auctoratum, incolarum Regni fortunis per vim ereptis veſtire, armare, & ſaginare. Itaque Rex ipſe quem ſemper Cæſari fauiſſe, & porrò fauere ſciunt omnes tot commotus ſuorum iniurijs, coactus eſt armatâ manu admota, metu eiufmodi colluuiem magis terrere, quàm ad officium reuocare: quæ verſus Sileſiæ fines aliquot agminibus itinere ſuſcepto, cùm iſdem diebus nunciaretur, Cæſarem non tantum ab hoſtibus vrgeri, ſed ob ſuſpectam Vienneniſium fidem in ſummo eſſe, ni citò ſibi ſubueniretur periculo, licet tota contra Cæſarem in armis eſſet, vnà cum adiunctis Prouincijs Bohemia, paſſimque tranſitus omnes armatis tenerentur præſidijs, illi inquam latrones fruſtra prohibentibus Cæſaris hoſtibus armis ſibi viam patefecerunt, tantum-
que

que itineris spatium quo Vienna à finibus Poloniae remota est, quinque diebus emensi, quasi diuinitus delapsi insperatum Caesari praesidium attulerunt: quam grati eo tempore hospites, testatur oratio quâ nomine Caesaris excepti fuerunt. Itaque Viennam immissi tantum terrorem ciuibus incusserunt, ut arma ponere, eaque in manus eorum quibus hoc negotium à Caesare demandatum erat tradere coacti fuerint. Tangit hanc Historiam Bellus sui Commentarij libro IV. sed ut ostendat quàm parum faueat nomini Polono satis ieiunè & perfunctoriè, quasi nihil actum fuerit eorum militum aduentu, neque Caesar in summis angustijs constitutus eorum operâ conseruatus. Pari ratione cùm Historiam victoriae ad Pragam per Bauarum de Bohemis partæ exequitur, nullam penè mentionem facit eorum, quæ à Polonis praestita fuisse constat, nempe Equitatum Hungaricum, in quo maximam spem rei bene gerendæ Bohemi collocauerant, pulsum profligatumque, huiusque victoriae initium factum, Bohemis fugâ sociorum territis, Bauaricis verò tanto facinore animis auctis. Non negat Bellus Hungaros Polonis in acie fuisse obiectos, sed ne quid laudis illis tribueret, scribere maluit Hungaros Panico potius quàm Polonico terrore motos loco cessisse. Non referam alios præclaros Lisouiorum in Bohemiâ ausus, sæpeq; eos non inuitos iussu Caesarianorum Ducum hostem aggressos, eximia militaris fortitudinis specimina edidisse, sæpè periculis consultò obiectos in ipsa ruisse pericula. Sed qualescunque illi fuerint, certè natio Polonica in vniuersum non meruerat ut sub nomine Cosacorum vel Lisouianorum à Scriptore Laureæ Austriacæ carperetur. More (inquit idem) gentis capto nouo Hungariae oppido debacchati sunt; sæuitum cæde immani etiam in foeminas & impuberes, loca ipsa Deo consecrata polluta stupris. Hiccine Polonorum mos est, ea videlicet religio & pietas, quam in hoc Septentrione soli ita retinent, ut nullis perfidiae Lutheranae facibus se inquinari vnquam siuerint, numquàm à professione Catholicae veritatis recesserint? Nec sanè perspicio cur Bellus potissimum Polonos crudelitatis & sæuitiæ crimine oneret; quasi verò vel Dampierus vel Buquoius mitiores fuerint, blandiùs cum hostibus Caesaris egerint: omnes nempe qui Caesaris stipendia merebant ad bellum, ad cædem, ad incendia, ad populationes conducti euocatiq; fuerant: is rem strenuè egisse putabatur qui plures Bohemos & eorum socios occidisset, expilasset, fortunis spoliasset, latiusque populatione extensâ Caesaris hostibus terrorem incussisset. Id cùm Poloni agerent iubente & volente Caesare se agere sciebant, cùm ceteri quoque Caesaris militares Duces exemplo ijs praeirent, & quâ parte poterant hostibus damna inferrent. Risum mihi sæpè interdum & bilem mouit, auctoris in describendis rebus ad bellum illud spectantibus inscitia; inter Archiducem Carolum & Principem Vladislauum pactionem factam fuisse de auxilijs subministrandis, quis crederet

*Ad Pragam
in conflictu
cum Bohemis
à Polonis
initium vi-
ctoria factum.*

nisi status iuris nostri ignarus? Triginta Cosacorum millia à Rege Poloniæ finibus Silesiacis admota, alibi etiam eosdem multorum millium numero vel Hungariam vel Silesiam vix ingressos cæsolque. Si à te Indica Historia Belle scriberetur, impunè tibi talia proferre liceret, nec enim quisquam nostrum eò sciscitatum proficisceretur, vtrum ea quæ narrares vera essent: nunc cum rem temporibus & penè in oculis nostris gestam fide Cæsarei Historici ad notitiam posteritatis prodis, à nobis in ijs quæ notissima sunt facilè refutari potes. Neque ego ampliùs commemorabo ea quæ tu fide tuâ in Austriâ, Bohemiâ, Moraviâ, & Silesiâ gesta fuisse asseris, neque ea quæ contra Polonos scribis magni deinceps æstimabo, nec denique expendam aliquîdne operæ isti siue Cosaci, siue latrones à Cæsare euocati Cæsari nauauerint: ad ipsam venio Poloniam, & tua in Patriam meam maledicta paucis perstringam. Inprimis autem à te peto cur tibi in mentem venerit, vt Lauream quam capiti Austriaconectere instituisti, dedecore nostro vndique conquisito augere volueris? quasi verò in solâ erretur Poloniâ, & nulla sit Respublica quæ quandoque aduerso euentu non labore. Nimiùm tuis Germanis faues, & ita in amorem Patriæ effusus es, vt cæteros floccifacere videaris: vereor ne in te id aptè dici possit quod in quendam Historicum ingeniosus scripsit Poëta: Nec malus es ciuis, nec bonus Historicus. Itaque extra Germaniæ fines egressus, quasi Rubicone superato veritatis aleam in dubium euentum ieceris, quidquid in buccam venit promiss. Anno Domini MDCXVIII. Turcarum Imperatorem Cosacorum prædis & rapinis irritatum, fœderi quod cum Rege Polono haberet renunciasse, ingentemque Turcarum exercitum adiunctis quadraginta millibus Tartarorum, in fines Poloniæ immisisse; ab his maiora hominum memoria Podoliæ arma illata, & insuper Præfectum Regionis qui cum tribus millibus militum illis se obiecerat, ita profligatum, vt omnibus amissis tribus tantum socijs comitatus fugâ euaserit. Siste stylum mi Belle, & vnde ista habeas recense, nos qui tunc in Poloniâ viximus nihil tale vidimus, nihil audiuius. Irritari à Cosacis Turcarum rabiem, eorumque fines hostiliter inuadi, non nouum, nec primùm eo anno factum: Tartaros furtiuis excursionibus prædæ ex agris qui in finibus vasti & parum culti longè lateque patent, agere propè quotidianum. Acciderat aliquid eiusmodi illo anno, vt maioribus viribus is hostis ad populationem vicinarum sibi Prouinciæ accinctus in nos incubuerit, sed in ipso Regni limine Stanislaus Zolkieuius Regni Cancellarius & exercituum Dux, castris positus ita compressit hostilem audaciam, vt non multum circumactò agmine iter vertere, & partim accepto partim illato, quod à vago ac fugituo hoste vix caueri potest damno regredi coactus fuerit. Cæterum tunc nec Prouinciæ Præfectus nec tria militum millia cæsa sunt. Idem

si veritatis violatæ argui noluiſſet Principis Vladislai in Moſchouiâ progreſſus vel ſiluiſſet vel diligentius rei geſtæ ſeriem indagafſet. Penu- riâ annonæ Principis exercitum laboraſſe. Comitijſ Mashæ (credide- rim huius nominis oppidum nullibi exiſtere) habitis noua auxilia illi de- creta fuiſſe, illum denique irrumpentibus in Poloniam Turcis & Tar- taris conſilium belli contra Moſchos gerendi deferere coactum fuiſſe: quæ omnia profectò à veritate remotiſſima ſunt. Mox libro III. Prin- cipem Vladislaum pactis cum Carolo Archiduce mutuis auxilijs Sile- ſiâ exceſſiſſe memorat; cùm eâ de re nec actum quidquam fuerit, nec agi potuerit. Eodem libro Regiam cum Senatu per literas de motibus Tranſyluanicis & Bohemicis inſtitutam deliberationem ita procul ve- ro narrat, vt planè appareat eum in alienâ & ſibi ignotâ verſari Re- publicâ. Non perſtringam omnia, vnum ſaltem ſcire cuperem; cur taceat, Carolum Archiducem Episcopum Vratiſlauienſem, tunc inge- nuè faſſum eſſe, & Episcopatum Vratiſlauienſem beneficio Regum Po- loniæ, qui olim legitimi domini totius Sileſiæ fuerunt dotatum fuiſſe, & deſenſionem iurium ſuorum ad Regem Poloniæ pertinere? Paulò poſt idem recenſet ſedecim & mox viginti millia Polonorum Duce Huma- naio in ſuperiorem Hungariam & Tranſyluaniam irruiſſe, ſed ſubdu- ctis rationibus conſtat non plures quinque millibus fuiſſe qui id facinus auſi, Ordinibus Regni minimè probantibus temerè priuato conſilio pa- cem publicam turbari. Ditrichſtemium in Poloniam cùm à Morauis in ius vocaretur tranſfugiſſe, & opem Regis imploraſſe nemo noſtrûm au- diuit. Polonos à Præfecto Caſſouienſi ad Zipſium cæſos, ad fictam belli fabulam pertineat: vt illud penè eodem folio, quaſi triginta millia Polo- norum Sileſiæ finibus imminerent, à Rege iſthic collocata, vt terrore Bo- hemos & Sileſios in fide Cæſareâ continerent. Mox idem ſcribit Regem Poloniæ quieti ſe dediſſe, & Heiducis mandaſſe ne Turcas infeſtarent. Nec memor Bellus (vt ſæpè labens memoria) quod paulò antè militaſſe ſub ſignis Humanai dixerat Polonorum ſedecim & aliàs viginti millia, li- bro IV. contrahit calculum, & non niſi ad quatuor mille redigit, qui in obſequio Humanai & Alteinani fuerant, eos ad Cæſarem opportuno & neceſſario illius tempore veniſſe, cùm fatetur agnoſcit beneficium gentis maiorem Cæſaris quàm Patriæ curam habentis. Nihil ampliùs dicam de proſperis Polonorum ſub ſignis Cæſaris ſucceſſibus, de cæde eorum in Sileſiâ & Morauîâ; vbicunque occaſio data eſt Bello Polonici nomi- nis gloriam obſcure non parcit ſtylo, pungit acriter, & à Cæſare euocatos Cæſari operam nauantes prædones latronesſque nominat. In- tereâ, inquit Bellus, contigit Magnum Moſchouiæ Ducem decedere an- no nempe MDCXX. ſed parce mi Belle, res longè aliter ſe habet. Poſt Bo- riſſium Chodunum primus in Moſchouiâ (ſi impoſtores, qui duo pari au- ſu ac felicitate ſolum illius imperij conſcenderant, excipias) imperauit

Basylius Suiscius, qui virtute nostrorum tyrannidem eiurare coactus, ac captiuus Regi Sigismundo publicè in Comitibus Varfauiensibus, nuper amplissimarum Europæ & Asiæ ditionum Regnator traditus, mox anno post in carcere vitam cum morte commutauit, cum priusquam captus esset, vniuersa Moschouia sacramento fidei Serenissimo Principi Vladislao Regio filio se obstrinxisset. Res iam in tuto esse videbatur, Principem eo Imperio potuisse potiri: neque sanè pauci rebelles qui suis rebus studebant, ac Michaëlem Fedorouicium, qui nunc vsurpat Imperium, promouebant obstitissent, ni Rex Poloniae suis potius quam filij auspicijs rem gerere maluisset: etenim periculosum videbatur iuueni adhuc Principi laxare fræna, ne imperio gentis nondum satis domitæ se, suosque in exitium daret. Itaque dum ipse Rex tardiori apparatu in Moschouiam expeditionem molitur, gens fidei non admodum tenax, Patrem in locum electi à se filij sibi dari causata, ad arma conclamat; Moschouiam Metropolim gentisque caput quæ præsidij nostris tenebatur, prius in Vrbe excitato tumultu, dein cum nostri in interiores munitiones se recepissent, strictâ cingit obsidione; quâ ultra vnius anni decursum continuatâ, nostros iam fame enectos & arces Moschouiae in deditionem recepit. Regnat iam ibi Michaël Federouicius annis fermè quindecim, neque interim quisquam qui se Moschouiae Principem dicere aliquo prætextu posset vitâ functus est, nemo Cracouiae qui Imperium Vladislao, iam pridem à Moschis adscito, sed perfidè deserto deferret, comparuit. De Marschalco Regni, quasi per eum Rex Poloniae Carnouensem in partes suas pertrahere rebellibusque Silesijs receptum & patrocinium offerre voluerit, ea quidem talis fabula est, vt ne Cæsarem quidem qui Regis nostri candorem perspectum habet fidem ei habiturum existimem. Ad describendam Polonorum in Valachiâ cædem quæ Anno MDCXX. Mense Octobri acciderat, dum se accingit Bellus, imprimis Historiam de Gratiano texit, à veritate omnino alienam, neque enim Gratianus suspitione amicitiae Polonæ in odium Turcis venerat, sed cum iuberetur, ad bellum Polonis inferendum in aduentum Turcarum commeatum parare, Prouinciasque quibus præerat ad arma cogere, detestatus impium pro Machometanis contra Christianos bellum Valachis ipsis auctoribus, & fidem se illum non deserturos dantibus, rebellionem à cæde mercatorum Turcicorum qui lassus (oppidum id vbi Principes Valachiae sedem & domicilium habere consueuerunt) negotiabantur, orsus est: ac Stanislao Zolkieuius Regni Cancellario exercitusque Generali Prefecto scripserat, se paratum esse cum vniuersâ Valachiâ in fidem & clientelam Regis Poloniae concedere. Non erat præceps Zolkieuij consilium, audiuerat à maioribus natu, nunquam prosperè cessisse Polonis Valachiae vsurpationem, ipse quoque cum propè ad septuagesimum

Gratianus
Moldauiae
Palatinus cum
totâ Molda-
uiâ in clien-
telam Regis
Poloniae se
concessurum
pollicetur.

gesimum annum accederet, multa viderat, multa legerat. Veniebat in mentem veterano & perito Duci, Turcas in proximo esse, facile Tartaros acciri posse, Valachos quos Gratianus adfore & in castra ipsius, modò Tyram fluuium transgrederetur venturos pollicebatur nihil contra Turcas ausuros, & fidem citò mutaturos: se non amplius tria millia militum sub signis habere, tantundem ex voluntarijs amicorum, quorum plerique magis fortunam eius, quàm ipsum amabant haberi posse: denique receptis in clientelam Valachis parum inde emolumenti ad Rempublicam redundaturum: cùm ea Prouincia summo discrimine è faucibus Turcicis eripienda foret, & bellum contra tam potentem hostem, cui Principes Christiani haectenùs obsistere non potuerunt, diuturnum ac inexplicabile suscipiendum. Ne tamen occasione rei benè gerendæ deesse videretur, rem ad Regem detulit. Erant in consilio Regis qui tum Varfauia agebat, nonnulli pacati viri qui suaderent extra fines quibus Regnum terminatur, non esse exercitum ducendum, sua potiùs tuenda, quàm aliena inuadenda: Gratiano, vt sæpè aliàs eiusmodi transfugis receptum sine noxâ Reipublicæ dari posse, Valachiam tam exiguis copijs occupari non tutum videri. Denique exercitum eum qui nunc sub signis est florem esse militiae Polonæ, nec temerè hosti obijciendum, ne si succubuerit, præcipuæ vires veterani exercitus succidantur. Sed cùm vnus consilij aulici princeps bellum spirans tunc quoque frustra militem haberi nisi bellum gerat differeret, potiusque arma expedienda, in hostem eundum, Valachiam hosti eripiendam, sedemque futuro bello ibi parandam suaderet, in eam sententiam scriptæ ad Zolkieuium à Rege literæ, permissum tamen eidem vt rem suo arbitrio gereret. Ille verò non ignarus suam socordiam in aulâ notari, non vltra moratus, versus fines Valachia mouit. Putares illum motæ mentis fuisse, qui cùm filium vnicum & alterum ex fratre nepotem, ambos Zolkieuios præstantis indolis iuuenes, & Stanislaum Koniecpolium generum suum militiae Campestris Præfectum, ac suum in bellis vicarium secum traheret, non tamen de augendo exercitu cogitasse, non militem suâ pecuniâ quæ illi ex amplissimis opibus suppetebat conduxisse, denique fallacibus Gratiani promissis plectum & fidei illius innixum non explorato hostilem terram intrasse. Venit & Gratianus in Castra, inuidiosas opes quas breui corraferat secum trahens, desertus à suis & exiguo domesticorum comitatu septus: simulque nuntiabatur Turcas Scanderbego summo militiae Thracicae Præfecto, & Tartaros fratre Hani Ducibus magnis in nostros effundi agminibus. Vltra sexaginta millia hostium erant; tertia pars tanti exercitus è Turcis, more suo armatis, ac bellicas maiores minoresque machinas secum trahentibus constabat: eò iam processerant nostri, vt regredi nec tutum, nec honestum esset; igitur consultantibus de rationibus expediendæ publicæ priuatæque salutis, tutissimum visum,

*Zolkieuius
Moldauiam
cum exercitu
ingressus;*

Eius cum
sexaginta
millibus
Turcarum &
Tartarorum
conflictus ad
Czoczoram.

vetus Czoczoræ munimentum, quod olim Ioannes Zamoscius dum à Tartarorum Principe ijsdem in locis premeretur, infederat, & summâ cum laude hostis conatus eluserat, occupare, ducto restauratoque vallo. Assultabat hostis interim timoremque nostris exprobrabat, illi vicissim extra munimentum productis copijs, semel atque iterum non infelici ausu cum hoste conflixerant, multos è barbaris ceciderant, sed postremò cum sinistri lateris acies productior esset, nec suis constaret numeris, in eam Turcæ facto impetu perruperunt, & se nostris immiscuerunt: turbati isthic ordines, & qui è nostris memores militaris decoris resistere ausi sunt cæsi (non plures quadringentis) cæteri intra vallum amissis aliquot signis se receperunt. Quiete vnius diei interpositâ, nam & hostes non sine ingenti damno multis è suis amissis, pluribus vulneribus debilitatis abscesserunt, iterum nostri cum appareret hosti in patienti campo resisti non posse, nec diu commeatum Castrensem si obsidionem tolerare necesse foret duraturum, consultant de modo subducendi in tutiorem locum exercitus. Erant plurimi nobiles viri in exercitu, nam præter Zolkieuios & Koniecpolium Valentinus Kalinowski Præfectus Camenecensis, Martinus Kazanowski, Samuel Korecki, Volmarus Ferensbach, Stephanus Chmielecki Potocij duo & reliqui turmarum quas partim Reipublicæ stipendio, partim suis sumptibus auctoratas ducebant Præfecti, non satis inter se concordēs & plerique Zolkieuiō infensi. Consilium illius erat per aliquot dies eludere munimentis hostis impetum, eum mox fatigatum & commeatu destitutum, prædæque magis quam pugnae avidum abscessurum: interim ex euentu se prospecturum quæ consilia deinceps capere oporteat, sibi quidem in animo esse ferro per hostem viam aperire, modò paulisper animi militum perturbati in spem & audaciam erecti fuerint. Idem ferè sentiebat Chmielecius quo nemo melius Tartaricorum stratagematum gnarus putabatur. Sed Kalinouius vir aliàs bello strenuus tunc vel fatali necessitate, vel vt Zolkieuij consilio improbato eum desertum ab omnibus hosti proderet, contradixit. Sè vnum scire, quâ parte hoste non sentiente, vniuersi securè euadere possent, fluuium Diesam qui partem castrorum ambibat, quamuis vliginosus & lutulentus sit, vno & altero loco vadabilem esse: se habere Valachos quibus transitus omnes benè noti sunt; ijs ducibus se vsurum. Fauorabili persuasione non solum Gratianum, sed & alios plerosque traxerat in suam sententiam, vt Zolkieuiō tam timidum & periculosum facinus improbanti obstreperent, moxque veluti signo dato qui salui esse vellent vt se sequerentur conclamarunt. Iam sol ad occasum vergebat, cum à conscijs per castra discurrentibus vox spargi cœpta, deserere exercitum fraude Ducum, sibi quemque consulere oportere: sic tumultu excitato vniuersi veluti panico timore consternati, ruebant eò, quò iam Kalinouius quasi noto suis vado

Persuasione
Kalinouij
multi ex Re-
gio exercitu
deserto Zol-
kieuij fugâ
sibi consulere
volunt;

vado se in flumen præcipitem iecerat. Accurrit Zolkieuius signoque quo à cæteris dignosci poterat erecto se vniuersis conspiciendum præbet, flagitiosum consilium detestatus, eos qui nondum in alteram ripam euaserant, vel aquis absorpti non fuerant, partim imperio, partim pudore à turpi fugâ reuocat, periculum præsens, in quo illi qui primi euaserant versarentur, demonstrat: & iam audiebantur gemitus eorum, qui in angustiis itinerum à Valachis præoccupatis immani cæde iugulabantur. Tanta erat in castris confusio, is tumultus, vt si hostes id scire potuissent, facili negotio ad internecionem vel omnes deleuissent; sed attoniti quoque ij, & dolum suspicati, euentum rei præstolabantur. Id conspiciens Chmielecus qui septingentos sub signis habebat per medias hostium armatus euasit acies, suis omnibus saluis, existimantibus barbaris aliquid aliud agi, & in suam perniciem clamorem tumultumque excitatum. Noctem eam insomnem egit Zolkieuius, dum timidos, dum variâ suspicione suspensos firmat, & ad meliorem spem erigit, ipse multa per se, cætera per Komecpolium exequitur. Orta lux detexit quantum exercitui virium detractum esset, nam præter eos qui in acie fortiter occubuerant circiter bis mille & quingenti in tumultu & fugâ vel flumine merfi, vel ab hoste impio trucidati numerabantur. Constat deinceps neminem eorum euasisse, cum nec pretiosiora quæ auro repensa fuissent Kalinouij & Gratiani cadauera reperiri potuerint: in castris solitudo ingens, vix duo millia militum supererant: sed in vallo lixæ & calones steterunt, reliqui extra munimentum egressi hosti quasi pugnae copiam facturi ostentabantur. Et is ferrius aliquanto compererat suo voto fauere fortunam: magis igitur quam antea adfultabat castris, vimque maiorem admouebat, sæpe elusus, sæpe victo similis abscessit. Nulla nostris via alia salutis patebat, nisi quam manu & armis aperirent. Igitur septimâ obsidionis die, relictis & igne corruptis impedimentis, armati extra vallum egressi in conspectum hostium venerunt, densâ acie, nec vsquam hosti opportunâ, & vbi is propius copias admouebat sclopetorum ictibus arcebatur. Per aliquot dies frustra assultu hostis aciem rumpere voluerat, multos è suis amiserat, postremo cum iam reducere copias vellet, iamque in tuto ad ipsos Regni fines nostri se esse existimarent, à lixis & mancipijs ingens in castris orta est seditio: verebantur ij ne in tumultu ad Czechoram rerum direptarum ratio ab illis repeteretur, & fortè aliquis ex Ducibus id parum opportunè minatus fuerat. Non deerant hostium in castris exploratores, qui confusas res, alios fugere, alios turbare, neminem imperio contineri nuntiarent. Scitum est vulgatumque sæpius, multos à paucis vinci posse; fama fert non nisi quadringentos Tartaros tunc irruisse; qui beneficio noctis vsi palantes dispersosque ad libitum cæciderunt, præcipuos quosque captiuarunt. Zolkieuius cum

Sed à Valachis cassim fugâ, alij à Zolkieuioreuocati.

Id inscio hoste accidit.

Exercitus Polonicus ad summas reductus angustias, instructâ acie ad fines Poloniae contendebat.

*Seditionem
in exercitu
calones exci-
tant, quâ ho-
stes vñ nostros
prosligarunt,
cæsus & ipse
Zolkienius.*

nec fugere honestum putaret, nec in manus hostium venire vellet, ver-
so in hostem vultu, & ignoratus quis esset, pugnans, aliquot acceptis
lethalibus vulneribus occubuit, cum maior pars militum quibus vita
decore militari fuit potior, fugâ euassisset. Hæc est clades illa quâ ma-
iores nostri nunquam maiorem acceperunt, non quod, vt Bellus re-
fert, viginti millia militum perierint, cum etiam si captiui ad numerum
cæsorum adijciuntur, plures tribus millibus non occubuerint, sed quia
alter è Ducibus cæsus, alter captus, & flos nobilitatis, ac veteranæ mi-
litæ valdè succisus fuerit, denique tantum auri argentiq̃ue in redimen-
dis captiuis expensum, quantum magno aliquo bello parando satis es-
set. Inter cæsos, inquit Bellus, ipsius Magni Cancellarij filius fuit. Za-
moscius quidem Cancellarius decimo quinto ante acceptam eam cla-
dem anno obierat, vnico relicto filio, qui in omnibus Patri simillimus,
non solum viuit, sed etiam virtute propriâ ad paternum decus capef-
sendum viam sibi patefecit: iuuenis adhuc Senatoriâ dignitate iudicio
Regio ornatus, & deinceps Regni Procancellarius renunciatus. Nar-
rat deinceps Bellus, paulò antè (dicere debuisset paulò post) Regem Po-
loniæ Comitia Regni Varfauia habuisse. Quæ in ijs ad consultandum
proposita fuerint mendosè recenset, vt & illum nefarij parricidij quo
Regis caput à motæ mentis homine appetitum fuit, conatum, multis
farcit fabulis. Vratislauia originem refert auctor ad Vratislauum primum
Silesiæ Ducem. Perstringit huius Scriptoris oculorum aciem, Poloni-
ci nominis memoria. Vratislauum nescio quem fingit Vratislauia condi-
torem Polonum, sed eum supremum fuisse Poloniæ (cuius nomine &
Silesia cum alijs latè patentibus Prouincijs continebatur) Monarcham
non asserit; fatetur tamen olim (dicere debuerat semper) Silesiam fuis-
se iuris Polonici. Addo ego iniquissimo iure à Regno auulsam domus
Lucemburgicæ, quæ in Bohemiâ eo tempore regnabat, sed præcipuè
Ioannis Regis & Caroli IV. Imperatoris eius filij, astu deceptis Ducibus,
& callidè eò inductis vt crescentem Vladislai Loëticij Regis Poloniæ
Patruelis sui gloriam, secessione ab Imperio Polonico imminuerent, se-
que domui Lucemburgicæ subijcerent. Sed hac de re alij vberius. Re-
gem Poloniæ à Cæsare viginti quatuor millia militum auxilij nomine
contra Turcas petijisse firmat Bellus libro V. Commentarij sui. Sed ad
propiora veniamus, non tuum est Belle magnitudinem belli & periculi
quod non magis Regno Poloniæ quàm Reipublicæ vniuersæ Chri-
stianæ Anno MDCXXI. à Turcis imminebat, ne dicam describere, sed
etiam animo comprehendere. Repete, si vis, acta superioris æui, in-
uenies quotiescunque Turcarum Imperator, ex eo tempore ex quo in
Europam pedem intulit, contra Christianos in acie præsens stetit toties
cæsos exercitus, prouincias vel munitissimas arces amissas fuisse. Si-
gismundus Romanorum Imperator idemq̃ue Hungariæ & Bohemiæ
Rex,

*Semper im-
prosperè Prin-
cipes Chri-
stiani cum
Turcis bella
gesserunt.*

Rex, quamuis propè vniuersam Germaniam accito etiam Ioanne Burgundiae Duce in armis haberet, adeò tamen infelicitè in campis Nicopolensibus cum hoc hoste pugnavit, ut vniuerso amisso exercitu, ac Duce Burgundiae capto, vix ipse exigua cymba euaserit. Vladislao nostro ad Varnam contra Amurathem decertanti, nec inuicti animi robur, nec plurimae de Turcis partae victoriae suffragatae sunt, quominus aduersae fortunae succumberet, & velut innocens victima ad aram caesa saeuientis hostis impetum quo ad extinguendum nomen Christianum ferebatur moraretur. Pari fato occubuit Ludouicus noster ad Mochacium, qui fiducia consanguineorum, impar certamen cum potentissimo hoste susceperat, ac ab eis desertus, à suis verò (liceat vera fateri) proditus fatali Hungariae occasu concidit. Vos ipsi imperante Rudolpho Secundo Machometi Tertio Agriam oppugnanti & expugnanti obuiam iuistis, bini Imperatorij exercitus, Germaniae Bohemiaeque roborae: Duce Maximiliano Archiduce vniuersa Hungaria, ac Sigismundus Batthoræus cum copijs Transylvanicis sub signis erant: victi hostes per vniuersam Germaniam nunciabantur; interim Agria munitissima arx amissa, Maximilianus castris exutus, amissis impedimentis aegrè saluus euasit. Non exprobrandi causâ hæc à me commemorantur, sed tamen unicuique æstimanti periculi magnitudinem faciliè apparebit cum maiori potentiâ quàm vsquam aliàs Christiani oppugnati fuerimus, cum maximi Turcarum Tartarorumque Imperatores, ad delendum euertendumque funditus Regnum Poloniae, triennali apparatu Asiae Europaeque militaria agmina finibus nostris admouerint, cum nos ipsi & superioris anni clade perculsi, & tunc ab omnibus socijs destituti, à Sueco etiam foederato barbarorum amico oppugnati fuerimus, nos primos diuino fretos auxilio docuisse, eum hostem vinci, illius audaciae frænum obduci, crudelissimum impetum cohiberi posse: nihil ille eorum obtinuit quæ voluit, ne vnus palmi spatium ex agro nostro decerpset, & qui antea victis condiciones dare solebat, eas victo similis, caesis è suo exercitu plus quàm sexaginta millibus accepit: denique qui neminem nisi fugatum victumque in acie videre assueuerat, ipse nostris arma tenentibus primus ex acie cedere coactus est. Condiciones in speciem magis scriptae, neque tamen quidquam in ijs adiectum quod veteribus pactis non contineretur, vel barbaro hosti ad votum cederet. Denique is exitus eius belli fuit, ut Turcae eam expeditionem exosi, auctores eius grauissimis poenis multauerint, Osmanum ipsum Imperatorem Regno deiectum primâ nec antea vnquam audita seditione mactauerint. Hoc decus, ea gloria Deo duce, Sigismundo III. & Vladislao eius filio ac genti Poloniae feliciter obtigit: hanc tu, sed frustra tuis falsis relationibus obsecurare nisus es: sed etiam si Septentrio noster non tam illustribus abundet

*Primi Polani
Turcas vinci
posse ostendunt.*

*Turcae odio
infausta in
Polonos expeditionis
Osmanum
Imperatorem interfecerunt.*

*Feudum
Prussicum
extinctum
bis, iteratò ad
Electores
Brandebur-
genses trans-
latum à Si-
gismundo
Tertio.*

abundet Scriptoribus, fama tamen ipsa seræ posteritati tradet, quantum nos eo bello de vniuersâ Christianâ Republicâ meruerimus, quantum-que ij nobis debeant, qui si nos occubuissemus nostrâ casuri erant ruina. Viuet perpetuò (etiâ si obganniat inuidia) eius rei memoria, atque clarescet sæclis innumerabilibus. Deinceps leuiter & ieiunè attingit Bellus insigne Regium beneficium, quo Rex & Regnum Poloniæ Georgium Vilhelmum Marchionem Brandeburgensem hoc anno ornauit. Poterat sanè si non tantoperè gentis Poloniæ dignitate offenderetur, altius repetere originem Feudi Prussici, iam secundò, cum prius à Sigismundo Primo domui Brandeburgicæ collatum extinctum esset, ad Electoralem domum liberalitate Sigismundi Tertij translaturum: poterat meminisse & conditionum quibus Electoralis domus genti nostræ obstricta est, & quo splendore Elector ipse priusquam Varsauiam ingrederetur, à Rege exceptus fuerit, cum non quingenti Cosaci, vt ineptè Bellus refert (nec enim aula Regis Poloniæ è Cosacis constat) sed bis mille splendidissimorum Equitum per turmas diuisa agmina, totidem pedites, Rex cum Senatu extra Vrbem obuiam progressus Electorem in campo salutarit exceperitque. De pactorum cum Turca sancitorum conditionibus melius siluisses, quàm vt apparet, ignarus quid ipsis contineretur multa de tuo sensu adiecisses. Quæ de actis cum Rex Poloniæ Gedani Anno MDCXXIII. esset scribit, ponamus nonnulla ab eo verè dici; illud sanè vix credi potest, Regem eâ Maiestate, eâ ætate, eâ in omni vitâ modestiâ, choreas duxisse saltantemque in publico se spectandum præbuisse, credat Iudæus apellæ, non ego. Sed si indulserit aliquantisper huic honestæ oblectationi Princeps multis oneratus curis, ideòne id Commentarijs tuis inferere debueras quasi nihil aliud esset in quo stylum exerceres? sed sicco (quod aiunt) pedetranis virtutes, imitamenta vitiorum in publicum proditis. Multa prætereo in quibus admoneri posset Bellus ne alienæ messi falcem imponat, ne bellis à nostris gestis sinistra relatione detrahat. Non ille nos æstimauit quales sumus, quid possimus, quantum & quam ob causam de nobis Suecus aliquid abraferit, quàm longè ab eo distet, vt potentissimi Regni opes eius nefarijs ausis succumbant. Nescit, vt video, Bellus latè patere Regnum Poloniæ; Tartariam Cracouiâ centum quinquaginta Germanicis miliaribus distare: coarctat ille hos terminos, & Tartaros viginti miliaria intra fines Regni progressos quindecim tantum à Cracouiâ miliaribus abfuisse narrat. Ad pacem cum Sueco constituendam non alio fine mentem flexeramus, nisi vt exemplo maiorum cum barbaris potius, quàm cum Christianis bellando arma exerceremus: pactæ erant annuæ induciæ volente etiam Rege, de perpetuæ pacis conditionibus tractatus suscipi debuerant. Sederat quispiam qui ostenderet non benè consuli Domui Austriacæ, si Suecus arma quæ in Liuoniâ tunc habebat, in Germaniam

niam transferret, seque cum Cæsaris hostibus coniungeret: aliud proinde suadebat, vicitque hæc sententia. quare nobis acceptum ferre debet Austriaca Laurea quod tam diu Suecum, ne cum cæteris Cæsaris hostibus socialia arma coniungeret, distinuerimus. Carptim percurrimus vanitates Belli, qualis illa; Arnoldinum conscribendorum in Polonia militum causâ à Cæsare ad Regem missum. Polonos in Valachiâ à Bethlehemo victos cæsosque. Ducatus in Silesiâ Oppoliensem & Ratiborensem cū comitatu Glacensi iuniori Poloniae Principi in feudum à Cæsare collatos. Graues & asperas condiciones eidem Principi dum in Episcopum Vratislaviensem eligeretur à Capitulo latas præscriptasque fuisse. Vnum Cosacum ex iis quos Solinscius in Silesiâ astu concidit, viginti auri myriades pro suâ vitâ obtulisse, apud reliquos ducenta aureorum millia reperta, alios Cosacos à Tartaris Turcis proditos cæsosque. Hæc & alia cur Austriacæ Laureæ cū multis sint referta mendaciis inseruerit, mirum meritò videri debet. Leuiora hæc & silentio transmittenda. Illud quod suauiter & cum quodam gustu refert Bellus; Mense Martio Anno M. DC. XXVI. magnam Polonorum stragem à Suecis editam fuisse; Ducem quoque periisse; sex mille equos, sexcentos currus, opulentam prædam abductam. Sed quis ille Dux? quasi ignota hætenus fuerint eorum qui exercitui apud nos præfuerunt, nomina. At ego ingenuè & constanter assero, nullum isthic Ducem Polonum, vix quemquam è Polonis militem fuisse. Ioannes Sapieha è Lithuanis Proceribus non amplius bis mille equites peditesque sub signis habebat. cum his gloriolæ captandæ causâ propius ad ea loca quæ ab hoste tenebantur accesserat, incautè & non exploratis insidiis confederat. Notum id erat hosti, qui per sylvas & niues eluctatus semisopitos inuasit dissipauitque: nec tamen Dux ipse (vt Bellus ait) nec quisquam è nobilioribus cæsus, aut captus, nec equi aut currus intercepti: fugâ turpi vniuersa ea Lithuanorum manus eò se subduxit quò hosti aditus amplius non patebat, & si iis qui metu perterriti flagitiosam fugam consciuerant, mens non læua fuisset, hostis in ipso victoriæ ardore ad internecionem deleri potuisset. Nulla isthic interuenit proditio, nec quisquam ex Senatoribus eo nomine infimulatus. & Rigeneses quinto ab eo tempore anno iam erant in potestate hostis, qui tamen ob prodicionem pœnas luisse, auctore Bello, dicuntur. Transit deinceps Bellus cum Sueco in Prussiam, eaque vt ab hoste occupata fuerit, paucis perstringit: vno verbo dicere potuisset nullam aliam machinam admotam fuisse, nisi fraudem, & eorum qui in præsidiis erant prodicionem. Tuta erant littora Prussiae, si portus Pilauiensis melius custoditus, si Suecus Electori Brandenburgico affinitate coniunctus, si non à Germanis eiusdem cum Sueco religionis ea ora habitata fuisset. Patuit Sueco Pilauia, patuit Elbinga, patuit Mariæburgum vbique à ciuibus Hæreticis libenter exceptus. Quid multa? intra dies duodecim plura munitissima oppida vix quoquam resistente in suam redegit potestatem. Quod si

fides

fides eorum qui præfidiis præerant non tam adeò hosti fauens fuisset, vel in capiendo Pilaiensi portu, vel in Elbingâ aut Mariæburgo expugnando, multum illi sudandum fuisset. Nec proditores eâ exultatione uti possunt, quasi de subsidio desperassent, nam & Prussica Nobilitas intra vnum mensem in armis erat, & Rex celeriter actò delectu, magno animo hosti obuiam iuit : captam itaque Elbingam dicere nefas esto, proditam ut & alias arces concedo. Quæ deinceps subsequuta sunt, quidue hostis egerit, ut nostri illi obstiterint, ut variâ fortunâ bellum ductum fuerit, cæsi hinc & inde multi, sæpè Suecus periculosè infestatus, bis corpore plumbeam glandem exceperit, aliquoties penè è manibus Polonorum euaserit, non est huius loci narrare. Nusquam alibi quàm in bello fortuna suum exercet lusum : non eo inficias nos quoque toto triennio variè iactatos fuisse : si quis causam scire velit cur non iis viribus quas per alias occasiones exercere consueuimus, huic hosti restiterimus, hanc ego assigno : inuitis plerisque Ordinibus Regni id bellum gestum fuisse, nunquam consentientibus omnium voluntatibus decreta subsidia, Duces belli lectos, qui à Germanicis, iisque Hæreticis penderent consiliis, sæpè desidîâ, sæpiùs perfidiâ laboratum, multæ occasiones rei benè gerendæ intermissæ. In vniuersum tamen rebus consideratis non rectè existimat, si quis credit solidam bellicæ virtutis gloriam ex hoc bello Suecum decerpisse : cæsus & in deditiōnem acceptus ad Hamersteinum vniuersus eius exercitus; signa peditum equitumque propè triginta relata : Strefelius & Teifelius capti & in triumpho ostentati : Gustauus ipse ad Meum primo assultu ita repulsus, ut ferè nando ad naues in Viistulâ euaserit ; ad Dirschauiam sclopeto ictus in conflictu : ad Margeburgum eius prætoria cohors profligata; Baudisius & complures alij capti : supra mille quingentos cæsi; postremò ad Graudentum cum vniuersæ eius copiæ in fugam actæ fuissent, adeò ipse in periculo fuit, ut multos ictus corpore exceperit, bis prehensus, toties è manibus elapsus, ad extremum amissis omnibus impedimentis, bellicoque quem secum habebat apparatu, trepidus euaserit. Non propterea hæc à me dicuntur quasi eo bello parem quam olim Maiores nostri ex hostibus referre soliti fuerant gloriam nomini nostro pepererimus, multa sunt quæ culpari possunt, nec faciliè excusari queunt : quanquam non adeò difficilis adiici posset excusatio, neque enim, ut antè dixi, concordiam omnium sententiâ hoc bellum gerebatur, nec vires belli hosti pares suppeditabantur ; maximè quòd ille talia loca infederit, quæ non nisi numeroso peditatu adiri expugnarique possent : in quibus ita hæsit, ut nunquam in aciem, apertosque campos prodire, numquam pugnae copiam facere voluerit, carptim & per opportunas quas captabat occasiones, extra fossas progressus nostros infestavit. Auget quidem numerum militum nostrorum Bellus, ut eâ re nostrum augeat dedecus, ut cum in oppugnatione Pucensi ex vniuerso Polonico exercitu decem millia à Suecis trucidata fuisse refert ; sed uti aliàs, hinc quoque

quoque multum à vero aberrat. Vniuersum Pucense præsidium octingenti erant milites à Sueco impositi, ij ne excurrere & impunè grassari possent, iussu Koniecpolij Lanckoronscius cum mille ducentis maiori ex parte peditibus, prope ipsum oppidum hyberna struxit castra: inde sperabatur Suecos si ab excursionibus & prædis agendis arcerentur fame ad deditionem cogi posse: euentus spei respondit, nam cum milites Suetici hyberno tempore mari sibi commeatum submitti non posse viderent, & extra munitionem pedem efferre non possent, quarto ex quo intra munimenta compulsi erant mense, vitam pacti, traditis transfugis & ijs qui auctores erant oppidi Sueco prodendi inde excesserunt. De tot millibus Polonorum cæsis, qui fuerint, & à quo cæsi dispiciat deinceps Bellus, & falsas res pro veris narrare desinat. Sed pergit, & Regem re malè gestâ Dantiscum profectum, mox nescio ad quod Sauium, nam eius nominis nullum isthic extat oppidum, nullus locus, copias recensuisse, & triginta millia in ijs numerasse audacter asserit, credo vt ficto tanto numero, parum cōtra Sueticum exercitum nostros potuisse ostendat. Comitia Torunensia sine aliquo decreto subsidio soluta fuisse, & rem ad proxima quæ Varſauia, auctore Bello, tertio post mense indicta erant reiectam fuisse narrat, & nullâ habita temporis ratione ad circumforaneos rumores Historiæ Cæsareæ dignitatem accommodat, vt magis rumigerulus quàm Historicus dici mereatur. Tale illud est quod initio Lib. XII. narrat mille quingentos pedites in maiori Insulâ cæsos, Regem Regni (belli dicere debuisset) administrationem Koniecpolio demandasse, ad Vormitum, ad Vendam (propè septuaginta magnis milliaribus hæc oppida ab inuicem distant) à Suecis feliciter, idque successiue penè intra spatium vnus septimanæ rem gestam, & vtroque cæsos Polonos, eosdem ad Puckum magnam accepisse cladem, obsidionemque soluere coactos. Comitia Anno M. DC. XVII. Mense Februario Varſauia celebrata fuisse. Si ad numeros veritatis hæc examinare velimus, reperiemus omnia aliter facta, nec semper, vt ille prodit, prosperos Suecis fuisse successus, sæpè aduersam quoque expertos fortunam, & quod rei caput est, dum malam tuentur causam, dum iniusto & nefario conatu aliena inuadunt, non bellicæ virtutis famam, sed latrocinantis militiæ infamiam, iudicio seræ posteritatis relatu-ros.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

I
fe
ef
o
la
lo
ri
ft
in
n
fo
fe
ill
a
ft
fa
a
&

STANISLAI
 LVBIENSKI
 EPISCOPI PLOCENSIS
 OPERVM POSTHVMORVM
 PARS SECVNDA.

MONITA

DE EPISCOPATV

RECTE GERENDO.

QUOD ad Episcopale munus vocantur, eos summâ opem
 niti oportet, ut & functionis eius magnitudinem, & 1
 suas vires diligenter expendant. Rectè enim ij existimant,
 qui huius dignitatis amplitudinem & potestatem humanâ voce
 explicari non posse censent. Diuinum est quod suscipiunt, arduum
 & difficile, quod se effecturos profitentur. Eorum est Dei in terris obire
 vices, curare & Episcopale munus quale & quantum sit.
 efficere, ne quis eorum, qui illorum fidei commissi fuerint, pereat;
 ut omnes rectam & Orthodoxæ fidei, & Christianarum virtutum, quæ
 solæ hoc nomine ritè censentur, normam teneant, denique ut sicut
 in cælo, sic in terra fiat voluntas Dei, nomenque ipsius sanctissimum
 honorificetur. Et muneris quidem istius rectè obeundi rationes
 satis sacris institutis præscriptæ sunt, neque necesse foret aliunde
 eas petere, si sedulò incubuerimus ijs non tam euoluendis, quàm
 opere exequendis: sed nescio cur ea magis animo obuersionem
 quàm ipsi ab alijs accepta, non solum ad mentem, sed ad calamus
 etiam reuocauerimus. Quod te & fecisse, & facere scio. Ita enim
 simul ac munus Episcopale suscepisti, ad illud ritè gerendum
 animum te adiecisse video, ut omnes diurnas nocturnasque
 horas ei solitudini impendendas ducas. Testis ego sum eius
 studij tui, quod ne alios quidem latet, biennio isto, ex quo Episcopus
 factus es, vniuersam lustrasti Diocesim, nullus remotus locus,
 nullus adeò abstrusus angulus, quem non inspexeris, salutaribusque
 monitis & institutis non correxeris. Neque id in laudem tuam à me dictum
Matth. 6. 11.
2
Sedulitas in visitandâ Diœcesi sua Matthei Lubienki tunc Episcopi Chelmeni.

3

quisquā existimet, vera quidem illa & solida est gloria, quæ ex rectè factis petitur, sed eam alij suspiciant, narrentque: mihi, qui me, te alterum esse volo, parciùs de tuis virtutibus dicendū est. Satis inuidiæ, nescio an merito nostro vtrique nostrum incumbit: minùs æquo animo ferre videntur plerique, duos fratres nouo & hætenùs in Poloniâ vix audito exemplo, Episcopos & Senatores esse; nec desunt, qui initia fortunarum nostrarum accuratiùs inspiciant, nosque nimium creuisse tacitâ indignatione mustitent: ignari videlicet quæ rationes nostrorum incrementorum fuerint, quibus laboribus, & quanto tempore, totâ ferè ætate in obsequiis Ecclesiæ & Reipublicæ actâ, quidquid id est quod nobis inuidetur, parauerimus. Sed sinamus eos suo indulgere genio, cum è contra non desint Principes, Senatus, quibus aliquando in publicis functionibus nostra qualiscunque industria placuit. de fide quidem nostrâ nullas vnquam vel questus fuit, vel dubitauit: vtriusque nostrum, postquam priuatâ optimorum parentum cura, studiorum occupationibus perfuncti sumus, institutio domestica Matthiæ Pstroconij auunculi nostri disciplinâ formata est; qui vir qualis quantūve fuerit, faceffat modò alienæ virtutis pessima æstimatrix inuidia, vel futura ætas fatebitur. quanquam & multi viri graues, eo iam vitâ functo, quando liberum & suspitione adulationis solutum est vniuscuiusque iudicium, satis luculentum dederunt virtuti eius testimonium. Et ne alios recenseam, suffecerit Regis nostri Sigismundi III. censura, qui tantum solet tribuere Pstroconio, vt & Senatorem illum prudentem, & optimum Episcopum fuisse confirmet, plurimumque & virtutis & meritorum eius memoriâ delectetur, tantique illum faciat, vt & nos sanè libenter fateamur, plurimum Regiæ gratiæ nobis Pstroconij nomine accreuisse, facilioreſque ad honores liberalitatēque Principis aditus, nos eo titulo, quòd ex eius institutione prodierimus, habuisse. Petrus Tylicki Episcopus Crac. quamuis olim Pstroconio ex æmulatione partium parum æquus, vitâ functum non alio nomine nisi religiosissimum sacerdotem, optimum Episcopum, eum appellare solebat. Stanislaus Zolkieuius supremus Regni Cancellarius, Exercituumque Capitaneus, cuius virtuti ne aduersa quidem fata quidquam detrahare potuerunt, Cassandram Polonicam Pstroconium appellabat, quòd prudentissima illius consilia, & verissimæ de rebus futuris coniecturæ minùs æquis auribus acciperentur, parumque, vt in corruptâ Reipubl. euenire solet, efficaces essent. Sed Pstroconius, vt probè nosti, nostris etiam scriptis ab inuidiæ morsu & obliuione vindicatus est. Cæterum ita totius vitæ studiorumque illius rationes accommodatæ fuerunt, vt nihil spectasse vnquam aliud, nihil cogitatione complecti existimari potuerit, nisi, cui materno voto puer sacratus dicatusque fuit, sacerdotium. Et quamuis optimo & ingenio & iudicio pollenti, non deesset variarum rerum notitia, eâ tamen potissimum excellere contendebat eruditione, quæ ad ritè sacerdotalis Episcopalisque functionis munus

4
Matthias
Pstroconius
quantus vir
in Ecclesiâ &
in Repub.

5
De eodem iudicio Sigismundi
Tertij Regis
Poloniæ;

Petri Tylicki
Episcopi
Crac. & Stanislaus
Zolkieuij Cancellarij
Regni Pol.

6
Matthiæ
Pstroconij
studium sacerdotio
accommodatū.

nus obeundum maximè esset idonea. Itaque adolescens eos & in celeberrimâ Cracouien. Academiâ ingenij sui formatores ac magistros delegerat, qui non minùs pij quàm eruditi essent; & Romæ, posthabitis alijs occupationibus, soli sacrorum Canonum studio acquiescebat. A Stanislao Karnkouio Archiepiscopo Gnesnensi postea euocatus, & Ecclesiasticis functionibus admotus, nullâ alia re magis optimo Principi & sacrorum Præsidi placuit, quàm quòd videret eum doctum, prudentem, piumque esse sacerdotem; idoneum, qui arduum quodvis in Ecclesiâ munus obeundum susciperet. Talis in aula Regiâ, ad quam à Ioanne Tarnouio Regni Procancellario necessario suo, vocatus fuit, de eo fuit opinio, omnes vti virum sacris addictum, ab omni labe immunem pudicumque suspiciebant. Testis & ego sum, sæpè illum cum curis publicis distineretur questum fuisse, quòd non potius sacerdotij munia obiret, quòdque ijs magis occupationibus, quæ ad curam Reipublicæ pertinerent, quàm sacris Sacrificijs vacare cogeretur. Quanquam ille nullis vnquam arduis etiam occupationibus impediri potuit, vt non plus temporis sacris functionibus, colendæque & exercendæ pietati impenderet: sciebat optimè meliores secernere horas, quas sacris orationibus & sacrificijs, cæteris solutus curis, tribueret. Vacabat sæpè sacris etiam lectionibus, ac inter alios Diuinarum rerum interpretes, potissimum delectabatur aurei oris lacteo fonte D. Ioannis Chrysostomi eloquio, eius laudatos ab omnibus de Sacerdotio libros, nocturnâ diurnaque versabat manu, tantumque illius assiduâ lectitatione profecerat, vt quotiescunque vel in publico, vel in priuato colloquio, de Sacerdotio sermo incidere, Pstroconius Chrysostomi ore loqui videretur: parcius quidem dum adhuc in aulâ esset, hac de re miscebat sermonem; sed renunciatus Episcopus Præmysliensis quòd me & te iam tum probè Regi notos, & in Reipublicæ negotijs aliquot annis, sub disciplinâ Pstroconij & Tarnouij versatos, secum duxerat, cæteris alijs postpositis curis, in eam solam incubuit, vt iniunctum susceptumque Episcopale munus rectè obiret, atque ita curandæ subditorum salutis ritè incumberet, ne suæ deesset. Multa ille sæpè nobiscum hac de re contulit; sed ego habitum ab illo Brzozouia sermonem, cum memoriæ, quæ tum tenax erat, mandauissem, dandum hoc putavi & nomini illius, & nostro fraterno amorì, vt cum ambo, quod ille futurum dixerat, ad gerendos Episcopatus vocaremur, illius dicta & salutaria monita scripto comprehensa, tibi in memoriam reuocarem. Meminisse autem te arbitror, cum primùm ad Diocesim accessisset, & Brzozouium, quod oppidum est ditionis & iurisdictionis Episcopi Præmysliensis venisset, statimque Lublinum, quòd ad corrigenda Patriæ iura eorum periti, Comitiorum auctoritate lecti, conuenturi erant, quod ipse quoque ex eorum esset numero, ire cogeretur: ex suscepto itinere, quòd Lublinum hoc tempore de peste suspectum esset, reuersum, quasi in quodam portu ex periculosa tempestatis

Eiusdem adolescentie institutio.

Primum à Stanislao Karnkouio Archiepiscopo Gnesnensi;

Deinde à Ioanne Tarnouio Vice-cancellario Regni in aulam Regiam euocatus.

*7
Libri Diui Chrysostomi de Sacerdotio quam illi familiares.*

*8
Eius iam Episcopi Præmysliensis frequens de Episcopatu sermo à Stanislao Lubienio scripto comprehensus.*

Annus Chri-
sti 1601.

iactatione collectum, coepisse seriò secum expendere muneris Episcopà-
lis dignitatem, dignitatiq̃ue adhaerentia onera. Annus is erat sexcentesi-
mus primus supra millesimum, isq̃ue in exitu, cùm ego tum grauissimo
menfe Nouembri oppressus catarrho, oculis annuo morbo lippientibus
admodùm laborarem. Cupiebat eo tempore Pstroconius adire Cathe-
dram suam, & initia Episcopatus sui feliciter auspicari; sed cùm Præmyf-
lia ob suspicionem pestis vitaretur, ille interim dum ea lues defæuijt,
vnius mensis otium nactus, ad piam laboris qui impendebat meditatio-
nem conuersus, vt plerumque solebat tempora bonis conatibus impen-
dere, sic hoc quoque ita transegit, vt fructum secreti sui nobiscum com-
municare vellet. Vtroque itaque nostrum accersito, ita incipit:

Non ego vos arctâ sanguinis necessitudine mihi coniunctos idcirco
legi, curarumq̃ue mearum socios esse volui, vt tantum vestrâ vterer ope-
râ, longè aliud est quodp̃ rospicio & auguror, neque me, vt probè
nostis, mea fallunt auguria: sæpè enim, vt scitis, dixi vobis, tum cùm
adhuc spes parua esset, me in Collegium Episcoporum cooptatum iri.

Iuueni mihi admodùm, cùm de vitæ statu ineundo solida agitare con-
silia, sororem meam, quæ intra pubertatis annos, non sine sanctitatis
opinione, è viuis excessit, in somnis visam, eamq̃ue non solùm quod vi-
tæ genus legerem monuisse, meq̃ue & Sacerdotem & Episcopum futu-
rum prædixisse; verùm etiam, quod hætenùs vos celauì, & à vobis si-
lentio celatum esse volo, Episcopatum Præmyliensem non esse supre-
mum dignitatis, quem fata mihi destinant gradum: ad aulam mox re-
uocabor, Vice-cancellarius & Cancellarius Regni futurus; cumq̃ue
vtrouque hoc Magistratu difficillimo Regis & Reipubl. tempore (ciuili
parricidialiq̃ue bello arsuram Patriam scitote) non sine laude perfunctus
fuero, in ipso ad eum locum, qui meritis meis debebitur ingressu, hæ-
surum me suspicor, & vereor ne cursus vitæ meæ idem sit, qui & aulica-
rum functionum. Aliam, vt video, quietem spondent mihi fata: nihil
quidem temerè affirmare ausim, sed nescio quid portendit subitus, nec
sine meo horrore sororis, posteaquam hæc, quæ dixi, mihi ostendisset,
à me discessus: statuât sanè de me Deus quidquid voluerit: ego me vi-
tamq̃ue meam ad nutum ipsius ita componam, vt nec viuere tædiosum

10

mihi sit futurum, nec mori formidolosum. Sed ad vos redeo, auguror,
inquam, vos, posteaquam ad maturiorem ætatem perueneritis, vtrum-
que dignitatem Episcopalem & Senatoriam adepturum, rem nescio ma-
gis inè appetendam, an omni conatu fugiendam. Video sanctissimos
quosque viros tantoperè delatum eiusmodi honorem aspernatos fuisse,
vt in speluncis latere, vitæ quoduis periculum adire, patriâ extorres esse,
& voluntarium pati exilium maluerint, quàm tanto oneri subijcere cer-
uicem. Sanctus Nilammon cuius nomen fastis Ecclesiasticis ad diem
octauam Idus Ianuarij adscriptum legimus, cùm è solitudine, in quâ
sanctissimè vixerat, per vim traheretur Episcopus Gesis in Ægypto re-
nuntian-

9
Dissertationis
de Episcopali
munere Exor-
dium.

Sororem de-
functam
Pstroconius
per quietem
vidit, quæ illi
totam vitæ
seriem &
superuenturos
honores, ac
mortem deni-
que prædixit.

Sanctissimos
quosque Epif-
copalem di-
gnitatem de-
clinasse.

huntiandus, tanto pauore consternatus esse dicitur, ut inter trahentium magis, quàm deducentium manus, fufis ad Deum precibus, impetrato sine vitæ, mori potiùs, quod & obtinuit, maluerit; quàm discrimen salutis ex suscepto Episcopatu adire. Illud sanctissimum Ecclesiæ lumen, Diuus Ioannes Chrysostomus, quantoperè eam functionem vitarit, ut Sancto Basilio piâ fraude imposuerit, luculenter ipse testatur. Taceo Ambrosium, Gregorium, & multos quos recensere possem, qui pari obstinatione delato honoris subdixerunt: nostra sanè ætas vix vnquam tale vidit exemplum, & plerumque non tam opus laborque quàm opes appetuntur. Neque tamen plerisque vitio vertendum censeo, quod inter minùs dignos petitores vtrò nomen suum profiteantur, ut eos, qui cum pares ad tantum munus ferendum non sint, summo tamen studio importunis precibus, nonnunquam etiam, pro dolor, pretio ad obtinendum Episcopatum adspirant, salutari intercessione, excludant: modò ne ij quoque aliâ quàm virtutis & pietatis commendatione enitere, cæterisque humilitate Christianâ saluâ præferri contendant. Sed de adipiscendo Episcopatu vberior erit dicendi locus: in eum enim sermonem impetus quidam animi mei & amor vtriusque vestrûm me adducit, ut ea quæ de rectè gerendo Episcopatu, non modò lectione multorum sacrarum literarum & Canonicarum sanctionum Interpretum meditata habeo, verùm etiam quæ ab alijs summis quidem viris, cum quibus ab ineunte ætate vixi, vsu didici, institutâ oratione exequar. Vos attentas adhibete aures ijs audiendis, quæ vobis vel potiùs illis, quibus præfuturi estis Ecclesijs, olim vsui & commodo futura sunt. Ac ut ea quæ dicturus sum faciliùs à vobis percipi possint, infixaque memoriæ fortiùs hæreant, certâ mihi methodo vtendum video, & more Rhetorum partienda oratio mea. Dicam igitur qualem esse oporteat eum qui Episcopus renuntiandus est: quâ ratione ad gerendum hoc munus vocandus: quid oneris ritè ordinato Episcopo incumbat, qualemvé ille se & in Ecclesiâ & in Reipub. functione præstare debeat. Graue onus me suscepisse videtis, ampla enim & angusta est materia, si dicendo explicare & definire voluero tanti muneris vel excellentiam vel functionem.

Episcopi nomen olim quoque Græcis Latinisque Scriptoribus notum fuit: quotiescunque enim illi aliquem maiori cum potestate, quæ supra reliquos præsidet, designabant, Episcopum appellabant. Sic Cicero ad Atticum: Vult Pompeius me esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat Episcopon, ad quem delectus & summa negotij referatur. Scio à plerisque alijs magni nominis auctoribus id nomen aliâ functione designari, eos videlicet propriè dici Episcopos, qui præstant panem & cæteris rebus venalibus, quæ in ciuitate populis ad quotidianum victum necessariae sunt. Sed hæc vtraque significatio optimè congruit functioni Episcopali; ita enim ille præesse debet, ut pascat & nutriet subiectum sibi populum: præcipuè tamen illius officium in speculatoria

11

12

Propositio.

13

Dicendorum
partitio.

14

Nominis
Episcopi notatio.Lib. 7. ad
Atticum
Epist. II.Episcopus in
Ecclesia sua
Speculator.

Ezechiel. 3.
vers. 13. &
33. vers. 7.

Ioan. 21.
v. 15. & 17.

15

In Episcopatu plurimum sollicitudinis & periculi.

16

Episcopus speculator quasi belli Dux & Miles fortissimus;

LUC. II. V. 21.

17

Nosse debet hostes.

& pastoralis functione consistere videtur. Speculatorem, inquit Dominus apud Ezechielem, constitui te. Et cum Petrum Dominus ad huius muneris supremâ cum potestate obeundam functionem vocaret: Pasce, inquit, oves meas, pasce agnos meos. Et quidem non qualemcumque Speculatorem agere vult Dominus eum, qui in hac speculâ constitutus est, non otiosum alieni periculi spectatorem, sed ita de aliena salute sollicitum, ut si quid alicui ex ijs, qui illius curâ commissi sunt, infaustum acciderit, si vel in potestatem hostis venerit, vel lethali vulnere ictus fuerit, Speculator qui maturè periculum non denuntiavit, suo sanguine, sua vita, neglectâ custodiâ culpam eluere debeat. Non enim in hac spirituali luctâ desunt acerrimi & infensissimi hostes, qui in singula temporum momenta vitæ, omnium infesti insidias struant, interdum etiam structas sub signis infernalibus acies producant: neque vnam pugnæ speciem expectaveris, & nisi ad omne belli gerendi genus instructus paratusque sis, nihil aliud nisi tuum interitum, omniumque crudelissimam evulsionem mox euenturam cernes. In bellis quidem, in quibus nobis cum hoste visibili res est, aut nauali apparatu, si à mari periculum timeatur; aut equitum peditumque turmis, si per patentem campos hostilis exercitus se effundat, nos instructos esse oportet, sagittarios sagittarijs, hastatos hastatis, equites equitibus, pedites peditibus opponimus: insidias vel insidijs eludimus, vel aperto Marte excipimus: denique curam belli in Duces & Centuriones partimur, & plerumque de euentu securi, pugnæ aleam læti alacresque subimus, tuta latera, tuta frons, extrema quoque exercitus pars, suos habet defensores. Contra veteranum hostem dolis insidijsque assuetum Diabolum nihil securum, nihil satis tutum existimandum est. Episcopo ipsi armato verbo Dei omnia obeunda, omnia munia sustinenda sunt, ille necesse est, ut & speculatoris accuratissimi & Ducis simul & militis fortissimi officio fungatur: nam si ille cessaverit, vel inducijs fraudulentis, sibi ab hoste imponi fuerit, vel denique omne genus luctæ spiritualis non calluerit: novit hostis vel parte vna, si ea fortè neglecta fuerit, pyratis prædonibusque suis eiusmodi prædæ inhiantibus immixtis, perfringere munitiones: imbelles & pavidum pecudum genus ferro ferire, dente lacerare, & partâ victoria omni crudelitate sæuire. Sed si iuxta verbum Dei fortis, armatus benè munitam custodierit civitatem, pacata quidem erunt omnia, hostis verò frustra rectè custoditis insidiabitur mœnibus, irrisus contemptusque ab ijs, quos obfidione cinxerit; sin autem Speculatore sopito murum perfoderit, etiam si reliqua munitio integra maneat, semel reperto, per quod intret, foramine, vix aut ne vix quidem, serò è somno euigilans Speculator idemque belli Dux Episcopus illius impetum retuderit. Neque sola eaque accurata custodia suffecerit, nisi idem qui id munus sustineat omnes pugnandi artes, quibus hostis instructus est, noverit, & arma quæ commodè cuique arti & fraudi hostili opponat, prompta expeditaque habuerit.

Quid

Quid enim profuerit vel Lutheranis vel Calvinistis, vel ipsis Arianis, quorum fraudulentum virus altas in Polonia egit radices, obstitisse, eorumque pestilentem morbum, ne sacrae oves eo inficiantur euitasse, si ij qui sub specie recti in Republica regiminis, quoddam aliud religionis genus introducunt, quæ sanè hæresis latissimè patet, facto agmine irruerint? Serpit hoc virus iam dudum, quod primis adhuc Sigismundi Augusti Regis annis pullulare cœpit. Ex hoc genere illi erant, qui potestate Regiâ nationale Concilium, ad definiendas sacrae fidei res indici postularunt, qui non sacrum modò in hoc Regno ordinem, sed ipsum summæ Romanæ sedis Præsidentem, temerarijs legibus circumscribere ausi sunt. Hinc illæ sanctiones, quibus, uti extra territorium latis impunè non paretur; Militet sacerdos, idemque seculari pareat iurisdictioni. Decimarum ius, etsi Diuino, Ecclesiastico, Patrioque iure Clero debeatur, in suspenso sit, neque ius legitimum petenti Sacerdoti, patrijs legibus uti liceat. Iudicia Ecclesiastica, quibus hætenus adulteria, incestus, periuria, hæreses, & similes animarum pestes coercerantur, magisne impiè an perniciosè, abrogentur. Ne promoti ad Episcopatus ad summum Pontificem se referant, sed ut filio Regni primi anni prouentus, quorum aliqua pars in signum subiectionis, more institutoque Catholico Romam mittitur, inferantur. Postremò, ut cuius quiduis in Polonia credere liceat; in Deum ipsum Diuosque blasphemii, ut hoc ipso nomine quòd tales sunt, peculiari lege impietatis securitatem habeant. Videtis & nunc multos esse, quorum in Conuentibus, in Comitijs, non alia auditur vox, nisi Clerum nouis legibus esse circumscribendum, coercendam Ecclesiastici iuris potestatem, prædia & possessiones sacris vsibus dicatas, vel militari seruitio, vel pensionibus grauandas, easdemque per vim & fraudem interceptas, ne repetere liceat, & sexcenta eiusmodi: idque hominibus Catholicis auctoribus dici & promoueri cernitis. Vereor ego ne ab hac peste in hac charissimâ Patria nostra Religioni Catholice, & ipsimet Patriæ supremum periculum eueniat. Hoc quidem Rege, quem diutissimè Religioni Catholice tuendæ Deus conseruet, imperante, facile Ordo noster tueri potest iura sua: pietas enim optimi Principis constanter obsistit eorum ausibus, qui malè erga Ecclesiam Catholicam Ordinemque sacrum affecti sunt: cæterum eo vitâ functo, magnum discrimen & periculum imminere video, nisi Episcopi sacri Ordinis Duces, seriò in eam curam incumbant, ne vel sibi imponi, vel se ac iura sua per vim opprimi patiantur. Neque putandum est facile expeditumque id certamen fore; experti sunt maiores nostri, quorum plerosque ego noueram, quàm anceps sit istius disceptationis alea, cum ab vnâ parte fauor populi contra Ecclesiam militet, ab aliâ Hæretici insultent, à fronte verò hi quos Politicos vocari vsus obtinuit, acrem faciant impetum. Hic, inquam, hic animis & viribus opus, & non pastoralis modo, sed penè militari industriâ, quali olim maiores nostri vsi sunt, agendum inuigilandumque

18

Pseudo-Politicus hostes Ecclesie aerrimis;

Eorum leges contra immunitatem & dignitatem Ecclesiasticam sub Sigismundo Augusto temeraria.

19

Eorundem conatus impij his temporibus contra Clerum.

20

Ab ijs extremum Religionis & Patriæ timendum olim exitium.

21

Contra huiusmodi Politicos pugna difficilis.

Quales Episcopos iis opponi oporteat.

dumque est. Olim erat familiare Episcopis nostris ijs eminere dotibus, quæ vulgi animos conciliant, auctoritatemque pariunt, sincerâ videlicet pietate, eruditione, & liberalitate. Videtis Stanillaum Karnkouium Archiepiscopum Gnesnensem, senem illum quidem, sed ita animi robore vigentem, vt nec Ecclesiæ, nec Reipublicæ desit: ita verò Principis Senatus munus tuetur, vt locus is illi vni conuenire videatur: non affectata est pietas eius, sed sincera; liberalitas verò ita latè se diffundit, vt non præsentis modò ætati, sed futuræ etiam suffectura videatur: ornauit, ditauitque amplissimis opibus sponsam suam Ecclesiam Gnesnensem effecitque, vt auctis stipendijs longè frequentius sacrum illius Ecclesiæ Collegium redderetur, & triplo plures quàm antea isthic essent Sacerdotes, qui rei sacræ ritè peragendæ diebus ac noctibus incumberent. Iam verò Calisij, loco satis opportuno, nobilissimo Collegio Religiosorum Societatis IESV Sacerdotum collocato, & dotato, totque Gymnasijs constructis, magnâ etiam eaque perpetuò duratura in eos impensa factâ, qui ex egentiore iuuentute Polonâ, optimis disciplinis incumberent, & olim vltui Ecclesiæ & Reipublicæ essent, an non satis declarauit, quàm liberali esset animo? opes quidem omnes non augendis & ditandis propinquis consanguineis que suis, sed egentioribus subleuandis impendit. Nemo illi sordes obiecerit, nemo quòd maiorem frumenti & pecoris, quàm animarum Christi sanguine redemptarum curam gerat; quòd in prædiorum quàm in Ecclesiarum putandis rationibus frequentior sit, improperaerit. Tuetur dignitatem auctoritatemque suam, optimis & magno viro, magno Senatore dignis artibus: nec verò ille, vt cum Catone Ciceroniano loquar, in luce modò atque in oculis ciuium magnus, sed intus domique præstantior. Qui sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, quæ scientia iuris Pontificij, multæ etiam vt in homine nostro literæ, ita omnia memoriâ tenet, non domestica modò, sed etiam externa bella; ego ita eum dicentem audio, ac si eo extincto neminem essem habiturus, à quo discerem. Hoc & aliorum de eo est iudicium. Itaque quotiescunque dicit sententiam, omnes ab ore dicentis pendere videntur; plena enim est notitiæ antiquitatis istius senis oratio, ita vt vnus & legum nostrarum patriorumque institutorum origines scire; & fœdera cum externis Principibus & tuendæ salutis communis, conseruandique præsentis status rationes optimè perspectas habere videatur. His ille rebus tantam sibi parauit auctoritatem, vt omnibus sit venerabilis, vt ad conspectum tanti viri osores Ecclesiæ iurium, ne hiscere quidem audeant. Nuper quoque Hieronymus Rozdrazeuius Episcopus Vladislauiensis non eloquentiâ, hæc enim in homine apud exterarum nationes ab infantiâ ita educato, vt Polonicum idioma ægrè efferret, quæ esse potuit? non liberalitate, etsi enim ab auaritiâ & ab omni turpi questu remotus esset, parsimonia tamen magis, quàm moribus nostris congrueret, addictus, tenacior rerum suarum existimabatur, vnicâ tantum sanctitatis & pietatis opinione,

22

Stanislaus
Karnkouius
Archiepiscopus
Gnesnensis
talium
Episcoporum
norma.
Egregius
pietatis & li-
beralitas.

23

Collegium
Calisense à
Stanislao
Karnkouio
fundatum.

24

Cura pasto-
ralis & do-
ctrina.

25

Dicendi vis
in Senatu &
auctoritas.

26

Hieronymi
Rozdra-
zeuius Episcopi
Vladislauiensis
ex vita innocen-
tiæ & sancti-
tate nomen
magnum
apud omnes.

ne, ita gratus & amabilis omnibus erat, ut nemo esset, qui non eximiâ animi eius excellentia permoueretur. De Tarnouio meo, qui ei in Episcopatu Vladislauensi proximè subrogatus est, dicere incipientem, moeror, & futuri mali præfaga mens perturbat, nec ea quæ sentio fari permittit. Magnus hic est vir, & ad magna natus. Ut ille, cum Vicecancellarius Regni esset, egregiâ dexteritate, orientes ciuiles motus compressit: ut Collegæ prærogatiua senectutis & rerum gestarum gloriâ, plus sibi arroganti restitit; ut denique nuper cum Episcopatum Posnaniensem gereret, Optimates Maioris Poloniæ in admirationem venerationemque sui conuertit, & tanquam inter eos, vel ex eis natus, eximiâ animi magnitudine parem se cunctis reddidit. Summum locum illi deberi non dubito, etsi longiorem vitam fata indulserint, magno Ecclesiæ & Reipub. præsidio, futurum certo scio. Sed quæ spes nostræ? quàm fallaces? quàm nullæ? eloquar an fileam? Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra esse sinent. Ex vate ista. Sed utinam ego sim falsus vates. Tarnouium meum, vix dum Archiepiscopum Gnesnensem renunciatum, & eius dignitatis possessionem adeptum, fatali ictum morbo in complexu meo è vita cessurum. Mortem eius vel inimicis ipsis, ne dicam amicis acerbam fore video, liuor iste qui nunc viuum arrodit, quiescet post fata; virtus eius maximè tunc desiderabitur, cum turbatis in Patriâ nostrâ rebus, non seditio modò, sed bellum ciuile excitabitur. Videre videor totam è sede moueri Poloniam, exercitus duci & reduci, Patriam vastari, infauti nominis campos, quorum appellatio à liuidis tumoribus & vulneribus originem trahit, ciuili sanguine fædari. Parce miles ferro, parce ciuibus: viueres Tarnoui ad ea tempora, clauumque Reipubl. teneres, non hæc fieri permitteres. Tu ipse Zamosci, decus Patriæ nostræ, mora factorum, si superstes esses, non sineres alumnum tuum furere, vel tuo nomine ad concitandam seditionem abuti. Scio certè te & fato functum, grauius laturum sinistrâ supremæ voluntatis tuæ interpretatione, tuis copijs, tuis opibus Regem & Rempub. oppugnari, quem & quam tu semper saluam esse voluisti. Sed ego tacenda locutus, vos arcto silentij sacramento obstringo, illud tantum addam, mihi ac vobis, quos ego laboris mei socios destino, magnam istarum calamitatum partem exsorbendam esse, meum potissimum petetur caput, in me vnum tota incumbet inuidia: ac utinam meo tantum sanguine furor is sopiri posset, non mihi acerba mors pro Ecclesiâ, pro Rege, pro Republicâ esset, libens volensque subirem fatum. Summorum virorum commemoratio, me à proposito sermone paululum seduxit; redeo & confirmo, nullum grauius aut periculosius fuisse & esse certamen, quàm id quod in ordinem nostrum à Politicâ hæresi instruitur: ad illud sustinendum magnâ prudentia, magnâ dexteritate opus est, nec ad pugnam magna nomina maiorumque imagines; sed vitæ inculpatæ sanctitas, eruditio, comitas, liberalitas adferenda, amorque & fauor ciuium conciliandus, potissimum

27

Ioan. Tarnouius Episcopus Vladislauensis Ecclesiæ & Reipub. propugnator acerrimus.

28

Prematura mors tanti viri à Pstroconio prædicitur vna cum bello intestino in Poloniâ.

29

Ad Guzonii pugna.

30

31

32

Iterum declarat quales Episcopi contra Politicam hæresim essent obijciendi.

tissimùm studio earum rerum tuendarum, quæ felici & florenti Reipub. statu expetuntur; sit libera, nec ad adulationem composita in Senatu vox Episcopi; ille ante omnes re ipsâ comprobet sibi curæ esse publicam salutem, hæc vna ars est ad reprimenda inuidorum studia, ad tuendam Ordinis sacri dignitatem, ad propugnanda sacrosancta Ecclesiæ iura.

33 Sed à militiâ ad pascuarias artes reuertamur; non enim speculatoris tantum & Ducis in bello, sed in pace etiam, imò semper pastoris officio vult fungi Episcopum Dominus, & quidem ardentissimâ cupiditate quadam; cum enim terras relicturus cum discipulis sermocinaretur, ac eâ charitate, quæ tum ex recentibus manuum, lateris, & pedum vulneribus emicabat, illorum animos in sui mutuam amorem inflammasset; Petrum maiori præ reliquis æstu flagrantem: Amas me, inquit, Petre, siue affirmatiuè, siue vt amoris eius, qui scientem omnia non latebat, professionem eliceret, interrogauit: cumque respondisset Petrus optimè conscium esse Dominum sui in eum amoris, non vt mortem pro gloriâ nominis sui subiret, non vt ieiunijs corpus maceraret, non vt continuò vigilaret, non vt iniuriâ grauatis opem ferret, non vt orphanis patris, viduis mariti loco esset, iniunxit; sed pascere, inquit, gregem meum. hæc erit certissima tui erga me amoris tessera, si te vitamque tuam pascendo meo gregi impenderis, amoremque illum, quem ego sanguinis mei effusione erga hunc eundem gregem testatus sum, heroicâ imitatione expresseris: si igitur amas me, pascere gregem meum, vt liquidò omnibus constet, me à te amari.

34 Magnum & excelsum, imò arduum & difficile munus Dominum designare voluisse apparet, cum trinâ professione amoris Petrum ad illud suscipiendum sibi obstringeret. Itaque charitate, quæ summam omnium virtutum complectitur, cæteris emineat Pastor Dominici gregis, non vt olim Saül, quem ad simile munus vocatum humeris reliquo Israëlítico populo altiore fuisse sacræ literæ testantur, nam hæc corporis elatio mutabilis erat; charitas verò nunquam excidit, sed semper eadem manet. Tantum verò eâ Episcopus præ cæteris flagrare debet, vt longè alios post se relinquat. Neque enim illi aduersus lupos, qui videri & arceri possunt, vigilandum depugnandumque est, nec irrationabile pascendum pecus, cuius etiam si pastor per secordiam iacturam fecerit, vel leui pœnâ, vel æstimabili mulctâ Domino gregis satisfaciet, sed Episcopo rationalis Christi grex pascendus est, & contra inferni belluas, ad quas arceudas ne adamantina quidem mœnia satis tuta sunt, continuò decertandum. Non est, inquit Apostolus, nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in cœlestibus. Si oculis cernere liceret infernales istos lupos, & immania monstra, quanto

35 horrore corriperemur, tetras istas phalanges intuentes, non ferro quidem cinctas, sed dolis armatas, contra quas nemo certare potest, nisi qui arma, Diuinâ fabricata manu, è cælo missa induerit. Grande periculum

Episcopi Pastores.

Pastoris munus difficile, in charitate fundatum.

1. Reg. 9.

Quæ partes sint veri Pastoris seu Episcopi.

Eph. 6. v. 12.

Quæ mala Pastori à grege Christi propulsanda.

lum ab externo isto hoste; sed vide alia his nequaquam minora, Paulo Apostolo monstrante: Manifesta sunt, inquit, opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestationes, & his similia. Neque enim necesse fuit, ut omnia eius generis vitia scripto comprehenderet, cum his enumeratis, illis paria & ab eodem deriuata fonte, deprehendi possint. Hæc tam perniciosæ pestes, æquè gregem ac ipsum inficiunt pastorem; cum alioquin luem, quæ ouium corpora infestat, pastor citra noxam tractare possit, fomenta adhibere, vlcera purgare. In curandis autem animæ occultis vlceribus, cautè admodum Episcopo versandum est, tum ne quid ipse labis ex infectis ouibus contrahat, tum ut prudenter fomenta contagiosis morbis admoueat, denique ut radices ipsas malorum diligenter inuestiget. Neque tamen temerè curationi, quæ sectione peragi solet, manum admoueat, ne si æger contumaciter restiterit, malum magis exasperetur, vulnusque recrudescat, quod dum conscissum disrumpitur, deteriorem facit scissuram. Maximâ autem discretionem eum uti oportet, & dispicere, num is, qui curandus est, vtrò morbum suum fateatur, opemque medici imploret; an, ut plerique, quibus & generis splendor, & partæ opes ingentes animos faciunt: quos si redarguere, & iusta castigatione coercere volueris, excandescunt, magisque irritantur. Hi blandis appellandi verbis, & leuiori tractandi manu, ut aliquando errore & morbo, quo laborant, cognito, lentis remedijs se curari patiantur; vel denique lachrymis & sacrificijs exorandus est Dominus, ut det illis animum notitiæ sui studiosum. Quid verò dicam de his, qui se ab unitate Christi ouilis segregarunt, quorum mentes impijs dogmatibus sathanas infecit, qui non doceri, sed docere volunt? Non possum celare animi mei latitiam, quam inde capio, quod videam singulari quadam prærogatiuâ gentem Polonam à Deo donatam esse. Non patitur is ut homines nostri, vel facile in errores, quibus orbis Christianus, & maxime vicina nobis Germania infecta est, labantur; vel si quis fraude hostili seductus succubuerit, diu ut in errore perseveret. Quanto labore in alijs Regnis contra hanc pestem frustra pugnatur, quantum sanguinis ciuilius eius rei causâ in Gallijs & Belgio fluxit? quot bella exorta? cum è contra in Poloniâ sponte quadam hoc malum subsidat, & aboleatur. Ante annos quadraginta, ita ea lues inualuerat, ut Senatus quidem maior pars ex Hæreticis constaret, iidem inter Equestrem ordinem non quidem numero, sed ad quasvis functiones obeundas dexteritate emerent, primasque & in priuatis, & in publicis consilijs ac Conuentibus sibi partes vendicarent. Nunc ad paucos ij redacti, & nisi nostros istos Ruthenos Græco schismati addictos, in subsidium adsciscerent, vix in publico comparere auderent. Sed & hi (ita benè sperare libet de gente nostrâ, & de singulari Dei erga nos gratiâ) redibunt ad officium, & ad

Galat. 5.
v. 19.36
Eadem ipsi-
met Pastori,
nisi caueat si-
bi, timenda.37
Quâ pruden-
tia morbos
animæ in
subditis cura-
re debeat.38
Hæresis inter
animæ pestes
facile in Po-
loniâ curabi-
lis.

- 39 *Si sedulitas
Episcoporum
adsit.
Ars artium
cura anima-
rum;* sacrae Matris gremium, modò Episcopi, quorum id præcipuum mu-
nus est, sedulâ cura eò incumbere velint, idque sibi persuaderi patiantur,
reliquas omnes virtutum species alijs communes esse; curam animarum,
quam rectè Diuus Gregorius Artem artium dixit, Episcopis propriè cõ-
petere. Propterea Dominus Seruator noster, cùm eos alloqueretur, quos
ad tanti muneris fastigium euehere volebat, his vsus est verbis: Quis, in-
quit, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super fami-
liam suam. Etenim qui animũ suum excellentibus excolit virtutibus, qui
sanctitate ceteris præminet, meritò quidem is omnium oculos in se con-
uertit; sed tamen sibi ille magis, quàm reliquis vtilis est: at labor ille, quem
seruus fidelis & prudens, iubente Domino, curæ pastorali impendit, om-
nium inferuit saluti, & benè expenso talento, vberimum adfert lu-
crum. Rectè igitur Dominus, pastoris studium erga gregem impen-
sum, amoris & charitatis erga se symbolum esse dixit. Ac optimè qui-
dem nobiscum ageretur, si hac flammâ amoris accensi ad sacerdotium
accederemus; nam proculdubio sic animatos, Diuina gratia ijs quoque
instrueret ornamentis, quæ summo fastigio digna sunt. Plus quàm An-
gelicam ambiunt perfectionem, qui sacerdotij & Episcopatus dignita-
tem suscipiunt. Etenim sacerdotium ipsum in terrâ quidem & in conspe-
ctu hominum peragitur, eius tamen functio ad cœlestium rerum clas-
sem ordinemque referenda est: non enim homo, non Angelus, non quæ-
uis alia creatura, potentia huiusmodi dignitatis auctor fuit; sed ipse Spi-
ritus sanctus, qui & nunc inuisibiliter ordinatam à se functionem exe-
quitur, & eam mentem mortalibus inspirat, vt Angelorum ministerium
animo concipiant. Quæ olim mandante Domino ad ornandum Ponti-
ficem prisca legis adhibebantur, ea omnia vmbræ erant futuræ sanctita-
tis, quâ animas Episcoporum noui Testamenti excultas esse debere, Do-
minus designabat: illa tintinnabula, mala punica, lapides pectori sacer-
dotis, itemque alij humeris eius superpositi, mitra, strophium, vestis ad
pedes vsque demissa, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus
quies & silentium, sacrificij sacrosancti designabant præstantiam, ad
eius tamen dignitatem minimè accedebant. Libenter, vt scitis, bo-
nas horas impendò legendis libris Diui Ioannis Chrysostomi, ex quo
pleraque ea quæ attuli, sumpta sunt. Sed libet iam eius verbis, insi-
gnem sacrificij & sacerdotij excellentiam explicantibus, meum ad
vos exequi sermonem. Tu Stanislae, (nam ego dicendo fessus sum)
cape librum & lege. Tum ego ab eo, quem ille indicauit loco, orsus
lentâ voce pronuncio. Dum conspicias Dominum immolatum, sa-
cerdotem sacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum verò
turbam circumfusam pretioso illo sanguine intingi ac rubesceri, etiam nē
te inter mortales versari atque in terrâ consistere censes? an non potius
è vestigio in cœlos transfereris? an non carnis cogitationem omnem
abijciens nudo animo, mente purâ circumspicies, quæ in cœlo
sunt?

Matt. 24.

v. 45.

*Præiata san-
ctitati præ-
fertur:**Etiā perfe-
ctionem An-
gelicam ante-
cellit.**41 Functio Epi-
scopalis noua
legis in orna-
tu Pontificis
antiquæ legis
adumbrata.**42 Eius sanctitas
& sacrificij
excellentiā a
D. Chrysosto-
mo expensa.**Chrysosto-
mus de Sa-
cerdot. lib. 3.*

sunt? O miraculum! ô Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti! Fit autem id nullis præstigijs, sed apertis ac circumspicientibus circumstantium omnium oculis. Num tibi ista contemptu ac despectu digna esse videntur? aut eiusmodi ut possit quis contra ea attolli atque insurgere? Visne & sancti-

43
Typus Helia
sacrificantis.

monia istius excellentiam alio miraculo perspicere? Ponito ob oculos Heliam illum, & prætereà infinitam turbam illam circumfusam, & sacrificium lapidibus superpositum, tum verò reliquos omnes admodum quietos ac taciturnos, solum autem Prophetam preces fundentem, secundum id flammam derepentè è cælo delabentem sacrificiumque ipsum lambentem. Mira sunt ista profectò, ac stupore omnia plena. Ab illis ergo sacris, ad nostratia sacra te transfer: nec ea mira modò esse videbis, sed etiam omnem stuporem excedentia. Adest enim Sacerdos, non ignem gestans, sed Spiritum sanctum, is preces diuturnas fundit, non quo flamma cælitus delapsa sacra apposita absumat; sed ut gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, & puriores reddat argento igni excocto purgatoque. Hoc ergo mysterium

44

omnium maximè horrendum verendumque, quis tandem, qui sanus idem minimè sit, quique è potestate non exierit fastidire ac despiciere poterit? Ignoras futurum nunquam fuisse, ut humanus animi captus, sacrificij ignem illum sustineres, sed funditus omnes tunc fuisse interituros, nisi magnum Diuinæ gratiæ auxilium adfuisset? Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, ut is scilicet, qui homo ipse sit carne ac sanguine etiamnum constans, isque inuolutus, beatæ atque immortalis naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quantâ dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturque,

45
Sacerdotum
dignitas in-
gens.

tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in eâ versantur, his commissum est, ut ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est ut potestatem habeant, quam Deus Optimus, neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. neque etiam ad alios dictum: Quæcun-

Matt. 18.
v.18.

que alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo; & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem; verum corporum solum: id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos pervadit, usque adeò, ut quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac servorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcumque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam obsecro, potestas hac unâ maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: cæterum video

46
Ecce undem
admiranda
potestas.

ipsam

ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo Filio illis traditam. Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis, si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, ut potestatem habeat quoscunque velit in carcerem coniiciendi, eodemque rursus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at verò qui à Deo tantò maiorem accepit potestatem, quantò cælum terrà pretiosius est, quantò etiam animæ corporibus præstant, hic vilem eò usque dignitatem accepisse nonnullis videri debet, ut vel in illorum cogitationem descendere queat: reperiri quandoque posse vnum aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa quæ paulò antè dixi fuerint à Deo concredita, cui ipsi munus suum sordescat, quique donum sibi à Deo datum despiciat? Procul, procul hinc, facessat huiusmodi insania. Insania enim manifestaria despiciere tantum istum principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possumus. Nam si non potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: & Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æternâ vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quam per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum: quæ fiet ut citra illarum opem, aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia consequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum concredita sunt spirituales parturigines, tum etiam baptismatis partus à Deo est commissus: per hos ipsos Christum induimus, vnà cum Dei Filio sepelimur, & beatæ carnis illius membra effici-mur: quo nomine Sacerdotes meritò non modò plus vereri debemus, quam vel Principes vel Reges; verùm etiam maiori honore, quam parentes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & voluntate carnis nos genuerunt: illi verò auctores nobis sunt natiuitatis eius, quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque adeò adoptionis eius, quâ nos per gratiam Filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat, neque nescis quantâ cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt contemnuntque, multò sceleratiores, ac maiori supplicio digni fuerint, quam fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. Illi enim, tametsi Principatum ad se non spectantem sibi vendicabant; tamen miram quandam de eo Principatu opinionem animo conceperant: id quod declarauit ingens rei concupitæ studium: hi autem tum cum iam sacerdotalis honos incrementum, ornatum, præstantiam magnam accepit, contra quam illi, sed tamen multò maiora audent. Neque enim perinde est, ad despicientiæ ratio-

*Quam infam-
us est qui
despicit.*

Ioan. 3. v. 5.

Ioan. 6. v. 55.

47
*Sacerdotum
honor.*

48
*Contempto-
res Sacerdo-
tum quanto
scelere se ob-
stringunt.*

ratio-

rationem subducendam, honorem aliquem indebitum appetere, & tot tantaque bona fastidire: verum facinus hoc tantò illo est grauius, quantò inter se dissident interuallo, fastidium & admiratio. Quis ergo tam infelici genio natus, tot tantaque bona fastidiat? Et quidem neminem existere talem dixerim, nisi quis furiarum œstro percitus sit.

Plura legere volentem, interpellat Pstroconius, Cessa, inquit, & lip-
 pientibus parce oculis, ego reliqua exequar. Hæc & multò plura S. Chry-
 sostomus, dum causas explicat, cur Episcopatus munus suscipere no-
 luerit. Et ille quidem tantus vir, cuius sanctitatem, eruditionem, elo-
 quentiam, Diuinarumque literarum notitiam, & illa ætas, quâ vixit, ad-
 mirata est, & omnis deinceps posteritas communi comprobauit con-
 sensu, indignum se profitebatur, & minimè idoneum ad obeundam
 functionem Episcopalem: nos, qui ne vmbram quidem, vel doctrinæ,
 vel pietatis, si cum eo conferamur, habemus, vtrò nos non vocati ob-
 trudimus. De alijs nihil dico, de me apud vos pauca. Cùm me non mea
 voluntas, sed quædam vitæ ratio, & cùm aliorum, tum præcipuè Tar-
 nouij mei, simul ac Vice-cancellarius Regni renunciatus est, de me opi-
 nio, ad Aulam Regis euocasset, ita duodecim continuos annos in eâ exe-
 gi, vt semper mihi viderer alienum à me gerere negotium; cumque iudi-
 cio Optimi Principis, post multos exantlatos labores, binæque in Sue-
 tiam nauigationis tolerata pericula, Referendarius Regni renunciatus
 essem, & omnes imprimisque Tarnouius suaderet, ne ab Aulâ me re-
 mouerem: feci illo inuito, simul ac occasio sese obtulit, vt rude me do-
 nari peterem, ac vt Episcopatum Præmysliensem acciperem; non opum,
 hæ enim exiguæ sunt, magnitudine adductus sum: sed diu iam infede-
 rat animo, omnes alias præter sacerdotalem functionem minimè dece-
 re eum, qui ab ineunte ætate materno etiam voto sacris obeundis addi-
 ctus est. Ætas ipsa quinquagesimi anni monebat me, ne inter seruitia
 Aulæ versarer, ne isthic consenescerem; & quoniam aliâ conditione in-
 de me explicare non poteram, nisi vt Episcopatum acciperem, feci id,
 veluti inuitum me deducenibus eò fatis. Scitis ipsi qualis fuerit ambi-
 tus noster, quos prensauerimus, quorum suffragia implorauerimus. Illi
 ipsi, qui minùs æquo animo ferebant, nos Magistratu aulico ornatos, ad
 alios subinde honorum gradus succrescere, quibus suspecta erat indu-
 stria nostra, auctores accipiendi Episcopatus, promotoresque mei fue-
 runt, maturè cauentes, ne quando illis anteponeremur. Sed hæc à Di-
 uinâ pendent voluntate, ad cuius nutum me actionesque meas compo-
 nere hætenus semper studui. Hanc ipsam ad Episcopatum Præmyslien-
 sem promotionem meam, licet ea amicis quibusdam nostris, minor spe
 nostrâ esse videatur, ita accipio, vt ab eo profectam, qui in vineâ sua vni-
 cuique certum stabilemque assignat locum, in quo, & suæ & aliorum
 salutis curam gerens, diurnum denarium mereri possit. Diligenter sanè
 omnibus, qui Episcopi renunciantur, curandum est, vt recta eorum sit

49

S. Chrysost.
indignum se
censet Episco-
patu.

50

Pstroconij
qualis apud
aulam Re-
giam vitæ
ratiō.

51

Eius ad Epif-
copatum
promotiō.

52

Ad Episcopa-
tum temerè
electi, inutiles
& inepti sunt
ad res geren-
das.

Lib. 3. de Sa-
cerdotio.

Lib. 4. Epist.
52. ad Chil-
deb. Regē
Francorum.

ac legitima vocatio. Diuus Chrysostomus, sui temporis calamitatum omnium causas, ad temerarias Episcoporum electiones refert, id quod pulchro capitis & reliqui corporis firmat exemplo. Caput, inquit, valentissimum esse oportet, vt prauas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte sursum ascendentes dispensare, easdem ritē atque ordine componere possit. Nihil verò deterius fieri potest, quàm cū Episcopi culmen honoris præcipiti saltu conscendunt. Et vt S. Gregorius ait; Qui discipulus non fuit, inconsideratā ambitione magister efficitur, & quod possit docere non didicit, sacerdotium tantū gerit in nomine, nam laicus in sermone pristino perseuerat & opere. Quomodo ergo pro aliorum peccatis intercessurus est, qui sua primitus non defleuit? Talis enim pastor, non munit gregem, sed decipit, quia dum contradicente verecundiā non potest alijs hoc quod ipse non facit, persuadere, quid est aliud nisi vt plebs Dominica prædonibus populanda remaneat, & inde sumat interitum, vnde salutiferæ protectionis magnum deberet habere subsidium? Hæc ille. Nec quisquam sibi de fauorabili populi testimonio blandiatur, quem propria occultorum criminum arguit conscientia.

53

Quæ ratio ad
Episcopatum
vacanti Epif-
copos futuros:
Canonica
electio,
Regis fauor;

Sed iam de modo adipiscendi Episcopatus, quod secundum fuit eorum, quæ dicenda proposuimus, dicamus, de quo multa adferri possent à sacris præscripta Canonibus. Olim equidem maiores nostri, non per aulicos ambitus, nec per indigna nomine sacerdotali obsequia aulæ foribus impensa, sed ritē & Canonicè factā electione, ad functionem Episcopalem vocabantur; non tamen negauerim, Regio quoque fauore optimos Episcopos adiutos. Sic olim Aaron Abbas Tinecensis, Casimiri Primi Regis voluntate, ad Episcopatum Cracouiensem promotus fuit. Et Zbigneo Olesnicio, nauata in Gruneualdensi bello Vladislai Iagello ni opera, ad eandem Cathedram aditum fecit. Vt meritò dubitari possit, iurenē Cromerus noster tantoperè deploret, translatam à Collegijs Sacerdotum ad Reges Episcoporum designationem. Eo equidem, & paulò superiori tempore, quo ille scripsit, multi Regiā abusi gratiā, perperam sedes Episcopales occupabant. Casimirus Tertius, primus iura

54

Ex quo in Po-
loniā olim in
eligendis Epif-
copis natus
abusus;

Ecclesiarum frustrā obnitente Pontifice inuasit. Quanquā & Vladislai Iagello, plus sibi in abrogando Episcopatu Cracouiensi Petro Visso, & in eius locum Alberto Iastrzembecio ambizioso homine, eodemque rapaci substituendo, iuris, quàm Regibus conueniret vsurpauerat. Sed Casimirus nullā habita ratione, vel Sacrorum Canonum, vel Iuris Ecclesiæ, vel denique summi Pastoris auctoritatis, ita Ioannem Gruscinum Regiā potestate Episcopum Cracouiensem renunciauit, vt simul sacrilegas manus eiiciendis ex Ecclesiā, Collegij Sacerdotum Basilicæ Cracouiensis viris sacratīs admouerit, Iacobum Sienienium Pontificis Romani auctoritate nitentem, armatā vi oppresserit, eiec'eritque & proscripserit. Hæc minimè Christiano digna principe ab eo facta, posteri quoque imitati sunt. Et Sigismundi Primi, quanquam aliàs religiosissimi

Regis,

Regis, temporibus, scimus ambitum plurimum valuisse, cum nonnulli muliebri etiam fauore, ad adipiscendos Episcopatus niterentur: deinde Sigismundo Augusto, res Regni moderante, ut alia ordinis nostri dedecora fileam, & Ioannes Droiuus Episcopus Vladislauensis, Hæreticorum fautor, non sine causâ, ut hæreticus audijt: & Iacobus Vchanscius, Romanâ notatus censura, Regiâ & laicali potestate fretus, eundem Episcopatum Vladislauensem per vim inualit. Nec Stephanus Rex eâ suspicione caruit, quasi quendam Episcopatum, largitione flexus, contulisset, viro quidem digno, sed corradendis coaceruandisque pecunijs nimium intento. Longè à nostris temporibus ea labes, nec alia Principis nostri mens, nisi ut maturâ deliberatione, meritisque & virtutibus expensis dignos præficiendos Ecclesiæ curet Pastores. Sed ut electio non semper optimum inuenit, ita Principum quoque iudicia interdum citra eorum culpam falli & decipi contigit. Aliquando enim generis splendor, nonnunquam emendicatus fauor, & ambitiosa eorum, qui in Republicâ plurimum possunt commendatio, obtrudit parum idoneos, Principique facit necessitatem, tales renuntiandi Ecclesiarum Præsides, quorum cum ipsum deinde poenitet. Nollem morem hunc inolescere, qui iam paulatim serpit, priuatim Principi quidquam largiendi; etsi enim optimo animo, nec malo fine ea fiant, nec aliter existimare oportet vel de Principe, vel de liberalitate eorum qui largiuntur; sed nescio cur apud inuidos & ignaros malè res ista audiat, & plerique eas donationes sinistrè interpretentur, dicantque inter dantem & accipientem naturalem quandam citra omnem consensum nasci obligationem. Neque placet nimia quorundam in obsequijs aulicis sedulitas, & ita iactata merita, ut sub eorum nomine magis digni & idonei deterreantur; sunt qui in Aulâ consenescere velint, quos conuersatio interdum sacerdotio minimè digna delectet, qui in eligendis & reijciendis Episcopatibus fastidiosi sunt: hunc nolo quod multum negotij habeat, illum ut opulentiorrem appeto. Nec Tylicius noster nuper adepto Episcopatu Varmienfi, satis existimationi suæ consuluit, quod munus Vice-cancellariatus, quem admodum iure nostro præscriptum est, non deposuerit, id quidem, quoniam volente populo & Rege fecit, rectè se fecisse existimat: sed omnis in patrias leges præuaricatio mihi minimè probatur, & vereor ne olim existant, qui ad eius exemplum pessimis artibus idem usurpent, minis & terroribus, alieno Reipublicæ tempore, cum summâ ordinis nostri inuidia, suam stabiliant coniunctam auaritiæ ambitionem. Mihi de Tylicij magni in Ecclesiâ & in Repub. viri factò parcius idcirco dicendum videtur, quòd in proximis Comitij hominum opinione, nescio an Regiæ voluntati consentaneâ, illius in hoc Magistratu successor designarer: verum ille feliciter fungatur hoc munere, ego me illius industriæ admiratorem magis, quàm osorem semper præstabo; nostro quoque labori non deerit campus, dum interim in Ecclesiasticæ functionis palæstra desudamus.

55

His temporibus correctus.

56

*Donationes Aulicæ.**Obsequiorum sedulitas importuna.**Warmie*

57

*Aulicorum
negotiorum
experimenta.*

mus. Cæterum, ut nunc is est rerum status, non omnino improbauerim hunc quoque ad Ecclesiasticas functiones adipiscendas per aulicorum negotiorum experimenta cursum, per quem summos plerisque viros optimos Episcopos euasisse videmus: Lubricus equidem ille est, & si rem accuratiùs expendere voluerimus, vix ab ambitionis labe immunis, & idcirco ferè sacris legibus vetitus. Sanctus Gregorius triplex Simonia genus statuit: Aliud, inquit, munus est ab obsequio, aliud munus à manu, aliud munus à linguâ. Munus quippè ab obsequio est, subiectio indebitè impensa, munus à manu, pecunia, munus à lingua, fauor. Pulchreque idem sanctus Doctor ostendit excussas ab omni eiusmodi munere eum habere debere manus, qui sacrae functionis alteri conferendæ habet potestatem. Neque tamen id ita accipiendum censuerim, ut omne obsequium damnem. Si oculus tuus, inquit Saluator noster, simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. In omni humanâ actione finis est, qui vel

58

*Nisi recto fine
fuerint tem-
perata.*

laudem vel vituperium operibus nostris conciliat: nam si quis eâ intentione ad Aulam accederet, ut nudo obsequio Principi impenso, sacerdotium sibi deberi existimaret, is fortassè illiciti ambitus meritò suspectus haberetur. Sed enim cum obsequia Principibus nostris omnes debeamus, eaque cum illis præstamus, per diuersas functiones vel Patriæ, vel Ecclesiæ, vtilem nauamus operam: quæ etsi non eo fine impenditur, ut in locum mercedis sacerdotium vel Episcopatum exigamus; tamen rectè & licitè Principis voluntas & liberalitas ad eos potissimum extenditur, quorum diuturna experientia exploratam habet industriam, pietatem, doctrinam, quos scit functionis Ecclesiasticæ & Senatoriæ munus præclarè gesturos, idque in Republicâ nostra locum potissimum habet: non enim Episcopi nostri satis suum munus explent, si in Ecclesiasticâ functione, ita, quemadmodum sacris Canonibus præscriptum est, versati fuerint, alia quoque negotia illis tractanda, alia onera sustinenda incumbunt, de quibus infra vberius agemus. Non placet mihi, quod plerique iuuenes nostri Clero adscripti, simul atque è scholis excesserint, statim ad aulam Regiam se conferunt, & Ecclesiasticarum functionum ignari, secularibus occupationibus assuescunt. Antea quidem Episcoporum contubernia, scholæ erant iuuenum Clericorum, recepti inter Episcopi familiares erudiebantur, instruebantur, formabanturque ad omnem pietatem, non segni otio, non turpi desidia transigebantur bonæ horæ. Carnouius meus, Archiepiscopus Gnesnensis, cui ego, ut cætera omnia, ita iuuentutis quoque meæ prima debeo rudimenta, solers accuratusque fuit in tractandâ & erudiendâ optimi cuiusque indole, neminem segnem, neminem otiosum esse sinebat, cum semper plurimos haberet, alios sacris ordinibus destinatos, alios iam Presbyteros, cohortem ille hanc suam Prætoriam appellabat; tali comitatu illustrior erat, quam si nescio quâ phalange armatâ septus esset. Possem recensere plurimos eius institutionis alumnos, partim viuos, partim iam vitâ functos, qui ab eodem

59

*Alias reddunt
Ecclesiasticos
Senatoria dignitati idoneos.*

*Illi tamen
prius formandi
essent in
Aulis Episcoporum.*

60

*Quod familiare
fuit
Stanislao
Carnouio
Archiepiscopo
Gnesnensi.*

in

in lucem producti & monstrati, satis summis in Repub. Magistratibus functi sunt, & adhuc funguntur, neque quenquam hactenus pœnituit institutionis Carncouianæ. Vigebat & adhuc viget (quanquam nunc Eius mira Ecclesiastica nobilitatis per varias functiones exercitatio. optimus senex annis fessus languere videatur) in aula Carncouij, non industria modò tractandis quibuscunque arduis negotijs par, verùm etiam singularis omnium virtutum æmulatio: itaque multi viri, non modò doctrinâ, sed generis etiam nobilitate præstantes, sibi eum Ducem & Magistrum legebant, ille vicissim optimi cuiusque ingenij indagator accuratus, vnumquemque cui negotio aptus erat, admouebat: vegetior aliquis erat, eius operâ in obeundis legationibus, in sacris ad populum faciendis concionibus utebatur, alium literis suo nomine scribendis, hunc maiorum monumentis euoluendis, illum præsentis æui rebus gestis memoriæ mandandis præficiebat, omnes sedulò operi esse intentos cogebat, singulorum laboris pensa frequenter exigebat. In eiusmodi palæstra virtutis & industriæ nos exercitati serò ad aulam Regiam accessimus, & quamuis in Comitijs adhuc coronationis moderni Regis, in numerum Ab huiusmodi exercitatione Carncouij accessit ad aulam Regiam Pstroconius; Regionum Secretariorum, Carncouij & Hieronymi Rozdrazeuij Episcopi Vladislauiensis commendatione relatus essem, non nisi quarto post anno, cùm Tarnouius necessarius meus Regni Vice-cancellarius renunciatus, vt publicis Cancellariæ functionibus moderandis præessem, voluisset, vocatus ad Aulam veni. Quæ res non magis mihi, quàm Carncouio decori fuit, quòd ex eius contubernio productus, multis veteranis Regis Secretarijs prælatus essem. At nunc, qui per alias vias Aulæ se insinuant, eos videmus vel nullis adhiberi negotijs, vel certè impensis fessos, factâ patrimonij iactura, inglorios domum redire. Quod si qui sunt quibus ampliores facultates ad faciendos sumptus suppetunt, ij pessimâ aulicæ vitæ consuetudine corrupti ad commestationes, ad indecentes familiaritates, ad indignas sacro ordine occupationes se transferunt: hos, quamuis olim (potest enim id fieri) ad Episcopatus promouebuntur, putatisne vnquam hominibus persuasuros, vt de eorum vitæ puritate solidam concipiant opinionem? Ex Episcoporum itaque institutione satius est prodire, quàm in Aulico otio corrumpi, & semel factâ existimationis iactura vilem fieri.

Sed & ad aulam nollem nisi vocatos venire clericos, eosque tales, qui 62 negotijs tractandis adhiberi & præfici possint, ætate maturâ & initiatos ordinibus, quos non pudeat (pudet enim plerosque id re profiteri, quod nomine præseferunt) frequenter ad Altare Dei comparere; sacris sacrificijs faciendis instare; denique in omni genere pietatis exercendo sedulos esse, non vanæ opinionis & sanctitatis aucupandę gratiâ (absit impia hypocrisis) sed quia id maximè decet Sacerdotes, hoc munus, hæc gloria illorum est. Memini cùm Hieronymus Rozdrazeuius ex Pij V. Pont. Max. institutione, ab Henrico Rege euocatus ad Aulam venisset, ac vt in illâ pietatis officina didicerat & assueuerat, quotidie sacrosanctum sacrificium

Et Hieronymus Rozdrazeuius ex curiâ Pij V. Pont. Max.

sacrificium offerret, primò quidem non modò apertis pietatis oforibus id mirum visum, sed nonnullos etiam Ecclesiasticos viros ægrè tulisse, illum vnum reliquis alijs eminere velle; verùm postquam solida magni viri patuerunt pietatis fundamenta, tùm demùm non Aulici modò, sed ipse Rex Stephanus plurimi eum facere cœpit, adeò vt mox multis, qui annorum & meritorum prærogatiuâ præstare videbantur, prælatum eum Episcopum Cuiaviensem renunciauerit.

63

*Idcirco etiam
Matthias &
Stanislaus
Lubienij à
Pstroconio ad
domesticam
institutionem
ab aulâ euo-
cati.*

*Ioannes
VVezyk pari
modo apud
Ioannem
Tarnouium
institutus.*

Libenter vobis talia propono exempla, & alios magis quàm me ipsum: quamuis vobis ipsis satis notum sit, mihi quoque pietatem semper cordi fuisse, & in eâ palàm exercenda inuidiorum vuculas contempnissse. Ego vtrumque vestrum ab Aulâ idcirco abduxi, quòd eâ adhuc essetis ætate, quæ accuratiùs formanda instituendaque est, sed spondeo & polliceor, olim vberriimos fructus ex hac meâ conuersatione vos percepturos, facilioremque ad omnia aditum habituros. Laudo & probò, quòd noster Ioannes Wezyk, cum quo vobis, non modò quòd eiusdem sit Sieradiensis Territorij, sed magis deinceps in studijs scholasticisque exercitationibus arctior contracta familiaritas intercedit, non tantoperè ad Aulam properet, malitque in consortio Tarnouij Episcopi Vladislauiensis subsistere; ius summâ integritate pro eo dicit, & in scribendis nomine eius Epistolis operam ei nauat: Ingenium eius mihi valdè placet, parcus sermone, sed quotiescunque verba facit, licet ea titubanti linguâ, quod vitium iuuentutis magis quàm naturæ in eo est, proferat, ex ijs tamen apparet acre illius iudicium, eruditio singularis, humani diuiniq; iuris notitia. Quid multa? Hic quoque non in aulâ modò gratus honoratusque erit, sed fortasse olim parem cum Tarnouio sortietur fortunam, ego certè quantum in me erit, eius fauebo incrementis. Neque tamen inficias iuerim, etiam ab aulicis exercitationibus crescere posse virtutem & pietatem, sed id rarò admodum, & certè tales non nisi singulari gratiâ Dei adiuti, naufragia aulicæ nauigationis euitare, & se in portu pietatis collocare possunt. Ex eo numero his ipsis diebus renunciatus est Episcopus Culmenfis Laurentius Gembicius, in quo quid priùs mirer nescio: eruditus est, pius, prudens, eloquentiâ verò ita præstat, vt ab in- eunte ætate feliciter Suadæ litasse videatur. Ibit & is per omnes honorum gradus, gratus Principi, gratus populo, & olim turbatis Reipub. rebus, comi & affabili sermone militares componet motus, gestisque magnis Magistratibus, in summo fastigio honoris positus, magno omnium bonorum dolore cedit è vita; vobis ipsis me vitâ functo, sub eius tutelæ præsidio viuendum erit, & contra omnes inuidiorum insultus delitescendum. Nec Petrus Tylicius Episcopus Varmiensis Regni Vicecancellarius, vel Italiam, vel Germaniam vidit vnquam, non studia vel Philosophiæ, vel iuris, vel Theologiæ primis quod aiunt attigit labris, totus quantus est, creuit in aula Regiâ, & tamen priuato eoq; diuturno studio, in eum euasit virum, vt eum vel in Senatu sententiam dicen- tem,

tem, vel nomine Regio responsa dantem, nemo non miretur, grauis & dignitatis plena eius Oratio, ita placidè in aures hominum fluit, vt solus decorum illud dicendi & persuadendi, in quo omnis vis orationis consistit, tenere videatur. Spectata verò eius pietas, candor animi, virtutum omnium studium, ita illum exornant, vt quamuis asperior moribus esse videatur, sæpeque irâ, nemini tamen noxiâ, commoueatur, vix tamen quisquam est, qui illum non amet. Paucis adumbraui vobis iter, quod hætenùs ij qui ad Episcopatus euecti sunt institerunt, vobis quoque per eandem gradiendum erit viam, eò vos & fors vestra, & vitæ genus, & mea denique promotio ducet, quæ omnia perinde accipere debetis, ac si Deum vocantem sequeremini, ille enim his medijs & modis quos antea destinat in Candelabro Ecclesiæ suæ collocare consuevit.

Electio Capitularis præsertim veræ vix iam vllibi aliquod extat vestigium, in cuius locum in Polonia, Regia designatio seu Nominatio successit: hanc Reges nostri initio temerè vsurpatam, postremò concedentibus Summis Pontificibus sui iuris fecerunt. In designati Episcopi genus, vitam, moresque inquiritur, ab ijs quibus id negotium ex præscripto Sacrosancti Concilij Tridentini incumbit; nuper quoque cum ego postremò Romæ essem, piæ memoriæ Gregorius XIV. amplissimo dato rescripto, hunc ipsum inquisitionis modum luculenter definiuit. Interea antequam summus Pontifex Regiam approbat designationem, grauissimarum pœnarum denuntiatione interdictum est, ne designati in Ecclesias bonaque illis adscripta, quidquam iuris sibi arrogent: sed præceps habendi desiderium protrudit plerosque vt omnes pœnarum obices audacter transiliant, & dū priuilegium anni gratiæ, quod solis vitâ functis debetur, in subsidium cupiditatis suæ adsciscunt, duos in solidum, dum ex vno in alium transferuntur, Episcopatus tenent: neque ingeniosis desunt illicitæ possessionis fucata nomina, priorem Episcopatum retinent, sub titulo exigendorum reddituum, meritis suis debitorum, alterum custodia eorum causâ quæ illis post obuentura sunt. Auaritiæ hæc sunt noxia velamenta, quibus & nonnulli iam vsi sunt, & alij fortasse quibus eadem frons, deinceps vtentur. Aliter mecum egit Laurentius Goslicki, proximè ex Præmyllienfi ad Posnaniensem translatus Ecclesiam: nam cum eo prætextu reddituum Episcopatus Præmyllienfis semissem à me petere potuisset, iocatus aliquantisper mecum quasi aliquid esset exacturus, postremò non tam meis rationibus, quam rei veritate & æquitate adductus fassus est, minimè æquum videri, tali pensione egentiorum Episcopum Præmylliensem ab Episcopo Posnaniensi grauari: sic ille, sic alij, qui ab omni auaritiæ suspitione alieni esse voluerunt, factitarunt; nec quisquam hætenùs quod sciam fuit, qui ex Episcopatu Russiæ ad opulentiores Regni Episcopatus promotus exactiōe eiusmodi onerare præsumeret successorem.

Sedijs quos in eo gradu excellentiores & heroicæ quædam virtutes collocâ-

64

Electio Canonica in Polonia in Regiam Nominatiōnem transijt. Inquisitio in vitam nominati. Bulla quæ incipit: Onus Apostolica seruitutis.

65

Nominatus nihil iuris habet in bona Ecclesiastica ante Papæ approbationē.

Abusus non sine nota auaritiæ.

Factum præclarum Laurentij Goslicki ex Præmyllienfi in Posnaniensem Episcopatum migrantis.

66

*Vocationis
diuina in
ambiando E-
piscopatu
habenda sin-
gularis ratio.
Homines ma-
nifestè im-
probos non
dignatur
Deus tali vo-
catione.
Matr. 7.*

*Quod per
eiusmodi mi-
nistros diui-
nus cultus vi-
lesceret.*

3. Reg. 13.

67

*Sine vocatio-
ne Dei Epi-
scopatum an-
helantium
triplex indi-
gnitas.*

Leuit. 21.

*In primâ
parte Curæ
Pastoralis
cap. 11.*

collocârunt, vt omnium opinione digni Episcopatu censeantur, imprimis diligenter attendenda spectandaque est Dei vocatio, quæ licet non per ea signa quibus & veteris olim legis præcipui, & Christi coruscante fide plerique ad hoc munus gerendum designati & pertracti sunt, diuinitus monstrata appareat, multis tamen se prodit modis, vt eum, qui se Diuinæ voluntati totum commiserit latere nequeat. Et imprimis sciendum est à Deo non vocari manifestè indignos, nec tacitis inspirationibus tales præueniri, vt supremam istam dignitatem desiderent: si enim ille vetat dari sanctum canibus, & mittere margaritas ante porcos, quomodo impulsu tacito accerset eos, qui adinstar vel rabidorum canum irâ exæstuant, vel impurorum porcorum impuri & sordidi sædâ libidine diffluunt? Nouit ille peccatores vocare vt tales esse desinant, & efficere vt iusti atque ad omne opus & munus sacrum obeundum idonei fiant: eos verò qui sponte & libenter sceleribus se inquinant, nec resipiscere volunt, non inuitat ad sacrum ministerium, sed potius futuros peccatorum medicos ab omni crimine puros esse vult, & saltem tales, quos præteritorum actuum syncerè pæniteat. Ieroboam quondam Apostatarus decem tribuum Israël Rex, vt cultum Diuinum viliorem redderet, Deoq; maiorem inferret contumeliam, faciebat de nouissimis populi sacerdotes excelsorum: quicunque volebat implebat manum suam (oleo videlicet, quod erat signum vncti sacerdotis) & fiebat sacerdos excelsorum: sic ille ad falsorum Deorum cultum viles adhibebat sacerdotes. At Deus noster, & dum lex quondam naturalis vigeret, & postea dum scriptam idem traderet, dignitatis in eligendis sacerdotibus primam habuit rationem, de qua re dicam postea. Sed ij qui non vocati ambiunt Episcopatum, aut propter improbitatem suam vitamque sceleratam sunt indigni, aut alio quàm decet fine, ob terrenum nempe aliquod commodum adspirant, aut medijs modisque illicitis nituntur; & ferè semper hæc tria in idem recidunt, nec enim vir probus & Deum timens, vel commodi causa ambiuerit Episcopatum, vel ambitum, modis illicitis obtinere contenderit. Tales erant quos in veteri Testamento ab altaris accessu seuero interdicto arcuit & exclusit Dominus. Omnis, inquit, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, non accedet ad ministerium eius, si cæcus fuerit, si claudus, si vel paruo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore. Quæ omnia corporis vitia rectè animaduertit S. Gregorius spirituali sensu ad animæ maculas denotandas, à quibus puros esse vult Dominus nouæ legis sacerdotes, & tantò magis Episcopos, transferri posse. Non sit cæcus, non lippus, non albuginem in oculis, non impetiginem habens in corpore Episcopus, id est, non sit ignorans, imprudens, & cuius oculos proprij amoris inordinatæ passionibus ceu quædam cataractæ obfuscârunt, quique perpetuâ libidinis impetigine exæstuet.

stuet. Non sit idem claudus, aut fracto pede, vel manu, scilicet qui non rectâ iret per viam mandatorum Domini, vel robore animi, magnis operibus gerendis & sustinendis pari non excelleret. Curius denique ne sit, hoc est ad res terrenas ne continuâ propensione feratur, sed cælestia potius illi curæ sint, ad eaque & ipse omni contentione adspiret, & ceteri ut id faciant, dux & auctor illis sit. Ad extremum, non vocat Deus eos, qui ambitionis vel dignitatum, vel fortunarum studio & desiderio impulsus ad Episcopatum adspirant, qualis ille erat Simon Magus, qui minus Apostolicum vendibile esse putans, obtulit pecuniam ad mercendam sacram dignitatem, cui rectè S. Petrus respondit: Pecunia tua tecum sit in perditionem. rectè & ambizioso dici potest: Ambitio tua tecum sit in perditionem; quoniam putasti ambitu humano parari posse donum Dei: quales erant Dathan & Abiron, qui cum non essent de tribu Leui, id est, de generatione quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob, ambitiosè summum affectârunt sacerdotium: quos disruptâ terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit cum tabernaculis suis, & vniuersâ substantia eorum, descenderuntque viui in infernum. Viui certè descendunt in infernum, quos libido, quos furor, quos radix omnium malorum avaritia, & nullis terminis habendi cupiditas circumscripta, ita infernali mancipauit carceri, ut cum inde se explicare nec velint, nec possint, rectè certissimas Orci victimas eos appellare possimus. Nec solum ad terrendos vos hæc à me dicta existimatote, verissima ea esse facilè exemplis conuincere possum, non remotis tantum, sed recentioribus etiam. Vdo ille Archiepiscopus Magdeburgensis, quem ferunt sanctissimæ Virginis beneficio, & ingenij, quo antea carebat, excellentis acumen, & dignitatem Episcopalem consecutum, cum deinceps libidinosè viueret, ac tertio diuinitus monitus, non resipisceret ab impuro Monachæ complexu, tractum ad iudicium Diuinum, accusatum, scelerisque conuictum, & dignitate Episcopali exutum, æternis addictum fuisse inferni supplicijs, remque hanc adeò manifestè actam, ut eam Deus à pio sacerdote, nocturnis precibus in Ecclesia vacante, spectari oculis, ac denique signa fuso ex cruore occisi cadaueris, in marmoreo templi pavimento perpetua extare voluerit. An non similis exitus Zauisfæ Curosuancij Episcopi Cracouiensis: illustri quoque is in hoc Regno loco natus, sed iuuenis, & ut reor, illicito ambitu, fratre Castellano Cracouiensi alijsque cognatis, quorum tunc erant præcipue in Republicâ partes, adnitentibus, Episcopatum adeptus, illicitis indulgens voluptatibus in Dobrouodensi prædio, fortè rusticanam puellam altius à terrâ eleuatâ, aceruum fœni componentem conspicatus, dum per scalas conscendit, & iam in cupitos ruit amplexus, in ipsâ obscæni actus lucta, lapsus ab alto, fractâ ceruice expirauit. Curatum eius funus in Ecclesiâ Cathedrali Cracouiensi celebri pompâ ab amicis ferunt: sed nec tetros abfuisse Cadæmones, ei que qui viuis secretis libidinibus satiari non potuit, sed palam

68

Act. 8. 11. 18.
& 20.Eorum vita
indigna, mors
infelix.

Num. 6.

Quod ostenditur
ex exemplis.Ac primò V-
donis Archie-
piscopi Mag-
deburgensis.

69

Specul.
Exempl. dist.
9. Exem. 175.

70

Zauisfæ Cu-
rosuancij E-
piscopi Cra-
couiensis.

lām cunctis inspectantibus, non vt homo, quem rationalis pudor abstrahit à flagitio perpetrando, sed vt bellua quædam scelus impurum exequi voluit, cum infelicibus tripudijs parentasse: auditosque fuisse palām concinentes impuram (quam fortasse Episcopus viuus occinere solebat) ad meretricandum inuitationem. Tales sunt eorum exitus, qui, vt sacra eloquia testantur, in bonis ducunt dies suos, & in momento labuntur ad tartara. Dicam vobis, quod narrante Carnouio didici: Petrus Gamratus Archiepiscopus Gnesnensis, idemque Episcopus Cracouiensis, illicitā ambitione geminas opulentas dignitates consecutus, vt prodigus & libidinosus palām audiebat: aderat comitatus qui Episcopum minimè deceret: mensam, vt cum Plautō loquar, strues patinaria ornabat vel onerabat potius: aderant symphonistæ, parasiti, sycophantæ, mimi, ludiones, meritō ab Italis bufones appellati; strepebat Aula illicitis clamoribus, Baccho & Veneri indulgebatur. Denique in eā erat apud omnes opinione, vt nemo de Gamrato benè existimaret, cuncti, vt perditè flagitiosum execrarentur, cuius cognomen etiam nunc turpibus & obscænis facinoribus vocandis vsurpatur: vnum erat in quo non Gamraturum, non lurconem, non ganeonem, sed Episcopum agnoscere posses. Pauperum & egentiorum singularem gerebat curam, singulis diebus ex eo numero centumerant, qui Episcopali mensā & ferculis reficiebantur: dum iter faceret, duo currus onusti lineis indusijs, & laneis tunicis, vel si hyems esset, ex pelle ouinā consutis vestibus, sequebantur, nudus vel malè vestitus, si quis opem implorans obuius erat, vestiebatur, viatico etiam donabatur: hic mos, ea consuetudo familiaris Gamrato erat, cū alioquin ipse in tantis opibus, vt prodigi solent, egeret, ac semper ferè in dies viuens alieno ære grauatus, vsuras dependeret. Iam senior, iam morti proximus, nihil ex illicitā victus & prodigalitate ratione remittebat, & vt opinari licet, præteritorum facinorum recordatio præcipitem eum, non ad spem misericordiæ, sed ad salutis desperationem agebat. Sed verissimum esse quod Spiritus sanctus per os Dauid Regis locutus est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malā liberabit eum Dominus, Gamratus quoque expertus est. Nam cū annis fessus, & vt dixi, morti esset proximus, neque tamen de supremo vitæ exitu admodū esset sollicitus, accidit vt in peruigilio festi cuiusdam diei ad vespertinas preces audiendas ad Ecclesiam iturus accingeretur, paratusque in cubiculo aliquantisper solus subsisteret, ecce nota illi viri cuiusdam nobilis Curossij, iam diu fato functi persona apparet: familiariter secum mutuorum conscij facinorum diu vixerant; exhorruit tamen ad visam rediuiui hominis speciem Episcopus, cumque ille vt metu posito secum ageret hortaretur, paululum resumpto spiritu Gamratus, etiamné tu viuus? & in quo tandem loco es, mortali perfunctus vitā? Respondet ille: Viuo, longeque feliciori quā vos fruor aurā.

Tum

71
 Petri Gam-
 rati ob so-
 lennes & lar-
 gas eleēmo-
 synas felicior
 post vitam
 licentiosam
 exitus.

Psal. 40.

Tum Gamratus : Tuné quem flagitijs grauatum , & turpibus libidini-
bus me , prô dolor , conscio fatentem è vitâ excessisse constat , inter eos
fis, qui felices sunt? vix credo. Credes, inquit ille, mox, paulisper modò su-
stine. Iuuenis admodum cum in Germania essem, incidi in quendam, qui
sacrilego ore Sanctissimam Dei Matrem Virginem incestabat : ego flagi-
tij impatiens , colaphum homini impingo; nec mora, ille , vt erat arma-
tus, manu ad capulum admotâ , duellum mihi denuntiat; ego non seg-
niùs stringo enssem, congregimur , nec diuturnum fuit certamen , nullo
accepto vulnere sacrilegum conficio. Et tunc quidem ne homicidij &
duelli crimine succumberem, fugâ mihi consului. Deinceps vix aliquan-
do ea res mihi in mentem venit , sed cum suprema adesset hora , anima-
que è corpore exitura, insultantibus infernalibus hostibus conflictaretur,
& ego exitij certus nullam reliquam spem haberem ; ecce mox noua af-
fulsit lux : Regina cæli Angelicis choris stipata præstò aderat , diffugiunt
infernales belluæ , nescio quid horrendum frementes freudentesque:
at illa vultu benigno flexit in me misericordiæ oculos : Milesné , in-
quit, meus, defensor honoris mei peribit ? Absit. Tum versa ad Filium:
En vterus in quo conceptus es, en vbera quæ suxisti , hunc ego militem,
quibus olim te stringebam brachijs complexum tantisper tenebo, tu san-
guinem , quē ex meis traxisti visceribus stilla: ego efficiam vt ex eius ocu-
lis vberes fluant lachrymæ, abluendis sceleribus sufficientes. Dixerat , &
ego ex detestatione antea actæ vitæ intimo concepto dolore singultibus
concutior, lachrymas fundo, Patrem optimum me offendisse agnosco, &
annuente Sanctissimâ Patrona mea, ingenti illius amore exardesco, affe-
ctu non voce, nā morbi vis vsum linguæ interceperat, atque ita supremis
meis castissimâ Virgine assistente exspiro. Anima è corpore egressa, Ange-
lorum ministerio fertur in cælum, illic non meritis meis, nam ea vel nulla
vel satis exigua erant, sed Diuinâ misericordia, mihi per Patronam meam
conciliatâ, æternam adeptus felicitatem verè viuo. Inde ad te nunc mis-
sus sum, vt te supremorum tuorum admonerem : dudum iam merueras,
vt tot beneficiorum acceptorum ingratus, morte ferali, ad exemplum Vo-
luptarij Vdonis mulctareris , tuæ largitiones in egenos factæ , illæ epulæ
quotidianæ mendicis exhibitæ, illæ vestes, quibus nuda Christi membra
texisti, ne ex meritis tuis in te Diuina sciret iustitia, prohibuerunt. Scito
autem , te ab hinc sexto mense (tantum tibi indulget clemens Pater)
morituum , expende & dispice , quid te interim agere oporteat , nam
veniæ adhuc superesse locum , vel meo doctus exemplo , ne diffidas.
His dictis ille quidem disparuit. Episcopus in lachrymas resolutus ,
neque eo die in publicum progressus , diutiùs solito solus mansit , & nisi
serò , quid sibi accidisset , ijs , quibus maximè fidebat , patefecit. No-
uerat Carnouius plerosque qui cum Gamrato familiariter vixerant,
quique supremis eius adfuerant , confirmabant illi ita vltimos sex il-
los menses , ab eo exactos fuisse , vt verè & ex animo peccata detestan-

Hebr. 10. 11.
31.

72

tis hominis omnes numeros impleret : denique sanctissimis Sacramentis ritè expiatum , cum optimâ æternæ salutis spe eum cessisse è vitâ testabantur. Fabulas videor vobis narrare , quæ tamen luculentis testimonijs probari possunt , sed cernitis diuersos hominum exitus , & Dei miserentis inperscrutabilia iudicia : Horrendum est incidere in manus Dei viuentis, nec minùs timendum, ne facilè veniam desperemus. Ex occasione Curofuanfciij, venit mihi in mentem vt expendam, plusnè vtilitatis an incommodi Ecclesiæ obueniat, ex promotione eorû, qui maiorum illustria nomina præferunt, & numerant pro dote triumphos. Possẽ multa adferre exempla, maioribus ferè semper dispendijs & iniurijs res obnoxias Ecclesiæ fuisse, cùm tales illis præessent, qui solâ generis & stemmatum commendatione Episcopalem dignitatem adipiscerentur : ferè enim euenire solet, vt immaturâ ætate pænè adhuc pueri, & quantum onus humeris suscipiant ignari, obtrudantur Ecclesiæ, vel amicorum, vel Principum potestate, & molliusculè educati, deinceps posteaquàm adoleuerint, & statum Ecclesiasticum fastidiunt, & ad militiam obeundam parum apti sunt. In Germaniâ conuulso religionis statu, Principes Hæretici iura Ecclesiarum inuaserunt, se tamen dici Episcopos volunt. Non dissimiles ijs nonnulli Catholici, qui pari ausu, concedentibus Romanis Pontificibus (quid enim illis negarent) liberos fratresque suos talari veste indutos, nec quidquam aliud Ecclesiasticum præferentes, Episcopos renunciant, qui deinceps adulti, & pane sacerdotali pasci, tum demum deliberant, quid facto opus sit : & si alia occasio status sui tuendi non suppetit, serò demum ad rem Ecclesiasticam animum applicant. E nostrorum Regum filijs, vnum scio Fridericum Casimiri Tertij filium sacris initiatum. Hunc, cùm cæteri fratres militari-
ter educarentur, mater Elizabetha Regina Poloniae indulgentiùs habuerat, & multis annis apud se tenuerat, & ille assuetus muliebri consortio, difficulter postea meliora suadentibus obsequi voluit. Anno quidem ætatis suæ decimonono, Episcopus Cracouiensis, potissimùm matre adnitente, renunciatus fuit. Huic Petrum Tomicium, virum doctum & pium, nuper è Bononiensi studio, summâ cum laudis & eruditionis opinione reuersum, Casimirus Rex adiunxerat, vt esset actionum studiorumque illius inspector & moderator : sed quamuis ille seuerâ quadam Tomicij grauitate permoueretur, eoque veniente, pocula quibus cum sodalibus euacuandis meliores horas impendere consueuerat, citò auferri iuberet ; nihilo tamen melior factus in omnem mox erupit licentiam : mors denique eius infamis fuit, quasi ex turpi infectæ lue venereâ mulieris consuetudine contracto morbo accelerata esset. Cromerus noster hoc elogio eum prosecutus est : Fridericus procerâ statura, aspectu decoro ac dignitatis pleno, cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo otio, crapulæ & assiduis computationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens, & ad extremum morbo

73

Parentum,
non suâ vo-
luntate facti
Ecclesiastici,
parum felici-
ter cedunt.

Gallico

Gallico confectus, teste Matthia Miechouiensi medico. Haftenus ille. Et mirum est, reliquose eius fratres omnes Regijs virtutibus excelluisse, vnum ex illis vitæ sanctitate, vt statim à morte inter Diuos referretur meruisse, hunc è contra sacris addictum, paterno maternoque voto dicatum in meliorem frugem euadere non potuisse; sic vsu venit ijs, qui non suâ sed parentum voluntate, sacris functionibus admouentur, vt quasi auro Tholosano afflati, parum felices habeant successus. Quis nuper non indoluit funesto Andreae Cardinalis Bathorei Episcopi Varmiensis exitu? is quoque voluntate Patru Regis Stephani sumptâ togâ sacerdotali, primò Canonorum Regularium Sepulchri Domini Custodum Miechouien. Præpositus renunciatus, & ad Cardinalitiam dignitatem, adiuncto Episcopatu Varmien. promotus, Rege Stephano mortuo, semper aliam vitæ suscipiendæ rationem spectare videbatur; cumque iussu Clementis VIII. Pontificis Maximi, Germanicus Malaspina Episcopus S. Seueri, cum sacro Diaconatus ordine, & voto non amplius nubendi obstrinxisset, tum quoque testatus est, se pænè inuitum eò adigi, & mox leuitate patruelis sui Sigismundi Transyluanie Principis, à foedere, quod cum Rudolpho Cæsare icerat, temerè recedentis excitus, posita Cardinalitiâ Regalem purpuram induit: sed Transyluaniam iussu Cæsaris Michaële Valacho cum exercitu ingresso, fraude suorum proditus & occisus, documentum grande post se reliquit, seriò rem Diuinam esse tractandam, nec ad leuis auræ spem statum Ecclesiasticum deferendum. Verissimè enim Seruator noster: Nemo, inquit, manum mittens ad aratrum, & respiciens retrò aptus est ad regnum cælorum. Ad extremum, vt hanc vocationis Diuinæ necessariam considerationem finiamus, certissimò statuendum est, eos qui statum Episcopalem affectant, vt dignitatibus, honoribus, & opibus augeantur, à Deo non vocari: eos autem, qui vniuersalis Ecclesiæ vtilitatem proximorumque commodum, præcipuum suscipiendæ tam sublimis functionis scopum sibi proponunt, certos esse debere, se motu cælitus immisso agi & vrgeri. Diligenter tamen & his expendendæ & supputandæ sunt (idque iuxta Domini consilium) sedendo rationes, an sumptus ad turrim altissimæ perfectionis extruendam illis suffecturi sint. Sed iam transitum ad ipsa functionis Episcopalis munia faciamus: dabitis autem veniam si longiori fessi sermone, reliquum hodiernæ diei tempus relaxationi animi & virium concesserimus, cras si liberum nobis erit, cætera exequemur.

Moris erat Pstroconio parciore sumptâ cœna, & aliquo pio sermone, cum nullâ re magis quàm verborum ne dicam obscenitate, sed solutioribus etiam iocis aures eius offenderentur, mediâ circiter horâ impensa, mox peractis, quibus flexis in terra genibus operam dabat precibus, & ad trutinam totius diei gestis, stricto & accurato examine reuocatis, veniaque à Domino petitâ, maturius cubitum se conferre; lectus non molli plumâ stratus, sed culcitra asperiori suppositâ, dormiturum

74

Luc. 9. v. 26.

75

Quid inter
vocatos à Deo
& non voca-
tos ad Episco-
patum, disse-
rat.

Luc. 13.

76

Pstroconij
optima vita
consuetudo.

excipiebat, ita & semiieiuno & durioribus stratis incumbanti, parcior quoque qui modò naturæ sufficeret somnus erat, & si priori peracto somno expergisceretur, toto corpore in terram proiecto aliquantulum sacris precibus vacabat, somno interim, si necessitas postulabat, non nihil indulgens, sed ita ne ultra septem horas in lecto hæreret. Tum quoque maturè è somno expergefactus, ut aliàs semper facere solebat, nos accersiri iubet, ad dicendum secum sacri officij nocturnas horas; quibus dictis, cum iustum temporis spatium ad sanctissimi sacrificij celebrationem solitæ, & piæ præparationi impendisset, nos sonitu campani æris signo dato adfuiimus. Ille sacris operatus, ut semper aliàs, iterum ad preces versus, tacitâ mentis consideratione expendebat accepti beneficij magnitudinem, suauitate odoriferâ vini illius optimi perfusus, quod cælestis sponsus dignum iudicat dilectis suis ad potandum, & dentibus eorum ad ruminandum, atque in secretum cubiculum mentis suæ ingressus, præsentî Domino supplex suas & Ecclesiæ suæ necessitates eidem offerebat. Denique sepulchri Domini memor, quod cum repositum in eo esset corpus Domini, munitum fuisse signatis lapidibus, appositosque custodes, refert Euangelista, ipse custodiam Angelicam cordi suo apponi precabatur. His peractis, progressus in publicum, cum paululum expectasset, & interrogasset, an esset aliquis qui negotium haberet, qui suam opem & operam posceret; cum constitisset neminem ad præsens adesse, iterum ad cubiculi sui vicinum Musæolum se retulit, ceterisque exclusis, & nobis manere & sedere iussis, hesternâ die intermissum sermonem tali executus est oratione.

77

*Dicendorum
in hac tra-
ctatione ca-
put alterum.*

*Quid oneris
ritè ordinato
Episcopo in-
cumbat.*

Confusiùs hesterno die rem actam esse à me, quàm initio proposueram non diffiteor, nec enim solùm ea dixi, quæ de hac materiâ dicenda erant, quamvis multò plura & alio fortassis ordine dici poterant, verùm etiam cum pleraque occurrerent ab instituto dicendi genere non abhorrentia, ea quoque prætermittenda esse non putaui: neque enim præceptis solùm imbuendi estis, sed tantò magis exemplis, quæ plerumque & infixæ memoriæ hærent diutiùs, & ad omnes præclaras actiones summâ cum laude suscipiendas expeditum monstrant iter. Nunc propositi mei memor, caput illud aggredior, in quo à nobis agetur de functionibus Episcopalibus, quæ Episcopo, posteaquàm cura animarum illi iam demandata est, possessionemque Episcopatus ritè adiit, incumbunt. In eâ verò amplissimâ materia, non me penitùs demittam eò, ut singula quæque percenseam, dictaque auctoritate sacrorum Canonum confirmem; in ijs, quæ omnibus apparent, versabitur oratio mea. Si fortè hæc ipsa accuratiùs & subtiliùs pertractata scire volueritis, ad eos vos remitto, qui ingentibus voluminibus, Praxes Episcopales vulgò inscriptas, editis, quidquid hac de re dici potuit, complexi & executi sunt. Ego verò illud vnum Seruatoris dictum ante oculos habens, quod posteaquàm renunciatus sum Episcopus, semper videtur insonare auribus meis, Pasce oves

meas

meas, in tam paucorum verborum consideratione subsistam, & rudiori stylo Episcopum, qui idem sit Senator, vobis depingere adnitar. Primo tamen recensenda mihi sunt virtutes, quibus Pastorem animarum exornatum esse oporteat: cum enim is ardui muneris functionem subiturus sit, & gregem Dominicum per viam mandatorum Domini deducturus, errabit proculdubio, & alios errare faciet, nisi iter tam anceps & difficile, illi antea optimè notum & sæpè tritum fuerit. Perfectionis statum profitetur Episcopus, ad eum autem communi Theologorum sententiâ tribus ascenditur gradibus, per vias quas purgatiuam, illuminatiuam, & vnitiuam vocant, dispositis. Hanc Apostolus insinuare videtur illis verbis: Finis præcepti est charitas, de corde puro, & de conscientia bonâ, & fide non fictâ. Amatur puritas animæ, & splendor bonorum operum, & fides ac fidelitas in coniungendo se Deo. & hinc perfectam fuisse trinam illam Domini interrogationem amoris, ut Petrus cæteri que futuri animarum piscatores intelligerent, se debere esse eminentes in cordis puritate, ab omni culpâ & imperfectione liberos, quantum fragiles humanæ vires sinunt. Eosdem non eis tantum virtutibus, quæ præceptis Diuinis comprehensæ sunt, nam sine his puritas animæ haberi non potest, sed longè excellentioribus & heroicis operibus præditos esse oportet, quibus exculti & ornati, perpetuam habeant cum cælesti sponso vñionem, qui pollicetur se dilectos suos sibi sponsaturum in fide, in iustitiâ, in misericordiâ. Excellere autem dico Episcopum debere, ac subditis suis perfectiorem esse, eâ perfectione, qua Magister discipulos, qua Pastor oues superat: quod sanctus Gregorius bonorum Pastorum idea verissima, pulchrè his explicat verbis: Tantum debet actionem populi actio transcendere Præsulis, quantum distare solet à grege vita Pastoris. oportet namque ut metiri se sollicitè studeat, quantâ tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur. Sit ergo, necesse est, cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, benè agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, internorum curam, in occupatione externorum non minuens; externorum providentiam, in internorum sollicitudine non relinquens. Hæc est illa Angelica (Angelos enim Dominus Episcopos in Apocalypsi appellat) perfectio, quam tantus vir Spiritus sancti instinctu descriptam nobis reliquit. Ac ut magis appareat Episcopos ad hanc esse obstrictos perfectionem, ex ipsiusmet Seruatoris verbis eam colligamus, quibus sublimia illa beatitudinis consequendæ monita, in personis eorum, quos in montem excelsum seductos informabat, futuris quoque præscripsit Pastoribus; voluit enim eos esse pauperes spiritu, mites, esurientes & sitientes iustitiam, lugentes eius defectum, misericordes, mundos corde, pacificos, & patientes persecutionem propter iustitiam. Eandem Pastorum

78

*Quibus virtutibus clarescere debeat.**Episcopus perfectionem professus.*

79

*Quam sublimem.**Osee 2. v. 20.**2. Pastor. c. 1.**Penè Angelicam. Apocal. 2.*

80

*Ad eam quomodo obligati Episcopi.**Matt. 5. v. 3.*

Math. 5.
v. 19.

perfectiorem ad tres gradus superius notatos reductam, ijs expressit similitudinibus. Vos, inquit, estis sal terræ. Ad quid? nisi ut corrupta putredine & tabo diffluentia vulnera, admoto hoc salutari condimento ficcet, purgent, & sanent. Vos estis lux mundi, ut & ipsi luceant, & alios splendere faciant: vos estis Ciuitas supra montem posita, in qua tota perfectio, & illa cum Deo vnio comprehenditur, quam olim in veste poderis totius orbis imagine sculpta, referebat summus Israëliti populi Sacerdos. Et quoniam vestimentorum sacerdotalium, quibus ut antea

81

Eiusdem perfectionis typus in legis antiquæ Pontificis vestitu adumbratus;

ex Diuo Chrysostomo annotauimus, sanctitas Sacerdotij nouæ legis designabatur, facta est mentio, inspiciamus tam pretiosi ornamenti Diuinum opus, in quo duo consideranda veniunt, alterum est pretiosissimum & electissimum stamen, byssus retorta, hyacinthus, purpura, coccus bis tinctus, fila aurea; alterum pretiosi lapides in varios distincti ordines, nam in ipso pectoris cooperimento, erant duodecim lapides, in quatuor ordines distributi, tres in singulis inclusi auro, & in eis sculpta erant nomina filiorum Israël, in singulis lapidibus nomina singulorum per duodecim tribus. Erant & alij duo lapides, magni pretij auro inclusi, quorum alter dextro, alter sinistro humero ita erat affixus, ut in illo quidem sex natiu maiorum filiorum Israël nomina, in isto totidem iuniorum essent expressa. Huius tam pretiosi ornatus, cum consecramur peculiari precatione fit mentio his verbis: Ut quidquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius (videlicet qui consecratur) moribus actibusque clarescat. Splendere in Episcopis debet, ex intellectu & sententiâ sancti Gregorij, byssus retorta, puritas scilicet conscientiæ, adhibitâ mortificatione earum rerum, quæ possent eam aliquâ culpæ macula inficere. Hyacinthus, intentio cælestia spectans, terrena contemnens: Purpura Regium indumentum asperius quidem, ut patientiam designet, dominium tamen ac robur ad molestias magno animo ferendas præbeat: Coccus bis tinctus charitatis Dei proximique amore eiusdem penè coloris notatus: Aurea fila ad contemplationem sapientiæ cælestis referuntur. Iam in lapidibus singulis, singulas ut percenseamus notatas virtutes, longioris sermonis tela esset texenda. Sed ipsum exemplar perfectionis Iesum Pontificem, in Arâ crucis sacris operantem aspicere suffecerit: ornatus eius nuditas & paupertas: si carneis oculis credere & decipi velimus, Iudæis scandalum, gentibus stultitia; sed credentibus eni pectus ornatum rationali ornamento, lapidibusque pretiosis distincto. Sardius imprimis splendet, qui coloris est ignei, terretque feras, est feruens zelus, qui instar ignis contendit omnia vitia adeo strenuè comburere, ut terreat peccatores, & ipsos peccatorum auctores Dæmones. Topazius à Plinio omnium lapidum pretiosissimus existimatus, incensus Dei & proximi amor, & ipsemet charitatis actus, ex quo oritur zelus omnium virtutum præstantissimus. Smaragdus viridi eoque excellenti colore, spem designans futu-

82

83

In Pontifice Iesu Christo crucifixo magis expressus.

1. Cor. I.
v. 23.

in Arâ crucis sacris operantem aspicere suffecerit: ornatus eius nuditas & paupertas: si carneis oculis credere & decipi velimus, Iudæis scandalum, gentibus stultitia; sed credentibus eni pectus ornatum rationali ornamento, lapidibusque pretiosis distincto. Sardius imprimis splendet, qui coloris est ignei, terretque feras, est feruens zelus, qui instar ignis contendit omnia vitia adeo strenuè comburere, ut terreat peccatores, & ipsos peccatorum auctores Dæmones. Topazius à Plinio omnium lapidum pretiosissimus existimatus, incensus Dei & proximi amor, & ipsemet charitatis actus, ex quo oritur zelus omnium virtutum præstantissimus. Smaragdus viridi eoque excellenti colore, spem designans futu-

futurorum bonorum. Carbunculus noctis discutiens tenebras & circumstantes illuminans : Saphyrus cælesti splendidus colore, quo tamen nouæ legis Nazaræi pulchriores esse debent : Iaspis solidus & fortis ad columnas muri cælestis extruendas idoneus, quique phantasmata depellendi, id est, falsas de fide opiniones euellendi, habet vim. In tertio ordine Lygurius siue Lynacrius, huic cum Lyncis vrina congelata sit origo, humilitatem significet, conuenit; hæc enim licet pretiosa sit, oritur tamen ex consideratione propriæ vilitatis, quæ vix nisi Lynceis oculis qui non falluntur, nec falsâ tumoris imagine seducuntur, videri & agnosci potest. Non libenter enim audimus : Pulvis es, & in puluerem reuerteris. Achar- Gen. 3. v. 19. res suâ nigredine pœnitentiam designans, aliquibus tamen qui ei insunt circulis albis, candorem indulgentiæ præferet. Chrysolitus velut aurum perlucidum, similis colori marino, paupertas spiritus & contemptus rerum omnium, cum generosâ quadam animi magnitudine; talis erat Angelus quem Daniel vidit, cuius corpus erat quasi Chrysolitus. Onychi- Dan. 10. v. 6. nus cuius color & figura vngui adfinis est, nisi quod eximio candore mi- teat, quo castitas rectè designatur. Berillus colorem habens inflamma- tum adinstar aquæ, in quâ sol suos reflectit radios, virtutis temperantiæ & abstinentiæ symbolum. Hæc sunt intimi Pontificis nostri pectoris or- namenta : en exemplar monstratum in monte Caluariæ, ad illud se con- forment omnes Episcopi, & insuper vtrique humero, Dei proximique charitatis geminas imponant gemmas margariti inæstimabilis. Paucis hæc ego vobis ex Ethymologicis Isidori libris; si tamen maturius & ex- actius ea expendere volueritis, vberiores inde thesauros vobis haurire li- cebit. Sed fortassis licebit nobis non solum splendorem vestitus Pontifi- cialis tot collucentibus lapidibus illustrati, sed onus etiam eorundem lapidum considerare, qui tanto pondere gestantem premunt, vt quam- uis Gigas sit, gemere eum oporteat. Magnæ & Gigantæ magnitudi- nis fuit mulier illa, quæ Lunâ habebat sub pedibus suis, & sole erat ami- cta atque ipso capite stellas contingebat, nihilominus gemebat & cla- mabat parturiens, & cruciabatur vt pareret : Nempè quia Draco nefar- ius hianti ore partum eius deuoraturus in conspectu erat. Gigas erat sanctus Paulus, qui tamen iterum Galatas parturiens, se doloribus par- tus cruciari testatur. Ille denique Gigas, qui exultauit ad currendam viam, cuius à summo cælo egressus, qui perditam primò, mox reper- tam ouem humeris referens tanti oneris pondere, & in horto sangui- neum sudat sudorem, & crucis grauatus magnitudine, succumbit in viâ, licet aliàs cæli terræque Principatum suis sustineat humeris. Summa dignitas est pretiosis auro insertis fulgere lapidibus, quales sunt animæ Christi sanguine redemptæ, sed si thesaurum istum vasis fictilibus inclu- sum expenderis, rem magni periculi esse cognosces, & Æternâ grauius hoc onus esse fateberis. Audiamus Moysen virum mitem, virum popu- lum illum amantem, virum Diuini honoris zelo ardentem : hic tamen 84 Muneris Epi- scopalis splen- didum onus amplius ex- penditur. Apo. 6. 12. Gal. 4. v. 14. Psal. 18. v. 16. Luc. 15. v. 6. & 9. 85 Quam graue sit & pericu- losum, etiam exemplis il- lud fugien- tium com- monstratur. tan-

Num. c. II.

In Reg.
Mon. c. 15.
Tom. 4.86
*Episcoporum
potestas &
iurisdictio.*

87

tantus Gigas, vt sub pondere quod ex curâ salutis animarum illi incumbat gemit, & penè sui oblitus vociferatur. Cur, inquit, afflixisti seruum tuum? & cur imposuisti pondus vniuersi populi super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro quâ iurasti Patribus eorum? Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi: sin aliter tibi videtur, obsecro, vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Sic ille: sic reliqui, qui tanto ponderi vel inuiti humeros supponebant, vel quantum poterant, in abditas etiam se condendo speluncas, onus Angelicis etiam humeris formidabile fugiebant: vt ille de quo scribitur, cum electione legitimâ Episcopatus illi delatus esset; illeque periculum expendens, Abbatem virum sanctum & Prophetiæ spiritu præditum, acceptandumne esset Episcopatus, consulisset: iussus ab Abbate altum quoddam tectum, quadratum tamen & planum, nec ullis septum repagulis conscendere, & in eo posito corpore volutari; cumque id faceret, & margini proximus cessaret, Perge, inquit Abbas, semel & iterum voluere. Non audeo amplius, respondit ille, nam proximus precipitio sum: deductum inde mox, cum in humili & patenti loco idem facere iussisset, illeque citra periculum longius se volutasset; Vade, inquit Abbas, & in acceptando Episcopatu vtriusque loci discrimen ante oculos habeas. Ita ille repudiato Episcopatu deinceps vitâ functus apparuisse dicitur, & narrasse se, si Episcopus factus fuisset, periturum fuisse. Neque ad terrendos vos hæc dico, sed vt admoneam cautè nimium & cum timore actremore ad hoc onus acceptandum vnumquemque accedere debere. Sed iam acceptato onere Pastoralis, quid potissimum hoc onere contineatur videamus. Et imprimis potestas & iurisdictio amplissima. Sunt enim Episcopi in cœtu Presbyterorum, vt Principes, decernuntque & leges ferunt suo arbitratu, maximè in Concilijs generalibus, vt ex illo Calcedonenſis Concilij edicto probatur. Foras superflui, Concilium Episcoporum est: & Concilij Basiliens. decreta, idcirco vim suam non tenuerunt, quod in eo admitterentur simplices Presbyteri ad decidendas fidei causas, & plures essent Episcopis. De Abbatibus secus fortassis existimandum est; nam in Concilio Tridentino cum ei præsedisse CCLV. Patres, dicantur, nequaquam is numerus conficeretur, nisi & Abbates, & Ordinum, & religiosorum Præsides computarentur. Sed hac de re aliorum sit iudicium. Habet præterea Episcopus thronum vel solium in Ecclesiâ altius eleuatum, supremæ dignitatis signum; olim ante Cardinales Presbyteros & Diaconos locum in Concilijs generalibus habebant. Habet item Episcopus potestatem ordinis & iurisditionis. Ordinis ad conficiendum Chrisma, & alia sacra olea, ad conferendos omnes sacros Ecclesiasticos ordines, ad Ecclesias, altaria, virgines consecrandas, polluta cœmeteria & templa reconcilianda, Sacramentum

Confir-

Confirmationis conferendum, ad actuale Clericorum depositionem, & his similia. Neque enim omnia explicare nostri est instituti, uti nec iurisdictionis terminos oratione nostra exequi necesse est; multis enim & panè infinitis numeris ea constat: neque enim Ecclesiasticæ solùm causæ Episcopi iudicio subijciuntur, sed quidquid ad rationem curandæ salutis pertinet, etiamsi extra territorium fori Ecclesiastici esse videatur, huc reuocandum est: ita sacræ, ita profanæ leges voluerunt, hoc pij & optimi Principes sanxerunt. Reuoluite non amplissimos Imperialium modò legum Codices, sed Statuta nostra, piaque maiorum nostrorum sanctiones: reperietis, quantum Principes, quantum maiores nostri permiserint Episcopis, quibus olim spirituale gladium stringentibus, cæteræ omnes iurisdictiones parebant, ac iussa exequiebantur. Hoc primum sæculo, ac panè nostrâ memoria, impietas extorsit hunc mucronem salutis è nostris manibus. Videlicet pessimè habebat diabolus esse in hoc Regno, qui summâ cum potestate, & ex nobili, ut Iurisperitorum verbo utar, officio, Hæreses, blasphemias, adulteria, veneficia, incantationes, incestus, periuria, & id genus infernalium monstra, quæ nunc impunè perpetrantur, punirent. Libertas à plerisque prætenditur, cui scilicet graue erat potestati sacræ submittere caput, cum Principes Christiani optimi quique eâ corripere & puniri ab Episcopis voluerint; soli ij, quibus pietas non erat cordi, iussa & monita eorum respuerint. Nec ad externa vos vocabo, domesticis contenti erimus. Boleslaus, cui res præclare gestæ Audacis nomen pepererunt, à S. Stanislao Episcopo Cracouiensi monitus, ut eius dicta spreuerit, ut irâ exarserit, ut sanctum Pontificem parricidiali cæde & morte sustulerit, notum est orbi vniuerso. At Vladislao Jagello, Neophytus licet, cum Gnesnæ ob pignoras ab eo facultates adscriptiorum Ecclesiæ, Nicolaus Strosberg Archiepiscopi in spiritualibus Vicarius, sacris Ciuitati in quâ Rex morabatur, interdixisset, non modò æquo animo id tulit, verum etiam res interceptas restituit. Acres item illæ Zbignei Cardinalis expostulationes in Senatu factæ, etsi nonnihil molestæ eidem Regi fuerunt, tantum tamen abfuit, ut eas vlceretur, ut etiam moriens, & munere quod charissimum habebat, Zbigneum cohonestaret, & obiurgatorem suorum criminum, eundem liberis suis supremæ voluntatis suæ declaratione, tutorem constituerit. Sic fecerunt reliqui omnes: ut Theodosius reprehensus ab Ambrosio, & ab ingressu Ecclesiæ, ob cædem Thessalonica factam, prohibitus, non erubuerit prosterni coram Episcopo, supplex veniam & poenam ad expiandum delictum, ut sibi imponeretur, petere. Noster quoque Casimirus Tertius huius nostri Regis Sigismundi proauus, post illam ad Choyniciam infelicem pugnam, cum passim carperetur, quasi ob eius minus æquum imperium, pauperumque exactionibus militari- bus oppressionem, ea clades accepta esset, idque Deus cuidam Sandiuogio Theologo Canonico Gnesnensi, viro pio & religioso manifestasset, iussisset-

88

*Impietas seu
temporum
iniquitas plu-
rimum de
liberâ agendi
potestate E-
piscopis dero-
gauit.*

89

*Eximia Epi-
scoporum li-
bertas in ca-
stigandis
Principum
delictis.
Grata Vla-
dislao Jagel-
loni.*

*Theodosio
Imperatoris.*

90

*Casimiro III.
Regi Polonia.*

91

*Sigismundo
Augusto.*

92

*Sigismundo
Primo.*

93

*Factum ex-
cellens Epi-
scoporum Po-
lonia in Se-
natu.*

iussissetque ut Regem adiret; ille cælestibus parens monitis, impetrauit à Rege, ut exclusis arbitris cum eo agere posset. Ibi iusso Rege ut surgeret, & stans mandata Dei audiret, magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccataque exprobrauit, & ni mutaret mentem, grauiora comminatus est; æquo animo ferente Rege, acerbiorum admonitionem melioraque de se pollicente. Et quoniam nostrorum Regum facta est mentio, Carnouius quoque cum adhuc esset Episcopus Vladislauiensis, cumque spargeretur Sigismundum Augustum Regem in proximis, quæ tum futura erant Comitibus, nescio quid in fauorem hæreticorum decreturum, & suam quoque sententiam de religione explicaturum, exarsit zelo tuendæ religionis Catholicæ, Regemque acrioribus literis & hoc nomine, ac item quod eius libidines magno subditis essent scandalo, accusauit. Quod Rex suâ manu Episcopo rescripsit, obiurgationem Episcopalem sibi gratam esse, eamque perinde accipere, ac si paterna voce moneretur; religionis negotium se attingere nolle, præsentem vitæ suæ statum sibi vel maximè displicere, & daturum operam, ut iuuante Deo, deinceps secundiori famâ reliquum vitæ transigeret. Libenter & hoc exemplum superioribus adieci, quod non modò ad Sigismundi Augusti Regis, sed ad Carnouij quoque mei laudem spectat. Vtilis semper erat & Regibus & Regno libertas Episcoporum, cum ij non ad adulationem composito sermone, non ut Principis animum irritarent, vel odium illi conciliarent, sed vel priuatim semotis arbitris agerent, vel publicè etiam, ne quid cum detrimento Reipublicæ fieret, obfisterent. Feruentior hæc in re & acrior fuit Ioannes Lubranski Episcopus Posnaniensis, meus, ut scitis Proauunculus. Nam cum Ordines Regni à Sigismundo Primo vehementius vrgerent, ut vectigal quod à mercibus, quæ in Regnum inducuntur & hinc educuntur, Reipublicæ condonaret, Rexque renitens & pænè iratus capulo ensis manu admotâ sibi id eripi nō siturum ostendisset; enimverò surgens è sella Senatoria Lubranscius, & fenestram, ex qua in circumiectam aream prospectus patebat, effringere conatus, magnâ voce vim à Rege Senatui fieri inlclamat. Rex modestior & intemperie Episcopi pænè in risum solutus: Sedete, inquit, Domine Episcope, sit pax rebus, vis procul abierit. Sed hunc vitæ suæ sanctitas & existimatio, quâ æuum illud illustrauit magnum, & posteritati memorabilem fecerunt. Illud verò præclarum & sacro ordine dignum Episcoporum Polonia factum. Casimirus, cui cognomen Magni, non tam Regiæ virtutes, quàm procera corporis statura pepererat, otiosis libidinibus magis quàm bello aptus, turpi transactione coactis Vladislauia Comitibus Anno 1343. totius Pomeraniæ possessione Cruciferis cesserat, eque sigillo Regni titulum quoque eius Prouinciæ eraserat, oblitus patrem suum Vladislaum Loëticum testamento cauisse, filijque & Procerum Regni fidem iuramento obstrinxisse, ne vnquam patrimonio suo terrâ Pomeraniæ cederent, ablataque & auulsas per fraudem à Cruciferis Regni Pro-

Prouincias, armis vt vindicarent. Sed tum Vladislauia, & post Calisia, vbi diplomata confecta sunt, nemo Regi obistere ausus, non Senatores, non Duces Masouia, soli Episcopi dedecus tantum abominati, Regi nequidquam frementi obnunciarunt: datoque publicè scripto & dissensu suo manifesto, totum turpis transactionis negotium infectum reddiderunt. Quæ res tunc fortassis parui momenti videbatur esse, sed deinceps maioribus nostris ad recuperandam eam Prouinciam armis & iure adspirantibus, magno adiumento fuit ea Episcoporum renitentia, & contestatus dissensus, ad ostendendam & comprobendam causæ & iuris quo respublica nitebatur, æquitatem. Extat nunc quoque in Archiuij Cracouiensis scrinio hæc ipsa contestatio, à solis tantum subscripta & signata Episcopis, nam cæteros Senatores metu Regiæ offensæ, ne hiscere quidem ausos fuisse, credibile est. Et hæc occasione per vim ereptæ Ecclesiasticæ iurisdictionis hîc à me dicta sunt, quæ alio loco commodiùs dici poterant.

Quæri quoque solet, humanonè tantum, an Diuino iure Episcopus semper in Diœcesi suâ esse, & per se munus Pastorale obire teneatur; & hanc posteriorem tutiorem esse sententiam, communis Theologorum opinio meritò existimat. Sic olim Deus in veteri Testamento Aaroni eiusque filijs præcepit: Excubate in custodiâ Sanctuarij, & in ministerio altaris ne oriatur indignatio super filios Israël. Et alibi scriptum legimus: Agnosce vultum pecoris tui, & greges tuos considera. Hinc illa Dei apud Ezechielem expositio: Errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelsio; & super omnem faciem terræ dispersi sunt, & non erat qui requireret. Illud verò ipsum terribile quod Dominus per Zachariam minatur negligentibus Pastoribus, deferentibusque gregem suum. Sume tibi, inquit, vasa Pastoris stulti, quia ecce ego suscitabo Pastorem in terrâ, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissoluet. O Pastor & idolum! derelinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius. Quid enim aliud est Episcopus tiarâ & baculo ornatus, si non fungitur suo munere, nisi idolum quoddam, cui sine vlla causâ, nisi quòd extrinsecè niteat, honor exhibetur? Denique Pastoris nomine non dignatur eum Dominus, qui lupo viso fugit, tantò minùs eum, qui nullo metu, nullaque de causâ gregis sui custodiam deserit; nam & hic merus est mercenarius, cùm pastoris sit officium, proprias oues vocare nomine suo, educere eas ad pascua, illisque ducatum præbere. Causam autem cur tam accuratâ diligentia opus sit, explicat S. Paulus Apostolus: Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Grande Christi gregis pretium est sanguis ex eius fusus corpore, ex eo si quid Pastoris socordia perierit, meritò Dominus ipsius quoque

94

*Diuino iure
videtur tene-
ri Episcopus
ad residentiâ,
vt patet ex
multis S.
Scripturæ
locis.
Prou. 6. 27.*

Ezech. c. 34.

Act. 20.

95 sanguinem in ultionem tanti detrimenti reposcet. Nec tamen ego adeò
Episcopi non strictam rationem residentiae ab Episcopis nostris exegerim, ut si interdū
residentes non Reipublicae causâ à Diœcesi abfuerint, illos continuo damnandos cen-
omniind scam. Comitia Regni obeunda illis sunt, sæpè ad Aulam veniendum, in-
damnandi in terdum grauis aliqua legatio nomine Regis & Reipub. obeunda; sed hæc
Poloniâ. omnia cum Ecclesiae ipsiusmet causa fiant, nec alio fine ab Episco-
Residere pa- pis suscipiantur; perinde est atque præsentes essent in suis Ecclesijs.
rum est nisi Sed neque ij qui resident, eo ipso existiment suo muneri à se satis fieri. Re-
munus Epi- sidentia enim vsus & exercitium ministerij in se comprehēdit, nec enim
scopi vna ex- ad nudum nomen demonstrandum Episcopi dicuntur, sed ad actiones
erceatur. illorum muneri incumbentes strenuè obeundas: vnde Seruator noster,
 non dixit Petro, sis Pontifex; sed pascue oues meas: & qui vocatur ad Epi-
 scopatum, non ad Principatum vocatur, sed ad seruitutem totius Eccle-
 siæ; & propter officium datur beneficium. Ita quoque Cap. Quia non-
 nulli, de Clerico non residente. Alexander III. in Concilio Lateranensi
 decreuit: His tantum dandum esse beneficium, qui residere in loco, &
 curam animarum per seipsos exercere possint. Recteque concluditur ad
 residentiam duo copulatiuè requiri, alterum ut is qui beneficium habet,
 in eo resideat; alterum ut Ecclesiae in suo ordine inseruiat. Ad eiusmodi
 residētiā Episcopos obligari, satis luculentis sacrae Scripturae testimonijs
 docuimus, id & ratio ipsa suadet. Est enim Episcopus sponsus Ecclesiae, is
 autem diuinâ humanaque lege pactis matrimonialibus tenetur cohabi-
 tare coniugi suæ, ut eam totamque familiam suam gubernare possit, ne
 ex diuturnâ absentia eueniat, ut illa fidem frangat, ad instar illius mu-
 lieris, quam Salomon refert, iuuenem inescatum blandimentis meretri-
 cijs, ad suos illexisse complexus, hoc adiecto suæ nequitiae prætextu: Non
 est vir in domo suâ, abiit viâ longissimâ, sacculum pecuniae secum tulit, in
 die plenæ lunæ reuersurus est. Ita vicissim euenit, ut per absentiam Epi-
 scopi, plura spiritualia admittantur adulteria, quæ præsente Pastore cui-
 tari potuissent. Est item Episcopus Ecclesiae nauis gubernator, quæ
 cum semper procellosis iactetur fluctibus, ne puncto temporis à regi-
 mine illius abesse licebit. Sic olim Noë arcam ingressus, semper in eâ
 mansit, & quamuis cessasse diluuium, aquas siccatas esse, euidentibus
 experimentis didicisset, non antè egredi voluit, quàm Dei voce ut egre-
 deretur monitus esset. Est Episcopus Dux exercitus spiritualis, semper
 in acie existentis, hunc instruere, hunc ordinare debet, idem belli
 signum dare, primusque in acie stare, & hostilem impetum sustinere
 tenetur. Alioquin vbi non est gubernator, ait Salomon, populus cor-
 ruet. Horrendum est exemplum, quod Scriptura refert. Moyse à Deo
 euocatus, ut legem acciperet, & per aliquot dies isthic moratus, satis
 prouidisse videbatur populo Dei, ne per suam absentiam aliquid pa-
 teretur; namque suas partes demandauerat duobus, quibus maximè
 fidebat, & quorum exploratam habebat industriam, Aaroni fratri suo

&

& Hur. Sed populus pertæsus, ob diuturnam absentiam sui Ducis, noua consilia agitare cœpit. Petierunt, inquit, ab Aaron, vt faceret ipsis Deos, Exod. 32. qui eos præcederent. Resistere poterat sacrilegæ cupiditati, sed veritus ne vitæ subiret periculum, petijt ab eis in aures, quas cum accepisset, fecit ex eis vitulum conflatilem, quem omnes adorauerunt. Tam breuis igitur, tam iusta absentia Pastoris, tanti lapsus occasionem gregi præbuit. Et quis est, qui meliora sibi polliceatur, si Episcopatum deseruerit? Sed quia interdum abesse oportebit, illud saltem seruetur, vt 97 nisi ex ijs causis, quas Concilium Tridentinum expressit, à Diœcesi nostrâ abeamus. Abire autem licebit, si Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, euident Ecclesiæ & Reipubl. utilitas impulerit: idque sciente & consentiente summo Pontifice, eâ adhibitâ cautela, ne quid per absentiam Pastoris, oues detrimenti accipiant; & si non meliores, at saltem feliciores, quàm olim Moylis fuerunt, curæ pastoralis Vicarij relinquuntur. Cæterum huius functionis, quæ in præsentia Episcopi consistit, munia potissimum consistere videntur in sanctissimis sacrificijs quotidie offerendis, in prædicatione verbi Dei, ac in frequenti à sacris Canonibus præscriptâ totius Diœcesis visitatione. 98 Omnis Pontifex, inquit Apostolus, ad offerendum munera & hostias constituitur. Et alibi: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur; vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Missam igitur qua intimè Deo coniungimur, quotidie Episcopus legitimè non impeditus celebret, luminis illustrationem non sibi tantum deposcens, sed etiam pro grege sibi subiecto, preces fundens pio gemitu, & religiosâ supplicatione Deum exorans, vt ablatis peccatorum nubibus, rorem suæ Diuinæ gratiæ & misericordiæ in agrum Ecclesiæ suæ effundat. Et ob eam causam domi capellam magnificè extructam habeat, vbi quotidie Missam vel celebret, vel audiat. Idem autem solennioribus diebus publicè in Ecclesiâ faciat. Concionandi munus adeò olim Episcopis familiare fuit, vt solis id competere videretur. E nostris Episcopis duo, quod sciam, supersunt, qui non erubescunt Euangelium: Carnouius meus, & Ioannes Demetrius Solikowski, ambo & Archiepiscopi, ambo pij, eruditi, & cæteris ad imitationem propositi. Sequor ego, & sequi adnitur quantum Dominus facultatis indulerit, cum natura denegasse videatur illam Diuinam Eloquentiæ vim, nec hætenus accesserit exercitatio, quam vobis diligentissimè commendo.

De visitandâ Diœcesi commissoque curæ Episcopali grege vniuerso lustrando, exactas accuratasque regulas sacri Canones nobis proposuerunt, atque adeò eius functionis curam & executionem Episcopis demandarunt, vt si omnes Pastoralis muneris rationes expendere voluerimus, potissimum visitandæ totius Diœcesis functionem, & à sacris Canonibus iussam esse, & ad officium Episcopi pertinere repერიemus; adeò vt ipsamet residentia nullius frugis censeatur, nisi omnis 100 nostra

Quibus ex causis possint à suâ Ecclesia abesse.

Sell. 6. de Reform. cap. 1. & sell. 23. c. 1.

Residentis Episcopi munia.

Hebr. 8. v. 3.

Hebr. 5. v. 1.

Sacris quotidie operari, vel interesse.

99 Concionari.

100 Visitare Diœcesim.

101
Visitationis
Etymon.

nostra occupatio visitationi præcipuè deferuiat : ac cætera quidem alieni ministerij auxilio nonnunquam licebit exequi , vicariaque demandatâ functione partem oneris in idoneos transferre sacri operis co-operatores : at lustrare Diœcesim , singularum Ecclesiarum explorare statum , inquirere in vitam moresque quarumcunque personarum , vitia extirpare , plantare virtutes , nosse faciem ouium suarum , adeò proprium munus Episcopi est , vt per alium vix ac ne vix quidem rectè & tutò expediri possit. Cuius quidem visitationis ex sacris literis duplicem significationem colligimus , nam & vindictam quandam , pœnæque commeritæ exactionem denotat , vt illud Exodi 20. Visitans iniquitates Patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem : & pacis salutisque allatæ indicium est. sic Psalmo 58. Intende ad visitandas omnes gentes : & Psalmo 105. Visita nos in saluti tuo : & in Cantico Zachariæ : Visitauit nos Oriens ex alto. Vtrumque visitantis munus , qui & salutare medicinalisque animi morbis infligit pœnas , & aduentu suo lætificat corda subditorum , quos fideles , & muneri suo intentos reperit , complectitur , vt visitatio non ineptè definiri possit ; Inquisitio Visitatoris circa regimen locorum , & vitam personarum quæ visitantur , ad sanam doctrinam , pulsas hæresibus , inducendam , bonos mores

Sess. 14. c. 3.

102
Biennio quous visitanda Ecclesia , sed non in Polonia ob amplissimas Diœceses.

tuendos , malos corrigendos. Sacrum Concilium Tridentinum voluit , vt singulis quibusque biennijs Episcopi suas visitarent Diœceses. Id quidem ijs locis in quibus arctiores sunt Diœcesium termini , commodè fieri potest ; nostræ in Poloniâ iurisdictiones ita latè patent , vt toto biennio vix si singulas Ecclesias adire , nedum exactè visitare volueris , circumiri possint : his alias adde functiones Senatorias , amicorum officia , itinerum difficultates , valetudinis discrimina , aliaque impedimenta. Et hinc vel maximè apparet quantum onus , & quàm periculosam functionem Episcopi in Poloniâ , & fortassis in Germaniâ , sustineant , quibus adeò non est expedita ratio muneris sui , quiq̃ue etiam si summo conatu nitantur , id tamen ad quod se obligatos & obstrictos esse norunt , exequi non possunt ; quæ res plerosque deterruit , vt ne auderent quidem munus visitationis per se aggredi. At Hieronymus Rozdrazeuius , Vladislauiensis , nequaquam suæ Diœcesis amplitudine deterreri potuit , quin id munus in persona suâ feliciter & cum laude

103
Strenui suarum Ecclesiarum visitatores in Poloniâ.

exequeretur. Ad eius exemplum præclarè se conformat Albertus Baranovius , Episcopus Plocensis , cuius tamen rigidiores animaduersiones & exacta quædam censura morum , non omnibus probatur , nempe in aulâ Regiâ educatus , & qui numquam antea vidit alios hoc munus obeuntes , suis nititur experimentis. Sed cæteris omnibus palmam huius laudis præripuit Georgius Cardinalis Radiuilus , Episcopus Cracouiensis ; non ille Ducum , è quibus genus duxit , fumosis tumebat imaginibus ; sed veluti quoddam eximie humanitatis speculum sui semper similis , & cunctis amabilis vixit , nullâ vnquam labe notatus ,
singula

singularis vitæ ad numeros optimi Episcopi compositæ, laude sanctitatis conspicuus. Tenerioris erat & educationis, & valetudinis, sed ista corporis imbecillitas, animo eius zelo Diuini amoris & salutis humanæ flagranti impedimento non fuit, quin grauissimos quosque labores in perlustrandâ & recensenda vniuersa Cracouiensi Diœcesi susciperet, idque adeò secundo euentu, vt nouam quandam lucem, sparsis per omnia loca latè patentis Diœcesis singularibus sanctitatis vestigijs, intulisse videatur. Monasteria hominum vtriusque sexus, quæ olim fædo vitiorum cano fatebant repurgata, & pristino nitore ad normam suorum institutorum restituta; Clerum officij sui panè oblitum, formatum melioribus præceptis, & iam accuratiùs muneri suo incumbentem cernimus: tantum præstitit vnius Episcopi diligens & exacta sollicitudo; quem vtinam cæteri imitari vellent! ego sanè in hoc ipso primo meo ad Episcopatum ingressu, hoc cogito, hoc molior, vt primo quoque tempore visitationis munus aggrediar, neque antè finem huic labori imponam, quàm totâ lustrata Diœcesi, & oues meæ me cognoscant, & ego vicissim explorato illarum statu, de nomine & facie eas agnoscam: iamque & tempus & itinera ita partior, vt si non omnia Diœcesis loca primo anno adeam, sequenti deinceps anno cœptum hoc munus visitationis expediam. In eâ functione obeundâ illud ante omnia curæ esse debet Episcopo, vt se, familiamque suam, & totum comitatum ita exhibeat, ita conformet, ne quid scandali aut offensionis ex illo illiusque comitatu in quenquam deriuetur: tum vel potissimum omnibus virtutibus elucere studeat, vt quacunque iter fecerit, quæ loca adierit, vbique impressa relinquat sanctitatis vestigia: omnes modestiam, sobrietatem, temperantiam, humanitatemque suscipiant, & admirentur; in vestitu decorum seruet, nec tam in eo exquisitam elegantiam, quàm statui suo conuenientem dignitatem consecetur: à comestationibus & exquisitoribus ferculis omninò abstineat; quotiescunque hospitium vel ædes alicuius nobilioris viri (neque enim putarem ab hoc etiam visitationis genere abhorrendum esse) ingressus fuerit, meminerit se eo fine ingressum esse, vt sale purificante vlcera & vulnera fætentia exsiccet, lumineque sanctæ conuersationis infernalium tenebrarum caliginem discutiat; sermo eius sit verecundus ac purus, & non nisi de rebus diuinis: interrogationes nec curiosæ, nec temerariæ: responsiones deliberatæ, & maturi iudicij testes; omnis denique eius occupatio in susceptâ functione versetur. Sed ne videar me vos velle meis informare verbis, adijciam grauissimum Concilij Tridentini decretum. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solum iubet (sancta Synodus) vt Episcopi modestâ suppellectili & mensâ ac frugali victu cõtenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienû, quodq; non simplicitatē, Dei zelum, ac vanitatû contemptû præseferat. Omnino

104

Quid præ oculis habendum in visitationibus.

Sess. 25. c. 1.

105

Episcopis qualis vitæ ratio habenda præcipue dum visitant.

verò eis interdicat, ne ex redditibus Ecclesiæ cōsanguineos familiaresque suos augere studeant, cū & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, cōsanguineis Episcopi donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuunt, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ. Imò quàm maximè potest eos sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesiâ seminarium extat, penitus deponant. Haftenus decretum Concilij. Et licet hâc sanctione non tam visitationis modus, quàm vita Episcopi describatur, idem tamen vel potissimùm eo tempore, dum per suam Diocesim suæ sanctitatis, quâ fulgere semper debet, salutaria circumfert ac spargit monita, talem se exhibere debet, qualem sacra Scriptura, & Canones Ecclesiastici eum esse volunt. Ac meritò quidem id vel maximè præcipitur, ne Episcopi suos cōsanguineos collectis ex bonis Ecclesiæ opibus dificent: vetitum id semper fuit, & postea continuis ferè experimentis docemur, improsperas, nec diuturnas esse eiusmodi opes, quæ ex fructibus, vsibus pauperum dicatis, subtractæ, ad euehendas & illustrandas Episcoporum familias conferuntur. Albertum, qui postea Iastrzembecius dici voluit, tenui humilique domo natum esse constat, eum, cū pater pedes peditem Bessouam, in quâ templum parochiale erat, ad scholas deduceret, sumptu mendicato alendum, hortatus est, vt si quando ditior factus esset, parentis fratrumque suorum (sex ij erant) paupertatis & extremæ egestatis ne obliuisceretur. Ille quidem aliquantisper literas doctus, cū earum subsidio ex puluere mendicitatis paternæ emerisset, adeò monitorum patris fuit memor, vt nihil pensi haberet, dummodò opes accumularet quàm maximas, ijsque indignos augeret hæredes. Itaque ambitione & fæmineo suffragio adiutus, cū Episcopatus Posnaniensis amplissimæ opes cupiditatem eius parum explerent, finistris delationibus effecit, vt Rex Vladislaus, Petrum Vissum Episcopatu Cracouien. deiectum, Posnaniam detruderet, & Iastrzembecium Cracouiam transferret. Pænituit quidem huius rei postea Regem, adeò vt cū Posnaniæ esset, seuocato in quoddam secretius delubrum Petro Episcopo, in genua procumbens, supplex ab eo facti veniam peteret. Sed Iastrzembecius fraude parto Episcopatu potitus, litem quoque eo nomine sibi factam elusit, magnisque coaceruatis thesauris, ingenti suo dolore à prodigis fratrum suorum filijs & nepotibus eos abliguriri vidit. Eorum vnus Derflaus Rituanus Martini Lencicien. Palatini filius, ingentem thesaurum ab Archiepiscopo magno Patruo suo clàm paucis conscijs (inter quos ipse quoque fuit) defossam, viuente adhuc Archiepiscopo effoderat, ex eoque Varſauia, dum insano Euphemie Boleslai Ducis Masonia filia amore ardet, & ad fenestras eius frustra suspirat, quadraginta argenti marcarum millia nepotando decoxit: quam rem ita Iastrzembecium iam tum Archiepiscopum Gnesnensem ægrè tulisse ferunt,

106

De non ditandis ab Episcopo cōsanguineis occasione citati Tridentini decreti digressio.

107

Pessimo euentu ditantur suos: Albertus Iastrzembecius.

runt, vt mox animi angore conficeretur. Reliqui quoque nepotes ipsius, quos ille ad summos dignitatū gradus euexerat, parem exitum habuerūt, ac tota numerosa stirpis extincta prole, tantā solitudine ambitiosi Episcopi decus & opes partæ, in alienam, eamque magnā ex parte Ecclesiæ inimicam familiam, translatae sunt. De Ioanne Gruscinio gentili meo, quid dicam? eius maximè ambitione factum est, vt iura Ecclesiæ Regiæ potentiae, summo Regis Casimiri III. & Regni cum dedecore, impiam vim experirentur. Is cū ex Episcopatu Vladislauensi, deiecto Iacobo Sienienio, Cracouiensem inuasisset, postremò Archiepiscopus Gnesnens. renunciatus, amplissimas fratribus coemerat possessiones, de quibus cū ij, viuentē adhuc Archiepiscopo, armis contenderent, eò postremo res deuenit, vt alter eorum Archiepiscopum in arce Opatouencens. obsidione cinctum, intentato mortis metu, ad iniquissimas condiciones adigeret. Sed audiamus Cromerum illius supremum vitae exitum describentem. Obijt, inquit ille, Ioannes Gruscinius Archiepiscopus Gnesnens. cū Cracouiam à Rege euocatus venisset, repentinā correptus amentia, ita vt neque Sacramentorum in extremo vitae articulo more Christiano particeps fieret, consentaneum exactae vitae exitum consecutus. Fuit enim in omne genus libidinum & audaciae proiectus, cuius ambitione Cracouiensis Diocesis grauiter, vt supra memoratum est, diuexata erat. Auaritiae verò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus studiij, seu veriùs cupiditatis fructum, qualem oportuit, viuens non decerpfit: nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi pecuniā mercatus erat, inter Bartholomæum Castellatum Sandomiriens. & Nicolaum cognomento Cosmidrum, fratres eius germanos certatum est. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus, tam Cracouiens. quàm Gnesnens. basilicae, in quā sepultus est. Hæc Cromerus. Addo ego prætereà, ne à fratribus quidem, quos inuidiosis opibus auxerat, honore sepulchri dignatum fuisse, & nisi multis post annis Ioannes Lascus Archiepiscopus Gnesnensis hunc honorem, extructo marmoreo tumulo, ei habuisset, ignoto posteris loco delituisset. Hanc videlicet gratiam fratres nepotesque, pane Ecclesiæ pasti, referunt Episcopis & sacerdotibus benefactoribus suis, vita functis, vt nec animæ, nec corporis eorum vllam rationem habere velint. Sed quid vetera reuoluimus, & obsoletam antiquitatem vexamus? in oculis nostris nuper extincta est Gorcana domus, cuius ille omnis, qui tantoperè splendere videbatur, fulgor, ex Ecclesiæ sacris creuit eleemosynis, sacrilego ausu ad augendas opes familiae conuersis. Duo erant Episcopi eius cognominis, Vriel primus Posnaniensis, qui prima iecit domus eius fundamenta, qui tamen moriens testamento obstrinxit successores, ne vnquam à fide Catholica desciscerent; si secus fecissent, domui, stirpique suæ exitum imprecatus. At Lucas Gorcanus Palatinus Posnaniensis potissimum aua-

108

Ioannes
Gruscinius.

109

Vriel Gorcanus.

Lucas Gorcanus.

ritiæ notatur, quòd relicto statu sæculari, ambitiosè primò Episcopat-
 tum Cracouiensem concupiuerit, mox eâ spe deiectus, vt Episcopatus
 Vladislauiensis sibi deferretur, magnâ contentione, factionibus etiam
 priuatis extorserit, quem nec ad vtilitatem Ecclesiæ gregisq̃ue sibi com-
 missi salutis curam, sed ad parandas immensas opes, ditandosq̃ue filios,
 & nepotes suos, iam tum hæreticos, gessit. Sed quo successu? nepotes
 eius perpetuâ damnati sterilitate, nullâ relicta stirpe è vitâ excefferunt:
 hæreditas eorum, vt Prophetæ lamentantis verbis vtar, versa est ad alie-
 nos, & quasi quodam damnata exitio, nec hos quoque ditauit, sed ite-
 rum ad alios translata dominos, certum stabilemque non habet possessio-
 rem: hæret videlicet in eâ culpa, vsurpatæ & in profanos vsus versæ rei
 sacræ, quæ vix in quarto hærede expiari potest. Dzierzgouij Archiepi-
 scopi Gnesnens. ambitiosa tituli Comitatus vsurpatio, patrisq̃ue sui ex
 humili loco ad Palatinatus dignitatem promotio, simul cum illo ita ex-
 tincta est, vt vix eius nominis extet memoria. Hic idem exitus Padnie-
 uios vereor ne maneat, fata enim ipsa eos quoque vrgere videntur. Non
 satis fuit patruo eorum Philippo Padnieuius, quod quidquid ex bonis
 Ecclesiæ collegit in profanos familiæ vsus, in coëmendas amplissimas
 possessiones contulisset, etiam à Monasterijs abstracta prædia illis ob-
 noxia fecit. Nuper Opatouecium cùm transiremus, nobile quondam
 Abbatis Tinecen. oppidum, quæro ecquis nunc eius loci Dominus sit?
 Stanislaum Padnieuium Castellæ Osuiecimen. respondent ciues,
 eius possessione & vsufructu potiri: ob quod, inquam, meritum? nepos
 Episcopi Cracouiensis fuit: hoc vnum videlicet sufficit, ad amplissima
 capienda præmia, si nepos sis Episcopi, licet iura vetent, licet directus
 hæres renuat, licet is qui capit, nec meritis sit, nec mereri possit, habeat
 tamen præmia benè meritorum: iam si vel grati essent, si tutelam bonis
 præstarent, ferri vtique possent. Vidistis ædes Abbatiales amplissimas
 Opatouecij corruisse, nullum superesse prædialium ædificiorum vesti-
 gium, ciues denique queri, quod nomine defendente omnium iniurijs
 pateant. Melius fecisset Padnieuius Episcopus, si illas ruinas templi &
 Monasterij Tinecensis, quibus ille nobilissimus locus vetustatis vitio, &
 non satis idoneo structo ab initio ædificio laborat, Abbati refarcire se-
 questratis in eum vsum fructibus prædij & oppidi Opatouecensis de-
 mandasset. Et huius quidem Monasterij ac Templi restaurati laus alte-
 rum fortasse è vobis olim manet; sed ille pœnam, qua Abbatem ob pro-
 bri non dubias suspensiones mulctaturus erat, vertit in commodum ne-
 potis: & ita nisi Abbas luxuriosè vixisset, caruisset Opatouecio Padnie-
 uius. Tales erant olim & in hunc finem institutæ ab Episcopis Monaste-
 riorum Abbatialium visitationes, vt semper aliquid decerperent. Audi-
 uisse vos arbitror, quod ego narrante Stanislao Skarszeuius Canonico
 Cracouiensi, viro, quem qui ob singularem animi candorem non amat,
 indignus ipse est qui ametur, didici: Petrum Myscouium Episcopum
 Cra-

110

Dzierzgo-
uius.Philippus
Padnieuius.

111

Opatouecense
oppidum à
Monasterio
Tinecensi
quomodo ad
Padnieuios
deuenit.

Cracouiensem, Miechouiam olim diuertisse eo animo, ut in Simonem ^{Simon Lugovvski Præpositus Miechouienfis.} Lugouium Præpositum Miechouiensem, votis religiosis obstrictum, qui ut perditè luxuriosus audiebat, animaduerneret. Sensit re & nomine Simon, quid Episcopo cordi esset, ingentem cantharum argenteum quintgentis Taleris onerat, eumque Episcopo offert: actum transactumque est, & tanti fuit turpitudinis pretium, turpe danti, turpe accipienti. Sed ¹¹² Myscouij quoque opes ad inuidiam usque creuerant, tot coemptæ possessiones, vel Ducatus potius, tot basilico opere structa palatia (dubito tamen, an vel vnicam ædem sacram pari impensâ, quale in Ksniaznenfi oppido palatium eum fecisse constat vllibi statuerit) tantum auri argenti-que, tot congesti thesauri cefferunt nepotibus. Maior quidem pars eorum (hem quam improspere rei sacre possessio!) iam ad alios translata est dominos. Vnius Sigismundi Myscouij præclaræ virtutes mereri videntur, ut securiori & feliciori euentu patruum hereditate potiatur, modò posterius quoque ipsius, pari vtile voluntate, erga statum Ecclesiasticum, cuius ope creuerunt, sint affecti, alioquin ne his quidem diuturna futura est bonorum eiusmodi possessio. Ephraim, dicit Dominus per Prophe- ^{Olea 12.} tam, pascit ventos. Quid aliud agunt Episcopi, opes suis necessarijs ^{v.1.} congerentes? nisi ventum pascunt, qui præterlabitur, nec vquam stabilis est, nec satiatur. Quam præclarius facerent, si eiusmodi thesauros in solidis Ecclesiæ petris deponerent, vel per manus pauperum ad cæleste ærarium deferri curarent, ut & ipsis in die & tempore aduerso victus sufficeret, & militantis Ecclesiæ splendor augeretur. Ego sanè non vanus vates prædico & denuntio, nullum vnquam bonorum ex fructibus sacris Ecclesiæ vsibus adscriptis, quocunque pretextu coemptorum, heredem diu partâ possessione gauisurum. Experti sunt id verum esse ij, qui ante nos vixerunt; deinceps quoque non deerunt exempla, & perperam usurpatæ rei Ecclesiasticæ, & frustratæ spei, dum quos dites relinquunt nepotes, eos mox nepotando bonis amissis egentes, proxima videbit posteritas.

Ex occasione decreti sancti Concilij Tridentini, à proposito instituti sermonis, longius me digressum fateor. Sed ut cœptum sermonem exequar, hîc, inquam, Episcopo, dum officij & muneris sui causâ vniuersam lustrat Diocesim, enitendum est, ut omnes eum intueantur, quasi Angelum Domini de cælo missum, viros graues, doctos, nulla turpis vitij vel auaritiæ suspitione notatos penes se habeat, Clericorum obsequio in priuatis cubiculi sui etiam negotijs vtatur, sciatque domum suam speculi instar lucere debere, & esse veluti publicæ disciplinæ Magistrum: nam quidquid in ea agitur, id reliqui sibi licere existimant. Itaque quod olim Diuus Bernardus ab Eugenio alumno suo Pontifice Maximo exegit, id sibi dictum putent omnes: Domum Episcopi, inquit mellifluus Doctor, decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas; horum disciplina cultos, sacerdotes domestici aut cæteris honestiores, aut fabula omnibus ¹¹³ sunt.

Ad intermissionem de visitanda Diocesi tractationem regressus.

Visitantis Episcopi familia quâ morum probitate & modestia præstare debeat. De confid. lib. 4.

sunt. Multa nescias, plurima dissimules, nonnulla obliuiscaris. Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & studia: nec austeritatem suadeo tibi, sed grauitatem. Non oportet ut vitia domus tuæ vltimus scias, quod plurimis scimus contigisse. Si insolentior sermo coram te insonuerit, si indecens habitus apparuerit, manus tua sit super huiusmodi, tu vlciscere iniuriam tuam. Impunitas ausum parit, ausus excessum. In vultu, in habitu, in incessu illorum qui tecum sunt, nihil residere impudicum, vel indecens patiaris. Præclare hæc sanctus Doctor, ut reliqua omnia, quæ Episcopo curæ esse debent; nam sine his visitatio rectè institui non potest: & si alium se familiamque suam Episcopus exhibuerit, vereor, ne loco salutaris pharmaci, pestiferum per suam Diocesin spargat venenum. Fastum vbique vitet, & superbiæ suspicionem; omnibus affabilem, & comem se præstet, nemo eius aditu arceatur, errantes paternè corrigit, in vitia lapsos ita castiget, ut memor sit quod & ipse circumdatus sit infirmitate, lachrymis potius suis, quàm acerbioribus verbis dolorem fletumque illorum prouocet, & in spiritu lenitatis Ecclesiasticam exerceat disciplinam. Denique tiara ipsius & baculus maiora præferant insignia dignitatis, quàm potestatis: quos corrigit, non infamet; veniam poscentibus, facilem se, moderatâ adhibitâ animaduersione, exhibeat: in iure dicendo æqualem seruet seueritatem, nec eam gratiâ vel mutari vel variari patiatur; adiungatur facilitas in audiendo, lenitas in decernendo, in cognoscendo diligentia. Vrsos potius eos dixerim, quàm homines, qui ita iracundiâ exardescunt, ut sui obliti esse videantur. Nihil est, inquit Cicero, tam deforme, quàm ad summum imperium etiam acerbiter naturæ adiungere, quod vilis planè animi est, & suos impetus regere frenoque rationis retinere non valentis. Prorumpunt nonnulli ad indecora quæuis, dum vel palàm digitos in obscænos formatos vsus, ij quibus irati sunt ostendunt, vel turpes crepitus ore effingunt, vel denique alienæ vocis sonum efformando mimos agunt; ridiculi magis ipsi, quàm ut alijs risum moueant: hos torquere haud necesse fuerit, vbi vino & irâ incaluerint, produnt secreta, dicenda tacendaque locuti, homines, Principes ac Deum ipsum conuitijs proscindunt, & simul atque in possessionem sermonis venerint, ipsi sibi sapiunt, ipsi se amant sine riuali, dicta sua quasi è tripode Apollinis profecta à nemine redargui debere censent, & si contradixeris exardescunt; cùm verò in contentionem inciderint, terrâ cœlo miscent. Tales si quando emergunt, & ijs magistratibus, in quibus summa Reipub. consistit præficiuntur, quid non audent? quid non moliantur? ab omnibus sanè, sed potissimum ab Episcopis, in quorum mores omnium oculi coniecti sunt, adhibenda est quædam reuerentia, & quid maximè in quauis actione deceat, expendendum. Nam negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omniuò dissoluti: & plerumque tales neminem amicum habent, nullum socium, nullum fidum ministrum, nullum denique qui eos interdum officij moneat:

114
Visitantis Episcopi idea.

115
Impotens animus in Episcopo improbat.

116

neat: ijs tamen si quis magno animo acrius obstiterit, ita deponunt vel despondent potius animos, ut icti fuisse canes non facilius coërceantur, & in ordinem redigantur. De Ioanne Carnouio Episcopo Vladislauensi nostri Archiepiscopi patruo pleraque feruntur, quæ iracundum nimis eum fuisse arguunt. Exardescit interdum & Archiepiscopus, sed citra furorem. Tylicius magis, qui vnâ eademque horâ & irascitur, & mox sui compos, suam ipse castigat immoderatam excandescentiam. Tuli ego, cum Referendarius iudicijs Regijs ei assiderem, ipsius impetum modeste, at non eorum, quibus ille nimium permittebat, insolentiam; neque enim ferenda erat, sed temeritas iuuenilis grauitate senili reprimenda. Scitis quos mea signet oratio. vidi vtrumque cum in Sueciâ essemus, pal- lere periculo, metu concuti, nec eam quam alias præferre videntur, ser- uare animi magnitudinem. Risi timidam leuitatem, risumque meum conuitio insectanti, & insipientis esse in periculo ridere asserenti, alteri eorum respondi; Tu verò, inquam, desipis, qui mihi in re malâ bonam mentem, quæ dimidium mali est, inuides.

117

Sed nescio, quo pacto meus sermo, ab institutâ de visitationis munere, oratione, huc deflexit, nempe non abs re visum, vitijs virtutibusque com- memoratis, hæc vestris inculcare auribus, quæ maximè deceant, aut de- deceant tam sublimem statum. Monita salutaria à Diuo Bernardo Eu- genio tradita, sciant Episcopi sibi esse necessaria; malo illa verbis illius exequi quàm meis. Quid (inquit ille) Episcopo turpius, quàm incumbere suppellectili & substantiæ suæ, scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moueri ad quæque perdita vel neglecta? Ad vere- cundiam dico quorundam eiusmodi, scrutantium quotidie omnem sub- stantiam suam, numerantium singula, de minutis & quadrantibus exi- gentibus rationem. Non ita ille Ægyptius, qui Iosepho omnibus tradi- tis, ignorabat, quid haberet in domo suâ. Erubescat Christianus Christia- no sua non credens: homo sine fide, fidetamen habuit seruo, super omnia bona sua constituens eum, & hic erat alienigena. Mira res: satis superq; E- piscopi ad manû habent, quibus animas credunt; & cui suas committant fa- cultatulas, non inueniunt. Optimi videlicet æstimatores rerum, qui mag- nam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed ut liquidò datur intelligi, patientius Christi ferimus iacturam quàm nostrâ. Quotidianas expensas quotidiano recipimus scrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio escharum & numero pa- num cum ministris quotidiana discussio est: rara admodum cū Presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina & est qui subleuet eâ; perit anima & nemo qui reputet, nec mirû, cum nec nostros quidē assiduos sentiamus defectus. Nonne ad singulas istas supputationes irascimur, vrinur, anxiamur? Quâ tolerabilius rerû, quàm mentium sustineremus iacturâ? Quare, inquit Apostolus, non magis fraudē patimini? Quæso, tu qui alios doces, doce te ipsum: si tamē iâ nō docuisti pluris te habere, quâ

118

De confid.
lib. 4.Notantur E-
piscopi, magis
ad rem quàm
ad curam pa-
storalis at-
tenti.

1. Cor. 6.

tua.

tua. Transitoria ista, quæ stare tibi nullo pacto queunt; fac, vt à te trans-
eant, non per te. Riuus quâ fluit cauat terram; sic discursus tempora-
lium conscientiam rodit. Si potest torrens in agros excurrere sine læsione
fatorum, & tu, te ista sine vulnere mentis posse tractare, cõfido. Et pau-
lò infra pulcherrimis colorum luminibus, & exactiori manu depingit sub
119 *Munus Epi-
scopale gra-
phicè depictũ.* imagine Eugenij, vniuscuiusq; Episcopi faciem. De cætero, inquit, oportet te esse formam iustitiæ, sanctimonix speculum, pietatis exemplar, as-
sertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem gentium, Christianorum
Ducem, amicum sponsi, sponsæ Paranympum, Cleri ordinatorem, Pa-
storem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pau-
perum aduocatum, miserorum spem, tutorem pupillorum, iudicem vi-
duarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, vltorẽ
scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, mal-
leum Tyrannorum, Regum patrem, legum moderatorem, canonum
dispensatorem, sal terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi. Hactenùs il-
le. Hanc vultus & præclaræ personæ speciem, si Episcopus per Dioccesim
suam circumtulit, an dubitandum erit, eum vtiliter munus suum ex-
pleturum?

120 *Visitanti Epi-
scopo in quos
inquirendũ.* Non exequar cætera in quos & quomodo eum inquirere oporteat,
cùm res ipsa & materia vltro illi sit occursura: nec defuerunt, qui metho-
dum visitationis ex intimis sacrorum Canonum penetralibus deprom-
ptam exactè tradiderunt: hoc solùm adiiciendum videtur, vix expedire,
vt Episcopus in eos inquirat, quos Sedes Apostolica peculiaribus rescri-
ptis suæ reseruauit potestati, nisi ij extra orbitam suorum Claustrorum
excesserint, & vel priuatim, vel publicè in leges sacras commiserint, sce-
lusvè aliquod palàm perpetratum non vindicauerint. Denique suffecerit
Episcopo illis contentum esse iurisdictionis finibus, quos sacri Canones
& nouissimè sacrosanctum Concilium Tridentinum posuit. Sciat autem
nihil magis infamare vel ipsum, vel ipsius comitatum quàm sordes aua-
ritix, à quibus non modò ob grauissimum, quod inde oritur scandalum,
121 *Auaritia no-
ta in visita-
tione cauenda.* verùm etiam ob iuris Canonici expressam prohibitionem, puras omninò
debet habere manus. Si alio referente mihi narratum fuisset, vix crede-
rem, quod nudiustertius vnâ vobiscum expertus sum, de illo Parocho
dico, quem de contubernio fœminæ infamatum ad me, vt scitis, acciri
iussi. Venit, interrogatusq; nec crimen diffiteri ausus, scedulam pro-
tulit, manu Notarij Episcopi scriptam & subscriptam, in quâ contineba-
tur, illum antea de impudicâ cum eadem fœmina consuetudine accusa-
tum, ac decem mulctatum marcis, pecuniam officio Episcopi dependisse.
Parochus interea, vel simplex, vel vafer, eam apocham, quasi vt im-
pudicè palam cum scorto consuetudinẽ deinceps, permittente Episcopo,
habere sibi liceret, interpretatus, eius præsumptæ indulgẽtiæ concessione,
corâ me, se factumq; suum tueri ausus est. Obstupui, cùm iterũ atque ite-
rũ à me interrogatus, planè impudẽter idem assereret, seq; non inuitũ mu-
liere

liere cariturum fuisse, si pro eâ redemptio accepta non fuisset; nunc post talem transactionem se alterâ poenâ plecti non posse. Quid agerem? poenâ leuiori castigatum, & scelus detestantem, eâ conditione dimisi, vt impudicam mulierem statim eijceret. Scio Goslicium antecessorem meum esse extra omnem culpæ suspicionem, neque ab illo Ecclesiasticæ disciplinæ rigorem addictum pecuniæ; sed Notarij manifesta cupiditas homini simplici præbuisse videtur interitus grandem occasionem. Ita ij solent, qui & sui & Episcopi decoris obliti, venalia omnia habent.

Venio ad postremam propositionis meæ partem, in quâ me dictum recepi de eâ functione, quæ Episcopis in Poloniâ, vti primarijs Regni Senatoribus incumbit. Dico Episcopos primarios vel primos potius esse Regni Senatores: nam si rem ad initia reuocemus, principio inductæ & susceptæ in Poloniâ religionis Christianæ, vix vllum Senatus aut concilij publici vestigium erat; Princeps vnus & solus omnia poterat, eius voluntas, lex non scripta sed iussa, & cui non parere capitale habebatur: Episcopi primi aliunde huc acciti, ex vsu aliorum Regnorum, & ex præscripto sacrorum Canonum, hac conditione se esse non posse ostenderunt. Et Principum nostrorum pietas, non solum omnem à Regiâ iurisdictione exemptam libertatem illis indulxit, verum etiam viros illos graues, eruditos, & sanctitate illustres, cum sibi & Reipublicæ vtilis fore animaduertent, eos vt Principes, vt Patres venerati; ex eorum deinceps sententiâ & consilio Rempublicam se gesturos professi sunt; illis vt leges ad formandum Ecclesiasticum Politicumque statum scriberent, illis vt ius summarium dicerent, permiserunt, ac penè æquatâ potestate, in consortium regiminis eos cooptarunt, concessio insuper decimarum iure, quod ex vetusto Poloniæ Principum instituto, vlitatum Regium vectigal erat. Neque mihi quisquam obiecerit Palatinos Religionem Christianâ antiquiores in Poloniâ fuisse, facile enim quiuus linguæ Polonicæ non ignarus respondebit, hæc & similia nomina non Consiliariorum, sed belli & Castrensiū officiorum fuisse. Extant antiquissima Regum nostrorum rescripta, quibus Episcopos Poloniæ, Principes Regni fratresque suos nuncupant. Boleslaum cognomento Chrobri victoriosum Principem, tantum Episcopis honorem habuisse testantur Historici, vt stante Episcopo, nunquam ipse sedere vellet, nisi idem etiam assedisset: id ab alijs quoque Principibus factitatum & obseruatum fuisse nemo dubitauerit. Sed illa auctoritas, Reges quotiescunque res poscebat, liberiùs monendi, redarguendi, improbis etiam eorum cupiditatibus resistendi, maiori reliquis omnibus potestate & dignitate Episcopos fuisse præditos facile conuincit. Neque mihi diu immorandum est in explicandâ & comprobandâ in Regno Poloniæ prærogatiuâ status Episcopalis; nam & nunc vel inimici nostri fateantur necesse est, & iure primarium nobis locum deberi, & in eius iuris possessione perpetuâ

122

Episcopus in
Poloniâ v-
nâ etiam Re-
gni Senator.

123

Senatus in
Poloniâ ex
Episcopis
prior quàm
ex seculari-
bus.

124

Eorum deci-
marum ius.

125

Prærogatiua.

126

*Contra Se-
natum Ec-
clesiasticum
ob decimarū
exactionem
factiones.*

tua nos fuisse. Non deerant iam olim, qui nos loco mouere vellent, qui iuribus nostris Rempubl. grauari dicerent. Decimarum quidem, etsi eæ, vt dixi, Principibus ante susceptam fidem Christianā solui solitæ fuissent, exactionem primò impugnarūt nonnulli ex Neophytis maioribus nostris; sed inclytus Rex Boleslaus Chrobrius, seuerâ animaduersione gliscentem eam temeritatē mox coërcuit; & haud scio an maiores nostri de eo onere vnquam questi fuerint ad vsque Casimiri Magni tempora: eo regnante, & quassatum internis externisq̃ue bellis imperium pacis artibus propagante, & subditi, & Rex ipse Bozantē Episcopo Cracouiensi, decimas ob certas causas soluere detrectarunt. Tractus omnis territoriorum Lublensis, Lucouiensis & Tzchouensis, Tartaricis, Russicis, & Hungaricis incurfionibus fœdatus, vastatus, incultusq̃; erat: in eum, cū Rex & Nobiles nouos colonos inducerent, ab ijs exigi decimam iniquum putabant, non tamen ad rapinam versi, controuersum negotium Iaroslao Boguriæ Archiepiscopo Gnesnensi, viro sancto, arbitrari sententiâ definiendum permiserunt, & ille ex æquo & bono rem decedit, cui decreto hætenus magnâ ex parte paretur. Id actum est 1369. vitæ Casimiri penultimo anno. Cuius rei à Cromero nostro nullam fieri sub id tempus mentionem miror: sed tam solenne arbitramentum Regis assensu comprobatum in volumine legum habemus. De loci prærogatiuâ, Duces quoque Masouiæ

127

*De loci præ-
rogatiuâ olim
inter Eccle-
siasticum
statum, &
Duces.*

*Masouie con-
tentio, nunc
etiam vana
inuidorum
de eadem
murmuratio.*

primò in Coronatione Vladislai III. deinde in Coronatione item Casimiri III. contra Episcopos niti cœperant, veluti Principibus è sanguine Regum Poloniæ ortis, primus secundum Regem in Senatu locus deberetur; sed in eâ quoque tã graui concertatione, tenuerūt ius suum Episcopi, primæque ante ipsos Masouios Duces illis adiudicatæ sunt partes. Scio hætenus mussitare quosdam, quod ad vtrumque Regium latus assideamus, alterum Senatoribus secularibus deberi contententes: sed id quoque & nouum & insolitum, cū hætenus semper aliter obseruatum fuisse satis constet. In omnibus etiam, ijsq̃ue & antiquissimis & recentioribus Regum nostrorum rescriptis, quotiescunque fit mentio Ducum vel Principum, non alios intelligere licet, nisi Episcopos: nam ex antiquissimis Patriæ nostræ institutis, nemo Senator in consilio publico, nemo cum prærogatiuâ ferendi suffragij esse poterat, qui ex Ducum vel Principum esset sanguine. Quare ne Duces quidem Masouiæ in Senatu locum habebant, ad actus tamen solennes adhibiti, vt suprà innuimus, Episcoporum prærogatiuæ frustra loci prioris affectatione detrahere conabantur; cumq̃ue in omnibus, quæ hætenus extant diplomatibus, qui præsentibus erant adscriberentur, ea & seruata est, & seruatur formula: Præsentibus Reuerendissimis in Christo Patribus Dominis (quo nomine neminem subditum, ac externos etiam non nisi Principes Rex Poloniæ dignatur) Episcopis. Tum mox disiunctiuâ coniunctione adiectâ, Nec non Magnificis: vt manifestè appareat istos inferioris esse ordinis. Neque tamen quisquam existimauerit, nos ita Episcoporum digni-

dignitatem demonstrandam suscepisse, vt alterius ordinis ius impug-
 gnare velimus; constat & his sua dignitas eximijs ornata prarogatiuis,
 nobis satis fuerit declarasse, alio nomine, & prius Episcopos Senato-
 riam in Polonia dignitatem adeptos esse; diuersò, & posterius, hoc idem
 munus secularibus communicatum fuisse. Itaque hi quotiescunque libi-
 dine & arbitrio Principum vel leges publicæ in discrimen venirent, vel
 vis priuatis fieret, vel iura patrimonij Reipub. conuellerentur, ne hiscere
 quidem ausi; Episcopi suâ vñ prarogatiuâ, quotiescunque opus erat, op-
 timi semper & salutares erant Regum monitores, censores etiam ac rio-
 resque correctores. Neque enim hi, vt seditionem mouerent, vt suam po-
 tentiam augerent, vt populi fauorem sibi conciliarent, ad obsistendum
 Principum & Regum cupiditatibus, prauisq; eorum actionibus studio,
 sed eorundem, quos monebant, Principum, & patriæ amore permoue-
 bantur, neque vel periculo vitæ, vel gratiæ Regiæ amittendæ metu, ab
 officio deterri potuerant; nam neque à Regum potestate eorū promotio
 dependebat, & quosuis honores vitæ sanctitate citra vllam ambitionem
 se consequi posse sciebant. Itaque quod olim Solon quærenti Pisistrato
 Tyranno; Quâ tandem spe fretus sibi tam audacter obsisteret? Sene-
 ctute, respondit. Idem quiuis Episcopus vsurpare potest, sibi liberta-
 tem Ordinis sui constare & constaturam freto status sui sanctitate.
 Hoc animo D. Stanislaus ad refranandas Boleslai Audacis libidines
 accessit, nec calumniæ, quasi interuerso pretio fraude Piotrouienſe præ-
 dium occupasset, cessit. Ita animatus Iacobus Znienſis, Archiepiscopus
 Gnesnensis, castra Vladislai, fratres Poloniarum oppugnantis, aggressus est,
 eaque ominosâ tentorij Regij ruinâ prostravit. Gedeonis Episcopi Cra-
 couienſis ille ad Miecislauum senem Apologus, ab eadem animi ma-
 gnitudine originem sumpsit. Illa Episcoporum omnium sub Casimi-
 ro Magno in causâ Prussicâ publica obnunciatio & contradictio, hinc
 profecta. Et ne omnibus recensendis immorer, illa constantissima sem-
 per, & nulla gratiæ aut fauoris aura mutabilis Zbignei Olesnicij, ni-
 hil quod legibus libertatibusque Regni contrarium esset admittendi, ea-
 que laudata obstinatio. Hic iunior ætate, maiorem, & cuius gratiâ creue-
 rat, Vladislauum Iagellonem sapè redarguit, iratum etiam, sed postre-
 mō correctum, & ita æquo animo paternas Episcopi admonitiones fe-
 rentem, vt moriens suos liberos illius potissimum tutelæ commiserit. Sed
 acrior illi cum Casimiro Rege concertatio fuit, longè is patre obstina-
 tior, & magis in iram propensus, vitæ etiam Zbignei minas intenta-
 bat; sed ille paratus mori, non odio Principis, sed amore potiùs vrge-
 bat ius Regni. Diuina illa eius in Conuentu Cracouienſi pro Repu-
 blicâ vox, illa sententia, quam Cracouienſis & Sendomiriensis Palati-
 ni, cæteris Senatoribus, ne Regem offenderent, tacentibus, compro-
 bârunt, digna est, quæ omnium Annalium memoriæ ad exemplum ma-
 gni & liberi Senatoris inseratur. Et Sigismundum Augustum (nam Si-

128

Quales se in
 functione
 Reipub. olim
 præstabant
 Episcopi.

129

Vnde tanta
 Episcopis in
 Senatu di-
 cendi & Re-
 ges redar-
 guendi liber-
 tas:

Sancto Sta-
 nislaſo,

Iacobo Zni-
 enſi Archie-
 piscopo Gne-
 snenſi,
 Gedeoni Epi-
 scopo Craco-
 uienſi,

Zbigneo O-
 lesnicio Car-
 dinali Episco-
 po Craco-
 uienſi,

130

*Stanislaus
Carnouius
Archiepiscopo
Gnesnensi.*

gismundi Primi imperium æquum pacatumque fuit) vel impari & parum honesto cum Barbarâ Radiuilâ matrimonio implicatum, vel deinceps minùs dignis Christiano Rege actionibus vitam traducentem; qui priuatim & palàm redarguerent, non defuerunt Episcopi. Carnouius ipse, etsi eius gratiâ creuisset, sæpè acriùs cohortationibus priuatis, Regis illius aures fatigauit; & fortasse aliquid effecisset, si cæteri quoque Senatores, quibus Regia gratia suo officio potior erat, pari studio in eam curam incubuissent. Expedit ipsis Regibus, tales habere Senatores, qui non assentatorio more, & sententiam dicant, & priuatim Principem in-

131

*Miseri Prin-
cipes apud
quos vera si-
lentur.*

struant. Miserum esse Principem, apud quem vera silentur, dicebat Gordianus Imperator: expertus ipse & in Misitheo eum oburgante, fidem, & in Philippo blanditijs primò sese illi venditanti, perfidiam. Tot equidem sæculis quæ monumentis annalium nostrorum comprehensa sunt, etsi multi è sæculari statu, sui commodi causâ, nonnunquam ad rerum nouarum studia deflexerunt, Episcoporum actiones, & ipsæmet liberiores Regum obiurgationes salutem publicam, & tranquillum iustumque Principum imperium, supremam legem habebant; nec scio, an ullus, Paulo Episcopo Cracouiensi excepto, motæ seditionis accusari possit. Nam Ioannes Muscata Episcopus Cracouiensis, quasi contra Vladislaum Locticum Silesijs fauisset, fortè immeritas pœnas luit, quibus & Abbas Tinecensis innocens obnoxius factus, multis prædijs mulctatus est. Multa tam eximiæ magnitudinis animi specimina recensere possem, nisi hæc ipsa, quæ attuli, sufficere viderentur.

*Episcoporum
in dicendo li-
bertas salutis
publica in Po-
lonia Regno
conseruatric.*

132

*Alijs quoque
nationibus
vfitatum esse
Sacerdotes
publico consi-
lio primos
adhibere.*

Neque sola Respublica Polona consilij principes voluit esse Episcopos; etiam omnes aliæ gentes olim præcipuam partem Reipublicæ & publicæ salutis, sacerdotali auctoritate niti voluerunt. Apud Ægyptios Rex idemque Sacerdos erat: Romanis exosum Regium nomen, Rex tamen sacrorum constituebatur. Si in optimè constitutis ciuitatibus, notæ virtutis emeriti ciues, sacras functiones obibant, iidem primas in Repub. partes tenebant. Christi Religione coruscante, quantum pij Christiani Imperatores Episcopis detulerint, quis nescit? postremò labente Imperio Romano, in Germaniâ primi Principes Electores Episcopi, nunc etiam ita tuentur statum, vt nisi illi aliorum Principum ambitioni irent obuiam, totum mutuis discordijs distractum rueret Imperium. Neque Patria nostra, si rectè rationes expenderemus, parum debet statui Ecclesiastico: constat enim & retroactis sæculis, & paulò remotiori tempore, sæpiùs salutaribus Episcoporum consilijs fulcitam stabilitamque fuisse Rempublicam, leges optimas ab eis scriptas, libertates præ-

133

*Aliqua iam
in Ecclesiasti-
co Senatu de-
siderari, osten-
ditur.*

rogatiuasque Equestris Ordinis studiosè propagatas. Enimuerò non imus inficias, pleraque & meritò nunc in ordine nostro desiderari: pestiferis illis discordijs, quæ nascente Hæresi in Poloniâ radices egerunt, effectum esse non negauerim, vt & nos Ordini Equestri, & eius importunæ ac graues iuribus sacris flagitationes nobis suspectæ sint;

ita

ita tot annis veteris amoris, & societatis ruptâ compage, toties sperata & tentata eorum, de quibus inter nos non conuenit, compositio coire non potest. In multis præterea non obscurum rerum nouarum studium efficit, vt nobis secus, quàm oporteat, vel deceat, affecti sint. Postulatur à nobis vt Regem, quòd nonnullorum cupiditates largitione suâ non expleat, quòd patrimonium Reipublicæ simul non effundat, beneficiaque sua non vxoribus tantùm eorum, sed natis etiam natorumque natis non communicet, arguamus. Nam quæ iure ab eo postulari possunt, primi essemus, qui id vrgeremus; sed hæc non vi, non seditione extorquenda; agendum cum Principe, dignitate ipsius saluâ; non cogi, sed 134 rogari volunt magni viri. Ante aliquot annos, quantâ contentione actum Cum Principem quâ prudentiâ agendum. est de Rege in ordinem redigendo, sinistris opinionibus onerata Principis existimatio, acti priuatâ auctoritate conuentus, concitatus populus, arma etiam penè intentata, dum illa, quam meministis apparatur inquisitio, cuius nullum alium fructum vidimus, nisi dedecus nostrum, & auctum populi in Principem odium. Quod his consilijs 135 Episcopi se immiscere noluerint, accusantur quasi Reipublicæ defuissent. Ego verò quoad vixero, puto & reliquos Ordinis nostri idem Vana de Senatu Ecclesiastico querela. facturos, nunquam seditiosis factionibus me immiscebo: non is est modus saluandæ Reipub. nec ea necessitas, vt armatis cohortibus Comitium impleamus. Video ego à plerisque id agi, vt concitato ad 136 gna populo, ingens quædam flamma excitetur; placet quibusdam armatum consilium, quale olim Hungaris tumultuantibus simul & pereuntibus in vsu fuit. Rokos, Hungaricum nomen est; quis autem ignorat gentem illam ad seditionem natam, eâ ipsâ supremum exitium sibi accelerauisse? Regna & imperia, quæ diuturnâ felicitate floruerunt, dum pacatis vsa sunt consilijs, hætenus steterunt; simul ac obtentu libertatum & iurium seditiosi ciues populum concitare, & contra Magistratus armare cœperunt, distractis mutuis viribus, summa rerum pessum ijt. Sic Romanum, sic Græcorum amplissima Imperia extincta sunt, sic nobilissimi Hungariæ Regni illum splendorem, illam amplitudinem, in cineribus & semirutis vestigijs concidisse videmus. Sigismundo Primo imperante, subita illa Castrensis ad Leopolim Equestris ordinis concitatio simul & cœpta & sedata, nescio cur hoc fatale Rokossi Rokoss. nomen sortita est, alia forma, alia facies rerum nunc apparatur. Meditata cogitataque consilia in promptu sunt. Primarius quispiam, qui nunc multis nominibus fauorem populi sibi conciliat, & Regis gratiâ, quâ nunc affluit, perniciem eidem molitur, auctor tanti, quantum nunquam Polonia vidit, tumultus erit. Hic, fato functis ijs, qui eius conatibus obstant, specioso pretextu imponet populo, accitisque in societatem Hæreticis, armatus armatos coget Conuentus nouarum, earumque ex adytis quibusdam proferendarum rerum, spargetur fama, esse videlicet Quiddam (heu infelix & infaustum hoc Quiddam) sibi notum,

quod nisi ab omnibus sciatur, interitura sit Respub. Pelleſti hoc rumore current omnes boni maliſque, non ſecus ac ſi genti recutiſſe Meſſias natus renuntiaretur, multos metus denunciatarum nullo iure pœnarum, vel inuitos eò pertrahet: nam iſ libertatis aſſertor, hoc ipſo quòd armatus leges cæteris præſcribet, clauſtra libertatis primus perfringet. Quid Rex interim? totâ vario prætextu armatâ Poloniâ, ipſe quoque neceſſaria induet arma: in partibus eius ſtabit Senatus, Proceres omnes, & ſlos iuuentutis Polonæ miles, & exercitus, Duces, Arma vtrimque armis opponantur neceſſe eſt; quo euentu, exitus docebit. Hæc interim non ex extis, ſed ex Reipub. noſtræ conſtitutione diuinare licet, tot impenſis grauata & fatigata Rempublicam, vereor ne & ciuili reſperſam ſanguine, Regiâ clementiâ reſpiraturam: ſed vt corporibus periculoſo perfunctis morbo, nō magis ipſe morbus, quàm eius reliquiæ, nocumentum adferre ſolent, ſic miſta illa colluies quæ ſopitis domeſticis motibus ſupererit, erumpet, & nouum Patriæ diuturnum & periculoſum pariet bellum; cuius exitum, militariſque licentiâ ſædè oppreſſam Patriam, vobis videre licebit, ego tantorum malorum inſpector eſſe noliſ. Sed hæ rerum conuerſiones ſi euenerint, iam nunc animo proſpicio, quantum inde odij publici Ordini noſtro accreſcet. Episcopis errores omnes imputabuntur, ab eis geſtæ Reipublicæ rationes petentur; Senatus quoque proditionis publicarum libertatum accuſabitur: hinc leges pernicioſæ, quas vis extorquebit, ſument originem, graues ſtatui Eccleſiaſtico, graues Principi ipſi, & magnâ ex parte ſtatum Reipublicæ mutaturæ. Satis ſuperq; negotij erit Regi & Senatui, vt tantis malis aliquod leuamentum afferant, ne Rempublicam perire ſinant. Sed hæc fortasſe feliciores habebunt exitus, nam & ego iuuenis pares à ſenibus accepi diuinationes, quæ ſi poſteà magnâ ex parte acciderunt, à ſupremo tamen exitio diuinâ benignitate hæcenus defendimur.

138

Senatoria Episcopii dignitas, in quo conſiſtat.

Sed Senatoria Episcopii functio in his potiſſimùm rebus conſiſtit. In eâ quæ illi forte eueniet Prouincia, non magis nomine, quàm re oſtendat, ſe eſſe in ijs Conuentibus, qui in eius Diceceſi continentur, conſilij Principem & moderatorem: pietate & eruditione (addo & liberalitate quantum facultates permiferint) præſtanti Episcopo nemo hanc palmâ inuidebit, omnes vt patrem venerabuntur, illique primas deferent partes; factiones nullas alat, diſcordes omni ſtudio ad inuicem conciliare conetur, pari & communi in omnes propendeat amore, actiones eius omnes, animi candore, & ſinceritate niteant, nemo ſubdolum quicquam de illo ſuſpicetur; neque porrò quiſquam ſuſpicabitur, ſi cunctis conſtabit, Episcopo non Principis gratiam, non populi fauorem, non ſuas ſpes, ſperataque incrementa, ſed ſolam eſſe curæ ſalutem publicam. Familiaritates & amicitias magnorum virorum, officijs ſtatum ſuum non dedecentibus parabit, eaſque fide ſincerâ tuebitur & conſeruabit, nec interdum amicorum cauſa laborem & iter ſuſcipere recuſet, eoſque ſibi de-

mereri

mereri studeat. Conuentus particulares suæ Diœcesis obire non intermittat; & vni quidem, vbi commodum fuerit, eorum intersit, in alijs per amicos necessarioſque suos sibi Rempubl. esse curæ declaret. Ad publica Regni Comitia veniat, in ijs liberè sententiam suam explicet, accommo-
 139
 datam maximè ad præsentem Reipublicæ statum. Omninò aureum il-
 lud Ciceronis dictum, in animis cùm omnium Senatorum, tùm Episco-
 porum præcipuè semper hæere velim; Vt enim, inquit ille, gubernatori
 cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria; sic moderatori Rei-
 publicæ, beata ciuium vita proposita est, vt opibus firma, copijs locuples,
 gloriâ ampla, virtute honesta sit. Huius enim operis maximè inter homi-
 nes, atque optimi, illum esse effectorem volo. Omninò, inquit idem alibi,
 qui Reipublicæ præfuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant; vnum vt
 140
 vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agunt ad eam referant, obliti
 commodorum suorum: alterum vt totum corpus Reipublicæ curent, ne
 dum partem aliquam tuentur, reliquas deferant: vt enim tutela, sic pro-
 curatio Reipublicæ ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorū
 quibus commissa, gerenda est. Qui autem parti ciuium consulunt, par-
 tem negligunt, rem perniciosissimam in Rempublicam inducunt, sedi-
 tionem atque discordiam; ex quo euenit, vt alij populares, alij studiosi op-
 timi cuiusque videantur, pauci vniuersorum. Hæc ille. Imaginem mihi
 expressisse videtur status Reipub. nostræ, & præsentium temporum, in tot
 factiones diuiso Reipublicæ Polonæ corpore, in quâ videmus plerosque
 velle & populo placere & Regi, diuersarum factionum simulatores: hi
 & populares inflant lituos, & Principi, quasi omnia possint, ita se vendi-
 tant, vt nisi sibi suisque beneficia ab eo extorqueant, suos folles non quie-
 tuos ostendant. Nunquam hæc arte vtetur Episcopus, nunquam eò se
 demittet, vt simulatione omnibus se accommodet, laudanda laudet, in-
 probanda improbet, amore non odio. Eum publicam salutem curan-
 tem, opinione integritatis, & Principi & populo commendatum, Reipu-
 blicæ item non rudem, sed sententiam suam rationibus & exemplis ex
 optimo quoque Rerumpublicarum statu & euentu petitis, confirmare
 scientem, & ante omnia sinceræ pietatis famâ conspicuum, omnes vene-
 rabuntur, seque & sua illi libenter permittent, illi vni fidem habebunt,
 eius consilijs priuatim & publicè acquiescent.

Sed ante omnia meminerit Episcopus se idcirco in Senatu principem
 locum tenere, vt iura Ecclesiæ tueatur. Hæc imprimis exactè illi nota
 sint, controuersiasque & lites omnes Ordini nostro ab Equestri motas
 perspectas habeat, sæpè illi hoc nomine certamen subeundum erit, sæpè
 pro aris sacris contendendum. In conuiujs, in confessibus, hæc potissi-
 mum pertractatur materia, quòd spirituales coëmptionibus hæreditatū,
 magnâ ex parte nobilitatem & Rempub. subsidio seruitij militaris frau-
 dauerint: quòd fiduciariorum suos, Scultetos dictos, à quibus olim seruitium
 militare præstari fuisse solitum falsò plerique credunt, ab hoc onere sub-
 141
 traxerint:

Optimi Se-
 natoris in
 Reipublicæ
 functione
 partes.

Episcoporum
 est imprimis
 iura Ecclesiæ
 tueri.

Contra ea
 quæ passim
 Ecclesiasticis
 in Poloniâ
 obijci solent.

142
Legibus ini-
quis contrai-
re.

Pietate pra-
stare.

143
Totius tra-
ctationis Epi-
logus.

traxerint : quòd decimarum iura malè vsurpent : quòd iurisdictione & pœnis Ecclesiasticis nimium sæuiant : quòd possessionibus Ecclesiasticis maiorem partem Regni occupent. Hæc & alia falsò nobis imputata ab ignaris præsumptâ temeritate obijciuntur. Iam impiæ illæ leges , quas Hæretici, & eorum fautores semicatholici in Conuentibus, in Comitijis summâ contentione perferri vrgent, vt liceat cuiuis quiduis credere , vt impietas ipsa & blasphemia & blasphemi securitatem lege publicâ cautam habeant. Ad hæc iure & rationibus ex iure & sacris Scripturis, ex institutis Patriæ refellenda semper paratus esse debet Episcopus , neque vnquam illi committendum est, vt Dei & Ecclesiæ causam prodidisse videatur ; etiam si fortunarum & vitæ immineat periculum constanter decertet : certissimâ fretus spe, vel Dei auxilium sibi adfuturum , vel si certè occumbendum erit, honestissimum & sacerdoti optabilem exitum se habiturum. Ea quidem Regis nostri est pietas, vt eo viuente nihil adeò aduersum timere debeamus ; & deinceps etiam , constet modò Episcopis sua pietas , facilè illi in Regno hoc Catholico sua & Ecclesiæ iura tenebunt.

Neque ego plura de hoc genere ; ad vos nunc conuertor. Audistis ex me dictam penè vno impetu sententiam non diu meditatæ rei ; aliàs vberius & quasi per partes à me informabimini, quid vos agere oporteat, si, quod futurum reor, hac omnium maximâ & sanctissimâ dignitate aucti fueritis. Intereà hæc sint mea ad vos paterna & domestica monita : ambo mei alumni estis, vtrique si non profuit, certè non obfuit mea institutio, & hic vitæ cursus, quem me decurrere videtis. Me auctore venistis iam in aliquam & Reipub. & Principis notitiam ; sacris Ordinibus initiati, altari Domini dedicati estis ; dum vixero, vobis ego Dux & Magister ero, ornabo, promouebo. Nec enim dubito vos vicissim adnifuros, vt ei quam de vobis concepi opinioni , & expectationi meæ respondeatis ; me vitâ functo nabitis sine cortice , vobis ipsis enitendum contendendumque erit, & propriæ innitendum virtuti. Non deerunt qui vestris incrementis opponent obicem, cursumque fortunarum vestrarum tardabunt : sic semper virtus non plano itinere, sed per ardua enititur, & vestra fors non tam improspera, quàm tarda futura est. Sed nec eo fine, vel Ecclesiæ, vel Principi nauanda est opera, vt opes & dignitates accrescant, meritorum hæc sunt additamenta quædam : illa vera solidaque præmia, quæ vitâ functos manent, illud decus, illa gloria, optimo cuique calcar addere debet ad præclaras actiones suscipiendas, ad vitam denique pro Ecclesiâ, pro Patriâ, pro Rege profundendam.

144

His verbis suum, vt meministi, ad nos biduò habitum sermonē Pstroconius noster conclusit. Mihi quidem tum non veniebat in mentem fore, vt aliquando hæc scripto comprehenderem , neque enim vt tum erāt & res, & spes nostræ, futurum aliquando putabam , vt eiusmodi monita nobis vsui esse possent. Vberius quidem & multò locupletioribus exemplis

plis instructam hanc materiam ille nobis proposuerat, quæ tot iam elapsis annis memoriâ meâ exciderunt; in tuo fortassis penu commodius referuata pleraque, quæ à Pstroconio dicta sunt suggeres, & his nostris accommodabis. Erit nonnemo, qui Pstroconium futura asseruisse mirabitur; sed homini in Repub. versato, & status illius gnaro, non admodum difficilis esse poterat diuination & vaticinatio, ex coniecturis certis & manifestis. Suum equidem fortunæ ac vitæ etiam decursum talem, qualis euenit, euenturum sæpè nobis innuit, & supremo grauatus morbo, etiamsi nec vis mali tantoperè vrgeret, & medici meliora sponderent, ipse sui exitus certus, nullum alium admisit sermonem, nisi de morte, de supremis suis. Nos qui aderamus, mirati migrantis è vitâ constantiam, lætum hilarumque ipsius semper vultum contemplantur, illudque nobis Diui Hilarij dictum veniebat in mentem; eos potissimum mortis metu concuti, qui, vt Sanctus hic ait, contuentes longam Dei patientiam, quæ in profectum salutis humanæ extenditur, aduersus conseruos insolescunt, & sæculi malis vitijque se tradunt, præsentium tantum curam in cultu ventris exercentes. Sed cum minimè putabunt Dominus adueniet, eosque à bonis quæ sponderat diuidet, portionemque eorum cum hypocritis in pœnæ æternitate constituet, quia aduentum desperauerint, quia mandatis non obtemperauerint, quia præsentibus studuerint, quia vita gentium vixerint, quia desperatione iudicij commissam sibi familiam, fame, siti, cæde vexauerint. Non ita moritur iustus, qui, vt Sanctus Gregorius ait, de suâ spe & operatione securus, pulsanti Domino confestim aperit, quia lætus iudicem sustinet, & cum tempus propinquæ mortis aduenierit, de gloriâ retributionis hilarescit. Talis erat exitus Pstroconij nostri, vt non morte tristisque illo dolore, qui ex dissociatione animæ à corpore naturaliter oriri solet, affici, sed rectâ ex hac lachrymarum valle in cælum, æternum isthic victurus, migrare videretur. Aberas tu, Reipublicæ causâ cum Senatoribus, quibus simul cum Pstroconio, auctoritate Comitiorum Regni, negotium Prussicum demandatum erat, in Prussiam profectus: sæpè ille de te locutus, te sæpè requisivit, te sibi deesse doluit: hoc vnum nouissimâ in luce desiderauere oculi eius; paucioribus quam oportuit lachrymis compositus est; ego adstiti morienti, supremumque eius excepi halitum. Pstroconium quidem cum vitæ flore, tum opportunitate mortis diuino cõsilio & ortum & extinctum esse arbitror; licet enim amplissimis perfunctus honoribus, Vice-cancellarij & Cancellarij Regni gesto munere, in ipso aditu summæ dignitatis, flore statu Reipubl. ad quam ciuili motu perturbata, pacanda, plurimum consilij & auctoritatis ille attulerat, in ipsâ spe suscepti contra Moschos belli decessisset, neque quod maximè optabat, Sigismundum Regem omnium sui temporis Regum Maximum, partâ de Moschis victoriâ, receptâ in potestatem gentis Vrbe Metropoli Moschouîâ, capto Smolensco, propagatis finibus Regni, ad extremum Osmani Turcarum Imperatoris Europæ atque

145

*Quomodo
futura præ-
dixisse intel-
ligendus
Pstroconius.*

*Mors eius,
quam etiam
præscinerat,
valde pia.*

*Comment.
in Matth.
cap. 20.*

*Hom. 13. in
Euang.*

146

*Opportuna
Pstroconij ex
hac vitâ mi-
gratio.*

atque Asiæ opibus & copijs Regnum Poloniae inuadentis feliciter co-
ercito impetu, gloriâ fulgentem & victorem, eiusdemque decoris so-
cium & participem Vladislaum Principem Regium Regiæque indolis
filium, domitorem Moschouiae, terrorem barbarorum, Patriæ nostræ
spem alteram conspicerere potuisset: idem tamen festinatae mortis gran-
de habet solatium, quod tot, quæ aliquantò post secuta sunt mala non
viderit. Non vidit Pstroconius tres exercitus conuersis signis ex hosti-
co, fines Regni transgressos, ab eisque laceratam Patriam, & per sum-
mum nefas, per ciues à ciuibus exactum tributum, bona Ecclesiæ æsti-
mata, & inaudito grauata censu, non ardentem inuidia Senatû, non
omnibus opibus coniuratione militari spoliata Rempublicam, & ra-
pacissimi agminis circumlata sæpius per vniuersum Regnum infesta sig-
na. Non vidit Ducibus & præcipuis quibusque è primâ Regni Nobilita-
te in Valachiâ cæsis, aut captis, amisso exercitu extremâ spe pendentem
publicam salutem; non denique sacrum Optimi Regis caput à motâ
mentis sicario parricidiali petitum ictu. Sed Pstroconij ortum, vitam &
exitum nos peculiari complexi sumus opere. Hunc de functione Episco-
pali habitum ab illo sermonem Tibi vni, optime frater, dicamus, Tu
leges, expendesque, & cum Tuis actionibus conferes. Liberè ego illius
dicta executus sum, nam & illi, quos hæc offendere possent, iam pridem
vitâ functi sunt, & si quis eorum, qui superstites sunt, se notari falsò
suspicatus fuerit, is non in se iactum rodet lapidem. Et Pstroconius, quem
& ego, vt nosti, in opere secutus sum, in commemorandis virtutibus
vniuscuiusque non siluit nomen: vbi vitij alicuius mentio facienda erat,
hoc sine auctoris honoris detrimento carpebat: ita & sua laus constitit
probis, & qui secus merentur, innoxia censura, sui admonentur officij.

147
Operis dedi-
catio.

VITÆ ET SERIES

EPISCOPORVM PLOCENSIVM,

Cum vitâ Auctoris conscriptâ ab Andrea Trzebicki Scholastico Plocensi, qui sequentem dedicationem priori editioni præfixerat.

Serenissimo Poloniae Sueciæque Principi, & Reuerendissimo
Domino D. CAROLO FERDINANDO,
Dei Gratiâ Episcopo Plocensi, & Vratislauiensi,

Andreas Trzebicki Scholasticus Plocensis, Regius Secretarius, Felicitatem.

INEST omnino, Princeps Serenissime, cunctis humanis rebus, velut orbis quidam, ut quemadmodum temporum vices, ita morum actionumque mortalium vertantur: sæculisque & personis intereuntibus, causæ & euentus iidem recurrant. Luculentum eius rei documentum, Vitas Plocensium Antistitum Tibi affero. Has olim in lucem & oculos hominum Ioannes Longinus protulerat: sed iterum obliuionis nox tenebris offudit, præsitque amplius, quam vnius & dimidij sæculi spatium, donec Stanislaus Lubienius Plocensi Ecclesiæ Presidem fata darent: quo auctore rursus in lucem quasi postliminio fati reuocantur, tanquam rerum humanarum orbe se circumagente, iterum fors ut in publicum prodeant, rediret. Caterum uti magnam illius temporis imaginem in his annis video, cum ad Plocensis Ecclesiæ utrobique regimen, & ambos scriptores reflecto oculos: ita longè fato functorum Presulum præclariorem sortem fateor, cum nunc & scriptorem, Episcopalis atque Senatoriæ dignitatis prerogatiuâ illo clariorem, & in Plocensi Cathedrâ, pro Casimiro Masouia Duce, Carolum Ferdinandum, Sigismundi Tertij Poloniae & Sueciæ Regis Filium, Vladislai Quarti fratrem, tot Caesarum, tot Regum sanguinem nanciscuntur. Te inquam, Princeps Serenissime, qui tot decora Ecclesiæ nostræ, quot sceptris orbis Christianus regitur, ac omnium eximium Te ipsum intulisti: innatâ benignitate, prudentiâ, grauitate, modestiâ, & hoc sæculo rarissimâ verè aunei generis particulâ, simplici & sine fūco lenociniisque pietate

pietate conspicuum, venturisque saculis & posteris inuidendum. Sed illis in lucro, & acceptis à præsentis aevi beneficijs, satis fuerit numerare, quòd Te tot virtutum perenne habebunt exemplum: utinam modò illis sit tam facile imitari, quàm Tibi pia, præclara, memoranda facere. Illud fortè vnum ad exprimendam perfectiùs Longini facti speciem desiderari videtur, ut quemadmodum ille Casimiro Masoviae Duci; ita Tibi Stanislaus Lubienius, de manu in manum, hoc in Antecessores suos pietatis Mnemosynon traderet: sed relege paulisper Optime Princeps, Stanislai Lubienij, in Domum Tuam Regiam, Teque præsertim observantia vestigia, adverteres, Tuum id quod ego afferò pridem esse, neque nouo mancupo tradendum. Tibi enim ille, quidquid pro Episcopatu Plocensi fecit, dixit, scripsit, addixit, cum prudenti consilio. Te sibi Successorem destinavit, ut post fata etiam diutiùs in Te, de charissimâ sibi sponsâ mereretur. Ego mihi id solum assumpsi, ut Mæcenatis olim mei lucubrationes Tibi debitas, nominis Tui præscriptione, velut nouo nexu Tuas efficerem. Itaque admitte benignus, maiorum Tuorum monumenta, quorum magna pars decusq; serus olim legeris.

P R O O E M I V M

A V C T O R I S.

FUNDAMENTA Christianæ religionis in Poloniâ, siue tu eam Vandaliam, aut Gothiam, quo titulo Regni, primi Reges Poloniæ, vsque ad Boleslaum Audacem vsi sunt, dicere malueris; siue vniuersum Septemtrionem Rheno & Tanai magnis Europæ fluminibus circumfusum, sub magnæ Sarmatiæ nomine comprehendendum censueris, siue denique totum hunc tractum, Scythiam Europæam, quam veteres Historici longè latius, quàm omnes alias regiones patere scripserunt, existimaueris; non primum, vt plerique opinantur, sub Miescone Duce, è Piastorū familiâ exordium habuerunt. Nam si ad antiquiora tempora rem referamus, Sanctus Andreas Apostolus, Scythiam Europæam, cuius appellatione vniuersum Septemtrionem, omnesque Septemtrionales nationes contineri, aliàs à nobis docendum erit, primus ex Achaiâ Istro transmissio ingressus, reuelata à Christo Salvatore nostro veritatis lumen, in has regiones intulit, Christianumque nomen in Sarmatiâ Europæâ, circa annum à Christo nato centesimum nonagesimum quintum viguisse, auctor est Tertullianus libro aduersus Iudeos, & Pagninus eius interpretes, vt meritò gloriari possimus, religionis nostræ auctorem nos habere, maximi nominis Apostolum, inter Christi discipulos, si vocatio spectetur, primum germanum Petri, & passionis mortisque æmulum. Sed & in ipsâ missi cœlitus Spiritus S. solennitate, disertè testatur S. Lucas, adfuisse Ponti accolæ; & Princeps Senatus Apostolici Petrus, inter ceteras nationes, quas suâ epistolâ alloquitur, Ponti aduenas commemorat. Denique, vt alia taceamus, Plinius secundus in epistolâ ad Traianum Imperatorem scriptâ, Bithyniam & Pontum Prouincias, quibus tum ille præerat, plenas esse Christianis hominibus testatur. Nec deinceps per annos ferè à Christo nato octingentos deerant viri pij, qui partim ex Graciâ, partim ex Italiâ & Galliâ, ac ipsamet Angliâ progressi, fouerent sementem Euangelij in agro Sarmatice, suæque prædicatione Poloniam, Russiam magnam, Bohemiam, Daniam, Suediam, Saxoniam, Pomeraniam, Vandaliam, præceptis & mysterijs Euangelicis imbuerent, maximè posteaquàm Gregorius Magnus, primus eius nominis Pontifex Maximus, fælicibus auspicijs, missis in Angliam doctrinæ Euangelicæ sanctissimis Magistris, Anglos veterum Saxonum (quos Sarmatiæ partem fuisse nemo dubitauerit) prolem, ad obsequium Romanæ fidei reduxit: tantis enim mox ille Anglicus fidei ager, sanctitatis & religionis effloruit incrementis, vt inde orti viri planè Apostolici, memores vnde aui eorum prodierant, totam veterem Saxoniam, Boiariam, & quidquid inter Rhenum & mare Balthicum, quidquid nunc sceptris Polonicis continetur, prædicando & docendo perua-

gati, feliciter Arctoïum Orbem fidei rudimentis imbuerunt. Non quidem eo euentu, vt simul tota regna sub iugum pietatis miserint, sed magnâ ex parte homines sedentes in tenebris, Sole veritatis illustrarint. Nec à temporibus Apostolorum defuisse putandum est, viros zelo Euangelico accensos, qui ipsa penetralia Vandalix (ita appellata est ea pars Sarmatix, quam nobilissimus fluuius Vandalus mediam secât, quæ nunc Polonia dicitur) penetrarint, quorum etsi labor non infructuosus fuit, memoria tamen obscurior, & nisi soli Deo nota nomina. Ad annum vsque nongentesimum sexagesimum quintum, nullus erat, qui publico nomine religionem Christianam palàm profiteretur, non quòd ea res Principum edictis vetaretur, sed quòd nullus esset, qui statum religionis ad normam Ecclesiæ Catholicæ formaret, Regibus ipsis nondum Sacramentis cœlestibus imbutis. Quanquàm quis vetat suspicari Piastrum agri Crusuiciensis colonum, ob piam liberalitatem ex humili genere ad summum Principatus fastigium euectum, aliquid ex veritatis Euangelicæ lumine hausisse? Abauus is fuit Miecislai, qui à Christianis subditis suis (qui iam tum frequentes etiam ex primoribus fidem Christianam colebant) vt damnato cultu falsorum Deorum, Christianus & ipse fieret, ac vxorem Christianam Dambroucam Boleslai Bohemiæ Regis siue Ducis filiam duceret, persuasus, primus se Christianum Principem esse palàm professus est. De Piastrum quidem memorant Scriptores, illum dum hospitalitatem coleret, Sanctos Ioannem & Paulum Romanos Martyres, sub Iuliano Apostata olim martyrio coronatos, hospitio exceperit, & penu eius illorum beneficio ita auctum fuisse, vt pauper rusticus eo interregno, quod mortem Popielli Tyranni & parricidæ Principis consecutum est, vniuersum Procerum Polonorum, qui ad eligendum nouum Principem conuenerant, cœtum conuiuio exceperit, & ob eam causam suadentibus ijsdem Sanctis, Rex renunciatus fuerit. Quis enim non meritò in eam veniat suspicionem, Sanctos illos vitâ iam functos, siue etiam ij Angeli fuerint, vt aliqui existimant, non nisi viro, verâ pietate imbuto, apparere, eumque pietate cœlesti imbueri voluisse? Miecislaus igitur simul atque sacro baptismo tinctus est, admonitus ab alijs Christianis, religionem eam quam susceperat, non nisi ex præscripto Summi Pontificis, IESV Christi Vicarij, ac Diui Petri Principis Apostolorum in Romanâ Cathedrâ Successoris, coli & fructuosè exerceri posse; Legatos suos misit ad Romanum Pontificem, qui suo nomine illi referrent, se & Christianum Principem esse, & cum vniuerso Regno suo in potestate Summi Ecclesiæ præsidis deinceps fore profiterentur, atque Episcopos Orthodoxæ religionis Magistros, ab Vrbe religionis & pietatis magistrâ, sibi submitti peterent. Præerat eo tempore Sedi Romanæ Ioannes Decimus Tertius, hoc ipso anno, posteaquàm Benedictus Quintus se Pontificatu abdicauit,

dicauit, vel potiùs ab Imperatore captus, & in Saxoniam (vbi exul mortuus etiam miraculis claret) abductus est, Ioannesque Duodecimus fatis concessit, Pontifex renunciatus; Imperatoris Ottonis Primi numerabatur annus quartus, Nicephori Phocæ Imperatoris Orientis annus tertius, cùm hæc Polonica Miecislai siue Miesconis Legatio in Vrbe comparuit. Dicere ille tum potuit, veluti religionis Christianæ propagandæ minùs curiosus, illud Isaïæ Prophetæ: Dices in corde tuo; quis mihi genuit istos? Ego sterilis & non pariens transmigratus & captiuus, & istos quis enutriuit? Ego destitutus & solus, & isti vbi erant? Quamobrem eâ legatione lætus Pontifex Romanus, Ægidium Tusculanum Episcopum, ad confirmandum Principem & Proceres Regni, & statum Ecclesiæ Polonicæ formandum, Sedesque & Cathedras Archiepiscopales & Episcopales erigendas, Legatum expediuit, instructum non solum ijs monitis & præceptis, quæ tanta res poscebat, verum etiam additis, ad obeundum tantum munus, idoneis viris doctis & pijs, qui nascentem in Poloniâ Ecclesiam auctoritate Episcopali, distributis per Ægidium Prouincijs, & Diocesibus regerent, & gubernarent. Diuidit hanc Legationem Annalium Ecclesiasticorum Illustrissimus Scriptor Cæsar Baronius Cardinalis, existimatque Ægidium quidem Episcopum Tusculanum in Poloniam fuisse missum, socios verò futuri illius laboris, ad nescio quos Vandalios, quorum Princeps Miesco esset, ablegatos fuisse; nam posteaquam de legatione in Poloniam missâ mentionem fecit, hæc addit. De aliâ legatione per eundem Pontificem in Vandaliam missâ, hæc apud Stanislaum Orichouium Roxolanum: Admonitu piorum (verba sunt Orichouij Poloni & de suis Polonis scribentis) virorum quorundam, Miescone Monarchâ (is fuit primus in Poloniâ, quæ tunc Vandalia dicebatur Christianus Princeps) cùm audiuissemus esse Ciuitatem quandam Dei, cuius Antistes esset Romanus Petrus, penes quem auctoritas esset summa, ex seruitute Diaboli in libertatem Christi homines vendicandi, ab hoc ipso Ciuitatis Antistite, Miescone Monarchâ auctore, opem aduersus diaboli vim implorauimus. Itaque Ioannes Decimus tertius, Vicarius IESV Christi, Simonis autem Petri successor, exoratus à Monarchâ, Senatu ac populo, doctissimos viros Italos, videlicet Vuillibaldum, Prochorium, Iordanum, Gotfridum, Lucidum, Angelotum, Octauianũ, Iulinum ad nos Vandalos ac Lechitas doctum misit. Qui & Miesconem Monarcham, & genus nostrum illi subiectum, sacri baptismatis vndis ab originali culpâ abluerent, & ex Ciuitate diaboli ablutos ac mundatos in Ciuitatem Dei transferrent, in Christi Ecclesiam dicarent, quod etiam est factum. Nam illi viri Sanctissimi, Vandaliam (siue tu malis Poloniam dici) ingressi, prædicabant nobis Christum, & gratiam eius, quâ nos in communionem suorum Deus conuocauerat celebrabant, homines turmatim ad flumina confluentes, baptizabant, Idola ex Vandalia exterminabant.

*Nomina
primorum
Antistitum
Polonie ad
propagandam
fidem Chri-
stianam per
Romanum
Pontificem
missorum.*

Addit Baronius. Quomodo autem sit cooperatus Otto Imperator, ad confirmationem Ecclesiæ Vandalorum, inferiùs suo loco dicturi sumus. Diuersam hanc fuisse legationem ab eâ, quæ in Poloniam missa est, diuersitas planè Legatorum ostendit, & alia plura. Quod audis Vandalos nomine Slauorum esse comprehensos, scias in plures amplissimasque Prouincias Slauoniam esse partitam, & inter alias Vandaliâ esse comprehensam, omnes verò ad fidem Christi conuersas esse quæ de iisdem Prouincijs dicturi sumus inferiùs declarabunt. Haftenùs Baronius.

Non est meum cum tanto viro, quem orbis Catholicus, summum veritatis defensorem & assertorem veneratur, descendere in certamen alicuius disceptationis, sed cum veritas se ipsa manifestè prodat, non erit incongruum, concessuro haud dubio, si viueret, ipsomet Baronio, ad eam tuendam aliquid adferre. Ex Sanderò libro de visibili Monarchiâ n. 695. hæc Baronius exscripsisse videtur; ille verò ex Stanislao Orichouio Roxolano, historiam quandam recensente, Orichouium quidem appellatione Roxolanum, Polonum tamen fuisse & Roxolanos inter Lechitâs referri, quo nomine quæ olim fuit Vandaliâ, Polonia censebatur, quis in dubium vocauerit? cum id ipsum Orichouius à Baronio citatus fateatur, seque Lechitam & Polonum esse scriptis prodat. Hic legationem eam missam esse ad Miesconem Monarcham (is ille fuit Miecillaus, blandiori nomine Miesco dictus, primus in Poloniâ Christianus Princeps) disertè scribit, idem cum ab Vrbe submissos religionis in Vandaliâ (quam idem ipse Poloniam, vt vidisti Lector, appellat) propagandæ causâ, à Ioanne Pontifice enumerat, primorum Archiepiscopi & Episcoporum in Poloniâ nomina recenset, ac inter alios Villibaldum, qui primus fuit Archiepiscopus Gnesnensis, Prochorium primum Archiepiscopum Cracouiensem, Lucidum primum Vladislauensem, & vt de reliquis, qui in Catalogo ablegatorum huc in Poloniam suprâ recensentur taceamus, Angelotum qui Cathedram Episcopatus Plocensis fundauit, primusq; Plocensis Episcopus fuit; reliquos item prout sua cuique obtigit Cathedra, Episcopos in Poloniâ fuisse (nam octo Episcopatus ad numerum eorum qui ab Vrbe venerant, tum in Vandaliâ siue Poloniâ fundati fuerunt) ab alijs Scriptoribus relatos facilè qui voluerit, reperiet. Vandalos itaque esse Polonos, & hanc Ægidij Romani, Episcopi Tusculani Cardinalis vnâ cum recensitis socijs, primis in Poloniâ Episcopis, legationem ad Polonos (siue Vandalos malis dicere) fuisse, ex ipsis Romani Archiuij monumentis satis probatur. Nec eo anno vllum alium fuisse Miesconem, qui in aliâ Vandaliâ quàm in Poloniâ regnaret ostendi ac probari potest, & Vandalos à fluuio Vandalo, qui ex montibus Carpatijs Vngariam à Polonis dirimentibus ortus, mediam secatur Poloniam, dictos fuisse manifestum est. Scimus quidem antiquioribus temporibus latiùs patuisse Vandalorum imperium, priusquàm patrijs sedibus exuti, ad occupandum imperium Romanum ingenti facto agmine, præter

ter complura Europæ regna , Africam etiam ipsam armis occupassent; multa illorum præclara facta leguntur ab Historicis illorum temporum scripta. Eosdem non diuersos fuisse à Lechitis siue Polono-Vandalis, eiusdem linguæ commercium luculentissimum est argumentum; quidquid modo Bohemiâ, Moraviâ, Boiariâ, nunc Bauaria dicta, Saxoniâ, quidquid Brandeburgicâ ditone, Pomeraniâ cum adiunctis Prouincijs, Lufatiâ, Sylesiâ, quidquid denique Moschouitico, Ruthenico, & amplissimo Poloniae Regno, ac ipsis etiam Daniae & Sueciae Coronis continetur, Vandalorum sedes & patria fuit, prout id sermo ipse & lingua, cuius etiam in ijs regionibus, quas Germani, vel Nemetes potius, postea occuparunt, non obscura extant vestigia, abundè testantur. Et ne hæc ex nostro sensu dicere videamur; libet hîc inferere ea quæ doctissimus Martinus Cromerus Episcopus Varmienfis, libro secundo historiae suæ de successoribus & liberis Lesci tertij Monarchæ Poloniae siue Vandalia, memoriae prodidit.

Suscepit autem Lescus hic liberos mares, ex legitimâ quidem vxore Popielum, è Concubinâ verò Boleslaum, Casimirum, Vladislaum, Vratyslaum, Otam, Baruinum siue Barminum, Pribislaum, Præmislaum, Iaxam, Semianum, Zemouitum, Zemomissum, Bogdalum, Spicigneum, Spicimirum, Zbigneum, Sobeslaum, Wissimirum, Cessimirum, & Visslaum. Ex his Popielum in spem Principatus liberaliter educatum, successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popielo pareant adaectis, occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugossus prodidit, ad Oceanum & Germaniam spectantem inter eos partitus est. Et Boleslao quidem natu maximo, Baruino siue Barmino atque Bogdalo Pomerania, quasi tu maritimam dicas, obtigit: Casimiro & Vladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia: Vratyslao Rama siue Rugia, vt vult Vapouius: Pribislao, Cessimiro & Otæ Ditiuonia, quæ nunc à nostris Lufatia, ab alijs Lufitia dicitur: Præmislao, Zemouito, & Zemomisso ea quæ nunc Marchia Brandeburgensis à Metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia vocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ, in quibus Visslaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum vocant: Sobeslaus Dale, quod Dalenburgum, Vissmirus in littore Oceani Vissmiriensis quæ antiquum nomen in Vismariam à Teutonibus deflexum retinet, condiderunt. Alias prætereâ complures arces & oppida Duces posterique eorum ædificarunt, & vernaculis suis linguis appellarunt, de quibus sunt Brema, vt vult Dlugossus, in confinio Frifiorum & Vestualorum; Luna quam Germani Luneburgum vocant à resplendentiâ; Bucouicia quæ à Germanis Lubeca vocatur; apud Slanos verò accolâs antiquum nomen etiam num retinet, tametsi Lubecæ quoque nomen Slauiam Etymologiam redolet; Bachiborum, Zuerinum, Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgum à Michelo con-

*Polonorum
imperium
olim latè pa-
rens.*

ditore, eiusque oræ Duces Mechelburgenses, nonnulli Magnopolenses ineptè composito vocabulo dicunt. Item Rostocum, Verla, Suawouum, Ostrouum, Cessinum, Marlouum, Polclum, Trebessouum, Vologosum, Ciasni, Volinessum; addit Crantzius Vinetam & Iulinum, quæ omnes fuerunt Polonorum colonia. Et subactæ quidem atque possessæ sunt regiones illæ posteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis & Hollandis, Teutonum populis, siue per ignauiam posterorum Principum Polonia, siue per conniuentiam, cum Duces earum Lesci huius nepotes, ab imperio Principum Polonia, quemadmodum dicemus inferius, desciiissent. hucusque Cromerus. Et hæc quidem de Successoribus Lesci, qui solus tam latè regnavit, cum interim in alijs Vandalia partibus à nobis commemoratis, alij imperium exercerent. Vandalis migratio ad remota regna exitio fuit. namque quidquid erat roboris, & omni iuuentute domo abductâ, propè vacuas sedes inuitati vicini populi facillè occuparunt, & Vandalicum nomen, quantum in illis fuit, extinguere conati sunt: primò quidem religionis Christianæ propagandæ prætextu, deinceps verò imperij dilatandi ambitione; soli ex Lechitis siue Vandalis Poloni, omnes omnium hostium conatus, innatâ quadam animi magnitudine, & libertatis auitæ conseruandæ amore, armis coercuerunt, frustrâ, vt olim à Romanis Imperatoribus, vigente eorum in Germaniâ potentiâ, & à Turcis etiam, quorum opes & potentia vniuerso orbi & fuit, & est formidabilis, appetiti, illibatam hætenus conseruant libertatem, nullius imperio, nisi quem ipsi liberis suffragijs Regem dixerint obnoxij: & in hoc Septemtrione Catholicæ Orthodoxæ religionis fortes & constantes defensores, atque conseruatores. Sed nos iam tandem ad id quod proposuimus, nempe ad recensendos Episcopos, qui Sedem Plocensem, cui nos ad præsens indigni præsidemus, à tempore susceptæ in Poloniâ religionis tenuerunt, accedamus. Sequemur autem hac in parte Ioannem Dlugossum siue Longinum Historicum, eorum qui res Sarmaticas explicarunt facillè principem. Ita autem illum nobis sequendum proponimus, vt cum is in supputatione temporum frequenter, vel memoriâ lapsus, aut certè parum in Scriptoribus Ecclesiasticis versatus videri possit, nos ad meliores calculos rem totam reuocandam suscipiamus. Vixit Dlugossus ante annos centum & septuaginta, vitæque Episcoporum Plocensium à se conscriptas, Casimiro Episcopo Plocensi & Mazouia Duci dicauit: quam præfationem vt nos quoque hîc insereremus, Viri tanti memoria, id à nobis exigere videbatur. Agnoscet Lector stylum illius temporis, qui plus veritatis continet quàm elegantia. Sic igitur ille suam orditur Historiam:

Polonorum
libertas, &
magnanimitas.

Reuerendo in Christo Patri D. Casimiro Dei gratiâ Episcopo Plocensi, & Mazouia Duci, Domino meo Colendissimo, Ioannes Longini

gini Canonic. Crac. salute eternâ in Christo, qui omnium vera est salus, feliciter potiri. Non minimâ inter Cathedrales Polonia Ecclesias, Reuerendissime in Christo Pater, sed raram & insignem, ut est, cui Diuino munere nunc praesides, Plocensem reputans Ecclesiam, Pontificum eius Epigrammata sub obscuro haecenus latetia, & paucissimis nota, proferre in lucem, iuxta ac ceterarum Gnesnensis Prouinciae Ecclesiarum disposui; ut illius quoque decus, etiam hoc meo qualicumque officio enitescat: claris etenim & excellentibus fulsit quandoque Praesulibus, maioribus aliquantò & praestantioribus, quam qui debeant oculi & sub obscuritate recondi, & qui legis Diuinae & rationis, quemadmodum & te facere conuenit, regebantur praescripto. Quorum nomina perpetuâ caligine, ob defectum Scriptorum obruta, etiam nec post cineres video resurrexisse, clarorum facinorum suorum ac virtutum fructu caritura, nisi scripturae beneficio de tam iniquâ sorte fuerint vindicata. Verum etsi is neglectus in transactis temporibus, quibus neque tot libri, neque tot literae, neque tam feracia gymnasia, neque tam splendidarum doctrinarum lumen Regno Polonia obueniat, tolerabilior veniabiliorque videretur, at certe impresentiarum, postquam in Vrbe Cracouiensi studium generale resplenduit, postquam pluribus Regni Polonia filiis, & his praesertim, qui ad oram Plociae, siue MaŹouiticam, cuius fertur Scorpio Dominus & gubernator, nascuntur; rara & singularia Scorpione adiuuante contigerunt ingenia, scđum & iniquum parumque officiosum reor, ut moderatorum iuxta ac priscorum illustrium heroum, & praesertim Pontificum animas, humanas simul & corpora excolentium actiones, vita, & quaeque insignia munera literae, non debeant simplici stylo & ieiuno, & qualemcunque siue à naturâ, siue ab eruditione sortiti sunt extolli, & scripturis ad perennitatem consequendam mandari, cum is labor eaque exercitatio omnibus in commune pateat, & singulis sit ex aequo permessa, nocitura nemini, profutura uniuersis. Nascentis autem Plocensis Ecclesiae, ut sese habet omnium rerum sors, natura, & conditio, primitiae etsi fuerint ab exordio humiles, & ipsa Ecclesia, in Arce quidem locata, sed ex facile corruptibili lignorum materiâ fabricata, processu tandem temporum, & dierum, per gratiam Altissimi, largitione & prouisione Regni Ducum, Regum, Pontificum, Principum, Heroum, ceterorumque fidelium, breui coaluerunt, tantaque sumpserunt in capite & membris incrementa, ut Plocensis Ecclesiae status, decor, fabrica, & conditio, aliarum Cathedralium Ecclesia-

Praefatio Ioannis Longini ad Casimirum Episcopum Plocensem super vitas Episcop. Plocensium.

Acad. Crac. plurimum splendoris Regno Polonia attulit.

Mazouia Scorpioni subiecta.

Ecclesie Ca-
thedralis
Plocensis sta-
tus & am-
plitudo.

rum in Regno Polonia consistentium, sit amplitudinem supergressa. Quamvis autem priscorum negligentia, & parum vigilans cura, primorum Pontificum Plocensium, & nomina, & genus, & prosapiam obtenebrauerat, & merita, utcumq; tamen potero confisus in presidio Altissimi, studio altiori genus unicuique coaptare curabo, mores, ingressum, excessum, & sortem, ut & probitas posterorum, & nobis succedenti ū, habeat quod sequatur, & quo se exerceat exemplum; & improbitas habeat terrorem, ut à suâ peruersitate resipiscat. Quod ut facilius proueniat, ab Angeloto primo Plocensis Ecclesie & talis nominis Pontifice, sumemus exordium, usque ad Tuâ pietatis nomen peruenturi. Prius tamen licebit mihi præfari Plocensem Ecclesiam, eâ

Quilibet Ar-
chiepiscopus
Gnesnensis est
Canonicus
natus Plocen-
sis.

excellentiâ (quod nemini ex omnibus sub Prouinciâ Gnesnensi consistentibus contigit) præditam esse, ut quilibet Gnesnensis Archiepiscopus, Canoniam & Præbendam in eâ habeat, & fructus ex illâ percipiens cum quotidianis refectionibus, quâdo præsens est Stalo in Choro, & voce utatur in Capitulo, in quolibet Capitulari actu, & in Episcopi Plocensis electione, unde & Ecclesiam ipsam in diuinâ re, & pro vice suâ per se aut alium administret. Opus autem hoc prius aliquot dierum lucubratione à me contextum, Tuæ Paternitati dedico, obtestans illam, ut singula legens, æmuletur meliora, secuturus Apostolos merito, quos sequeris dignitate; atque id summo studio enterere, & contende, ut vitæ Apostolicæ sanctimoniam, obseruantiam, confirmationem, atque formam imiteris, consensurus expleto cursu stadij, cum duodecim Orbem iudicaturis, supremum solium; & cum Paulo ultimo quidem in numero, sed primo in merito, pro virtuosus

Adhortatio
Auctoris ad
Casimirum
Episcopum
Plocensem.

operibus tuis cœlestem municipatum. Habes autem Pater Reuerende necessitatem indictam primam & præcipuam, optima quaque & sectandi & agendi, quatenus omnes actiones Tuæ ad formam legis Diuine, tam Mosaicæ quàm Euangelicæ uno eodemq; tempore percussæ effigiatæq; sint, cum uniuerſa agas ante oculos tremendi Iudicis, singula & videntis & rimantis; habes & alteram necessitatem, et si non æquè ut primam, duram, stimulosam tamen & cauteriatam. Singula enim & dicta & facta, siue bona egeris, siue quod auferat Deus, mala, in hominum post cineres Tuos versabuntur ore, & forsitan etiam à me, si fato non abrumpar, vel ab alijs superstitionibus, iuxta atque in speculo depingentur, cum perenni laude Tuâ, si clara, cum perpetuâ ignominia, si deformia apud posteros versatura. Habes & tertiam probitatis necessitatem, ut ex illustri Regum & Prin-

cipum

cipum Polonia sanguine satus, ad id unum omnes Tuas curas, vigilias, & studia intendas, ut Te clarissimo generi conformans, excellentiam de Te exhibeas virtuosorum operum, qui gloriaris Te natum esse magnificâ & celeberrimâ prosapiâ Regum & Principum Polonorum. Data Cracovia, Primâ Ianuarij Anno Domini 1478. Hæc Dlugossus.

Nos eius prementes vestigia, nostrum prosequimur cursum, & ab Angeloto Plocensis Ecclesiæ regimen auspicamur.

Angelotus I. Episcopus Plocensis.

Posteaquàm Egidius Episcopus Tusculanus, Cardinalis, Ioannis Decimi Tertij Summi Pontificis, cum supremâ potestate, ad formandum statum Ecclesiæ Polonicæ siue Vandalicæ Legatus, vniuersam amplissimi imperij Polonici, siue Vandalici, ditionem & Prouinciam, animo & oculis complexus, in latè patentes Diœceses partitus esset, eas inter non tam legationis socios, quàm ad gerendos in Vandalia, siue Polonia nouos Episcopatus missos distribuit. Ex ijs Cathedra & Ecclesia Episcopalis Plocensis, Angeloto Romano, boni nominis & ominis, pio & erudito viro sorte obtigit. Nobilis is fuit, & stirpe antiquâ Romanâ nobilitatis genus ducens, eruditus in primis & pius, eas secum virtutes huc intulit, quæ potissimum religionis studium, in pectoribus eorum quos Christianis imbuebat præceptis nutrent. *Exordium*
Episcopatus eius initium, ad annum nongentesimum sexagesimum sextum refert Dlugossus. Quo itidem anno, illustris & magnifica eluxit *Cathedra*
Miecislai Monarchæ Poloniæ, primi Principis Christiani, erga Ecclesiam & religionem Catholicam liberalitas. namque is viros octo Episcopali dignitate conspicuos, à Romano Pontifice, ut ex Baronio supra retulimus, in Vandaliam siue Poloniam missos, ita veneratus est, ac si de cœlo delapsi, veritatis Catholicæ lumen Septemtrionalibus regionibus suo imperio contentis illaturi essent. Non sunt (ut ille ait) tarda S. Spiritus molimina. Ab hoc imbutus Christianissimus Princeps Miecislaus siue Miesco, & ardore ignis cœlestis succensus, non mortuâ sed viuâ fide se pietatem colere velle, in ipso susceptæ Catholicæ religionis initio ostendit. *Plocensis, Anno Christi 966.*
Itaque decimas, tam ex nobilium quàm agrestium bonis, omnium frugum *Decima omnium frugum ad fiscum Regium olim pertinuerunt;*
quæ ex culturâ agrorum totius Poloniæ colliguntur, (census is fuit qui olim Principi, dum adhuc hîc nondum Christiana religio illuxisset, debebatur, & quotannis in Fiscum decimatione, ut aiunt, manipulari assignatis ad id Regijs horreis inferebatur) unicuique in suo Episcopatu concessit: deinde ut Episcopi in Poloniâ maiori cum dignitate rem Ecclesiasticam gerere, & Reipublicæ consulere possent, amplissimas unicuique possessiones, vnâ cum Ducalibus iuribus, ac primo supra omnes *in Episcopos postmodum translata.*
Princi-

*Aliis Sacer-
dotibus ad
sustentationē
vitæ imperti-
ta.*

Principes , qui tum in Poloniâ reperiiebantur, in publico consilio & confessu Comitiali, locum iure perpetuo contulit ; ac lege latâ sanxit, ne deinceps quispiam ex suis successoribus eam sacram donationem interuerteret, néve se sacrilegij crimine contaminaret. Sed vt ad Angelotum redeamus , sedulus is fuit in promouendâ fide Christianâ: vniuersam suam obibat Diœcesim, adhibitis in consortium laboris , non solùm ijs quos secum ex Italiâ adduxerat Presbyteris, verùm etiam si quos ex Polonis Sacerdotio dignos habere poterat; verbo & exemplo ad pietatem formabat rudem adhuc populum , Ecclesias Parochiales vbi commoditas loci erat statuebat, Diœcesim in Parochias diuidebat , Sacerdotibus in ijs collocatis, ne quid ad vitæ sustentationem deesset , Decimas à Principe sibi donatas , prout vnicuique expedire videbatur assignabat , ornandæ inprimis Ecclesiæ Plocensis Sponsæ suæ cupidus , Collegium Prælatorum & Canonicorum attributâ illis magnâ parte Decimarum suarum ita dotauit, vt Ecclesiæ Plocensis & numero Prælatorum, & opibus, vix cuiquam Cathedrali in Poloniâ Ecclesiæ illis temporibus cederet. Et quamuis sciret Canonicorum munus esse , & eo nomine illis quotidianas Distributiones deberi , vt Sacrificia, & Horas Canonicas in decantandis in Choro sacris Officijs per se obirent, cùm tamen videret operâ eorum ad alia negotia tractanda, sibi & successoribus suis opus fore, aliud Sacerdotum Collegium qui vices Canonicorum implerent , fundauit dotauitque. Denique vt plures haberet, qui in vineâ Domini excolendâ illi , & successoribus eius adiumento essent, lectis compluribus ex iuuentute ingenuâ & nobili iuuenibus, eos ipsemet latinis literis imbuere haud indecorum existimabat , magister domi, in templo doctor, in Republicâ, in quâ etsi natus non esset, tamen vt verus insitus Sarmatiæ ciuis, vt Patriam propriam amabat, summus vir & Senator, in dando consilio Principi liber, domi castus, in publico fortis , vtroque summâ excellens prudentiâ. Obijt Plociæ Anno nongentesimo octuagesimo secundo, ibidemque honorificam accepit sepulturam , vniuersis Diœcesis suæ decoratus lachrymis.

*Obitus An-
geloti primi
Episcopi Plo-
censis Anno
Christi 982.*

Martialis II. Episcopus Plocensis.

Vluente adhuc Miecislao supremo in Poloniâ Monarchâ, Angeloto vitâ functo, datus est à Romano Pontifice Benedicto Septimo, Anno Christi nongentesimo octuagesimo tertio, Ecclesiæ Plocensi, Episcopus Martialis Romanus, & ipse, Angeloto non solùm nobilitate generis, sed & sacrarum literarum notitiâ par, humanitate & benignitate insignis: cuius præclarum religionis propagandæ zelum , vel ex hoc agnoscere possis, quòd vt commodiùs ipse per se rudem populū salutaribus instrueret monitis, linguam Polonicam magno conatu discere contenderit, tantumque profecerit , vt per se ipsum confessiones sacras excipere , & pu-
blicas

blicas ad populum conciones facere, non incongruè potuerit; quod quidem ita sedulò præstitit, vt nullam partem amplissimæ Diœcesis suæ reliquerit, quam non prædicando, Sacramenta administrando, recenter ad Christi fidem conuersos Polonos pijs institutis erudiendo, Ecclesijs nouis fundandis adierit, in omnibus se præbens exemplum boni Pastoris. Denique id illi potissimùm curæ fuit, vt Ministros Euangelij, à se Sacris initiatos, sibi similes, id est castos, probos, in exercendâ curâ animarum non segnes redderet, ratuseorum viuo exemplo meliùs quàm doctrinâ, & rem Catholicam promoueri, & pietatem pectoribus hominum inferi posse. Nec eum sua sefellit opinio, felici enim semente vsus, mox ingentem in suâ Diœcesi fidelium numerum creuisse vidit, & Deo laborum suorum fructus obtulit. Nec mirum videri potest Martialem tanto flagrasse pietatis propagandæ studio, cùm eo Pontificatum Plocensem tenente in Poloniam venerit Woytechus, siue vt eum postea Germani appellarunt Adalbertus, illustri in Bohemiâ Roseorum familiâ ortus, Ottonis Tertij Romanorum Imperatoris consanguineus. Episcopus ille olim fuit Pragensis, petentibus Bohemis, à Moguntino Archiepiscopo datus, vir Sanctus & Apostolicus; sed cùm videret Bohemos durâ ceruice monita pia aspernari, & toties spretis illius salutaribus præceptis, ad sordes veteris idololatriæ relabi, summi Pontificis permissu, primò in Hungariam, deinde in Poloniam venit, atque à Boleslao Chobrio, Monarchâ adhuc & non Rege, benignè exceptus, & ab vniuerso populo omni genere piæ hospitalitatis cultus est. Hunc idem Princeps, renitentem planè, & susceptum propositum prædicandi Verbi Dei barbaris nationibus Prussis vrgentem, Archiepiscopatum Gnesnensem mortuo Roberto vacuum, suscipere magnis precibus coëgit; quem cùm ille triennio administrasset, martyrij consequendi ardens studio, subrogato in suum locum, & in Archiepiscopatu relicto fratre suo germano Radzino dicto (siue tu Gaudentium Vandalico nomine in latinum verso, dicere malueris) in Prussiam assumptis aliquot viris religiosis se contulit. Vbi Diuini verbi sementem strenuè spargens, vix vllo quæsito fructu, dum Christo sacras ad aras, arcanum offert Sacrificium, à barbaris cæsus, optatam martyrij palmam obtinuit. Hunc tantum virum non solum videre potuit Martialis Episcopus Plocensis, verùm etiam eius præclaris actionibus, singulari erga Deum amore, ad fidem Christianam sedulò promouendam prouocari. Hoc eodem Martiali Plocensi Episcopo viuente, famâ miraculorum, quæ ad Diui Adalberti à Prussis cæsi corpus Gnesnam relatum edi audiuerat, excitus Otto Imperator pacatus in Poloniam venit, atque comiter à Boleslao Monarchâ exceptus, donisque & muneribus magnificis cumulatus, coronam Regiam non tam suâ auctoritate, quàm Syluestri Secundi Papæ, cuius secum Diaconum Cardinalem Legatum de latere in comitatu habebat, capiti Boleslai imponit, Regemque esse iubet. Non me sanè mouet Dithamari & Petri

*S. Adalberti
in Poloniam
aduentus.*

*S. Adalbertus
à Prussis barbaris Marty-
rio coronatur.*

*Boleslaus
Chobri Dux
Polonia Regis
Diademate
insignitur, &
titulo Regali
donatur.*

Damiani,

*Dithamari
de rebus Po-
lonorum fal-
sa Historia.*

Damiani , à Cardinali Baronio allegatorum Scriptorum auctoritas. Namque Dithamarus tot falsis narrationibus farsit suam Historiam , vt ei, vt nominis Poloni osori fides haberi non possit. Ac vt cætera taceamus, quis vnquam credet, Boleslao demum Principe , Archiepiscopum Gnesnensem esse constitutum , cùm parietes ipsi loquantur , ab Ægidio Episcopo Tusculano Cardinali, auctoritate Ioannis Decimi tertij Summi Pontificis , propè quadraginta antequàm Otto Imperator in Poloniam venisset annis , ita statum Ecclesiasticum formatum fuisse , vt & Gnesnæ ac Cracouiæ essent Archiepiscopi , & reliquas Cathedras tenerent Episcopi, ac Sanctus ille Adalbertus ab omnibus Scriptoribus Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopali dignitate fuisse ornatus perhibeatur. Et Petrus Damiani , qui propè sexagesimo anno à susceptâ per Boleslaum Regiâ coronâ vixit , quamuis vir magnus & pius fuerit , tamen dum res externas, & longè ab Italiâ remotas scribere aggreditur, in multis falli & decipi potuit. Vt in eo , cùm referente Baronio scribit , Boleslaum Regem, quendam Monachum Ordinis Camalduensium , ad Summum Pontificem petendæ coronæ Regiæ causâ ablegasse , cuius ne nomen quidem refert , nec ex quo Monasterio prodierit, significat. Extant adhuc in Maiori Poloniâ, sexto à Gnesnâ milliario, quinque Martyrum Camalduensium, regnante Boleslao, quinto à Coronatione ipsius anno , à Christo verò nato , millesimo quinto , à latronibus immaniter cæsum sepulchra, singulis cellis distincta, quorum nomina ea fuerunt , Benedictus, Ioannes, Matthæus, Isaacus, atque Christinus ; Barnabas insuper, qui cædis tempore cùm abesset , martyrij coronam non est adeptus , sed postea vitæ sanctitate illis par, & vitâ functus, separato itidem à fratribus tumulo conditus est. Fuisse hos Diui Adalberti socios peregrinationis, semper antiquâ traditione credidit Ecclesia Polonica, eorumque memoriam ad diem pridie Idus Nouembris piâ veneratione colit. Si suspicari libet, existimari potest Boleslaum primum Regem Poloniæ , cùm Henricum Secundum , nondum Imperatorem, sed tantum Romanorum Regem dignitati suæ minùs fauere sciret, idemque icto cum Harduigo Longobardorum in Italiâ Rege, cognato & gentili suo (quippe & Longobardis eadem quæ Vandalis stirpis origo fuit) Henrici imperium impugnaret, non sub Ottone Imperatore , vt relati à Baronio auctores falso asserunt, sed sub Henrico , qui Anno Christi millesimo secundo Rex Germaniæ appellatus est , ad firmandum ius Regium beneficio Ottonis Imperatoris partum , hunc Monachum de quo Petrus Damiani scribit, secretò ad Summum Pontificem petiit, ne quid in præiudicium iuris sui, & quæsitæ, beneficio tam Pontificio quàm Imperatorio, Coronæ Regiæ, isthic vel decerneretur, vel impetraretur, ablegasse. nam si Coronæ nouum ius peteret, certè non Monachum , sed magni alicuius nominis virum , cum muneribus Summo Pontifice dignis , tam clarus & potens, atque etiam opulentus Rex, ad Urbem misisset. Sed Dithama-

*Quinque
Martyres
Camalduen-
ses in Poloniâ.*

rus quàm turpiter erret, dum Imperatoris ad Gnesnam accessum refert, audiamus. Videns, inquit, à longè Gnesnam urbem desideratam, nudis pedibus suppliciter aduenit, & ab Episcopo eiusdem Vngero venerabiliter susceptus, in Ecclesiam introducit & ad Christi gratiam sibi impetrandam Martyris intercessio profusis lachrymis inuitatur. Sistamus hic paulisper stylum, & ex Dithamaro queramus, cuiusnam Urbis Episcopus fuit Vngerus? respondebit ille paulò inferiùs, hunc Posnaniensem Episcopum fuisse; cur igitur Gnesnè illum adscribit, cum tum Radinium Diui Adalberti germanum fratrem Archiepisc. Gnesna habuerit? Series verè historię ita habet: Boleslaum Principem, aduenienti Ottoni Romanorum Imperatori cognato suo, Posnaniam vsque obuiam iuisse, ibi Ottonem & à Principe, & ab Vngero Episcopo Posnaniensi honorificè exceptum, tantà venerationem sepulchro Diui Adalberti habuisse, vt per septem germanica milliaria, (tot enim Gnesna Posnaniâ distat) vijs panno, iussu Boleslai conlatis, tantum itineris spatium nudis pedibus confecerit. Sed pergit deinde Dithamarus. Nec mora; fecit ibi Archiepiscopatum, vt spero legitimè, sine consensu tamen præfati Præfulis, cuius Diœcesi omnis hæc regio subiecta est, committens eundem prædicti martyris fratri Kadimo, (Radinum rectiùs dixisset) eiùque subijciens Reinbernum Sanctæ Cholbergiensis Ecclesiæ Episcopum, Popponem Cracuenssem, Ioannem Vuioleslanensem, Vngero Posnaniensi excepto. Factoq; ibi altari sanctas in eo honorificè reliquias cōdidit. Somniare videtur nescio quas tricas iste bonus Scriptor, & de re sibi ignotâ textit fabulam, dum & Archiepiscopum, & aliquot Episcopos, corruptis, & in Poloniâ vix auditis nominibus, ab Ottone nobis datos temerè fingit, quos & plures alios, Summi Pontificis Ioannis Decimi tertij auctoritate constitutos iam dudum habuimus. Errantem corrigere voluit Cardinalis Baronius, asserens hos Archiepiscopatum & Episcopatus, auctoritate Archidiaconi Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, qui cum Ottone huic actui præsens adfuit, ordinatos fuisse. sed bonâ veniâ tanti viri dictum sit: meminisse enim debuerat quid sub annum nongentesimum sexagesimum sextum scripserit, de missio in Poloniam, à Ioanne Decimo tertio Ægidio Episcopo Tusculano Cardinali, formatoq; in Poloniâ Ecclesiastico statu, nosq; ab eo ipso Ægidio in Poloniâ Episcopos ordinatos fuisse, suprâ ostendimus. Sed nos auctoritate Sanctissimi Pontificis Gregorij Septimi, vrget Baronius, eiusdemq; Pontificis literis probare nititur, Polonos & Ecclesiam Sarmaticam, seu Vandalicam, vsque ad Annum Christi millesimum septuagesimum quartum, dignitate Metropolitâ & Archiepiscopali caruisse. sed ipsum audiamus Baronium, de hac ipsâ Dithamari narratione, suum iudicium adiiciente. Porro cum audis tot sacra munia exhibita ab Imperatore, scias malè ipsi vt auctori esse tributa, quæ legatus à latere cū eo missus, Archidiac. Cardinalis Sacræ Romanæ Ecclesiæ, suâ auctoritate facienda curauit. Legati namq; auctoritate factū oportuit, quod narrat

de Archiepiscopatu ibidem tunc erecto. Verùm an ista à Romano Pontifice probata fuerint, vehementer dubito: siquidem assertione Gregorij Septimi Romani Pōtificis, apparet vsque ad sua tempora, nondum fuisse institutam Sedem Archiepiscopalem in Poloniâ. Nam ipse scribens ad Boleslaum Ducē Poloniæ, cum Legatos illuc mittit, ad hoc ipsum agendum, hæc ait: Illud nobis primò attendendum est, quòd Episcopi terræ vestræ non habentes certum Metropolitanæ Sedis locum, nec sub aliquo positi magisterio, huc atque illuc pro suâ quisque ordinatione vagantes, ultra Regulas & decreta Sanctorum Patrum, liberi sunt, & absoluti. Deinde verò quòd inter tantam multitudinem, adeò pauci sunt Episcopi, & amplæ singulorum Parochiæ, vt in subiectis plebibus curam Episcopalis officij nullatenus exequi aut ritè administrare valeant. Pro his igitur, &c. Data est Epistola septimo Calendas Maij, Indiçtione decimatertiâ, anno Christi millesimo octuagesimo quarto. Hucusque Baronius.

Centum igitur & tredecim annis caruisse debebat Polonia Sede Archiepiscopali, & tam nobile Regnum fundatis iam amplissimis Episcopatibus, constitutâ & ordinatâ per Ægidium Tusculanum Episcopum Cardinalem Catholicâ Ecclesiâ, vigente & florente non solum fide, sed & pietate Catholicâ, ita vel à Summis Pontificibus, & ab ipso vigilantissimo Pastore Gregorio Septimo, cuius literæ decimo demum eius Pontificatus anno datæ referuntur; vel ab ipsis pijsimis tum & vigilantibus, in ipso susceptæ religionis primo feruore, Episcopis, curam Pastoralem neglectam fuisse quis credet? Series ipsa Archiepiscoporum Gnesnensium, qui quot fuerint, & quibus annis vixerint, eorum Catalogus Poloniam Archiepiscopo caruisse refellit. Duo, vt suprà diximus, erant ab initio susceptæ religionis in Poloniâ fundati Archiepiscopi, Gnesnensis & Cracouiensis: ille quidem nunquam intermissâ eâ dignitate ad nostra vsque tempora, per tot successores, quos propè septingenti anni continuò suppeditarunt, retinet Sedem & præminentiam Metropolitancam; hic verò cum eadem etiam ab initio dignitate fulgeret, septem Archiepiscopos sibi inuicem succedentes habuit, quorum ultimus fuit Aaron ex Abbate Tinecensi, per Casimirum Primum Monachum ad Archiepiscopatum Cracouiensem promotus, & à Gregorio Sexto Romano Pontifice, anno Christi millesimo quadregesimo sexto confirmatus. Eius successor Lampertus Zula, primus non petito à Summo Pontifice Leone nouo pallio, dignitate Episcopali contentus fuit. Huic cum Stanislaus Episcopus, vitæ sanctitate & coronâ martyrij orbi Christiano notus, electione liberâ subrogatus esset, nec ille ob eximiam animi submissionem, intermisso ab antecessore suo titulo splendescere voluit. Gessit is Episcopatum Cracouiensem vsque ad annum millesimum septuagesimum nonum, magno & inuictò animo, ita munus pastorale obiens, vt ne Regi quidem Boleslao cognomento Audaci, parceret. Erat is Princeps bellicosus & victoriosus, sed turpibus & obscæ-

obscænis immerſus libidinibus, quo nomine cùm ſapiùs à Stanislao Epiſcopo redargueretur, & ad extremum à cœtu fidelium remoueretur, in rabiem verſus, eundem Sacris operantem, immani crudelitate, in fruſta concidit. Quod quidem anno Gregorij Romani Pontificis ſeptimo accidit, qui tanto impij Regis ſcelere commotus, & Poloniae vniuerſæ Sacris interdixit, & Boeſſaum Regem exauctorauit, executionemque edicti ſui Petro Archiepiſcopo Gneſnenſi, ac cæteris Epiſcopis demandauit. Cùmque idem Pontifex videret Poloniam altero orbatam Archiepiſcopo, hoc nomine literas ſuas ad Boeſſaum (crediderim potiùs Vladislaum Hermanum ſucceſſorem Boeſſai à ſe Regno exuti) direxiſſe, eumque de reſtituendo Archiepiſcopatu Cracouienſi monuiſſe, cùm eodem tempore, & eodem Pontifice Gneſnenſis Eccleſia Petrum Archiepiſcopum haberet. Habuit itaque Polonia ſemper Archiepiſcopum, neque oſtendi poteſt illum alio tempore, niſi ſub initium ſuſceptæ religionis, conſtitutum & ordinatum fuiſſe: immò verò manifeſtè apparet, ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Radimo, ſiue Radzino Diui Adalberti fratre, viro ſancto, pio & religioſo, atque in Vrbe Romanâ vnâ cum Sancto Adalberto educato, præſente Ottone Imperatore & Archidiacono Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinali, Summi Pontificis Sylueſtri Secundi auctoritate accedente, Boeſſaum primum Poloniae Regem diademate Regio exornatum fuiſſe. Ad cuius rei confirmationem placuit hîc inferere Epitaphium huius Regis Boeſſai Chobrij, tumulo eius, quod adhuc Poſnaniæ in Eccleſiâ Cathedrali viſitur, vetuſtiſſimis literis & iam antiquitate arroſis ſcriptum, his vetuſtatem ſatis redolentibus, incomptis quidem, nec ſatis ſuis numeris conſtantibus, vt rude illud ſæculum quiuis agnoſcat verſibus comprehenſum.

Hic iacet in tumbâ, Princeps glorioſa columba:

Chobri tu es dictus, ſis in æuum benedictus:

Fonte ſacro lotus, ſeruus Domini puta totus:

Pracidens comam ſeptennij tempore Romam.

Tu poſſediſti velut Athleta Chriſti

Regnum Slauiſſimum, Gotthorum ſeu Polonorum,

Cæſar præcellens, à te Ducalia pellens.

Plurima dona ſibi qua placuere tibi,

Huic detuliſti, quia diuitias habuiſti.

Inclyte Dux tibi laus Sereniſſime Boeſſae,

Perſido Patre natus, ſed credulâ Matre.

Viciſti terras faciens bellum quoque guerras:

Obſamam bonam, tibi contulit Otto coronam.

Propter luctamen, ſit tibi ſalus. Amen.

Ex hoc vetuſto Epitaphio animaduerte & diſce Lector, olim hos qui

nunc Poloniæ Reges dicuntur , Slauonico & Gotthico fulsisse titulo, sed posteaquàm Gotthi hinc oriundi , sub varijs nominibus , vel Vandalorum vel Longobardorum , Bulgarorum , vel denique Gotthorum , in Italiâ, Hispaniâ, ac Africâ , noua Regna , nouaque condiderunt imperia, Poloniæ Principes , qui emissis tot nationum ad debellandum Romanum Imperium agminibus , in ipsâ vetustâ sede Regni Sarmatici, latè patentes ditiones suo continebant imperio , Polonos se dici maluisse, & sub hoc nomine, vetustam gentis Gotthicæ bellicam gloriam, & libertatem conseruasse, & quidem satis feliciter ; nam in ijs remotis regionibus , quas Gotthi olim & Vandali occuparunt , nomen, & lingua sermonis Gotthici penè extincta est , nullaque sanguinis nostri isthic extat memoria ; sed omnes hæ gentes in vetustam Hispanorum, Italarum & Gallorum appellationem transferunt , soli Poloni Vandalicam , Gotthicamque linguam retinent , & pristinæ libertatis decus summâ cum laude tuentur. Suiones autem seu Sueones vetustus Sarmatiæ & Gotthiæ populus , qui vltra mare Balticum Septemtrionem versus sedem posuerunt, vnâ cum Dauis siue Dauunis, quod nomen Vandalicè antiquum sonat, vt & in Italiâ , quò Dauunus siue Saturnus ex Illyrico venisse fertur , & noui Regni posuisse initia , antiquior idem omnium Historicorum memoriâ celebratur, quos nunc Danos appellamus (hi quoque Gotthi fuerunt, & in illis locis vbi nunc Dacia est , proximas Danubio sedes tenuerunt) vnde illi Dauis inter Græcorum seruitia olim numerati , quorum illa vox ; *Dauus sum , non Oedipus* apud Terentium , vt & Gettæ à Gotthis initium habuerunt , longè imperium extenderant , sed successu temporis Nemetum linguâ (gens hæc fuit nota antiquissimis Historicis , ex quâ eos , qui nunc Teutones appellantur , traxisse originem argumento est, quòd omnes ij qui Vandalicè aut Slauonicè loquuntur, Teutones omnes Nemetes appellant) & moribus infecti , mistum Nemetico & Gotthico idiomati sermonem retinent , Gotthorum tamen & Vandalorum se esse stirpem, suorum Regum titulis testantur. Clarum est apud illos nomen Volodimiri (quasi tu dicas pacis potentis) Regis, qui primus Reges Suecis & Danis dedisse scribitur , cùm totam illam Insulam suo teneret imperio. Cæterorum quoque Regum nomina , si quis ea ad trutinam linguæ Gotthicæ expenderit , ex Vandalico sermone ea fluxisse comperiet. denique extant adhuc in Sueciâ monumenta linguæ Vandalicæ, quâ fasti

NOTA. sacri, paucis iam tantùm rusticis noti, continentur. Cùm autem legis Epitaphij Boleslai quartum versiculum : *Præcicens comam septennij tempore Romam* : eum vt intelligas , reuoca tibi in memoriam fuisse illo tempore moris , vt pij & Christiani Principes , depositis liberorum suorum comis , eos ad summum Ecclesiæ Catholicæ Præsidem in perpetui obsequij & piæ seruitutis signum mitterent ; id à Miecislao quoque Boleslai Parente fuisse factum, vt septimo nati sibi Boleslai filij anno, solenniter præcisam comam , Summo Pontifici Dono, eius nominis secundo offerret

offerret ac dedicaret; Chobri autem nomen illi inditum fuit à fortitudine quâ præstabat, quippe Chobri fortem, & strenuum in linguâ Gothicâ seu Slauonicâ significat. Sed vt ad institutum nostrum redeamus, si hos versus Baronius vidisset, haud dubiò quin antiquitatem ipsam miratus, nostræ accessisset sententiæ, & Boleslaum Chobrium auctoritate summi Pontificis, præsentis eius Legato Cardinali, ab Ottone tertio Imperatore, Coronam Regiam accepisse sibi persuaderi passus fuisset; interim ad Martialem Episcopum Plocensem, cuius vitam scribimus, reuertamur. Quicùm multa præclara in Episcopatu gessisset, ac Regis Boleslai Chobrij coronationi Gnesnæ interfuisset, quarto post eius actus celebritatem anno, Episcopatus verò sui vigesimo secundo, senio pariter & labore confectus, morbo item scabiei contracto, tandem anno Christi millesimo quinto piè obdormiuit in Domino, Benedicto Octauo Romanam Sedem tenente.

Obitus Martialis II. in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1005.

Martinus Episcopus Plocensis III.

Dlutiùs nos & supra votum nostrum tenuit de iure in Poloniâ Coronæ Regiæ disceptatio, non incommodè nec sine fructu suscepta; ad dignitatem enim Sarmatici populi pertinere videbatur, magnis quibusdam Scriptoribus, sed rerumstrarum ignaris, hunc ex animo eximere scrupulum, ne ampliùs ambigerent, cuius nomine Reges in Poloniâ regnare cœpissent. Martiali Episcopo Plocensi successit Martinus è nobilitate Gallicâ ortum ducens, sed Romæ educatus, & pietate imbutus. Hunc Apostolicâ Benedicti Octauæ Romani Pontificis auctoritate Episcopum ordinatum, & in Poloniam missum, læto animo excepit Plocensis Ecclesia. Eruditum hunc fuisse, & in iure Pontificio præclarè versatum in primis constat, qui suscepto Episcopatu, in primis ad exemplum Martialis Prædecessoris sui, in omni Pastoralis functione obeundâ, sese accommodare studuit, illius præclaras virtutes, piâ æmulatione ad se deriuare contendens. Nec absque digno Pontifice comitatu in Poloniam venerat; nam & multos pios & eruditos viros secum adduxerat, & complures Sacros Codices ac Canonicos secum detulerat, his vsurus ad confirmandos in fide populos sibi subiectos, cumque ipse religiosam & continentem duceret vitam, exemploque magis quàm verbo, & populum & Clerum ad pietatis studia formare eniteretur, nullâ re magis offendebatur & commouebatur, quàm si quæ vestigia in hominibus Sacro altari addictis, intemperantiæ & libidinis comperisset, castus ipse & castitatis rigidus exactor. Sacerdotes labe turpitudinis maculatos, non salutare verbi Dei pharmacum pectoribus hominum illaturos, sed turpitudinis sordibus tanquam certo veneno polluturos, ac propè necaturos existimabat. Quamobrem Presbyteros flore continentia conspicuos, eximio prosequabatur amore, eorumque ita singularem gerebat curam, vt ad

Obitus Mar-
tini III. in
Ordine Epi-
scopi Plocen-
sis, Anno
Christi 1024.

tes eorum releuandas vniuersam substantiam Episcopalem piâ liberalitate partiretur. Denique cùm in Cathedrâ Plocensi decem & octo annos expleffet, febre quartanâ propè integro anno debilitatus, condito testamento, & libris quos ex Italiâ secum aduexerat Ecclesiæ Plocensi donatis, anno restitutæ humanæ salutis millesimo vigesimo quarto, Ioanne Decimonono Pontificatum Romanum tenente, in Poloniâ verò Miecislao Boleslai Chobrij filio regnante, vitam mortalem cum immortali cōmutauit gloriâ, & in Plocensi Ecclesiâ honorem sepulchri accepit.

Albinus Episcopus Plocensis IV.

AD Italicum iterum, eundemque Romanum res Plocensis redijt, namque Ioannes Decimusnonus Pontifex, Miecislao Poloniæ Rege petente, Albinum nobilem Romanum, Decretorum Doctorem, & Ecclesiæ Sancti Petri de Vrbe Canonicum, mortuo Martino, Episcopum Plocensem renunciat, virum sanè eruditum, & iam satis maturum ætatisque prouectioris. Hic posteaquàm de mandato Pontificis per Cardinalem Ostiensem Romæ consecratus fuit, atque delati ad se Episcopatus curam suscepit, nihil antiquius habuit, quàm vt se Sponsæ suæ præsentem exhiberet. Exculti iam erant mores & ingenia gentis Polonæ, neque vlla extabant vestigia veteris barbariei; expertus est id magnâ suâ lætitiâ Albinus Episcopus, namque ei fines Diœcesis suæ ingredienti, ita & ab Ecclesiastico, & ab Equestri ordine obuiam itum est, vt, quod dicitur, propè omnium manibus exciperetur. Prælati & Canonici numero satis amplo, veluti magnæ alicuius Reipublicæ Senatus, aduenientis sui Episcopi latus cingebant; magna etiam pars nobilitatis non mediocriter à literis latinis instructa fuit, studio potissimum Martialis & Martini, vt iam Albino Episcopatum ineunti, latinâ linguâ ferè cum præcipuis quibusque agendum loquendumque fuerit. Quâ re exhilaratus, tantò magis incumbendum sibi putauit, vt quæ ex prisco inanium Deorum cultu remanebant sordes, eas doctrinâ, & moribus suis elueret, atque ad pietatem Christianam conformaret. Hærebat adhuc in pectoribus quorundam memoria eorum, qui Dæmonibus auctoribus freti, artes lege Diuinâ veritas exercuerant, aliosque vel pollicitatione falsæ utilitatis, vel terrore denunciati periculi, si maleficis creditum non fuisset, terrebant. Ad hanc pestem funditus eradicandam omnes machinas admouit Albinus Episcopus, effecitque, vt Ministri diaboli fateri cogerentur, potentiores esse vires fidem Catholicam prædicantium, quàm totius infernæ potestatis; non erat grauis labor Albino, quem suscepit in excolendâ vineâ Domini, & dum vires suppetebant, tantum fecit quantum potuit; eodem tamen labore & senio, frequenti que ægritudine quæ inde augebatur confectus, ad æterna laboris sui præmia, Deo vitæ auctore iubente, euocatus est, cùm in sede Cathedræ Plocensis annis sexdecim sedisset.

Obijt

Obijt Plociæ anno Domini millesimo, quadragesimo primo, plo Cathedrali Plocensi sepultus, cùm eo tempore Benedictus Nonus Sedem Romanam regeret, ac Henricus tertius Occidentali, Michael quartus Orientali imperio præflet, ac Casimirus cognomento Monachus, è Cluniacensi monasterio, in quo religiosam vitam professus fuerat, eodem Benedicto Nono annuente, sacrisque illum votis soluente euocatus, Miecislai Regis filius, ex Rixâ Hezonis Palatini Rheni filiâ, ac Ottonis tertij Imperatoris ex sorore germanâ Malthilde nepte natus, Regium decus in Poloniâ hoc eodem anno susceptum præclarè tueretur. Hic ille est, ad quem redimendum censu Ecclesiastico, quem nummum Sancti Petri appellamus, vniuersa Polonia Sedi Apostolicæ se in perpetuum obstrinxit, ac vt tum latè Regni patuit imperium, omnes Regni conditiones (qualis fuit ea pars Poloniæ quæ nunc Silesia appellatur, Magna Lusatia, Marchia Brandenburgensis, & Pomerania, & Prussiæ ea pars, quæ sacris Christianis iam imbuta fuerat) hoc pium & religiosum onus susceptum, multis sæculis deinceps libentissimè tolerarunt, donec perfidia hæretica hoc ipsum aboleret.

Obitus Albinus IV. in ordine Episcopi Plocensis, Anno Christi 1041.

Casimirus I. è Monacho Rex factus.

Nummus S. Petr. à Polonis Sedi Apostolicæ solui consuetus.

Paschalis Episcopus Plocensis V.

Hic quoque genere Italus fuit Hetruscus natione, genere nobilis, sed sanctitate & morum probitate longè nobilior. Pius erat & pietatis studiosus Casimirus Rex, nec dispendium curæ animarum faciliè admittebat. Itaque simul atque Albinus è vitâ cessit, per literas, & nuncios Benedictum Papam Nonum flagitauit, ne diutiùs Sedem Plocensem vacare, & Pastore carere pateretur. Paruit hic, atque obsecutus est precibus pij Principis, huncque ipsum Paschalem ob morum suauitatem, mansuetudinem, modestiam, & pudicitiam cunctis acceptum, ac inprimis Papæ ipsi & Cardinalibus optimè notum, & commendatum, maiori etiam in ipsâ Vrbe dignitate, si diutiùs ibi substitisset augendum, inauguratum Episcopum Plociam ire iussit. Exceptus is est summâ Regis Casimiri beneuolentiâ, tum quòd ab Vrbe pietatis magistrâ, huc missus veniret, tum quòd honestate morum, & integritate vitæ, non solum Regis, verum etiam & Procerum omnium amorem & studia sibi conciliare optimè nosset. Res tum in Diœcesi Plocensi valdè turbatæ erant, namque Casimiri iuuenis & pij Principis, Maslaus quidam è Procerum numero aspernatus imperium, Masouiam vniuersam, aduocatis in auxilium Prussis, sui iuris fecerat. Vi & armis coercendus erat; quod quidem præclarè à Casimiro Rege præstitum ac effectum est, victusque Maslaus à socijs conspirationis in patibulum actus futuris Principum desertoribus exemplo est, ne datam fidem frangant, neuè altiùs conscendere contendant. Eo bello durante, fieri non potuit, quin Paschalis multas iniurias, bona Ecclesiæ Plocensis ingentia damna acceperint, quæ tamen liberalitate

litate Casimiri Regis, constituto Reipublicæ statu, & deuictis hostibus, refarcita fuere. Palam quidem iam in Diœcesi Plocensi cultus Diuinus vigeat, caueri tamen vix potuit, vt aliquæ clandestinæ superstitiones non exercerentur; ad hoc lolium extirpandum, sordesque ex animis iam Christo consecratorum hominum eximendas, summo studio incubuit Paschalis Episcopus, & non contentus falce spiritali, & Diuini verbi securi, gladium quoque sæcularem, & Casimiri pij Principis fauorem, contra tales supersticiosos homines, in subsidium aduocauit. Agrestes homines & agro colendo intenti, facile parebant monitis optimi Antistitis; nobiles & milites Regijs edictis armisque coërcendi erant. Sic tandem pestiferum virus à stirpe euulsus, & sincerus religionis cultus firmatus, auctore Paschali Episcopo. In quo præter iram fortasse, quod reprehendas, non reperias, (quam ratione moderatam virtutis cotem esse, viri docti existimarunt) hac ille commoueri solebat, non tamen vt affectui suo indulgeret, sed vt vitijs se infensum esse ostenderet. Sex & viginti annos Paschalis Plocensem rexit Ecclesiam, anno Christi millesimo sexagesimo septimo, debita in cœlis præmia suscepturus, vitam cum morte commutauit, corpus vitæ cassum Plocensis tenet Ecclesia. Et vt tempora vitæ ipsius certioribus notis consignata habeantur, dum ille è vitâ excederet, Alexander Secundus Romæ sedit, Henricus Quartus Occidentale, Constantinus Duca Orientale rexit imperium, Boleslaus audax sceptrum Poloniae tenuit.

Obitus Paschalis V. in ordine Episcoporum Plocensis, Anno Christi, 1067.

Marcus Episcopus Plocensis VI.

VSa est hætenus Ecclesia Plocensis Episcoporum ex Italiâ, & Galliâ accitorum magisterio, nondum enim centum & septem annorum decursu in eam excreuerat magnitudinem, vt se per se tueri, ac dominatis viris suam salutem concedere posset. Quare Paschali defuncto, auctore Boleslao Secundo Poloniae Rege, Romæ, & à Summo Pontifice dare sibi Præsulem amplissima Plocensis Diœcesis postulauit. Annuit optimus Pontifex Alexander Secundus votis & desiderijs Plocensium, lectumque ex domesticâ suâ familiâ Marcum Camerae suæ Clericum, virum pietate & eruditione præstantem, humanioribus literis, & altioribus scientijs singulariter excultum, sibi totiue Curiae Romanæ gratum, & acceptum, atque à se Episcopum consecratum, in Poloniam Plocensibus misit. Latium quoque huic Patria fuit, natus in Lucanis, non ignobili generis ortu, & penè à puero pietati addictus. Vt autem non sine suppellectili Ecclesiasticâ in Poloniam veniret, ac Sponsæ suæ dotem adferret, libros multos, Diuinæ Scripturæ & sacrorum Canonum scita continentes, secum aduexit, Bibliothecamque Ecclesiæ Plocensis tanto beneficio exornauit & auxit. Læta sanè & prospera initia Episcopatus sui habuit: lætabatur vir pius, & zelo cultus Diuini propagandi incensus, in

tan-

tantum iam curâ & solitudine Decessorum suorum excreuisse in agro
 Plocensi pietatem, ut vix iam aliqua vestigia extare viderentur spurcitia-
 rum & superstitionum veteris impietatis, & culturæ Dæmonum. Excul-
 ta quoque Polonorum vnus Dei notitiâ, & religionis Orthodoxæ amo-
 re pectora, ac latè longèque propagata Christiana fides, non poterant
 nisi magnam ei adferre lætitiâ, quippe qui idem optaret, idem spera-
 ret, eò toto animo ferretur, ut Deus ab omnibus cognosceretur, ab om-
 nibus glorificaretur. Impendit is quoque Episcopus multum operæ, ut
 Polonici idiomatis vsum aliquem sibi acquireret, multumque cum na-
 turâ & difficultate linguæ luctatus, tandem tantum magno labore con-
 secutus est, ut priuatim in audiendis sacris confessionibus, & in consilijs
 pietatis dandis, ore & opere suo, pastoralis curâ defungi posset; in Dicc-
 cesi suâ visitandâ, in Cleri moribus ad purioris regulæ normam forman-
 dis, sedulus & assiduus versabatur; ut plebs vsu sacratissimorum Sacra-
 mentorum aleretur, ut Sacerdotes ad excipiendas Confessiones, sacram-
 que Eucharistiam distribuendam, ad Baptismum infantium, pij & ido-
 nei præstò essent, omni curâ prouidebat. Boleslaum Secundum Regem
 tum Polonia habuit. Pronepos is fuit Boleslai primi, Rex coronatus nu-
 mero quartus, Audacis nomen promptus ad quævis bellica pericula
 subeunda animus illi pepererat. Quod si sola bella gessisset, magnum &
 victoriosum Principem habuisset Polonia; sed ille victor hostium, victus
 à delicijs & illecebris Russicarum mulierum, turpi & obscenæ libidini
 succubuit, vniuersus quoque exercitus eodem intemperantiæ reti veluti
 captus, ij quoque qui sacri matrimonij legibus tenebantur, qui que castis
 & pudicis vxoribus domi relictis in Regijs castris erant, obliti officij sui,
 in alienarum mulierum amplexus ruebant. Hinc ingens perniciēs &
 penè excidium totius Regni consecutum est. Marcus Episcopus Plo-
 censis, haud dubio ut erat pius, summo dolore Regis magni lapsu affi-
 ciebatur: sed quid faceret externus homo, & ad quem multorum opi-
 nione ea res minùs pertinere existimaretur? omnium Episcoporum ocu-
 li in Petrum Archiepiscopum Gnesnensem versi erant, hunc ultorem
 Regiarum libidinum omnes poscebant, sed nec ille tantum habuit ani-
 mi, ut Audacem Regem Ecclesiasticâ disciplinâ coercere auderet. Sta-
 nislaus Scepanouius Episcopus Cracouiensis, gemma Sacerdotum, ca-
 stitatis exemplar, rectè gerendi Episcopatus magister & dux, in se ipsum
 feuerus, erga omnes benignus, animi magnitudine, quam in eo generis
 quoque & nobilitatis splendor augebat, totque virtutibus fretus, pro glo-
 riâ Dei murum se contra furem Regis audaciam opposuit; monebat,
 orabat, obsecrabatque sæpius Regem, ut cum licitis vti posset delicijs, ab
 illicitis & obscenis abstineret; cumque leuioribus monitis nihil omnino
 proficeret, imò Regem acrius obiurgatum, adhibitis etiam secundum
 præscriptum Christi aliquot viris pijs, furere cædemque minari videret,
 frustra monitum anathematis Ecclesiastico gladio illum percellit: verat
 sacra

*Boleslaus
 Audax IV. in
 ordine Rex
 coronatus
 Polonia belli-
 cosissimus;*

*ad illecebras
 & obscenas
 libidines pro-
 lapsus,*

D. Stanislaus
Episcopum
suum Sacris
operantem
ad Altare ob-
truncat.

sacra fieri in totâ Vrbe Cracouiensi vbi Rex morabatur, quo ille conui-
cio populi, qui sacris arcebatur, ad meliorem mentem reuocari posset.
Exarsit impio furore sceleratus Princeps, ac Stanislaum in priuato Diui
Michaëlis Archangeli sacello, secreto Sacris operantem, immisissis satel-
litibus suis cædi iubet: frustra strinxere gladios impij carnifices: nam
cum nondum sacrificium Præsul finiret, ter conati sacrum ferire caput,
toties retroacti & quasi prostrati ceciderunt; accurrit & Rex ipse, Epi-
scopumque benedictionem sacram etiam hostibus suis impertientem,
ferinâ actus rabie obtruncat gladio, & in frustra concisum (martyrij lau-
reâ, Deo æterno munerario coronandum sanctum Martyrem) coruis ca-
nibusque prædam insepultum relinquit. Hoc Regis facinore vulgato,
cùm ad Urbem ipsam eius fama peruenisset, à Gregorio Septimo Roma-
no Pontifice, vniuersæ Poloniæ sacris interdicitur, atque Rex Boleslaus
& eius successores, iure Coronæ priuantur, executio decretarum pœna-
rum Archiepiscopo Gnesnensi, & cæteris Poloniæ Episcopis manda-
tur; Rex Boleslaus inuisus cunctis, & furijs conscientiaque, effusi innoxij
sanguinis, in præceptus actus Regno excedit; sed beneficio Dei, & Mar-
tyris, vt credibile est, non ultionem sed misericordiam exposcentis inter-
cessione ad se reuersus, depositis Regalibus insignijs, ignotus ignoratus-
que cunctis, æterno Monasterij arctioris obseruantia carceri se includit,
& vilibus ministerijs coquinæ Monachorum instruendæ addicit. sic ex-
piatus in Monasterio dicto Osiach, quod in Carintiâ situm est, piâ mor-
te extinctus est, & à Monachis tumulo cum illo titulo illatus: HIC IACET
REX BOLES LAVS POLONIÆ, OCCISOR SANCTI STANIS LAI
EPISCOPI CRACOVIENSIS. nam paucis ante mortem diebus, & ge-
nus & causam poenitentia, Sacerdoti cui peccata confitebatur, aperuit.
Hæc quidem scribenti mihi venit in mentem, non satis prospero omi-
ne, prætermisâ Sedis Apostolicæ auctoritate, ab Ottone tertio Coro-
nâ Regiâ Reges Poloniæ exornatos fuisse. Per annos septuaginta octo,
quatuor Reges regnarunt, Boleslaus quidem Rex primus coronatus,
multum decoris, & incrementi Poloniæ adiecit, sed eius filius Teuto-
nicæ coniugis Rixæ, muliebri imperio obnoxius, vixit penè inglorius,
inuidiamque malè gesti Regni, & vxoriæ ambitionis ad posteros trans-
misit; huius quoque filius, siue pulsus, siue sponte matre Rixâ malè erga
Poloniam affectâ volente è Poloniâ excedens, puer adhuc orbam Rege
Patriam per aliquot annos deseruit, ac religiosam in Cluniacensi Mona-
sterio vitam professus, spem quoque prolis Regiæ abscidisse videbatur.
Eo absente turbatæ in Poloniâ res, partim Procerum discordiâ, partim
vicinorum ambitione in pessum ibant, laceratum Regnum, multæ amif-
sæ Prouinciæ, extremi periculi metus coëgit Polonos, vt Casimirum
quæsitum mitterent: inuitus penè is & non nisi Summo Pontifice Be-
nedictô Nono iubente, Monasterio se extrahi passus est, & Regno sus-
cepto, multisque præclarè rebus gestis, pietatem, quâ sub Monastica
disciplinâ

disciplinâ imbutus fuerat, semper retinuit, felix omnino Rex, nisi ex eo Boleslaus Audax natus esset. Sic decus regum non à solo tantum, ut debuit, summo religionis Christianæ Prælide, sed ab Ottone quoque Imperatore, cuius auus, & pater, plurimum iuris sibi in Sedem Apostolicam arrogauerat profectum, diu durare non potuit, & ob impietatem Boleslai Regis, cælumque Sanctum Stanislauum, in tot penè partes, in quot Martyris corpus sacrum diuisum fuit, regnum diuisum, multisque Prouincijs truncatum, magno nostro dolore cernimus. Quomodo autem posteriori tempore, annis propè ducentis quinquaginta exactis, beneficio Summi Põtificis Ioannis Vigefimi primi, Regnum Poloniae re-integratum fuerit, alibi à nobis dicendum erit. Cæterum Marcus Episcopus Plocensis, cum nouemdecim annos in Episcopatu exegisset, ætate ac laboribus, morbisque confectus, anno Christi millesimo octuagesimo septimo, piè, pijs operibus plenus cessit è vitâ, in Ecclesiâ Plocensi, quam bibliothecâ instruxerat, sepultus, Vladislao Hermano iam non Rege, sed Monarchâ res Poloniae moderante, cum eodem tempore Henricus Quartus in Occidentali, Alexius Comenus in Orientali imperio summæ rei præessent.

Obitus Martini VI. in ordine Episcopii Plocensis Anno Christi 1078.

Stephanus Episcopus Plocensis VII.

HActenùs Ecclesia Plocensis contenta fuit Episcopis ab Vrbe religionis Orthodoxæ magistrâ petitis, neque nos etiam nunc pænitet, tales præfuisse Cathedræ nostræ, qui vitæ sanctitate, & eruditione, summâ cum laude præluxerunt futuris successoribus, manent etiam nunc tantorum virorum pietatis, propagandæ religionis studij, erudiendi rudioris populi, imbuendæ nobilis iuuentutis artibus liberalibus, exornandarum Ecclesiarum vestigia, neque vnquam deterentur, etiam si tot qui illis successerunt piâ imitatione toties ea triuerint: vno verbo dicam, sex primis Diœcesis Plocensis Episcopatus fundatoribus, quidquid dignitatis, quidquid opum habet Ecclesia Plocensis debet; viuat in æternâ memoriâ nomen Apostolicorum virorum, quos Sedes Apostolica huc destinauit, Roma aluit, Polonia ut patronos & suæ salutis auctores colit ac veneratur. Non tædebat Maiores nostros eiusmodi sacræ doctrinæ Magistrorum, etiam si externi & longè petiti essent. Nec Marco Episcopo Plocensi vitâ functo existimandum est, Prælatos, & Canonicos Ecclesiæ Plocensis, ambitione aliquâ ductos, ad electionem eius, qui natione Polonus esset, animos adiecisse. Creuerant iam educati, sub paternâ curâ Italicorum Episcoporum, magno numero aucti erant, & cum sese mutuo circumspicerent, facile animaduvertebant & iudicabant, non deesse Sacerdotes iudicio maturos, vitæ probitate notos, eruditione præstantes, qui munus Episcopale ritè, & ex dignitate gerere possent: maxime autem eo loco dignus visus est Stephanus Præpositus Plocensis, ut quem

quem iam dudum priorem fortuna cæteris Canonicis fecerat, is idem velut ad Episcopatum facto gradu, concordibus omnium Canonico-
rum sententijs, anno Christi millesimo octuagesimo octauo, in defun-
cti Marci locum liberâ electione subrogaretur. Non temerè suspicaba-
tur Clerus Plocensis, Vrbanum Secundum Pontificem Maximum, eâ
electione commotum iri, neque permissurum, vt cum antea simplici
Romanorum Pontificum prouisione, Episcopi Plocensibus darentur,
deinceps ad Capitulum Plocense potestas eligendi Episcopos transfer-
retur. Itaque ad Vladislaum cognomento Hermanum, post abrogatum
Polonis ius Regium, primum Poloniae Monarcham confugiunt, eius
opem implorant, suam vt apud Sedem Apostolicam auctoritatem in-
terponat, efficiatque, vt ad normam aliarum Cathedralium Ecclesiarum,
quæ liberis suffragijs electos Episcopos habent, Ecclesia Plocensis impo-
sterum componatur, iusque eligendi Episcopi, & Summo Pontifici ad
confirmandum offerendi, Capitulo Plocensi in perpetuum ratum sit.
Promouit eam electionem Vladislaus Princeps, non solum literis, sed &
nuncijs missis ad Vrbanum Papam, idque iteratis vicibus; nam Sum-
mus Pontifex, ad primam famam factæ electionis, ægrè ferre videbatur
ius Sedis Apostolicæ sibi eripi: cæterum cum eo tempore bellum sacrum
contra Saracenos à Victore tertio, qui vno tantum anno Sedi Romanæ
præfuit, indictum & cœptum, magno conatu vrgeret, iamque eo au-
ctore, Godefredo Bullionio duce, in Syriam exercitus duceretur, mul-
tum, vt alijs Christianis Principibus, ita & Poloniae Monarchæ, quo eos
in societatem belli sacri alliceret, indulgendum illi erat. Quamobrem
serius aliquantò quàm oportebat petitioni Cleri Plocensis annuit, ac Ste-
phanum Polonum Episcopum Plocensem electum, confirmauit, re-
nunciauitque. Nobili genere is fuisse ortus creditur, ignoratur tamen
quo insigni nobilitatis, quove stemmate censeretur; modesti mores, &
quod vitæ castæ & pudicæ esset, magis quàm excellens aliqua doctrina,
hoc decus illi pepererant: quanquam nec doctrina ea deerat, quæ ad
gerendum Episcopatum requiritur: negotiorum verò publicorum tra-
ctandorum inprimis peritus habebatur, animi verò eâ magnitudine
fuit, vt non solum hæc, quæ ad Ecclesiasticam functionem pertinent,
exequeretur, verum etiam in publicis Regni consilijs, optimæ, & salu-
taris sententiæ auctor esset. Is cum Patriæ magno amore teneretur, di-
gnitatemque nominis Poloni auctam vellet, primus durum olim iugum
seruitutis, quo nobilitas Polona ad nutum imperiumque Principum ob-
stricta erat, eoque quasi vincta tenebatur, demere orsus est, idque sum-
mâ curâ, cæteris etiam adnitentibus Proceribus Regni obtinuit, vt cum
olim soli Episcopi Senatoriâ dignitate fulgerent, pauci que alij ad id mu-
nus arbitrio Regum adsciscerentur, deinceps per omnes districtus & re-
giones, Senatores Maiores & Minores, qui & in Prouincijs ius dicerent,
& Regi iudicanti, ne omnia suo arbitratu faceret, quasi libertatis custo-
des,

des, & conseruatores adhiberentur, præstoque essent. Namque ut alia, quæ à Boleslao Audace contra Nobilitatem Polonam crudeliter gesta erant, sic vel maximè rabiosa cædes, quâ idem Rex Sanctissimum Episcopum Cracouiensem Stanislaum immaniter occiderat, admonuerat Polonos, ut Principum suorum deinceps manus arctius stringerent, ne ipsi solâ libidine, sed legibus etiam ac Senatorum adscitis consilijs, imperium exercerent, cuius malè gesti in publico Regni Comitio, ratio aliquando illis reddenda esset. Cæterùm Stephanus Episcopus Plocensis, conciliato sibi & generis splendore, & tantâ libertatis tuendæ atque augendæ curâ omnium Polonorum amore, gestoque magnâ virtutis & pietatis existimatione Episcopatu, calculi dolore, quo frequenter vexabatur, extinctus est Anno Christi millesimo nonagesimo nono, tenuit Plocensem Sedem annis vndecim, & in eadem Ecclesiâ sepulturam accepit. Hoc eodem anno quo Stephanus Episcopus Plocensis mortuus est, exercitus Christianorum Duce Godefredo Bullionio, Hierosolyma die septimâ Iunij obsessa, die decimâ quintâ Iulij, qui in sextam hebdomadæ feriam inciderat, cæsis Mahometanis, per vim capta & recepta est, ac Godefredus Primus Rex Hierosolymitanus renunciatus, cùm Henricus quartus Imperator Romanorum omnes Pontifices, orsus à Gregorio septimo, usque ad Paschalem secundum, impijs premeret armis, immemor quod puer quinque annorum à patre relictus, beneficio Victoris Secundi, cui pater illum moriens commendauerat, Regnum Germaniæ adeptus esset.

Obitus Stephani in ordine VII. Episcopi Plocensis natione Poloni Anno Christi 1099.

Philippus Episcopus Plocensis VIII.

CREuerant animi Plocensis Cleri, & ad eligendum alterum è numero sui, studia voluntatesque eorum incitatae erant; videbant enim Stephanum, à se ex gente Polonâ primum lectum, non solum decus summum præclarè gesto Episcopatu sibi & Ecclesiæ Plocensi promeruisse; verum etiam id præclaris suis conatibus consecutum, ut neminem pænitere posset ad Polonum, & in Poloniâ natum, tantæ dignitatis decus, quod hactenùs in potestate Summi Pontificis, & manibus ab eo ablegatorum Episcoporum erat, delatum esse. Itaque Comitij nouæ electionis, ad diem festum Beatissimæ Virginis Mariæ Assumptæ in cælum indictis, secretis votis, per viam quod aiunt Scrutinij, omnes vnanimi consensu Philippum Decanum Plocensem Episcopum esse iubent, & ritè electum pronunciant. Nobilis hic quoque gente & genere fuit, familiâ eâ ortus quæ gentilitium stemma Doliuam habet, vir consilio & æuo maturus, tractandorum tam Ecclesiasticorum, quàm etiam politicorum negotiorum experienciâ, quam longo rerum usu sibi comparauerat, præstans. Hanc electionem non solum ratam habuit Vladislavus Princeps & Monarcha Poloniæ, verum etiam ipsidem Plocensis Ecclesiæ

clesiæ Prælati & Canonicis petentibus à Summo Romano Pontifice Paschali Secundo, vt eam auctoritate Apostolicâ confirmaret, electumque & confirmatum Episcopum Philippum ab Archiepiscopo Gnesnensi Martino consecrari iuberet, obtinuit. Anno igitur Christi millesimo centesimo suscepto Episcopatu Plocensi Philippus, præter alias muneris sui functiones, quas summâ cum laude obibat, totum se impendit pijs operibus, & sacris in pauperes largitionibus, pupillorum & viduarum tutor, egenorum patronus & benefactor, omniumque aliquâ necessitate pressorum defensor, virtutum amator, vitiorum hostis, piam hospitalitatem in excipiendis peregrinis non solum ipse exercuit, sed etiam eius exercendæ alijs auctor & dux fuit. Mirum dictu, sed non noua hæc sunt pietatis incrementa, dum ille pauperes alit & vestit, dum hospites & peregrinos libenter excipit, & liberaliter fouet, dum nullum sumptum, nullum laborem in tuendis pupillis & viduis subterfugit: opes facultatesque eius tantò magis crescebant atque augebatur: diceres Deum, cui grata est in pauperes pietas, pietate & liberalitate cum Philippo Episcopo certasse. Milites quoque & nobiles vniuersi, ad exemplum Pontificis eodem pietatis studio flagra-

Obitus Philippi VIII. in ordine Episcopii Plocensis genere Nobilis de armis Doliua, Anno Christi 1107.

re cœperunt. Sed Philippus exactis in Pontificatu septem annis, febri tertianâ quam vno anno pertulit, ordinatâ domo suâ, sacrisque Sacramentis ritè munitus, Anno Domini millesimo centesimo septimo, vitâ mortali perfunctus, ad cœlestem euolauit, Paschali Pontifice Romanam Sedem gubernante, Boleslao verò Criuoustio iuvene admodum res Polonicas moderante.

Simon Gozdaua Episcopus Plocensis IX.

Philippo Episcopo vitâ functo, non erat necessaria diuturna deliberatio, quæ mentes & studia Prælatorum & Canonicorum Plocensium, quem electuri essent distraheret: nam Simonis Archidiaconi Plocensis eximia virtutes, pietate, & eruditione ornata, faciliè omnium desideria ad renunciandum eum Episcopum ad se traxerunt. Diu ille luctatus, & reluctatus studijs hominum honorem eum sibi deferentium, loci tam excelsi dignitatem æstimans, de se verò quasi hoc loco minùs dignus esset submissè iudicans: sed quantò magis ille honorem à se depellebat, tantò plus studia hominum incitabantur, ad eum exornandum eâ dignitate: victus tandem precibus omnium, cessit & ipse non tam hominum, quàm Diuinæ voluntati. Erat hic Simon singulari præditus prudentiâ, modestiâ, & doctrinâ ita ab ineunte ætate creuerat, vt in adolescente adhuc, maturi iam & graues resplenderent mores. Nobilis erat, & nobili genere ex eâ familiâ quæ Gozdauam insigne gentilitium gerit, ortum ducens, & vt ea tempora ferebant, diuinis humanisque literis præclare instructus. Grata fuit Boleslao Criuoustio Monarchæ Poloniæ, tam præclari viri ad Episcopatum Plocensem promotio; quare eam ratam habuit, patrociniūque suum electo detulit. Præerat tum Sedi

Sedi Romanę Paschalis secundus Pontifex, cui susceptum adhuc ab Henrico quarto Romanorum Rege, contra antecessorem suum Gregorium septimum, cum eodem Imperatore ingens certamen erat: iura Ecclesię tuebantur Summi Pontifices, quę Imperator vt oppugnaret & expugnaret, iterum atque iterum excitatis Schismaticis Antipapis, turbare rem Ecclesiasticam nitebatur. Itaque eo auctore hoc etiam tempore mortuo Guiberto, qui Clemens dici voluit, operā eiusdem Henrici Imperatoris, tres alij successiue Pseudo-pontifices, Albertus, Theodoricus, & Magnulfus, inane Pontificium nomen sibi arrogarunt. Pericula denique itinerum vbique fuisse, atque omnes vias quibus Roma adiri possit, ab Imperatore obsessas, scribit Domniso illorum temporum Poëtā. Atque viam Domini Petri faciebat hic hostis (Henricum Imperatorem intelligit) custodire viros, spoliare iubens peregrinos. His itinerum difficultatibus, & Schismate Ecclesiā Dei distractā, factum crediderim, vt Simon Episcopus Plocensis, non à Romano Pontifice, sed ab Archiepiscopo Gnesnensi Martino confirmari ac consecrari voluerit, Anno Christi millesimo centesimo octauo. Regnabat in Poloniā tum, vt suprā diximus, Boleslaus Criuoustius, Princeps acer & bellicosus, cui ingentium bellorum Zbigneus ex concubinā à Vladislao Hermano susceptus, occasionem prębuit: namque is à patre certis Prouincijs donatus, indignè tamen spurcius & nothus tulit, legitimè natum Principem, summo cum imperio, ita vt decuerat, à patre renunciatum fuisse. Itaque motis armis, cū ea parum succederent, Zbigneus sapius victus, ad extremum exilio mulctatus, ad Henrici Imperatoris opem, & auxilium confugit. Latus ille hac occasione, quali eā ratione Poloniam imperio esset subiugaturus, bellum Polonię & Boleslao intulit, sed eo demum exitu, vt commisso ad Vratislauiam prælio, acceptā ingenti clade, vix Imperator ipse saluus euaserit: campus, vbi pugnatum est plenus cadauerum, acerbum & miserabile spectaculum exhibebat, ac nostri quidem qui eo prælio ceciderant, curā victorum conquesti & sepulti sunt, hostes insepulti, & à suis deserti, canibus & volucribus esca iacuere. Inde cū eò tanta vis canum conuenisset, vt difficilem transitum paucis iter facientibus præberet, Caninus campus à Polonis & Germanis locus ille dictus est, & in hodiernum vsque diem, vtrique linguā nomen hoc is qui ibi est vicus retinet; abest autem vno à Vratislauia milliari. Sed Simon Episcopus, quā vitę puritate, dum priuatus esset, enitebat, eā renunciatus Pontifex quasi candelā in candelabro posita, in cunctos lucis suę radios spargebat, ieiunijs & orationibus intentus, in templo sedulus, mediā nocte ad preces Matutinas in choro cum ceteris Sacerdotibus absoluendas surgebat, sacroque officio dum in templo caneretur, quod & ipse per se quotidianis sacrificijs obibat, præsens semper aderat. Non me pigebit verbis Vincentij Kadlubconis de Karnowo Episcopi Cracouiensis, à Dlugosso rela-

tis sanctitatem huius Episcopi quā excelluit hīc inferere. Sic igitur habet Dlugossus: Huius etiam Pontificis Simonis quanta probitas fuerit, Vincentius Kadlubconis de Karnowo Episcopus Cracouiensis, in Chronicā suā, quam de Polonorum gestis disertō stylo contexuit, meminit ita scribens: Zelus nimirū domus Dei aureo inscribendus calamo, Simonem, & Alexandrum Plocenses Antistites armauerat, qui utrosque hostes, per uigili solertiā, studiosissimē ab arce Diuinā arcere satagebāt. Item in subsequentibus. Magnus quidem Alexander Episcopus Plocensis, sed maior, ut video, Simon Alexandro, (Alexander iste successor Simonis in Episcopatu Plocensi) qui Patriarchæ, & legislatoris Moysis, animando Polonos contra barbaros ad prælium, & pro illis feruenter prius assidue, donec vniuersus profligatus esset hostis, orando, in se virtutem expressit. Et post pauca. Adest Pontifex Simon institis & infulis Pontificalium insignis, non tam luctu, quā precum & suffragiorum deuotione, miserabile spectaculum profecutus, qui eminens exclamat: In vno tantum filioli spes est vincendi, non in multis victoriæ, nec mortis metuendū est discrimen, maximē cum pro salute agitur proximorū, quia mors corporis hominem non extinguit, sed ad præmium virtutis admittit. Quo dicto suos pugnæ, sese orationi committit, nec cessat donec omnis illa prædonum curiositas succumbit, paucis admodū fugā elapsis. hæc Dlugossus. Quod autem, & quale id prælium fuerit, ex Martino Cromero accipe. Excurrebant Prussi, & Pomerani prædabundi in Masouiam, vastatisque raptim agris & pagis permultis, celeriter se cū prædā domū recipiebant. Præerat tunc Masouix Magnus Comes, quē à Vratislauienſi præfecturā amotum fuisse, superius in Vladislao exposuimus. Is tumultuariā manu factā, reuertentes barbaros persecutus, & primā luce inopinantes, & post populationis laborē largioresque ex prædā epulas, altum dormientes adortus, ad internecionem omnē illā hostilem manū deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes autem sexcenti interfecti sunt, capti mille ducenti. cæteri qui in proximas sylvas effugerant, sequentibus aliquot diebus ab agrestibus excepti, ac trucidati sunt, quin à mulieribus quoque duabus fraga legentibus vnus captus, & reuinctis post tergum manibus, adductus esse memoratur. Atque hæc victoria de barbaris Simoni Episcopo Plocensi, pietate & sanctimoniā vitæ venerando senī refertur accepta, quod is & animauerit nostros in hostem, & pugnantibus ijs Dei opē implorare nō cessauerit, Moysen populi Dei ducē imitatus, cuius precibus, & extēſione manū, magis quā armis atque viribus Amalechitas profligatos esse, sacris Hebræorum literis proditum est. hæc Cromerus. Kadlubcus verò cuius superius fecimus mentionem, vixit circa Annum Domini millesimū ducentessimum insigni sanctitate, gestoque per aliquot annos Episcopatu Cracouiensi, eo se sponte abdicauit, vitæ in Monasterio Andreiouiensi, sub Regulā Diui Bernardi Clareuallensis arctioris amore incensus, ibidem sanctē, & piē actam ætatem finijt, cuius memoria nuper curā, & diligentia Remigiani Koniecpolij, Episcopi Chel-

Kadlubcus
Episcopus
Cracouiensis
Monachatum
proficetur.

Chelmenfis, & Abbatiae Andreiouiensis Administratoris, pietatis propagandae studiosissimi, ita renouata est, vt tanti viri iam functi sanctitas miraculis etiam declarata nunc in Polonia magis ac magis celebretur. Noster autem Simon Episcopus Plocensis, cum sedisset annos viginti & vnum, plenus bonorum operum senex, Anno Domini millesimo centesimo vigesimo nono, septimo Idus Mensis Maij in viuis esse desijt, Honorio Secundo Pontifice Maximo, Romano imperio praesidente Lothario secundo Imperatore. Sed nos vt pietatis quoque, qua Bolelaus Criuoustius flagrauit, aliquod argumentum publicis monumentis inseramus, id inprimis commemorandum duximus, hunc Principem frequentissima toto imperij sui tempore bella cum Pomeranis gessisse, non alio certe conatu, aut intentione, nisi vt eos Christo & religioni Catholicae lucrifaceret. Eius rei cum vix aliquam Scriptores rerum Polonicarum mentionem fecerint, nos ex Illustrissimo Cardinali Baronio, ea in medium adferemus, quae fidem posteritati facient, Bolelaum Principem Poloniae pia gessisse bella; namque cum Baronius Annum Christi millesimum centesimum vigesimum quartum suis inserit Annalibus, ac Ottonis Episcopi Bambergensis gesta, & Apostolatum ad Pomeranos auctoritate Callisti Secundi Papae susceptum, ex Abbate Vrspergenfi describit, post multos apparatus Sancti Ottonis Episcopi, haec ex eodem Vrspergenfi addit:

Obitus Simonis IX. in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1129.

His ita dispositis & stabilitis, ad Apostolatus suscepti munus, diuini Spiritus roboratus gratia se accinxit, cum iam ante a Polonorum Duce Bolelao his literis fuisset inuitatus:

Dominio suo, & patri amantissimo, Ottoni Venerabili Episcopo, Bolelaus Dux Polonorum, filialis obsequij humilem deuotionem. Quia in diebus iuuentutis tuae, apud patrem meum decentissimam te honestate conuersatum memini, & nunc quoque Dominus tecum est, firmans te, & benedicens tibi in omnibus vijs tuis, si tuae non displicet Dignitati, veteres tecum renouare amicitias, tuoque consilio simul & auxilio vt ad Dei gloriam promerendam, ipsius gratia coadiuuante cupimus. Nosti enim, vt arbitror, quomodo Pomeranorum crudam barbarie, non mea quidem, sed Dei virtute humiliata, societati Ecclesiae per Baptismi lauacrum se admitti petunt: sed ecce per triennium laboro, quod nullum Episcoporum vel Sacerdotum idoneorum mihi affinium, ad hoc opus inducere queo. Vnde, quia tua Sanctitas ad omne opus bonum prompta & indefessa praedicatur, rogamus Pater amantissime, non te pigeat nostro comitante seruitio, pro Dei gloria tuaeque beatitudinis incremento, id laboris assumere. Sed & ego tuae Paternitatis deuotus famulus impensas omnes & socios itinerum, & linguae interpretes, & coadiutores Presbyteros, & quaecunque necessaria fuerint praebibo, tu tantum Sanctissime Pater venire dignare. Haetenus, inquit Baronius, Ducis Poloniae ad Ottonem Epistola de Apostolatu ad Pomeranos susci-

piendo. Sunt Pomerani (inquit idem) populi Slauicæ, ita Slauico siue Vandalico nomine dicti, quòd iuxta mare sunt positi.

Rectè quidem Cardinalis Baronius nititur testimonio Abbatis Vrspergensis sui temporis Historiam scribentis: sed animaduertere debuerat, non Vrspergensem tantum, sed omnes eius æui Historicos Germanos, laudi nominis Poloni nimium inuidisse, offensos victorijs & Criuoustij, & eius filij Boleslai Crispi, illius quidem contra Henricum Imperatorem, huius verò contra Fridericum gloriòse obtentis. Itaque quantum in illo fuit, omnem conuersæ ad fidem Catholicam Pomeraniæ laudem alijs tribuit, de Polonis filet, & quos Lechitas appellare debuit, Lutitas ficto nomine supprimit, cum res ipsa & Annales nostri testentur, Boleslaum Criuoustium Principem Poloniæ, Anno Christi millesimo ducentesimo decimo tertio, redactâ in formam Prouinciæ vniuersâ Pomeraniâ, ei que Suentopelco Grifio, consiliario suo nobili Polono præfetto dato, ad Sanctum Ottonem Episcopum Bambergensem, in aulâ Regis Poloniæ educatum, & Cancellarij munere functum, (nam & is Slauus fuit, vt ex ipsius nomine apparet) scripsisse, eumque ad Pomeranos siue Lechitas euocasse, ita vt quòd Christianam religionem Pomerania suscepit, Boleslao & non vlli alij Imperatori vel Regi, Ecclesia Catholica acceptum ferre debeat. Quòd autem in literis Boleslai habetur, illum promittere Sancto Ottoni linguæ interpretes, non in eum sensum accipias, quasi Sanctus Episcopus linguam Polonicam siue Slauonicam ignorauerit, cum regnante Vladislao eius Boleslai patre, Poloniæ Regni Cancellarius esset: sed quòd sciret Boleslaus, eum ex Germaniâ Presbyteros huius idiomatis gnaros secum habere non posse, suos ex Poloniâ lectos Sacerdotes & Presbyteros illi se submissurum pollicetur. Extant adhuc in Pomeraniâ, iam nunc armis, & nouis colonijs Germanorum oppressâ, multi pagi & villæ, à priscis Vandalis siue Lechitis cultæ, & inhabitatæ, non obscura vestigia referentes Polonici imperij, ij etiam nunc fidem Catholicam, quantum in illis est, & per potentiam hæreticorum Principum Germanorum licet, tuentur profitenturque, à Germanis Pomeraniæ nunc dominis, Vandali dicti. Hæc hîc inserere libuit: interim ad successorem Simonis Alexandrum styllum conuertamus.

Alexander Episcopus Plocensis X.

EA fuit illius temporis Episcoporum Plocensium probitas, & sanctitas, vt si corruptos sæculi illius, & ipsius Romani Cleri mores, turpemque ambitum quo potissimum Ecclesiastici infecti erant, expendere; Episcopos Plocenses exemplo cæteris fieri, & ad imitationem proponi potuisse animaduertes. Longè alieni erant ab ambitu, & vt vidimus, inuitus Simon & penè coactus acceptauit hoc munus, quo se indignum piâ animi submissione censuit: inuitus & Alexander eius successor,

for, totius Collegij consensu Episcopus electus, Sedem Episcopalem conscendit. Sperare quidem hunc honorem potuit: nam & eruditione, & sanctitate præstans, omnium iudicio magis ad gerendum eum Magistratum idoneus censebatur. sed ambire noluit. Cuius electio grata fuit Boleslao Criuoustio, Principi victorioso, qui tum sceptræ Poloniæ inoderabatur. Alexander autem morem & exemplum sui prædecessoris secutus, electionem suam non à Romano Pontifice, qui tum Honorius Secundus erat, sed à Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi confirmari & consecrari voluit, Anno Domini millesimo centesimo vigesimo nono. Crediderim ego, etiamsi nullus Scriptorum nostrorum huius rei mentionem faciat, illo sæculo Romanos Pontifices ambitione Regum Germanorum pressos, Germaniâ ipsâ bellis ardente, ob difficilem ad Urbem Romanam accessum, Poloniæ Archiepiscopis indulgisse eam potestatem, ut electos Episcopos iure Metropolitico confirmarent, & consecrarent. Nobilissimis fuit ex eâ familiâ quæ Dolengam insigne habet, eruditione eâ præstans, quæ ad gerendum munus Episcopale illo sæculo requirebatur. Et quamvis & Episcopus, & Senator Regni esset, magis tamen spirituali quàm seculari curæ intentus esse videbatur, cum mores corruptos, præcipuè verò Cleri corrigeret, vitia extirparet, abusus tolleret, improborum hostis, & seuerior in eos, qui minus corrigibiles aut scandalo cæteris essent; benignus & affabilis ijs, quos virtute & præcipuè pudiciâ eminare cerneret: & ut paucis omnia complectar, hic primus generis Poloni splendorem, dignitate Episcopali fulgentem orbi ostendit. Postquam viginti annos in Cathedrâ Plocensi sedisset, Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo sexto, in Plocensi Ecclesiâ tumulatus est. Hunc fuisse primum qui Ecclesiam Plocensem olim ligneam è muro struxerit, ex verbis Vincentij Kadlubconis à Dlugosso relatis credibile est. Sic igitur Dlugossus habet. Meminit & huius Pontificis Vincentiana Chronica, & singulari illum laude efferens scribit Masouiam consilijs esse fortem, & vernatissimam militiæ flore, & maiestate: inter quos Alexandrum Pontificem Plocensem summâ dignum admiratione duco, qui tam diuersis & summis rebus sufficere potuerit; idem agnus & leo, idem lupus & dux gregis, idem Præsul & miles, simul armatus & deuotus, ut interiuges armorum excubias, nihil quod fuit deuotionis neglexerit. Magnus quidem Alexander Macedo in prælijs, sed in Diuinis maior Plocensis Episcopus Alexander obsequijs, nam ut extractas ab eo Basilicas cuiuslibet inuidia silentio sepeliat, indeuotus autem quo pacto existimabitur, qui tam conspicuum Beatæ Virginis templum à primis initiat fundamentis; & consummat, quod non tantum intrinsecis & specialibus locupletauit studijs, sed etiam armis communiuit necessarijs, vndique septum præsidijs? Ex quibus nimirum verbis elici potest, quod ipse fuit muralis fabricæ Plocensis Ecclesiæ primus initiator. Hucusque Dlugossus.

Obitus Alexandri X. in ordine Episcopi Plocensis, Anno Christi 1156.

Vernerus Episcopus Plocensis XI.

Illuxit nouum sidus in celso & vniuersæ Sarmatiæ conspicuo Episcopatus Plocensis candelabro Vernerus; qui cùm esset Scholasticus Plocensis, ad diem secundam Maij, totius Collegij Plocensis consensu, delatum sibi Episcopatum Plocensem multùm reluctatus, sed tandem precibus omnium victus acceptauit. Si genus spectes, nobili & vetustâ stirpe ortus fuit, eâ familiâ quæ Rosam pro stemmate defert: si eruditionē, eâ cæteris omnibus præcelluit; sed maior, & non nisi Veneri propria laus, quòd vitæ sanctitate, morum grauitate maximè enituerit. Electus itaque Episcopus ad Archiepiscopum Gnesnensem Ianisslaum, vt ab eo confirmaretur, & consecraretur, se contulit; à quo Louicij ritè seruatis omnibus, quæ ex præscripto Sacrorum Canonum vsurpari solent, Episcopus Plocensis renunciatus est, Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo sexto. Moris erat Venero ab eo tempore quo Episcopatum Plocensem suscepit, vt ad custodiam earum virtutum, quibus egregiè ornatus fuit, semper testes vitæ suæ viros probatos & religiosos adhiberet, eorumque contubernio vteretur, vt & ad eorum exemplum vitæ suæ statum formaret, & conuersatione eorum in meliorem virum euaderet: hi cum eo in eodem dormitorio cubare soliti erant, his solis consocijs Sanctus Episcopus, cilicio, & virgâ affligebat corpus castigabatque, & non solum his exercitijs, verùm etiam frequentibus ieiunijs eò adigebat, vt spiritui seruiret: deuotus erat & religioni pietatique addictus, pijs operibus, & potissimum piæ in egenos largitioni deditus: idem tamen bonorum Ecclesiæ adscriptorum defensor acerrimus. Non meis verbis vitæ ipsius præclarum exitum, sed Martini Cromeri Historici Polonici referam. Is igitur Historiæ Polonicæ libro sexto, dum Boleslai Crispi, Boleslai Criuoustij (qui Anno Christi millesimo centesimo trigésimo nono, cùm in Polonia triginta sex annos regnasset, ac contra diuersos Regni hostes quadragies semper feliciter pugnasset, eosque vicisset, ad cœleste regnum translatus, & in Ecclesiâ Plocensi, vbi & pater illius Vladislaus tumulatus fuit, sepulturam accepit) secundò geniti filij Principatum describit, hæc de exitu Veneri habet: Præerat tunc quartum decimum annum Plocensi Ecclesiæ Episcopus Vernerus, equestri Rosarum familiâ, integritate & sanctimoniâ vitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per vim, & iniuriam Bolesla vir potens, & violentus, ex eâ familiâ ortus, quæ Soleam equi cum cruce altrinsecus superpositâ insigne gerit, Carsum pagum adimebat (erat autem is Castellanus Vitsnensis, & oram illam Prussis finitimam pro Boleslao Crispo administrabat.) Eum igitur comiter, & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne vim faciat Ecclesiæ: vbi nihil proficit, in ius vocat, causam obtinet, in possessionem reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesla, multa que ma-

ledicta

ledicta in mansuetum Episcopum ingerebat, & necem ei machinari coepit. Erat ei non modica cum vicinis Prussis consuetudo, qui cum non pauci fortè ad eum vel ius petitori, vel compotaturi conuenissent, acceptos lautè & benè potos, promissis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biskupice villam suam venerat, cum Bieniasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa, effractisque portis, in cubiculo dormientem Episcopum, cum fratre Benedicto monacho Benedictensis sectæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto Episcopi puer Cubicularius: is igitur auctores sceleris prodidit. re cognitâ Archiepiscopus Gnesnensis Petrus familiâ Srzenianius, qui Ianico non multò antè successerat, de consilio & voluntate ceterorum Episcoporum, toti Prouinciæ Sacris interdixit. Motus & atrocitate facti, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus Princeps, comprehendi Boleslam, & ex vinculis causam dicere apud se, condemnatumque in foro Gnesnensi, vbi hæc agebantur, extructo rogo cremari iussit. Bieniasus verò, post patratum illud scelus nusquam postea comparuit, creditumque est vulgò eum terræ hiatu absorptum, meritum Sancto Episcopo supplicium expendisse. Vneri corpus Plosum delatum honorificè sepultum est. Hæc Cromerus. Dies huius parricidij adnotatur pridie Idus Februarij, Anno Christi millesimo centesimo septuagesimo secundo, vt merito haberi debeat, inter Vneri & Sancti Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, ab Henrico Angliæ Rege cæsi martyrium, triginta & octo dies tantum intercessisse, credas eos pari fulsisse sanctitate, par quoque in cælis præmium consecutos esse. Illud sanè dolendum, quòd hætenus ignoretur sepulchrum in quo Vnerus conditus est, cum illum magnis miraculis claruisse omnes testentur Historici. Rexit Vnerus Ecclesiam Plocensem annis quatuordecim, Alexandro Romanorum Pontifice Urbem & orbem moderante, ac cum Friderico Ænobarbo Ecclesiæ hoste bellum pium & Catholicum gerente.

*Vnerus XI.
in ordine E-
piscopus Plo-
censis à Bole-
slâ Cast.
Visnensi
trucidatur
Anno Christi
1172.*

Lupus Episcopus Plocensis XII.

VErnero successit Lupus; nam Prælati & Canonici vnà cum totâ Diœcesi, mortem optimi Pastoris gemitu & lachrymis prosecuti, ad diem vigesimam sextam Martij, Comitij electionis noui Episcopi indictis, cum tres tribus diuersis sententijs propositi essent, breui tamen Nicolao & Martino in suum fauorem latis renunciantibus, Lupus Custos Plocensis eligitur Episcopus, Boleslao Crispo assentiente, cuius electione ad Petrum secundum Archiepiscopum Gnesnensem relatâ, atque eodem Lupo ad eum Vnieiuiam, quod oppidum in territorio Syradiensi ditionis Archiepiscopi Gnesnensis est, veniente, ab eodem confirmatus, & Episcopus Plocensis consecratus est. Hunc quoque Episcopum vt superiores Polonia dedit, genere nobili ex familiâ Gozembarum ortum

ortum ducentem, vir frugi & temperatus fuisse dicitur, sed ad iracundiam proclivior, bileque accensâ non facilè eam coercere poterat, rei quoque familiaris parandæ, augendique opibus magis intentus, quàm Episcopum decuit. Gessit Pontificatum Plocensem annis nouem: paralyti tactus, eaque ægritudine propè anno vexatus, ad extremum sanctissimis Ecclesiasticis Sacramentis expiatus, Anno saluati mundi millesimo centesimo septuagesimo nono moritur, & in Ecclesiâ Plocensi sepelitur, cum tunc Sedem Romanam idem qui suprâ Alexander tertius teneret. Masouia verò & Plocensis Palatinatus, Casimiro cognomento Iusto Monarchæ Regni Poloniæ, pareret. Sed cum à Martino Cromero Lenciciæ Comitij Anno millesimo centesimo octuagesimo indictis interfuisse cum cæteris Episcopis scribatur, diutius eum vixisse quàm Dlugossus notat credibile est.

Obitus Lupi
XII. in ordi-
ne Episcopi
Plocensis, An-
no Christi
1179.

Vitus Episcopus Plocensis XIII.

LVpo vitâ functo Vitus subrogatus est, genere Nobili natus, è familiâ Ianinâ, opulentus admodum & multarum possessionum dominus, quarum ad extremum, fundatis tam virorum, quàm mulierum Monasterijs, hæredem Christum scripsit. Canonicus is fuit Plocensis, & die Beatæ Virgini Natæ dicatâ, omnium Prælatorum & Canonorum Plocensium consensu electus, atque à Zilislao Archiepiscopo Gnesnensi, annuente Casimiro Iusto Poloniæ Monarchâ confirmatus, & in Ecclesiâ Metropolitanâ Gnesnensi consecratus est. Literis Diuinis & humanis præclarè eruditus, virtutum omnium studiosissimus, singulari pietate fulgens, ac ardenti in Deum amore feruens; Monasteriorum Vitouienfis & Buscensis bonis paternis illis donatis, & Plocensis ex patrimonio Plocensis Ecclesiæ, compluribus villis & prædijs illi adiunctis, liberalis fundator, quæ Monasteria Monachis Ordinis Præmonstratensis attribuit, ac ut in ijs tam viri quàm fœminæ, separatis distinctæ habitationibus Deo deseruirent, Monachi quæ fœminarum regimen tenerent, constituit. Sed deinceps gubernatio eius Monasterij, olim non ex præscripto sacrorum Canonum per Monachos administrata, ad Episcopos Plocenses, cum summâ potestate instituendi & destituendi Præpositi, & iure in vitam, & mores sacrarum eius Monasterij Virginum inspiciendi, translata est; & ne quid iuris sibi Abbas Vitouienfis in eo Monasterio usurparet, Episcopi Plocenses legitimè euicerunt, id quod deinceps etiam Sacrum Concilium Tridentinum sanxit, & ratum esse voluit. Obijt Vitus Episcopus, Anno Christi millesimo ducentesimo sexto, cum Plocensem Ecclesiam rexisset annis viginti & septem. Quo tempore Innocentius Petri Cathedram Romæ tenuit, Philippus Romano, Balduinus Belga Comes Flandriæ, pulso Alexio Angelo paucis annis Constantinopolitano præfuit imperio.

Obitus Viti
XIII. in ordi-
ne Episcopi
Plocensis An-
no Christi
1206.

Goslaus Episcopus Plocensis XIV.

IAm Polonia grandi piaculo ob cædem Sancti Stanislai obnoxia, sublato Regio decore, ac ornamentis magni quondam Regni spoliata, à multis regnabatur Toparchis, qui etsi regio orti sanguine, tamen partitis inter se prouincijs, tyrannicum magis quàm legitimum exercebant imperium. Ferunt eo tempore, cùm Diuus Stanislaus occideretur, pijs quibusdam hominibus diuinitus reuelatum fuisse, Regnum Poloniæ subsequenti tempore, in vltionem innoxiae cædis in Sanctum Episcopum perpetratae, in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuerat; id non temerè creditum successus ostendit. Nam & Vladislaus Hermanus, huius Boleslai qui Sanctum Stanislaum occidit frater, susceptis duobus filijs, quorum alter Zbigneus nomine spurius, alter Boleslaus Criuoustius erat, domi natum bellum expertus est, & Boleslaus Criuoustius diu cum eodē fratre spurio ancipiti euentu bellum gessit, & ipse legitimâ prole foecundus susceptis Vladislao, Boleslao, Miecislao, Henrico, Casimiro, regnum inter illos exitioso Reipub. consilio partitus est. Existimabat quidem ille, cæteros filios suos imperium fratris maioris natu æquis animis laturus, & Vladislaum cui summam rei detulerat, fraternum erga sanguinem suum amorem conseruaturum: sed regnandi libidinem frustra legitimis terminis circumscripseris, maximè alienâ accensam persuasione. Erat Vladislao vxor Christina Cæsare Henrico genita, cuius elatior animus magis veterem quàm præsentem spectabat fortunam, seque imperatoriâ stirpe ortam, eâ spe nuptui in Poloniam datam, vt maritus non vnus partis, sed totius Regni esset dominus, frequenter marito multâ cum exprobratione, & odio leuirorum, secretis susurris inspirabat, tantumque effecit, vt Vladislaus primò tributo fratres grauare vellet, mox cùm id negabatur, ad occupandas eorum possessiones bellum susciperet; sed ijsdem arma opponentibus, ad Posnaniam victus fugatusque, qui aliena appetijt sua amisit; namque omnium Polonorum odio flagrans, ab ijsque destitutus ac memor, quâ superbiâ fratres supplices olim à se reiecisset, idem ne sibi ab illis fieret veritus, ad Conradum tertium Imperatorem Romanorum, vxoris suæ consobrinum, opem ab eo petiturus confugit: secuta maritum exulem, vxor cum liberis. Hinc bellorum maximorum causæ, hinc regni in minores etiam partes sectiones, ita vt per ducentos & quinquaginta annos, qui à cæde Diui Stanislai vsque ad Vladislaum Loëticum Regem Poloniæ renunciatum intercesserunt, nunquam Polonia armis ciuilibus, ac mutuis inter se cædibus non laborauerit, ac sæpissimè proxima supremo exitio fuerit. Auulsa per eandem occasionem maxima maioris Poloniæ pars, & totum id, quidquid Silesiæ finibus continetur cum Lusatiâ, quam Maiores nostri Lusitiam, quasi restagnan-

restagnantem dicebant. Ex ruinis Patriæ nostræ creuerunt Pomeraniæ
 Duces, olim Poloniæ subditi, qui commissio ad certum tempus regimine
 per fraudem abusi, directi dominij titulum sibi vsurparunt. Creuerunt
 & Brandeburgenses Marchiones, vsurpatâ sibi eâ Poloniæ parte, quæ
 nunc noua Marchia appellatur. Russia quoque Boleslaorum & Vladi-
 slaorum victorijs domita, & in formam Prouinciæ redacta, turbatis in
 Poloniâ rebus, in potestatem Lithuanorum, gentis eo tempore satis ob-
 scuræ, venerat. Hi sanè sunt fructus violatæ libertatis Ecclesiasticæ, tales
 libidinosorum amorum infelices euentus, vt dum monenti à Regibus
 non paretur Sacerdoti, regna vel amittantur, vel transferantur. Sed nos
 ad nostra. Regnabat in Masouia, & Plocensi Palatinatu Conradus Bo-
 leslai Criuousti nepos, cùm defuncto Vito Episcopatus Plocensis vaca-
 ret; cui vt Prælati & Canonici Plocenses successorem eligerent, ad diem
 primam Augusti Comitia electionis indixerunt, ac dum de nouo Epi-
 scopo substituendo deliberatur, facilè omnium studia in Gedeonem
 Scholasticum Plocensem flexa sunt; erat enim nobilissimo Griphorum
 genere ortus, Sacerdotio per multos annos piè & præclarè functus, eru-
 ditus, & ad quæuis negotia suscipienda maximè idoneus: solius cholæræ
 intemperiem in eo reprehendere possis, nisi quòd ea quoque, quia breui
 temporis spatio deferuebat, non multùm præclaras illius virtutes obscu-
 rare videbatur. Electus, electionem suam probante Conrado Duce, ad
 Henricum primum Archiepiscopum Gnesnensem se contulit, ab eoque
 ritè examinatus & confirmatus, Gnesnæ consecrationis munus suscepit.
 Magnam is quoque commendationem apud posteritatem obtinuit præ-
 clarè gesti Episcopatus, in quo gubernando nihil vnquam intermisit, in
 quo salutis gregis sibi commissi cura & sollicitudo Pastoralis opem eius
 postularet. Sed enim cùm per aliquot annos pacatum Episcopatum te-
 neret, ac Conradus Princeps iuuenis adhuc Cristini Palatini Plocensis,
 viri prudentis & bellicosi consilij niteretur, victorque semper contra
 Prussos finitimos suos hostes euaderet, accidit vt idem Palatinus, accu-
 satione Ioannis Czapla Scholastici Plocensis ac Cancellarij Ducis, quasi
 plus sibi arrogaret, in suspicionem appetiti imperij adduceretur. His in-
 citatus Conradus, Cristinum de se optimè meritum in vincula conijcit,
 excæcat, & postremò necat. Eo scelere versâ fortunâ Conradi, Prussi
 qui semper victi erant, sublato è medio Cristino Masouiam vniuersam
 armis incurserunt, Plocum ipsum oppidum Masouia caput exusserunt,
 ingensque breui tempore clades accepta est & Ecclesia Plocensis, supel-
 lectilis Ecclesiasticæ aureæ & argentæ incendio templi Cathedralis
 grandem iacturam subiit. Ad arcendos itaque Prussos, cùm Conradus
 cæteros Poloniæ Duces aduocasset, eisque victis Culmensi Palatina-
 tum recuperasset, Christiano primo Episcopo Culmensi redditus annuos
 assignauit: in quem vt Episcopus quoque Plocensis Gedeon liberalis ef-
 fet, eidem, Cromero teste, toto Collegio Sacerdotum assentiente, Tar-
 nouiam,

nouiam, quæ fortasse Torunia est, & Papouiam cum omnibus pagis ac prædijs adiunctis, itemque ius omne Ecclesiasticum, quod habebat in ditione Culmenfi, adiecit; id, inquit Cromerus, Anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo secundo actum est, vti videre est ex diplomate à Conrado & Gedeone supra memoratis, pariterque à Lesco Poloniae & Henrico Silesiae Ducibus, Vincentio Archiepiscopo Gnesnenfi, Cracouienfi, Posnanienfi, Vratislauienfi, Lubesenfi, & Cuiavienfi Episcopis, consignato. Cuius exemplum extat in Archiuio regio, vnde licet colligere Archiepiscopum quoque ac cæteros Episcopos, Conrado contra barbaros adfuisse. Hunc Gedeonem Dlugossius Goslaum primum, vel molliori nomine Getkam appellat; sed diuersis nominibus fuisse appellatum grandis suspicio est. Is vbi septemdecim annis sedem Plocensem tenuit, ac precibus lachrymisque dum adhuc Cristinus Palatinus Plocensis vivebat, præclaras victorias Masouijs suis à Deo impetrauit, religionemque Christianam fundato Episcopatu Culmenfi in Prussia promouit, tandem Anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo tertio, in viuis esse desijt, sub Honorij tertij Pontificatu, & Friderici Secundi Romanorum Cæsaris imperio.

Obitus Goslai
Gryphij Epi-
scopi Plocen-
sis XIV. Anno
Christi 1223.

Ioannes Episcopus Plocensis XV.

NOuum ambitionis genus collegium Ecclesiae Plocensis occupasse videbatur, cum illo in electione, quæ mortem Gedeonis subsequuta est, in varias distracto sententias, aliquot factiones vnaquæque secum suum electum trahens, prodierunt. Ex hac dissensione biennio per eam discordiam vacauit Sedes Plocensis, frustra interea vno ex electis Guntero Canonico Plocensi, fauore Conradi Masouiae Ducis, electi Episcopi prerogatiuam sibi arrogante; nam Prælati & Canonici Plocenses, meliori & saniori vti consilio, Anno millesimo ducentesimo vigesimo quinto, abrogatâ omni aliâ electione, Ioannem Canonicum Plocensem Episcopum esse iusserunt, eundemque & confirmari & consecrari per Vincentium primum Archiepiscopum Gnesnensem curarunt. Vir nobilis is fuit, de genere Gozdauitarum ortum ducens, prudens, pius, modestus, sed ætate ad senium inclinante, ob aduersam valetudinem rebus gerendis minus idoneus, ac podagricis doloribus continuo obnoxius. Itaque cum biennio tantum Ecclesiae Plocensi præfuisset, Anno Christi millesimo ducentesimo vigesimo septimo, morte suâ vacuam Cathedram Plocensem reliquit, sacro relictus viatico, domoq; suâ ritè ordinatâ, honorem quoque sepulturæ in Ecclesia Plocensi obtinuit. Accidit huius Episcopi mors Gregorij Noni Pontificis Maximi Anno primo, quo anno etiam Lesco Albus Monarcha Poloniae, fraude Suentopelci, quem Pomeraniae summo cum imperio præfecerat, & rebellantem in ordinem redigere volebat, Ganzauiae, quod oppidum est Abbatis Tremesnensis, vbi Comitum cum cæteris Principibus obibat, occisus est.

Obitus Ioan-
nis XV. in
ordine Epi-
scopi Plocen-
sis Anno
Christi
1227.

Gunterus Episcopus Plocensis XVI.

CUM in electione Ioannis proximè vitâ functi Episcopi Plocensis, priores partes Gunterus Canonicus Plocensis tenuisset, concordia tamen & boni publici causâ iure suo cessisset, facilè vitâ functo Ioanne omnium voluntates ad sui electionem recentis modestiæ memoriâ traxit; ita virtute honos, si interdum non acceptetur, cumulatior redire solet. Libenter & Conradus Masouia Princeps vidit electum Gunterum Episcopum, cui etiam in præteritâ electione suum fauorem accommodauerat, quemque videbat animi magnitudine cæteris omnibus præstantem, plurimum suis rationibus commodaturum. Nec Vincentius Archiepiscopus Gnesnensis eius legitimam electionem suspensam habuit; verum anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo septimo, eundem in Ecclesiâ Gnesnensi confirmavit & consecrauit, virum planè dignum eo loco, & qui vtrumque gladium in hostes Christiani nominis stringere auderet, utpote vir nobili genere Prussorum ortus, & tam ad bella gerenda, quàm Episcopales quoque functiones sustinendas idoneus. Is cum videret Episcopatum suum impunè à Pruthenis vastari, innoxios homines cædi, alios, simulque sexum imbellem in seruitutem abduci, eaque Conrado penè inspectante fieri, sumptis armis, defensionem Episcopatus sui suscepit, leuioribusque præliis coercitis Pruthenorum latrocinij, castrum Dzierzgow, ex quo illi prædas acturi excurrere solebant, & ubi Christianos captos detinebant, deiecto Pruthenorum præsidio, interceptit. Sed cum hi præclari boni Episcopi ausus, ad arcendam rabiem hostium non sufficerent, idem ipse auctor fuit Conrado Masouia Duci, ut milites Theutonicos cruce signatos, & ipsos piam contra barbaros militiam, sub titulo Beatissimæ Virginis MARIÆ professos, qui paulò ante à Saracenis è Syriâ eiekti fuerant, misso ad Gregorium Nonum Pontificem Maximum Christiano Episcopo Prussie siue Culmensi, acciret, Chelmensemque tractum, & quidquid terræ est inter Vistulam, Mocram, & Drwenczam eis traderet, his legibus, ut contra Prussos sedulò & suis viribus bellum gererent: ubi verò eos domuissent, Chelmensem quidem ditionem redderent, cætera verò quæcunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum, ex æquo cum Conrado seu posteris eius partirentur: Polonis ne quam vim aut iniuriam facerent, neque hostes eorum receptarent, aut vlllo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christianâ alienos, ut ipsis, cum opus fuerit, præstò essent; si quid horum transgrederentur, poenæ, quæ ingratos iure gentium manet, subiacerent; hoc est, beneficia accepta amitterent. De quibus omnibus inter Conradum & supra memoratos fratres Cruciferos, quo-

quorum tunc Hermanus de Salza summus Magister erat, cum legitima pacta intercessissent, eadem à Gregorio Nono Pontifice Maximo approbata & confirmata fuerunt. Adiecit etiam militibus illis Cruciferis idem Gunterus Episcopus Plocensis villam Episcopalem, cum insulâ magnâ, in eo ipso territorio sitam, itemque Decimas ad Episcopam suam in Culmenfi ditione pertinentes. Verum ex his modò agris, quos Germani agricolæ ab iisdem fratribus Crucigeris, vti Germanis ex Germaniâ accersendi, culturi essent. Acta hæc esse scribuntur à Christo nato, Anno millesimo ducentesimo vigesimo octauo. Crediderim sanè Gunterum Episcopum Plocensem, zelo promouendæ religionis ductum, ad obtinendam à Summo Pontifice earum rerum confirmationem, legationem ad Urbem suscepisse; nam Dlugossus testatur, cum quinque annos in Pontificatu exegisset, cum apud Viennam Austriæ, iter Romanum continuantem, rebus humanis excessisse, & illic peregrinam sepulturam obtinuisse, Anno Christi millesimo ducentesimo trigesimo secundo.

Petrus Episcopus Plocensis XVII.

SImul atque de morte Gunteri notitia Plociam perlata est, Prælati & Canonici ad diem S. Laurentij Martyris comitijs Capitularibus promulgatis, ad nouum Episcopum eligendum processerunt. Secreto itaque scrutinio quæ vniuscuiusque esset sententia, quemvè quilibet ex eis digniorem Episcopatu censeret, inquirentes, animaduersum est, Petrum dictum Romanum natione Polonum, genus ex nobili familiâ Pulcozitarum ducentem, ab omnibus Episcopum Plocensem deposci. Ex frequenti ad Urbem ad visitanda limina Apostolorum peregrinatione, cognomen Romani is adeptus fuit: vir pius, moribus grauis, sermone modestus, conuersatione suavis & iucundus, vtpote qui exteras etiam nationes viderat, & multorum populorum ac urbium mores inspexerat. In aulâ quoque Conradi Ducis ita versatus fuit, vt non solum notus esset Principi, verum etiam ob virtutem & prudentiam adeò charus, vt eius electionem consensu suo facilè ratam haberet. Vincentius quoque Archiepiscopus Gnesnensis, venientem ad se Petrum electum Plocensem paternè excepit, visaque legitimâ & Canonicâ electione, cum eo tempore in oppido Gregorowo moraretur, ibidem eundem benedictione Metropolitica ei impertitâ pleno iure Episcopum esse iussit. Is in Comitij Syradiensibus, quibus Conradus Dux præfuit, præsentē Fulcone Archiepiscopo Gnesnensi, effecit & obtinuit, vt publico Comitiorum decreto, Ecclesia Plocensis cum vniuerso suo Clero, omnium onerum, quibus bona Ecclesiæ ab impijs Principibus grauata erant, & præcipuè à statuiis militaribus, à collectis & tributis quibusuis, tum & suffragijs (quo nomine Dlugossus intelligit Principum preces importunè à spiritualibus

pecuniam poscentium) immunitatem & libertatem haberet. Ac cùm sex annis Ecclesiam Plocensem rexisset, pulmonis vitio contracto morbo, Anno millesimo ducentesimo trigesimo octauo extinguitur, atque in Cathedrali Ecclesiâ sepelitur.

Andreas dictus Cracouiensis Episcopus Plocensis XV III.

Illustrem & illustri ortum sanguine, terra Cracouiensis dedit Plocensibus Episcopum, Andream ex vetustâ Griforum familiâ, patre Marco Palatino Cracouiensi natum. Hic cùm esset Canonicus Plocensis, primâ die Augusti, quæ Comitij habendis dicta erat, concordibus Prælatorum & Canonorum sententijs, Episcopus renunciatus est, Conrado Duce Masouiæ electioni huic consensum suum accõmodante; Fulcone verò Archiepiscopo Gnesnensi munus confirmationis & consecrationis illi in Ecclesiâ Metropolitanâ Gnesnensi impendente. Pius is fuit & deuotus, Dei quæ amore flagrans, quo accensus totum patrimonium suum, quod amplum satis in Palatinatu Cracouiensi habuit, Clementis Castellani Cracouiensis (qui Monasterium Staniatecense Monialium Regulæ Diui Bénédicti struxit) liberalitatem æmulatus, in augmentum eiusdem foundationis effudit, multisque prædijs & possessionibus locupletauit. Hoc Episcopo res Plociæ moderante, impium parricidium per Conradum Plocensium & Masouiorum Ducem, in Ioannem Czaplam iuris peritum, Vladislauensem & Plocensem Scholasticum, atque Ducalem Cancellarium perpetratum est. Custos & moderator is erat datus à patre, Casimiro filio adolescenti adhuc, Vratislauiam ad Henricum Barbatum ad inuisendam sponsam eiusdem Henrici neptem profecturo; vbi cùm diutiùs moratus fuisset, Conradus qui de Henrico malè se meritum meminerat, & cui datam fidem sæpiùs ruperat, in eam suspicionem venit, quasi filius cum socero in suam perniciem noua consilia moliretur auctore Ioanne Czapla, quem reuocatum captumque causâ non cognitâ in carcerem coniecit, ac mox quaestionibus subiectum eodem furore in patibulum egit. Quæ res quantâ crudelitate acta & tractata fuerit, vt in corpus mortui scuitum sit, malo non meis, sed Cromeri verbis exequi. Ioannis Czaplæ cadauer cùm Dominicani Fratres (quos Plocum Conradus ante aliquot annos, cõdito eis Monasterio induxerat) deposuissent, & Christiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi vxor, mariti furori suffragata, ereptum & in plauastro duobus bobus contumeliæ causâ vectum, nouâ furcâ ad id ex tempore ad ædem atque monasterium Dominicanorum ex aduerso Basilicæ erectâ, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt Dominici, quin iterum id deponerent, atque honorificè sepelirent. In quo quidem euidenter Diuina iustitia apparuit, scelestâ & sacrilegâ tyranni manu, ad ultionem patrati priùs à Ioanne illo scelestis vsa: propterea quod is iniustè & nefariè Cristini Palatini ne-

cis auctor aut sanè inceptor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt furronum ac delatorum, quibus aulae & aures Principum patent, exitus. Hoc verò Conradi facinus, & patratum in sacerdotem Dei parricidium, Andreas Plocensis Episcopus, Marci Palatini Cracouiensis filius, vindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterum Petrus Archiepiscopus Gnesnensis, cuius genus & familia non memoratur recognita, maiore animo vniuersæ Plocensi Diocesi sacris interdixit. Quâ obrem excanduit quidem primùm Conradus; verùm post ad se reuersus, agnouit culpam, & Lenciciam ad Archiepiscopum, vt ille iusserat, venit, de admissio scelere Archiepiscopi arbitrato satisfecit. Louiciam villam cum circumiacentibus syluis sanè quàm vastis, Archiepiscopo Gnesnensi sempiterno iure donauit, eâ quidem lege, vt is Plocensis Canonicus semper esset, & libram siue marcâ auri, Duci Masouiae eorum bonorum nomine quotannis penderet. Vladislauensi item & Plocensi Ecclesijs, idem Conradus multa largitus est, atque ita Archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Conradus à delegatis Pontificis Maximi Gregorij nonni, Episcopo Vratislauensi & Scholastico Cracouiensi à crimine absolutus est, cum ea quæ Archiepiscopo & Vladislauensi atque Plocensi Episcopis receperat ac donarat, vnâ cum filiis suis confirmasset. Id adeò in Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo actum est. Hæc ex Cromero. Cur autem Andreas Episcopus Plocensis, non eâ animi magnitudine quæ patritiâ gente natum Nobilem decebat, in Conradum Ducem gladium spiritualem strinxerit, causam iustam quam adferamus, non habemus. Scribit Dlugoffus, hoc Episcopo auctore impetratum fuisse à Boleslao Masouiae Duce Conradi filio, vt censum annuum quem Episcopus Plocensis Castellaniæ Pultouiensis nomine, Duci Masouiae veteri instituto dabat, nimirum sex boues, sex arietes, sex vrnas mellis, in perpetuum remitteret ac condonaret, & non magno quidem tributo, sed minùs honesto sedem Plocensem grauata solueret ac liberaret. Sed nec illud silentio prætereundum est, hoc Pontifice sedente, Anno videlicet millesimo ducentesimo quadragesimo, Tartaros, seu rectiùs dixerim Tattaros, ferè enim omni linguâ pater dicitur Tatta. Asiaticam Scythicam gentem (longè diuersam & moribus & origine ab eâ, quæ olim in Europâ confederat, atque nationes plurimas, vt Gottos, Vandalos, Sarmatas, Hunnos, Boios, Boiaros, omnemque eam Germaniæ partem, quæ nunc mista cum veteri Gallicâ linguâ quam Vandali Nemetam appellant complexa, à mari glaciali vsque ad Rheni ripas, & parte aliâ ad Adriaticum mare, ab Oriente Danubio, ab Occidente mari Baltico, & Oceano Germanico septa, in vniuerso Septemtrione sedem imperij tenuerat, & libertatis quàm Regni amantior, suis contenta sedibus, & non nisi Romanorum potentia irritata, quid bello & armis posset ostenderat) per Russiam in Poloniam ingentibus agminibus irrupisse. Iam illi ante annum millesimum ducentesium duodecesimum, posteaquàm In-

dorum Regis, eo occiso, imperium excussissent, ac penè vniuersam Asiam armis victores longè lateque peruagati essent, superatis angustijs Caucaſi montis, & portis ad Calpium mare perfractis, transmissio flumine Rha siue Volga, Polowcijs à campo, vt & Poloni, dictis (quos Gottos olim appellabat antiquitas, quòd nullis tenerentur oppidis, semperque arma circumferentes ad prælia Hotoui, siue Vandalicè Gotoui dicebantur) bello victis, peneque ad internecionem deletis, ac Russis ipsis quorum tum ingens inter Sarmatas potentia erat, occisis eorum duodecim Ducibus, imperio subiugatis, in campestribus locis circa Tanaim & Meotidem paludem, ac in Tauricâ Chersoneso confederant. Origo eius gentis, si linguam spectes, ad Hebræos vel Chaldaeos referenda videtur: & quis suspicari non possit decem olim Tribus ita ex Palæstinâ in seruitutem abactas, vt nunquam (hoc enim decreto illos Deus apud Ezechielem damnauerat) in patriam redirent, in extremaſq; Orientis, & vt nunc vocamus, orbis noui partes translatas, illic, vt erat gens Dei benedictione foecunda ingentem sobolem, quæ ex promissione Abrahamæ factâ numerari non posset, propagasse? Hos veteribus Græcis ac Latinis pariter Historicis ignotos multis seculis delituisse, ad extremum deinde auctâ multitudine, ad quærendas nouas sedes emigrasse, & vt in alias Asiæ partes, sic & in has Septentrionis oras venisse. Turcas verò etiam hoc nomine à Plinio appellatos circumcidi (quæ nota est Hebraici ritus) solere, idem auctor testatur. Denique & Turcas & Tartaros, legem Mahumeticam licet ob circumcisionem asperiores visam, idcirco libentiùs accepisse credi potest, quòd iam olim huic cærimonix assueti essent. Hæc itaque moribus barbara, ignota & inculta gens, à Russis Polonorum hostibus, vt tunc creditum est, euocata, & in Poloniam immissa, vniuersam eam, simulque Vngariam, Bohemiam, ita est peruagata, vt aliquoties collatis armis semper victoriam obtinuerit, atque cum ad Legniciam Henricus Henrici Barbatæ & Sanctæ Hedwigis Ducum Poloniæ filius, vniuersas Regni vires, accitis etiam Cruciferis, & ex Germaniâ euocatis subsidijs, illis opposuisset, & ipse, vt Boleslai Criuouſti Poloniæ totius Monarchæ pronepotem decuit, in primâ acie pugnans occisus, & totius Nobilitatis Poloniæ militaris soboles ad internecionem profligata est, paucis admodum relictis, qui vel ante prælium inter sylvas se abdiderant, vel certè è prælio fugâ euaserant. Hæc acciderunt anno à Christo nato, millesimo ducentesimo quadagesimo secundo. Quæ quidem vberiùs à scriptoribus rerum Polonicarum relata, vnique ex illis petere licet. Ceterum Andreas cum in Sede Plocensi vndecim annos exegisset, varijs maceratus febribus, die decimâ septimâ Ianuarij moritur, & in Plocensi Ecclesiâ sepelitur, Anno Domini millesimo ducentesimo quadagesimo nono, Pontificis summi Innocentij quarti Anno septimo, post Friderici secundi mortem Imperio Romano vacante.

Obitus Andree Episc.
1249.

Petrus II. dictus Brevis Episcopus Plocensis XIX.

PAruum hunc staturâ, sed ingenio acrem, animi magnitudine præstantem, sortita est Episcopum Plocensis Ecclesia. Quo genere is ortus fuerit incertum habetur, sed nobili indole, & elegantioris literaturæ scientiâ facilè obtinuit, ut comitijs eligendi noui Episcopi, ad diem vigesimum tertium Aprilis, qui Diuo Adalberto sacer est, indictis, per compromissum, ut vocant, ex Scholastico Plocensi Episcopus renunciaretur. Ad discrimen Petri primi Petrus paruus dictus est, cum hoc nomen ei natura ipsa, ut diximus, imposuisset: petentibus autem Ducibus Masouia Semouito, & Casimiro, à Fulcone Archiepiscopo Gnesnensi, Calissij confirmatus & consecratus est. Non diu tamen rei Plocensi præesse potuit, nam quinto à suscepto Pontificatu anno, cum etiam prouectioris esset ætatis, colicis doloribus extinctus est, & in Plocensi Ecclesia Moritur an. 1254. tumulatus, Anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, cum eodem quoque anno Alexander quartus Pontifex Maximus renunciatus esset, ac in Syriâ res Christianæ, captis à Melechalo Sultano Egypti, Sancto Ludouico Rege Gallia, itemque Rege Cypri, ac Magistri Templariorum ac Hospitaliorum, vniuersoque Christianorum profligato exercitu in pessum irent; quod quidem ante hæc tempora, nimirum millesimo ducentesimo quinquagesimo Christi natianno, accidisse scribunt Historici.

Andreas II. dictus Ciolek Episcopus Plocensis XX.

Accelerarunt Prælati & Canonici nouam futuri Episcopi electionem, quâ profecto ad diem Natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ more veteri indictâ, Andream Ciolek siue Vitulum dicere malueris, Prepositum Plocensem Episcopum eligunt. Nobilis hic fuit de familiâ quæ Taurum pro stemmate gerit, callidus idem & prudentiâ sæculari ad res agendas & tractandas vsu & experienciâ partâ præstans, animosus item, & in propulsandis Ecclesiæ illatis iniurijs, atque tuendis iuribus acerrimus defensor. Cumque alij in electione non postremas quoque tulissent partes, solerti prudentiâ effecit, ne ius suum vrgerent, sed sua potius suffragia ad eum deferrent. Fauebant eidem Semouitus & Casimirus Masouia Ducēs, quibus commendantibus Fulco Archiepiscopus Gnesnensis, Andream Episcopum Plocensem Gnesnam ad se venientem, & confirmauit, & ritu solenni inaugurauit. Sex annis rexit Ecclesiam Plocensem, quibus expletis, apoplexiâ extinctus est, Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo.

Obitus Andree XX. in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1260.

Petrus III. dictus Niedich Episcopus Plocensis XXI.

Obitus Petri
3. XXI. in
ordine E-
piscopi Plo-
censis Anno
Christi 1263.

NEc Petro tertio, qui Andreæ successit diuturnus fuit Episcopatus; electus enim est consentientibus omnium studijs, & annuente Semouito Masouia Duce, per Ioannem Archiepiscopum Gnesnensem Gnesnæ consecratus. Nobili is quoque ortus est sanguine, cā familiā quæ Serpentem pro insigni gentilitio gerit. Sed cū admodūm prouectæ esset ætatis, dum corruptos Clericorum mores magno studio corrigit, dum scandala hinc orta eliminat, dum summā cum laude munus Episcopale exequitur, annis & morbis fractus, tertio à suscepto Episcopatu anno, ad præmia æterna euocatus, migrauit è vitā posteaquā domū suam optimè disposuisset, ac sacrosanctis Ecclesiasticis Sacramentis deuotè expiatus esset. Quod accidit Anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo tertio.

Thomas I. dictus Tomka Episcopus Plocensis XXII.

Obitus Tho-
mæ XXII. in
ordine Epi-
scopi Plo-
censis Anno
Christi 1270.

CVm viderent Prælati & Canonici Plocenses, aulicos Prælatos in solito exaruisse ambitu, & operam suam interponentibus Ducibus Masouia, cū alter alterum promoueret, ad dignitatem Episcopalem aspirare, aliquandiu hæserunt, neque more solito ad electionem noui Antistitis progrediendum sibi existimarunt, rati interpositā aliquā temporis intercapedine, prauas cupiditates & ambitiones tepescere posse. Cū tamen sine Pastore illis viuere non liceret, & ne ius eligendi Episcopi ad Sedem Apostolicam deuolueretur, die Sancti Ioannis Euangelistæ sacro, tacitā inter se factā conspiratione, ne Principum importunis precibus perturbarentur, facto compromisso, certis ex se lectis, qui nouum Episcopum dicerent, demandarunt. Et quamuis ita satis cautè procederent, euitare tamen non potuerunt, quin ad aulæ fauorem electio inclina- ret. Thomas itaque Canonicus Plocensis, Masouia Cancellarius, omnium consensu Episcopatum Plocensem consecutus est. Accessit & fauor Semouiti, & Casimiri Ducum, quorum commendationi id tribuit Ianus- sius Archiepiscopus Gnesnensis, vt Thomam electum Episcopum & confirmaret & consecraret. Is octo annis gesto Episcopatu, paralyti- ctus obiit Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, atque in Ecclesiā Plocensi sepelitur. Hoc eodem Episcopatum gerente, Sara Marcussij militis filia, nobilis & pia matrona, moriens Christum & Eccle- siam Plocensem hæredem scripsit, villā suā patrimoniali Piaski dictā, iure perpetuo Ecclesiæ Plocensi donatā. Eodem Episcopo viuentē, longa inter Plocensem & Culmensē Episcopos controuersia, arbitrio Episco- pi Vladislauiensis & Magistri Cruciferorum sublata est, ita vt Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri, in Territorio Luba-

Lubauienſi daret Plocenſi Epifcopo, pro decimis & poſſeſſionibus, quas ille ſibi in Culmenſi Dioceſi, præter eas quas Epifcopo Culmenſi ſui Anteceſſores donarant, vendicabat. Quanguàm poſteriori tempore, anno videlicet milleſimo trecentefimo ſeptuageſimo octauo, inter Epifcopum & Prælatos Culmenſes alia tranſactio facta eſt, ita vt Plocenſis Epifcopus, redditis Capitulo Culmenſi iſtis trecentis in Territorio Lubauienſi iugeribus, finibus Dobrinenſis Terræ contentus, ab eo fonte ex quo fluuius Brinnica primum ortum habet, & Terram Culmenſem & Dobrinenſem diſlimitat, quidquid in Terrâ Dobrinenſi continetur, vnâ cum vtraque ripâ eiſdem fluuij ſibi reſeruauit. De quo extant Diploma- ta, vt & illud quo Terræ Culmenſis & Maſouiæ, ſeu Palatinatus Plocen- ſis, in iſtis orientis Brinnicæ fontibus, vetuſtiſſimi priuilegij teſtimonio termini figuntur. Extant priuilegia vetuſtiſſima in Archiuio Plocenſi hac de re conſcripta.

Goflaus II. ſue Gedeon Epifcopus Plocenſis XXIII.

Goflaum quoque aula Ducum Maſouiæ prodidit; nam cùm illuſtri Griforum familiâ ortus eſſet, multoſque in comitatu Ducum Maſo- uiæ, qui tum iam plures erant, cognatos & conſanguineos, qui apud eoſ- dem Duces gratiâ & auctoriſate plurimum valebant, haberet; eorum ſuffragio adiuto etiam in Capitulo ſuffragatores non deerant; quorum ſubſidio ex Cuſtode Epifcopus Plocenſis renūciatus eſt: ac cùm eo tem- pore Eccleſia Metropolitana Gneſnenſis Archiepiſcopo careret, ad Mar- tinum quartum Romanæ Sedi præſidentem confugere neceſſe habuit, à quo ritè examinatus, confirmatus, & Epifcopus conſecratus eſt. Ab au- lâ hunc veniſſe credideris, namque vt omni ſplendore exornaret Eccle- ſiam, omnem toto Epifcopatus ſui tempore curam impendit, aureis ar- genteiſque calicibus, & ſacris crucibus pretioſioreſque ſupellectili Eccle- ſiaſticâ, & altarium, ita Cathedram Plocenſem cumulauit, vt quaſi no- uam dignitatem conſecuta eſſe videretur. Vigefimo ſexto Epifcopatus anno, calculi dolore grauatus viuere deſijt, anno milleſimo ducentefimo nonageſimo ſexto, Bonifacio Octauo Romano Pontifice in Cathedra Petri ſedente.

Obitus Goſlai,
XIII. in or-
dine Epifcopi
Plocenſis
Anno Chriſti
1296.

Ioannes II. dictus Altus Epifcopus Plocenſis XXIV.

INtra iplas feſti Paſchatis ſacras ferias, vt celeriùs defuncto Goſlao ſuc- ceſſor ſubrogaretur, Prælati & Canonici Plocenſes Plociæ congrega- ti, Ioannem cognomento Altum, quòd procerioris ſtaturæ eſſet, Schola- ſticum Plocenſem Epifcopum dicunt & renunciant genere nobilem; nam è Prauditarum familiâ ducebat genus, & talem qui morum ciuili- tate & humanitate, omnium tam Eccleſiaſticorum quàm ſæcularium

amo-

amorem sibi conciliare sciret, comis enim & frugi erat, beneuolentiæque & fauoris sui fructus in omnes effundere præclarè nouerat. Ducum quoque Masouiæ Semouiti & Casimiri suffragabatur illi gratia & auctoritas, quâ adiutrice facilè à Iacobo Swinka Archiepiscopo Gnesnenfi obtinuit, vt ab eo & confirmaretur & consecraretur Episcopus. Dum priuatus esset, boni viri iudicio omnium habebat opinionem: Episcopus factus, quasi illi dictum esset, hæc dies alios mores affert, aliam vitam postulat, veluti in alium mutatus virum, contemplationi sacræ & orationi ita intentus fuit, vt huic vni vacare videretur: neque tamen alias functionis suæ partes intermisit, quin Clerum arctiori Ecclesiasticâ disciplinâ contineret, & à vitâ turpiori exemplo castimoniam suam coërceret. Quatuordecim annis summâ cum laude gesto Episcopatu, Anno Christi millesimo trecentesimo decimo ad immortalem transiuit vitam, & in Ecclesiâ Plocensi tumulatus est.

Obitus Ioannis Alti
XXIV. in ordine Episcopi
Plocensis
Anno Christi
1310.

Ioannes III. Nalecz, Episcopus Plocensis XXV.

EXcepit Ioannes Ioannem, Polonus Polonum, nobilis nobilem; nam & is qui tertius eius est nominis, patre Abrahamo Nalacio natus est, quem Prælati & Canonici Plocenses, die Assumptæ Virginis Mariæ ad cælum celebri, non sine aliquâ nonnullorum dissensione alium poscentium, maiori & potiori parte præualente, Episcopum Plocensem esse iusserunt; hunc & Duces Masouiæ Semouitus, Casimirus, & Boleslaus, electum libenter viderunt, & Ianisslaus Archiepiscopus Gnesnensis eo nomine compellatus, Louicij cum eò se electus contulisset, confirmauit, & ritè inaugurauit. Vir erat doctus, negotiorum Reipublicæ tractandorum peritus, idem tamen eâ opinione non caruit, quasi in vitam delatiorē & voluptates propensior esset; fama id tenuit; nos nihil certi asserimus. Octo annis præfuit Episcopatu Plocensi, ad extremum peste, quæ tum in vniuerso Poloniae Regno grassabatur, infectus obiit, cum ante mortem & testamentum condidisset, & Sacramentis Ecclesiasticis contra supremum certamen se religiosè muniuisset. Obitus eius incidit in annum millesimum trecentesium decimum octauum, sepulchri honorem in Ecclesiâ Plocensi accepit.

Obitus Ioannis Nalecz
XXV. in ordine Episcopi
Plocensis
Anno Christi
1318.

Florianus I. Episcopus Plocensis XXVI.

NON rerum gestarum narrationem scribendam suscepimus, nec eo N animo hæc tractamus, vt Plocensium Episcoporum Vitas, quæ longâ obliuione obscuratæ sunt, in lucem proferre velimus. Ne ipse quidem Dlugossus antiquitatis peritissimus, hæc, nisi per transennam, attigisse videtur; interdum tamen ea commemoramus, quæ cohærere temporibus illis videntur. Defuncto Ioanne tertio, subrogatus est Florianus primus, qui

qui Laskaryz vnde dictus sit, me ignorare fateor; ex familiâ Coryllorū, & domo Koscielecciorum illum fuisse affirmat Dlugossus: Corylli autem nomen in statutis nostris notum est; putant aliqui esse bacillos tenuiores nucis auellanae; exponit Dlugossus hanc familiam Coryllorum seu Aceruorum notum in Poloniâ insigne nobilitatis: fuit is Vladislavienensis & Plocensis Canonicus, concordī voce lectus Episcopus Plocensis, vir eā tempestate prudens, maturus, modestus, scripturis Diuinis & humanis praeclarè eruditus. Electio ipsius cōprobata fuit suffragio, & calculo Venceslai Ducis Masouiae: nec Ianisslaus Archiepiscopus Gnesnensis cunctatus est, quin eum id ipsum à se petentē, in praerogatiuā iuris Episcopalis conseruaret, & Episcopū ritè electum renunciaret. Colica passio huic vitam ademit Pultouiae, millesimo trecentesimo trigesimo quarto. Et cum vigesimā primā Iunij mortuus esset, Pultouia Plociam translatus, die Natalis Sancti Ioannis Baptistae sepultus est. Ex quo scire licet illā tempestate, ambitiosas & sumptuosas sepulturarum curas nondum in Poloniā locum habuisse. Hic primus Pultouiae, quod oppidum arce nobile, à primis fundati Episcopatus Plocensis diebus Castellaniae nomine censebatur, quasi in meditullio Episcopatus sui sedem posuisse memoratur. Hæc illa sunt tempora memoratu dignissima, cum post annos circiter ducentos quinquaginta nouem, post amissum in Poloniā Regium decus, iterum hæc noua laudis corona refulsit in Poloniā, cuius recuperandæ cum multi ante Principes Poloniae studio flagrarent, & Præmyslaus Maioris Poloniae Dux, ex Miecislai Criuoustij filij dicti Senis stirpe natus, Regios titulos, coronatione etiam priuatā auctoritate vsurpatā sumeret, nomenque suum & pingi, & nummis insculpi iuberet hoc carmine: *Reddidit hic primus victricia signa Polonis*; tamen cum id sine scitu Summi Pontificis & approbatione factum esset, successum res non habuit: nam Præmyslao, octauo à die Coronationis mense, à Marchionibus Brandeburgensibus Regni Poloniae ratione nouæ Marchiae subditis, iisdemque incrementorum eiusdem Regni osoribus, Rogoznij fraude proditoriā occiso, (addunt Scriptores nostri Zarabas quoque & Nalacios huiuscædis conscios fuisse, quod seueriorem eum vindicem scelerum, & inhonestas parandæ rei familiaris rationes refrēnantem ferre non possent, mansisseque patrati sceleris notam in his familijs, vt neque rubris vestibibus uti, neque inter equestres homines in acie consistere eis liceret, vsque ad id prælium quo Casimirus II. cum Russis confligit) ius Regni sine scitu Summi Pontificis vsurpatum euanuit. Melius Vladislavus Locticus & felicius, vir quidem exiguae staturæ, sed ingentis animi, ad capeffendum Regium decus se accinxit. Huic Conradi Masouiae Ducis ex Casimiro eius filio nepoti, non nisi Syradiensium ditio contigerat, quorum innatā virtute & bellicæ rei studio fretus, iam olim in spem Regni adipiscendi venerat; nam cum Lescus Niger à Boleslao Pudico in spem Regni adoptatus, imperiumque adeptus, segnior ad maiores curas

Obitus Floriani XXVI.
in ordine Episcopi Plocensis Anno Christi 1334.

ras suscipiendas haberetur, morte ipsius, quæ anno millesimo ducentesimo octuagesimo nono contigit, circumspectis rebus omnibus, desidiaque aliorum Principum animaduersâ, tum quod Lencicienses & Sandomirienses ditiones ac Cuiauiensis magna pars ei accesserat, facile omnium animos in se vertit, effecitque ut Posnaniæ ad nonum Calendas Maij, anno millesimo ducetesimo nonagesimo sexto, summa rei ad eum omnium consensu deferretur. Quo successu deinceps usus fuerit, qui scirevult, petat ex Cromero; ille certè apud Poëtam Ianicium hæc de se testatur: *Fortunam vici cum quâ mihi bella fuere.* Diu sanè nomine Regio abstinuit, donec misso ad Summum Pontificem Ioannem Vigesium tertium, Gerardo Vladislaviensi Episcopo, ius redintegrandæ Coronæ Regiæ (frustra obnitentibus nominis Poloni osoribus, & beneficiorum acceptorum ingratissimis Cruciferis, & Ioanne Luxemburgico Rege Bohemiæ) Apostolicâ auctoritate concessum obtinuit.

Clemens I. Pierzchala Episcopus Plocensis XXVII.

Regnabat in Poloniâ Casimirus, Vladislai Loctici hoc ipso anno, quo Florianus extinctus est, vitâ functi filius, atque ita potestatem Regiam extendi volebat, ut in Duces quoque Masoviæ iura regia non temerè usurparet, quod & in electione Clementis Episcopi Plocensis ostendit. Concordi omnium Prelatorum & Canonicorum sententiâ is electus erat die vigesimâ quintâ mensis Iulij, vir nobilis, eo insigni nobilitatis utens quod Pierzchala siue Roch dicitur. Obstabat illi Casimiri Regis adversa voluntas, donec tandem precibus amicorum expugnato Rege, eoque assentiente, ab Archiepiscopo Gnesnensi Ianislaô iura Episcopalia canonicè & legitimè adeptus, & Episcopus consecratus est. Vixit in Pontificatu annis viginti tribus. Mortuus est anno millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo.

Obijt Anno
1358.

Bernardus I. Episcopus Plocensis XXVIII.

Non recenserem hunc in Albo Episcoporum Plocensium, neque enim electus unquam fuit, sed cum Polonus esset, alium ritè electum iure & favore Romano, sede deturbare nixus est, & quod mireris, eam rem ausus homo ex familiâ Sancti Dominici. Hic auditâ morte Clementis Episcopi, confestim Innocentium Papam eius nominis sextum, cuius Pœnitentiarius fuisse dicitur, adiit. Episcopatum Plocensem tenui esse censu, qui centum florenos non expleret, asseruit. Hærebat in eo quoque paterni vitij turpitudine, arguebatur à Casimiro Rege proditoris fuisse reus; nam pater huius Bernardi, præsidio Sandomiriensis ciuitatis Prefectus, hostibus Regis arcem & ciuitatem prodiderat, eiusque proditoris conuictus, crimine læsæ Maiestatis in iudicio succubuerat, decre-

toque

toque Comitiali, & patri & filio eius Bernardo, eorumque successoribus aqua & igni interdictum erat. Nulla earum rerum mentione facta Bernardus effecit mox ut Episcopus absolutam Summi Pontificis potestate renunciaretur, & Romae consecraretur. Ceterum Praelati & Canonici Plocenses, iure & prerogativa sua freti, inter quos tum erat Zbilotus Praepositus, Ioannes Decanus, Nicolaus Cantor, qui & nobilitate & doctrina ceteris praestabant, statim a morte Clementis Episcopi ad electionem novi Antistitis accesserunt, ac die 7. mensis Aprilis, Ianisslaum Wronski Praepositum S. Michaelis in Arce Cracoviensi, & Canonicum Plocensem consensu legitimo Episcopum renunciarunt. Non huic defuit Semoviti Ducis Masoviae patrocinium, nec Ianisslai Archiepiscopi Gnesnensis fauor, quin eum rite electum, rite quoque & canonicè confirmaret & consecraret. Ortus inter eum qui a sede Apostolica promotus fuit, & Ianisslaum lites, septennio perdurarunt, cum Pontifex censuris Ecclesiasticis, quibus & electum Ianisslaum Episcopum, & eos qui eum elegerant, ac denique ipsum Archiepiscopum stringebat, ut ad adipiscendam possessionem Episcopatus Plocensis, a se prouisus & ordinatus Bernardus Episcopus promoueretur, vrgeret; vicissimque Semovitus Dux Masoviae, & quod plus ponderis habuit, Casimirus Rex Poloniae, hostem Patriae in Senatum sacrum adscisci non sineret. Magna iam erat in Christiana Republica Casimiri Regis auctoritas; augebat dignitatem ipsius affinitas contracta cum praecipuis Europae Principibus, & summorum Pontificum tum Auenione sedem habentium, quasi Cathedrae Romanae desertorum, non ut prisco auro ratio habebatur. Itaque Innocentius sextus, cum pro utraque parte diuersa allegarentur, ad cognoscendam causam Franciscum Gambaram S. Marci Cardinalem Presbyterum delegat, qui re cognita, ea quae Bernardo obijciebantur vera esse retulit, ac summus Pontifex datis literis secundo Idus Augusti, in loco qui noua villa vocatur Auenionensis Dioecesis, hisque quae a Cardinale Gambara relata fuerunt assentiens, censuras omnes Ecclesiasticas, quae ex petitione Bernardi Episcopatum ambientis latae & fulminatae fuerant, suspendit; negotiumque Archiepiscopo Gnesnensi, ac Episcopis Vladislauensi & Posnaniensi dedit, ut hanc ipsam suspensionem censurarum publicarent, Bernardoque quinque mensium spatium ad negotium istud determinandum praefigerent, denique Clericos Plocensis Dioecesis, a sententijs latis & irregularitatis vinculis soluerent. Vidisse se has literas scribit in Archiuio Gnesnensi Dlugossus, & nos non dubitamus, quin etiam nuncibi reperiantur. Ita tunc ambitio viri religiosi cohibita, atque restricta fuit, ut id quod appetierat, consequi non posset.

Ianislavus I. Episcopus Plocensis XXIX.

Cessit tandem ambitio canonicè & legitimè quæsito iuri, & Ianislavus septimo ab electione & consecratione anno sedem Plocensem conscendit, cum interea reditus omnes Episcopales in litem quæ ambitionem coërceret insumerentur. Nec Bernardus amplius contra niti ausus, Regiamque potentiam veritus, cessit obtento per nefas iure. Itaque Ianislavus pacificam Episcopatus Plocensis possessionem adeptus, dum iura Ecclesiæ tuetur, dum tam diuturno interregno corruptos mores ad meliorem frugem reducit, vix vno anno & sex mensibus exactis vitare desijt, eamque laudem sepulchro suo quod in Ecclesiâ Plocensi sortitus est, præclaro cum titulo intulit, ut defensor iurium Ecclesiæ & haberetur & diceretur, ita eo animo omnes hostium iuris Ecclesiastici insultus ferre solitus, uti virum nobilem ac magno animo præstantem decuit. Obijt anno Christi millesimo trecentesimo sexagesimo septimo.

*Ianislavus vige-
simi noni in
ordine Episc.
Plocensis obi-
tus 1367.*

Nicolaus I. Episcopus Plocensis XXX.

Tres Episcopos iisdem parentibus natos, in eadem Sede sibi continuè succedentes, haud scio an vlla vnquam ætas vel viderit, vel Provincia habuerit. Fœcunda bonæ proles mater Plocia, nobilissimo genere natos fratres tales protulit, quorum felicitis successionis memoria ut æternum vigeat, eorum virtus exposcit. Quâ cum cæteris præstaret Nicolaus de Gulczewo, trium fratrum maior natu, de domo & familiâ Præditarum, Cantor Plocensis, monstratus est Prælati & Canonicis morte Ianislavi Episcopi Plocensis qui in eius locum successurus eligeretur; id quod factum fuit 7. die mensis Augusti. Et ne existimes illum ambitione lectum, arcano scrutinio in Cathedrâ Episcopali collocatus est. Viderat idem haud recto ordine eos, qui antè Episcopi Plocenses renunciati erant, eam dignitatem fuisse consecutos, & gnarus id munus non nisi à summâ Sede peti debere, non amplius ad Archiepiscopum Gnesnensem, sed ad Urbanum Quintum Romanum Pontificem se contulit, atque ab eodem Idibus Decembris electionis suæ comprobatione obtentâ, eiusdem mandato à Cardinali Hostiensi consecratus fuit. Itaque in Curiâ Romanâ negotiorum Ecclesiæ causâ aliquantulum moratus, ad Episcopatum reuersus non diu superuixit; nam altero suscepti Episcopatus anno, podagræ doloribus grauatus, vitam cum morte commutavit, & in Ecclesiâ Plocensi sepultus est, millesimo trecentesimo sexagesimo nono Christi nati anno.

*Nicolai tri-
gesimi in or-
dine Episcop.
Plocensis
obitus anno
1369.*

Stanislaus I. Episcopus Plocensis XXXI.

Sacrum & venerabile erat in Poloniâ Diui Stanislai Martyris nomen, adeò vt maiores nostri illud temerariè vsurpare, & populariter ex se natis imponere veluti quadam religione obstricti noluerint. Nec sanè vnquam, etiamsi multa viderim & legerim, videre mihi contigit, in ijs quæ in Archiuo Regio & Ecclesiarum cõtinentur monumentis, multos hoc nomine insignitos. Episcopus Cracouiensis vnus tantùm fuit; Archiepiscopum Gnesnensem primum Stanislaum Karnkouium ætate nostrâ vidimus, nec in alijs Cathedris relatos multos huius nominis numerare licet. Cæterùm humanitas & liberalitas quâ Nicolaus de Gulczewo proximè vitâ functus enituit, in eam sententiam traxit studia & volûntates Prælatorum & Canonorum Plocensium vt primâ die Octob. eligendo nouo Pontifici dictâ, Stanislaum de Gulczewo Præpositum Vladislauensem & Canonicum Plocensem Episcopum Plocensem renunciarent: viderant eum idoneum satis esse, qui temporalem & spiritualem iurisdictionem exerceret; nam & eruditus erat, & singulari pudicitia præditus, pietate verò in Deum, & erga egenos munificentia insignis. Is quoque electionem suam niti voluit approbatione Urbani V. Romani Pontificis, quo mandante ab Archiepiscopo Gnesnensi Iaroslao consecrationis munus accepit. Ad extremum cùm biennio Plocensi Ecclesiæ præfuisset, paralyti tactus, anno Christi millesimo trecentesimo septuagesimo primo cessit è vitâ.

*Obitus Stanislai Episcopi Plocensis in ordine 31.
Anno 1371.*

Dobeslaus I. dictus Sowka Episcopus Plocensis XXXII.

Cvm duo fratres eadem familiâ, ijsdem parentibus orti, Episcopatu Plocensi functi essent, ac tertius inter Capitulares adhuc viuus existeret eorundem germanus, Prælatos & Canonicos vel ipsa rei nouitas permouit, vt duobus fratribus præclarè Episcopatu functis, tertium successorem subrogarent. Is fuit Dobeslaus, cognominatus Sowka, qui statim post fratris decessum electus est. Accessit ad consensum Capituli Plocensis, Ducum quoque Masouię Semouiti & Ianussij voluntas, & Metropolitanus Gnesnensis Ianussij electionis confirmatio, à quo etiam benedictionis gratiam electus obtinuit. Magnanimus hic Dobeslaus fuisse dicitur; nam dum toties vacua esset Pastore Ecclesia Plocensis, contigerat vt cupiditate quoque hominum possessiones Episcopales inuaderentur ac occuparentur, decimarum ius interuerteretur. Non passus est Dobeslaus hanc fieri Ecclesiæ iniuriam; nam & prædecessorum suorum negligentia, amissa recuperauit, & temerè occupata iure vindicauit; denique Terram Dobrinensem vniuersam negatam decimas, & cæteris iniurijs Ecclesiam Plocensem afficientem, Ecclesiastici interdicti fulmine ictam à cœtu fidelium

delium arcuit. Hæc eum agentem dum Pultouiâ versûs Plociam proficisceretur, subita extinguit apoplexia die tertiâ Septembris. Illud sanè dolendum est, quòd tantum spatij illi concessum non fuerit, vt ante supremum exitum rationes vitæ suæ recensere, & sacris Sacramentis procurari potuisset. Ita sanè cùm trium fratrum continuata successio prosperum haberet successum, hoc vnum defuit, vt diutiùs in munere Pontificali versarentur, Episcopatusque à tribus fratribus gestus, longioris temporis spatio quàm decennio compleretur.

Stiborius I. Episcopus Plocensis XXXIII.

SEmouitus & Ianussius Duces Masouia, simul atque intellexerunt Dobeslaum vitâ functum esse, tantoperè vrserunt noui Episcopi Stiborij de Radzimino Archidiaconi Plocensis electionem, vt ne spatium quidem quo se Prælati & Canonici Plocenses recolligerent, dare illis vel-
lent. His igitur auctoribus sextâ die mensis Decembris, renunciatur à Capitulo Plocensi Episcopus Stiborius. Iisdem auctoribus Ioannes Suchowilkus Archiepiscopus Gnesnensis eundem die decimâ octauâ Gnesnæ confirmat, & consecratum Episcopi caractere insignit. Sed Stiborius, cùm subductis rationibus videret promotionem suam nimium acceleratam, in Curiâ Romanâ in disceptationem vocari posse, quamuis per aliquot annos eo metu se carere ostendisset, tamen cùm post mortem Gregorij XI. Romani Põtificis, qui primus Auinione Romam, veterem summorum Pontificum sedem transtulit Urbanus VI. cui Clemens Antipapa obiectus fuerat, Pontificatum iniisset, vt certiori iure niteretur, ab eodem Urbano VI. vt in possessione Episcopatus Plocensis auctoritate Apostolicâ retineretur, obtinuit, cùm præsens ipse ad Urbem accessisset, grandemque pecuniæ summam sub grandis vsuræ censu, à Iudeis Cracouiensibus, qui tum locupletes erant, mutuò acceptam, in soluendis sacris Diplomati-
bus expendisset, gloriæ & laudis sæcularis appetentior, quàm iuris Ecclesiastici tuendi studiosior videbatur. Idem enim ingentem censum, qui ex decimis Terræ Dobrinensis Episcopo Plocensi debebatur, & quem vt vindicaret, Dobeslaus qui proximè ante ipsum fuit, gladio spiritali totû illud Territorium mulctarat, facilè remisit, & exiguâ acceptâ satisfactione, vt verbis Dlugossij vtar, improuidè & incautè iure Ecclesiæ in perpetuum cessit, cuius cessionis, & quid hætenùs Nobilitas Terræ Dobrinensis Episcopo Plocensi debeat, extant instrumenta publica, ac transactiones, quibus ne nunc quidem Dobrinenses, quamuis in fauorem suum factæ fuerint, satisfacere volunt. Fuit autem Stiborius nobili domo, cuius insigne est Ostioia, natus, villæ Radzimino dominus, in quâ demolitâ Ecclesiâ olim lignæ, nouam cocto latere struxit, ornamentisque decorauit, quâ nunc interuersis à possessoribus eorundem bonorum Ecclesiæ eius reditibus, proximam ruinæ conspiciamus. Moritur Stiborius anno Christi millesimo trecentesimo nonagesimo.

Obitus Stiborij Episcopi in ordine 33. Anno 1390.

Hen-

Henricus I. Dux Masouiae Episcopus Plocensis XXXIV.

Regio quondam Regum Poloniae sanguine ortos Duces Masouiae, eò vel egestas, vel ambitio traxit, ut cum in multas stirpes excreuissent, non contenti amplissimis ditionibus, Ecclesiastico pane nutrirì appetierint, infelici sanè successu, & ad perpetuam posteritatis memoriam deplorando. Henricus erat Semouiti Ducis Masouiae filius, Semouiti Ducis Plocensis frater, quem parentes in spem adipiscendi honoris Ecclesiastici educauerant; & ne ambigeret quem statum suscepturus esset, iuuenem admodum gradus Subdiaconatus vinculis adstrinxerant: idem ut vitâ functo Stiborio subrogaretur, magnâ contentione omnes Duces Masouiae flagitabant. Nec erat integrum Praelatis & Canonicis Ecclesiae Plocensis, eum qui & iam esset in sacris Subdiaconatus Ordinibus constitutus, & qui genus ex sanguine Regum Poloniae Ecclesiae Plocensis fundatorum duceret, aspernari; illum itaque ritè electione institutâ die vigesima primâ Februarij Episcopum Plocensem eligunt, & electum Bonifacio Nono confirmandum commendant. Nec Pontifex Maximus moram ullam interposuit, quin electionem eius confirmaret; sed Henricus longè alia animo voluens, toto biennio quo Episcopatu praeuit consecrationis Episcopalis gratiam acceptare renuit, suis obsequens moribus & libidinibus indulgens; quas ut sacrilego expleret coniugio, cum à Rege Vladislao Iagellone missus, legatione apud Vitoldum Magnum Ducem Lithuaniae, tunc apud Crucigeros delitescens fungeretur, & secreta cum eo in castro Ritteruerdero negotia tractaret, visâ (ut Dlugossus ait) sorore Vitoldi (ut Cromerus) filiâ Ringulâ, ita in eius amorem exarsit, ut oblitus voti & instituti sui, vel potius dignitatis & generis, incestas cum eâ contraheret nuptias. Sed non diu execrandâ libidine illi licuit frui; nam intra alterum mensem veneno amoris imbutus, extinctusque est; nec eum honore sepulchri Praelati & Canonici inter Episcopos Plocenses dignum esse censuerunt; itaque inter Duces Masouiae tumultum sortitus est. Magna suspicio fuit fraude incestae uxoris fuisse è vitâ sublatum; documento cæteris esse potest, non faciliè votis sacris ludendum esse, nec deferendum statum quem quis vocatione Diuinâ suscepit.

Mamphilus Episcopus Plocensis XXXV.

AVdiuit & obstupuit atque detestata est Curia Romana ingens & indignum sacerdotali ordine facinus, Episcopum videlicet à Sede Apostolicâ confirmatum, incestis nuptijs ordinem sacrum polluisse. Itaque summus Pontifex Bonifacius IX. veritus ne ea res in exemplum transfiret, nevé quis alius tantum scelus committeret, eâ ratione huic rei obuiam se ire posse existimavit, si non admissâ electione cleri

Plocensis, Italum cuius virtutem nouerat, Ecclesiæ auctoritate Apostolicâ præficeret. Mamphiolus is fuit Pontificis consanguineus, nobilis Romanus; hunc à se consecratum impensius studuit fauore Regis Poloniæ, & Ducum Masouiæ in sede Plocensi collocare. Sed cum eo quoque iam tempore, Reges Poloniæ aliquid de iure suo detractum putarent, si nutu & arbitrio summi Pontificis Episcopi, ijque externi darentur; ne id fieret, quamuis summus Pontifex pœnas & censuras Ecclesiasticas stringeret, Rex Ducesque Masouiæ, ad futurum summum Pontificem qui sine schismate federet prouocantes obstiterant. Nec Prælati & Canonici Plocenses, in tuendo iure liberæ electionis sibi defuerunt. Quadriennium in hac contentione consumptum est: quo expleto, Mamphiolus iam Episcopus à summo Pontifice consecratus, & sine possessione titulo Episcopatus Plocensis usurpato morbo grauatus, Romæ anno Christi millesimo trecentesimo nonagesimo nono moritur, & in celeberrimâ Fratrum Diui Francisci Ecclesiâ, quæ in Capitolio ad Aram cœli dicitur, cum titulo Episcopi Plocensis sepelitur.

Iacobus I. Episcopus Plocensis XXXVI.

Vidit summus Ecclesiæ Romanæ Pastor Bonifacius Nonus, arduum & difficile esse, Polonis iam veteri abstersâ ignorantia, eruditione ac pietate florentibus, dare Episcopum qui in Vrbe natus, & linguam Polonicam nesciret, & à moribus eorum, quibus præfuturus esset vitæ ratione discreparet, solas denique adepto Episcopatu quæsiturus opes existimaretur. Idem tamen, ut ius quoque supremæ Sedis, in dandis Episcopis tueretur, neque se vel à Principum voluntate, vel à Capituli postulatione tantoperè dependere ostenderet, Iacobum genere nobilem, patre Floriano milite de Kordwanowo, & matre Catharinâ, familiâ eâ quæ Sirocomla appellatur natum, Decretorum Doctorem, ac Palatij Apostolici Auditorem, summaque cum laude hoc munus obeuntem, Episcopum Plocensem à se renunciatum consecrauit. Talem ab Vrbe missum, nobilem & eruditum virum Episcopum, non licuit, nec decuit, ut vel Prælati & Canonici Plocenses, vel Duces ipsi Masouiæ acceptare renuerent. Duces quidem aliquantulum hæsisse feruntur, sed cum Iacobus & personæ dignitatem secum ferret, & Apostolicis mandatis ac etiam censuris in omnem euentum munitus esset, facilè ea omnia, quæ ad consequendam Episcopatus possessionem ei obstare poterant, vicit & submouit; virtus enim eius supra inuidiam erat, & ad cuius conspectum ambitio comparere non audebat. Diuinitus eum, & olim destinatum & tunc lectum, qui Sedi Plocensi præesset, existimare conuenit. Scribit Dlugossus hunc Iacobum primis rudimentis doctrinæ imbutum utcumque, tandem primâ quâ licebat ætate Sacerdotem ordinatum fuisse Parochum Albæ Ecclesiæ prope Cracouiam, in eo itinere quò versus Ilkufum itur: qui

qui cum videret se minus esse idoneum ad exercendam curam animarum, quod scientia huic rei necessaria destitueretur, vehementi accensum fuisse eruditionis sibi comparanda desiderio; sed quid faceret, paternae opes si quae erant, quas tamen exiguas fuisse putandum est, alijs cesserant fratribus, census sacerdotij vix ad quotidianum victum sufficiebat. Igitur cum humana deessent subsidia, ad diuina confugiendum sibi putauit; nam quotidianis sacrificijs & frequentibus precibus, Deum & sanctissimam eius Genitricem instanter obsecrabat, ut sibi & votis suis annuere dignaretur. Hoc dum sedulo agit, pristinamque pietatem noua pietate cumulat, accidit ut die quodam, templum suum parochiale meridiana die solus orationis causa ingrederetur, ac feruentissime animam suam coram Domino effunderet, ecce subito conspicatur in altari maiori, iacere marsupium pecunia plenum, agnoscit Diuinum & de caelo sibi missum subsidium: reposito sacculo, centum marcas argenti in grossis latis Praegensibus eo contineri reperit. Summa haec grandis erat illo tempore, & nunc si ad praesentem monetae aestimationem reducat, ducentos circiter aureos efficeret. Latus eo subsidio Iacobus, Deo imprimis gratijs actis, iuri Parochiae renunciat, itineri se accingit, ac ad celeberrimam Academiam Bononiensem studijs operam nauaturus properat. Iam propere ad annum trigesimum aetatis accesserat, sed tanta erat ingenij bonitas & praestantia, ut quidquid illi ad discendum proponeretur facile comprehenderet, ita ut viris in illa Academia doctis, & eruditione praestantibus, mox & admirationi esset, & amorem illorum sibi conciliatum haberet. Non multi anni erant illi impendendi, ut eruditionis propere diuinitus partae testimonium consequeretur. Doctor sacrorum Canonum, facto prius scientiae periculo & praemisso rigidiori examine renuncians, talis in confesso totius Academiae comparuit, ut is honos illi etiam non petenti omnium iudicio & suffragio delatus esset. Neque sane tanti viri eruditio Academiae Bononiensis septis contineri potuit: nam simul atque fama eius ad Urbem venit, accitur ille eò & Palatij Apostolici Auditor renunciatur. In ea dignitate cum omnibus virtutibus fulgeret, eo ut diximus modo, voluntate summi Pontificis, ad Episcopatum Plocesensem promotus est, patriamque tandem, quam quasi mundo ignotus reliquerat, primariam dignitate ornatus reuisit. Susceptum autem munus, ita statim primo suo ingressu gerere cepit, ut omnium animos oculosque in se conuerteret. Ipsi quoque Masouiae Duces, qui aliquantisper honorem ipsius morari videbantur, cognita ipsius virtute magnopere dolebant se illius felicitati, vel potius pietati, vel minimum obstaculum posuisse. Praelati vero & Canonici Plocesenses, non ut Episcopum, sed veluti patrem eum venerati sunt. Et ne plura in medium afferamus, viginti & nouem annis ita gessit Episcopatum Iacobus, ut omnibus numeris absoluti Pastoris, Episcopi & Senatoris specimen exhiberet; plebis suae curae commissae, non minus verbo quam opere Magister, & ad praclaras quasvis actio-

actiones pietatis causâ suscipiendas dux & auctor. Huius viri operâ & liberalitate aucta auro & argento Ecclesia Plocensis, non multum celsisset splendore cuius alteri in Poloniâ Cathedrâ, si eâ curâ à successoribus conseruatus fuisset, quantâ sedulitate eum Iacobus comparauerat; nam imprimis ex auro puro, iustæ staturæ imagines IESV Christi Domini nostri & Saluatoris, & duodecim eius Apostolorum fusas, thesauro Ecclesiæ Plocensis intulit; item imagines septuaginta duorum Discipulorum, ex puro quoque argento fabrefactas sumptu suo comparatas Ecclesiæ Plocensi donauit, eandemque aliâ quoque Ecclesiasticâ aureâ & argentâ suppellectili munificè auxit & locupletauit. Superiorum temporum Episcopi Plocenses passi erant decimam manipularem, pecuniariâ eaque vili æstimatione quorundam priuatorum cupiditate interuerti: id sibi nec Ecclesiæ suæ ferendum arbitratus Iacobus Episcopus, nonnullis Baronibus & militibus Masouiæ litem mouit, eamque vt erat iuris peritissimus facile in iudicio euicit. Inuidiam illi ea res peperit & odium, nam homines illi qui in iudicio succubuerant, quasi iniuriam acceperant, minas & terrores Episcopo rem Ecclesiæ agenti intenterunt, ita vt ille periculo suo motus, aliquantisper ab Ecclesiâ abesse cogeretur, non vt periculum effugeret, sed ne præsentia suâ occasionem bonis Ecclesiasticis iniuriam inferendi præberet. Quare ita se furori iratorum subduxit, vt interim in Dobrinenli territorio maneret, & nonnulla prædia pro Ecclesiâ in Culmenli ditione acquireret. Reuersus deinde Plociam, cum tot annis, vt diximus, summâ cum laude illi præfuisset, domumque suam quæ non cognatorum grege, sed sponsæ suæ familiaribus constabat, disposuisset, plenus dierum bonorumque operum in Curiâ Episcopali Plocensi, die vigesimo septimo mensis Maij, quæ in diem Dominicum inciderat, Anno Christi millesimo quadringentesimo vigesimo quinto obdormiuit in Domino.

Obijt anno
1425. Iacobus
I. in ordine
36. Episcopus
Plocensis.

*Stanislaus II. dictus Pierzchala Pawlowski, Episcopus
Plocensis XXXVII.*

OMnium rerum esse quandam vicissitudinem, rectè dixit Comicus. Vidimus proximè piam in ornandâ auro & argento Ecclesiâ Plocensi Iacobi Episcopi curam & sollicitudinem, visuri mox sumus tantum thesaurum in longè alios, quàm auctor voluit, vsus conuersum. Hæc electio quæ mortem Iacobi subsequuta est, in ipsum diem festum natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ, qui dies quoque Dominicus erat inciderat: studia Principum quitum summæ rei in Masouiâ præerant, distracta in varias sententias, non multum spei dabant boni in electione illâ successus, & quod mireris, alium Semouitus senior Dux Masouiæ, pater, alium filij ipsius Semouitus, Vladislaus & Casimirus promouebant, vt inter patrem & filios ambitione quadam acriter certaretur. Patri quidem in votis erat,

vt

vt Stanislaum Pawlowski Archidiaconum Plocensem de Gnatowice Cancellarium suum ad dignitatem Episcopalem eueheret ; filij Cristinum Nieborowski , Canonicum Plocensem genere nobilem , de domo Prauditarum , promouendum susceperant. Nec minor erat inter ipsosmet Prælatos & Canonicos dissensus, plures Cristino fauebant, pauciores senioris Principis voluntati obsecuti, Stanislaum elegerunt, & Cristinus non diu certandum sibi præsidio filiorum contra patrem existimauit, sed Viscouiensi prædio contentus iuri electione parto cessit. Itaque Stanislaus fauore Principis Episcopus Plocensis renunciatus, à Martino V. summo Pontifice, Anno Christi 1425. die decimâ octauâ mensis Decembris confirmatus, atque mandato ipsius ab Alberto Archiepiscopo Gnesneni consecratus est. Fremebant iuniores Duces, inuitis illis dari talem Episcopum, qui ipsis vehementer displiceret. Namque ingenio uaser, callidus, facetus, & loquax, audax & profusus opum habebatur, dicacitateque suâ & intempetiuis facetijs, quorum memoria in animis Principum hæere solet, præcipuos quosque læserat, sed maximè filios Ducis, qui uiuente quidem patre, mussitando tantum suas erga illum exercebant offensas, illo verò anno millesimo quadringentesimo vigesimo sexto vitâ functo, quod diu mente coquebant odium, luctus diebus expletis in Episcopum effuderunt. Erat Stanislaus nobili genere natus, eâ familiâ quæ Rochum pro insigni defert: pater ipsius villæ Gnatowice dominus Mroczko nomine, Subiudex Sochaczouiensis, mater item nobilis Anna, honesti imprimis & ingenui habebantur. Sed Semouitus, Vladislaus, & Casimirus Masouiæ Duces, sorore germanâ Vladislai Iagello nis nati, nescio quâ ex causâ uiuente adhuc patre suspicati fuerunt, quasi per eundem Stanislaum Masouiæ adhuc Cancellarium, in crimen læsæ Regiæ Maiestatis vocati, & ad Vladislaum Principem Auunculum suum delati fuissent. Fictanè hæc fuerit à Stanislao criminatio, & utrùm ad Regem Vladislaum delata, & quo auctore publicata incompertum est. Cromerus quidem hanc fabulam ita soluit, cùm de Regis ad Comitiam Lenciciensiam profectione historiam texit: Ad ea, inquit, Comitiam Rex per Masouiam proficiscens, Zemouitum senioremem Ducem in gratiam recepit, cùm is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset, de eo quòd insimulatus erat, quasi in potestate Regis esse nollet, cui quidem suspicioni Stanislaus Pawlouius Archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cùm is fortè anno superiori in Synodo Lenciciensi, in quâ de viginti millibus florenorum Regi Pontificis Maximi iussu ab ordine Ecclesiastico conferendis frustra actum est, negasset mandatum illud Pontificium ad Plocensem Diocesim pertinere, quòd in eâ ac in totâ Masouiâ Rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententiâ Ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius auctoritate non multò post Iacobo Episcopo mortuo Plocensis Episcopus designatus erat, dixisse videbatur. Hæc Cromerus. Sed nos Dlugossium auctorem hæc eadem describentem sequi

sequi malumus, qui vt diximus, hunc ipsum Stanislaum Anno 1425. ad
 Episcopatum promotum fuisse asserit, motamque illi auctoribus Ducibus
 Masouiae Semouiti filiis, statim à morte patris litem docet; multa
 erant quæ Stanislao Episcopo obijciebantur, & inprimis quasi ille finxisset,
 & crimen ingens Ducibus iunioribus Masouiae imposuisset, quòd illi
 conspirassent in mortem Vladislai auunculi sui, quòd statum ipsius Regium
 loco mouere & pessundare destinaissent, quòd fœdera scriptis concepta
 cum Magistro Paulo de Rusdorf Ordinis Cruciferorum Prussien-
 sium, in perniciem Regis sanxissent. Cuius rei originalia & authentica
 instrumenta, quasi Stanislaus dum adhuc esset Cancellarius Masouiae, à
 se conficta & falsa Regi Vladislao tradidisset, exindeque iram Regis Auun-
 culi sui in perniciem nepotum exacuisset. quamobrem his contra eum
 obiectis, non expectato iudicij tempore, Principes Masouiae possessione
 Episcopatus eum exturbant. Illustre eo tempore erat nomen Principum
 Masouiae; sorore Regis Poloniae Vladislai erant nati; soror verò ipsorum
 Cimbarca (ex quâ augustæ totius domus Austriacæ familia, quæ his et-
 iam diebus magnitudine opum & virium cæteris præstat, deducta est)
 nupserat Ernesto Archiduci Austriæ, cuius filius Fridericus, tertius postea
 eius nominis Imperator, multum apud summos Pontifices auctoritate
 poterat, ita vt Auunculum suum Alexandrum, supradictorum Ducum
 fratrem, ad Episcopatum Tridentinum & dignitatem Cardinalitiam
 promouerit. Quare graue erat certamen Stanislao Episcopo Plocensi,
 contra Principes tot fauoribus nitentes, & ipsi acerrimè infestis, multis-
 que alijs accusationibus inchoatam contra eum litem cumulantibus; quæ
 vt melius succederent, proferebant in medium Principes instrumentum
 quoddam publicum, manu Magistri de Sobniewo, Præpositi Tridentini
 subscriptum, quo continebatur Stanislaus Pawlowski, Martinum Pa-
 pam V. de incontinentiâ diffamasse, & eum notorium concubinarium
 appellasse. Non magnoperè quidem Pontificem innocentiae suæ con-
 scium, videbatur ea res commouere; nam ne iudex suæ causæ esset, to-
 tum negotium iusto examine, & inducendis testibus in vtramque par-
 tem probandum, demandauit Magistro Stanislao de Skarbimiria Ca-
 nonico Cracouiensi, eoque tempore eadem in Vniuersitate iuris Canoni-
 ci Professori celebri & famoso. Is tanquam summi Pontificis delegatus,
 iudicij formâ propositâ, vocatisque partibus, ita munus suum executus
 est, vt millesimo quadringentesimo vigesimo octauo anno, inchoato
 iam iudicio, nullam diem quâ ius dici posset prætermiserit: vocati & ad-
 missi testes, acceptaque ab eis iuratâ fide examinati, idque non viles per-
 sonæ, sed nobiles. Nempe tanto studio Dux Masouiae Semouitus iunior,
 ad euertendum Episcopum Plocensem, eumque Episcopatu spoliand-
 um incubuerat, vt dum hæc causa Cracouiæ tractaretur, nullam diem
 prætermiserit, quin iudicio præsens adesset. Vicissim quoque Stanislaus
 Episcopus, sibi causæque suæ non deerat, negotiumque suum per se exe-
 quebatur.

quebatur. Summa autem literarum de quibus supra attigimus, & quas Principes Masouiae ab Episcopo confectas fuisse asseriebant, hæc fuit in formam libelli redacta. Inprimis aiebant Duces, Stanislaum dum adhuc Masouiae Cancellarius esset, finxisse has ipsas literas, & propria manu confecisse, & ijs characteribus ac sigillis confecta signasse, quasi ea eorundem Ducum fuissent, cum de ijs nunquam illi cogitassent. Ficti autem instrumenti hæc fuit narratio, quasi præfati Duces Semouitus, Vladislaus, & Casimirus, præsentibus Sassinio Plocensi, Stephano Gostinenfi Castellanis, se Sigismundo Vngarorum & Bohemiarum Regi, Vladislai Regis Poloniae hosti, ad præstandum Homagium obligassent, & societatem belli contra Vladislaum Regem Auunculum suum, promissis Imperatori proprii militis suo sumptu conducti trecentis hastatis sanxissent, in gratiamque Cruciferorum octingentos itidem hastatos sumptu & ære proprio in perniciem Vladislai Regis Poloniae, se semper in promptu habituros spondidissent, ita ut coniunctis viribus profligato & exterminato Vladislao Rege Poloniae, totius Regni inter Cruciferos & Duces Masouiae partitio fieret, adnotatis etiam Prouincijs & regionibus, quæ Cruciferis, quæ Ducibus ipsis quasi iam partâ victoriâ cessuræ essent. Crediderunt eâ tempestate multi, eò leuitatis prolapsos fuisse Ducesiuiuenes viuentem adhuc patre, ut hæc literæ, & hæc conspirationes, ab ijs verè fierent, cum tamen in publicum prodissent, crimen ingens perfidiæ contra Auunculum suum susceptum, fictis in Episcopum calumnijs deriuare voluisse. Sed quamuis, ut diximus, tanto conatu, & tot confectis criminibus Duces Masouiae, & potissimum Semouitus ad infamandum quasi falsi criminis reum, & Episcopatu priuandum niterentur, formato tamen hic in Polonia, per eos quibus id negotium à summo Pontifice demandatum fuit legitimo iuris processu, ac testibus pro vtraque parte inductis & examinatis, totum negotium, ut erat in scripturam redactum, ad Urbem accuratiùs examinandum fuit remissum. Non veritus est Stanislaus Episcopus Plocensis, vel Romanæ Curiae, vel ipsiusmet Pontificis acre & seuerum iudicium; vbi quamuis Duces Masouiae magnorum Principum, cum quibus sanguinis iura illis intercedebant suffragijs & intercessionibus iuuarentur, vicit tamen omnes illorum conatus Episcopi innocentia, quâ luculenter probatâ, omni obiectorum criminum culpâ decreto Curiae Romanæ immunis pronunciatus est. Ceterum Episcopum omni noxâ solutum, tanto nihilominus odio, tota Ducum Masouiae familia persecuta est, ut Alexander Dux Masouiae Episcopus Tridentinus & Sacrae Romanæ Ecclesiae Cardinalis, redeunti domum Episcopo in itinere insidias struxerit, ac per Fridericum Austriae Ducem, sorore suâ germanâ Cimbarka genitum, qui postea sub nomine Friderici tertij imperium Romanum diutissimè rexit, vel potius per milites ipsius, in Oppido Fristato ceperit, & in molestum satis carcerem coniecerit, & fortasse deterius quoque ibi tractatus fuisset, nisi astu & consilio se in libertate-

bertatem afferuisset; nam dum in carcere à ciuibus oppidi illius custoditur, illis largiùs mero delibutis, & custodiam remittentibus, Episcopus qui fictâ ægritudine in lecto decumbebat, vno è suis familiaribus ibi collocato, mutato habitu & vestibus, oppido egressus, ac equos quos pro se & cætero comitatu prope oppidum expectare clam ordinauerat nactus, celeri cursu in Poloniam effugit. Vbi instante Vladislao Poloniae Rege, Ducibus qui tot iam iniurijs Episcopo illatis satiati erant, reconciliatus est, ita vt deinceps Episcopatum Plocensem, cuius prædia & possessiones nunquam illi interceptæ fuerant, pacificè possideret. Verumtamen illum fuisse litium amantem, & lites libenter exercentem, vel ex eo apparet, quòd rebus etiam cum Ducibus compositis quieti indulgere non potuerit, pluresque simul lite nonnumquam temerè motâ lacefferit, quorum odio grauatus, omni domesticâ, & quod grauius detestandum est, sacrâ etiam Ecclesiasticâ suppellectili absumptâ, ac illis tam pretiosis Iesu Christi ac duodecim Apostolorum aureis, & septuaginta duorum Discipulorum argenteis statuis conflatis decoctis, egens ac omnium rerum indigus, aduersâque squinantia valetudine pressus, relictâ Plociâ Torunium migrare coactus fuerit, vbi in Monasterio Sancti Nicolai, quod Prædicatorum Ordinis Diui Dominici est, relictus & desertus ab omnibus, die vigesimâ nonâ Aprilis, millesimo quadringentesimo trigesimo nono obiit. Et nisi illius Ordinis Monachorum charitate & curâ corpus ipsius decenter terræ mandatum fuisset, vix plebeiam etiam sepulturam habuisset.

Stanislai
Pavlovski
Episcopi Plocensis in ordine 37.
obitus anno 1439.

Paulus Gizicki Episcopus Plocensis XXXVIII.

Fauusto & felici omine Paulum Gizicium non solum Plociæ, sed & vniuersæ Masouia Episcopum fata dedere. Nobili & honesto inprimis loco is natus est, eâ familiâ quæ Gozdauam pro insigni gerit: pater ipsius fuit Venceslaus Gizicki Iudex terræ Sochaczouiensis & villæ Gizice dominus, mater Elizabeta; à parentibus accuratiori studio educatus, posteaquam ex ephebis excessisset, ac in patriâ primis literarum rudimentis excultus esset, Pragam, vbi eo tempore studia vigeabant, exactioris scientiæ capeffendæ causâ se contulit: deinde maturior ætate Sacris initiatus, duo nobilissima Sacerdotia, Cracouiensem nempe & Plocensem Scholasteriam nactus, & maioribus admotus negotijs, conceptæ de suâ virtute multorum magnorum virorum opinioni præclarè respondit. Quamobrem Stanislao Episcopo vitâ functo, omnium oculi & animi in Paulum versi, eum priuatis etiam desiderijs Episcopum designabant: cumque electionem per compromissum Prælati & Canonicis expediri placuisset, Paulus inter tres compromissarios vnus, à duobus, nimirum Ioanne Pelka de Niewieff Decano Vladislauensi, & Magistro Paulo de Grabczewo Canonicis Plocensibus, die tertiâ Mensis Februarij electus est

est, tantâ omnium Prælatorum & Canonicorum Plocensium comprobatione & applausu, vt nemo fuerit, qui non ei hunc honorem gratularetur. Duces quoque Masouia Vladislaus & Boleslaus, propensum suum erga illum animum declararunt, electionemque ipsius ratam habuerunt. Detulit Paulus Episcopus hanc electionem suam ad Eugenium Quartum Summum Pontificem, eandemque ab eo confirmari petijt, qui datis duodecimo Calendas Septembris literis eundem Episcopum Plocensem auctoritate Apostolicâ renunciauit. Cæterum Paulus veritus, ne dicta Pontificis Eugenij electionis suę confirmatio in dubium vocaretur, quod illi alter, Felix nimirum dictus quintus auctoritate Concilij oppositus esset, à Vincentio Archiepiscopo Gnesnenfi eandem approbari voluit; à quo etiam Archiepiscopo, præsentè Vladislao tertio Jagellonide, qui postea Rex quoque Vngariæ cum esset, à Turcis ad Varnam cæsus gloriosè occubuit, die vigesimâ septimâ Decembris, quæ in diem Dominicum inciderat, Cracouia in Ecclesiâ Cathedrali sacris initiatus, & Episcopus consecratus est. Magnanimus in primis & liberalis habitus est, & tantæ auctoritatis, vt Vladislaus Masouia Dux, maximè idoneum eum existimauerit, qui se vitâ functo Semouiti & Vladislai filiorum suorum impuberum tutelam gereret, & quoad illi adolefcerent summę in vniuerso Ducatu rei præesset. Gessit ille hoc munus vniuersis Masouijs libenter illi parentibus, summâ cum laude, iudiciorum formâ veteri immutatâ, ita vt nemo iudicijs grauari posset, præscripsit: sportulas denique iudiciales & impensas partim sustulit, partim verò ita imminuit, ne ex iudicio contententibus graues essent, cumque ijdem Duces quos in tutelâ suâ Paulus Episcopus habuerat, fraude & veneno Gotardi Ribenij Castellani Sochaczouienfis gente Radwanij, extincti essent; ac Casimirus tertius Rex Poloniae Ducatum Masouia sibi vendicaret, obstitit ipsius conatibus Paulus Episcopus quantum potuit, ac iura Masouia tutatus est, ita vt ad Comitata Petricouienfia, quò maiori auctoritate & securitate causam Masouiorum contra Regiam potentiam sustinere posset, octingentis stipatus equitibus venerit, non vi tamen, sed iure eâ causâ decisa, & Rex fauore magis iudicium quàm causæ æquitate hereditatem ditionum quas præfati Duces tenuerunt adeptus est. Non solùm autem in tuendis iuribus politicis Gizicius enitere voluit, sed multò magis ad illustrandam Ecclesiam Cathedralem Plocensem, & ad adsciscendos hos, qui in administranda curâ Pastoralis sibi præstò essent, ita animum adiecit, vt magnam reddituum Episcopalia partem, ad fundandam & dotandam Ecclesiam Pultouiensem, quæ olim erat Parochialis, impenderit; & erectâ eadem Ecclesiâ in titulum Collegiatæ, nobilissimam dotem illi assignarit. Quo autem fine ille id fecerit, quibus subsidijs Episcopum Plocensem in posterum niti voluerit, quid Prælati & Canonici Pultouienfes in patrimonio Ecclesiæ Plocensis fundati eidem Ecclesiæ & Episcopo Plocensi debeant, luculenter in priuilegio Nicolai V. summi Pontificis, fundatio-

nis Gizicianæ confirmatorio continetur , quod quidem & vſu tam longi temporis comprobatum , & iuri Canonico conſonum temerè à Prælatiſ & Canonicis Pultouiſibus impugnari , ordinario iuriſ proceſſu eſſet declarandum ; quo etiam Deceſſores noſtri , redigendis , & ad officium Prælatiſ & Canonicis Pultouiſibus reuocandis hætenùſ vſi ſunt Idem Paulus Episcopuſ vt tantò illuſtriorẽ foundationẽ Eccleſiæ ſuæ Pultouiſiſ redderet , Eccleſiam Parochialem Pultouiſem è latere cocto magnificè extruxit. Et ne ſuorum oblituſ videri poſſet, in villâ quoque paternâ Gizicze, & Templum & Curiam cocto item latere à fundamentiſ extruxit. Virum magnum & eximium illum fuiſſe præclaræ actioneſ declarant, vt meritò Maſouia illum, & nomen ipſiuſ gratâ recordatione venerari debeat: quæ de eo Dlugoffuſ ſcribit pauciſ eiuſdem verbis addam, Fuit, inquit ille, Pauluſ Episcopuſ in cõſanguineoſ laſciuioſ (ita ille ſignat eum qui multum de boniſ Eccleſiæ familiæ ſuæ largitur) in ſinguliſ actionibùſ, & in quaſlibet perſonaſ faſtidioſuſ, faſiliſ in bilem, iuſtæ ſtaturæ, capilloſ habentꝰ criſpoſ & cæruleoſ , qui multiſ dum prouectiorẽ ætatem ageret , & iuuenilem facie monſtraret admirationi eſſet , tenuiſ & parua ſcientiæ , quamuiſ ingenium apud ſtudioſ Pragenſe excoluiſſet. Hætenùſ Dlugoffuſ. Sed Giziciuſ cùm tribuſ & viginti anniſ Sedem Plocenſem tenuiſſet, die vigeliſmâ ſeptimâ menſiſ Ianuarij , milleſimo quadringentiſimo ſexageſimo tertio , ritè ſacriſ procuratuſ Pultouiæ obiit, diuturnâ ſcabiẽ vexatuſ , eaq̃ue ad extremum extinctuſ , vt in Eccleſiâ Pultouiſi ſepeliretur, ſupremiſ tabuliſ mandauerat. Iſ cùm adhuc viueret, mutuo Vladiflauienſiſ accedente conſenſu , terminoſ quibuſ vterque Episcopatuſ & iuriſdictio vtriuſque contineretur , anno milleſimo quingentiſimo quadrageſimo quarto pepigit , vt de ſubdiſiſ fugitiuiſ cum Culmenſi Episcopuſ vel repetendiſ vel reddendiſ certam formulam conſtituit.

Pauli Gizici-
ki Episcopuſ
Plocenſiſ in
ordine 38.
obituſ Anno
1544.

Stiboriuſ II. Episcopuſ Plocenſiſ XXXIX.

Voluerat Caſimiruſ tertiuſ Poloniæ Rex , pulſo per vim Iacobo Si-
nienio ex Episcopatu Cracouiſi , quem ille beneficio Sedis Apo-
ſtolicæ obtinuerat , lenire doloreſ ipſiuſ ſuâ ad Episcopatuſ Plo-
cenſem promotione. Quamobrem etſi tunc in Lithuanîâ moraretur, ta-
men ſimul atque intellexit Pauluſ Giziciuſ vitâ exceſſiſſe , miſit Marti-
nuſ Wrocinki militem, & Iacobuſ Handa Notariuſ , quoaſ ad diem
electioni præfixam, magniſ itineribuſ decurrere iuſſit, qui ſuo nomine Ia-
cobuſ de Sienco eligi curarent. Sed Prælati & Canonici Plocenſeſ , ni-
hil hiſ Regiſ mandatiſ moti, electionem ritè inſtitutam ita quoque pere-
gerunt, vt Stiboriſ de Goſcianczice Canonici Plocenſiſ, perſpectâ virtute
& induſtriâ eum per compromiſſuſ Episcopuſ renunciarint. Iſ antea
Pauli Giziciſ Secretariuſ fuerat, multumq̃ue illi in omniſ actionibuſ
& conſiliſ ſuſpiciendiſ Giziciuſ tribuebat , ita vt ab eiſ arbitrio pende-
re

re videretur; ad extremum tamen cum iam Gizicius proecliori esset ætate ac morti proximus, ita Stiborius apud senem odium sui mouerat, vt amplius simul esse non possent. Erat Stiborius satis competenter in literis versatus, & eruditus, genere nobili, ex familiâ Prussorum, patre Ioanne Dapifero Cernenfi, matre Catharinâ natus, omni genere virtutum excultus, sola erat bilis quâ interdum plus quàm decebat, exardescerebat. Obstabat Casimirus Rex electioni & promotioni Stiborij, & Iacobo de Sienco Episcopatum Plocensem aspernante, Petrum de Pniewo Canonicum Plocensem & Gnesnensem ac Cantorem Posnanensem, nobilem de domo Nalæcz, nominatione suâ, cuius tunc prima & recentia initia in Poloniâ erant Summo Pontifici Pio secundo, missis ad eum Ioanne de Ostrorog milite, & Nicolao de Goslub, Decretorum Doctore promouendum suscepit. Idem tamen veluti ludificans Regem Poloniæ, quamuis plumbatis diplomatibus, ne Stiborius vel electionis vel confirmationis ius vrgere auderet, seuerè serioque prohibuisset, tamen Friderico Romanorum Imperatore, qui Ducibus Masouiæ consanguineis suis impensè fauebat auctore, noua eaque contraria dedit mandata, quibus Stiborio facultas dabatur, vt ille vel ab vno Episcopo secretò consecraretur. Nempe graue iam dudum odium in Casimirum Regem Pius Secundus Pontifex Maximus conceperat, ob eam causam, quòd ab eo ne possessionem Episcopatus Varmiensis, quem ardentè concupierat, adiret, impeditus & exclusus fuerat, in tantumque illa offensio excreuerat, vt in historiâ quam de Bohemis scripsit, temperare sibi non potuerit, quin Polonicum nomen omnibus probris notauerit. Sed Stiborius Pontificiâ fretus auctoritate, nequicquàm minas Casimiri Regis veritus, clam vocato ad se Nicolao Episcopo Lacedæmonienfi ex ordine Diui Francisci, qui cum Titulo Episcopi in partibus infidelium Suffraganeum Episcopi Plocensis gerebat, nemine altero accito Episcopo, in Ecclesiâ Collegiatâ Pultouiensi, ex indulgentiâ Romani Pontificis consecrari se curauit. Anno millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, omnium quidem prædiorum & hæreditatum, quæ in Masouiâ & iurisdictione Ducum Masouiæ erant, possessionem adiit, sed quæ erant in Dobrinenfi & Sendomiriensi Terris, eas Casimirus Rex interceperat, quas postea vbi Episcopus ei reconciliatus fuit, pleno iure illi reddidit. Præfuit Ecclesiæ Plocensi Stiborius annis septem, totidemque mensibus, moritur Pultouiæ quartâ die Maij, Anno Christi millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, ac in Choro Ecclesiæ Cathedralis Plocensis sepelitur.

Stiborij II.
Episcopi Plocensis in ordine 39. obitus
Anno 1471.

Casimirus I. Dux Masouiæ, Episcopus Plocensis XL.

Libertatis & iurium tuendorum studium, quo Prælati & Canonici Plocenses post obitum Stiborij Episcopi exarserant tantum fuit, vt cum liberis suffragijs ad electionem Episcopi descenderent,

obliti esse viderentur in cuius ditione agerent viuerentque. Nam cum Duces Masouia in spem Episcopatus Plocensis, Casimirum Boleslai Var-
saviensis Ducis filium, ætatis adhuc tenerioris, Sacris initiari & Subdia-
conatus ordine adstringi curassent, neminem deinceps si quando Plo-
censis Ecclesia vacaret, ad eius regimen erant admissuri, minimè tamen
eo territi cum quatuor & viginti conclaue electionis die decimâ Iunii in-
gressi essent, duodecim ex illis Stiborium Pielscium stemmatis Przero-
wa Archidiaconum, sex Casimirum Boleslai Varsaviensis Ducis filium
Canonicum, sex item Andream Oporouium Iurisconsultum ipsumque
Canonicum Plocensem & Gnesnensem Archidiaconum, nobilem de
domo Sulima, quem Casimirus Poloniae Rex, & literis, & nominatione
sive designatione suâ, & nuncio Nicolao Chrzaſtowski Vexillifero Cra-
cou. impensius promoueri desiderabat, Episcopum dicebant. Potior iure
ac à maiori parte Capituli electus erat Stiborius; sed cum videret cum
Ducibus Masouia, qui Friderici Romanorum Imperatoris consanguinei
sui auctoritate & promotione, quæ tum in Curia Romanâ plurimum po-
terat, nitebantur, certamen sibi acre & difficile subeundum fore, facile si-
bi persuaderi passus est, ut ius suum omne in Casimirum Ducem trans-
funderet. Cæterum Casimirus Rex susceptam semel Andreæ Oporouij
etiam si à paucis electi promotionem, ut ius nominandorum Episcopo-
rum nuper à se usurpatum stabiliret, constanter se vrsurum declarauit:
hinc cum missi ad eum à Casimiro electo Legati Cracouiam venissent,
supplicesque nomine Casimiri, ne honori & dignitati nepotis & consan-
guinei sui obstaret, & ut assensum eius electioni præberet, precarentur; re-
spondit se quidem consanguineo suo benè velle, sed ut nondum adultum,
nec per ætatem Episcopalis dignitatis capacem promoueat, sacrorum
Canonum præscripto se prohiberi; denique non esse nec fore ex dignita-
te Regiâ, si posteaquam Andream Oporouium, virum eruditum, & opti-
mè de se meritum, ad eum Episcopatum promouendum suscepisset, mu-
tatâ, quod minimè Regem deceret, voluntate, alteri studium auctori-
tatemque suam deferret. Sic itaque duobus inter se contendentibus, res ad
Sixtum IV. Pontificem Maximum eius auctoritate definienda delata est:
ibi cum Fridericus Imperator Casimirum Ducem Masouia, Casimirus
autem Rex Poloniae Andream Oporouium promouendos à summo Pon-
tifice peterent, Pontifex ut Imperatori potius quam Regi gratificaretur,
Casimirum decem & octo annos natum Episcopum Plocensem renuncia-
uit; Oporouio verò ut Regis quoque desiderio aliquâ ex parte satisfac-
ret, Varmiensis Episcopatum, remoto, & in Camenensem trāsſato Ni-
colao Tūgeno, attribuit. Hoc sanè verius crediderim valuisse in hac pro-
motione fauorē Imperatorium, quàm quod Dlugossus refert, Sixtum Pō-
tificem promissis nomine Ducum Masouia sex millibus aureorum, nego-
tium hoc Nicolao Mniszewski Canonico Plocensi in Vrbe agente il-
lectum, secundum Casimirum pronunciaſſe. Constat quidem Casimi-
rum,

rum, literis tantum capiendæ possessionis causâ à summo Pontifice obtentis, ius omne Episcopale inuasisse, ac non nisi quadriennio exacto, ad sacra diplomata expedienda, Romam Matthiam de Sluzewiecz Decretorum Doctorem Archidiaconum Pultouensem misisse, veritum fortasse ne si citius hoc negotium in Vrbe versisset, recens memoria promissi pacti, eum ad soluendam sex millium aureorum summam stringeret. Omnia nihilominus in Vrbe obtinuit-nuncius Casimiri Sluzeuius; nam & pœnis Canonicis, quibus ob usurpatum Episcopatum tenebatur solutus est, & ut viginti duos annos natus Episcopus consecrari posset, ætatis nondum maturæ veniam à Pontifice impetrauit, accitoque ad se Andreâ Episcopo Posnaniensi, posteaquàm Sluzeuius ab Vrbe sacra ferens diplomata rediisset, ab eodem in Ecclesiâ Collegiatâ Pultouensi Episcopus est consecratus. Non eius erat animi & ingenij Casimirus, ut ex illustri & vetustâ Regum Poloniæ stirpe ortus, conceptæ de se hominum opinioni respondere posset, homo planè nihili, & ministri cuiusdam obscuræ conditionis arbitrio cuncta gerens: itaque necesse fuit, ut per electum à Capitulo Vicarium, Magistrum Nicolaum de Mierzyniec Decretorum & Legum Doctorem, Canonicum Plocensem, Episcopatus Plocensis gubernaretur: quo tamen Casimirus non recto consilio quasi grauiorem monitorem veritus, amoto, Magistrum Matthiam de Otoczno Canonicum in eius locum subrogarat: quo mox intra paucos dies apoplexiæ morbo extincto, prior Administrator electus, locum quo motus erat obtinuit, Episcopatumque in spiritualibus functionibus, & iurisdictione quoad Casimirus vixit, rexit. Casimirus autem, cum novem circiter annis nomine magis quàm re Episcopus Plocensis esset, in prædio Episcopali Iunecensi, die 9. mensis Iunij, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo mortuus, & Pultouiæ tertio à morte die ad sacrarium sepultus est. Alterum hunc Episcopum Ducali sanguine ortum habuit Ecclesia Plocensis; utriusque mores & ambitionem si spectaveris, videbis ambos idem voluisse, non ut Episcopi essent, sed ut bona Episcopalia possiderent, ijsque pacti, & sibi perniciem, & Ecclesiæ dedecus accelerarent.

*Casimirus I.
Dux Maso-
via Episcopus
Plocensis
mortuus An-
no 1480.*

Petrus IV. de Chotkovvo Episcopus Plocensis XLI.

HActenus alieno cortice nauigauimus, legentes vestigia Ioannis Dlugossi, quæ ille antiquitatis acerrimus inuestigator ita trita reliquit, ut ne ij quoque laude carere debeant, qui ea quæ ille scripsit secuti eadem vel correxerunt vel expoliuerunt. Interim cum Dlugossus ultra scribere intermiserit, nos partim historicâ hinc inde petitâ notitiâ, partim coniecturis certitudini historicæ, ubi illa defuerit, suffragantibus adiuti, cœptum prosequimur cursum; quamuis in promptu nobis sit archiuum, & acta Plocensis Ecclesiæ, quibus sæpius admonebimur, ne in scribendo extra

13
309
 orbitam manum ponamus. In defuncti Casimiri Ducis Masoviae locum, Petrus de Chotkowo Medicinæ Doctor subrogatur, plebeia quidem stirpe, Villâ Chotkowo, quæ ditione Episcopi Płocensis bonorum Makolinenfium continetur, oriundus, sed in tenerâ adhuc ætate quotidianum victum mendicatâ stipe quærens, tantam animi magnitudinem præfetulit, ut cum Cracoviæ studiorum causâ versaretur, cuidam Episcopi Cracoviensis coco quærenti, quâ Diœcesi oriundus esset, & ille Płocensi respondisset, cocoque inferente, cessurûsne esset stipe in præsens luculentiori acceptâ spe Episcopatus Płocensis, ingenuè responderit, sibi futuram dignitatem potius esse victu, licet eo vita contineatur. Itaque in Academiâ Cracoviensi non exiguâ operâ literis impensâ, mox etiam insignibus Magistri Philosophiæ solenni ritu decoratus, publicè ceteros erudire cœpit; quo tempore inter alios ei operam dabat Andreas Oporowius, qui postea eximiâ eruditione cum polleret, Regni Poloniae Procancelarius, & demum Archiepiscopus Gnesnensis fuit. Bononiam deinde, nempe eâ tempestate omnium Academiarum celebriorem, se contulit, præstantissimorumque Philosophorum & Medicorum usus contubernio, ac Medicinæ Doctor renunciatus, tantam opinionem apud illos eruditos viros sibi conciliauit, ut ad Cathedræ quoque munus, & ad profitendam publicè Philosophiam admissus fuerit. Hac famâ cum vigeret, Boleslaus Masoviae Dux, eum ex Italiâ honesto stipendio exciuit, liberisque suis, inter quos Casimirus quoque, qui proximè Episcopatum Płocensem gessit fuerat, Magistrum dedit; deinde perspectâ illius in tractandis præclarè quibusque publicis negotijs dexteritate, Cancellarium Masoviae creavit, ac Sacerdotijs etiam, videlicet Præpositurâ Sancti Michaelis ac Canonicatu Płocensi auxit. Istis honoribus & fauoribus conspicuus, facilè vacante Episcopatu Płocensi, omnium animos in se vertit, ut Episcopus Płocensis renunciaretur. Itaque Comitibus electionis, ad diem Sancto Augustino Confessori & Episcopo Sacram, qui vigesimus octavus Mensis Augusti est, ac eo anno millesimo quadringentesimo octuagesimo in feriam secundam inciderat, indictis, Prælati & Canonici Płocenses concordibus sententijs hunc ipsum Petrum Episcopum Płocensem renunciarunt, quem ita electum Duces Masoviae Boleslaus & Ioannes libenter viderunt, Sixtus Quartus Summus Ecclesiæ Romanæ Præses, datis Sacrarum literarum sub actu feriæ tertiæ post Festum Sanctæ Luciae rescriptis confirmavit, Andreas Oporowski, cui olim Petrus, ut suprâ diximus, per annos undecim Magister in studijs obtigerat, iam tunc Episcopus Præmyssienfis, & nominatus Vladislaviensis, Regni Poloniae Vice-cancellarius, in paterno suo vico Oporowo, assistentibus sibi Iacobo Margaritenfi, & Vincentio Ennenfi Episcopis, die Dominico in quem memoria Sancti Ioannis Baptistæ inciderat, infra Octavas Corporis Christi, millesimo quadringentesimo octuagesimo primo, mandato eiusdem Sixti Quarti Summi Pontificis consecrauit. Hoc suscepto

scepto munere, Petrus talentum Euangelicum copiosè diuinâ manu sibi datum non abscondit, sed tanquam bonus nummularius fecundis auxit vsuris, ipse ore suo sæpius verbum Dei prædicans, omnia Episcopalia munia ita obiens, vt nullam partem quæ ad hoc officium pertinet, intactam reliquerit, bonorum cultor & amator promotorque, eorum verò qui extra terminos vocationis suæ prolaberentur, corrector acerrimus, ac disciplinæ Ecclesiasticæ obseruantissimus, eleemosynarum largitor, pauperum egenorumque tutor ac defensor. Hic Pultouia sub nomine Sancti Spiritus Xenodochium, in quo pauperes & infirmi nutrirètur struxit, Capellam item pro Mansionarijs Ecclesiæ Plocensis Cathedralis, ac domum in quâ Mansionarij à se instituti manerent, ædificauit, Ioanne Duce Masouia hanc foundationem adiuuante, vtque iisdem Mansionarij Honoris in honorem Beatissimæ Virginis MARIE Assumptæ perpetuis temporibus decantarent, ac deuotè absoluerent constituit. Prouentus Capituli Plocensis datis decimis mensæ Episcopalis auxit, idem medietatem villæ Radzanowo, & Wola Radzanowska, commutatione Aduocatiæ in Bogucino pro mensâ Episcopali acquisiuit. Coluerat dum vixit singularem venerationem Beatissimam Virginem MARIAM, eiusque opem sæpius se expertum fuisse gloriabatur, cuius quoque beneficio, vt sub patrocinio & die ipsius, qui eidem Reginae cœli in cælum Assumptæ sacer est, ex hac mortali vitâ ad cœlestem transfret obtinuit, Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, cum Sedem Ecclesiæ Plocensis annis sedecim tenuisset.

Petri IV. de
Chotkovvo
Episcopi Plo-
censis anno
1497. obiit.

*Ioannes IV. Lubranski dictus Pinarius Episcopus
Plocensis XLII.*

SI quis vnquam questus est virtuti non patere gradum ad honores, eum in falsâ opinione versari, exemplo suo docebit Ioannes Lubranski Pinarius. Nullos hic iuuenis admodum spirabat & sperabat honores, nullas somniabat dignitates, sed totus pietati studijsque deditus, eas concipiebat spes, & hunc gradum quem virtute conscenderet sibi proponebat, vt, si Deo ita placuisset, Sacerdos factus, totum se sacris Ecclesiæ obsequijs dicaret: sed Deus qui exaltat humiles, aliam sternebat virtuti ipsius viam, quæ ne cogitantem quidem eò ducebat, quò difficile alios ambitio perducere solet. Erat in aulâ Regiâ patruus ipsius Gregorius Lubranski Archidiaconus Cracouiensis, vir in administratione profanorum negotiorum non sine laude versatus, cæterum idem Ecclesiasticæ functionis adeò rudis, & eruditionis expers, vt nec sacro etiam sacerdotij Ordine suæ ignorantia conscius initiari vnquam voluerit, cum maiorem ætatis suæ partem in curandis Vieliciensibus & Bochnensibus salinis consumpsisset. Merita tamen eius & Casimirus Rex, & filius eius Ioannes Albertus tanti æstimabant, vt eum ad Episcopatum promouere

voluerint; sed ille tanto oneri ferendo cū se imparem ingenuè profiteretur, vacante Episcopatu Plocensi, à Ioanne Alberto Rege suppliciter petijt, vt se quidem priuatam vitam ducere permitteret, voluntatem autem se Episcopatu Plocensi augendi, per hanc occasionem ad Ioannem Lubranscium suum ex fratre nepotem, omnibus humanis ac diuinis disciplinis excultum, Iuris vtriusque Doctorem, vitæ probitate pietatēque singulari fulgentem transferret. Placuit Principi viri modesti & ab ambitione alieni pia & honesta modestia, qui meritorum suorum maluit fructum decerpere nepotem suum, quàm si ipse hunc honorem adeptus, & eius pressus onere, etiam salutis æternæ amittendæ periculum adiret. Cū autem Senatus Ecclesiæ Plocensis non facilè admissurus videretur, vt & sibi & aulæ ignotum, ac vix annos triginta egressum, Episcopum renunciaret, Regis mandato Fridericus S.R.E. Cardinalis, Archiepiscopus Gnesnensis, ac Episcopus Cracouiensis, ipse electioni tanquam Canonicus Plocensis natus, (etenim Ecclesia Plocensis hoc quoque inter alia decora numerat, quòd Archiepiscopi Gnesnenses nati sint, vt vulgò dicitur, Canonici Plocenses) interesse voluit; qui cū clam promotionem Lubranscij foueret, eam tamen induerat personam, ac si desiderio huius Episcopæ adipiscendæ teneretur. Sed Prælati & Canonici Plocenses, collatis in vnum suffragijs, Nicolaum de Bartniki Custodem Plocensem vtroque parente nobilem in Masquiâ natum, de domo & familiâ Dolangarum, in Episcopum elegerunt, paucis exceptis, qui Cardinalis consilij conscij, suis sententijs hunc honorem ad Cardinalem deferebāt. Cuius auctoritas vel potius potestas tanti fuit apud Nicolaum electum, vt illius basilicis precibus victus, ius legitimæ electione partum in eum transfuderit. Cardinalis igitur eā quam induerat detractā personā, sententias omnium quorum erat iam factus compos, in Ioannem Lubranscium, Iuris vtriusque Doctorem, quem, vt diximus, clam fouebat, refudit. Itaque eo auctore, frustra mussitantibus Prælati & Canonici Plocensibus, Ioannes Lubranscius Episcopus Plocensis designatus, & à summo Pontifice Alexandro Sexto confirmatus, ac deinceps ab eodem Cardinali consecratus fuit. Nobilis is erat, loco nobili in Palatinatu Brestensi natus, ex eā familiâ quæ Pinum pro stemmate gerit: si doctrinam, si pietatem spectes, eo honore dignissimus. Felix profectò fuisset Ecclesia & Diocesis Plocensis, si ei tanti Pastoris virtutibus diutiùs frui licuisset; sed ille cū in animo haberet maximis impensis Sponsam suam ornare, easque ex redditibus Episcopatus Plocensis sibi non suffecturas non temerè suspicaretur, infra vnius anni decursum, Vryele Gorcano Episcopo Posnaniensi vitā functo, ad sedem illam tunc opulentiorē, electione Capituli Posnaniensis se transferri passus est; in quā quanta monumenta liberalitatis suæ reliquerit, vt familiam quoque suam penè inuidiosis opibus auxerit, vt piè & religiosè vixerit, ij scripserunt qui vitas Episcoporum Posnaniensium scriptis consignarunt. In Plocensi autem Diocesi ipsius

extat memoria constructum Skapense Religiosis Sancti Francisci de Obseruantia Monasterium. Hoc Episcopo translato deinceps libera quoque, quâ haftenus vsi sunt Prælati & Canonici Plocenses, Episcoporum electio voluntate Regum abrogata & antiquata est.

Vincentius I. Przerabski Episcopus Plocensis XLIII.

Siradiensis Palatinatus decus & ornamentum familia Przerabiorum, quæ insigne vetustæ Nobilitatis Nouinam habet, Vincentium Episcopum Plocensem protulit, clarum in primis & illustrem virum, à teneris annis ita educatum, literisque & pietate imbutum, ut summum locum illi deberi consensus omnium decerneret: nec defuit Regia ad eum ornandum, & dignitatibus cumulandum voluntas. Itaque Regni Vicecancellarius renunciatus, facillè mox declarauit, se maximis quibusque Magistratibus gerendis parem esse. Erat in eo animus ingens, ad ferenda quæuis pericula paratus, liberalitas & munificentia viro eo loco nato digna, eruditio singularis. Quare Regis potissimum Ioannis fauore, & promotione, Episcopus Plocensis renunciatus, & eiusdem commendatione ab Alexandro Sexto Romano Pontifice confirmatus, ac Cracouiæ consecratus, Sabbatho in Vigiliâ Epiphaniarum Domini, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, comitatu Siradiensium Procerum cinctus, ad Ecclesiam Plocensem venit, sacrisque alterâ die solenniter operatus tanto dignitatis splendore in suâ Sede confedit, ut omnibus admirationi esset, omnesque eum eâ familiâ natum, eo dignitatis splendore fulgentem venerarentur. Neque sanè pœnituisse vnquam Plocenses à tali Præsule diutiùs gubernari, nisi virtus ipsius aliud eum euocasset, & ad Ecclesiam Vladislauensem maioribus opibus ditatam, morte Creslai de Curoswanki vacuam, magno illius Diœcesis desiderio illum appetentem transtulisset. Quod quidem voluntate & assensu Regis Alexandri accedente, millesimo quingentesimo tertio, die vigesima quinta Iulij accidit, nam hoc anno & die, Prælati & Canonici Vladislauenses, tum in oppido Gorzno manentem postulatum ad eum ut Episcopatum Vladislauensem acceptaret, venerunt. Humanum quid eum passum dicerem, quod quinquennio summâ cum laude gesto Episcopatu Plocensi opulentiorē præoptauerit.

Erasmus I. Ciolek Episcopus Plocensis XLIV.

Quo genere, quâve stirpe genitus fuerit Erasmus Ciolek, vnde prodierit, quomodo creuerit, & illa ipsa quâ vixit ignorauit ætas: gratiâ eum Alexandri Regis floruisse, & dum adhuc priuatus ageret, ante adeptum Regnum, illius potissimum consilij niti solitum, fuisse Alexandrum, omnis illius temporis credidit antiquitas. Quidquid sit, hu-

ius Regis auctoritate Episcopatum Plocensem consecutus est, anno millesimo quingentesimo quarto; vafrum fuisse hominem & callidum, & qui Regi cuius gratiâ florebat, tyrannidem suaderet plerique credidere; vili & plebeio loco Cracouiæ natus tantum ingenio valuit, vt Episcopatum Plocensem adipisceretur, & non solum Alexander Rex cuius obsequijs & fauoribus creuerat, sed & Sigismundus primus Rex Poloniae, operâ eius fideli & industriâ, in obeundis apud Pontificem Maximum & Cæsarem legationibus, semel atque iterum vteretur. Sed postremò missus ad Leonem Decimum à Sigismundo primo, dum ibi secreta quædam tractat consilia, eodem anno quo Leo decimus Romæ obiit, ibidemque in Ecclesiâ quæ Sancta Maria Populi appellatur, tumultus est. Obtinuerat dum in Vrbe esset à Leone decimo Pontifice Maximo, non solum confirmationem fundatæ à Paulo Gizicio Ecclesiæ Collegiatæ Pultouiensis, sed etiam vt tres Prælaturæ sub nomine Scholastici, Custodis, & Cantoris, annexis ijs tribus Parochialibus Ecclesijs Dzierzinenfi, Zlotorienfi, & Wronenfi erigerentur, & locum ac stallum ante omnes Canonicos, & vocem in Capitulo haberent, vtque Canonici Pultouienses alia quoque beneficia sustentationis, & continuæ apud Ecclesiam Pultouiensem residentiæ causâ acquirere, eaque legitimè obtinere possent; sed quia ille antequàm in Poloniam rediisset, in Vrbe, vt dictum est, vitam cum morte commutauit, neque hoc Pontificium indultum à Successoribus Erasmi ab Episcopis Plocensibus receptum fuit, ea res conatu magis suscepta quàm exitu, hætenus intermissa est sola Vicariorum illius Ecclesiæ ab Erasmo inchoata fundatio, & eodem rescripto Pontificio contenta, multorum subsequentiū Episcoporum liberalitate aucta perseuerat, vt Canonici more aliarum Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum in stallis suis residentibus, Vicarij Diuina officia peragant & decantent. Prælati verò & Canonici singuli per vices suas ordinarias Missas solennes celebrent, & quod ad residentiam pertinet, legibus sacris ac præscriptis in libello foundationis conditionibus teneantur & sint adstricti.

Raphaël I. Lesczynski Episcopus Plocensis XLV.

SVccessorem accepit Erasmus Raphaëlem Lesczynski, nobili & vetustâ Wienieuitarum familiâ ortum. Fuit is primò Episcopus Præmyslensis, deinde auctoritate Sigismundi Primi, per Adrianum, vel fortè Clementem Septimum Plociam translatus, vir ita Sacerdotali & Episcopali functioni deditus, vt tamen publicas curas minimè negligeret. Viderat & præuiderat fortasse ex suâ familiâ ortos, ad nascentem ipsius tempore in Germaniâ obscenam & impiam hæresim transituros; quamobrem diligenter cauit, ne is Episcopatus cui præerat, hænefariâ labe inficeretur, suoque consilio & auctoritate eò flexit Masouiæ Duces, vt
in

in Comitibus Varfauienfibus vniuerfis Mafouiae Ducatus Proceribus libenter confentientibus, ac fe pofteritatemque fuam concordi voto & voluntate obftringentibus, ftulti & deliri Martini Lutheri errores, tunc primùm in Germaniâ excrescentes, in vniuerfâ Mafouia publico edamnant, & ne in regionem hanc veræ pietatis altricem inferri, hominesque maculare poffent, nevé quis tale dogma profiteri auderet, ita prohiberent, vt fi quis in eum prolaberetur errorem, pœnis capitalibus vitæ fortunisque exutus obnoxius efflet. Quod quidem decretum vniuerfa ita amplexa eft Mafouia, vt ad hæc vſque tempora exofam habeat omnem hærefim, & ſola inter tot Regni prouincias fufceptam ſemel Catholicam pietatem, vel vitæ etiam ipſius periculo tueatur, & in publicis Regni Conuentibus impijs hæreticorum auſis conſtanter repugnet. Cuius decreti ſeriem huc inferendam duximus. Extât in arce Pultouienſi pars quædam muratæ domus ab eo, vt titulus indicat, ſtructæ, quæ tota in ruinam prona, vel ſpontè corruet, vel breui diruenda erit. Annis nō integris quatuor præfuit Episcopatu Plocenſi; Pultouiæ obiit, atque in Eccleſiâ Collegiatâ Pultouienſi ſepultus eſt hoc adiecto Epitaphio:

Lescinius iacet hac poſitus tellure Raphaël,

Qui plenus magni Præſul honoris erat.

Propter virtutem per maxima facta decoram,

Hunc releua precibus Lector amice tuis.

Obijt Dominicâ Oculi Anno Domini M. D. XXVII.

Decretum contra Hereticos Ducale in Actis Ducalibus quæ circa Caſtrenſia Varſauien. habentur contentum.

Actum Varſauiæ feriâ quintâ ante Dominicam Oculi Conuentionem continuando proximâ, Anno Domini milleſimo quingenteſimo vigefimo quinto, in præſentiâ Illuſtriſſimi D. D. Ianuſſij Dei gratiâ Ducis Mafouiae Ruſſiæ, &c. nec non Magnificorum, venerabilium & Generoſorum Felicis Brzeſki Palatini Mafouiae, Capitanei Ciechanouiſis, Laurentij de Praznowo Ciernenſis, Ioannis Loſki de Wola Chynowska Viſnenſis, Petri Kopythowski Varſauienſis, Alexij de Lubki Wyſſogrodienſis, Ioannis de Krisko Zakroczimienſis, Ioannis de Oborij Ciechanouiſis, Michaëlis de Zaliwie Liuenſis Caſtellanorum, Nicolai Zukowski Præpoſiti Eccleſiæ Collegiatæ Varſauienſis & Ducatus Mafouiae Camerarij, Alberti de Popielzino Canonici Varſauienſis, & Ducatus Mafouiae Succamerarij, Pauli de Trabki Archidiaconi eiufdẽ Eccleſiæ Collegiatæ Varſauienſis, Thomæ Sokolowski Decretorum Doctoris & Cuſtodis, Stanislai de Strzelce Scholaſtici, Pauli de Popielzino Canonici eiufdem Eccleſiæ Collegiatæ Varſauienſis, Bartholomæi Radziminski de Miątkowo Czernenſis, Budek de Naquafino Wyſſogrodienſis,

grodiensis, Erasmi de Kobelniki Ciechanouienſis, Ioannis de Oyrzano-
wo Liuenſis Pincernarum; Seraphini de Obory de Zaleſie Czernenſis,
Nicolai Wierzbixa Varſauienſis, Petri de Kucharij Wyſſogrodiensis,
Varſauienſ. Stanislai de Woyſławice Liuenſis, Iacobi de Ielenia Nuren-
ſis, Andreæ Kieſielnicki de Boguſice Lomzenſis Iudicum; Nicolai O-
boſki de Lecieſczyce Cernenſis, Stephani de Wodynie Varſauienſis,
Adriani de Golymino Wyſſogrodiensis, Ioannis Ciſſkowski Zakrocym-
enſis, Ioannis Wilicki Ciechanouienſis, Criſtini de Cubra Viſnenſis
Vexilliferorum; Iacobi Gloſkowski Czernenſis, Stanislai Kownacki
Viſnenſis, Petri Targoma Zakrocymenſis, Pauli Brzeski Ciechano-
uienſis Succamerariorum; Nicolai de Runowo Czernenſis, Iacobi de
Kozniewo Wyſſogrodiensis, Martini de Czernidla Zakrocymenſis Da-
piferorum; Ioannis de Niwiſka, Czernenſis, Pauli Pniewski Zacrocym-
enſis Theſaurariorum; Gregorij Vliniecki Czernenſis Pincernæ, Sti-
borij de Mlacz Czernenſis, Matthiæ Swiderski Viſnenſis, Matthiæ de
Suiæcice Varſauienſ. Alexij Cibulski Wyſſogrodiensis. Michaëlis de Czer-
nice Ciechanouienſ. Stiborij de Michalowo Nurenſis, Subiudicum &
aliorum fide dignorum. Illuſtriſſimus Dominus Princeps cum toto con-
ſilio ſuo, volens ſectam Lutheranorum & eius falſum dogma in Ducatu
ſuo ab omnibus ſubditis ſuis penitus eradicari, & ne hoc falſo errore &
dogmate ſubditi ſui à fide Orthodoxâ, & Sancto ritu Romanæ Eccleſiæ
ſeducantur, ex officio ſuo & auctoritate Ducali, vt verus Chriſtianæ re-
ligionis & fidei Princeps providere tempeſtiuè cupiens ita decreuit, con-
ſtituit, & concludit. Vt nullus in toto Ducatu Maſouix tam in Ciuitati-
bus, Oppidis, quàm eorum in Villis cuiuſcunque conditionis & ſtatus
exiſtat, præſertim in Ciuitate Varſauienſ. libros & falſam doctrinam
Lutheri in quocunque ſermone, ſiue latino, ſiue Almanico, aut quouis
alio tenere apud ſe & in domibus ſuis habere, legere, ac ipſum falſum
dogma Lutheranorum profiteri, ſectam portare, tueri, & alijs eandem
perſuadere præſumant. Ita tamen vt quicunque de hac Sectâ legitimè
conuictus & probatus fuerit, talis vitâ priuari debeat, & bona eius omnia
quæcunque habet mobilia & immobilia conſiſcari, & ad theſaurum
Ducalem recipi debeant. Quod Decretum Dominus Dux mandauit in
omnibus Diſtriſtibus & Capitaneatibus publicari, & diligenter per om-
nes Officiales exequi. Locus ✠ Sigilli.

Ex Metricâ Ducali ſub Sigillo Terreſtri Varſauienſi reſcriptum. Sta-
niſlaus Smiecinski Terreſtris Varſauienſis Notarius. Correxit Smie-
cinski.

Andreas III. Cricius Episcopus Plocensis XLVI.

IAm ea tempora notanda veniunt, quibus in Poloniâ elegantior
litteraturæ usus vel maximè inualuit, auctore potissimùm Petro To-
viro æternæ memoriæ ob eruditionem dignissimo, qui adeptus
lariaturn Regni, primus genus illud dicendi & scribendi, longè
barbarie corruptum nitore linguæ Latinæ expolire cœpit. Ex hac pala-
strâ & institutione prodijt Andreas Cricius Kotuicius, Tomicij ex foro-
re nepos, quem summo ingenio excelluisse, poëmata ab ipso scripta, et-
iam si obscenitatis sordibus fætere videantur, satis declarant. Tomicius
certè Regni Cancellarius, nepotis à se educati ita operâ usus est, ut etiam si
ab aulâ primò Episcopus Præmysliensis, postea Plocensis factus Cricius
recessisset, si quid tamen grauioris momenti scribendum, si aliqua gra-
uis legatio formanda continebat, ad illum remitteret, palamque testa-
retur, illius subsidiariâ ope in tractandis publicis negotijs se niti, extant
vtriusque mutuæ hac de re scriptæ epistolæ. Denique cùm Tomicio Ar-
chiepiscopatus Gnesnensis deferretur, eâ conditione eum suscipere re-
nuit, si is honos ad Andreæm Cricium nepotem suum, iam tum Episco-
pum Plocensem transfiret; quod quidem factum est, ut viuentē adhuc
Tomicio, Cricius Archiepiscopus Gnesnensis renunciaretur. Sed ut ad
Cricij initia redeamus, honestis & nobilibus parentibus is cùm esset or-
tus, & liberalitate Auunculi subleuatus, ingenioque suo & industriâ mō-
stratus fatis, inprimis in aulâ dignus visus est, ut Barbaræ Scepusiæ, Si-
gismundi primi Regis Poloniæ coniugis prioris Cancellarius esset, cuius
mortem præclaro postea deplorauit poëmate. Valuit & gratiâ Reginae
Bonæ Sfortiæ, cuius laudes non inuenustis versibus sæpius lusit & decan-
tauit: sed omnium dignitatum consequendarum auctor illi & dux fuit
Auunculus, ac virtus quoque ipsius & dignitas, ita ut primò Episcopa-
tum Præmysliensem, postea Plocensem adeptus fuerit; quem cùm octo
circiter annis gessisset, ad Archiepiscopatum Gnesnensem, anno millesi-
mo quingentesimo trigesimo quinto translatus est. Præfuit tractatibus
qui auctore Sigismundo primo, pacis inter Ferdinandum Austriacum
Romanorum Regem, & Ianussum Vngariæ Regnum potentiâ Turcicâ
sibi usurpantem, constituendæ causâ instituti fuerunt. Vngaricâ quoque
functus legatione, parem se magnis negotijs ostendit. Reperitur in ma-
nuscriptis illius defensio magis politicè, quàm Catholicè scripta, tran-
sflati à statu religioso ad sæcularem Magistri Prussiae, Ducisque titulo à Si-
gismundo primo cohonestati, & Romam, vbi hoc factum Sigismundi
valdè carpebatur, missa. Plura scripsit metro quàm soluta oratione: illud
verò egregiè, quo tunc Lutheranas de fide opiniones primùm in Polo-
niâ spargi cœptas, grauissimâ apologiâ confutauerat, erroresque eorum
testimonio sacrarum scripturarum impios esse ostenderat.

Ioannes Choienski Episcopus Plocensis XLVII.

Imo miretur nos, si deinceps in scribendis Viris Episcoporum Plocensium, maximè eorum, qui hunc locum, quali gradum quenad consequendos ditiores Episcopatus habuerunt, breuiores fuerunt; namque ij omnes, suos in maioribus Episcopatibus sortiti sunt, vel ante sortientur, qui nobis longè ingenio præstant laudatores. Et ut à Ioanne Choienscio, ex eorum genere qui stemma Abdank gerunt, orto, Cricij in Episcopatu successore incipiam; qualis quantusque is vir fuerit, & gesti per eum Magistratus, & Cracouiensis Episcopatus summa dignitas satis ostendunt. Hic cum Cricio in Episcopatu Plocensi successisset, anno millesimo quingentesimo trigesimo quinto, non integro biennio exacto, anno millesimo quingentesimo trigesimo septimo Episcopus Cracouiensis renunciatus, eo quoque beneficio Sigismundi primi, Pauli Tertij Summi Pontificis accedente consensu, potitus est.

Petrus Gamratus Episcopus Plocensis XLVIII.

113 Quà gente quæve stirpe natus fuerit Gamratus, apud neminem legisse me hætenus memini, neque vlla vestigia eo vitâ functo familiæ illius extitisse crediderim; Suliueum eum fuisse scribunt auctores, sed in quo Palatinatu, quove loco natus fuerit, haud satis constat: multis certè referentibus iuuenis admodum audiui, hæreticorum principem & antesignanum Nicolaum Reium, qui Catholicam Ecclesiam venenosis scriptis prosciderat, modumque ex formulâ Lutheri verbi Dei deprauandi, edito impiarum concionum volumine primus præscripserat, Gamrati ex sorore fuisse nepotem. Ad hunc fortasse hæreditas illius transmissa fuit, quæ tamen grandis esse non potuit. Gamratum enim prodigalitate magis quàm auaritiâ laborasse certum est. Bonæ Reginæ potissimum is gratiâ floruit & creuit. id satis declaratur Epitaphio illius tumulo Cracouiæ insculpto:

*Gamratum Regina potens Bona Sfortia Petrum
Cracouiæ & Gnesnæ Pontificem statuit.*

Cuius ope etiam Vice-cancellariatum Regni, cum esset Episcopus Præmysliensis sperauerat, paratusque in Senatum ita venerat, ut eo nomine Regi gratias ageret; sed à Marschalco Regio, qui more & instituto Regni, præmissâ solenni oratione Cancellarios renunciare solet, egregiè elusus fuerat; nam is prolixiori usus oratione, facie ad Gamratum versâ, cum multa præclare de eius Magistratus dignitate dixisset, & postremò veluti Gamratum renunciaturus verba illa: Tibi Domine Episcope, sine tamen nomine illius proprio protulisset, & aliquantum hæsisset, Gamratus, quasi id sibi dictum esset, surrexit; sed cum Rex huius ironiæ fortè

fortè non ignarus manu extensâ; Sedete, inquit, Domine Episcopo, non vos estis, innuisset: tum demum Marschalcus eluso & in ruborem Gerato dato, Ioannem Choinium Vice-cancellarium Regni renunciatum. Caterum is lusus lucro deinceps Gamrato fuit. nam Choinius non Episcopatu Plocensi & Cancellariatu Regni functus, cessit Episcopatu Cracouiensi Gamrato, ad quem hic ex Plocensi anno millesimo quingentesimo trigesimo octauo translatus est. Fuisse illum cum priuatus esset, Archidiaconum Pultouiensem, Decanum Varsauensem, Parochum Viscouiensem comperio, nulli autem Ecclesiæ Cathedrali adscribi illum potuisse, quòd in nobilitate probandâ aliquis næuus & defectus intercesserit, grandis est suspicio. Creditur certè cum supremis fatis admoueretur, longè diuersum genus vitæ quàm quod iuuentute vixerat suscepisse, & ob præclaram liberalitatem quâ erga egenos ferebatur, alijs quoque virtutibus cum eximiâ detestatione vitiorum, quorum sibi conscius erat cumulasse, mortemque ipsam satis piè & feliciter obiisse. Vidimus nos literas manu ipsius scriptas, ad internuncium Martinum Cromerum, quem ad Urbem curatum vt simul cum Archiepiscopatu Gnesnensi Episcopatum quoque Cracouiensem teneret, miserat datas, satis elegantes illas quidem, sed cum antiquitas ipsa testetur, illum omni caruisse eruditione, crediderim alterius cuiuspiam ingenij illum partum fuisse, & à Gamrato caractere proprio transcriptum, vt Pontifici fidem faceret, se etiam eruditionis laude non carere.

Iacobus Buczacki Episcopus Plocensis XLIX.

QUæ causâ fuerit, quòd Iacobus Buczacki Ruthenus ad Episcopatum Plocensem promotus sit, certò asserere non possumus: suspicari tamen licet, ob præclara bellica domus vetustæ Buczaciorum merita, cum is vnus è tantâ familiâ ad statum Ecclesiasticum transisset, honore Episcopali insignitum fuisse, Zlotoriensem quoque arcem in Terrâ Dobrineni beneficio Regio tenuisse reperitur. Ex quâ dum Plociam versus proficisceretur, Brodniciæ quod Oppidum Regiæ est in Palatinatu Culmensi ditionis, morbo grauatus vitam finiuit, anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, cum quadriennio Ecclesiæ Plocensi præfuisset. Extat sepulchrum eius in Ecclesiâ Cathedrali Plocensi hoc signatum Epitaphio:

Reuerendissimo Patri, Domino Iacobo Buczacki Dei gratiâ Episcopo Plocensi, vltimo hæredi nobilissimæ & vetustissimæ illius familiæ in Terris Podoliæ, & Russiæ positum. Mortuus anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, die Veneris sextâ Maij.

Colligere hinc licet, Buczacios qui nostrâ ætate vixerunt alterius stemmatis, alterius stirpis fuisse, etiamsi idem nomen gentilitium vsurpauerint.

Samuel Macieioŭski Episcopus Plocensis L.

Similia ingenij vis, rara eloquentia, mores elegantiores, summum in Regno Poloniæ decus Macieioŭio pepererunt, ob quos gratus Principibus, gratus & populo, magnâ auctoritate Episcopus adhuc Chelmensis, & Regni Cancellarius, post Episcopus Plocensis, ad extremum Cracouiensis, Senatorium munus sustinuit, non sine tamen inuidiâ. Sigillum quod uni vnâ cum Episcopatu Cracouiensi retinuit, quâ grauatus in Comitibus Petricouiensibus, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, urgente & cogente Nobilitate illud deposuit, & Magistratu se abdicauit. Arcanorum hunc fuisse tenacissimum ferunt, vnde illud dictum Regij Morionis, quem dicere solitum fuisse tradunt, duos esse in Poloniâ qui semper mentirentur, Petrum Gamratum & Samuelem Macieioŭium; illum quod cum nihil sciret, omnia se scire, & omnium consiliorum participem esse affirmaret; hunc quod si quis ab eo de negotijs Reipublicæ sciscitari vellet, se omnium ignarum esse præferret. Præfuit Plocensi Ecclesiæ Macieioŭius ferè triennio, Cracouiam translatus, anno millesimo quingentesimo quadregesimo quinto diebus Nouembris.

Ioannes Bilinski de Ciexino, Episcopus Plocensis LI.

Multos annos in aulâ Regiâ exegerat Ioannes Bilinski, dignus qui anteâ etiam ad altiores honorum gradus promoueretur, sed ea erant illa tempora Sigismundo primo adhuc regnante, vt magis eruditi omnem excluderent ambitionem: postremis demum Sigismundi primi temporibus, tota honorum & dignitatum distributio, Rege ipso senectute laborante, in Regina potestatem concessit, quæ Italico orta sanguine, ingentes animo conceperat opes, quas deinde in Italiam, vti fecit, transferret; maritumque ætate fessum sui quodammodo iuris fecerat. Igitur vacante Episcopatu Plocensi, translato in Cracouiensem Samuele Macieioŭio, multis impensis laborandum erat Bilinio, vt eo honore exornaretur; habebat fratrem germanum Iacobum Bilinium, Suffraganeum Plocensem, Archidiaconum Pultouiensem satis nummatum, & Andream Noscouium Plocensem & Pultouiensem Canonicum cōsanguineum suum: his adiutoribus vsus, qui partim præsentī pecuniâ, partim interpositâ sponſione, ab amicis quæsitâ grandem summam pro illo in aulâ dependent. Sed Bilinium vetusta familia ea quæ lunossam, seu Agnum pro stemmate habet, Episcopum Plocensem renunciatum tantum audiuit & non vidit Plocia; eodem enim anno quo Episcopatum accepit, nempe millesimo quingentesimo quadregesimo sexto, cum die ultimâ Martij possessionem Episcopatus per Procuratorem adiisset, die decimâ octauâ Maij Cracouiæ vitam cum morte commutauit, atque ibidem honorem sepulchri consecutus est.

Andreas Noskovski Episcopus Plocensis LII.

NON ab aulâ, etsi non sine aulæ & Regina Bonæ fauore, sed nonicis qui tum præsentibus ad Ecclesiam Plocensem manebant, lectum & datum accepit Ecclesia Plocensis Episcopum Andream Noskovski. Is non alia nisi Plocensem & Pultouensem Canonicatum, cum priuatus esset Sacerdotia habuit; interim tamen cum bona Ecclesiastica administraret, ut erat industrius, rem auxerat, & grandem pecuniæ summam coaceruauerat. Cuius expendendæ, ut illa tempora ferebant, non inhonestam occasionem fata illi dedisse videbantur, cum ut paulò antea diximus, Bilinius consanguineus eius iuuadus esset, sed Bilinio intra paucos menses vitæ functo, & res & fides Noscouij in extremum discrimen adducta videbatur: non tamen ille despondit animum, sed assumpto secum Iacobo Bilinio in aulam pergit, impensam in promotione Bilinij repetiturus pecuniam, quæ in quo sinu lateret, optimè nouerat. Fauit fortuna votis illius, nam Regina Bona, promouente facilè Regiâ nominatione Episcopatum Plocensem consecutus est. Genus illi nobile & vetustum in Territorio Zacrocyensi, Pater Florianus Noskowski de stirpe quod Lada appellatur, Mater Anna Lescinia: conditio paternarum fortunarum satis tenuis, ita ut puero cum paupertate satis luctandū fuerit; sed adolescens præclarâ ingenij indole ad maiora sibi aditū præstruxit, ac mox in aulâ quoque Stanislai & Ianussij Ducum Masouiae, Paulo Trabio eorum Procancellario, eum ad se vocante, locum habuit. Breue & fatale fuit horum Ducum imperium, uterque fraude meretriciâ extinctus est, ita ut Noscouio breuis admodum aulæ usus fuerit, & alium fortunæ cursum querere coactus sit, ac tandem beneficio Andreae Cricij Episcopi Plocensis Canonicatum Pultouensem adeptus, priuatam vitam per multos annos egit, rei familiari augendæ potissimum intentus. Vitam illius & res in Episcopatu gestas descripsit Andreas Swiæcicius Notarius Terræ Nurensis, Noscouij è sorore nepos, ad quem Lectorem remittimus: illud prius præfati, videri nobis Swiæcicium affectu sanguinis ductum, magis encomiastem quàm historicum egisse; nos pauca ex eo libabimus. Constat sanè omnium testimonio, Noscouium & Pontificiam & Senatoriam dignitatem cum laude sustinuisse. Altero postquam ille Episcopus renunciatus est anno millesimo quingentesimo quadagesimo octauo, Sigismundus primus Poloniae Rex cessit è vitâ, cuius supremis officijs non defuit Noscouius, ut & Regina Bonæ lachrymarum confortio dolorem leniret, & Sigismundum Augustum ad capeffendum Regnum cohortatione suâ accingeret; cuius matrimonium cum Barbarâ Radiuillâ clam contractum, cum ab vniuersis Regni ordinibus vehementer improbaretur, Noscouius in fauorem Regis & minùs gratæ Reginae sententiam suam flexit: eâ verò vitâ functâ, Sigismundo Augusto,

Catharinam Ferdinandi Imperatoris filiam, infaustis auspicijs desponsa-
 tam deduxit, Olomucium vsque eius rei causâ cum splendido comitatu
 profectus. Cum in Senatu vehementer disceptaretur, vtrum Regina Bo-
 ha quæ non satis honesto prætextu filio & filiabus relictis, ac toto secum
 thesauro sublato in Italiam profectionem adornabat, retinenda esset?
 Noscouius etiam per vim retinendam esse censuit, Reginaque ob id fe-
 rocius illi improperanti, facetè respondisse fertur. Regem Sigismundum
 Augustum grandi iuuit pecuniâ, nonnullis præfecturis hypothecæ nomi-
 ne ab eo acceptis, quam pecuniam in ijs Comitibus, quæ executionis ap-
 pellata sunt, Rege ipso Sigismundo Augusto auctore, magno Noscouij
 dolore perperam collocatam fuisse iudicatum fuit, Noscouiusque eâ pri-
 uatus cum acceptum damnum sarcire vellet, ingentem sylvarum Episco-
 palium stragem fecit, Dantiscumque venum misit, adeò vt fremente
 Capitulo Plocensi, & hanc iniuriam Ecclesiæ factam ad Regem defe-
 rente, moneri eum oportuerit, vt ab hoc quærendæ pecuniæ modo su-
 persederet. Ecclesiam Plocensem collatâ Cleri Diocesis pecuniâ & sum-
 ptu, ac magnâ ex parte deiectis veteribus muris, eleganti opere struxit &
 exornauit. Brocouiæ, quod est Oppidum Episcopi Plocensis, templum
 Parochiale ædificauit, Pultouiensi Ecclesiæ Collegiatæ fornicem adiecit;
 suasu & hortatu Stanislai Hosij Cardinalis & Episcopi Varmienfis, Re-
 giosos Societatis IESV Pultouiam induxit, nullo quidem suo sumptu, sed
 prædijs Episcopalibus aliquot in eum vsum à mensâ Episcopali auulsis,
 fundauit, extinctâ veteri Pultouiensi Scholâ, quæ certis quibusdam deci-
 mis dotata fuit, & ad quam Magistri ex Academiâ Cracouiensi euocari
 solebant. Iuuentuti quæ è Diocesi Plocensi Cracouiam ad Academiam
 studiorum causâ se conferre vellet, domum, Bursam Philosophorum
 postea appellatam, cocto latere struxit, ac datis decem millibus floren-
 rum, censum annuum ex quo aliqua pars victus studiosis illis confici pos-
 sit, iure perpetuo emit. Dum Episcopatum Plocensem gereret, omni-
 bus modis cauit, ne hæreticâ lue sua Diocesis inficeretur; cumque qui-
 dam non in Masouiâ natus, isque à religione Catholicâ alienus, vxore
 ductâ grandem hæreditatem hîc adiisset, omnibus modis studuit No-
 scouius, vt eum ab errore abduceret; sed cum nec doctrina, nec cohorta-
 tiones hominem mouerent, Noscouius bona vxoris illius maiori etiam
 pretio quàm par erat licitatus, datâ pecuniâ hominem pestiferum ex
 Diocesi abegit. Idem cum Sigismundus Augustus præter ius & consue-
 tudinem, Religiosis Abbatie Ceruinenfis Abbatem obtrudere vellet, ce-
 leritate studia ambitionis præuenit; nam cum Rex vellet, vt ad certam
 diem electio Abbatis indiceretur, Noscouius electionis tempus anteuer-
 tit, & cum ij quos Rex promouebat nouam flagitarent electionem, Sta-
 nislao Falacio nobili viro, & religionem professio illis Abbate iam electo
 monstrato, Regis offensam non veritus, egregiè ambientium desideria
 elusit. Exitum ipsius ex hac vitâ Swiæcicij verbis exequar: Cum duos &
 viginti

viginti annos in Pontificatu egisset, effecissetque eos quibus praeiit re-
 piosos, honestos moribus, vitâ integros, ipse autem non minùs
 creuisset quàm gratiâ, incidit in morbum initio non periculoso
 progressu, vt apparuit, lethalem; nam cùm Branscij Templum dedi-
 casset, siue ex vehementiore nisu, (quem inter dedicandum tinger-
 moris est, sacro oleo parietibus adhibuit) siue quapiam aliâ ex causa
 ris dolorem contraxit, & vt quiete & medicinâ se reficeret, Pultoni
 ire perrexit; vbi cùm missa sibi ab amico Damascena pruna inspexisset,
 sumpsissetque aliquot ex ijs auidius, leui primùm horrore tentatus, mox
 in febrim incidit. Discesserat ab illo iam antè Venceslaus Medicus sanè
 perincommodè, cuius per duos de viginti propè annos operam in me-
 dendo feliciter est expertus & in amicitia fidem. Itaque remedia Christi-
 nus Drozdouius apta adhibebat, sed postquàm æger inualescere mor-
 bum indies sensit, aduocatis fidelissimis: Sacrum tempus, inquit, amici
 est, vt cùm nihil eorum quæ ad sanandum corpus pertinent omiserim,
 animæ etiam, dum licet, consulam. Sacerdotem ergo quo cum secretiùs
 quædam communicem accersiri ad me iubetote; cui cùm se totum ape-
 ruiisset, commissorum criminum labe expiatus, etiam sacrosanctis reli-
 gionis nostræ mysterijs ritè procuratus est. Auerterat iam animum à cu-
 ra rerum inanium, ad contemplationem cœlestium, cùm subitò alleuari
 morbo sibi visus est, ita vt etiam volucrum recenti aucupio ceptam præ-
 parari in cibum, eamque mensæ inferri iuberet; sed re compertum, vana
 hæc sanitatis indicia fuisse. Itaque cùm iam sensim viribus collabi, & spi-
 ritu deficere videretur, Sacerdos qui aderat ex Societate IESV, nullâ cir-
 cuitione vsus, spem vitæ abijcere illum iussit. Et cùm diceret, æquum es-
 se vt repetenti benignissimo Creditori Deo debitum dissolueret, non mo-
 dò libenter, sed etiam cum gratiâ, ille se satis vixisse respondit, gratiasque
 quas posset Deo immortalis agere se dixit, quòd plurimis & maximis be-
 neficijs hanc quoque diuturnioris vitæ vsuram sibi adiecisset, vitam se
 quam ab eo acceperat, libenter reddere, reliquorum gratum se debito-
 rem mori. Hac oratione habitâ, cùm inter suprema suspiria Diuinæ se
 misericordiæ commendaret, extremam luctam tanquam bonus Athleta
 adiit, excessitque è vitâ nono Calendas Nouembris, anno Orbis redem-
 pti millesimo quingentesimo sexagesimo septimo, Pontificatus verò sui
 altero & vigesimo, cùm ipse quintum & septuagesimum exegisset. Vir
 magnus & memorabilis fuit, Sacerdos probus, Pontifex grauis, & ad gu-
 bernandum alios eruditus, & vt semel dicam dignior semper honoribus
 habitus, quàm quos gessisset. Erat staturâ satis procerâ, paululùm in-
 curuus, capite mediocri & caluo, fronte & supercilio graui, sed ore satis
 benigno, naso adunco, toto denique habitu decorus, quem cùm vidis-
 ses, non metueres, coleres libenter; vox clara & virilis, valetudo satis
 prospera etiam senî, nisi quòd herniæ molestijs interdum vexaretur. E-
 latus est magnifico funere, quanquam ipse non iusserat, tumulatusque
 est

Andreas
 Noskovski
 Episc. Plocens.
 in ordine 52.
 obiit Anno
 1567.

est inter lamenta & complorationes populi, non tam vicem illius quàm
 im dolentis, sepulchro quod sibi viuis parauerat Pultouix ad dex-
 am Marianæ Basilicæ.

Petrus Myrzkowski Episcopus Plocensis LIII.

MYszcouiorum familia sub Casimiro Tertio maioribus opibus &
 Senatoriâ quoque dignitate aucta est, deinde Sigismundo primo
 in Poloniâ regnante, cùm Laurentius Myszkowski villæ Spytkowice do-
 minus, Ianussum Ducem Zatoriensem suum dominum; eò quòd vsu
 aquæ ad piscinas illius decurrentis eum priuasset, facto eo nomine iur-
 gio, in ipso loco qui controuersus fuit, occidisset, & ad Sigismundum
 primum, ad quem Ducatus Zatorienfis hæreditas hac cæde deuolveba-
 tur confugisset, & in bello Moschouitico præclaram operam Reipublice
 nauasset, & cædis factę gratiam obtinuit, & ad maiores opes consequen-
 das aditum sibi patefecit. Hac stirpe quæ ex stemmate & insigni Iastrze-
 becia appellatur, Petrus Myszcouius Episcopus Plocensis ortus, Cano-
 nicus Cracouien. factus, Patauij, vbitum studia humaniora vtriusque lin-
 guæ, magnis magni nominis Professoribus eas docentibus vigeabant, ali-
 quot annos literis impendit, tantumque in eis profecit, vt inter elegantio-
 res Scriptores non postremus haberetur. Extant Manutij, & aliorum eius
 temporis Italiæ Scriptorum ad eum epistolæ, ex quibus faciliè quiuus col-
 ligere potest, quanti eruditio Myscouij æstimaretur. Artem quoque me-
 dendi non vt eam exerceret, sed vt sciret, calluisse dicitur. Iam maturiore
 ætate cùm domum rediisset, delectatus otio, & opibus Canonicatus sui
 Cracouienfis contentus, priuatam & nulli obsequio obnoxiam vitam
 duxit: denique quinquagenario maior, ob præclaram eruditionis opinio-
 nem in aulam euocatus, cùm potissimum styli elegantia floreret, à Ioan-
 ne Przerębio Vice-cancellario Regni, Regio nomine literis scribendis ad-
 hibitus est, & tot Beneficijs auctus, vt eum nescio quis per iocum Præ-
 positum per totam Poloniam dixerit, Secretarij Maioris munus per mul-
 tos annos intermissum, vt cum maiori dignitate in aulâ versaretur illi an-
 no millesimo quingentesimo quinquagesimo nono collatum fuit. Deni-
 que Philippo Padnieuio ad Episcopatum Cracouiensem promotò, Sigil-
 lum quoque Regni minus gerendum Regio beneficio obtinuit, ac Vice-
 cancellarius Regni renunciatus est. Felicia erant illa tempora, & Magi-
 stratibus Regijs maximarum opum feracia, quâ occasione Myscouius
 vsus ingentem pecuniæ summam in eo magistratu collegit, adeò vt cùm
 vitâ functo Noscouio, à quo Coadiutor muneris Episcopalis cooptatus
 fuerat, Plociam 15. Martij, anno 1570. ingrederetur, centum millia flo-
 renorum secum attulisse existimatus fuerit: in Plocensi Episcopatu octo
 annis peractis, demum Anno millesimo quingentesimo septuagesimo
 septimo, mortuo Episcopo Cracouienfi Francisco Krasinio, cùm eodem
 anno

anno Stephano Regi, bellum contra Gedanenses gerenti, sexaginta milia florenorum mutuò dedisset, ad Episcopatum Cracouiensem translatus fuit; in quo cum quatuordecim circiter sedisset annis, ita familiam suam coemptis bonis & opibus auxit, ut deinceps illius ex fratre Nepotes, inter Principes Poloniae emerent; qui tamen mox totum patrimonium ingenti Patruī sollicitudine collectum prodegerunt, ita ut hereditas ex bonis Ecclesiae parta, mox ad manus alienorum transierit. In Cracoviensi Episcopatu nulla eius extat memoria, nisi quod partem muri arcis Pultouiensis restaurauerit.

Petrus Dunin Wolski Episcopus Plocensis LIV.

Vetusta est in Polonia, & magnae nobilitatis domus Duninorum, virtutis cultrix, & magnorum virorum ferax; eius auctor fertur fuisse Petrus Danus, quem Vladislaus Criuoustius, omnium hostium qui ad fines Regni Poloniae sunt victor, Daniā quoque in potestatem redactā, opibus tunc in illo Regno praecipuum, & ob metum tyranni solum vertere coactum, ita in Poloniam traduxit, ut is amplissimas quas habebat opes secum transtulerit, iisque auctus luculentas in Polonia possessiones, & praedia nobilissima coemerit, familiamque felici successu propagauerit. Duninus autem appellatus est, quod veteres nostri Vandali Danos Duninos quasi robustos dixerint: habet haec familia pro stemmate Cygnum, cuius surculi in multis Palatinatibus Regni sparsi haecenus conspiciuntur, sed potissima eorum in Palatinatu Siradiensi sedes, & aliquot extant oppida, quae olim in ditione eorum fuerunt. Inde ortus Paulus Dunin Wolski, sub Sigismundo Augusto supremus Regni Cancellarius fuit, susceptisque ex legitimo matrimonio aliquot utriusque sexus liberis, postremo iam praegravante aetate & vxore mortuā, quietioris vitae causa Episcopatum Posnaniensem suscepit, Cancellariique munus deposuit, nec multo tempore gesto Episcopatu cessit à vitā. Hoc patre natus est Petrus Dunin Wolski, qui ut erat magni Senatoris filius, in tenera aetate accuratori studio primis literarum rudimentis imbutus, Patauium deinceps se contulit, ubi doctissimorum virorum contubernio usus, ita in humanioribus literis profecit, ut & literatus, & ad eloquendum promptus inde redierit. Nec diu illi bene de Rege & Republica merendi in Aula Sigismundi Augusti occasio expectanda fuit; nam cum & eruditus esset & prudens, ac res Regiae poscerent, ut tali indole praeditus, ad Philippum Hispaniarum Regem mitteretur, qui negotium successionis in Regno Neapolitano, secundum mortem Reginae Bonae, quae Regi uti filio eius debebatur, vrgeret & tractaret, illi hoc munus demandatum fuit, cuius rei gratia cum in aula Hispanica per decem circiter annos mansisset, magnamque industriae laudem tulisset, sub exitum Sigismundi Augusti inde euocatus in Patriam redijt; Regeque mortuo, ac Henrico Valesio

lesio illi subrogato, tantum vel patris ipsius memoria, vel ipsiusmet etiam
 in modestia doctrinæ & pietati coniuncta potuit, vt in Comitijs
 quæ Regi coronando indicta fuerunt, omnibus fauentibus Sigillum
 Regni minus illi collatum, ac Vice-cancellarius Regni renunciatus fue-
 rit. Cumque opes paternæ fratribus cæteris cessissent, neque ille aliud fa-
 cultatum præter Canonicatum Gnesnensem haberet, publico decreto
 inopia subuentum est, vt ex salinis Vieliciensibus duodecim millia
 florenorum annuatim illi darentur, donec per aliam occasionem aliter
 illi prouisum fuisset. In omnibus actionibus suis nihil nisi ordinatè gere-
 re, & talis conspici voluit, vt ad numerum omnia fierent, certis horis,
 certisque spatijs ita omnia metiens, vt in exercendo etiam corpore quo-
 tidie certos passus conficeret; cibi quoque & potus ea moderatio adhibi-
 ta, vt nihil nimium vnquam in eo apparuerit, ita à naturâ cõparatus, ita
 aulæ Hispanicæ moribus imbutus, vt hoc nonnunquam nomine cæteris
 fastidium pareret. Regem Stephanum Cracouiam primùm venientem
 Mogilam illi obuiam progressus, eleganti excepit oratione, atque in Co-
 mitijs coronationis Regis, cum Valentinus Dæbinski Cancellarius mu-
 nere se abdicasset, Volscius illi successor datus est, in eius locum Ioanne
 Zamoscio subrogato, ita vt cum Cancellario Regni natus esset, Cancel-
 larii munus etiam gereret. Non diu tamen hunc quoque gessit Magistrat-
 um, nam Petro Myscouio Plociâ Cracouiam translato, libentissimè hanc
 occasionem ab aulicis occupationibus se subtrahendi amplexus est, &
 Rege volente Episcopus Plocensis renunciatus. Episcopatu Plocensi ad-
 epto diu quiescere illi non licuit; breui enim fuit à Rege missus Legatus
 ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum in negotio Moschouitico;
 namque Moschouiæ Dux cum videret se armis à Stephano Rege premi,
 neque tantum animi haberet, vt in campum prodire, & aperto Marte illi
 resistere posset, ad summum Pontificem Gregorium XIII. confugit, fi-
 ctâ religionis pietate pollicitus, si eo auctore pax cum Stephano Rege
 conficeretur, se imperiaque sua ad obsequium summi Pontificis tradu-
 cturum. Cuius rei causâ, miserat summus Pontifex in Poloniam Anto-
 nium Posseuinum è Societate IESV, virum eruditum, & iam antea in
 Septentrionalibus oris versatum, Rege Stephano non inuito hanc lega-
 tionem acceptante, quod nondum ad bellum Moschouiticum ita para-
 tus erat, vt expensis hostium viribus certam sibi victoriam polliceri pos-
 set. Ne tamen Pontifex tales concordiaë condiciones ferret, quæ Regni
 & Regis rationibus consentaneæ non essent, legatione hac per Volscium
 institutâ cauere voluit. Rebus in Vrbe ex sententiâ Regis confectis, do-
 mum rediens Episcopus, reduxit secum ex Italiâ Matthiam Pstroco-
 nium, iam eo tempore qualis vir, quantusque futurus esset, eximijs virtu-
 tibus & eruditione pollicentem. Eo interregno, quod à morte Stephani
 Regis subsecutum est, cum in varias factiones scissa esset Respublica, ille
 nulli addictus parti, eum in omnibus consilijs tenuit modum, vt solius
 patriæ

patriæ amore, & conseruandæ Catholicæ religionis in Diœcesi suâ, quæ ab hæreticâ labe semper immunis fuit, studio duci videretur: Comitijs tamen tam Electionis, quàm Coronationis ægram causatus valere non interfuit. Ad initium anni millesimi quingentesimi nonagesimi monitus, vt ipse scribit æ tatis suæ iam decursæ sexaginta annis, ipse lendis Ianuarij manu suâ Testamentum condidit, quo quâ pietate & quomodo vitæ suæ rationes expenderit, quantum Ecclesiæ Sponsam amauerit, luculenter testatus est: supellectilem certè omnem Ecclesiasticam, tam in auro & argento, quàm etiam in vestibus sacris quæ satis magna & elegans fuit, cum in legatione Romanâ versaretur egregio opere & magno sumptu comparata, vnâ cum peristromatibus, ac nobilissimâ Bibliothecâ Ecclesiæ Plocensi Sponsæ suæ donauit. Id quidem fecit cum nullâ aduersâ valetudine magnoperè laboraret, sed quasi præsciens se breui fatis concessurum: id quod accidit; nam eodem anno, die vigesimâ mensis Augusti, cum sine vllâ morbi suspitione prandium absoluisset, & à mensâ solus in cubiculum, in quo dormire solebat, se reduxisset, ibi (ignoratur quo casu) dum fenestram aperit, Pultouiæ mortuus repertus, & in Ecclesiâ Plocensi sepultus est. Creditum fuit, postea quàm aliquantulum somno indulsisset, calescente corpore apertâ fenestrâ refrigerari voluisse, & aëre recenti perfusum in apoplexiam incidisse. Vir erat naturâ benignus, pietatis amans, in conuersatione iucundus & cunctis affabilis, eruditione præstans, & qui sermones ac colloquia grauissimis sententijs condire probè nosset. Viscouiæ in oppido Episcopali, ligneâ quidem materiâ, sed commodâ satis formâ palatium condidit. Supremæ voluntatis eius executores, quorum alter fuit Decanus Plocensis ex fratre, alter Paulus Czerniewski Vexillifer Gostinensis ex sorore nepos, interuertisse existimabantur testamentum defuncti, quo nomine Decanus cum Alberto Baranouio Episcopo Plocensi, qui Volscio successerat diuturnam habuit litem.

Albertus Baranovvski Episcopus Plocensis LV.

SCribentibus historiam, nulla maior difficultas obijci solet, quàm cum recentem nuper vitâ functorum memoriam scriptis inferere volunt; nam nisi eos laudibus cumulaueris, non desunt qui minimam eorum reprehensionem, sine quâ veritas ipsa sibi non constat, tanquam id à maleuolentiâ aliquâ proficiscatur, in sinistram partem interpretentur. Multos quidem liberalitatis suæ alumnos reliquit Baranouius, qui etiam nunc in viuis supersunt, ex quibus aliquem vel scripsisse, vel scripturum eius vitam non dubito. Nos ea tantum attingemus, quæ ad Episcopatum Plocensem pertinent, ad quem ille nominatione Sigismundi Tertij Poloniae Regis, cum Anno millesimo quingentesimo nonagesimo, designatus, & successor Volscio datus esset, & Vice-cancellariatum ad voluntatem

28
 Ioannis Zamoscij Regni supremi Cancellarij, cuius favore creuerat
 accommodans, præter leges Regni diutiùs tenere vellet in Comitij
 Varsoviensibus, sub initium anni proximi celebratis, in quibus de Magi-
 stratu deponendo agebatur, graui Stanislai Karnkouij Archiepiscopi
 Gnesnensis, & aliorum Episcoporum obiurgatione perstrictus, in-
 etiam Cancellario eo se abdicauit. Omnes quidem Magistratus
 adhuc immaturâ ætate consecutus est, felicitate quadam, & quòd
 annis Zamoscij, qui apud Stephanum Regem plurimùm auctoritate
 potuit, gratiam demereri ceteris meliùs nosset. Pari cursu in quouis ho-
 noris gradu assequendo cum Petro Tylicio contendisse videbatur: vtrius-
 que non alia doctrina vel eruditio fuit, nisi quam in Cancellariæ negotijs
 tractandis vsu & consuetudine sibi parauerant; neuter illorum vel Philo-
 sophiæ, vel Theologiæ, aut etiam Iurisprudentiæ initia in scholis haufe-
 rat, sed Tylicius longè ingenio Baranouio præstabat, idque priuato stu-
 dio fuerat consecutus, vt elegantiam tam Polonici quàm Latini styli polle-
 ret, ac in Senatu molli quodam & temperato sermone citra cuiusquam
 offensam sensum animi sui explicare sciret, cum è cõtra Baranouius, etiã si
 vel ioco ludere vellet, non nisi acriùs verbis pungere videretur, & in Se-
 natu non omnibus eius grata esset oratio. Is tamen à Rege Stephano
 Tylicio prælatus, adhuc anno millesimo quingentesimo octuagesimo
 primo, Regni maior Secretarius renunciatus est, ac postmodum mortuo
 Ioanne Borukouio Episcopo Præmysliensi, Præposito Plocensi, ac Vice-
 cancellario Regni Poloniæ, quasi ex asse illius hæres esset, & sacerdotia
 & magistratum defuncti obtinuit. Sub interregno in magnâ apud eos
 qui acta Regis Stephani seditiosâ factione minùs probabant, inuidiâ fuit,
 adeò vt in Conuocatione Varsoviensi Ordinum Regni, grande pericu-
 lum adierit, ne iniuriam aliquam insignem acciperet. Venientem ad ca-
 pessendum Regnum Sigismundum Regem in portu Dantiscano excepit,
 ei que diplomata electionis nomine Procerum Regni detulit, atque de-
 incepto toto eo tempore quo Vice-cancellariatum gessit, ambiguo illius fa-
 uore vsus est, adeò vt Rex libenter videret eum deposito magistratu ab
 aula secedere. Episcopatum Plocensem adeptus, priscâ quadam seueri-
 tate eum gerere instituit, infensus ijs, qui officij & status sui immemores,
 vel turpitudine aliquâ fæterent, vel munus sacerdotale non ritè exequere-
 rentur, acrior multis visus quàm grator, & qui timeri mallet, quàm a-
 mari. Ipse in omni vitæ genere constans, grauis, & vbi res poscebat, libe-
 ralis, pius etiam & pietatis studiosus apparere contendit. In tuendis iuri-
 bus Ecclesiæ non valdè felicem eum fuisse, vel Gorznensis causa argu-
 mento esse potest. Crisciorum in Territorio Plocensi familia nobilis &
 satis potens, Zielunensium bonorum hæres, iam olim interuersis limiti-
 bus, ingentem fundi oppidi Gorznensis partem vi abstraxerat: lis eo no-
 mine illis mota, iam olim ab ijs qui Episcopi Plocenses erant continuata,
 vsque ad Baranouij tempora perdurarat; hanc ille dum iure prosequitur,

ita Stanislai Crisicii Palatini Masouiae, & Capitanei Plocensis, functionibus Gorznenfis vsurpatoris iram in se accendit, vt planè hostilem animam etiam in publicis confessionibus & sermonibus contra illum exerceret. Conuentu Raciazinensi, anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, factione Nobilitatis ita Episcopum oppresserat, vt ille loco sessus cedere, & alio quàm quo venerat itinere domum redire cogeretur. Denique tantà inimici potentiâ fractus, interuentu magnorum virorum in Comitijs Varsouiensibus eò se adduci passus est, vt omni iure fundi, de quo lis erat, cederet eidem iniquissimo iurium Ecclesiarum occupatori. Quæ res cùm magno Ecclesiæ detrimento esse videretur, & ab alijs Baranouij successoribus neglecta esset, quartus ab eo in Episcopatu Plocensi successor, totam eam rem in integrum restituit, decreto Tribunalitio rescissis iniquissimæ transactionis & alienationis tabulis. Toto Episcopatus sui tempore, tam Senatorij muneris, quàm etiam Spiritualis partes implere semper contendit, multumque vt Cleri mores ad præscriptum sacrorum Canonum formaret, laborauit. Præscriptasque eo nomine formas, tam in Cathedrali quàm in Collegiatis Ecclesijs reliquit, quasi eius successores secuti fuissent, rectum Ecclesiarum regimen ad nostra vsque tempora perdurasset: cuius autem deinceps fraude eæ perierint, nobis non satis constat. Seminarium in quo Clerici sacris initiandi alerentur, & literis imbuerentur, Pultouiae sub curâ Patrum Societatis IESU instituit, eidemque Parochiam Croleuiensem, nobile olim beneficium, tum & prædium Pakowo attribuit, domum denique in eum vsum latere cocto satis magnificam, & multorum Clericorum capacem, suo sumptu extruxit, palatium item Episcopi Plociae muro inchoatum, sed non perfectum reliquit, & in Bartodzieiouiensi prædio, eius quoque operâ domus lateritia stetit; in re familiari augendâ accuratus videri voluit, sed dum bonorum administrationem locatoribus committit, inter alia Brocouiensem clauem, iam antea per nepotem Volscij Paulum Czernieuium ad vastitatem redactum, eodem, quamuis id inuitus faceret, in administratione eorundem bonorum retento, penè ad extremum exitium redegit. Susceperat quoque Romanam peregrinationem, cùm religionis causâ, tum vt Clementem Octauum cum quo illi familiaritas, dum sub nomine Hyppoliti Aldobrandini, Sacrae Romanae Ecclesiæ Cardinalis legatione in Poloniâ fungeretur, intercesserat, in sede Petri veneraretur: à quo benignè acceptus ac honorificè tractatus fuit. Habuerat in animo, simul atque Episcopus Plocensis renunciatus fuit, vt prædijs nonnullis ab alijs bonis remotioribus diuenditis, ac coaceruatâ pecuniâ, ampliorem aliquam hæreditatem, in quâ Episcopus commodiùs morari posset, coëmeret, & palatium insigne Varsoviae, vbi publica Regni Comitia haberi solent, Episcopis Plocensibus constitueret: præstitit deinceps vtrumque. nã & distractis cōpluribus prædijs, bona Grodecensia in Palatinatu Podlachie, magnâ Episcoporum Plocensium cōmoditate emit, & palatiū gran-

de ac nobis amplis coëmptis fundis, multisque auctum ædificijs, sylvis
 Iſtlenſibus, in excoquendo latere magnâ ex parte conſumptis & ex-
 caſſis Varſaviæ extruxit. Sed cùm Episcopatu Plocenſi ceſſiſſet, ac neſcio
 quâ controuerſiâ illi cum Martino Szyscouio ſucceſſore interceſſiſſet,
 in ratâ voluntate, cùm iam Archiepiſcopus Gneſnenſis factus eſſet, hoc
 idem palatium Varſavienſe olim publicâ voluntate Eccleſiæ Plocenſi ad-
 ſignatum, Gneſnenſi Eccleſiæ addixit. Præfuit Eccleſiæ Plocenſi annis
 circiter decem, Vladiflauiam tranſlatus anno 1606. cuius reliquas res geſtas
 alijs ſcribendas relinquimus.

Martinus Szyszkowski Episcopus Plocensis LVI.

Vixit adhuc, etiamſi vitâ functus ſit Martinus Szyscouius, viuunt ij
 qui ex eo & per eum orti, & magnis dignitatibus inſigniti, non po-
 ſtremum in Republicâ Polonâ locum tenent: ab his Eccleſia Plocenſis
 expectat claram & illuſtrem vitæ ipſius deſcriptionem, illis maximè no-
 tam qui cum illo vixerunt, qui ex illo creuerunt. Nobis adnotaſſe ſuffece-
 rit illum ex Canonico Cracouienſi, beneficio Sigifmundi Tertij Regis,
 primò Coadiutorem Staniflao Gomolinſcio Epifcopo Luceorienſi, mox
 ſucceſſorem datum, eaque omnia potiffimùm promotione Sigifmundi
 Myſzkouij ſupremi Regni Marſchalci, (cuius patruus vir magni nominis
 Petrus Myſzkowski Epifcopus Crac. à teneris annis eum in tutelam ac-
 ceptum ingenio illius delectatus fouit & promouit, ac ſacerdotijs exor-
 nauit; denique iuuenem ſatis, vnum potiffimum è multis, qui Cancellarij
 munere apud eum fungeretur, delegit) conſecutum; & cùm Rex priore
 vxore deſunctâ viduus, alteram ex familiâ Auſtriacâ prioris ſororem ger-
 manam ſibi deſpondiſſet, ad eam deducendam vnâ cum eodem Regni
 Marſchalco miſſum fuiſſe, illâ adductâ gratiam Regiam meruiſſe, ea-
 demque promouente, cùm Albertus Baranouiſ Vladiflauiam tranſlatus
 eſſet, Epifcopum Plocenſem renunciatum fuiſſe. In quo cùm tredecim
 circiter annos Regi Sigifmundo Tertio gratus ſediſſet, Collegium Pa-
 trum Societatis Ieſu Plociæ, villâ Lutobrok à menſâ Epifcopali auulſâ,
 ac decimis Capitaneatus Lomzenſis attributis fundaeſſet, dotaſſetque; ar-
 cem Pultouiſenſem ruinæ proximam, ſubiectis columnis fulſiſſet, Pala-
 tium Plocenſe à Baranouiſ inchoatum ædificijs promouiſſet, extinctis
 duobus Canonicatibus pinguioris fortunæ, ac nonnullis Epifcopalibus
 prædijs adiectis, menſam Capituli Plocenſis auxiſſet, Petro Tylicio Epi-
 ſcopo Cracouienſi, ex hac vitâ decedente ſubrogatus eſt, anno 1617.

Henricus Firley de Dabrowvicà Episcopis Plocensis LVII.

Patritia Firleiorum familia non anguſtis Sarmatiæ terminis contine-
 tur, ſed quàm latè orbis Chriſtianus extenditur, eò uſque fama illius
 pro-

prouecta est. Hac is Henricus Firley, qui fuit Episcopus Plocensis, patre Palatino Cracouiensi, supremo Regni Marschalco, hæredicorum in Polonia antesignano natus, & ab Henrico Andegauensi tum Poloniae Rege, ex cuius nomine nomen accepit è fonte leuatus, ac statim patre mortuo curâ matris optimæ Catholicè educatus, & literis tam in Polonia quam in Græcenâ Styriacâ Academiâ imbutus, ad summum Pontificem Clementem VIII. se contulit, qui notæ sibi familiæ iuuenem fauore complexus est, vt eum inter Camerae suæ familiares adscribere, & que in obsequijs suis satis cum laude versatum in patriam redeuntem Sigismundo Tertio Poloniae Regi impensè commendauerit, quo factis adhuc immaturâ ætate omnia consecutus est. Referendarius Regis post Vice-cancellarius factus; his gestis Magistratibus, primò Luceoriensis, mox Plocensis Episcopus creatus est: cuius possessionem anno millesimo sexcentesimo, decimo octauo apprehendit, eundemque Episcopatum vsque ad annum millesimum sexcentesium vigesimum quartum, quo possessionem Archiepiscopatus Gnesnensis, ad quem translatus est, adiit, rexit. Illius sumptu & operâ, vt cætera taceam, conspicitur pons ad arcem Pultouiensem fornicato opere magnificè structus, hortus muro circumdatus, & ante omnia, palatium Brocouiense à fundamentis cocto latere excitatum, cui tamen vt successor supremam manum imponeret, illius ad Archiepiscopatum Gnesnensem translatione factum est. Cætera vel præsens ætas laudabit, vel futura liberiùs reprehendet.

Hieronymus Cielecki Episcopus Plocensis LVIII.

SErò admodum Hieronymus Cielecki, & penè exactâ ætate sacris initiari voluit; nam cum satis maturus ad aulam Regiam accessisset, & à Ioanne Tarnouio Regni Vice-cancellario, in numerum Cancellariæ suæ Scribarum receptus esset, in eâ deliberatione utrùm vxor ducenda, an verò caelebs vita agenda esset, hæsisse visus est. Igitur per annos circiter quindecim, ita & in aulâ & Regijs obsequijs non sine laude & probitatis commendatione versatus est, vt quem voto vitæ finem petiturus esset, non satis cuiquam constaret: tandem suadente Petro Tylicio Regni Vice-cancellario, propè quinquagenario proximus, Clericalem habitum induit, maximè cum videret sibi tot annorum decursu occasionem non patuisse alicuius fortunæ incrementi. Meritò sanè queri poterat, aulam & fortunam minùs propitiam se diu expertum fuisse, cum tamen omnium opinione dignus existimaretur, cuius maior haberetur ratio. Presbyter factus eâ pietate enituit, vt cum omnium, tum potissimum Sigismundi Regis oculos in se conuerteret, commendante eum Matthiâ Pstroconio Episcopo Premisliensi, & Regni Vice-cancellario, quo auctore missus fuit ad Principes Italiæ, ad Regias nuptias, quæ tunc cum Constantiâ

Austriaca parabantur, inuitandos, eaque legatione cum laude obitâ, cum toto Pstroconij Magistratu inter Regios Secretarios primus haberetur, eiusque non tam ab eruditione, quam à longo aulæ vfu quæsitâ industria spectaretur, Matthia Pstroconio Magistratu Supremi Cancellariatus ob adeptum Episcopatum Vladislauensem cedente, & eundem Laurentio Gembicio Episcopo Culmensi, cum quo Cielecio vel potius fratribus ipsius, aliquæ sanguinis necessitudines intercesserant, capiente, Regis & Gembicij pronâ voluntate, Cancellariæ Regni maioris Regens renunciatus fuit. In quo munere obeundo non multum negotij, vel curæ habuit, nam & Gembicius vir eruditorum elegantissimus, non multum in scribendis literis alienæ opis indigebat, & cum eo tempore Sigismundus Rex, suscepto contra Moschos bello, biennali obsidione Smolenscensi arce cinctâ extra Regnum esset, ille verò in Polonia mansisset, ac eodem quoque anno, nempe millesimo sexcentesimo nono Pstroconio vitâ cedente Gembicius Episcopus Vladislauensis renunciatus, deinceps quoque non multum in aulâ Regia versaretur, omnis maioris industriæ exercendæ occasio Cielecio interclusa esse videbatur. Regina tamen Constantiæ quæ Vilnæ, Rege in Moschouia bellum gerente, degebat, ita inseruiuit, vt ea eximiâ illius pietate mota, gratum eum habuerit atque suum Cancellarium declarauerit, quem gradum consecutus, & magis intimæ familiaritatis Regiæ vsurpandæ, maiorisque fauoris comparandi facultatem nactus, adeo gratus acceptusque domui Regiæ fuit, vt Henrico Firleio Vice-cancellarium Regni capeffente, munus Referendariatus Regni, quod Firleius gesserat, vnâ cum Præpositurâ Plocensi ad illum delatû fuerit. In quo dignitatis loco collocatus, & fortunis locupletioribus auctus, diu prætulit se omnino Episcopatum vllum non acceptaturum; cum tamen deinceps cerneret, se aliter aulicæ vitæ finem statuere non posse, & iam negotiorum eiusmodi, atque adeo gratiæ & fauoris Regij illum tæderet, vacante, vt dictum est, Episcopatu Plocensi, prioris voti & desiderij sui veluti oblitus, id quod illi ab amicis exprobratum fuit, summâ contentione eum à Rege petijt, & obtinuit. Sexagesimum primum & amplius annum ætatis agebat, cum ad gerendum Episcopatum accessit, maiorem tamen vocationis & status sui, quam senectutis aut valetudinis rationem sibi existimauit, ac totus erat in exercendâ functione Episcopali, etiam si crebrius ad aulam euocatus sæpius à Dioecesi abesse cogeretur, & grassantis eo tempore pestis periculis impediretur. Biennio in Episcopatu exacto, laboribus & rupti peritionæ casu morbum fatalem sibi acciuit, quo iam ictus, ita tamen labori sacro indulgit, vt diebus ijs qui sacrum Pascha antecedunt, omnia Diuina Officia per se exequeretur, ac solenniter etiam Sacrosanctis ad altare Cathedralis Ecclesiæ Plocensis sacrificijs obeundis, neminem alterum vices suas implere sineret; accessit acris & continua febris, quâ tandem die decimâ sextâ Aprilis piè & religiosè admodum, cum ad suscipiendum hunc

extremum agonem, præclare se obfirmasset, vitam cum morte commutauit, millesimo sexcentesimo vigesimo septimo. Vir fuit candidi planè pectoris, & in omni genere vitæ, id præcipuè in votis habuit, ne quenquam læderet, nulli ne molestus esset, nili quod ab aliquibus paulò verbosior haberetur, citra tamen cuiusquam iniuriam. Fuit etiam nos, qui Nominatione Sigismundi Regis, altero à morte Cielecii Episcopatum Plocensem, quod quidem Cielecius dum viueret, gnoperè optasse declarauerat, successuri eramus, curauimus, die de septimâ Maij, multis eius fratribus & consanguineis, vterat ex illa copiosâ cognatione abundante familiâ ortus, hoc idem supremum illi pio cultu exoluentibus.

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis LIX.

Hic ubi Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis scribere ac viuere desijt, ego sumò calamum: vt vitam eius, quam ille (suorum in Episcopali Cathedrâ Prædecessorum ab obliuione vindex) silentio inuoluit, pro eo grati animi nexu, quo ei æternum obstringor, paucis euoluam: Etsi enim quis & quantus vir ille fuerit, præsens ætas non ignoret, tamen operæ pretium erit, notitiæ posteritatis consulere; quam Stanislai Lubienij pietatis in Ecclesiam Plocensem monimenta relegendem, fortè subibit penitiùs illum noscendi cupido. Genus illi vetustum & nobile, bisontis siue bubali caput transuerso gladio transactum insigne gerens, Pomianum vulgò nuncupatum: eò quòd Vieniuius, familiæ huius auëtor, fraternæ cædis Decani Vladislauiensis reus, expiato cum pijs, tum præclaris pro patriâ factis (vt tum belli erant tempora) scelere, villaque illius hæreditariâ Lubanie Ecclesiæ Vladislauensi adjudicatâ, insuper Principis iussu, auitum stemma Wieniawa, bisontis siue bubali capite ense transfixo mutauerit. Sedes familiæ huius fuit in Cuiavia, sed postmodum eâ nati, diuersa cognomina siue ex villarum possessorum nomine, siue aliunde assumpsere: hinc genus suum ducunt Socolouij, Colucij, Grabscij, & in Territorio Siradiensi Iarunti, ijsque orti Niewieszij satis olim clari: qui rursus ad discrimen aliorum Hebдарum nomen sibi nescio vnde petatum, induerunt. Hos & totam Pomianam stirpem decorauit Nicolaus Hebda de Niewiesz, tempore Venceslai Bohemi Regnum Poloniæ vsurpantis, Palatinus & Capitaneus Siradiensis. A quo & eius Nepote Nicolao Hebda de Niewiesz, complures (inter quas vtraque Lubna) coemptæ in Territorio Siradiensi possessiones, illustrem & locupletem in vno ambitu effecerant conditionem: sed postmodum auctâ sobole, atque inter plures hæreditate, paulò ampliùs quàm ante ducentos annos diuisâ, Pomianum genus maius quidem numero, minus opibus, diuersum cognominibus esse cœpit: nam villarum vocabula prout illæ cuique ex posteris Nicolai Hebda de

Niewieśz cefferant, distincta cognomina dominis dedere. Lubienij tulit nomen, qui vtraque Lubnâ prope Siradiam potitus est: quarum ambarum dominus, Stanislai Episcopi proauus, improspéro Casimiri Tertij Poloniae Regis ad Choyniciam prælio, contra Cruciferos depugnans, summum vitæ discrimen adiit: sed voto facto, se quolibet die Sabbathi de illa suppeteret ieiunium seruaturum, illud euasit. Hac vetustâ stirpe, Suentoslaus Lubieniski, duobus Episcopis totidemque Presbyteris filijs felix, Stanislai Episcopi Plocensis Pater fuit: Mater verò Barbara de Zapolice Matthiae de Buzenin Pstrokonski Episcopi Vladislauensis & Pomeraniae, Regni supremi Cancellarij soror consobrina, honesto & amplo, opibus, gloriâ, orta genere. Quod cum altius repetito, inuenio ante trecentos annos Zapolios & Konięcpolios eosdem fuisse; atque Iacobum de Konięcpole Castellatum Rudensem, (sic eo tempore Wielunen. ditio appellabatur) auctorem (vt huius nobilissimae Domus magis vetustas origines taceam) generis & stirpis extitisse; ac deinceps vtrosque cum Przerębscijs, Roxicijs, Gomolinscijs, multos affinitatis nexus contraxisse, vt acta & tabulae tam Terrestria quam Castrensia Territorij Siradiensis vberius testantur. Sub talium parentum domesticâ curâ Stanislaus vsque ad id tempus ætatis, quod literis capessendis idoneum est, habitus, ijsque quâ Siradię, quâ Calissij, loco nobilissimo Clericorum Societatis Iesv Gymnasio illustri, prompto semper & facili ingenio hauitis, atque in Lenciciensis Castri Cancellariâ, iuris patrij (quod non audiendis publicè magistris, sed vsu in ijs locis in quibus Regij Præfecti ius reddunt addiscitur) cõparatâ notitiâ, relictisq; ibi diligentiae monumento manu suâ conscriptis tabulis, toto deinceps tẽpore, quoad Pstroconius Episcopus Vladislauensis & Pomeraniae, Regni supremus Cancellarius vixit, nō alumnus modò eius domesticę disciplinæ, sed adiutor laborũ fuit. Nā in primis cum Ioannis Tarnouij, Regni Procancellarij beneficio, Regiam Cancellariam regeret Pstroconius, in aulâ Regiam euocatũ Lubienium, scribendisq; Regio nomine literis adhibitũ, in Sueciam (Rege capeflendi Regni paterni causâ eò proficiscente) secum duxit: deinde reuersum, grauiorumque literarum causâ, primò Gratum in Styriam, postea in Italiam profectũ, illisq; doctũ illinc exciuit, expertusque est iam tunc Episcopi Præmissiensis, & Regni Cancellarij munus gerens, egregiam Lubienij sui in omnibus Cancellariæ negotijs operam, & industriam: præsertim turbulento illo tempore, quo paucorum audaciâ moti agitatiq; populi, fide ac reuerentiâ erga legitimum Principem Sigismundum Tertium exutâ, ferrum contra eundem parabant, quod mox strinxerant. Extant confecti à Lubienio cum profectionis Sigismundi Tertij in Sueciam, tum motuum ciuiliũ Commentarij, sermonisq; à Pstroconio tum Præmissiensi Episcopo de rectè gerendo Episcopatu habiti monumentum: Lubienianæ erga eum gratitudinis non leue specimen. Pstroconio intra paucos dies, ab obtento Episcopatu

Vladisla-

Vladislauienſi morte ſublato, patuit mox Lubienio benignitas au-
 tij Gembicij, Piſtroconij in Cancellariatu ſucceſſoris, Andree Lucco-
 rienſi, Petro Præmiſſienſi & Regni Supremo Cancellario, piſcopis,
 Ioanne Regni Secretario, nepotibus & diſciplinæ illius alumnis, ſui
 prætereà ingenij felicitate, & humanitatis famâ ad poſteros clari. In
 Lubienium tunc Præpoſitum Gneſnenſem, iudiſque pro eadeſdem
 cleſia munere in vniuerſali iudicio Regni (quod vulgò Tribunal voca-
 tur) ſunctum ad aulam reuocauit, grauioribus curis adhibend-
 terum Lubienius cumulatè operâ & indiſtriâ Gembicio probatâ,
 quàm Prouinciâ luſtrandi Archiui Regni, fratre Matthia laboris ſocio
 adiuncto, à Rege naſtus, iterum ab aulâ ſeceſſit, accuratâ recognitione
 illius cartophylacij peractâ, nuntio aulæ remiſſo, vitam priuatam agere
 ſtatuerat: cùm apud Petrum Tylicium Episcopum Cracouiienſem, qui
 in partem laborum Episcopaliū aſſumptum, Curia ſuâ Cancellarij
 titulo, & Archidiaconatu Cracouiienſi ornauerat, agentem, honos non
 petentem inuenit: Felice Crſcio, Regni Supremo Cancellario, Regen-
 tis Cancellariæ Regiæ munus ad eum vltro deferente. Quod ipſemet
 Tylicio ſuadente ſuſceptum triennio geſſit, vſque dum Abbatia Tine-
 cenſis ſuſcepit regimen, templo ibidem magnificè & parte monaſterij
 ab eo extructâ memorandum. Sed ante omnia induxerat in animum,
 religionis Diui Benedicti ſacramento ibidem ſe obligare; verum deſide-
 ria eius, ſecreta Regis Sigismundi deſtinata morabantur, qui vltro apud
 Sedem Apoſtolicam effecerat, vt Lubienio Vicario Abbatia illius cura,
 quinquennio ampliùs continuaretur. Habebat hoc inter cætera pruden-
 tiſſimi ſui arcana imperij Sigismundus Tertius, cùm recentiſſimæ ſemper
 memoriæ Rex, tum ante omnia quæ ei ſua virtus fortunaque dederat,
 pietate in Deum, & beneficijs in hanc Rempublicam inſignis; vt Regij
 iudicij trutinâ, cuiusque mores & ingenium penſando, quos probatos
 habebat, in animi ſui occulto, Eccleſijs magiſtratibusque olim præſi-
 ciendos teneret. Hac Regij iudicij ſtaterâ, diu examinatum Stanislauum
 Lubienium, ad Episcopatum Lucaorienſem promouendum Sedi Apo-
 ſtolicæ nominauit; iamque Episcopali dignitate conſpicuum, nouo ho-
 nore auxit, Procancellariatu Regni ad eum delato. Quem non ampliùs
 triennio ſuſtinuit; quippe deſideranti ſe ab aulâ ſubducere, totamque
 operam in gerendo Episcopali munere ponere; voto potiendi opportu-
 nam facultatem Plocenſis Cathedra tunc vacua, & in Procancellariatu
 egregia Iacobi Zadzik, id temporis Culmenſem, in præſentiarum ve-
 rō Cracouiienſem Eccleſiam laudabiliter moderantis merita, inuetera-
 taque prudentiæ fama ſucceſſorem dedit. Raro quiſpiam aliàs tali ſuc-
 ceſſore felix: non ob amicitiam modò, quæ ſumma inter eos à primâ
 iuuentute vixit, ſed raras prætereà viri, quâ Chriſtianas & morales,
 quâ ciuiles virtutes. In gerendis magiſtratibus, haud ſemper magnis
 magni ſuccedunt, potens enim eſt in hæc quoque ſicut per omnia hu-

Nominatus
 Episcopus
 Plocensis

1627.

Adijt verò
Cathedram
1628. die
2. Maij.

mana varietas, & vicissitudo. Ob calamitates quæ belli Suetici turbine agitata Prussia, vicinam Plocensem Diocesim vniuersam premebant, parum prospera prima Episcopatus nactus erat, effeceratque imminens Territorio Gornensi (quod Plocensis Ecclesiæ patrimonium est) ab hoste Saeco periculum, ut ibi teneret ducentorum ferè militum præsidium, ad prohibendas saltim hostium incursiones: sed commisso paulò post in Gornensibus campis prælio, nostrisque acie victis, non in Gornense modò et vidum incendio, sed in vicina in villis alijsque oppidis templa expugnabuntur ab hoste sauitum est. Pace tandem patriæ restituta, latior rerum facies, faciliorque ratio regendæ Diocesis successit: quam ille medio intra censorium rigorem & incuriam tenore, institutis sæpius Clerici visitationibus, actis Synodis, ex præscripto Sacrorum Canonum, prudenter & paternè gubernans, secundam quoque partem Episcopalis in Polonia officij, hoc est Senatorium munus, implere contendit. Quidquid utile in publicum, sapientiâ præuisum, ore, calamo, promere, vrgere, monere, prout res poscebat magistratus, ad Comitia in tempore venire, prima etiam initia non negligere, comite semper fratre Matthia, in publicis negotijs muneribusque obeundis more nescio, nunc verò Vladislaviensis Ecclesiæ pedum & insulam, Metropolitane Gnesnensis cruci & pallio, virtute duce, communiq; omnium plausu permutante: Nihil vnquam grauioris publicè contigit negotij, cui expediendo Stanislai Lubienij rara in capiendò consilio prudentia non adhiberetur, non fœdera sancita, non pacta cum vicinis firmata, non rescripta edita, non legati Regijs instructi mandatis, non de publicis negotijs ad ordines relatum, nisi vel à Principe, vel ijs qui Regiæ Cancellariæ summâ cum potestate præfuerunt, appellato prius & consulto Lubienio. Hoc etiam quod proximè morte Sigismundi Tertij antecessit Interregno, cum Conuocationis conuentum, Electionis & Coronationis Comitia, splendido & frequenti amicorum & clientum comitatu obiret, nihil neque in publico consilio deliberatum, neque inter eos agitatum, qui publicè delecti, priuatis in confessibus difficiliore materias tractabant, vbi eius consilium, auctoritas, vox non interuenerint. Regno tandem communi Ordinum omnium suffragio (magno rei Polonæ bono) ad Vladislauum Quartum delato, potissimus ab eo electus est, qui nunquam interituras laudes Sigismundi Tertij Regis nostri (cui tunc & Constantiæ Reginæ sub tempus Comitiorum Coronationis parentabatur) funebri prosequeretur oratione, quâ quadraginta spatio annorum, in varijs negotijs muneribusque obeundis, nauatam optimo Principi operam clausit. Neque nescius sum, fuisse interdum reprehensam eius quasi nimiam in publicis negotijs solitudinem, & à plerisque habitum, qui parua etiam pericula, quadam animi ægritudine in maius acciperet: cæterum quisquis ita existimat, tribueret id potiùs ingenij perspicuitati, omnia scrutantis perpendentisque. In humanis utique cum de publicâ salute agitur, nihil tam leue esse,

ne esse, quod non magnæ interdum rei momentum in vtramo
 faciat. Affulgente melioris æui spe, cùm Vladislaus Quartus de
 alijs solâ ostentatione armorum ad pacem compulsis hostibus, ad
 Poloniæ Regnum, triumphis gloriosum, pace felix effecit: conuenit
 Stanislaus Lubienius oculos liberalemque manum, ad comparandam
 sua sponsæ suæ Ecclesiæ Plocensi decora. Ille insignem illius Basilicæ
 ætuturam temporum iniuriâ, & diuturnâ incuriâ collabentem suffulcit
 picturis exornauit; ille in eâ Collegium vno de viginti Sacerdotibus
 Subdiaconorum ad psallendum nocturnis diurnisque Horis
 Musæoque sponsæ suæ constituendo ornamento annuos redditus alibi
 uit; ille diuturnæ de finibus territorij Gornensis controuersiæ, recupera-
 to amplo fundi tractu finem imposuit, atque beneficentiæ suæ partem
 in literas & literatos deriuans, Collegij Pultouiensis Societatis IESV, &
 Noscouiam Cracouiensis Contubernij inopiam, luculentis pecuniæ
 summis subleuauit, & insuper insignem Bibliothecam Episcopis Plo-
 censibus donauit; in quâ pōsteri minoresque nostri eius in liberalissima
 studia amorem perpetuò legent. Non hīc stetit ardens eius cultus Di-
 uini propagandi studium, nisi intercessisset fatale heroicorum facinorum
 magnis viris impedimentum, mors: quæ Varſauiæ Comitiorum causâ
 degentem, sexto ante supremum diem mense, languore corporis animi-
 que correptum, Viscouiæ ad vltimum certamen se præparantem, diē
 sextâ Aprilis de more quidem languidum & imbecillum, cætera nullâ
 nouâ tentatum ægritudine, recitatis pro more Ecclesiasticis præcibus
 matutinis sequentis diei, momento temporis animi corporisque viribus
 destitutum, interim Sanctissimum IESV & Dei Matris nomina cientem,
 adstante illi Simone Pruski Societatis IESV Presbytero conscientiae mo-
 deratore sine cruciatu sensuque doloris sustulit, Anno ab adepto Episco-
 patu Plocensi Decimo tertio, ætatis sexagesimo septimo, Salutis 1640.
 Cuius supremis Matthias frater natu maior, Archiepiscopus Gnesnensis,
 tunc Vladislauiensis, præcoci fraterni fati ictu cunctis altius confossus ho-
 norem habuit, cineresque tumulo in Cathedrali Plotensi intulit. Fir-
 mus semper Stanislaus Lubienius aduersus ea stetit, quibus vel boni
 plerumque indulgent, gloriam ex rebus à se gestis spernere, non quærere
 sciens; sed illâ spretâ ita cumulata redijt ad eum, vt eâ vel Romæ clare-
 ret: prædicatoribus ibi eius virtutum, Cosmo de Torrès, & Antonio
 Sanctacrucio ex Apostolicis in Poloniâ Nuntijs S. R. E. Cardinalibus,
 tum viro grauissimo Honorato Vice-comite, Urbani Octauī Pontificis
 Maximi munus Nuntij hīc perhonorificè agente, ac Annibali Bentiuo-
 lo vtriusque signaturæ Referendario, qui Ioanni Alberto, Sigismundi
 Regis tertio genito, purpureo galero Pontificis nomine delato, in Urbem
 rediens, quas viderat Stanislai Plocensis Antistitis virtutes per amplè com-
 mendauit. Eo conciliatore cœpta inter Lubienium, & Guidonem Car-
 dinalem Bentiuolum, virum scriptis suis orbi Christiano notum, atque ob

ob gestas præclarè Pauli Quinti Pontificis Maximi, in Belgio & Galliâ legationes, summumque ingenium & prudentiam nostrâ ætate celeberrimam, amicitia, mutuo literarum officio culta, usque ad extremum Lubienij vitæ perduravit. Iuvat huc afferre illius Epistolam mihi quem Romæ singulari semper profecutus est benevolentia scriptam, testem illius existimationis, quâ Lubienius foris etiam apud magnos viros floruit.

Commune vulnus, quod inflictum est Reipublicæ literariæ, ob mortem Illustrissimi Episcopi Plocensis, te nominatim affecit, qui virtutum omniumque coniunctione affinis ei eras. Quamobrem maiorem in modum tuo dolore tangor, licet cum demortui clarissimi viri nomen intueor, omnem ab animo mœrorem penitus abstergendum esse existimem, cum in suæ gloriæ immortalitate, perpetuò sit vitam felicissimam ducturus. Illum enim religio Catholica propugnatorem acerrimum, eloquentia lumen eximium, Polonicus Senatus prudentiæ normam suspicient, ac mirabuntur. Itaque tantorum memoria meritorum, communi mortalium malo planè medicinam faciet, apud te præsertim, quem eâ constantiâ novi instructum, quæ novit & aduersa forti, & prospera moderato animo tolerare. Mea officia in qualibet rerum vicissitudine tibi offero. Romæ VIII. Calend. Iulij 1640. Hactenùs Cardinalis Bentiuolus. Taceo quæ viri eruditissimi de Stanislao Lubienio senserint scripserintque: sufficiet illi luculentum Vladislai Quarti, non magis Poloniæ quàm ingeniorum & prudentiæ hac ætate Regis elogium, qui defunctum prudentissimi & grauiissimi Senatoris titulo dignatus est. Quare & ego hîc sisto calamum, non memoriam, quam tanti viri & patroni nulla in me delebit obliuio, nulla oblitterabit vetustas.

Vita & Obitus

MATTHIÆ DE BVZENI

*Pstrokonski Episcopi primùm Premisliensis, dein Vladislau
uiensis, & Regni Supremi Cancellarij.*

IACOB O ZADZIK,

SECRETARIO REGNI MAIORI,

Salutem & felicitatem

Stanislaus Lubienski, tum Abbas Tinecensis, &
Regiæ Maiestatis Secretarius.

NON est opus, Vir Ampliſſime, multis vt verbis tibi
explicem, quantum ego Matthiæ Pstroconio Epi-
scopo Vladislauienſi debeam: Et ſi enim tua ætas
non attigit ea tempora, quibus ego penè puer ab illo è
ſcholis euocatus, ſub diſciplinâ eius adoleui; ſed vel
ex illo ipſo) nihil enim vnquam ille te celauit (vel
ex me, cùm olim in eodem contubernio verſaremur, diſcere potuiſti,
me fratresq; meos creuiſſe fauore ipſius. Agnoſco ego id libenter, &
quoad viuam ſemper præmeferam, me illi ſecundùm Deum omnia de-
bere. Ingratus eſſem, ſi aliter ſentirem, ille enim me accitum ad ſe, ad-
mouit ſtatim grauioribus curis, exercendæ indiſtriæ præbuit mate-
riam, iis qui tum ſummæ rei præerant, & quod caput eſt, SERENISS.
REGI NOSTRO monſtrauit & commendauit; effecitq; vt eo etiam
vitâ functo alij de me non malè ſentirent. Totum iſtud fluxit ex fonte
beneuolentiæ ipſius. Vixi ego apud eum viginti propè annis, dictorum
factorumq; eius conſcius, in quibus cùm ſummum virtutis & pietatis
ſtudium enitere animaduertērem, non in Pstroconium modò ingra-
tus eſſem, ſed in publica etiam peccarem commoda, ſi ea reticerem,
quæ breui hoc ſcripto comprehenſa ad te mitto. Agnoſces imaginem
notæ Tibi virtutis, agnoſces exemplar religioſi Sacerdotis, boni Epiſco-
pi, prudentis Senatoris, ſi modò nos ea ita vt erant delineare potuimus;
volui-

voluimus quidem, ac ut hac narratio luculentior esset, quedam etiam intersecimus, quæ ad pernoscendas res superioribus annis actas pertinebant, in quibus describendis nonnihil nos opera ponere non te latet. Cui enim nos & nostra libentius communicemus quàm ei, quem licet virtutis comes felicitas altius extulit, & egregiis auxit honoribus, co-
 & tamen constanter, dudum suscepta inter nos amicitia iura, quoties-
 Te adire volumus excipis humanissimè, foues complexu. Creui-
 j. Tu, nec enim diffiteris, ex fonte discipline Pstroconiana, admira-
 ratus es virtutem viuentis, leges, ut opinor non illibenter, quæ nos de
 illo iam vita functo scripsimus. Vera autem nos scripsisse tu testis es
 luculentissimus, tu idem & nos & Pstroconium tueberis contra inui-
 dia morsus, quanquam hæc nec quiquam mortuum arroserit, in quem
 nihil iam iuris habet. Virtus eius viuit, & florescet sacris innumera-
 bilibus. Precor Deum, ut amplitudinem tuam maioribus augeat
 incrementis, Teq; Ecclesiæ Dei, Reipublicæ, & nobis amicis tuis, diu
 seruet incolumem. In Cænobio Tinecensi Calendis Iunij. Anno Do-
 mini, M. D. C. XXII.

Gentilitij
 Rosarum in
 Poloniâ stem-
 matis origo.
 Poraius S.
 Adalberti
 frater gentis
 princeps.

Rosarum gen-
 tis per diuer-
 sas familias
 propagatio.

VI primus in Poloniâ familiam, quæ Rosam gentili-
 tij decoris insigne gerit, propagauerit, Poraius Diui A-
 dalberti Bohemi, à quo Septentrionales istæ regiones
 fidei Christianæ rudimentis imbutæ sunt, frater fuisse
 perhibetur. Cùm enim sanctissimus ille Antistes illu-
 stri in Bohemiâ familiâ ortus, & ob virtutes pietatem-
 quæ Pragensis Ecclesiæ Episcopali dignitate ornatus, gentis eius maxi-
 mis iniurijs, (quæ eò grauiore erant, quò magis actiones populi pietatis
 Christianæ minimè capax, legi Diuinæ & sacrosanctis Ecclesiæ institutis
 aduersabantur) permotus, ingratam patriam & Episcopalem sedem
 relinquens, ad exteras regiones proferendæ & augendæ Diuinæ gloriæ
 causâ se contulisset; vlturi hanc contumeliam Bohemi, odio non magis
 in virum sanctum, quàm in religionem ipsam concepto, tres fratres eius
 interemerunt, totum cum stirpe deleturi genus, ni quartus Poraius no-
 mine, præsentis mortis periculum euitans, in Poloniam effugisset. Is siue
 Principum Poloniæ, apud quos Diui Adalberti & nomen dum viueret,
 & memoria, posteaquàm fuso pro Christo sanguine, ad cælestem pa-
 triam migrasset, clara & accepta erat indulgentiâ, siue quod magis existi-
 mandum est, Dei singulari gratiâ incrementis fauente, non multò tem-
 pore in tantum creuit, ut posteri ipsius & opibus, & dignitate cæteris,
 quæ vnquam in Poloniâ claræ & illustres fuerunt, familijs pares essent:
 Sed cùm ex hac stirpe nati furculi, in diuersis Regni partibus, nouas de-
 inde

inde sub alijs nominibus familias produxissent, gentilitiaque signa, diuersis ex causis immutassent, Buzeniorum domus, gignis initio, in Siradiensi Territorio sedem fixit, vbi Buzenium, ab eiusdem nominis non ignobili in Bohemiâ loco, in tutuato robulo, à Poraio conditum, (à quo Buzeniorum etiam familia, appellationem sortita est) antiqua gentis primordia ostendit; cuius Boleslaus, qui rebus fortiter in bello gestis, Audacis nomen sibi peperit regnant annales nostros euoluenti, non ignota est memoria. Posteriori verò tempore, ferax virtutum & magnorum virorum illa propago ita adoleuit, & in toga, & in bello singulari laudis & gloriæ incremento enituit; episcopo proximo quidem superiori seculo, Ioannes Grulcinus Archiepiscopus Gnesnensis, & Cresslaus Curosuanscius Episcopus Vladislauientis, vterque Rosarum domo orti, & Buzeniorum cognati, vetusti nominis splendorem recentibus auxere titulis; Grulcinus eò felicius, quòd Andream cognomento Rosam de Boriszewice, (vicus is ditionis Buzeniorum nostrâ memoriâ fuit) successorem in Archiepiscopatu Gnesnensi, suâ promotione potissimum ad eum dignitatis gradum euectum reliquerit. Curosuanscius verò Ioannem Lascum, gente Corabitam, Roseæ familiæ consanguineum, virum omni memoriâ dignum, ad simile fastigium protulerit, qui à Cresslao quidem educatus, atque publicis Regni Magistratibus gerendis admotus, ab Andrea verò Rosa Archiepiscopo adoptatus, vtrique & Cresslao & Andream fixis eorum memoriæ post mortem monumentis gratiam retulit. Cresslao quidem in Ecclesiâ Vladislauientis in marmore, ex quibus grati animi significationem quiuisset facile elicere potest, sculptis verbis: *Cresslao de Curosuanki Episcopo Vladislauientis, Ioannes de Lasko Archiepiscopus Gnesnensis, Client Patrono.* Andream verò in Gnesnensi Ecclesiâ monumentum erexit, his inter alia additis: *Adoptionis memor totam denique Buzeniorum complexus suo patrocinio familiam, à quâ proximè tantis auctus erat beneficijs.* Spithconem quidem de Buzenin magnum proximè defuncti Matthiæ Episcopi, cuius memoriam prodimus, patrum Sacerdotio & Canoniatu Gnesnensi insigniuit; cæteros verò suo fauore ad ampliores fortunas prouexit, è quibus Hieronymus de Buzenin Supremus Regni Thesaurarius, vir, vt Velleij vtar verbis, in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi potest, Sigismundi Augusti Regis gratiâ multum floruit; frater verò ipsius Petrus Iudex Siradiensis Terræ, quamuis infra Senatoriam dignitatem constitisset, non minore tamen virtutis & probitatis opinione apud omnes fuit, vterque quidem infelici quodam æui illius fato, relictâ Ecclesiâ Catholicâ, ad Lutheri dogma descuerat; quo fortasse factum est, vt Thesaurarij mascula soboles in filijs eius extincta sit: Petri verò, cum is filios duos reliquisset, alter quidem eorum Ioannes Capitanus Ostrzesouiensis, magnæ expectationis iuuenis, & Regi Stephanos acceptissimus, in ipso orientis fortunæ cursu immatura morte inter-

Ab eadem stirpe profecta Buzeniorum domus vetustissima.

Ioannes Grulcinus Episcopus Gnesnensis. Cresslaus Curosuanscius Episcopus Vladislauientis.

Andreas de Boriszewice Archiepiscopus Gnesnensis. Ioannes Lascus Korabita in eandem familiam adoptatus.

In suos adoptatores quamgratus.

Spithco de Buzenin Canonicus Gnesnensis Matthiæ Episcopi.

Hieronymus de Buzenin Supremus Regni Thesaurarius.

Petrus de Buzenin Terræ Siradiensis Index.

Ioan. de Buzenin Capit. Ostrzesouien.

ceptus, magno cum omnium, tum Regis ipsius dolore, caelebs adhuc in
 viuis esse delijt. Hieronymus proximè Siradiensis Castellanus, doctrinâ,
 pietate, Catholicæ religionis professione commendatus, animo liberali
 & excelso, dignus maioribus suis, relictis quatuor filiis, qui etiam
 nunc superstites sunt, ne nomen Buzeniorum interiret, effecit. Sed nos
 prætermittis ad nostra veniamus. Ioannes de Buzenin, qui primus
 in diuisione paternæ hæreditatis villa Pstrokonie, trium fluuiorum,
 nimirum, Grabicæ, & Vidauizæ concursu nobilis, cum adiacentibus
 concessisset, Pstrokonius appellatus est, susceptis duobus filiis, bello,
 Casimirus Iagelloniades, coniunctis cum Vladislao filio Bohemo-
 rum Rege ad Vratillauiam copijs, contra Matthiam Regem Hungariæ,
 non multum prosperis auspicijs gessit, dum acrius quàm cautiùs murum
 subit, occisus, quam naturæ debebat, Regi & Patriæ gloriosè vitam im-
 pendit, vxore viduâ & impuberibus liberis relictis: è quibus Zbigneus sa-
 cris initiatus, vt suprâ memorauimus, Canonicus Gnesnensis fuit; alter Mat-
 thias, cum ad maturiorem ætatem peruenisset, meritis aliquot annorum
 stipendijs, Margaritam Tarnouiam cum dotalibus prædijs in Cuiauiensi
 Terrâ vxorem duxit, (cuius altera soror Sieracouio, ex quâ Ioannes Pala-
 tinus Lanciciensis sui temporis Senatorij Ordinis Princeps, qui omnia sua
 incrementa sibi debuit, natus est, nupta fuit) fœminam matronali pudici-
 tiâ, & singulari quodam pietatis studio præstantem, quæ marito tres filios,
 Zbigneum, Ioannem, & Iacobum, aliquot item filias, è quibus vna Agnes
 auia mea materna fuit enixa, mox vidua reliquum ætatis tempus religio-
 sissimè transegit. E filiis Ioannes Castellanus Conariensis in Cuiauiâ, sin-
 gulari prudentiæ & integritatis laude floruit. Iacobus iuris patrij intelli-
 gentissimus, maturitate quadâ iudicij ita excelluit, vt eo nomine à cunctis
 magni æstimaretur, multiq; è proceribus illius potissimùm consilijs nite-
 rentur. Zbigneus natu maior, animi & corporis dotibus insignis, cum pri-
 mis annis militiæ deditus, & in patriâ & apud exterarum nationes, in Hun-
 garicis expeditionibus multis emeritis stipendijs, non exiguam bellicæ
 laudis gloriam sibi parasset, demùm ductâ vxore Barbarâ de Gaiewniki,
 Ioannis Lubranscij Episcopi Posnaniensis, notæ sanctitatis Antistitis, ex
 sorore nepte, omnibus ijs, quæ castam, piam, pudicamque decent mulie-
 rem dotibus ornata, duos filios sustulit, Matthiam & Ioannem, quorum
 iste ingenio non minùs quàm frater excellens, atque literis non medio-
 criter imbutus, & sustinendis quibuscunque Magistratibus par, è duabus
 vxoribus susceptis liberis ad Castellatum Vielunensem promotus, mi-
 nor septem annis natu maiori fratri biennio præmortuus est. Matthiæ
 pueri adhuc & infantis futuram magnitudinem, non dubijs præfagijs
 Deus significare voluit, quorum illud memoriâ dignum, cum vixdum
 semestris in lecto positus, iniectis per famulam à recenti lotionem madidis
 adhuc lineis vestibus oppressus esset, ac re serò animaduersâ, iam ferè ex-
 animis spumas ore voluens inde extraheretur, omnibus actû esse de illo
 cre-

Hieronymus
 de Buzenin
 Castell. Sir-
 adensis.

In Buz-
 Genie

Pstrokonius
 pro patria res
 fortiter gesta.
 Eius mors
 gloriosa &
 posteritas.
 Matthias &
 Zbigneus.
 Matthias ex
 Margaritâ
 Tarnouia su-
 scepti filij:

Ioannes Ca-
 stellanus Co-
 nariensis,
 Iacobus,

Zbigneus
 cum Barbarâ
 de Gaiewniki
 Matthias
 Pstrokonius
 Episc. Vladis-
 lauensis pro-
 genitores.

Ioannes Mat-
 thias frater
 Castell. Vie-
 lunensis.

Matthias pro-
 digiosa in-
 fantia.

credentibus, sola mater illius foemina pijsissima, magno incōcussa sui ar-
dore prostrata in terram ad vota precesque confugit, & si puerulo Deus
vitā, quā agrē iam trahebat, restituere dignaretur, se eum sacro Altari
dicturam, & diuino seruitio mancipaturā sanctē promittit. Vix dictū
nierat, cū illi renunciatur puerum planē ac si nihil aduersi ei accidisset
ad se rediisse. Non minū id quod referam admirationem mouet. Puer
idem trium quatuorū annorum, cum aequalibus suis colludens, impulsus
vnus, seu fortuito lapsu in profluentem Vartē rapidi & verticosi flu-
aquam decidit, socijsque puerili metu, ne res proderetur, diffugit.
omni destitutus humano auxilio, mirā quadam Dei curā seruatur. Fortē
fortunā hauriendā aquae causā quidam ē famulis eō veniens, puerulum
ita immersum, vt aqua penē vnus cubiti altitudine supremo capitis illius
vertici superfunderetur, erecto tamen totius corpusculi trunco, quietē
& miraculosē sedentem conspicatur, haud dubiē suffocatum credens in-
de extrahit, sed continuō vegetum, ac omnis noxæ expertem repertum
domum reducit incolumem. Ne primis ætatis annis prauæ conuersatio-
nis consortio tener pueruli animus inficeretur, mater sollicita, & diligenti
curā illius minimas actiones explorare solita cauit, illud identidem fre-
quenti sermone auribus eius occinens: Matthia: Tu Deo & Altari eius
desponsus es, quamobrem ita te geras, vt cū ad maturiorem ætatem
perueneris, dignus eā statione cui te deuoui esse possis. His ille coh-
orationibus excitatus, talem se semper præstitit, vt in illā ætate, cui om-
nium concessione leues & ioculares lusus permittuntur, Matthias senili
quadam prudentiā & morum grauitate, non modō coætaneis, sed na-
tu quoque maioribus ad omnes honestas actiones, ac præcipuē pietatis
studia exemplo & incitamento esset, cunctosque in sui admirationem
accenderet. Cognitā hac eius indole Hieronymus Buzenski Supremus
Regni Thesaurarius, vtrō à patre illius poposcit suis impensis & curā, in
spem amplioris fortunæ educandum eum sibi traderet. Honorifica ea &
percommoda videri poterat inuitatio, nam Buzenio multum opibus
& Regia gratiā pollenti, faciliē erat proferre iuuenem, & ad altiores di-
gnitatis gradus maturē euehere, cū is non modō cognati sanguinis li-
beros, sed alienos etiam, in quibus aliquid ingenuum & liberale ani-
maduertisset, suā beneficentiā & liberalitate prosequi, & quod aiunt,
tollere humo solitus esset; ac pater quidem faciliē fortasse voluntati Bu-
zenij paruisset, verū mater verita, ne si puer homini malē de religio-
ne Catholicā sentienti, ad eius arbitrium educandus traderetur, peruer-
sarum doctrinarum magistros nactus, religionis Catholicæ iacturam fa-
ceret, obstitit omnino, seque etsi tenuiori fortē impensā, proprijs facul-
tatibus alimenta literis operam nauaturo filio suppeditaturam recepit. Iā
in Vidauensi & Siradiensi ludis literarijs tantum profecerat, vt ad capef-
fenda Eloquentiæ & Philosophiæ studia idoneus haberetur: quare deci-
mum sextum agens ætatis annum Cracouiam mittitur. Florebat eō tem-
pore

mensis 11
sans penē suf-
focatus, ma-
tris voto vita
restituatur.

Trienni in
fluuii

arabatur

Eius pueritiā
Mater pijs
admonitioni-
bus informat
& sponsionem
voti quā Deo
obligatus erat
inculcat.

Matthia in
pueritiā seni-
lis morum
maturitas.

Matthiam fi-
lium Buzenio
Thesaurario
ad educandū
deposcenti
tāquam ha-
resi depraua-
to, mater pia
traderere re-
nuit.

A Scholis
trivialibus
Cracouiam
studiorum
causā mitti-
tur.

pore Academia excellētibus, & in omni facultate eruditis viris; hos Matthias nactus, ac inter alios Stanislauum Socolouiū (cuius nomen doctissimi editi libri satis celebre, & nullo vnquam tempore intermoriturum redderent, quem postea Regis Stephani Theologū, ac Cracouiensē Canoniciā vidimus) quo ille amico & magistro vltus, non humaniora modò studia, ac Græcas literas percepit, verum etiam Diuinæ humanæque scientiæ reconditos fontes ita auidè hausit, vt quinq; circiter in eo studio sex annis, cum discendi promptitudine, ac solertis ingenij acumine & viritate cunctis anteiret, nō eruditus modò, sed cumulatè doctus euaderet. Non prætermittam hoc loco id quod ab ignaris rerum temerè in suspicionem vocatur, ac si ille eo tempore quo Cracouiæ morabatur, habitum Fratrum quos Diui Francisci institutum secutos de Observantiā appellat suscepisset, diluere; etsi enim religionis desiderium nemini in probum cedere debeat, laudemque magis quàm vituperium mereatur, tamen leuitatis cuiusdam & inconstantiae nota, quæ in amplectendo & continuò deferendo hoc vel illo vitæ statu potissimùm conspicitur, à Pstroconio nobis remouenda est. Eius igitur fabulæ hoc erat initium: Adolescentulo adhuc vixdum decimumquartum annum ætatis egresso, patruus Ioannes Pstrokonski Castellanus Conariensis, Præposituram Iuniwladiſlauiensem à Sigismundo Augusto Rege impetrauerat; rationibus illius accisis eo modo consulturus, eius Sacerdotij onere, cui cura quoque animarum annexa erat, se conscientiamque suam grauari sentiens Pstroconius, vt primùm Cracouiā venit, communicato cum pijs & religiosiis viris consilio, patruo & parentibus significat, se tam tenerâ ætate munus hoc obire non posse, ac proinde se eo Sacerdotio abdicare velle; cum verò illi ne id faceret vetarent, vel si fecisset, se impenſas quibus cœptum studiorum cursum prosequeretur, deinceps suppeditaturos minarentur; ille generosâ quadam animi magnitudine, cuncta salutis animæ postponenda existimans, iuri eius Præposituræ inconsultis parentibus renunciat, & cum non ignoraret suos id ægrè laturos, vicissim ipse sibi rationibusque suis aliter se prospecturum ostēdit. Inde nata ea suspicio, vt cum frequentes cum Monachis Bernardinis, è quibus vnum singulari quadam veneratione colebat, sermones misceret, de suscipiendo illorum instituto consilia agitare existimaretur: id postquam parentibus renunciatum esset, continuo molliori responso recreatum, benè de sua erga se indulgentiâ & liberalitate sperare iubent, se curaturos deinceps, ne quid illi deesset: sic omnis illa sollicitudo præpostero & præcoci, benè fortasse, sed non secundum eorum qui cœlestia curant sensum, cupientis patrui studio iuueni iniecta, eximia illius constantia superata est. Sed vt ad inceptam narrationis seriem redeamus; cum Henricus Valeſius summo totius Poloniæ concursu Regio diademate Cracouiæ insigniretur, venerat eò etiam Ioannes Sieracouius Palatinus Lanciciensis: is Pstroconium ad se vocatum, & benignè acceptum, posteaquam ingenij

Iuniwladiſlauiensi
Præposituræ
renunciat; in-
de nata de S.
Francisci sus-
cepto habitu
fabula.

E scholis euo-
catus, Ioanni
Sieracouio
Palatino Lan-
ciciensi suum
probat in la-
tino sermone
progreſsum.

ingenij & industriæ ipsius exploratis viribus eum tantum in studio
fecisse animaduertisset, ut à scholastico puluere eum liberaret, & ad
agendis adhiberi maturum iam existimaret; cùm eo tempore Regis
peregrini sermonis rebus præsidente, non aliter nisi Latine vel in
tu sententia dici, vel in priuatis colloquijs cum Rege agi posset, ille in
omnibus Pstroconij vsus operâ iuueni elegantia scriptoris florenti, &
tandæ industriæ & parandæ gloriæ campum patefecit. Carnequius
nè Episcopus Cuiuiensis, vir acris & perspicacis iudicij, cùm in
& alteram Pstroconij lucubrationem incidisset, percontatus eius
foetus ille esset, ac Sieracouius iuuenis cuiusdam recenter è schola à se
producti, operâ se hac in re vti respondisset, nequaquam iuuenilem, sed
longo ac diuturno vsu paratum eum stylum sibi videri confirmauit. De-
lectatus eâ sui Pstroconij laude Sieracouius domum regrediens eum se-
cum abducit: eâ tempestate Sieracouius in eâ apud omnes fuit opinio-
ne, ut nemo illo antiquitatis peritior, nemo legum & institutorum pa-
triæ scientior, & qui in explicandis arduis & difficillimis consilijs singu-
lari quadam facilitate magis polleret, haberetur, eam famam de se tem-
poribus adhuc Sigismundi Primi cùm iuuenis admodum in Reipub. ne-
gotijs versaretur, ac mox Regni esset Referendarius concitauerat, diu-
turnoque rerum vsu summam auctoritatem sibi comparauerat, adeo
ut homo mediocri, & equestri tantum loco natus, ob insignes animi &
ingenij dotes ac heroicas virtutes ad summum dignitatis gradum eue-
ctus fuerit, ac inter eos, qui principem in Senatu locum tenebant, non
postremus censeretur. Nactus is Pstroconij consanguinei sui solers &
docile ingenium, quidquid ad pernosendum Reipub. statum pertine-
ret, quæ legum & institutorum Patriæ origo, quæ ratio gubernandæ &
administrandæ Reipub. qui Regiæ potestatis vel Senatoriæ functionis
modus, quæ partes Equestris Ordinis essent, qui expediendorum consi-
liorum ordo, talia discendi auido iuueni, frequenti sermone ingerens, ac
identidem acta prioris aui & monumenta maiorum, ac præcipuè tem-
poris sui res gestas legendas proponens, maiori earum rerum cogno-
scendarum, quæ aliquando sibi & Patriæ vsui essent, studio accendit.
Nec ille deerat sedulus à narrantis pendere ore, de rebus dubijs percon-
tari, & quæ ipse in scholis didicerat, & ex Aristotelis doctrina hauserat,
ad vsu eorum, quæ à viro in rebus experto dicebantur accommodare,
denique nullum tempus occasionem quâ non aliquid disceret, præter-
mittere. Sic maturesciente iudicio etsi dignum existimaret Sieracouius, qui
rebus agendis admoueretur, tamen non ignarus admodum necessariam ef-
se ijs, qui in Reipub. versantur Germanicæ linguæ notitiam, vnâ cū nepo-
tibus suis Ioanne & Martino (quorum alter Brestensis, Inowlodensis alter
Castellanus, auiti decoris splendorem Senatoriâ dignitate nunc præclare
tuentur) in Germaniam ablegat, id quidem parum consultò, quod Vra-
tislauia primùm, mox Golbergæ, locis Hæreticâ labe infectis eos ma-

Sieracouius
Palatinus
Lancien.
Senator con-
summatissi-
mus formator
Pstroconij.

Pstroconium
cum nepotibus
suis in Ger-
maniam ab-
legat.

neri dasset, verum id fortasse idcirco ab eo factum, quod cum satis
 peritum haberet Pstroconij maturi iudicij robur, ut eo presente nul-
 lum ab eiusmodi peste nepotibus suis imminere periculum existimaue-
 rit. Possent hic commemorare, quæ pudicitia, & castitatis pericula ad-
 ierit, tam iuuenis formâ & ætate florens, & quam procaciter humani
 generis hoste infidias struente à fæminis appetitus fuerit. Ille quidem bis
 teruè diuinitus planè à turpi lapsu se seruatum esse, cum pios & ad virtu-
 hortatorios nobiscum conferret sermones, referebat, in eoque
 sanguinare, & planè manifestum Dei adfuisse sibi auxilium, profusis ob
 tanti beneficij memoriâ lachrymis memorabat. Non diu ei discendæ
 Germanicæ linguæ causâ morandum illic fuit; nam cum excellenti me-
 moriâ polleret, paulò plus vno ei rei impenso anno tantum profecit, ut
 expedite sermone illo uti posset, eumque in omni deinceps vitâ familia-
 rem haberet. Inde ubi redijt, doctus iam antea multorum exemplis, ne-
 minem qui patrij iuris saltem prima rudimenta non nosset, aliquid no-
 minis sibi comparare posse, cumque hæc iuris notitia non aliter, quam
 vsu comparari soleat, ijsque potissimum in ijs locis, in quibus à Regijs
 præfectis ius dicitur vigeat, eò se, hortante Sieracouio, contulit, atque in
 Siradiensis Castri, ut vocant, Cancellariâ, vnum circiter annum istius rei
 causâ egit, tantaque sedulitate ei studio incubuit, ut nouitius mox vete-
 ranos, & diuturnâ fori consuetudine exercitatos singularis iudicij acumi-
 ne superaret, cunctis verò singulari modestiâ, & pietatis studio exemplo
 esset: ita locus is qui ob inueteratam licentiam corruptela iuuentutis vul-
 gò existimatur, Pstroconij incorruptos mores, & castum pudicumque
 vitæ genus adeò non interuertit, ut ille multorum testimonio eam lau-
 dem assecutus fuerit vicissim, ut eos quorum societate ne corrumperetur
 periculum erat, honestissimarum actionum admiratione ad virtutis stu-
 dium, sui que imitationem pertraheret, & multi ob eam causam, exijs
 quibustanti viri consortio frui contigerat, non magis iuris periti, quam
 virtutis studiosi euaserint. Sic efformatum & ad maiora nitentem matu-
 rum, annis & iudicio pollentem vocat ad se Sieracouius; & quem vitæ
 statum amplecti vellet, sciscitatum; cum is dudum sibi destinatum re-
 spondisset, sacris Ordinibus initiari, probato eius consilio Stanislao Carn-
 couio Episcopo Vladislauensi, ut sub eius viri auspicijs vitæ Ecclesiasti-
 cæ primordia iniret, tradendum commendandumque proponit. Sed
 Carncouius, quòd eo tempore nescio quid simultatis sibi cum Sieracouio
 intercederet, primam pro Pstroconio eius petitionem reiecit, mox eun-
 dem ad se negotij cuiusdam causâ missum, ac strenuè illud obeuntem
 obiectasque quæstiones (agebatur de matrimonio viri cuiusdam nobilis,
 ritè an perperam illud contractum esset) prudenter dissoluentem: Tunc
 es, inquit Carncouius, à Palatino Lanciensi mihi commendatus? eo
 annuente, subinfert ille: Quod in gratiam Palatini facere recusaui, id
 exploratæ tuæ industriæ tribuo, teque libens volensque in numerum
 meorum

Pudicitia &
 Castitatis
 cultor diligens
 Pstroconij

Hortatu Sie-
 racouij Can-
 cellaria Ca-
 strensi Sira-
 dia incumbit.

Inter vitæ li-
 centiosa sode-
 les incor-
 ruptus, imò
 corruptorum
 censor.

Pstroconium
 Sieracouius
 Carncouio
 inter domesti-
 cos adlegan-
 dum com-
 mendat.
 Repulsam
 primò passus
 culpa Siera-
 couij.

meorum adscribo: Deinceps (verba ipsa pono) ego tibi ero in
 mihi in filium. eâ sponſione ſibi obligatum ac ſacris initiis
 ſuis cogitationibus adhibet, ingenium excellens, ſed modico
 laude nonnunquam cohortatione accendit, oſtentandæ induſtri-
 fiones ſubminiſtrat, æmulatione denique alieni laboris modèſtiam
 excitat. Nemo Carnouio exercendæ iuuentutis prudentior, ve-
 dorum ingeniorum ſolertior vnquam fuit, nemo qui plures
 ſuæ alumnos in lucem productos, ac ſummis poſteâ in Rep.
 bus functos protulerit, cum in eius aulâ, non induſtriâ modò,
 rum quorumcunque negotiorum tractatio, verùm ſingularis omnium
 virtutum æmulation, & pietatis ſtudium vigeret, ac complares non do-
 ctrinâ modò, ſed generis etiam nobilitate præſtantes ſibi eum ducem, &
 magiſtrum legerent, ac ille cuiuſcunque ingenij indagator diligens, alte-
 rius operâ in obeundis legationibus vti, hunc ſcribendis literis præficere,
 illum enoluendis maiorum monumentis, alium præſentis æui rebus ge-
 ſtis mandandis memoriæ adhibere, alterius induſtriam quantum in ſa-
 cris ad populum faciendis ſermonibus poſſet explorare, omnes denique
 intentos eſſe iubere, ac ſingulorum laboris penſa frequenter repoſcere,
 nec quenquam otio torpeſcere pati, laudare promptos, ſegnes reprehen-
 dere. In eâ virtutis palæſtrâ, cum duos annos Pſtroconius ſummâ cum
 laude verſatus eſſet, tantum ſibi nomen apud Carnouium comparauit,
 vt è numero aliorum ſecernendum, & accuratori ſtudio prouehendum
 iudicaret: quare pecuniâ inſtructum Romam eum ire iubet, vt in Vrbe
 Eccleſiaſtica diſciplinæ & pietatis magiſtrâ, ſacrorum Canonum ſtudio
 tempus impenderet. Haud ſegniter ille arripit occaſionē eruditionis cu-
 mulandæ, & quanquam huic potiffimùm curæ intentus, vt Canonica-
 rum ſanctionum notitiam ſibi compararet, tamen alijs quoque Doctori-
 bus horas ſucceſſiuas dabat; miratus præcipuè Muretum veteris Elo-
 quentiæ ſplendorem, magno & non infelici conatu in Vrbe reſtituen-
 tem. Hæc agentem Pſtroconium, nec valetudini parcentem morbus op-
 preſſit, quo cum non niſi loci mutatione leuari poſſet, Mediciq̃ Vrbe
 excedendum ſuaderent, ac pecuniâ ad ſuſcipiendum iter deeſſet, cum
 parentes eum Carnouij impenſis ſuſtentari exiſtimarent, Carnouius
 verò, vt fit, abſentis facilè obliuiſceretur, vt aliâs, ſic & eo tempore, ſin-
 gularē opem Diuinam rebus ſuis anguſtis ſenſit Pſtroconius; nam cum
 Petrus Wolski Episcopus Plocenſis, Regis Stephani nomine, publicâ
 apud Pontificem Gregorium XIII. legatione functus, ab Vrbe domum
 rediens in itinere intellexiſſet, hæc eum vrgeri neceſſitate, continuò man-
 dauit ſuis in Vrbe procuratoribus, curarent diligenter, ne quid Pſtroco-
 nio deeſſet, & ſi res ei ſita poſtulerent, comœatu inſtructum Vrbe ex-
 pedirent: quâ liberalitate ille ſubleuatus, nondum ſatis confirmatâ vale-
 tudine, non vltra Romani æris peſtilentem auram ferre valens, itineri
 ſe dedit, & inuitantem ad ſe, omniaq̃ liberaliſſimè pollicentem Episco-
 pum,

Postmodum
 in
 domestic
 atque adeo in
 plurim. rece-

Polonia
 omni gen
 virtutis
 discipula
 exercendi pa-
 lastra.

Ibi loci recte
 institutus
 Pstroconius
 nomini &
 impensis
 Carnouij
 Romam pro-
 ficiscitur.

Mira Dei cir-
 ca Pstroconiu
 viribus &
 pecuniâ defi-
 cientem Ro-
 ma prouiden-
 tia.

Petri VVolski
 Episcopi Plo-
 cenſis egregia
 in Pstroconiu
 munificentia.

pauci consecutus humanissimè ab eo excipitur; iam eodem curru
 quo nebulatur receptum, mensæque suæ adhibitum, continuò
 quæritur virtutem doctrinamque eius æstimaret, ostendit; nec Pstroconius
 quæquam sibi eo nomine arrogare, sed modestiâ cum omnibus, obse-
 quium patrono certare, quo factum est, ut cum plerique è veteribus
 Episcopis familiaribus initio ferrent iniquis, eum sibi in contubernio an-
 teferrè: mox cognito eo inuidiam amore commutarint, iudiciumque E-
 piscopi in præferendo cæteris Pstroconio spontè laudarent. Iam Carn-
 coui Regis Stephani promotione Archiepiscopus Gnesnensis renun-
 ciatus erat, quem Episcopus Plocensis tam longinquâ peractâ peregrina-
 tione, simul honoris & veteris amicitiae causâ ut inuileret, Louicium
 exitinere diuerterat; in cuius comitatu cum Archiepiscopus Pstroco-
 nium conspicatus esset, quarit quid ibi ageret? enimuerò Episcopus,
 meus est, inquit, Pstroconius, quem à te neglectum ego ab Vrbe mecum
 eduxi. Sed Archiepiscopo suum itidem eum esse asserente, ac prioris iu-
 ris prærogatiuam proferente certamen amoris plenum inter eos interces-
 sit; sed postremò cessit, ut par erat, Episcopus Archiepiscopo, Pstroco-
 niumque commendationi suæ accessione in præcipuo gratiæ loco apud
 Archiepiscopum reposuit; quanquam virtus eius satis per se commenda-
 bilis, non multum alieni suffragij indigeret, cum nullum esset ita ar-
 duum & difficile negotium, cui ille summâ cum laude sustinendo par
 non esset, omniaque sibi demandata munia eâ dexteritate obiret, ut præ-
 clara illius animi & ingenij vis, vno omnium consensu prædicaretur: ille
 in obeundis legationibus suam potissimum industriam probabat Carn-
 couio, illius in diiudicandis maioris momenti causis, in explicandis con-
 silijs, in tractandis negotijs prudentia eminebat. Breui quidem ille labo-
 ris & industriæ suæ ipsiusmet Carncouij iudicio præmium tulit, nam cum
 Præpositura Louiciensis Sacerdotium nobile & ferè primum ex ijs, quo-
 rum Archiepiscopus suo arbitrio conferendorum potestatem habet, vâ-
 caret; multi que id sibi deferri peterent, ac vnus è nepotibus Archiepisco-
 pi iuuenis admodum, ac penè puer inter competitores emerit: Carn-
 couius præter eorum consuetudinem, qui plerumque nepotibus suis ita
 addicti sunt, ut cæteros quamuis digniores illis postponant, plusque spe-
 rata suorum, quàm explorata aliorum virtuti tribuunt, maiorem meri-
 torum, quàm sanguinis rationem sibi habendam existimans, Pstroco-
 nium iam antea Canonicatu Gnesnensi à se auctum, Præpositum Loui-
 censem renunciat. Non tam fortunarum suarum incremento, quàm
 eximio Patroni de se iudicio lætus Pstroconius, suscepto Presbyteratus
 ordine, singulari quodam pietatis ardore incensus, quasi tum primum ad
 subeundum sacri muneris officium se accingeret, nouis ijsque accuratissi-
 mis se munire præsidijs, ad omnem occasionem intentus esse, cum alijs
 sacrae obseruantiae pijs operibus, tum singulis cuiuslibet hebdomadæ
 sextis ferijs cibi potusque omnino abstinens, in mediâ sponte sibi indictâ
 corpus

Inter Carn-
 couium &
 Volsium de
 etinendo
 apud se Pstro-
 conio certa-
 men.

Archiepiscopo
 accessit Pstro-
 conius.

Post multa
 virtutis &
 industria ex-
 perimenta
 Præpositura
 Louiciensis ab
 Archiepiscopo
 desertur
 Pstroconio,
 post delatum
 paulò antè
 Canonicatum
 Gnesnensem.

Sacerdotio
 præditus quæ
 piam vitam
 instituerit
 Pstroconius.

corpus macerare, cuncta exactioris vitæ instituta complecti, quam quod ad coërcendos domandosque effrenatos animi neret, prætermittere. Nec defuit ad ardua tendenti certaminum nam cum ij qui sua merita proprio iudicio metientes se præteritumque sacerdotium quod spe deuorant, ad alterum delatum uiderent, cæcâ acti inuidiâ credulas Archiepiscopi aures varijs onerant opinionibus, iuuenem Pstroconium nec tantoperè meritum, nimium se fortunis auctum, moderaretur suam liberalitatem, detrahere turæ decimas, easque alijs qui meritis Pstroconio præstarent. Quod cum Archiepiscopus se facturum ostendisset, indignū ratus Pstroconius sibi eam fieri iniuriam, magnitudine quadam animi incensus, cessurum se potius beneficio, quam passurum, ut sacerdotij cuius ille possessor esset, vetusta dos distraheretur, respondit: cumque contrâ inimici acriter niterentur, ille verò constanter resisteret, Archiepiscopus postremò maturiori usus iudicio, ne ius quæsitum alteri intercipere velle videretur, Pstroconium ampliùs eo nomine interpellare noluit. Agebatur Anno Domini 1584. tum annus supra millesimum quingentesimum octuagesimus quartus, quo tota ferè Polonia ingenti metu perculsa, in magnâ rerum nouarum erat expectatione: id ea occasione accidit. Ioannes Zamoscius Regni Supremus Cancellarius & Exercituum Præfectus, Samuëlem Zborouium, illustri ortum familiâ, sed ob cædem Vapouij sub Henrico Rege proscriptum, in Territorio Cracouiensi prehensum, iussu Regio supremo supplicio affecerat. Grauior plerisque ea videbatur animaduersio, quam leges Regni permitterent; Rexque ad tantam atrocitatem consilio Zamoscij impulsus esse credebatur, fremebantque passim omnes Zborouianæ sectæ amici, quorum pro generis splendore auitisque opibus, magna per totam Poloniam erat copia; licuisse tantum vni homini gratiâ Regiâ summis magistratibus ornato, ut priuato arbitrio sinistra legum interpretatione ad perniciem libertatis Polonæ, nouo & nunquam antea audito exemplo abuteretur. Igitur plerique Proceres ac inter eos Princeps Senatus Carncouius, infecti partium fauore, pro Zborouijs in proximis Regni Comitijs niti constituerant. Sed Pstroconius conspicatus quanto Archiepiscopi periculo, quantâ Regiæ gratiæ erga statum Ecclesiasticum iacturâ id futurum esset, si Carncouius cum factione Regi aduersâ, quæ magnâ parte ex Hæreticis constabat, se coniungeret, sagaci peruatione mentem eius ab eiusmodi cogitatione auertit, tantumque effecit, ut Archiepiscopus seruato dignitatis Archiepiscopalis tenore, nec Regi blandiretur, & præcoces Zborouiorum impetus, intempestiuasque minas moderatis consilijs temperaret. Successit postea Regis Stephani mors, Interregnumque in ipso inimicitiarum feruore, atque tali Reipub. statu, ut de ea actum esse gnari rerum æstimatores non immeritò putarent. Summa rei more institutoque maiorum penes Archiepiscopum erat, is accepto Regiæ mortis nuntio, eadem planè horâ Pstro-

*Aemulorum
impugnatio*

*Anno Domini
1584.*

*Res perturbata
inter Polonia
Procere.*

*Ad eas sedandas
de consilio
Pstroconij,
egregiam initiationem
Carncouius.*

*Interregnum
post mortem
Stephani
Regis Poloniae.*

*Pstroconius
ad factiosas
Procerum cō-
uentiones le-
gatus à Carn-
conie.*

Pstroconius ad Stanislaum Comitem Gorcanum Palatinum Posna-
niæ fortunâ eodem tempore in Curnicenſi palatio cum Zboro-
uicijs suarum ſtatu conſultantem expedit, ſuadet ne præcipiti
conſilio ſe, & Rempub. in diſcrimen adducant, Conuentus par-
ticulares pacatè expediri ſinant, de odio quo Cancellarium proſeque-
bantur, patriæ cauſâ tantùm remittant, quantum ciues priuatas iniurias
Reipub. condonare fas eſt, Archiepiſcopum daturum operam, vt in fu-
tura Electione eorum dignitatis ratio habeatur. Mollis hæc legatio &
Pstroconij accommodata oratio magno fuit temperamento, ad retinen-
dos homines illos perferoces & potentes, quo minùs vel Andream à Bnin
Opalinski Supremum Regni Marſchalcum, non procul eo tempore ab
eis diſſitum, & magno apud eos odio quòd Regia conſilia in maiori Po-
loniâ foueret, flagrantem inuaderent, vel vniuerſam Rempub. priuſquam
cæteri ſubſidia illi ferre poſſent, perturbarent. In Electione ipſâ celeberrimoque illo actu, cuius moderatio ad Archiepiſcopum pertinet, ita ſe
Pstroconius geſſit, vt cæteris qui cum Archiepiſcopo erant, metu torpen-
tibus, ille ad expedienda maximi cuiuſque momēti negotia adhiberetur.
Flexerat animum Archiepiſcopi Zborouiana factio, ſua ſponte Auſtria-
cæ familiæ addictum, & ſuſpiciantem Cancellarium, vel ſibi faſces im-
perij arrogaturum, aut certè talem promoturum, qui ſuæ voluntati ob-
noxius eſſet. In oculis erat hominum Andreas Batthoreus, deſuncti
Regis ex fratre nepos, affinitate Cancellario coniunctus iuuenis, niſi
eum recens inuidiâ Batthoreæ familiæ prægrauaret, gratus populo. In
Sigismundum Sueciæ Principem, Catharinâ Iagelloniâ ortum, noſtri ve-
luti ſanguinis & linguæ Regem popularia ſtudia propendebant; quem
cùm videret Zamolcius, non tantùm Equeſtris ordinis conſenſu, ſed et-
iam Annæ Iagelloniæ Reginæ opibus promoueri, nec alium haberet,
quem potentiæ Auſtriacæ opponeret, ad eum quoque flexit animum,
ſuamque potentiam populari fauori adiunxit. Hærebat interea Carnco-
uius: nam factioni Auſtriacæ penè fidem dederat, ſecâ inuitâ ad renun-
ciandum nouum Regem non proceſſurum: erant complures ex eius fa-
miliaribus, qui ſenem oſtentione periculi & diſcriminis, quod Eccleſia
& ipſe aditurus eſſet, ſi quempiam alium Auſtriacæ familiæ toto orbe ce-
leberrimæ, & cuius potentia iſdem quibus orbis Chriſtianus finibus con-
tinetur, ingentesque opes eſſent præponeret, diſtraherent; è contra Pstro-
conius euidentiffimis rationibus perſuadendo oſtendebat, in Republicâ
liberâ nihil magis ſpectari debere, quàm communem omnium conſen-
ſum, ſignum certiffimum Diuinæ voluntatis, cui ceſſura omnia, turpe
& indecorum eſſe, in expediendis cōſilijs permoueri metu, à quo ſi depē-
dere voluerimus, vetuſtâ libertatis poſſeſſione cedendum nobis eſſet, pro
hac autem conſeruandâ, ſi quid grauiùs ingruat, mortem oppetere hone-
ſtum & glorioſum videri, lecto præſertim tali Principe, quem tanto de-
ſiderio omnes expeterent, & cuius Regiæ indolis certa quaſi eſſet ſpes,
&

*Qua o-
rate
que conſilijs
s. uluantes
a. lucat
Pstroconius.*

*In Electione
nouu Regis ad
maxime ar-
dua negotia
ab Archiepi-
ſcopo Carn-
conio adhibe-
tur Pstroco-
niius.*

*Pstroconius
potentiſſimis
rationib. per-
ſuadet Carn-
conio, eligen-
dum in Regē
Sigismundum
Sueciæ tunc
Principem.*

& non dubia expectatio ; non eas vires aut opes, quibus Austria polleret circumspectandas pertimescendasque; sed expectatio quibus promoueatur, ex ijs plerisque esse Hæreticos, aliosque & ad res grauioris momenti sustinendas nequaquam firmis auxilijs. His persuasione atque auctoritate Andreæ Opalenij Supremi Regni Marschalci, ac Stanislai Priemscij Capitanei tum Coninensis ac parolò pòst Curia Regni Marschalci, quibus Carncouius plurimum fidebat, effectum est, vt Archiepiscopus à Zborouianis consilij alienum suum animum ostenderet; Andreamque Zborouium Curia Regni Marschalci cum petentem, vt Candidatum suum Maximilianum Archiducem tanti nominis Principem Regem renūciaret, simulatione ægritudinis lenibus verbis emollitum à se remoueret; nam & is quòd Catholicus esset, plurimum apud Carncouium gratià valebat, periculumque maximum erat, ne eius persuasione permoueretur; quòd fortasse factum fuisset, nisi Pstroconius intra eosdem cum Patrono parietes degens, opportunis consilij illius animum aduersus eiusmodi sollicitationes confirmasset; quâ ex re magnum sibi aduersæ factionis comparauit odium, adeò vt Stanislai Comes Gorcanus Palatinus Posnaniensis, cum Pstroconius à Carncouio missus negotij cuiusdam causâ eum adiisset, non admodum amicâ salutatione, Aue, inquit, Rabi (indicans eum apud Carncouium consilio plurimum posse) illum exciperet. Comitij Electionis in eâ dissensione, cuius memoria terret adhuc animos nostros, vtcunque expeditis, Carncouio circumspiciente, quemnam nouo Regi suo nomine obuiam mitteret, Pstroconius maximè idoneus visus est, qui hoc munere fungeretur, vt eum primùm è suis familiaribus Regi recens lecto exhiberet, qui in constituendâ ad votum illius Electione plurimum operæ & studij ipsiusmet Archiepiscopi testimonio posuisset. Celeriter hoc perfunctus officio, Regeque eleganti oratione in naui adhuc ex personâ Archiepiscopi salutato, redit ad Carncouium Pstroconius, illique periculoso illo & difficili Reipubl. tempore, cæteris Ecclesiastici ordinis metu se subducentibus, comes indiuiduus fuit, Cracouiamque electum Regem per varios circuitus, nec enim rectâ expeditum iter erat, deducendi semper adhæsit, quò vbi ventum est, nactus pietatis exercendæ occasionem, post tot periculosisimi itineris difficultates superatas, ad refouendos eos Germanos, qui in eo conflictu quo Maximilianus Archidux à nostris victus, atque à mœnibus Cracouiensis vrbs fortiter reiectus, turpiter obsidionem soluere coactus est, capti ac fœdis vulneribus affecti passim, nemine miseris opem ferente, fame & vulnerum dolore extinguebantur, animum conuertit; ratus longè à Christianâ pietate alienum, pati homines Christianos, quamuis antea hostes, extremâ necessitate perire; quamobrè diligenter conquisitos, etsi ipse satis angustè, idque cum alijs contubernalibus suis hospitaretur, in suum deferri hospitium iubet, atque intra cubiculum indignantibus, & importunam, vt illis videbatur, commiserationem increpanti-

Magna cum inuidiâ stant consilio d. Rege Po-

Nouo Regi obuiam mittitur à Carncouio Pstroconius.

Regem eleganti oratione salutat.

Cracouiam cum Carncouio deducit.

Pstroconij pietatis studium erga milites ex conflictu saucios & fame pressos.

s ijs, qui in eodem cubiculo degebant, nec factorem varijs
 inoi. etorum æquo animo ferebant, inducit; ac cùm ipsi opes ad
 cure refocillandosque eos non suppeterent, ab Archiepiscopo &
 no. Episcopis, cæterisque vtriusque ordinis pijs viris, emendica-
 ra pecuniâ medendi peritos aduocat, victum subministrat, vestes etiam
 plerisque comparat, suasque omnes facultates in vsum eum distrahit.
 Hæc illi medijs Reipubl. curis, quo ostenderet nullo vnquam tem-
 pore pietati operam nauare cuperent, eius exercendæ materiam
 decle posse. Erat eius industria, & ad res gerendas par animus, non
 solum Archiepiscopo, sed alijs etiam magnis plerisque viris cognitus, è
 sc. Vladis- quibus Hieronymus Comes à Rozdrazow Episcopus Vladislauiensis,
 lauiensis vir acerrimi iudicij, tanti ingenium & ad omnes honestas actiones præ-
 commendatione inter claros Pstroconij conatus æstimauit, vt Carncouio non admodum an-
 Regios Secre- nuente, quod se priuari tam necessario sibi homine ægrè ferret, non re-
 tarios adop- pugnante tamen, illum Regiorum Secretariorum numero adscribi fece-
 ratur Pstro- rit, ac simul cum Carncouio Regi impensè commendauerit, atque et-
 conius. iam à Carncouio contenderit, Decanatum Gnesnensè, nobile & opimum
 Aegrè fert inprimis sacerdotium tunc vacuum illi conferret. Sed Carncouius non-
 Carncouius nihil eâ re offensus, quod alieno, quamuis non quæsito, sed suâ virtute
 secessionē ad comparato suffragio Pstroconius niti videretur, quamuis initio osten-
 Regis obsequia Pstroconij, dissest se illius eâ occasione rationem habiturum, postmodum tamen ad
 nihilominus eum Regi suum ex fratre nepotem Martinum Carncouium, præterito Pstroconio
 commendat. beneficium hoc detulit. Commouit ea res animum Pstroconij, etsi enim
 non adeò ambitione, à quâ semper alienus erat, procefferat, vt certam
 sibi illius sacerdotij possessionem polliceretur; tamen cùm videret alio-
 rum quoque iudicio suæ virtuti illud deberi, non poterat nisi molestè
 ferre eam sibi fieri iniuriam; dissimulato tamen dolore, nec quidquam
 de patrono questus paulatim cœpit ab obsequijs illius se subducere. Cu-
 ius rei fuit illi oblata occasio percommoda & honesta. Rozdrazeuus
 Episcopus Vladislauiensis ad transigendum cum Rudolpho Imperatore
 Rozdrazeuo Romanorum, totaque Austriacâ familiâ, de iniurijs ab Archiduce Maxi-
 ad Austriacâ miliano, Regno illatis, & ad tractandum de illius liberatione, pactisque
 domum lega- renouandis & firmandis, summâ cum potestate cum collegis ad fines
 to consiliorum Regni missus, Pstroconium è Secretarijs Regijs sibi dari postulauit,
 & itineris quem gnauiter in tam arduo negotio sibi & Reipubl. nauaturum ope-
 socius Pstro- ram non inani spe conceperat; respondit ille præclare conceptæ de suâ
 conius. industriâ & fide eius expectationi, cùm in explicandis maximi momenti
 consilijs, tùm in propositionibus, tractatibus & responsis scripto conci-
 piendis, ita vt non alium ad eam rem libentiùs Episcopus adhiberet,
 quàm Pstroconium, reque bene gestâ, totoque eo negotio composito,
 Regi magnoperè commendaret. Quo factum est, vt Anna Regina Po-
 loniæ, cùm non ignoraret quanto studio Pstroconius Electionem Regis
 nepotis sui promoueret, & quâ fide ac industriâ in eo negotio versatus
 fuerit,

Hiero-
 Comes à
 Rozdrazow
 sc. Vladis-
 lauiensis
 Commenda-
 tione inter
 Regios Secre-
 tarios adop-
 tatur Pstro-
 conius.

Aegrè fert
 Carncouius
 secessionē ad
 Regis obsequia
 Pstroconij,
 nihilominus
 eum Regi
 commendat.

Rozdrazeuo
 ad Austriacâ
 domum lega-
 to consiliorum
 & itineris
 socius Pstro-
 conius.

Arebus in hac
 legatione pru-
 denter gestis
 iterum Regi
 & Regina
 commendatus.

fuerit, simul illius pietatem, & in re Ecclesiasticâ administrati-
 tiam, industriam perspectam habens, vtrò non petenti *Legationis*
 Varfauien. detulerit, quem tamen Pstroconius ne Archiepiscopus *of & Decanatu*
 fenderet, non priùs acceptauit, quàm ille consentiret. Nactus *Varfauens.*
 dotium non tam opibus affluens, quàm loci celebritate illustre, omnem *auctus, munus*
 suâ industriam in functione muneris sui, ritè & ad numeros, quod *præclarè obit.*
 explendâ, collocauit; non modò in reformando Clero Ecclesiæ, sed etiam
 in sacris ad populum concionibus, alijsque suâ vocatione dignis exe-
 tijs præclarè operam collocans, ita vt Regina ipsa & religiosa Princeps,
 magnoperè illius in obeundâ functione sedulitate delectaretur. Cum au-
 tem sub idem tempus Bernardus Macieioius Episcopus Luceoriensis,
 Legationem Regis nomine ad summum Pontificem Sixtum V. ad-
 ornaret, neque munus tantum se ex dignitate obire posse existimaret, nisi
 tales sibi comites adscisceret, qui rerum vsu præstarent, ac Pstroconius in-
 ter eos, qui huic rei suffecturi proponebantur, facilè principem locum te-
 neret, vtrò ad eum Secretarij Legationis officium defert, quod ille, com-
 mendatâ ad tempus pijs & sibi addictissimis Sacerdotibus Ecclesiæ Var-
 fauiensis curâ, eo minùs grauatè suscepit, quòd dudum illi in votis esset
 Urbem pietatis, & religionis magistrâ ex interuallo inuisere, simulque
 eadem occasione certa quædam indulta à Sede Apostolicâ obtinere.
 Expertus est breui Macieioius, quanti sua, & Regis interesset, ha-
 bere secum hominem non modò doctum, verùm etiam rerum agen-
 darum peritum, namque illius potissimùm operâ, in expediendis qui-
 busuis negotijs vsus rectè & ex sua, Regis, ac Reipub. dignitate munus
 hoc obiuit. Interea dum Pstroconius in Vrbe versatur, Rex promotò
 ad Episcopatum Plocensem Alberto Baranouiò Regni Vice-cancellario,
 Ioannem Tarnouium Rolicium Regni Referendarium, Vice-
 cancellarium renunciat, Zamoscio Regni Cancellario renitente, ac Pe-
 trum Tylicium ad Vice-cancellariatum promouere contendente. Erat
 in Tarnouio præter cæteras virtutes summa animi magnitudo, quâ
 præstare cæteris, & nemini cessurus putabatur, nemo illo in amicitijs
 conciliandis clientelisque parandis promptior, vel magis expeditus fuit,
 ita vt præcipuos quosque Procures suâ familiaritate deuinctos teneret. Qui
 vt primùm munus hoc suscepit, gnarus quanta de se expectatio esset con-
 cepta, & ad omnes intentus occasiones, ne qua ex parte inimicis & inuidis
 oportunus esset, ita se ad gerendum summum eum in Repub. difficilli-
 mo Regni tempore magistratum comparabat, vt omnia munia officij
 sui expleret. Etsi autem complures essent in Cancellariâ Regiâ, ex qui-
 bus eum qui Cancellariæ Regens dicitur legere posset; plerique longo
 vsu probati, & tractandorum negotiorum gnari, cum tamen ijdem
 omnes Zamoscij beneficijs obstricti, atque eidem obnoxij putarentur,
 præter omniem spem & expectationem, munus id ad Pstroconium ab-
 sentem eo tempore, & in Italiâ agentem, nec vnquam in Aulicis ex-

A Bern. lo
Macieioius
Episc. Luceor.
Romain Regis
nomine Lega-
to, Secretarij
Legationis of-
ficiũ delatũ
Pstroconio.

Ioannes Tar-
nouius ex Re-
gni Referen-
dario renun-
ciatus Vice-
cancellarius.

Is absentem
Pstroconium
Regentem
Cancellariæ
pronunciat.

pedis versatum detulit. Intercesserat ei antea cum Pstroconio non necessitudo, quod frater ipsius filiam Stanislai Tarnouij Castellani nowlodens. patrui Vice-cancellarij in matrimonio haberet, sed in eo deligendo industriam noti, ac explorati sibi amici, cui intimas suas cogitationes tuto concredere & committere posset, spectauerat, eoque nomine sibi commendatum habuerat, & ad complectendū eum animum adiecerat. In eā statione positus Pstroconius, cum non solum omnium ora & oculos esse in se conuersos, potissimum eos, qui diuturno aulae vsu probati, atque in negotijs versati essent, non æquo animo ferre, sibi nouitium anteponi, omnes vicissim ille intendit neruos, vt & concepta à Tarnouio de se expectationi responderet, & inuidis ne quam occasionem de se malè existimandi præberet, è quibus plerosque amicitia & consuetudine complexus, breui vniuersis carum

Comitate &
agendi dexte-
ritate
diuina
vniuersis

Anno Domini
1591.

Ex primis
Regis nuptijs
aliqui motus
in Regno;

Quos Pstroco-
nij consilijs
præclare se-
dat Tarno-
uius.

Partes Regias
egregie de
sententia
Pstroconij tu-
tatur Tar-
nouius.

acceptumque se reddidit. Annus erat Nonagesimus primus supra mille-
simum quingentesimum, quo Rex iuuenis & cælebs hortante Senatu de
ineundo matrimonio consilia agitare cœpit. Præcipui quique suadebant
Domum Austriacam legeret, ex quâ vitæ & imperij consortem peteret,
sed Cancellarius siue familiae Austriacæ odio, siue quemadmodum ple-
rique tum opinabantur, quod nollet Regis potentiam tam illustri affi-
nitate stabiliri, summâ ope niti constituerat, ne Rex, & ij qui in eâ sen-
tentiâ erant, voti potirentur. Hinc nati illi nouo & nunquam audito ex-
emplo, priuato consilio coacti conuentus, fictæ quorundam crimina-
tiones, quæ in publicum prolatae ad cōcitandum in Regē populi odium,
multorum in Repub. dissidiorum sequentibus annis causam præbuerunt.
Tarnouius quidem, cui ea vna cura erat, vt aduersis conatibus obsisteret,
summâ animi magnitudine partes Regias tutabatur, in eaque contentio-
ne prudenter moderandâ Pstroconij potissimum consilijs innixus, præ-
clare factionis aduersæ destinata retundebat. Celeberrimus ille Regia-
rum nuptiarum actus inuito Cancellario, sed maiori parte Senatus ra-
tum id habente, posteaquàm ritè expeditus esset, Rexque Comitia Var-
saviae in Mensem Septembrem indixisset, Cancellarius ne frustra com-
motus esse putaretur, quæ de Rege in priuatis illis Conuentibus sparserat,
ac si deferendi, & ad Austriacos deferendi Regni consilia susciperet, ea se
probaturum in Comitijs offerebat: Origo eius suspicionis nata non aliun-
dè, nisi quod Rex ex eâ familiâ vxorem sumpsisset, quam in adeundo Re-
gno potissimum sibi aduersam expertus erat: proferebantur Ernesti Ar-
chiducis literæ, quibus nonnullorum animos prehensabat, quibus con-
firmare nitebatur Cancellarius eum in spem Regni venire non potuisse,
nisi Rege consentiente; de eo inquirendum esse. Contrà Tarnouius, ne-
quaquam ex dignitate Regni & Regis fore, in Regem, nullius rei con-
scium leui ex suspicionem inquirendum esse. Contrà Tarnouius, ne-
striaci appetant Regnum Polonię; ita inter mortales comparatum esse,
sibi vt quisque potius quàm alteri malit; student Austriaci rebus suis for-
tasse

tasse hominibus nostris rerum nouarum cupidis ambitioni illorū
 mas subdentibus, Regem vt à deferendo Regno, sic ab ineundis c. de-
 stinis transactionibus alienum semper gessisse animum, & nunc
 magis in votis habere, quàm Regnum hoc diuinitus ad se suffragiis
 ris delatum, quoad vita suppetet, pacatè regere; in eam spem
 vxorem petitam quidem ex Austriacâ familiâ, sed publicè com-
 itutis more maiorum pactis, solennibus legationibus præmissis, nihi
 suspectum videri posse; denique ad abolendas veteres iniurias, stabilien-
 damque inter Regna vicina amicitiam, vetustas necessitudines nouâ affi-
 nitate firmandas fuisse, pacem exinde stabilem, & constâtem secuturam,
 nec relictum iri locum suspicionibus, quæ in Regem temerè hæcenus
 coniectæ fuissent. Hæc vltro citroque datis scriptis, in quibus potissimum
 industria Pstroconij versata est, agitabantur. Sed Tarnouio graui op-
 presso morbo, ob eumque in publicum non prodeunte, parum cauto
 quorundam consilio factum est, vt quamuis haud constaret, an eiusmodi
 quidpiam Austriaci à Rege postulauerint, Rex tamen tranquillandi causâ
 hominum animos, se ab Austriacis, de Regno illis tradendo fuisse appel-
 latum fateretur. Mors deinde Ioannis Regis Sueciæ altero anno secuta,
 suscipiendæ eò profectionis, Sigismundo Regi necessitatem fecit, vt &
 iusta Patri persolueret, & possessionem hæreditarij Regni adiret. Pauci e-
 rant qui Regem trans mare euntem sequi vellent, nec Tarnouius omnes
 quorum operâ in functionibus Cancellariæ utebatur, secum ducere pote-
 rat, quamobrem omnis negotiorum moles in Pstroconium incubuit,
 quæ quàm grauis & operosa fuerit, non attinet dicere. Res Sueticæ initio
 pacatæ videbantur, Rex fidei subditorum confusus inermis eò iuerat: id
 Carolus Regis patruus conspicatus, iniquissimis legibus, & conditionibus
 Regem circumscribendi, quoad occupandum Regnum viam sibi sterne-
 ret, audaciam sumpsit, ausurus vel in ipso Coronationis Regiæ actu mul-
 tō plura, nisi incredibili quadam animi constantiâ Tarnouij, nefarij ipsius
 conatus detecti & fracti fuissent: nam cū die quadam clam cum cōscijs
 conspiratione factâ, eo animo præter solitum comitatus in arcem Vpsa-
 lien. venire constituisset, vt Regi iniquissimas condiciones ferret, & nili ijs
 assentiretur, obedientiæ eius nuntium remitteret; Tarnouius longè antè
 quid ille moliretur sagaciter odoratus, Rege præmonito, omnes quot-
 quot erant Poloni, qui cum Regio peditatu non vltra mille erant, in ar-
 mis esse iubet, portas arcis arctâ, sed non apertâ custodiâ circumdat, Ca-
 rolo cum suis ingrediendi potestatem facit, cæterâ turbâ quæ confusè ar-
 cem ingredi volebat exclusâ, indignatē propterea Carolum, ac nescio
 quid contumaciùs proloquentem minaciter interpellat, ipsi & Suecis in-
 gratum eorum erga Regem animum exprobrat, se non ignorare cuius
 rei causâ venerint, prius cum vniuersis Polonis paratum esse vitam pro-
 fundere, quàm pati quidquam indignum Regiâ Maiestate fieri, illum pri-
 mum exitio capitis sui perfidiæ suæ litaturum. Hæc vehementi vultus &

Regem in
 Sueciam ab-
 euntem comi-
 tatur cum
 Tarnouio
 Pstroconius.

Insanos Sue-
 corum contra
 Regiam Ma-
 iestatem co-
 natus egregiè
 retundit Tar-
 nouius.

his concitatione, simul Carolo nunciatur portas Arcis cu-
 le scelere vecors pallere primò, mox in cuius criminis suspicio-
 necetur, se ignorare simulare. Actum eo die fuisset facinus memo-
 rabile, & conuissumque ijs tempestatibus quæ à Carolo concitatae, & Sue-
 cian. truerentur, & Regno Poloniae maxima incommoda intule-
 runt, Rex sinistras suspensiones veritus, Tarnouij impetum retinisset.
 Regis quoque tum partui vicina ad sedandam eam concertationem se
 interponebat, id tamen tum effectum, vt Carolus multum de ijs quæ ani-
 mo conceperat remittens, longè faciliorem se præberet, seu vt veriùs di-
 cam, cum apertè obistere non auderet, se Regiæ voluntati obsequi velle
 simularet, clam tamen res suas ageret. Coronatione peractâ, cum & Rex
 Carolo meritò parùm fideret, & ille non obscurè quid animo moliretur
 ostenderet, Tarnouius vt securum Regi è Sueciâ discessum, de quæ rebus
 Sueticis disponendis liberam facultatem prouideret, cum solo tantum
 Pstroconio communicato cõsilio, mihi mandat, vt ad certos Proceres
 Polonos literas Regis nomine scriberem, quibus significabatur, quo in
 periculo Rex esset; res ista adeò secretò transacta, tractataque est, vt non
 modò Sueci, sed ne nostri quidem, qui cum Rege erant priùs ea subsidia
 in Poloniâ parari præsentire possent, quàm circiter tria millia lectissimorū
 virorum Dantisci naues conscenderint, ac prosperâ vñ nauigatione, in
 portum Stocholmien. appulerint: fuerunt autem è præcipuis duo Czarn-
 kouij, Andreas & Ioannes; Stanislaus Warfzycki Cobrinensis tunc Capi-
 taneus, postea Varlauiensis Castellanus, postremò nunc supremus Regni
 Thesaurarius; Adamus Stadnicki ab Hieronymo Gostomski Palatino
 Posnan. socero suo missus; Stanislaus Bykowski Castellanus Lancienf.
 nunc Palatinus Siradien. Ernestus Weyher, ceterique alij euocatorum le-
 ctissimam manum secum trahentes. Inuitabat tum Rex Carolum ad le-
 uandam de sacro fonte recens sibi natam prolem, simul de constituendis
 rebus Sueticis se cum illo consilia communicare velle ostendebat. Sed il-
 le suspectum habens Regis apparatus, & ex conscientia sceleris fini-
 strum aliquid de Rege suspicans, excusatione vsus venire renuit. Rex ita-
 que summâ rei certis gubernatoribus commissâ, admirantibus Suecis tã-
 tam Polonæ gentis erga Regem fidem & amorem, qui maris immensa
 spatia eos emetiri coëgit, summâ omnium Polonorum lætitiâ è Stochol-
 mensi portu sub finem Iulij, Elsnabo verò, vbi aduerso vento detentus
 complures dies in anchoris stetit, medio Augusto soluit, Gedanumque
 feliciter appulit. Hæc quæ à me commemorata sunt, parum ad Pstro-
 conium pertinere videri alicui possunt, sed id à me propterea factum, vt
 ex eo æstimaret posteritas, quid de illo sentire debeat, qui tantis rebus ge-
 rendis & moderandis non modò interfuerit, verum etiam communi
 cum Tarnouio consilio penè præfuerit; nam Tarnouius nihil maioris
 momenti nisi ex eius sententiâ aggredi solitus, omnia ad eum referebat,
 vt ab eius prudentissimis cõsilijs pendere totus videretur. In eâ cū Tarno-
 uio

Pro dignitate
 & securitate
 Regiæ Maie-
 statis in Sue-
 ciâ, solus cum
 Pstroconio

opere opera
 labor et Tar-
 nouius.

Regis ac Polo-
 norum lætiti-
 a Sueciâ dis-
 cussio.

uio coniunctione , toto eius Vice-cancellariatus tempore inter
 mansit , vt nulla vnquam inter eos intercesserit animorum in
 omnibus è contra Pstroconius Tarnouio satisfecerit, voluntatibus
 tionibus illius se accommodauerit , ac Regi inprimis fidē & obsequium,
 & ad res gerendas industriam egregiè probauerit. Tarnouio ad
 Episcopatum Posnaniensem assumpto, auctus Pstroconius Præpositus
 Lancien. etsi eo loco se in Regis gratiâ esse non ignoraret, vt p
 casione se ad aliquam maiorem dignitatem promotum iri non dubita
 ret; tamen piâ quadam consideratione , aulicas occupationes minùs di
 gnas sacerdotali ordine existimans, magnoperè cœpit affici vitæ priuatæ
 desiderio , maximè cùm videret orbem aulicum esse conuersum, Vice
 cancellarium delatum Petro Tylicio Episcopo Culmensi, de cuius er
 ga se beneuolentiâ non poterat sibi multum polliceri , quòd is Cancellarij
 gratiâ promotus Tarnouianam factionem exosam habiturus existi
 maretur. Et erat occasio non importuna secedendi ab aulâ , quòd Rex
 eo tempore nuper in puerperio amisâ vxore, nouam in Sueciam profe
 ctionem moliretur, facileque ijs qui in aliquo magistratu non essent , da
 retur facultas manendi in Polonia. Sed Tarnouius vbi eâ mēte intellexit
 esse Pstroconium, obiurgatum amicè, grâuissimis rationibus impulit ad
 mutandam sententiam, Regique intimè commendatum in Sueciam
 proficisci iubet. Plena periculi erat ea expeditio, nam Carolus apertè Re
 gis hostis classem maritimumq; omnem apparatus, quo Regni Sueciæ
 vires potissimum continentur, inuaserat, & in suâ potestate habebat, ita
 vt Rex mercatorijs nauibus ad traijciendum mare, transportandasq; pe
 destres copias (quæ quinque circiter millibus censebantur) vti necesse ha
 buerit. Dederant fidem Proceres Sueciæ , vt primùm Rex littus Sueciæ
 attigisset, se Equestribus copijs Regis exercitum suppleturos, venerantq;
 non infrequentes ad Regem, postquam is primo in terram excessu, ac no
 minis sui terrore, Calmariam arcem munitissimam recepisset. Suadebāt
 nostri, vt coniunctis viribus Rex terrestri itinere penetralia Regni pete
 ret, præuenturus hostem, planè eo tempore imparatum, ac facilè omnia
 in suam potestatem redacturus. Sed Sueci veriti, ne si Rex terrâ iter face
 ret militari insolentiâ, cùm id tempus messis esset, agri vastarentur , dum
 maturis suis frugibus parcunt, Regem in maximum discrimen coniece
 runt; nam eorum , nequicquam dissuadentibus Polonis , secutus consi
 lium , consensu iterum cum ijs , quas è Poloniâ adduxerat copijs nauib
 us, in altum reuectus coortâ tempestate , ac vniuersâ fermè classe toto
 æquore dissectâ, vix cum aliquot nauibus Streliburgensem portum, quem
 conueniendæ sororis causâ , ac quod eò Sueticas copias venturas spera
 bat, potissimum petebat, tenere potuit. Reliquæ naues militibus onustæ,
 in diuersos eiectæ portus eundem cursum tenere non potuerunt. Non
 ignarus eius rei Carolus , classem inprimis ad intercludendum in eo
 portu Regem expedit, ipse cum Exercitu Stechburgum versus con
 tendit,

Posnaniensis
 Episcopus
 euecto, seces
 sionem ab
 aulâ Regiâ
 meditat
 Pstroconius,
 iam tunc
 Præpositus
 Lancienensis
 factus.

Eum ab hac
 sententia ab
 ducit obiur
 gatum Tarno
 uius & in
 Sueciam Re
 gem comitari
 rursus præci
 pit.

Aduentus Re
 gis Maiesta
 tis in Sueciâ.

Tempestate
 dissecta Polo
 norum classis
 & copia.

*Res Suetica
turbulenta.*

*Poloni peri-
clitantur in
Sueciâ.*

*Ibidem peri-
culum adie-
cit Pstroconius.*

*Magnus &
constans ani-
mus inter pe-
riclitandum
Pstroconij.*

tendunt. Effi aliquot vexilla Equitum Sueticorum Regis stipendio inauentur. Caroli corrupti suspectæ essent fidei, palamque ostenderent se contra Regios alios non esse pugnatu-
ros. Superuenit interea Carolus, ac cum id num cuperet, ut classis quam sub idem tempus eò appulsuram credebatur iungeretur, incautè progressus non antè errorem agnouit, quam à Regio exercitu, Ducibus eà opportunitate egregiè usis circumueniretur. Planities erat mari adiacens, septa montibus, in eam Regij Duces Carolum descendere passi, subito angustias omnes occuparunt; ab alterâ parte Regiæ naues dispositæ, ad littus latera exercitus Suetici tormentorum ictibus quatiebant. Erant in exercitu Caroli peditum equitumque circiter sedecim millia, sed non multum in bellis exercitatorum: Rex non amplius tria millia habebat peditum, quibus tamen tantum animi fuit, ut ad expugnandum hostilem exercitum loci opportunitate adiuti suffecturi putarentur. Et sanè debellatum eo die fuisset, nisi Rex mitiorem secutus sententiam signum belli dare vetuisset. Nam Sueci, qui cum Rege erant, appellati eo nomine à Carolo, conditionibus æquis rem se composituros pollicebantur: fraudenè id fecerint, an à Carolo decepti fuerint, affirmare non aulim; illi se veritos esse asseriebant, ne si flos iuuentutis Sueticæ sub ictum daretur, vires Regni sui eneruarentur. plerique tum suspicabantur eos nequaquam plenæ Regem victoriæ potiri voluisse, ut eo ipso suam quoque potentiam stabilirent. Ille certè dies partes Regias afflixit; nam paulò post classis Caroliana plenis in portum inuecta velis, Regias naues disiecit, partemque eam quâ Regius Exercitus tutus erat, ac ipsammet Regis stationem infestare cœpit, & breui in summas redegit angustias, ita ut noctu silenti agmine, eo loco Rex excedere coactus fuerit. Pauci è comitatu Regio equos habebant, quibus terrestri itinere faciendo uti possent. videre erat plerosque abiectis sarcinis, nisi si quid auri vel argenti in promptu erat, quod commodè apportari posset, iter pedibus emetientes, omnibus exutos impedimentis. Pstroconius eo tempore magnum adiit periculum, nam equo labente parum abfuit, quin in potestatem hostis terga abeuntium infestantis venisset: Diuino tamen beneficio recuperato, mox qui aufugerat, equo seruatus est: eximia tum eius animi constantia cæteris metu consternatis enituit; nam ut erat faceto & amœno ingenio, quid, inquit, tantoperè vos ista aduersa sors perturbat? quin ut ille Philosophus exutus opibus: Ergo iterum ad pallium & baculum fortuna? nos quoque idem in præsentis rerum statu usurpemus. Id cum nemo è Secretarijs Regis Stoicam sectam tristi vultu præferre solitus molestè ferret, vulgatoque Kochanouij versu, non sanæ mentis eum esse qui in rebus aduersis rideret, hilaritatem Pstroconij proscinderet: Tu verò ipse minùs sanus es, (inquit Pstroconius) qui mihi in malâ re mentem bonam adimis; Ego quod ad me attinet, ita paratus huc veni, ut ea quæ accide-
runt

runt euenire posse non dubitarem, & ad ea ferenda animo
 fem: tu si hæc fieri posse antè non expendisti, non miror
 consternaris, animoque concidas. Commisso ad Lincopinc
 rebusque Regijs in angustum redactis, posteaquam Rex cum
 colloquium venisset, conuenerat, vt dimissis vtrunque cop
 bus Stocholmiam proficisceretur, indictisque Comitjs de mut
 rijs isthic transigeretur. Plena erat ea profectio periculi, & merito si
 eta omnibus: Rex tamen cum datam Carolo fidem seruare statuis
 se parabat, vt ad condictam diem Stocholmiæ esset, plerisque ac inter
 eos Tylicio Vice-cancellario, & Simone Rudnicio Regente Cancellariæ
 missionem petentibus: Pstroconius se Regem in omni quod accidere
 posset periculo non deserturum professus est, ac se mansurum cum Re
 ge pollicitus, cæteris animum addidit, patidos verò in ruborem dedit,
 quæ res fuit admodum grata Regi, qui mox animaduersis Caroli tech- *Cæteris mis-*
 nis, compertoque sibi ab eo fucum fieri, & insidias comparari, mutata *sionem peten-*
 sententiâ, consensâ naui classem Calmariensem portum petere iubet, *tibus Pstro-*
 expertus in eâ nauigatione maximam maris tempestatem, eaque peri- *conius Regi*
 cula, quæ de Menſe Nouembri nauigantibus euenire solent; imposito *constanter*
 tamen Calmaria præsidio, disiectâ ventorum vi classe, ipse ad littus Po-
 meraniæ nauem adegit, scaphaque ad terram vectus, curru Dantiscum
 delatus est; vbi aliquot naues, ac inter eas illa quoque quâ Tylicius,
 Pstroconius, cæteri que ferè præcipui vehebantur, antea appulerant.
 Hunc finem habuit ea Regis in Sueciam expeditio, ex quâ Pstroconius
 magnam constantis animi laudem retulit, rebus suis omnibus, cum
 pauci essent, qui maxima damna non accepissent, saluis. Varſauiæ post-
 quam eò Rex venisset, nactus otium, cum nullum publicum munus
 gereret; res in Sueciâ gestas, causasque eorum motuum explicare, & *Ex Sueciâ re-*
 scripto comprehendere cœpit; reliquissetque egregium ingenij sui mo- *uersus Pstro-*
 numentum, nisi fato quodam elegans illa lucubratio nondum planè per- *conius Com-*
 fecta perijſſet. Intercedebat eo tempore non mediocris diſſenſio, inter *mentarios*
 Stanislauum Carncouium Archiepiscopum Gneſnensem, & Hieronymũ *itineris Sue-*
 Rozdrazewski Episcopum Vladislauensem, causas eius non attinet di- *tici ac rerum*
 cere, ne ſummorum virorum parum ſedati animorum motus famæ, & *isthic geſtarũ*
 nomini eorum notam aliquam inurant; illud tamen adijcere libet, Carn- *per otium*
 couium facili & hilari animo contemnere ſolitum arrogantiam aliorum, *conficit.*
 grauem contra Rozdrazeuium, & omnia actionum momenta expende- *Ex Regis*
 re aſſuetum, ac propterea ſuſpicacem; hinc inter diſſimiles orta diſcor- *commiſſione*
 dia, quæ ne Reipub. negotia impediret, Rex proſpiciendum ratus, dat *grauis con-*
 negotium Pstroconio, eius controuerſiæ ſuo nomine componendæ. *trouerſia*
 Difficilè admodum erat vtrique perſuadere, vt æquis conditionibus, de *inter Archi-*
 eo quod inter eos controuerſum erat, transigi paterentur. obſtinatio *episcop. Gneſ-*
 Rozdrazeuius, iurisque ſui tenacior, videbaturque Pstroconius frustra *nensem & E-*
 niti: ſed cum Rozdrazeuius præclare de ipſius pietate ſentiret, non po- *piscopum Ka-*
 terat *tanienſ. com-*
 ponit Pstro-
 conius.

commodare aurem dictis & persuasionibus eius, quibus tan-
 & emollitus, totum se arbitrio Pstroconij permisit, nec Carn-
 u moratus, se quoque quidquid Pstroconius censuisset, æquo
 laturum ostendit: ita ille prudenter usus eâ potestate, æquissimo
 iudicio lites composuit, omnesque occasiones, quibus animi tantorum
 virorum inuicem exasperari possent, sustulit, ac utrique ob eam causam
 gratus admodum per literas Regi diligentissime commendatus fuit. E-
 the in aulâ de eius virtute & meritis eâ opinione, ut omnium iudicio
 aliquo maiori Magistratu cohonestandus censeretur, cuius rei adfuit bre-
 ui occasio. Ioannes Galczynius Referendarius Regni, non diuturno, sed
 acri correptus morbo cessit è vitâ. Rex tum iuri dicundo vacabat. igitur
 ne qua mora iudicijs exercendis fieret, viuo adhuc Galczynio causarum
 referendarum munus contra voluntatem Tylicij, qui id ad alterum de-
 ferri volebat, iubet obire Pstroconium, explorataque ipsius industriâ,
 statim à morte Galczynij, cum aliâs in eiusmodi occasionibus diuturnâ
 deliberatione desideria ambientium torquere solitus sit, Magistratum
 ipsum non multum ambienti, atque omni externo suffragio destituto,
 sed à virtute & doctrinâ commendato confert. Dici non potest quantâ
 integritate in eo munere, quod grauissimum est, obeundo versatus fue-
 rit. Inprimis morem inueteratum iudicati nomine, vel ut causa prius in
 iudicio proponeretur, sportularum vel munerum exigendorum suâ ab-
 stinentiâ sustulit, deinde pupillorum, & egenorum suscepto patrocinio,
 ad expediendas eorum lites, qui diuturnis iuris anfractibus, ut plerum-
 que fit, fortunas suas corruperant, omni studio incubuit, ab omni sorde
 alienus, grauis in dicendâ sententiâ, expeditus in percipiendis causis dif-
 ficillimis, nisi quod in explicandis animi sensibus maiorem facilitatem
 quidam in eo desiderarent, nec enim prompta, & fluens illi facundia
 fuit, prudentem magis, quam eloquentem dixeris, quanquam nec eâ
 laude caruit, non modò ut meditata & improuisa, sed subita etiam prom-
 ptè expediret. Sed illi in eo Magistratu magnam adferebat difficultatem
 non multum propensus erga se Tylicij Vice-cancellarij animus, què etsi
 omni modestiâ, & obsequio demereri studebat, tamen ille naturâ aspe-
 rior, non libenter videbat Pstroconium aliquas in Regis gratiâ partes ha-
 bere, vel ad spem maioris alicuius dignitatis accingi, offensus postremò,
 quod Præposituram Gnesnensem, quam cum Episcopatu Culniensi be-
 neficio Regis, & Sedis Apostolicæ reseruata tenuerat, & posteaquam
 Episcopatum Varmien. adeptus esset, se illâ abdicauerat, à Rege Pstro-
 conius obtinuisset. Igitur primâ quæ oblata est occasione, ab aulâ se
 subducendi usus, Episcopatum Præmisliens. multum dissuadente Tarno-
 nio, cum reseruatiōe Præpositurarum Gnesnensis & Lanciciens. defe-
 rentibus ijs ipsis quibus stimulante inuidiâ gratum erat eum ab aulâ
 longius submoueri, acceptauit: dicere solitus, minimè conuenire ijs, qui
 sacris addicti essent, diutius in aulâ morari; eorum officium esse, procu-
 rare

Regni Refe-
 rendarij vices
 subit ac dein
 extincto Ioan-
 ne Galczynio
 creatur Refe-
 rendarius.

Qualem se in
 hoc Magistra-
 tu virum ex-
 hibuerit.

Pstroconius
 Gnesnensis
 Præpositus.

rare salutem humanam, easque inire rationes, quibus quædam
rectam virtutis, & pietatis viam reduci possent. Cæterum
pendens, quem iniret vitæ statum, ita se comparabat, ut vocem
quoad eius fieri poterat, responderet, ac memor suæ cum Carnconio
iunctionis, ab illo Episcopus more solenni inaugurari voluit, ac eius rei
gratia, & præterea voti ad aram D. Adalberti persoluendi causâ, Gnesnam
visque profectus est, benigneque à Carnconio exceptus, & consecratus
cùm is quantoperè fidei & pietati Pstroconij fideret, testari voluisset,
retque eum aliquot septimanis in Archidiocesi Gnesnensi moraturum,
totam Episcopalis muneris functionem cum illo communicavit. Con-
uento deinde in arce Ciechocinenfi Tarnouio (Episcopus Vladislauien-
sis iam is à Rege renunciatus erat) in Siradiense Territorium, posteaquâ
Archiepiscopum Lanciciæ iterum salutasset diuertit, atque in paterno
prædio paulò minùs vno mense exacto, vicinas quasque Ecclesias secun-
dum acceptam ab Archiepiscopo potestatem inspexit, statumque illa-
rum explorauit, multa templa recens constructa consecrauit, multa
millia hominum sacro chrismatis oleo inunxit, in eoque opere ita dili-
gens, ac sedulus fuit, ut nec valetudini, nec sibi ipsi parcere vellet, ac
planè rudimenta functionis suæ in alienâ Diocesi deponere studeret. Po-
stea in Cestochouienfis Monasterij toto orbe celeberrimo Diuæ Virginis
templo sacris operatus, votisque exsolutis, ad Episcopatum suum profe-
ctionem suscepit; quò posteaquam peruenit, totum se planè ad obeun-
dum officium illud diuinitus ad se delatum effudit, non ad honorem &
ad dignitatem, sed ad labores, & sollicitudines se vocatum dictitans. Cu-
ius rei memor, in ipso suscepti muneris initio eò animum intendit, ut in-
stitutâ totius Diocesis vniuersali visitatione ouile gregemque suum ex-
actè recenseret, quod ita præstitit, ut triennio toto huic rei impensâ ope-
râ nullum paulò illustriorem in totâ Diocesi locum prætermiserit, quem
non adierit, rationesque Ecclesiarum, & eorum, qui ijs præerant dili-
genter examinauerit, ac legibus quæ ad Cleri reformandos mores, po-
pulumque ad pietatis studia incitandum pertinerent latis, plurima in
pristinum statum reduxerit: sæpè ipse è publico suggestu concionatus,
nunc cohortationibus, nunc sanctissimarum actionum exemplo cæteris
præeundo, arguendo obstinatos, vnumquemque salutis suæ commo-
nefaciendo, pijs & diligentis pastoris munus obibat, & ut omnes officij sui
admoneret, edictum contra vsurarios, & concubenarios promulgari
fecit, grauissimas, & à iure præscriptas pœnas proponens ijs, qui eiusmodi
criminibus tenerentur. Acciderat ut templum Cathedrale, ortâ inter
Ioannem Thomam Droiouium Referendarium Regni, ac Capitaneum
Præmislensem, & Stanislaum Stadnicki de Lesko pugnâ, tormentorum
ictibus ac cæde nonnullorum in ipsâ templi sacrâ aræ perpetratâ viola-
retur: indignè eam rem, ut par erat, ferens Episcopus, omnibus aditu Ec-
clesiæ interdixit, eum qui seditionis auctor erat, à sacra communione re-
mouit.

qui ad
amici
acceptat.

A Carnconio
Gnesnensi
Archiepiscopo
consecratur.

In Archidie-
cesi ita volen-
te Archiepi-
scopo Epi-
scopalis officij
rudimenta
ponit, templa
consecrando,
& in visitatis
Ecclesijs chris-
mate fideles
ungendo.

Visitat vni-
uersam Dioc-
esim.

In Templi
Cathedralis
Præmislens.
violatores
grauiter ani-
maduertit,
nihil veritus
eorum poten-
tiam ac fa-
milie splen-
dorem.

Matthaeus is erat Præmissiensis homo potens, ac factiosus, qui
 o decretis Episcopi nequaquam obsecundaturus putaretur, eò
 postea se demisit, vt veluti præsentì numini sacris vestibus in-
 duto Episcopo, & extra limen Ecclesiæ progresso ad genua aduolueret-
 tur, supplexque, cunctis vehementer admirantibus, veniam facti preca-
 retur, atque impositam eo nomine sibi pœnam vltro susciperet. Eadem
 animi constantiâ vsus aliquot sacras aedes ab Hæreticis occupatas, Ca-
 lico ritui restituit, prouisionesque earum recuperauit. In propagan-
 do cultu Diuino sedulus, non modò idoneos verbi diuini præcones con-
 quirebat, sed ipse etiam idem munus sæpè obibat. Inter alia pietatis stu-
 dia, pauperum & egenorum peculiarem curam habuit, ac vt decenter &
 religiosè in Xenodochijs Nosocomijsque degerent, omni ex parte proui-
 dit; Litaniarum vesperi quotidie recitandarum vsum in eiusmodi colle-
 gia introduxit, ac lege perpetuâ id ipsum sanxit. Et vt, quemadmodum
 existimaret, curam pauperum Episcopo incumbere demonstramus,
 argumento sit, quòd designatus adhuc Episcopus, dum Rex Corcini
 pelte eo tempore, & fame circaquaque grassante versaretur, ac plurimi
 eò opis implorandæ causâ confugerent, ille egenorum patrocini-
 um suscepit; vestes, alimenta-que prouiderit, & gregem pupillorum in classes di-
 uiserit, alios artibus mechanicis erudiendos tradiderit, nōnullos obsequijs
 locupletiorum addixerit, omnium vti pater curam gesserit, aulâ totâ Re-
 gis inspectante, & optimi Antistitis pium erga egenos affectum mirante
 probanteque. Iaslicijs certè oppido Episcopatus Præmissiensis aedes pau-
 peribus alendis construxit & dotauit. Brzozouiense Xenodochium
 prouentibus annuis auxit. In coërcendis puniendisque ijs, qui in aliquo
 deliquerant, seueritatem mansuetudini permixtam adhibebat, conten-
 tus sæpè si quis maximè ex Clero verborum illius efficaciam permotus
 facti pœnitentiam lachrymis testaretur. Aliquem semper Sacerdotem,
 qui omnium suarum actionum inspector, & testis esset, secum habe-
 bat, eumque pietate insignem, ac potissimum aliquem è Societate IESV
 deligebat. Quo die in Episcopum consecratus est, vestem cilicinam clam
 comparatam sumpsit, totoque triennio detulit, alijs item ad domandos
 inordinatos carnis motus vsus remedijs, extraordinarijs abstinentijs, iei-
 unio etiam Aduetus Domini quod illi solenne erat, quotannis exactissimè
 obseruato, se macerabat. Iam verò in Politicâ Episcopatus administra-
 tione, eaque muneris sui parte quæ ad Senatoriam functionem pertinet
 explendâ, excellens admodum fuit. Exigua erat antea in Russiæ Con-
 uentibus Episcopi Præmissiensis auctoritas, quòd eâ non multum opibus
 pollens tantorum Procerum, quibus ea prouincia abundat, potentiam
 obscuraretur; Sed Pstroconius initio statim suscepti Episcopatus, nunc
 hos, nunc illos sibi adiungendo, ac officijs amorem primariorum sibi
 conciliando effecerat, vt longè aliam de se homines conciperent opi-
 nionem, existimarentque illum arbitrio alieno non addicturum sua
 confi-

Magno &
 constanti ani-
 mo Templi
 redditus eorum
 ab Hæreticis
 recuperat.

Mira Pstroco-
 nij Episcopi
 erga inopes
 pietas.

In delinquen-
 tes benignus,
 in se austerus,
 cilicium quod
 die consecra-
 tionis siue
 sumpsit, ad
 triennium uo
 deposuit.

Episcopi &
 Senatoris di-
 gnitatem gra-
 uissimè tuetur
 in Russiæ
 Conuentibus.

consilia, sed ea ex animi sui sententiâ moderaturum, id quod
 Visnæ erat indictus conuentu, luculenter satis ostendit;
 Procerum numero, qui eum honoris causâ deducebant eò in
 expediendis consilijs publicis facilè primas partes tenuit, ita ut
 sententiâ ipsius ab omnibus comprobata esset, & cum antea Senato-
 dictis sententijs excedere loco consilij, quo Equester Ordo prius
 rebus deliberare posset, solerent, tunc publico omnium consensu
 Nobilitas multum candori Episcopi fideret, illum, & alios Senatores
 tinuerit, nec aliter nisi illis præsentibus consilia sua se expedire velle ostē-
 derit. Quantâ auctoritate in Comitijs Cracouiensibus Anno millesimo
 sexcentesimo tertio celebratis, quæ prima posteaquàm Episcopus factus
 esset, fuerunt, sententiam dixerit, & quam spem de se concitauerit, non
 attinet recensere; illud sanè constat neminem tunc fuisse, qui partium
 factione infectus non esset, qui illi Vice-cancellariatum, quo per leges
 Regni Tylicius Episcopus Varmiensis diutiùs fungi non poterat, deberi
 non putaret; quæ res mouit Cancellarium, ut omni conatu ad retinen-
 dum in Magistratu Tylicium lege soluentibus obtinuit. Reuersus ad E-
 piscopatum, in eo constituendo omne tempus impendit, in primis autem
 de iuribus bonorum Ecclesiæ diuturnas controuersias cum potentibus
 vicinis ortas, & in varias lites productas, mirâ quadam solertiâ sustulit,
 finibusque certis fundum Ecclesiæ circumscripsit, ne qua deinceps de eo
 quæstio oriri possit, prædia nonnulla restaurauit, vnum etiam exstirpa-
 tis, excultisque agris construxit. Oppidum Iaslicienf. in finibus Regni
 Hungariæ situm, mercatu vini nobile, muris cingere aggressus non me-
 diocri parte eius operis effectâ, posteris eius munitionis perficiendæ ex-
 emplum reliquit. Grauis eo tempore in Regno Poloniae familiam Diui
 Dominici discordia agitabat. Paucorum factione seiunxerant se Mona-
 steria Russiae ab obsequio eius Ordinis per Poloniam Præfecti; denique
 eò usque ambitio discordias fouentium processerat, ut magno religionis
 dehonestamento, ad arma & cædes esset ventum, his illos è Monasterijs
 exturbantibus. Proceres plerique prout erga alteram eorum partem af-
 fecti erant, Episcopi etiam alij Russis, alij Polonis fauebant, opemque
 ferebant. Res agebatur magnâ contentione non in Poloniâ modò, sed
 in Vrbe ipsâ, adeò ut Clemens VIII. Pontifex Maximus, manus supremæ
 potestatis ad comprimendam eam seditionem admouere coactus fuerit.
 Igitur is dat negotium Pstroconio cognoscendæ eius causæ, qui solerti
 adhibitâ industriâ, posteaquàm vtriusque partis rationes expendisset, gra-
 ui oratione castigatâ virorum religiosorum minùs religiosâ contentione
 persuasit, ut depositis odijs, æquas, quas ille præscripserat, concordia
 conditiones acceptarent. ita tum perniciosum schisma extinctum, & di-
 gnitati Ordinis in Ecclesiâ Catholicâ suo merito illustris, optimè consul-
 tum est. Interea fit certior Pstroconius, Ioannem Tarnouium Archie-
 piscopum Gnesnensem supremo grauatum morbo, in summo vitæ peri-
 culo

anno Domini

ita primū
 in Senatu à
 Pstroconio
 sententia,
 quantam illi
 commendationem conciliauerit.

Episcopatum
 suum ab iniurijs vindicat
 ac in splendorem pristinum restituit.

A Clemente
 VIII. Pontif.
 Max. arbiter
 ad componendas in Diui
 Dominici per
 Russiam &
 Poloniam
 controuersias
 constitutus,
 rem inter
 dissidentes feliciter compo-
 nit.

Ioannis Tarnouij Archie-
 piscopi Gnes-
 nensis morbus
 supremus.

eaque

Moritur Tar-
nouius.

eaque re summam fidem defuncto amico & benefactori suo
 sanè nisi ille suam auctoritatem interposuisset, piæ Tarnou
 nes, in quas ille liberali animo grandem pecuniæ summam
 irritum recidissent. Iustis Tarnouio Louicij persolutis, rebusqu
 ordinatis, constituerat in Russiam ad Episcopatum reuerti, quo hominū
 sermoni se subtraheret, qui existimabant eum Vice-cancellariatum am-
 bire; sed cū in Comitijs, quæ iam indicta erant, insultaturos plerosque
 mortuo Tarnouio, famamque & existimationem illius calumnijs oppu-
 gnaturos prospiceret, veritus ne & defuncti, & suam pariter innocentiam
 in discrimen conijceret, mutauit sententiā, tantisperq; Louicij substitit,
 donec Comitijs inchoandis dicta dies veniret. Quæ posteaquā appetijt,
 profectus Varſauiam amicis hortantibus ne sibi deesset, minimo sanè co-
 natu summā Regis voluntate munus Vice-cancellariatus consecutus est,
 opus sanè maioris quā alio vnquam tempore negotij. Videbatur
 enim Rex eum factioni Zamoscianæ opposuisse, vnumque è reliquis
 legisse cui potissimum fideret, cuius prudentiā & consilio niteretur. Co-
 mitia quidem ea, agente Cancellario rebus infectis soluta sunt, Rex-
 que tantummodò duobus Senatusconsultis factis, quorum alterum de
 connubio Regis, alterum de concedendā Electori Brandeburgensi cu-
 rā ægri in Prussia Principis fuit, Varſauia Cracouiam profectus est.
 Omnium planè tunc oculi erant in Pstroconium conuersi, in illum om-
 nis incubuit inuidia popularis. Sed profectò est quiddam diuinum in ijs
 viris qui difficillimo tempore gerendis Magistratibus admoventur, vt
 peculiari ij Diuini numinis ope subleuati videantur. Erant plerique
 Pstroconio parū æqui, qui nihil minùs quā huic Magistratui ferendo
 parem, & mox suo ac Regis dedecore tanto oneri succubiturum eum
 augurarentur. Sed ille suscepto eo munere, omnes industriæ intendit ner-
 uos, ad gerendum ex dignitate Regis & Reipub. eum Magistratum, effe-
 citque vt non modò Regem non pœniteret hoc eum honore auxisse,
 verū etiam reliqui omnes faterentur, tali tempore neminem alium ap-
 tiorem fuisse, qui Regias partes contra maleuolorum conatus accuratā
 publicorum consiliorum moderatione tueretur. Comem & facilem se
 omnibus præbere, palamque animum ab omni æmulatione & maleuo-
 lentiā alienum ostendere, sincerè vel cum ijs ipsis qui non benè ei vellent
 agere, quasi innatum illi erat. Eā re effecit vt Cancellarius ipse, postea-
 quā actiones ipsius propiùs inspexisset, non malè de illo existimare cœ-
 perit, datisque ad eum literis, & depositā omni simultate ad capeſſendam
 Rempub. consiliaque secum communicanda eum cohortatus fuerit. Et
 sanè si is diutiùs vixisset, effecisset mox Pstroconius suo candore, & since-
 ro de rebus iudicio, vt illi non minorem Cancellarius quā alijs qui ab
 ipsius arbitrato pendebant, fidem haberet, neque eò res deuenisset, quò
 mox vitā functo Cancellario, hi qui, vt aiebant, ex mente Cancellarij
 præposteris consilij ingentem in Repub. motum excitarunt, progressi
 sunt.

Pstroconius
 iusta Louicij
 defuncto pe-
 culuit.

Pstroconius
 Vice-cancella-
 rius Regni re-
 nunciatus.

Eximia Pstro-
 conij Vice-
 cancellarij in
 obeundo suo
 munere so-
 lertia.

Suo candore
 frangit Can-
 cellarium,
 eumq; sibi
 comparat
 amicum.

Rokosij ini-
tia.

Pstroconius
Vice-cancel-
larius, mortuo
Cancellario,
difficilimo re-
gni tempore
totam nego-
tiorum molē
sustinet.

Zolkieuium
Regi conciliatum Ro-
kossianorum
conatibus op-
ponit, & per
eum plurimos
in Regias par-
tes pertrahit.

Quas ob cau-
sas Regi ab
aduersâ parte
conflatum
odium.

Idem odium
deriuatur in
Pstroconium,
sed falsò.

um Cancellarius quarto ab exactis Comitibus mense, Anno
salutis huius millesimo sexcentesimo quinto in viuis esse desisset,
tota negotiorum moles in vnum incubuit Pstroconium, ve-
nim etiam, ea quæ viuentis Cancellario à quibusdam agitata dicebantur,
de indicendo Conuentu Rocossiano consilia in apertum prorupe-
runt, auctore Nicolao Zebrzydouio Palatino eodemque Præfecto Ge-
nerali Cracouiensi, viro acri, non ita pridem Regiâ gratiâ florenti, &
eo offenso popularem auram sinistrâ Regiarum actionum interpretatio-
ne captanti; quæ res quantum in Repub. mali pepererit, quibusque diffi-
dijs pacatum Regni statum exagitauerit, ac postremò ciues ipsos in mu-
tuam perniciem armauerit, alio loco à nobis narratum est. Ad Pstroco-
nium quod attinet, ille pacatorum cōsiliatorum auctorem se præstitit sem-
per, tum potissimum cernens grauari Regiam existimationem confictis
criminibus, odiumque populi augeri, eò incubuerat, vt conciliandis ho-
minum animis crescentem inuidiam minueret: ac inprimis Stanislaum
Zolkieuium tunc Castellatum Leopoliensem ac Præfecturæ Exercituum
Regni pro Zamoscio vicarium, vnum ex intimis amicis Zamoscij, vi-
rum recti iudicij, & priuatis rationibus publicam salutem anteferentem
Regi conciliauit; effecitque vt mortuo Zamoscio huic vni, etsi Regi ali-
quantisper ob amicitiam Zamoscij suspecto, secundum mortem illius
cura Exercitus demandaretur: plurimum ea res valuit ad labefactandas
partes aduersæ factionis. nam cum plerique cernerent Zolkieuium non
fauere conatibus Palatini Cracouiensis, facile iisdem in partes Regias cō-
cesserunt; Pstroconio in eam curam incumbente, vt quàm plurimos ad
rectè de Rege, Regijsque destinatis sentiendum induceret. Præcipuè au-
tem aduersa factio in inuidiam populi & odium vocabat Regem, eo
quòd ille dissentientibus plerisque & dissuadentibus, Constantiam Caro-
li Archiducis Austriae filiam, prioris vxoris sororem germanam, consortē
thori destinaret: ea res aduersâ vulgi opinione excipiebatur, paucique
erant qui sibi id persuaderi paterentur, id Summo Pontifice annuente &
sacris legibus, quibus Rex cum prioris vxoris sorore matrimonium inire
vetabatur, eum soluente, ritè & legitimè fieri posse. Hoc illud aiebant ad-
uersarij eo matrimonio peti, vt Rex illicitis matrimonij pactis initis, Re-
gnum Austriacis traderet; multæ sub hoc nomine sparæ in vulgus opi-
niones, vanæ licet & nullo nixæ fundamento, apud credulos & in seditio-
nem pronos fidem habebant. Et Rex quidem circa exitum anni, de-
ducentibus in Regnum sponsam Mariâ matre, Maximiliano fratre Ar-
chiducibus Austriae, Cracouiæ nuptias celebrauit, effecitque vt sacri si-
mul & secularis Ordinis præcipui quique eis interessent, actumque eum
cohonestarent. Cæterum factio aduersa tantò magis exarsit, non in Re-
gem modò, sed in omnes, qui Regijs destinatis non aduersati fauere ijs
putabantur: præcipua autem inuidiæ flamma hæsit in Pstroconio; ille
omnium sermonibus Regiarum nuptiarum conciliator, eorumque con-
siliatorum,

filiorum, quæ vulgò suspecta erant, auctor existimabatur. Vidit, Regique ipsi sæpè dixit, ea quæ mox secuta sunt euentum Principi, vt aliquantisper opinioni hominum sese accommodare iam res deuenerat, vt nec Regi ipsi integrum esset resilire ab eo, nec dignitate saluam poterat rescindere pacta, fidemque datam Principibus Austriacis, qui duobus Summis Pontificibus, Clemente VIII. & Paulo V. suadentibus & annuentibus hanc ipsam Regio matrimonio destinarant. Non est huius loci vt utilitates huius connubij, Regemque & eos qui hoc consilium probarunt, nihil perperam egisse ostendam; hoc tantum innuisse suffecerit, Pstroconium nunquam quidem Regi auctorem huius nouæ, & vulgò non probatæ affinitatis contrahendæ fuisse, cæterum re perfectâ non secus ac si ipse princeps eius consilij esset, ita Regem factumque eius tuendum suscepit, vt grauissimis rationibus ostenderet, non benè eos patriæ consulere, qui Regem & Senatum eos nomine apud imperitum vulgus inuidiâ onerarent; quippe seditionis & intestinæ discordiæ causas ab ijs quæri apparebat. Quod mox innotuit, cum Palatinus Cracouiensis cum Hæreticis cõsilia communicare cœpisset, atque eorum potissimum fretus potentiâ, primò ad Stęzicam, mox Lublini Conuentum egisset, generalemque totius Nobilitatis Conuentum, quem Rokos, petito ab Hungaris, gente ad seditionem natâ nomine, appellare placuit, ad Sendomiriam priuatus homo, priuatâ auctoritate indixisset. Multa hîc commemorare possem proposita à Pstroconio consilia ad eludendos conatus aduersæ factionis prudenter accommodata, sed duo tantum attingam, quæ salutaria fuisse, & salutem ipsam Regi attulisse exitus docuit. Alterum est Zolkieuius reconciliata gratia Principis, eo in aulam dissuadētibus plerisque euocato, quam rem tantâ curâ egit Pstroconius, vt cum Zolkieuius iam ad Regem proficisceretur, & nescio quis suspitionis scrupulus Regi ab inuidis, & Zolkieuianæ laudis osoribus iniectus esset, persuasumque vt Rex ad eum mitteret, quo exitinere domum regrederetur, obstitit constanter Pstroconius, effecitque vt venientem Rex benignè susciperet, curam publicæ salutis illi demandaret, quam ille fide integrâ gessit & sustinuit. Alterum est cum iam Rokosiana factio apertam spiraret rebellionem, atque in eo res esset, vt Cracouiensi Vrbe præsidio firmatâ, Palatinus Reipub. nomine Regem ingressu eius Urbis arceret, arcemque & insignia Regni in potestate suâ teneret, quoad Rex obiecta, vt illi dicebant, crimina coram datis à Nobilitate arbitris dilueret. Fit de eo consilio certior Rex, conuocato Senatu proponitur, quid in tali casu facto opus sit, Cracouiamné cuius Arx iam modico Palatini præsidio tenebatur, & quam Palatinus ipse mox maioribus copijs ingressurus dicebatur eundem, & præuertenda celeritate hostium consilia; an in Prussiam secedendum, quoad Zolkieuius qui in Russiâ copias agebat cum Exercitu superueniret? plerisque Senatoribus periculi Regis quàm dignitatis maiorem rationem ducentibus, & vt in tutum

*Pstroconius
tamen partes
Regis tuta-
tur strenuè
tanquam cõ-
munem cau-
sam.*

*Rokosianorũ
Conuentus,
quorum con-
siliis pruden-
ter obuiat
Pstroconius.*

*Cracouiam
Regi in pri-
mis occupan-
dam salubri-
ter consult
Pstroconius.*

*Quod proce-
des in Sena-
tusconsulto &
exitus impen-
se comproba-
uit.*

*Pstrokonski
Cancellarius
Regni.*

nissa hosti Cracouia Rex se cum coniuge & liberis reciperet, Varſauia vbi tum cum aulâ erat ſubſiſteret, ne quam occaſi armato ſuâ diſceſſione vel Cracouia occupandâ conatu ſui violant præberet ſuadentibus, è contra Pſtroconius grauiffimis rationibus conceſſâ aduerſarijs Cracouia, actum eſſe de Rege & Regno oſtendit, eundem obuiam hoſti & audendum, celeritate tantum opus eſſe, ceterâ ac iter ipſum expeditum fore, ciues Cracouienses integrâ eſſe erga Regem fide, nec Palatinum ita paratum eſſe, vt Regem præuenire poſſit, & ſi præueniatur, non auſurum eò progredi. Varſauia qui ſubſiſtendum Regi ſuaderent, eos longè maiori periculo perſonam Regiam obnoxiam facere, quid enim non auſuros hoſtes occupatâ Cracouia, fugâ verò & in tutiora loca ſeſe recipiendi conſilium longè à dignitate Regiâ, longè à præſenti rerum ſtatu alienum videri, ad fallendum tamen diſtinendumq; hoſtem naues parari placuit, ſparſo rumore Regē Torunium vel Mariæburgum in Pruſſiam nauigaturum. In hanc ſententiam fruſtra renitenti- bus alijs factò Senatusconſulto, ea ipſâ horâ decreta eſt Cracouiam pro- ſectio, eodemque die ſuſceptum iter, vt aduerſâ factiōe nihil minùs quâ eo tempore Regem Cracouiam proſecturum ſuſpicante, Rex priùs pro- pè Cracouiam conſtiterit, quàm à Palatino eodem iter intendente id ſciri poſſit, coactusq; ſit Palatinus retrocedere reuocato properè ex arce Cra- couienſi ſuo quod iſthic erat præſidio, ne in poteſtatem Regis veniret; vtriuſque iſtius conſilij auctore Pſtroconio ſuſcepti Regē nunquam pæ- nituit, & prudentes rerū æſtimatores optimè rebus Regijs eâ ratione cõ- ſultum eſſe iudicabât, quod & exitus rei probauit. Multa alia referre poſ- ſem, quæ ille Regi vtiliter ſuaſit; erat enim vir perſpicacis iudicij & prom- pti conſilij, quod non ſolùm grauiter proponere, verùm etiam prudenter explicare nouerat. Cancellarius Regni in Comitijs Regni Varſauien. An- no 1606. renunciatus, collegamq; in eo munere ſortitus ſtaniſlaum Mins- ki ex Palatino Lancienſi, Procancellarium Regni à Rege creatū, ſum- mam tamen conſilij ipſe tenuit, quòd Procancellarius inuidiam apertè ſubterfugeret, neque earum actionum, quæ Magiſtratum eum gerentibus pro ſalute Principis intrepidè ſuſcipiendâ erât, partem aliquam capeſſe- re vellet. Itaque Pſtroconius, & ea ipſa Comitia & Viſlicienſem Conuen- tum, quem Regiarum partium Duces, Rokofiano apud Pokriwnicam acto oppoſuerat, & cui Rex ipſe vniuerſo ferè Senatu ſibi adſiſtente præ- erat, ablegato ad Rokofianos Procancellario, & mox eodem graui morbo oppreſſo ſolus obiuit, omniaque Cancellarij munia ſuſtinuit: ſoluto eo Conuentu; quòd Rokofiani graues & iniuſtas Regi, & ijs qui cum Rege erant conditiones ferrent, motis cõtra eos copijs ad Ianouecium ventum eſt, vbi Palatino Cracouien. & Ianuſſio Radiuilo, qui Exercitui Rokofia- no præerant, vel captis vel deditis, vel vt ipſi aiebant, ſponte iudicio Sena- tus ſeſe permittentibus, cùm non deeſſent qui ſuaderent auctores ſeditio- nis vel necandos, vel in vinculis retinendos, hic quoque mitioris ſententiæ auctor

auctor fuit Pstroconius, negans per leges Regni licere in ciu-
 iudicio nondum iudicatos animaduvertere, maioremque m-
 tatum iri, si illi licet id meriti, opinione tamen vulgi infontes
 ti, vel morte punirentur, vel contumelia afficerentur, diem p-
 dicendam, utin proximis Comitijis se sisterent, causamque excitati tu-
 multus dicerent. Ita illi tum sponsione data dimissi, cum non seruata
 fide iterum armis & non iure se tuerentur, neque vocati ad Comitia ve-
 nire vellent, non deerant qui lenta Pstroconij consilia accusarent, sed illi
 semper constitit ratio dati consilij. Secuta sunt postea Comitia anno 1607.
 Varſauia indicta, armata illa & turbulenta, cum Castris quorum praesi-
 dio tuto negotia publica tractarentur, ad Urbem admotis, tertio inde
 milliaro hostium castra abessent, & inter militarem strepitum armo-
 rumque vim consilia expedirentur. Actum est cum Rokosianis ut ab ar-
 mis discederent, atque arbitrio Senatus, & totius Reipub. se causamque
 suam permitterent, sancitae plurimae leges ad stabiliendas Nobilitatis li-
 bertates, circumscribendumque Regium imperium pertinentes, satisfac-
 tum magna ex parte populi desiderio & minus aquae flagitationi. Rex
 ipse quod suum pacis cupidum animum cunctis declararet, nihil se non fa-
 cturum, quod concordiae omnium sententiae a se postularetur, testatus est,
 & fecit pleraque fecissetque multo plura, nisi orta inter Ordines Regni
 de rebus controuersis disceptatione, mutuis altercationibus Comitiorum
 tempus extractum fuisset. Postremo cum nullis omnino rationibus Ro-
 kosiani ut pacate se gererent, ab armis discederent, causam suam iudicio
 Ordinum Regni permitterent, adduci possent, cum persuasiones amico-
 rum & principum Senatus, qui ad illos Regis permisso saepe commeabant,
 cum Regis & totius Reipub. auctoritatem contemnerent, factum Sena-
 tus consultum, ut nisi intra certum diem arma deponerent, eo loco quo ho-
 stes patriae haberentur, & vi atque exercitu ad officium reducerentur. Ne-
 que tamen his illi territi, rem pene dictu incredibilem ausi non plures quam
 duo Palatini, Nicolaus Zebrzydowski Cracouiensis & Ianussius Grud-
 zinski Rauenſis, ac Castellanus Parnauien. Petrus Staborowski,isque
 nondum eo sacramento quo Senatores Regi & Reipub. obligantur ob-
 strictus, nec pleni iuris Senator, pauci praeterea ex Equestri Ordine, Regi
 Regnum publice proposito edicto abrogarunt, institutum indixerunt, in-
 ter regnum promulgauerunt. Erat Regia causa potior & iure, & viribus ma-
 ioribus nitebatur, stabat a parte illius & Comitiorum consensus, & uni-
 uersus Senatus, & exercitus robur. Aduersariorum est contra omnis in
 eo spes, militem Regium contra ciues arma non stricturum, facilius
 eum seditionem moturum, quam causam Regiam armis defensurum.
 Nectemerè ea orta erat fiducia, nam plerisque est Regio exercitu ea opi-
 nione imbuerant Rokosiani, quasi illi pro libertate niterentur, hi qui
 cum Rege stabant, eandem oppugnatum irent, itaque & in Castris prae-
 sente Rege variae voces audiebantur, & postmodum cum Rokosiani primi

nos am-
 proposita sen-
 tentia.

Cum Rokosi-
 anis primo
 pacatis consi-
 liis actum.

...iam castra mouissent, Rexque cum Exercitu eos secutus,
 ...am oppidum affecutus fuisset, complures militum turmae
 ... nocte manus conferere, imperium abnuerunt. & nisi arte Zol-
 kicuij, le...raque in paucos seditionis auctores animaduersione, exerci-
 tus exactis proditoribus purgatus fuisset, nescio an non summo gentis
 nostrae dedecore, Regis eorumque qui Regias partes sequebantur, causa
 prodita fuisset. Nec apud Vranscum eam alacritate animorum à Regijs mi-
 litibus excepta pugna, trepidatumque & magnam confusionem res acta,
 Ducibus ipsis qui bello praerant, (praerant autem Carolus Chodkieui-
 uicius dextro, Stanislaus Zolkieuius sinistro exercitus cornui) non satis
 inter se concordibus, ita ut Rex ipse in summo periculo versaretur, & fu-
 ga passim conturbatis ordinibus fieret. Insperata ea res accidit nobis, qui
 cum Pstroconio non longè à Prætoriâ Regiâ cohorte inermes sublitera-
 mus, visaque res proditori similis, idque veritus Pstroconius adacto cal-
 caribus equo ad Regem contendit, praefatus se cum Rege omnem for-
 tunae sortem excepturum, nec aliam salutis viam quaesiturum, conspicua-
 tusque vnum & alterum vexillum fugientium, vexilliferos prehendi iu-
 bet, atque penè inuitos & metu conterritos, suam auctoritatem fugam retra-
 hit, atque ad Regem, qui cæteris metu turbatis & varia suadentibus,
 imperterriti animi Regi vigore nunquam loco moueri potuit, adducit.
 Mirati sunt qui praesentes erant Episcopi animi magnitudinem, tantò
 magis quod nonnulli qui in ipsius comitatu erant, non verbis magis quam
 exemplo fugam suaderent, eamque deserto Episcopo turpiter capefferent.
 Multa praeterea alibi dicenda vel dicta. Victoria Regi obtigit, pauci
 ex hostibus ceciderunt, sparsi reliqui quod quemque fors tulit abierunt:
 caesi in acie ut terrae mandarentur, ea verò prima Pstroconio cura fuit, ut
 vulneratis Medici adhiberentur, ut moribundis Sacerdotes adessent,
 eiusdem summa sollicitudo, nec vllum inter hostes & suos discrimen, pari
 omnes affectu complexus, utrisque simul quantum res & tempus patie-
 batur, consultum esse cupiebat, me inter alios paterno imperio coegit,
 ut partem curae eorum qui à vita excedebant capefferem, eosque sacra ex
 homolegesi expiatos ad mortem Christiano ritu obeundam praepara-
 rem: feci id non inuitus cum alij deessent, qui id munus obirent. Victis
 praelio aduersarijs, deliberabatur quae poena ij afficiendi essent, qui in acie
 contra Regem steterant, Rege optimo annuente & suadente Pstroco-
 nio, in neminem sauitum, quos fortuna belli seruauit, nulli bona ad-
 emptas, mansere omnes incolumes, etiam ij, qui proditoris & inite cum
 Gabriele Bathoreo Principe Transilvaniae, de tradendo illi Regno, con-
 spirationis rei conuicti sunt. quorum vnus Ioannes Felix Herbortus, cla-
 ra & illustri ortus familiam, eruditionis & eloquentiae opinione tumens,
 leuis idem & ob egestatem ad seditiones resque nouas pronus, captus,
 cum literis proprijs conuinceretur, perniciose in Regem & Rempub.
 cum Bathoreo consilia agitasse, iam iam capitali supplicio vniuersi Se-
 natus

Quae circa
 conflictum
 egerit Pstro-
 conius.

Victoria pe-
 nes Regem
 stetit.

Sauciorum
 & caesorum in
 pugna, pia &
 accurata
 Pstroconij cu-
 ra.

Pstroconio
 suatore in ne-
 minem rebel-
 lum sauitum.

Nullius cuius
 extra pugnam
 sanguinem
 fundendum,
 prudens con-
 silium Pstro-
 conij.

Pstroconio
Episcopatus
Kuiauiensis
delatus,

*Cancellarij
munus depo-
nit Pstroco-
nius.*

si quod ad functionem eam ritè obeundam pertineret, totus eò propendebat, vt quàm primùm supremi Cancellarij munus deponeret, publicarumq; rerum abdictâ curâ, Episcopi officio fugetur. Ergo Comitibus Varſauia anno 1609. mense Ianuario indictis, cùm Regem Volborij, oppidum id Episcopi Vladislauienſis, Cracouiâ Varſauiam proficiſcentem conuiuio excepisset, vix dum rectè inchoatis Comitibus institit apud Regem, vt quàm primùm sibi Magistratu abire liceret, quod cùm vix tandem obtinuisset, in hospitium reuersus, veluti diu desideratâ quiete partâ, mirificè lætatus est, immensas Diuinæ Maiestati agens gratias, quòd in tantâ negotiorum mole sustinendâ singulari ope sibi adfuisse: quòd enim tanto ponderi non succubuisset, quòd Magistratum eum difficillimo Reipub. tempore ita gessisset, vt nec inuidi, nec inimici quidquam haberent, quod criminarentur, soli Deo acceptum ferebat. Vna res erat, quæ animum ipsius magnoperè sollicitum habebat, dati erant auctoritate Comitiorum è Senatu, & Equeſtri Ordine, qui ſtatum Ducalis Prussiæ inspicerent, formulam regiminis præſcriberent, & Alberto Brandeburgico, qui eo quòd motæ mentis esset, Curatore egebat, Curatorem Ioannem Sigismundum Electorem Brandenburgensem à Rege & Reipub. datum, certis præſcriptis conditionibus in possessionem eius curatellæ immitterent, ac nouo sacramento

*Prussiam Du-
calem ex Re-
gis & Ordinũ
ſententia in-
ſpicere & Cu-
ratori ſatui
Principis con-
ditiones ex
Senatuscon-
ſulto præſcri-
bere iuſſus.*

Prouinciã illam Regi & Reipub. obſtringerent: inter eos quibus hoc negotium tractandum commiſſum erat, princeps erat Pstroconius, eum vehementer torquebat cura ſuſcepti iſtius negotij; nam inprimis ad officium ſuum pertinere iudicabat, omni ſtudio promouere in Ducatu Prusiæ iam dudum pulſam iſthinc, & eliminatam religionem Catholicam, id ſi impenſiùs vrgerent, verebatur ne acriùs obtinentibus hæreticis, ſtatutis illius Prouinciæ perturbaretur, omniſque in eum culpa infecti negotij recideret: non poterat autem vllam iuſtam Regi adferre cauſam, quo illo annuente ſibi liceret domi manere, quamobrem me aliſque præſentibus, ſæpè Deum precatus eſt, vt ſi minùs fructuoſa & ſalutaris Eccleſiæ, ac Patriæ hæc ſua legatio futura eſſet, ſe vel morbo impediret, vel ſi ita diuinæ Maiestati viſum foret, è vita tolleretur, voti vt mox videbimus compotem fecit Deus. Cracouiã ad Regem venerat, accepturus mandata ſecundùm quorum præſcriptum Pruſſicum negotium tractari debuerat. Sacro paraſceues die, Rege templa Chriſtiano ritu religioſè ob-eunte, cùm in deducendo & manu ſuſtinendo Rege aliquantiſper feſſus eſſet, altera die leuiori feбри correptus, non ſatis curato morbo Cracouiâ diſceſſit. Volboriam properans iſthic valetudini recuperandæ Medicorum operâ adhibitâ, aliquantùm temporis impenſurus; ſed & Volboriæ tanta negotiorum moles eum circumſtetit, vt non modò Medicis vacare non potuerit, ſed & ad neceſſariam etiam quietem ſumendam non ſatis temporis ei ſuppeteret, crebrò eum interpellantibus amicis, quibus tantùm indulgebat, vt ſibi non parceret. Sed non ſolùm Volborij, verùm

*Morbo inter-
cipitur.*

&

& in itinere deinceps Vladislauiam versus suscepto, exigua
 letudinis curam, quòd nimium fideret viribus suis, seque no-
 bo deijci posse existimaret. In Coualieni primùm oppido, quòd innum
 est Vladislauia, sensit se iterum tentari morbo, die decimâ sextâ Maij Ec-
 clesiam suam Vladislauien. ingressurus, multos proceres eius prouinciæ
 obuam sibi progressos, magna animi hilaritate excepit complexusque
 est: dies erat nimio solis calore feruida, tot autem viris nobilibus, qui ho-
 noris causâ obuam prodierunt Episcopum salutantibus, necesse erat
 quemlibet eorum excipere, dicentem audire detecto capite, ita incaluit
 corpus itinere alijsque curis, & ipsâ suscipiendi Episcopalis oneris medi-
 tatione fessum, peractis tamen ingressus ad Ecclesiam cæremonijs, fini-
 tisque salutationibus deductus ad arcem, multâ illustrium virorum fre-
 quentiâ mensæ assedit, & vix gustato cibo, quasi telo aliquo ictus subitò
 se proripuit; secuti sumus abeuntem, ille verò eo morbo lætus, hoc il-
 lud est, inquit, quòd in ipso tanti honoris ingressu mihi euenire oportuit,
 ne nimium me extollerem, leui plagâ me diuina manus tetigit. Febricula
 erat leuior, quam vt aliquod periculum ab eâ timeri potuerit, & quæ in-
 tra vnus horæ decursum deferbuit, sed postridie totum corpus flauâ bi-
 le perfusum ictericio siue regio morbo eum affectum esse ostendit. Ad-
 uocati Medici venam secuerunt, fluxit ater & adustus sanguis, signaque
 futuri & diuturni morbi apparuerunt, ac Medicis seriam affectæ morbo
 valetudinis curam suadentibus, ille inprimis de salute animæ sollicitus,
 Confessarium Presbyterum è Societate IESV, qui tum Torunensis Col-
 legij Rector erat Corczeuium accersit, huic humiliter gesta totius suæ
 vitæ fateretur, veniam delictorum poscit, mox ritu Catholico expiatus,
 me accersito quasi iam iam moriturus, Tabulas supremæ voluntatis cõ-
 ficit. Mirabamur hominem vt nobis videbatur satis valentem, nec vi-
 morbi deiectum, in continuâ versari cogitatione mortis, animo quidem
 intrepido, & quasi magnum quid aggredi gestiente solcito. Testamen-
 to legitimè condito, omnibusque ritè dispositis, sacrisque more Catho-
 lico expiatus, tum demum accersitis Medicis, curandum se illis permi-
 sit: lenta erat vis morbi, cuius causa obstructio venarum messaraicarum
 à diuturno tempore contracta; nec enim ille nisi morbo vrgente medici-
 nis vti consueuerat, nimiam quadam suæ valetudinis fiducia, alios etiam
 irridere solitus, qui cum rectè valerent, Medicos nihilominus ad curam
 corporis adhiberent. Ego morbi causam ad curas & sollicitudines, ango-
 resque animi, quos in gerendo Magistratu toto ferè Vice-cancellariatus,
 & Cancellariatus tempore, sine collegâ, sine vlllo leuamento, solus tan-
 tum onus sustinens pertulerat, retulerim. Medicis igitur manum admo-
 uentibus tantum abfuit, vt morbi vis decederet, vt etiam maiora incre-
 menta sumeret, per sex continuas septimanas decubuit; hoc temporis
 interstitio bis recidiuâ feбри tentatus, eâque facile leuatus, non remisit
 animum à publicis curis, ac inprimis quotidie ferè sacrificium incruen-
 tum

*In suo in E-
piscopatum
atque in Ec-
clesiam suam
Vladislauien.
ingressu mor-
bus inualefcit.*

*Curam vale-
tudinis suade-
ntibus Medicis,
& amicis, cu-
ram anime
potiorem ha-
bet pstroco-
nius.*

*Testamento
condito, &
procuratâ a-
nimâ cura-
tionem vale-
tudinis tum
demum Me-
dicis permit-
tit.*

*Morbi causa
& occasio.*

*Aura muta-
tionem fru-
stra captant
in eo sanando
Medici.*

*Raciazij
Templum in-
firmis in-
staurari cu-
rat.*

*Febri mali-
gnâ corrip-
tur.*

*Die vitæ suæ
supremâ ad
facellum per-
ducitur, &
Missæ sacrifi-
cio deuotè in-
terest & SS.
Eucharistiâ
rescitur.*

immensam lacrymarum vim profundeabat, omnes qui ad-
eum facillimè admittebat, causis iudicandis aliquoties præ-
sedit in Ecclesiæ, subditorumque sollicitus, & cùm, vt dixi, in cogi-
tatione perpetuâ mortis esset, quasi tamen vitæ certus, ad extremum
eius eam nullam muneris sui functionem intermisit. Cùm tertia iam
hebdomada morbi præterijisset, rati Medici loci mutatione morbum de-
cessurum, suaserunt vt Raciazum (arx est Episcopalis amœno admodum
loco sita, quatuor milliariibus Vladislauia distans) proficisceretur; fecit id
ille libenter, nihil tamen eâ migratione effectum, idem morbus, eadem
illius vis manebat, & vt dixi maiora in dies incrementa sumebat. Non
possum silentio præterire insigne Pstroconij pietatis studium, quod in
hoc itinere exhibuit: Templum erat Raciazij à Rozrazeuio magnis
impensis inchoatum, & ferè iam perfectum; deerant turres, altaria, fe-
nestræ, id à successoribus Rozrazeuij, Tarnouio, Tylicio, & Barano-
uio neglectum, pecoraque in loco sacro (nam eius templi in veteris Eccle-
siæ loco posuerat fundamenta Rozrazeuius) stabulari, ossa humana diru-
to ossario, à canibus & feris dilacerari & dispergi, ita indoluit Pstroconius,
vt lacrymas tenere non potuerit: è vestigio igitur iubet purgare locum,
fores ad portas aptare, ossarium nouum condendis fidelium ossibus con-
struere, vitreas fenestras conficere, quæ omnia summâ celeritate, illo
instante & perurgente perfecta sunt; & si diuturnior vita illi obtigisset,
haud dubium quin illâ ipsâ æstate totius fabricæ opus perfectum reddi-
difset, sed eius rei laus reseruabatur eius successori Laurentio Gembicio,
qui pari tactus pietate, simul ac Episcopatum cepit, finem huic operi im-
posuit. Morbo in dies crescente, accessit postremò febris, quam, vt est, ma-
lignam Medici vocant, ac insuper triduo ante mortem aposthema, de-
xtrâ faciei partem ac fauces ipsas occupauit. Nulla iam spes erat salutis,
& Medicis tacentibus, ipse viribus se destitui animaduertens, nihil terri-
tus supremâ necessitate, ad mortem constanter & piè obeundam se præ-
parabat; sermo nullus nisi de rebus diuinis, de cælesti illâ patriâ, de diui-
na erga genus humanum clementiâ; quotidie sacrum Missæ officium, cùm
iam destitutus viribus ipse sacris operari non posset, audiuit deuotè & re-
ligiosè; petitas ex sacris Psalmis sententias frequenter in ore habebat:
Aspersisti me, inquit, *Domine hyssopo* (bilem enim quæ morbo causam
dederat hyssopo comparabat) & *mundabor: lauabis me & super niuem de-
albabor.* & *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.* itemque, *Paratum cor meum
Deus.* ac, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus.* Die
Principibus Apostolorum Petro & Paulo sacrâ, illi supremâ, manè ve-
stes poposcit, vestitus (tantum adhuc illi virium supererat) ad altare
quod in vicino cubiculo parabatur se deduci iubet; ibi prostratus Mis-
sæ Sacrificium Patre Simone Dolescio è Societate IESV sacra peragente
audit, sacraque Synaxi refectus, vegetior quodammodò redit ad lectum.
non dubitabat se eo die moriturum, nam & triduo antè quæsierat ex
me,

me, quàm cito ventura esset dies Apostolis sacra: cumque eo hinc die venturam eam respondissem, conticuit; denique eo die caperet, Cui, inquit, vsui cibus iste, cum anima alio ego frigore pedes ipsius rigescentes attrectarem; ne mireris, inquit, anima se subduxit, & per partes morior. Hæc lætus & quasi iocanti similis. Cum verò mors instaret, aliquantisper commotus, facie nonnihil perturbatâ: Coram Iudice meo, inquit, mox cõpariturus hac vel maxime vrgeor formidine: viximus in aulâ, Magistratus gessimus, non semper in hominibus negotijsque tractandis & expediendis æquabilem modum tenere potuimus, interdum non eâ quâ parerat intentione ad altare accessimus. Tum ego: Si quid tale est, quo ex eâ occasione grauari suam conscientiam sentit, nunc doleat. Doleo, inquit, ex animo doleo. Assurgere volenti porreximus manus: ego autem monui Confessarium, vt ita affecto cæteris abire iussis consilium daret, & indulgentiam largiretur; fecit id ille. Mox iussu Pstroconij, vniuersâ aduocatâ familiâ: Adiint, inquit, omnes, ac videant me morientem; iam hilarior, iam totus in oratione defixus, sacrum Oleum Christiano ritu, extremò vngendus adferri iubet: aderant complures Presbyteri & religiosi viri, orantibus illis & sacras Litanias recitantibus: ille cum reliqui, ora pro eo, dicerent, ora pro me ingeminabat. Hoc Sacramento munitus, constanti vultu, intrepido animo præstolabatur mortem; & cum iam vox deficeret, orsus Dominicam orationem, quamuis submissâ voce, ita tamen vt à nobis, qui aurem ori eius admoueramus intelligi posset, in his verbis, Ave Maria, Creatori suo spiritum reddidit, adeò placidè, & sine aliquo corporis motu, vt somnum cepisse potius, quàm mortuus esse existimari potuerit. Coluerat ille peculiari ritu Beatissimam Virginem, atque ab eo tempore ex quo Presbyteri ordinem suscepit, omni Sabbatho votiui sacrificio Reginam cæli venerabatur, nec dubito quin præsentem in ipso mortis certamine eam salutauerit, nec temerè factum crediderim, vt in hac voce, Ave Maria, exspirarit. Multa alia pietatis officia ab eo vsurpata, quæ hîc paucis perstringam, testimonio esse possunt, quantoperè ille Dei & proximi amore flagrauit. Summum erat in eo vitæ ab omni illecebrâ carnali conseruandæ studium, omnes suspiciones turpitudinis, omnes familiaritates, quæ statum eius non decerent, vitabat; nullum vnquam verbum ex ore eius prodijt, quod castas aures offenderet, quodue ruborem mouere posset: si quid tale ab alijs diceretur, aures oculosque auerteabat, vt quantum à rerum turpitudine abesset, tantum se ab obscenitate verborum alienum ostenderet. Crebra ieiunia, castigationes spontanæ corporis, aliaque ad domandam carnem pertinentia in vsu habebat. Ieiunium Aduentus Domini solenne statumque illi erat. Curam pauperum gerere, Nosodochia Xenodochiaque inuisere sæpissimè solebat, nec pecuniam modò, sed spiritualementiam eleëmofynam largiebatur, exhortando pauperes ad ferendas æquo animo ægritudines, reliquasque vitæ inopis

Ad vicinam mortem (quod piorum est) trepidat.

Inter mortuis vocibus Orationem Dominicam recitat & in verbis Ave Maria, placidè moritur.

Puritatis mirum in tota vita studium.

Penitentia & mortificationis cultor egregius.

Insignia circa
liberalitatem
in pauperes
quædam in
eo exempla.

Mira in eo
mansuetudo
& animi
tranquillitas.

festas, incitando eos ad pietatis studium, perquirendo de ratione victus. In eleëmofynis largiendis plus quàm aculæ suæ paterentur, sine vlllo prorsus rei priuatæ respectu, planè liberahter profusus, dumque eo nomine à domesticis admoneretur, Dominus providebit, respondebat. In quo genere quid aliquando illi acciderit, Ecclesias Diœcesis suæ perlustranti, paucis referam. In pago Cracouecio, ditionis Alexandri Ducis Ostrogia, templum erat Catholicum, quod idem Dux Græco schismati addictus, in Ruthenum ritum transtulerat, sed eo vitâ functo vxor illius fœmina religiosissima, iterum illud Catholicis restituerat, Romanæ Religionis dato Sacerdote; is omnium rerum egens, cùm quibus templum illud recens restitutum indigeret, Episcopo explicasset, ille non subductâ ratione pecuniæ quantam tunc haberet, iubet numerare centum florenos, in subsidium Ecclesiæ impendendos. Dissuadenti fratri meo Matthiæ Lubienski eo tempore Canonico Gnesnens. nunc Præposito Miechouiens. qui & Cancellarius illius erat, & priuatas eius rationes tractabat, ostendentique quantum adhuc in perlustrandâ Diœcesi itineris & sumptuum faciendum esset, & quàm exigua summa pecuniæ (quadringenti erant circiter floreni) Episcopo superesset, ac proinde differri oportere petitionem Parochi, dum domum Episcopus rediret; assensit ille quidem, idque ægrè, cæterùm comminatus est breui euenturum, vt illum ipsum sui consilij pœniteret. Dicto euentus respondit; nam sequenti nocte arculam, in quâ & Episcopi & fratris mei pecunia erat fur abstulit. quod vt intellexit Episcopus, ne minimùm quidem iacturâ rei permotus, nimiam tantùm erogandi in pios vsus parsimoniam eo furto castigatam esse professus, vt quamprimùm domo pecunia in subsidium Ecclesiæ promissa mitteretur, mandauit. Erga inimicos & inuidos beneuolentissimus, iniuriarum quarumcunque patientissimus, non modò lædentibus non nocere, sed etiam humanitate & beneficijs eos sibi deuincire studebat. In grauissimis quibusque periculis singularem quandam animi tranquillitatem retinebat, vultusque ipsa serenitate alijs metum demebat, illud vsurpans: *Animus bonus in re malâ dimidium mali*, quod quantoperè binâ Regiæ Maiestatis in Sueciam profectione, & domestico ad Guzouium conflictu præstiterit, suprâ attigimus. Nulla re aduersa magnoperè tristabatur, sinistri euentus nuntium piâ illa oratione, *Sit nomen Domini benedictum*, excipere solitus. Inter priuata pietatis exercitia solenne illi erat, qualibet media nocte surgere ad confitendum nomini Domini, & nemine conscio in genua protolui, ac deuotissimè aliquot orationes, quas pij viri eiaculatorias vocant, ex intimo cordis affectu ad Deum profundere. Quotidie totâ conuocatâ familiâ sacras Litanias recitari curabat, vesperi & manè sacris meditationibus aliquantùm temporis semper impendebat, religiosos cœtus summo amore prosequabatur, è quibus Patres Carmelitanos excalceatos sanctissimi

sanctissimi instituti homines ex Italiâ euocatos, suâ operâ & Cracouiæ collocavit, quos etiam factus Episcopus Vladislavus Ecclesiam suam Cathedralem adducere omnino constituerat. ^{quando} post exantlatos labores animum releuare vellet, in aliquod Cœnobium secedebat, non ut otio tempus consumeret, sed ut piâ de rebus Diuinis cogitatione, & sacrâ cum viris religiosis conuersatione se recrearet. Bina votiua sacrificia qualibet hebdomadâ feriâ tertiâ de SS. Trinitate, Sabbatho, ut dixi, de Beatissimâ Dei Genitrice, per se ipse deuotissimè peragebat; si quando aduersâ valetudine impediretur, per alium sacerdotem (quod tamen rarò accidit) id fieri curabat, & quoad per negotia licuit: profectis verò omnibus Sacrosanctum Missæ sacrificium cum summâ deuotione & lacrymarum profusione offerebat. Has omnes pias deuotiones, ita longâ exercitatione & continuo vsu in consuetudinem adduxerat, ut quo minùs ijs statis horis & temporibus vacaret, neque summis difficultatibus, neque negotiosi Magistratus curis, nec denique angustia temporis prohiberi vnquam potuerit. Corpus illi ^{deuotionis ac pietatis exercitia.} firmum, & ferendis laboribus idoneum, statura iultè quadrata, raro capillo, vestitæ genæ, ut propior imberbieffet; vox sonora, oratio in qua ^{Corporis habitudo & animæ dotes.} magis inuentio & iudicium, quàm elocutio eniteret; Senatoria prorsus, grauis, docta, & quæ pondere sententiarum magis quàm verborum lenocinio commendata in aures auditorum influeret. Memoriâ excellenti pollebat, ita ut omnia quæ audisset legissetuè retineret: itaque sermo illius plenus erat notitiâ antiquitatis; in causis cognoscendis acere & perspicax illius erat iudicium, non tamen temerarium vel arrogans, placidè ut aliorum sententias exquireret, & non nisi ultro citroque explicatis rationibus causam definiret. Gestis tot Magistratibus, gratiâ etiam Regiâ florens, nullas reliquit opes, vix distractâ etiam suppellectili eo mortuo æs alienum solutum est, cum alias non indiligens rerum suarum haberetur, sed idem abstinens, & ab omni illicito munere accipiendo alienus cum esset, priuatasque facultates, non eas quæ gerendis difficillimo Regis & Reipub. tempore Magistratibus sufficerent haberet, sumptu censum superante abundare non poterat, quotiescunq; tamen opus erat splendidè & magnificè, vel in excipiendis tractandisque exteris hominibus, vel in obeundis negotijs in quibus dignitatis Regiæ & Magistratus quem sustinebat, ratio habenda erat, comparebat. Excessit è vitâ III. Calend. Iulij. Anno à restauratâ salute humanâ, supra millesimum sexcentessimum nono, ætatis suæ anno quinquagesimo sexto, Vladislavus in Ecclesiæ Cathedralis sacello, à Ioanne Tarnouio Archiepiscopo Gnesnensi exstructo & exornato, sepultus. Felicem illum diximus morte suâ, qui functus tot Magistratibus, gesta summâ cum laude Repub. eaque post Rokossianas seditiones pacatâ & pace florente, multa ea quæ mox subsecuta sunt mala non viderit. Felix es Pstroconi, qui iam pietati tuæ debito frueris præmio, de nobis & patriâ, de qua semper

benè

MATTHIÆ PSTROKONSKI AVCT. STANISL. LVB.

indueras, vel nunc etiam sollicitus, nec enim ambigimus
in conspectu illius sis, qui omnia videt & præuidet,
mur procellis, quanta amata à te patriæ immineant peri-
cula, quibus Ecclesia Dei oppugnetur machinis. Nos hæc quæ scripsi-
mus, tuæ memoriæ dicamus sacramusque, erit hoc qualecunque meæ
erga nomen tuum obseruantia monumentum, & grati acceptorumque
à te beneficiorum memoris animi non vulgare argumentum.

EPISTO-

EPISTOLARVM SELECTA.

Decas Prima.

COSMO CARDINALI DE TORRES

Stanislaus Lubiencki.

Varſauiam.

VM te Illustrissime Domine , grauissimo Sanctissimi Domini Nostri iudicio sacro purpuratorum Patrum Collegio adscriptum mihi significatum esset, non noua ea dignitatis tuæ accessio mihi uisa est , sed quæ omnium votis iam diu destinata virtutibus tuis debebatur. Ego certè simul ac te in Regnum hoc Sanctissimi Domini Nostri & Sanctæ Sedis nomine venientem , benigna fortuna in ædes meas intulit ; ut vidi, ut complexus sum , statim id quod futurum mox erat iudicaui Tibi amplissimum deberi honorem. Taceo quod eâ familiâ natus es, quæ sæpiùs hæc purpurâ fulsit , fuerit id cuiusdam felicitatis , quanquam & hæc ipsa comes est virtutis. Sed illa tua pietas , illud eximium propagandæ rei Christianæ studium, illa in honorificentissimo dignitatis gradu animi moderatio , hanc tibi dudum texebat vestem, & ad hoc amplissimi honoris culmen te ducebat. Suscepisti sacræ legationis munus eo tempore , cùm res nostræ penè deploratæ essent, cùm irruentibus barbaris nemo exterorum nos non interituros existimaret ; sed erat animi tui contemnere tanta discrimina , & si quid immineret periculi , ultro appetere. Sic per turbatas bellis ciuilibus Germanias transiisti, sic cineres semirutæ & fumantis Bohemiæ intrepidus calcasti, sic inter micantes Hæreticorum mucrones , strictosque in tuam perniciem enses tuæ immemor salutis , memor officij & demandati muneris euasisti , & medios arduum tenuisti per hostes iter ; sic fines Regni nostri quasi in tuto res nostræ essent hilaris ingressus es ; sic ego te ut Angelum Domini à sacrâ Sede missum vidi & admiratus sum, felicitatem quandam ipso excelsi animi vigore nobis spondentem. Non est, nec erit vnquam obscura hæc tam eximia animi magnitudo , in suscipiendo & obeundo tam arduo & difficili munere , contemptisque periculis declarata : atque ut tu eâ in re institisti vestigijs maiorum tuorum , sic mox erunt eadem stirpe orti, qui admiratione heroicarum virtutum tuarum ad similes pro Ecclesiâ Dei ausus excitabuntur. Floreat augeaturque tam nobilis sanguinis propago , quæ tot in omni genere virtutis excellentes protulit viros , qui rerum gestarum gloriâ , præcipuas orbis Christiani partes illustrarunt. Felices & nos qui te sacrâ fulgentem purpurâ in Patriâ nostrâ conspiciamus : qui non tuâ solùm causâ, sed nostrâ etiam gaudemus ; te

æsumma est esse auctum, cum ab omni ambitione sedatum tibi munus in hoc Arctoi orbis theatro egregia obires; cum Serenissimus Rex noster, acerrimus virtutum censor in te maximè propenderet; cum omnes omnium huius Regni Ordinum homines in admirationem amplitudinis tuæ rapti amplissimâ dignitate te dignum esse iudicarent. Nunc certè uti nemo est in totâ Poloniâ qui non eâ dignitatis accessione, quâ auctus es lætetur; qui non amplissima quæque voueat & exoptet: ita ego, ut Deus à deuotis tibi animis profecta vota rata habere, teque diu incolumem esse velit, toto pectore eum rogo. Ex Monasterio Tinecensi die XXIV. Augusti M. DC. XXII.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI
BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubinski Episcopus Luceoriensis Regni Procancellarius.

CVR Sacra Regia Maiestas Dominus Noster Clementissimus, cur Ordines Regni minùs probent hanc Serenitatis Vestræ, vel potius Suediciæ Ducis cum Bethlemio Serenitate Vestrâ annuente coniunctionem, paucis ego è nomine à Serenitate Vestrâ interpellatus explicabo, ratus meam libertatem vel candorem potius in optimam partem acceptum iri. Eo animo Sacra Regia Maiestas Dominus Noster Clementissimus, ac inclyti Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuanie Ordines, Serenissimam Domum Brandenburgicam, sanguinis arctiori nexu Regibus Poloniæ dudum obstrictam, nouissimi beneficii accessione obligandam putarunt, ut contra omnes hostes amicitiarum illustriorum incremento, paratiores tutioresque essent: sed præcipua curæ Regiæ Maiestati fuit de recuperando Regno Sueciæ, quod iniuste interceptum, propinquus quidem agnatus, sed idem iuratus hostis detinet. Ad id efficiendum quid Serenissimus Serenitatis Vestræ auus, quid deinceps Serenissimus parens se allaturos, quæ auxilia conciliaturos promiserint, recens est memoria; sed illis fortasse deesse poterat occasio benè in hoc negotio de Sacra Regiâ Maiestate merendi: Serenitas Vestra statim ac Principatus possessionem adiit, multa quoque imprimis signa dedit, suæ erga Regiam Maiestatem optimæ voluntatis, quæ tamen mox collocatâ in matrimonium Regiæ Maiestatis hosti sorore suâ in dubium vocari potuissent, nisi Serenitas Vestra constanti asseueratione se incio id factum fuisse testata esset. Non ignotæ erant Serenitati Vestræ Regiæ Maiestatis de minùs syncerâ Bethlemij erga Regiam Maiestatem Regnumque Poloniæ voluntate grauissimæ suspiciones, inde ortæ, quod cum Turcis contra exercitus nostros steterit, quod sæpius ad vastandas regiones nostras Tartaros incitauerit, quod suscipiendi contra nos belli Osmano Turcarum Imperatori auctor præcipuus fuerit. Ista quidem tamquam ab homine Turcicæ

cicæ seruituti obnoxio profecta minùs non afficiebant, c
stina ipsius cum hoste Sueco in perniciem Reipublicæ Po
Maiestatis conspirationes, interceptis anno superiori literis de
affectataque sub hoc prætectu affinitas, quo ille esset erga nos animo, &
quid hac nouâ coniunctione peteret, luculenter declararunt: & Serenitas Vestra hoc nomine per Internuntium Regiæ Maiestatis interpellata, ac de pernicioso Bethlemij tentamentis edocta quàm alieno esset ab in-
eunda cum hoste affinitate animo palam ostendit. Nunc mutatae volun-
tatis suæ, nullam aliam Serenitas Vestra adfert rationem, nisi quod licue-
rit semper familiæ suæ suo arbitratu affinitates contrahere: facile quidem
id concesserim, nisi ea fides quâ Regiæ Maiestati & Reipublicæ Serenitas Vestra obstricta est intercessisset; nisi Serenitas Vestra feudoligio deuincta, se hostibus Reipublicæ hostem fore spondidisset; nisi seriâ & planè paternâ Regiæ Maiestatis cohortatione, ne hominem malè erga Regiam Maiestatem animatum, nouâ cum hoste Sueco affinitate coniungi pateretur Serenitas Vestra, admonita esset; nisi denique Serenissimam sororem hosti Reipublicæ nunquam se desponsaturam promississet. Quæ cum ita sint, facile Serenitas Vestra statuere potest, quid & Sacra Regia Maiestas, quid amplissimi Ordines, de Serenitatis Vestræ sincera pro-
pensione sint deinceps opinaturi; & quas rationes, ne quid detrimenti Respublica per eam occasionem capiat, inituri. Illustraturumne sit hoc matrimonium splendorem Domus Brandenburgicæ, in Dei manu situm est; verum enim uerò terrent nos superiorum temporum exempla, vel tristissima potius eiusmodi affinitatis experimenta. Sigismundus Primus Poloniae Rex (cuius filia Serenissimi Serenitatis Vestræ aui mater fuit) Isabellam filiam Ioanni Zapolio tum quidem Regnum Hungariæ Budam-
que ipsam tenenti in matrimonium collocauerat; sed eo mox vitâ functo, infaulti nominis Regina, armis Turcicis quorum præsidio maritus nitebatur Regno cum filio exacta, nisi in Poloniâ receptum habuisset mendicatâ stipe victus ei quærendus fuisset. Nuper Sigismundo Bathoreo, cui si nil domesticæ splendoris inesset, satis illustris Stephano Rege Poloniae Patruo existimari poterat, magnâ spe nuptam vidimus Serenissimam Archiducem Austriæ, sed quàm tristi exitu ne commemorare quidem libet. Bethlemio an benè cum Regiâ Maiestate conueniat, nobis non satis constat; erga nos certè quâ ille sit voluntate communicatis cum Sueco hoste, in perniciem Regiæ Maiestatis & Reipublicæ nostræ consilijs ipse se prodidit. Ex usu quidem Reipublicæ nostræ nunquam fuit vt foedus cū ijs pacisceremur qui sub alieno viuunt imperio. Ad me quod attinet, cum probè norim quàm propensâ voluntate Sacra Regia Maiestas Serenissimæ Domui Brandenburgicæ semper fauerit, ego quoque & fausta quæque Serenitati Vestræ voueo, & illud inprimis opto, vt de Serenitate Vestrâ quàm optimè mereri possim. Allatæ quoque erant ad Serenissimum Principem Dominum Ioannem Albertum Serenitatis Vestræ lite-
ræ,

titulum qui Regum filijs iudicio orbis vniuersi debetur
 scribentis) non præferrent, ad eas nullum responsum
 minima mea obsequia Serenitati Vestræ defero. Ciemier-
 tertiâ Decembris Anno millesimo sexcentesimo vigesi-

CAROLO A DHONA
 CÆSAREÆ MAIESTATIS CONSILIARIO

*Stanislaus Lubiencki Episcopus Luceoriensis Regni
 Polonia Procancellarius.*

SPERABAMVS equidem Electorem Brandenburgicum vel suâ sponte,
 vel Tuâ cohortatione, vel fidei officijque sui rationibus expensis ad
 causam Regiæ Maiestatis & Reipublicæ consilia, conatusque suos ac-
 commodaturum, & ita fere Comes Schwartzenbergicus eius nomine
 legatione apud Sacram Regiam Maiestatem functus pollicebatur. Sed
 ecce post discessum tuum hæc interim contigerunt. Regiomontani
 quas suo ære conduxerunt peditum cohortes has exauctoratas præsentem
 & inspectante Domino Electore nauibus impositas ad hostem miserunt.
 Excusauit hoc factum Dominus Elector, quòd Magistratus Regiomon-
 tanus non sit omnino in suâ potestate, & pleraque arbitrato suo agat; sed
 non sine risu accepta ea excusatio. Optimè enim nobis notum est nutu
 Domini Electoris omnia istic geri, sed adeò parum cautè negotia quibus
 salus Reipublicæ innititur tractari, vt non sine ingenti existimationis tan-
 ti Principis iacturâ, magna suspicio subsit mutæ cum hoste pactionis.
 Impunè milites Brandenburgici cum Sueticis congregiuntur, colloquia
 & consilia miscent, & quod nuper capti milites fassi sunt, vnus idemque
 militum Præfectus, & in exercitu Gustavi cohorti præest, & apud Ele-
 ctorem eodem tempore alteram ducit. Nimis incuriosi Consiliarij Ele-
 ctoriales videntur & publicæ salutis & Principis sui dignitatis obli-
 ti: de nobis verò ita sentiunt quasi hæc animaduertere & expendere nesciamus.
 Sed perniciofa consilia, vltro se produnt, nec diu fucata perfidia latere
 potest. Idem Comes Schwartzenbergicus receperat se effecturum, vt
 Dominus Elector ad exercitum nostrum submitteret mille ducentos pe-
 dites & tria maiora tormenta, ad quatiendos muros apta. Poterat id fie-
 ri sine vllò discrimine, dum à Nostrijs Bransberga oppugnabatur; sed di-
 lata res hæc, vt hostis de hoc subsidio non solùm certior fieret, verùm et-
 iam ad intercipiendam hanc militarem manum paratus esset, quâ de re
 communicata fuisse cum illo consilia ita liquidè constat, vt negari non
 possit. Nam & Schwartzenbergicus Comes ad me datis literis quasi præ-
 sagâ mente scripserat, se vereri ne ab hoste subsidium hoc interciperetur;

AVCTORE STANISLAO LVBIENSKI.

tur; & nos id ita fore prædixeramus, factumque est ut con-
istæ Brandenburgicæ eò ducerentur, vbi ab hoste structæ
nec multum hosti in his intercipiendis laborandum fuit, illis
signa translata, & infamis facta deditio. Rem ita fuisse actam fatentur
nonnulli nobiles, verè Germanâ fide Germani, qui infamiâ facti moti,
ad nostros transfugerunt, testati flagitium hoc militaris prodicionis sibi
magnoperè displicere, seque ignaros & à Ducibus circumuentos, eam
infamiam incurrissè. Hæc tibi significanda putavi, quem non dubito
doliturum, ita Dominum Electorem suis Consiliarijs obsequi, ut eius
officium desideretur, & hic Princeps tot à Regiâ Maiestate auctus be-
neficijs, nequaquam illis respondere videatur. Exactos ex Silesiâ Cæsa-
reæ Maiestatis hostes, nos & gratulamur & gaudemus: paremque in
alijs locis successum ex animo conceptis ad Deum votis optamus. Studia
& officia mea tibi defero, florentemque fortunarum & dignitatis incre-
mentis diu valere percipio. Varsoviæ.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI
BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

ET literas meas redditas esse Serenitati Vestræ non dubito, & de meâ
Erga se voluntate eo Serenitatem Vestram esse sensu censeo, ut mea
consilia, meaque cohortationes ab amico pectore profectas, non om-
nino aspernandas esse existimet: cæterum quia in eodem adhuc hære-
mus vado, & officium Senatoriæ functionis à nobis postulat, ut ad om-
nes Reipublicæ partes intenti paratique simus, studiaque eorum qui
communis Patriæ salutem & debent & possunt tueri excitemus, nemini
videri debeo importunus, si sapius Serenitati Vestræ proposita iteratis
suggerero literis. Communis causa est quam tuemur, patria vna eadem-
que est cuius salus nobis curæ est. Prussia sine Poloniâ salua esse non po-
test: in eadem omnes nauigamus naui: Serenitas Vestra propior guber-
naculo & clauo; quem nisi seriò hac tempestate regendum susceperit,
non magnam laudem merebitur dissimulatione communis periculi.
Scripsi aliquando, non id præcipuum Serenitatis Vestræ munus esse, ut
hostem (cum quo Serenitati Vestræ magna est sanguinis necessitudo) pa-
ci amplectendæ idoneum reddat, quod quidem nemo improbauerit, sed
aliquid ampliùs à Serenitate Vestra desiderari; nimirum ut officij sui par-
tes diligentius expendat, quid Reipublicæ Polonæ, quid Regiæ Maiesta-
ti debeat, æquâ lance exploret. Hos intra terminos nisi Serenitas Vestra
constiterit, nisi palàm Regiæ Maiestati & Reipublicæ Polonæ studium,
fortunas vitamque suam addixerit, quid de Serenitatis Vestræ officio sit

existimatura, nemo est qui non videat. Fides est quæ Prin-
 splendoris decore illustrat, possunt (etiam si minimè licet)
 omnes interdum fingere, simulare vultum, fortunæ se accom-
 modare & magis propriæ quàm publicæ salutis ducere rationem: ij qui
 eminent latere non possunt, eorum non solum actiones, sed & taciti men-
 tis conceptus conspiciuntur. Sunt multi qui Serenitatem Vestram hoc
 bello Prussico officio suo functam esse affirmant, plures qui multa requi-
 runt. Ego nisi Serenitas Vestra apertè in causam descenderit, suamque
 Sacræ Regiæ Maiestati, quem Patris loco, idque meritò colendum pri-
 dem sibi desumpsit voluntatem comprobauerit, vires suas opesque om-
 nes ad tuendam communem salutem contulerit, diuersis hominum iu-
 dicijs actiones Serenitatis Vestræ obnoxias fore præuideo. Malè expen-
 dunt Regni Poloniæ vires, qui eas ita Sueticis conferunt, vt non multò
 plus roboris in illis esse iudicent. fateor hunc hostem satis vigilare, & ac-
 cumulandis nobis periculis, non tam boni viri, quàm acerrimi hostis
 fungi officio. Turcica in nos, Tartarica, & Moschouitica commouet ar-
 ma, & iam ea nobis imminere videmus; ita tamen ab eâ parte tuti sumus,
 eos ferocienti barbariei exercitus obiecimus, ac si nullum in Prussiâ & Li-
 uoniâ bellum haberemus. Citiùs Suecus fatigabitur, quàm vt vires no-
 stras atterat; diuino nutu hæc tam ampla Reipublicæ coaluit compago,
 nisi cœlesti decreto dissoluenda. Frustra Moschus, frustra Turca, cum
 alia occuparet imperia in nostram incubuit perniciem, & Suecus non-
 dum expertus est quid concors in suâ causâ possit Polonia. Sed Serenitati
 Vestræ hæc satis nota sunt, cuius dignitati non benè ij consulunt, qui Se-
 renitatem Vestram sine Rege, & sine Regno Poloniæ vel laude claresce-
 re, vel saluam esse posse censent. Expectamus quid Christianissimi Re-
 gis Orator interim efficiet; cætera Diuina Maiestas quæ optimè causæ
 semper fauet moderabitur. Obsequia mea deferò Serenitati Vestræ, eiuf-
 demque gratiæ me diligentissimè commendo. Datum ex Arce meâ Pul-
 touiensi die vigesimâ quartâ Augusti Anno millesimo sexcentesimo vi-
 gesimo nono.

GEORGIO VILHELMO ELECTORI
 BRANDEBURGICO

Stanislaus Lubienski Episcopus Plocensis.

CONSTANS mea benè de Serenissimâ Celsitudine Vestrâ merendi vo-
 luntas, haud ignota esse potuit ijs qui vnquam in aulâ Sacræ Regiæ
 Maiestatis Domini mei clementissimi negotia Serenitatis Vestræ tracta-
 runt; ita enim existimo me ea officia quæ Serenitati Vestræ præsto, si-
 mul Reipublicæ, cuius Serenitas Vestra pars est, & Regiæ Maiestati
 quam tam arcto sanguinis nexu contingit, impendere. Itaque & Serenita-
 tis

tis Vestrae legatis ea suasi, quibus sciebam sinistras quasdam
 quibus dignitas Serenitatis Vestrae opinione populari onerabat
 que aboleri posse. Quam in re si primis exorti huius in Prussia belli initijs,
 voluntati & persuasionibus Sacrae Regiae Maiestatis paritum, & Portus
 Pilaiensis meliori praesidio firmatus fuisset, non adeo prompta omnia
 ad occupandum eam provinciam hostis reperisset. Persuasum fuit qui-
 busdam eum nihil hostile contra Serenitatem Vestram attentaturum, &
 perinde non irritandum fuisse. Sed enim ij qui ita existimabant expen-
 dere in primis debebant, Serenitatem Vestram & uniuersos Ducatus Prus-
 siae Ordines, saluam dignitate, saluam fide nihil cum hoste commune habe-
 re posse, non pacta, non inducias cum eo sancire licuisse, nisi quae ex
 communi directi Domini sententia & assensu sancienda essent. Eae dissi-
 mulationes quibus haecenus rei gerendae occasiones elapsae sunt & hosti
 animum addiderunt, & studia, ne dicam fidem tam Prouincialium quam
 militum infregerunt. Sparsi imprimis famosi libelli, palam disceptatum,
 hostine adherendum, an a societate veteri discedendum fidesque dese-
 renda? & quidem impune haec infamia scripta, inspectante Magistratu
 circumferri, Legatorum Regionum expeditionem differri, nulloque
 ad extremum responso dato, idque sero eos dimitti; nos qui Serenitatis
 Vestrae dignitatis studiosi sumus dolebamus, facileque conijciebamus,
 id subsequiturum ut & Prouinciales in varias irent sententias & miles ho-
 stili imbueretur fauore. Intermissa deinde Portus Pilaiensis hyberno
 tempore oppugnatio, nec in aduentum hostis ad arcendum eum quid-
 quam prouisum: sed miles per praesidia sparsus ac finibus Regni admo-
 tus, longeque a mari ubi impetus hostilis impendebat, dispositus: hinc
 illae induciae sine scitu Regiae Maiestatis ex mente hostili sancitae. Nec
 deinceps tot elapsis mensibus, ad rem gerendam opportunis vlla signifi-
 catio propensionis, erga Regiam Maiestatem & Rempublicam volun-
 tatis facta, non consilia cum Regiarum copiarum Supremo Praefecto
 communicata, non nisi ac sero admodum subsidia militis arte hostili
 corrupti magis ostensa, quam submissa. Nunc Serenitas Vestra videt,
 quid Gustauus egerit, & quo fine callida dissimulatione mentem Sereni-
 tatis Vestrae distinuerit, cum iam palam se hostem Serenitatis Vestrae es-
 se profiteatur, cum annonam & tributa imperet, cum Portorij Pilaien-
 sis prouentus intercipiat; haec vel olim timenda vel cauenda erant, nec
 in casum ut nihil amplius dicam dignitas & existimatio conijcienda.
 Nunquam hostis Serenitatem Vestram aperte cum Regia Maiestate sen-
 tientem, viresque coniunctas habentem aggredi ausus fuisset. Nunc
 cum iam, ut audio, eoque nomine magnopere laetor, Serenitas Vestra so-
 lenni coram Regiae Maiestatis legato declaratione animum suum expli-
 cauerit, nullaque amplius dubitatio superesse videatur, de propensa Se-
 renitatis Vestrae erga Regiam Maiestatem & Rempublicam voluntate;
 id vnum agendum erit ut hostis intelligat, se coniunctis viribus peti-
 tum
 iri,

ille, maximè cùm videat secundos Sacræ Cæsareæ Maiestatis successus, cùm Cæsaream Maiestatem, omnia Regiæ Maiestatis causâ, & facere & facturum; cùm coniunctos Principes, in communi periculo mutua sibi auxilia laturos, ignorare non possit. Deum ego precor, vt hæc Serenitatis Vestræ cum Regiâ Maiestate coniunctio, ipsi & vniuersæ Reipublicæ salutaris sit, optatamque pacem & tranquillitatem pariat. Deinde recipio me per omnes occasiones adnisciturum, vt Serenitas Vestra intelligat, me vnum esse ex ijs qui Serenitatis Vestræ dignitatis existimationisquæ sunt studiosi, illique bene cupiunt. Humillima obsequia mea defero Serenitati Vestræ. Varlauiæ.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO
SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Vilnam.

SERO respondeo literis tuis, æger eram acerbissimo vexatus morbo; itaque amicorum officijs, totis sex mensibus vacare mihi non licuit; & nunc, licet morbo leuatus esse videar, residuis tamen eius adhuc ita vrgeor, vt pleno recuperatæ sanitatis fructu frui haud possim. Sed tibi vnde hæc de me? Egone nimis mediocriter in scribendo exercitatus audaci temeritate historiam scribendam susciperem? alij faciant, qui præter excellentem eruditionem etiam abundant otio; mihi à curis nullæ feriæ; & pleraque in hoc genere à me dum iunior essem scripta, nunc accuratius examinata, obscuro addixi carceri. Tua Diuina Poësis Romanis quoque probata auribus mihi valdè placet; sic te Lyricis vatibus inseris, vt inter Principes referri meo quidem iudicio possis; sic acutè Epigrammata nectis, vt sacra eloquia ex quibus materiam scribendi petis dulci condita sale, animos nostros penetrent. Monumenta ingenij tui non imber edax, non aquilo impotens, aut innumerabilis annorum series poterit eruere; etiam vitâ functus viues, ac per ora hominum incedes sublimi feriens sydera vertice. Miror Te à tuis, ab amœnis Musarum campis ad obscura Philosophiæ dumeta traductum, & vereor ne plerisque optimis vestrorum ingenijs aliquid inde detrimenti eueniat, quod studia ad quæ nati sint deferere iubeantur. Sed tu ad omnia præclara natus, ita Philosophiam tractabis, vt partam scribendi gloriam tuearis. Vale, nec dubita te à me amari, Deumque precare, vt mihi difficillimum munus gerenti auxilio cœlesti præstò esse velit. Viscouię vigesimâ quartâ Februarij Anno millesimo sexcentesimo trigesimo.

STANISLAO RACOVIO NOBILI POŁ

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romani.

TANDEM accepi tuas literas, quibus exponis causas cur in Vrbe manseris; id quidem vtinam feliciter eueniat! expertus certè suasi Perusiam vt primò adires, hausurus isthic ex fontibus Bartholinis & Baldinis prima iuris initia. Roma & Romani semper splendent, & in admirationem sui auocant studiosorum animos: Pompæ illæ solennes, dum Summus Pontifex vel sacris operatur, vel Urbem lustrat, dum Cardinales, dum Principum Oratores primos suos ingressus exornant, quid aliud sunt, nisi discantium verissimæ remoræ? Vacua his oculorum illecebris Perusia, & solis dedita Musis; licet illic vel festis ipsis diebus priuato studio vacare libris, audita publicè secum expendere. Non desunt Magistri, qui spontè & gratis monstrant viam capeffendarum disciplinarum, nec vnquam Perusia caruit excellenti aliquo Eloquentiæ Professore. Denique Perusiæ quies, Roma semper in strepitu. Et Poniatouius meliùs rebus suis consulisset, si meis monitis paruisset. Orationem tuam gratulatoriam vidi, legique; non reprobò, moneo tamen semper vt nitaris ad maiora. Res & fortunæ tuæ curæ mihi erunt. Poniatouium saluta. Vale, & me ama atque vt te ipso non solùm doctior verùm etiam melior quotidie euadas contende. Datum Cracouiæ Calendis Martij Anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

FRANCISCO CARDINALI BARBERINO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

SI quæ alia Regio, Sarmatia certè nostra in eo statu constituta est, vt cum ferè postrema cæteris Europæ Regnis in fidem Christi concesserit, nouis subinde egeat pietatis alimentis, quæ vel maximè ex succrescentibus feliciis in agro Domini palmitum fructibus promanare solent: qualis nostrâ ferè ætate extitit Beatus Stanislaus Kostka Societatis IESV alumnus, iuuenis in Principe familiâ natus, ab ipsis incunabulis singulari pietate imbutus, paucis annis expleuit tempora multa. Roma ipsa testis est qualis ipsius fuerit è vitâ excessus; testes ij qui patrocinio ipsius singularia beneficia à Deo se consecutos esse profitentur. Nos ipsi quotidianis edocemur experimentis, quantum hic iuuenis ætate, maturus & senex sanctitate, in cœlo possit: non recensebo signa, & prodigia, quæ ad salutem publicam conseruandam, ad Catholicam religionem propagandam, ad Hæreses extinguendas redundantia passim cernuntur. Illud vnum concordî voce à Sanctissimo Domino Nostro vniuersa possit Sarmatia,

ne Serenissimus vrget, ne Sua Sanctitas vota & desideria
 um differat, & vt hunc qui in cœlo Christi fruitur confor-
 tio, in terris quoque eorum adscribat numero, quos singulari ritu milita-
 ris veneratur Ecclesia. Ego sanè duplici nomine me huic beato iuueni
 obstrictum agnosco, nam & nomen ipsius fero, & in hac Diœcesi ille na-
 tus est, cui ego pastorem sollicitudinem mihi à Sede Apostolicâ deman-
 datam debeo. Itaque maiorem in modum ab Eminentia Vestra rogo, vt
 huic negotio in Vrbe feliciter celeriterque obtinendo, & conficiendo,
 auctoritatem suam quâ plurimum potest accommodet: simulque Re-
 gnum hoc Catholicum quantę curæ illi sit declare. Humillima obse-
 quia mea deferò Eminentia Vestra. Datum Pultouia XVII. Kalend. Iu-
 nij Anno Domini M. DC. XXXIII.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO
 SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Vilnam.

TANQVAM non vnus ex meis esses ita files Sarbieui? nescis nos vlti-
 ces decoris nostri habere manus, & bilem in naso? sed ego hac non
 vtar, ne poetam irriter; nam hoc genus hominum facilè furore corri-
 pitur, & audet, quod olim gigantes, vel ipsum Iouem summo deturbare
 cœlo. Meum te dixi, nam hîc natus es, vbi me Deus posuit pascere gre-
 gem suum: etiam te, non dico Vilna, sed vel ipsa Roma adoret, etiam si
 in tuas laudes totum conspiret Belgium: quamuis denique diuinam in-
 genij tui vim me annuente magna pars orbis miretur, tamen diffiteri
 non potes quin meus sis. Hæc ipsa Societas, cui nomen dedisti, mea est,
 nam voto institutoque suo, obsequio eorum qui plus in cœtu fidelium
 posse existimantur, se obstrictam esse profitetur. Es igitur in censu meo;
 exigerem à te fructum laborum tuorum, nisi tu prior vltro soluisses, quod
 vix debebas. Nomen meum magnis inseruisti nominibus, & ijs ornasti
 laudibus, quæ non me, sed magnos decent viros: ita tamen eas dulcedi-
 ne carminis tui depinxisti, vt me quoque decere videantur. Quo nomine
 quid tibi debeam, non facilè explicare possum: dicam tamen liberè, me
 gloriolâ non multum affici; eorum tamen qui magno iudicio res æsti-
 mant, optimâ erga me voluntate gaudere; nam expertem me humani-
 tatis putarem, si in me ipsum inhumanus essem. Silere te initio literarum
 mearum questus sum, nam vnus & alter annus abiit, ex quo nullam si-
 gnificationem dedisti, quo animo erga me esses. Dices me quoque pari-
 teneri culpâ, sed vel ipsâ nunciente famâ audire potuisti me publicis ne-
 gotijs immersum, morbis & ætate fractum, vix spirare potuisse. Non
 semper in nostrâ potestate situm est, vt erga amicos officio defungamur;

AVCTORE STANISLAO LVBIENSKI.

tu quamuis alieno obstrictus imperio videaris, liber e.
Christus te donauit, in quâ vt lætus felixque viuas meique
præstet, qui omnes saluos esse vult. Vale in Christo charissime conferue
& frater. Datū Brocouij Nonis Augusti Anno Domini M.DC. XXXIII.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Vilnam.

PAVLO vehementiùs proximis literis accusasse videri possum silen-
tium tuum: itaque modestiùs deinceps agam, nec proprio impetu
in te ferar, sed pares tibi opponam, qui tibi stimulos admoueant; nec
aliunde petam laudis tuæ æmulos, nisi ex hac ipsâ, cui insertus nomen
dedisti Societate. Carmen habes scriptum dicatumque ijs, qui vna Si-
radiensi terrâ orti aliquantisper eminent; in hoc agmine ego postremus
vt sum, ita esse cupio. Idem ego tamen huius carminis auctori, auctor
fui vt scriberet, nec causam require, quis enim laudari non desideret?
maximus quisque maiora cupit, & volitare per ora virum. Non seriò di-
ctum putes mi Sarbieui, Agnosco ego me tum deprimi, cùm talibus
gloriolæ delicijs lactor, viri boni amici nostri, cùm nihil omnino simus
his nos salibus magnorum virorum censure propè deridendos propi-
nant, amore non iudicio. Legi & antea, & nunc nouæ editionis tua car-
mina, diuini ingenij tui fœtum; ad eas laudes quibus viri eruditi nomen
tuum aternitati dicant & consecrant nihil addam, verè & eruditè illi de
te senserunt: subscribo illorum sententiæ sine exceptione, adijcerem ali-
quid de meo si quid tale esset in penu, quod tuo decori inferuaret. Cæte-
rùm æquo feres animo te à me non reprehendi, sed moneri: Diui, Alber-
tus, Stanislaus, Sigismundus, tot alij, qui vel ex gente nostrâ orti, vel olim
Patrôni à nostris adsciti, primis carminis tui apicibus inferendi videban-
tur. Pultoua, vbi primum Musis sacramentum dixisti, ne vno quidem
verbo in tuis scriptis nominata; fluuiorum Rex Naruia, Bugus noster,
Vistula melior quàm Thagus auri ferax, quasi tibi ignoti prætereuntur.
Masouij quorum è sanguine nobile genus ducis silentur. Siletur Stanis-
laus Karnkouius Archiepiscopus Gnesnensis, qui quidquid facultatum
habuit in Societatem Vestram effudit. Silentur alij qui prima per Polo-
niam fundamenta iecere Collegiorum vestrorum; Ioannes Zamoscus
perpetuâ felicitate felix, semper hostium victor, filius ipsius Martis &
Mineræ alumnus; Stanislaus Koniecpolius Polonici exercitus Supre-
mus moderator, quem & secundæ & aduersæ res ita erudierunt, vt vtri-
que fortunæ par esse possit. Quid dicam ampliùs? Sigismundus Rex in-
gens ille campus excurrendi in laudes magni Principis, siue pietatem

belli vel pacis artes intuearis semper magnus. Sed cohi-
 impetum, ne te non admoneri, sed reprehendi meritò
 le quid pangeres, & non tuam Poësim vniuersus stuperet
 orbis, non in Poloniâ natus esses, & Patriæ nihil deberes, ferrem æquo
 animo, exteros tuis potissimùm inseri scriptis: Italos Italis, Lithuanos Li-
 thuanis, non inuideo; Masouios suæ obliuisci originis ægrè fero. fatis hæc
 innuisse fuerit. Vale charissime frater, in hoc quod ambo Deo debemus
 obsequio Commilito meus. In arce meâ Brocouiensi duodecimo Ca-
 lend. Septemb. Anno Domini M. DC. XXXIII.

EPISTOLARVM SELECTA

Decas Secunda.

ANNIBALI BENTIVOLO

VTRIVSQUE SIGNATURÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romam.

ÆTIORA iam nunc quàm antea nuncianda veniunt, posteaquàm Serenissimus Rex noster felicibus auspicijs exercitui Moschouitico Smolenscum obsidenti, suas propiùs admouit copias. Fretus is hostis & externis quæ fidei Catholicæ, & nominis Poloni inimici submiserant auxilijs, & multitudine militum suorum, quos gnari Gustauicæ militiæ Magistri toto triennio exercuerant, ita Smolenscum obsidione cinxerat, vt & obsessos intra muros arctè contineret, & contra eos qui suppetias laturos essent, vallo fossa quæ munitis amplissimis castellis, tutum se omnino fore existimaret. Et profectò artis militaris periti fatentur, hæc ipsa castella ita structa fuisse, & ita aptè disposita, vt humanâ vi expugnari posse non putarentur; nam & ab exercitu, qui supra centum millibus militum constabat defendebantur, & compectu qui cùm terrâ, tum flumine Boristhene inferebatur abundabant; neque locorum iniquitas patiebatur, vt vel obsideri hostis, vel pabulatione, cùm ingentem equitatum in iisdem haberet castris, prohiberi; vel denique ad campestem pugnam aperto Marte ineundam cogi & elici posset. Arcem Smolenscensem arbitrato suo quin hostis tormentorum vi quateret, cuniculos ageret, muros suffoderet impediri non poterat; in Exercitu Regio non plena viginti millia censebantur; exiguæ sanè, si multitudini hostium conferantur, copiæ: Duces hostium veterani, Seinus qui ante viginti annos hanc ipsam Smolenscensem arcem oppugnante eam Sigismundo Rege per biennium fortiter defenderat, Proserouius inter Moschos belli virtute clarus, Alexander Leselius Scotus Gustavo Sueciæ Regi per omnia quæ feliciter gessit bella indiuiduus comes, & ita probatus, vt eum potissimùm delegerit, cui copias à se & ceteris Principibus nomini Polono infestis in Moschouiam missas Moschouitico quæ stipendio auctoratas regendas committeret. Hi Duces, hic tam ingens exercitus, hæc quibus castra munita erant propugnacula humanâ vi cùm expugnari non possent, Deus ipse suam cœlestem opem Serenissimo Regi attulit, atque magno animo hostem aggredienti præsens adfuit: itaque aliquot assultibus impugnatis Moschouiticis castris Rege ipso exercitum

namque struente, & periculis quæ in eiusmodi oppugnatione
 erant caput Regium pro publicâ salute obijciente, cessit
 Id celeriusne an felicius Serenissimus Rex effecerit, non facile est iudica-
 re: minùs quàm intra vnius mensis spatium res tanta confecta, quæ nisi
 manifestum Dei adfuisset auxilium, per totum annum Regios conatus
 destinare & morari potuisset. Eod die (fuit is Diuo Michaëli sacer) quo
 Proforouius hostium Dux è Castris profugit, Rex eidem cœlestis militiæ
 Principi Ædem in arce Smolenscensi construendam vouit. Speramus
 cætera eadem felicitate successura. Quanquam ab aliâ quoque parte non
 mediocre nobis imminet periculum, nam Turcæ ære Molchouitico cõ-
 ducti ingentem exercitum finibus Regni per Valachiam admouent. Sed
 illis quoque alter exercitus Stanislao Koniécpolio Castellano Craco-
 uienli Duce oppositus, magno animo hostis aduentum præstolatur. Ego
 literas tuas die decimâ quartâ Augusti scriptas accepi, quibus quod tuum
 propensissimum amoris affectum erga me contesteris, gratias quàm
 possum maximas ago, meque ad obsequia Illustrissimæ Dominationi
 Vestræ totum do & addico. Ex arce meâ Brocouienli die secunda No-
 uembris Anno Domini M. DC. XXXIII.

ANNIBALI BENTIVOLO
 VTRIVSQVE SIGNATVRÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubienksi Episcopus Plocensis.

Romam.

AD Smolenscum feliciter hætenùs Serenissimus Rex noster rem ge-
 rit, hostem in castris delitescens, & ab arce Smolensci longè re-
 iectum, arctâ obsidione cinctum tenet, quem magnis affectum cladibus,
 spes est breui ad summas angustias redactum iri. Turcarum impij cona-
 tus in irritum reciderunt, admouerant ij finibus Regni eundem exerci-
 tum, imò fines transgressi castra castris opposuerant. Nostis Stanislaus
 Koniécpolius (quem dum Cracouiæ esses, vidisti) Turcis Abbati Bassa
 summo cum imperio præerat, olim Turcarum Imperatoris hostis & re-
 bellis, nunc abolendæ quasi perfidiæ studiosus, & nomini Christiano in-
 festus. Multa ille animo conceperat, sed inprimis absente Serenissimo
 Rege nostro & bellum Moschouiticum gerente, Prouincias Turcico im-
 perio vicinas & opportunas se expugnaturum, & intra fines Regni hy-
 bernaturum. Fefellit eum impia spes, nam semel collatis cum nostro ex-
 ercitu signis, acceptaque ingenti clade, cum videret irritatis nostrorum
 animis se tutò domum regredi non posse, nisi pace constitutâ, eas à Su-
 premo belli Duce latas condiciones impetrauit, & accepit, quas ille ex
 Regiæ & Reipublicæ Poloniæ dignitate tulit, & nullo dâno illato magnâ
 parte

parte exercitus sui amissâ domum inglorius redijt. Bellum
rimus pium & Christianum est: omnis quæ Turcarum
rum, & Hæreticorum nomine continetur pestis, crudeli
nos petit, huic Regno ideò infesta, vt eo exciso triumphet impietas. Sed
Serenissimi Imperatoris, & Serenissimi Regis Nostri felices successus, mi-
rum est quantum animi bonis omnibus addant, & vniuersum Septem-
trionem exhilarent. Si quis in vniuersum rem expenderit, ab hac parte
salutem Reipublicæ Catholicæ dependere fatebitur; quæ bella intra visce-
ra Christianorum Regnorum geruntur, ea ciuilia iure dixerò. Illustrissi-
mæ Dominationi Vestræ felicem futuri proximi anni successum ex ani-
mo opto, meaqué obsequia defero. Plociæ Calendis Decembris Anno
M. DC. XXXIII.

ANNIBALI BENTIVOLO

VTRIVSQUE SIGNATVRÆ REFERENDARIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romam.

SVSCEPTI contra Moschos à Serenissimo Rege Nostro belli initia,
quàm secunda, quàmque felicia fuerint, tribus ni fallor epistolis, vir
clarissime, significaueram; in quibus intellexisti exutum castris hostem,
futum fugatumque, & à Smolensco reiectum, castrisque intra quæ se
receperat exercitum Regiæ Maiestatis admotum, ac Moschouitas miro
stratagemate nuper obfessores arctâ cinctos obsidione. Hæc ad initium
mensis Octobris gesta, quæ deinceps successerint paucis attingam. Ho-
stis in spem aduenientis subsidij ita intra munimenta se tenebat, vt nun-
quàm copiam pugnæ (nisi aliquoties furtiuè) dare vellet: magnâ ex par-
te tormentis res gesta, maiori hostium quàm nostrorum exitio; omnia
itinera, omnes vias præcluserat Regia Maiestas, ne hostis vel lignandi,
vel pabulandi causâ egredi posset. Eâ re et si hosti frenum iniectum vi-
deretur, nihil tamen insigne effectum; nam cum per quatuor circiter
menses, superbè hanc obsidionem Moschi sustinerent, nouumque exerci-
tum quem missum iri crediderant præstolarentur, nullas pacis honestæ
conditiones offerri sibi passi sunt. Id cum videret Regia Maiestas, partem
iustam exercitus in ipsa Moschouiæ penetralia, Ducibus Kazanouio &
Gaszeuio immisit, vt & si quæ hosti venirent subsidia, auerterent, & ipsi
Moschouiæ Metropoli, belli terrorem ostentarent. Successit ea expeditio
feliciter, vidit ipsemet Supremus Moschouiæ Dux latè collucentes ignes,
sensit gemitum subditorum suorum, nec tamen tantum vel animi, vel
virium habuit, vt suam, suorumque salutem armis tueri & in apertum
prodire auderet. Iam ij quoque qui à Rege obsidebantur multum de
pertinaciâ remittere cœperunt; fortiter quidem à munitionibus suis sæ-

cerant, tutique ingenti vallo septi videbantur, si sola de-
 qua cuncta fames; hac pressi sub finem demum Ianua-
 rij velie de pace agere ostenderunt. Nihil amplius quidem est quod
 perscribam; sed satis felicitatis haberemus, si hoc bello hoc tantum con-
 sequeremur, ut diminuta hostis superbia eum ad iustas pacis condiciones
 adduceremus, & à societate Hæreticorum quorum ingentibus auxilijs
 insolescebat segregaremus. Existimo te non latere, quàm latè pateat am-
 plissimus ille Septemtrionis recessus, quantum Moschouia opibus pol-
 leat, & si homines ij, alioquin barbari & rudes tali disciplinâ militari ut
 hoc quadriennio factum est imbuerentur, mirum quâ tum ad perniciem
 orbis Christiani valerent. Nihil illi aliud de Catholicis sentiunt, nisi eos
 esse impios, & Turcis & Paganis deteriores, locum quem Catholicus te-
 tigerit, tanquàm immundum verrunt, & eluunt, & omnem consuetu-
 dinem Catholicorum auersantur. Notum est proximâ æstate eorum pe-
 cuniâ Bassam Silistriensem auctoratum, ingentem exercitum finibus
 Regni nostri admouisse, Hollandos, Suecos, Anglos, ab ijs foueri, & in
 odium Catholicorum conduci, pecuniâ item iuuari; denique id vnicum
 in votis habere, ut nomen Catholicum Romanum penitus extinguant,
 & suum Schisma vel potiùs manifestam hæresim stabiliant. Sed ad tra-
 ctationem pacis redeo, quam synceriori fide eos suscepturos demissio-
 res iam illorum animi spondent, & nos ijs potiùs, quàm diuturno & dif-
 ficili bello pacem confici cupimus. Nam cum proximè futurâ æstate
 ietæ cum Suecis induciæ exeant, huius periculi maxima ratio erit nobis
 habenda. Neque cum ipsis Turcis certa pax, nam etsi præteritâ æstate
 diuinâ penè virtute Stanislai Koniécpolij Castellani Cracouiensis ita re-
 pressi sint, ut magnâ parte exercitus amissâ regredi turpiter coacti fue-
 rint, tamen hac, ut illi vocant, contumeliâ prouocati, maximè si à Persa-
 rum Rege otium habuerint, arma & bellum spirare videntur. Cæsaris
 quoque non satis secunda in Germaniâ fortuna, nobis ut maturè cauea-
 mus nos admonet. Breui me feliciora Illustrissimæ Dominationi Vestre
 significaturum auguror; si votis nostris Deus annuerit, ~~quem~~ supplices
 precamur ut Serenissimi Regis Nostri pro fide Catholica susceptos co-
 natus secundet, felicitetque. Sed quid hoc est? in omnium penè Regum
 aulis sacra fulsit purpura, Illustrissimus Honoratus noster hoc honore
 dignus, cur in alio censu, & huius sortis expertus? in re non multum ad me
 pertinente nolo esse curiosus, quanquam magni istius viri causâ valde
 cupio & Tibi Illustrissime Domine felicissima quæque. Plociæ v. Februa-
 rij Anno M. DC. XXXIV.

AVCTORE STANISLAO LVBIENSKI.

IOANNI GEMBICI

SECRETARIO REGIO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

in Moschouiam.

MALE fit barbaræ & æterno gelu damnatæ genti, quæ vobis tantum
faceffit negotium. Hoc vnum nempè deerat, vt Serenissimus Rex
deuio & inuio itinere in ipsa Moschouia penetralia protruderetur. Quis-
quis huius auctor fuit consilij velim, vt ipsum tantum, & non eum cuius
salute nostra salus continetur pæniteat. Tam immensos Septemtrionis
recessus petere, vel voto saltem ad subiugandam illam barbariem adspi-
rare, nunquàm maioribus nostris visum. Nam tanta moles coërceri, aut
in ordinem redigi vt possit, vix vnquam sperandum est. Præclarè nobis-
cum ageretur, si id quod iam à nobis auulsum fuit, vindicarem, & ostē-
tatione armorum, ac terrore belli metu hostem vagum, in pace contine-
remus. Doleo vehementer te tot incommodis bellici itineris affici: nam
etsi animo verè nobili ea te ferre video, tamen virtutem ipsam interdum
ingenti labore labefactari necesse est. Quanquam te iam rude donatum,
& inter veteranos relatum obduruisse ad ista ferenda mala non temerè
suspikor, nec te terreri vel tubarum sono, vel strepitu tympani, ad cuius
signum melius quam olim ad galli cantum, somnum capere assueuisti:
nec iam exhorrescis cùm

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Notæ tibi sunt artes bellandi, scis quo loco tutius consiliter, quò progre-
di, quò regredi, vel si interdum turbatis ordinibus aduersi quid immi-
neat, quò te maturè recipere debeas. Iam te nunc mihi fingo, postea-
quàm ad nos redieris militari fastu tua præclara facinora nobis referen-
tem, militaria præmia ostentantem, thesauris è prædâ captis tumentem;
quibus sine caele & sanguine te potitum, nos mirati gratulabimur, præ-
mia decernemus. Ego curandæ valetudinis causâ hîc per aliquot dies
subsistam, nec multum à Vestrà conditione mea nunc abest; sudas tu in
agmine, ego in lecto; tu sæpè esuris, & sitis; ego ferè semper; cibus ijs vte-
ris quos ex castrensi penu habere potes: ego ijs quos in pharmacopolio
paratos porrigit medicus; tibi hostilia tela, mihi chirurgi manus san-
guinem elicit. Sed satis est tot lusisse verbis, illud vnum in votis est, erit-
que semper vt vos partâ victoriâ vel saltem compositâ pace reduces oscu-
lo & amplexu excipiamus. Commendo me gratiæ & amoris tuo. Datum
Thorunij x. Maij Anno Domini M. DC. XXXIV.

NORATO VICECOMITI

ARCHIEPISCOPO LARISSENO NVNTIO APOSTOLICO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Varfauiam.

EST cur in meliorem spem veniamus prosperioris successus, & aliquando tandem amoris istis quæ impendent calamitatibus ad portum salutis fluctuantem Reipublicæ nauem nos reducturos, cum Sanctissimus Dominus Noster indictis supplicationibus ad conciliandam Diuinam opem nos inuitet. Fæda & ignobilia bella dici ea possunt, quæ in Europâ Regum ambitio, & insana regnandi libido commouet. Eos qui talia gerunt, qui Christiano sanguine Christianos imbuunt gladios, sera malæ ambitionis meritò accusabit posteritas. Ecce nunc nouus apparet hostis, non ille solam petit Poloniam, non nostris tantum imminet ceruicibus, per nostrum latus, per interitum Septemtrionis religionem Christianam extinctum it. Graui oppressi somno dormire videntur Christiani Princeps, ruit paries, qui hætenus per quadringentos annos obstitit, ne vniuersa Europa in Turcicam iret seruitutem, ne nomen Christianum deleteretur, ne Crux Christi ludibrio esset barbaris. Hæc vident & fortassis rident vicini nostri, summi & præcipui Christianorum Principes, mutuis inter se certant dissidijs, si nos perierimus, rati aliquid virium sibi accessurum. Minimè dubitamus quòd si hæc quæ summum exitium nobis minantur nota fuissent Supremo Ecclesiæ Præsidi; illum pro suâ erga omnes pietate declaraturum fuisse, curæ sibi esse salutem huius Sarmatici Regni. Eius nominis Vrbanus Secundus quid non egit, vt Machumetanos possessione terræ Sanctæ deijceret? id sanè effecit, vt Godofrido Bullionio Hierosolyma in potestatem Christianorum veniret: lidè fuerunt conatus Vrbanus Quarti, sed impares successus. Gregorij Decimi feruens ille zelus, illa eius dum adhuc in Palæstinâ versaretur & esset electus Summus Pontifex concio plena boni desiderij ad milites sacri belli habita: Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua faucibus meis, si in principio lætitiæ meæ non meminero tui, mirum quantum afficit animum commouetque. Respondebant quidem promissis facta, sed dum Concilium Lugdunense eius rei causâ coactum promouet, in ipso præclarissimi conatus exordio viuere desijt. Bonifacius Octauus si pereunti in Syriâ religioni Christianæ manum porrexisset, fortassis non tam funesto fato concidisset. Exciderat ea quoque ex reliquorum Pontificum mente cura, donec duo Pij, Secundus & Quintus diuino afflati numine tantam rem ad se pertinere censuissent. Ille quidem dum in Portu Anconitano bellum molitur, viuere desijt, nec animū sed vires sibi defuisse ostendit: hic suis precibus obtentâ ad Naupactum victoriâ

AVCTORE STANISLAO LVBIENSKI.

victoriâ cælum meruit. Vtinam tandem aliquando Chri.
expergiscantur, & coniuncta arma in communem religionem
tant, veriùs & gloriofius triumphaturi. Ego interim humillimâ obsequia
mea Illustrissimæ Dominationi Vestræ defero. Plociæ XXI. Maij Anno
Domini M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubinski Episcopo Plocensi.

Plociam.

Venerunt ad me postremis hisce diebus Reuerendi Patres Præmy-
slaus Rudnicki & Ioannes Iamielkouski è Societate IESV Poloni
Procuratores, multaqué disertè narrarunt de benevolentissimo affectu
quo me tua Dominatio Illustrissima prosequitur. Id verò tam iucundum
auribus meis accidit, quàm altè cordi insedit huic singularis amoris signi-
ficationi aliquâ ex parte respondere. Quare cùm nihil aptius in præsentia
suppetat quàm mea recèns edita opuscula Italicè elaborata, hæc ad te
statim per eosdem Patres deferenda curavi, vt si non facundè, saltem inge-
nuè amorem meum in te eloquentissimum Præsulem testarentur. Tribus
illa voluminibus comprehensâ videbis. Relationes primum continet,
quas dum Internuntij Pontificij munus obirem in Belgio confeci. Alter-
um Selectas Epistolas; quæ quoniam sparsim vbique non sine erroribus
vagabantur, eas in ordinem coactas, in publicum dare permisi. Tertium
verò memorabile bellum illud persequitur, quod æquè omnium natio-
num arma ac ingenia laceffuit. A me nominatim haud alienus eiusmodi
labor videbatur, vt qui in Belgicis Prouinciis desudauerim iuuenis, in
iisdem iam ad senium vergens exerceret, atque ita Belgicum solum, quod
& mihi affinitate coniunctorum ibidem bellantium ac obeuntium san-
guinem, meumque sudorem olim biberat mea nunc etiam atramenta
sorberet. Hæc magnum lucubrationes meæ fructū referrent, si à Tuâ Do-
minatione Illustrissimâ quæ non solum in Poloniâ, verùm etiam in Euro-
pâ ferè vniuersâ tantam eloquentiæ ac doctrinæ famam collegit, libenti
animo excipiantur: quæ eò magis benevolentia tuæ calorem requi-
runt, quò in rigidum istud seuerumque Poloniæ cælum ab eo vestium
ornatu, quem ego requirerem nudæ proficiscuntur. Et quoniam nuncia-
tum mihi est Dominationem tuam Illustrissimam contexere Polonicam
Historiam, hinc quotidie magis apparebit Poloniam iis florere ingeniis
quæ & egregiè faciant scribenda, & fortiter facta scribant. Deum orabo
vt sicuti tanto argumento parem scriptorem selegit, ita eidem vitæ diu-
turnitatem incolumitatemque sufficiat, quo suis laboribus Christianæ
Reipublicæ maiorem in modum possit prodesse. Interea Illustrissimæ Do-
minationis Tuæ cōmodis officia mea semper spondeo fore paratissima.
Romæ decimo octauo Calendis Ianuarij Anno millesimo sexcentesimo
trigesimo quarto.

GVIDONI

NI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Romam.

PERVENERUNT tandem ad manus meas literæ Eminentiaæ Vestrae Decimo octavo Calendis Ianuarij datae, longum sanè & diuturnum itineris ac temporis passæ dispendium; elegantes illæ quidem, graues, & prudentiam longo rerum usu quæsitam spirantes: ijs verò syncerae beneuolentiæ tinctæ coloribus, vt tanti viri, qualem Eminentiam Vestram orbis Christianus & æstimat, & admiratur animum heroicum representent. Acceperam paulò antè, tria monumentorum Eminentiaæ Vestrae volumina, quibus dum obita à se functionis seriem exequitur, non desidem vel negligentem se in grauissimis Ecclesiasticis legationibus fuisse ostendit. Tumultuantis Galliaë sanguineas cædes, diuturnum in Belgio armorum strepitum, varias multorum Regnorum vices, leget & agnoscet auctore Eminentiaæ Vestrae posteritas, & tanti non ingrata beneficij Cardinalem Bentiuolum non solùm magnis ortum Principibus, verùm etiam præclaris ingenij dotibus summum decus meruisse fatebitur. De me quid dicam? pudet me tantarum laudum quibus me Eminentia Vestra onerat; ora hæc Septem subiecta Trioni longè remota à Parnasso riget & friget, ingenia nihil grande moliri vel in publicum proferre audent: & nescio an vspiam minùs grato animo quàm hîc si quis verum dixerit aut scripserit, excipiat. Nempe liberi populi est laudari magis quàm argui: olim quoque sui temporis res gestas attrectare, & nondum expiatis vncta cruoribus arma, vitia, ludusque fortunæ, Principum odia & amicitias priuato contexere iudicio, semper habitum periculosaë plenius opus oleæ. Quæ res me quoque aliquid conantem deterruit, ne quid tale aggrederer, quòd non solùm supra vires, & ingenium meum esset, verùm etiam grandi me sine fructu inuidia conficeret. Non deerunt, nec desunt audaciores alij, qui sui temporis res gestas componant: me vitâ functo inter monumenta mea fortassis tale reperietur, quo eorum studium adiuuari possit. Cæterùm quibusuis res ab alijs actas memoraturis Eminentiaæ Vestrae Opera scribendæ historiae absolutissimum exemplar erunt, nunc mihi quia tua, & à te missa, eximia erga me beneuolentiæ Tuæ sunt argumentum permagni semper mihi æstimandum. Diutissimè viue Eminentissime Domine religiosissimisque ac magnis votis potiaris. Pultouiaë x. Iunij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO-

GVIDONI CARDINALI BENT.

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

Confecto bello Moschouitico, paceque perpetuâ cum eâ gente, cum
 quâ & Maiores Nostri per aliquot sæcula, & nos ancipiti euentu diu
 armis decertauimus constitutâ, redeuntem Serenissimum Regem No-
 strum magno desiderio expectamus; visuri mox victorem & domito-
 rem latè per Asiam & Europam diffusi Septentrionis, exosculaturi illam
 dexteram, quæ in Moschouiâ non solum Moschos, sed omnes qui in exi-
 tium nominis Poloni conspirauerant, Anglos, Gallos, Suecos, & Hol-
 landos Moschouitarum ære auctoratos, & crudelissimi in nos odij socios
 propè vno ictu concidit, & leges deditiois acceptare coëgit. Feliciorē
 huius belli euentum vix optare potuimus: minùs quàm intra vnius anni
 decursum, exercitus hostilis ingens, vel cæde vel fame perijt; solutâ
 Smolensci obsidione, longè lateque peruastratâ Moschouiâ, amplissimis
 Prouincijs & ditionibus recuperatis, & cum hoste perpetua pax est con-
 stituta, & is ne ampliùs cum hostibus nostris in perniciem Reipublicæ
 Polonæ conspirare possit, nouâ formâ fœderis obstrictus est. Hoc tan-
 tum opus tam breui tempore confici posse nemo sperauerat, nisi nobis
 auxilium venisset ex alto, quod sanè nobis adfuisse gratis animis profite-
 mur, & Supremo Numini tantum beneficium acceptum ferimus. Sere-
 nissimus Rex noster huius belli Dux & auctor, idemque tanti parti deco-
 ris sine socio assertor, dici & æstimari debet. Ipse primus erat ad capeffen-
 dum bellum, ad stringenda in hostem arma, ad obijciendum Regium
 caput hostium telis, postremus ad capiendam quietem, ad indulgendum
 aliquid valetudini suæ, quam simul cum sanguine Patriæ impendere pa-
 ratum se esse sæpiùs ostendit. Nunc victor iam redit longè maius & peri-
 culosius gesturus bellum, cùm Turcarum Imperator Orientis vniuersas
 vires nostris admoueat: Serenissimus quidem Rex Comitia Re-
 gni quæ sine illo obiri non possunt priùs expedire cogitat, interim tamen
 magnam partem exercitus, qui in Moschouiâ stipendia meruerat, contra
 hostem Christiani nominis vertit: quanquam veremur, ne hostis celeri-
 tate suâ hæc subsidia ex Moschouiâ venientia præueniat. Speramus ta-
 men multum superbo illius animo decessurum, posteaquàm intellexerit
 Regiam Maiestatem feliciter confecto bello Moschouitico, intra fines
 Regni esse. Nec desunt qui in tanto periculo gratuitam militiam profes-
 si, integris in eam rem profusis patrimonijs, iusto exercitu Duce Stanislao
 Koniecpolski Supremo copiarum Regni, vt hîc vocant, Capitaneo, hosti
 sese opponere parati sint, eiusque tardare conatus, donec ex toto Regno
 submissa subsidia periclitanti Patriæ ferant opem. Sed hæc omnia in ma-
 nu Dei sunt cuius permissu sæpè in discrimen nos adduci, semper tamen
 singulari

fius nos ab interitu vindicari vltro agnoscimus. Sed quid gerit Eminentiae Vestrae significare non grauabor, si moneretur, hoc genus officij & obsequij mei illi non ingratum esse. Humillima mea obsequia & submissam seruitutem Eminentiae Vestrae defero. Pultouiae XVI. Calendis Iulij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubienksi Episcopo Plocensi.

Plociam.

SPES nostras quas in obsidione Smolenschi Polonorum & Catholici nominis hostes Moschi penè præciderant Potentissimus ac Inuietissimus Poloniae Rex reportatâ de ijs insigni victoriâ mirificè erexit: ad suos enim pedes prostrata vidit ea barbarorum arma, quæ ipsi in nostrâ perniciem sumptuerant. Persuaserat sibi immanis eorum furor, ab æterno frigore, quo plagæ illæ in quibus ancipiti euentu tam diu certatum est rigent, quando etiam hostilis rabies defecisset nostras copias profligatum iri. Verumtamen fortissimi bellatores Poloni, tanquam certissima cœli fulmina immisiss in hostilia castra incendijs ostenderunt, se eos esse, qui etiam in medio niuium horrore, pro vindicandis Deo, & Regi suo illatis iniurijs inflammarentur. Immo verò ipse dignissimus immortalitate Rex suo docuit exemplo, nullum validius incitamentum proponi militibus posse, ad labores ac bellitædia inconcussò animo toleranda, quàm si ipsa Maiestas Regia communis periculi & conscia, & particeps in castris armata versetur. Iam præfagit animus à bellicosissimo hoc Heroë, ipsius quoque Germaniæ iam penè euersæ calamitatibus subuentum iri. Et quidem intentatas Turcarum minas haud pertimescet Vladislaus Rex, cum vel antequàm Regni coronam capefferet, Ottomanicam Lunâ aut in obscurauerit, aut cruentauerit, ac profectò existimandum sit, nunquam tanti Regis nomen hostes audire, quin eorum corda pauore pulsantur. Quæ verò sit Romæ in hisce rerum siue benè gestarum, siue melius gerendarum auspicijs coniectura, facillè Dominatio tua Illustrissima assequi poterit; videt enim in Catholici orbis Septemtrionalibus confinijs palmas enasci ac lauros, religiosissimi Regis ac fortissimorum militum sudoribus irrigatas: videt ab armato illo sceptro se protegi, quod neque barbarorum viribus infringi, neque Schismaticorum conspiratione labefactari potest. Magna autem hinc seges enascitur exercendæ tuæ Dominationis Illustrissimæ eloquentiæ vt immortalitati egregia tam bellicosi Principis gesta tradas. Sanè præclara Regum facinora nisi optimorum, hoc est tui similium immortales calamos nanciscantur, intereunt ac in ipso ortu moriuntur. Nunc epistolas expecto & tuo & publico nomine scriptas; eas præcipuè quas dum Regiæ Cancellariæ summâ cum potestate præesses composuisti; in iisdem enim tum clarissimi ingenij

ingenij tui, tum rerum sub Sigismundo Tertio Rege gloriosissimorum imaginem contemplantur, meaqué scripta ad eorum laudem exminabo. Neque enim lucubrationibus meis eas laudes tribuere audeo, quas tua Dominatio Illustrissima in easdem liberalissimè congeffit, licet hunc fructum à tuâ commendatione retulisse me fateor, quod cum sapientissimum iudicium tuum improbare non possim, de iis haud timidè sentiam. Qui verò deinceps rerum status, tum ad bellum, tum ad pacem spectantium, in hac tanta locorum distantia sequetur, Tua Dominatio Illustrissima pro singulari sua humanitate quæso significet. Interea Deum orabo, ut Inuictissimum Regem Vestrum quotidie magis prouchat, eamque mentem cæteris Regibus impertiat, ut exemplum illius imitantes, ad rem Christianam firmandam, & ad hostes illius compescendos animum adiciant: eundemque Deum etiam atque etiam obsecrabo ut Tuam Dominationem Illustrissimam quàm diutissimè sospitet. Romæ Idibus Iulij Anno M. DC. XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubieski Episcopo Plocensi.

TVA mihi literæ & quid inuicta Polonorum natio armis id temporis possit, & quid ingenio, declararunt: neque enim minùs potentissimi Regis virtus in tuæ eloquentiæ quàm in militarium gladiatorum splendore collucet. Video in Septentrionali isto Christiani orbis confinio ad bellum omnia esse inclinata, sed non propterea animis despondendum esse, cum extremum hoc latus ægide adamantinâ, enseque cœlesti, hoc est inuictissimo Rege spectemus armatum. Neque minantes Turcarum legiones, Vladislao inuicto Regi terrorem incutere poterunt, qui olim adolescens, neque adhuc sceptri potitus innumeras Ottomanorum acies cum ipso Imperatore perterrefacto in turpissimam fugam coniecit, & alias bellum in hoc heroë copias domini ducente Poloniae niues Asiaticorum sanguine tepuerunt, interque frigidi istius Axis rigorem, Orientis armati populi flammæ extinctæ conciderunt. Quamuis hoc tempore ulterius spem nostram protendere debeamus: sese enim admirabilem adeò Numinis Diuini potentia in Germaniâ ostendit, ut existimemus in Poloniam quoque tam læta felicitatis auspicia extendi; iam enim sub Norlingâ vno prælio numerosus Suecorum exercitus profligatus est, iam perniciosissima Hydra quæ omnia deuoratura videbatur alterum caput amisit. Quid ampliùs restat, nisi ut penitus exscindatur, ac demum coniunctis viribus Catholici Principes armorum tempestatem in communem omnium hostem conuertant? id ita futurum confidimus, optamusque. Sed interea ut imminetia pericula amoueantur, precibus apud Deum sedulò agendum est, ac obsecrationibus impetrandum, ut

mus Polonorum Rex non solum hostilibus viribus resistat, sed etiam recuperet, ac imperio suo adiungat ea quæ Regiæ coronæ immatæ gentes ademerunt. Deus immittat hanc mentem Principibus ac populis ut ad barbaricam audaciam quæ cedentibus instat, instantibus cedere consuevit frangendam conspirent. Dominationem Tuam Illustrissimam Deus diutissimè seruet incolumem. Romæ Calendis Octobris Anno M. DC. XXXI.

EPISTOLARVM SELECTARVM

Decas Tertia.

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubinski Episcopus Plocensis.

Romam.

I quod vnquam tempus fuit ad refranandos conatus, frangendamque Turcicam potentiam opportunum, hoc illud nunc est, cum tantarum virium Tyrannus tantis in campum productis copiis, tanto bellico instructus apparatu, ad famam solum venientis Serenissimi Regis nostri hæret & incertus consilij quod suscepturus sit, ferocem animum metu perstrictum ad pacis studium flectit. Si prisci illi Heroës Europæi, quos pietas & religionis Christianæ afferendæ amor, ad excindendam pestem istam Machometicam sæpius armare consueuerat, viuerent, haud dubio non paterentur tam præclaram rei gerendæ occasionem sibi eripi. Gallia olim talium virorum ferax, & tantæ laudis cupida, æternum sibi nomen felicissimis contra Christiani nominis hostes expeditionibus parauerat; nunc videntur omnes Christiani Principes velle vnus Regni Poloniæ periculo ~~periri~~, quantum Turcarum Imperator armis possit; quasi verò nobis ~~perirentibus~~, cæteris salutis & incolumitatis aliqua spes affulgeret. Itaque nullus nobis imputauerit, si cum nemo Christianorum Principum socialia nobiscum iungit arma, si, quod magis deplorandum est, Christiani à Christianis oppugnamur, si quorundam persuasione ad inuadendos nos Turci ipse accenditur, si denique nemo ex Regibus Christianis se commouet, nos quoque rebus nostris aliter consulere cogamur. Hoc ipso anno arma nobis paranda sunt, quæ Suecis opponamus, cum quibus pactæ exeunt Induciæ, nec spes est prorogandæ pacis, namque fastu hæretico tu mensis hostis, indignas dignitate Regia & Regno poscit condiciones. Interim dispicimus, quis moti contra nos Orientis euentus erit: Nam vtrum sincerè is hostis pacem offerat, an verò longioribus induciis bellum nobis facere cogitet, ut fatiget, non immeritò ambigitur. Et Serenissi-

mus

mus Rex obuiam imminenti periculo, victoremque S
duce exercitum ducit in hostem, cum alias, tum præteri-
auspiciis à Stanislao Koniecpolio, supremo exercituum Re^{prærect.}
viro tuendæ patriæ nato, repressum, & à finibus Regni gloriôsè fortiter-
que reiectum. Etenim bellum quod prosequitur, anno superiore cœpit;
siue ære Moschouitico conductus, ad auertendum inde illatum à Sere-
nissimo Rege bellum; siue immani illâ, quâ maiores eius arserunt, reg-
nandi incensus cupiditate, quam post occupatam Asiam, Africam, &
florētissimam Europæ partem huc sæpius prolatandi imperij causâ, sed
frustra Dei bonitate, vertit. Inde nobis crebra cum illo pro Deo & reli-
gione bella hætenus sine quouis aliorum Principum, solo cælesti auxilio
gesta, quod Deus nobis continuare velit, vti eum toto corde oramus.
Sed ego priuatis rebus diu moror grauissimas cogitationes Eminentia
Vestræ; sisto igitur calamum, Deum precatus, vt Eminentiam Vestram
diu seruet incolumem. Cui humillimam meam seruitutem perpetuo
nexu addico confescoque Varſauia IV. nonas Septembris. M. DC.
XXXIV.

GVIDO CARDINALIS BENTIVOLVS

Stanislao Lubienſki Episcopo Plocenſi.

Plociam.

TANTA est Inuictissimi Poloniae Regis virtus atque felicitas, vt vel
solâ ipsius in hostem venientis famâ innumeræ immanissimi Ty-
ranni copiae metu perstrictæ hæreant, atque ab intentatis minis ad inex-
spectata pacis consilia deflectant. Scilicet palâm hinc est, quid coniunctæ
Catholicorum Principum vires ad conterendum teterrimæ belluæ po-
tentiam valerent, si vel vnus Regis, quique positum habet non in
ipsis Christianæ ditionis præcordiis, sed finibus Regnum, eximium ro-
bur tantum potest, vt terrorem illis incutiat, qui paulò antè orbem
vniuersum perterrefacere posse videbantur. Sapientissimo proinde con-
silio Inuictissimum Heroem Vladislauum Quartum in extremis Catholi-
cis orbis finibus collocauit Deus, nimirum vt fidum fortemque excubi-
torem illum eius Regni haberet in cuius vnus incolumitate vniuersæ
Christianæ Reipublicæ salus consistit. Mirabunda se licet ostendet Ot-
tomanica potentia, ingentibus Tartarorum agminibus succincta, ad-
iungant sese illi Transylvanicæ, Moldauicæ & Valachicæ copiae, conspi-
ret cum Machometicâ rabie armatus Hæreticorum furor, animo pro-
pterea fortissimus Rex non cadet, qui fugare, non fugere Turcas ab
ineunte ætate didicit, quique in suis expeditionibus omnia non tam po-
litiâ, quàm prudentiâ, quàm sacris legibus ac verâ religione definit: hac
magistrâ duceque Constantinos ac Theodosios maximus iste bellator
non minùs victoriis quàm pietate in se renouabit, quos prosperis succes-

De victoriis Exercituum Dominus beavit. Sed ne lationi Illustrissimæ literæ admonent, quæ cum clari sententiarumque luminibus exornatæ, mirificè omnium animos oblectare possint, modeste tamen verentur, ne mihi legenti molestiam afferant. Quod reliquum est, tanto Regi ad cœpta strenuè promouenda vires à Deo precor, Tuæque Dominationi Illustrissimæ diuturnam incolumitatem. Datum Romæ XII. Calend. Nouemb. Anno M. DC. XXXIV.

GVIDONI CARDINALI BENTIVOLO

Stanislaus Lubieski Episcopus Plocensis.

Romam.

CVM post tot partas victorias Serenissimo Regi nostro meritò gratularemur, atque in spem felicioris successus veniremus, intercepta vota & desideria nostra fatalis & acerbus casus qui nos immaturâ morte Serenissimi Principis Alexandri vehementer perculit, & summo affecit dolore. Ipsius naturæ imperio gemimus, ob amissum Principem bono publico natum. Dolet Serenissimus Rex noster vehementer, ereptum sibi fratrem amantissimum; deflemus & nos lachrymisque ei parentamus, quem si diutiùs fata seruassent, virtus quoque ad magna quæuis suscipienda prospero successu duxisset. Non dubito quin & Sanctissimus Dominus noster Regium iuuenem nuper à se visum tam citò è vitâ excessisse vehementer doleat, & Eminentia Vestra suas nobiscum coniungat lachrymas. Literas Eminentiae Vestrae vndecimo Calendas Nouembris datas accepi, ingentes laudes, quibus Eminentia Vestra Regiam Maiestatem meritò extollit, complectentes. Lætamur & nos Principis purpurei Senatus encomio, à quo nihil laudari potest, nisi laude dignum. Seruet tantum Deus Serenissimum Regem nostrum, vouemus & spondemus eum semper Ecclesiae Catholicae auxilio & subsidio fore. Cum Suecis nihil adhuc certi constitutum habemus, nec illi hucusque ~~significationem~~ ^{significationem} dederunt, pacemne an bellum malint. cæterum is nunc Poloniae res moderatur, qui quidquid dederint, accipiet. Humillima mea obsequia deferò Eminentiae Vestrae. Datum Pultouiae duodecimâ Decembris Anno millesimo sexcentesimo trigésimo quarto.

MATTHIÆ CASIMIRO SARB

SOCIETATIS IESV SACERDOT

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

QVÆ de Nestoris ætate ego ad te scripsi, non eo sensu vt tu intellexisse videris scripsi, sed veteres auctores secutus dixi Nestorem tribus seculis, hoc est triginta annis vixisse: nec is numerus annorum infra illud æuum est, cùm olim Dominus longè ante dixerit: Non permanebit Spiritus meus in homine, sed erunt anni eius centum & viginti. Maxima & suprema hæc ætas erat, & quotusquisque tamen fuit qui illam consequeretur, plurimi quinquaginta, alij sexaginta, septuaginta, octuaginta annos vixerunt, eaque ætas maxima à Davide, qui post bellum Troianum circiter centum annis vixit, censebatur. Sed de Seculis audi, quæ olim ab auctoribus notata fuerunt, ea accommodata fuisse ad magnum vitæ humanæ seculum: hoc est ad annos centum viginti: itaque qui hunc numerum conficiebat, magnum vixisse seculum dicebatur. Et Nestor quia tria secula vixerat, nonaginta annos vixisse creditur, & tamen heroës illos carne bouinâ assatâ vlos fuisse, ni fallor, scribit Homerus, nam à fabis & cicere frigeret manus tantis Heroibus; vinum denique oblatis pateris, largiùs hausisse. Itaque Nestor cùm nonaginta annis viueret, trium seculorum ætatem vixit. Quæ Petrus Massæus, quæ Eusebius scribunt de nostro seculo, ijs eam fidem habemus, vt peregrè allatis. Auum Tuum ad centum & nouem annos ætatem prorogasse facile crediderim. Vidlagam centum triginta annos superstitem fuisse, da veniam dictis, ego vix credo: Vidi enim plerosque eiusmodi qui tantum vitæ sibi arrogarunt. In bonis meis Brocouiensibus accidit me Episcopatum gerente vt centum triginta annos se habere duo rustici contenderint: testem certè nullum producere poterant se eius ætatis fuisse, sed exactius examinati, alter centum & septem annos, alter centum itidem & quindecim vixisse reperti fuerunt. Non ita nos desipere existimes, vt annum ad lunæ cursum accommodemus, nec tantoperè ætatem nostram delicijs deditam, vt generali censurâ annos à Deo statutos imminuat: cùm & nostrum æuum videat annos, vere, æstate, autumnò, & hyeme constantes centenarios à plerisque transigi, & multos esse qui Davidis ætatem superent, & satis per se & sine subsidio caleant. Vides fratrem meum septuaginta trium annorum ætatem viuere, & tamen robustum esse: viderunt maiores Nostri Casimirum Tertium, Sigismundum Primum Reges Poloniae tot vixisse annis, vt & Davidis Regis & multorum aliorum ætatem superarint. Quidni ego sperem tot annos, quot frater meus, me octo annis maior natu habet, consequi posse? Ad binas alteras literas à te ad me datas non respondeo, cùm satis superque inter nos contende-

arbieui quem ego puto Nestorem facundiâ longè super-
 iore eiuſdem attingere poſſe. Brocouio XII. Calend.
 MDC. XXXVIII.

SODALITATI GRACIENSI

Stanislaus Lubienſki Episcopus Plocenſis.

Gracium.

NVLLI meliùs ſciunt vt celeri curſu decurrat ætas, quàm ij qui legiti-
 mos vitæ annos exegerunt : horum ex numero meritò ego cenſeri
 poſſum, qui ſexageſimum tertium ætatis meæ annum propè iam expleo,
 ſed dum tranſacti temporis rationes mecum expendo, non multùm me
 vixiſſe video. Præterierunt dies mei, & conſumpti ſunt tanquam non ef-
 ſent. Vixi quidem in luce hominum & ijs in Patriâ fulſi honoribus, qui-
 bus memoria mei ad futuræ poſteritatis recordationem tranſmitti poſſit.
 Cæterùm inter omnia quæ mihi diuinitus obtigerunt non in poſtremâ
 apud me eſt exiſtimatione, & vitæ ſolatio, dum recordor me ante qua-
 draginta annos in numerum Sodalium Spiritus Sancti Gracij coopta-
 tum fuiſſe. Manſiſſe ſemper ibi animum meum ſæpiùs iteratæ literæ
 meæ teſtantur, & quàm diu vita ſuperſtes erit, ſacri veſtri Sodalitij inſti-
 tutis me olim imbutum fuiſſe, nunquam obliuiſcar. Veſtri erit officij ſi-
 mul atque intellexeritis me vitâ exceſſiſſe, ea pietatis officia exhibere fra-
 tri, quæ ego alijs viciffim quantum in me fuit præſtare conatus ſum. Vale-
 te in Domino, meique & viui, & vitâ functi memineritis. Datum in Ar-
 ce Noſtrâ Brocouienſi XVI. Calend. Nouembris Anno M. DC. XXXVI.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislao Lubienſki Episcopo Plocenſi.

EGO verò in hac tantâ Brocouij tui amœnitate nihil doctri-
 nâ tuâ amœnitus, nihil lætius video, quam tu ſingulari ſemper humanitate
 condire ſoles. Nam vt Bugus deliciæ tuæ leniter fluat, leniùs tamen tibi
 vel in hac ipſâ tuâ epistolâ fluit oratio, vt iucundos afflet Zephyros, nun-
 quam tu illos tamen tam auidè excipis, quàm ego dulcem quandam &
 in hac æſtate tuâ recentem eruditionis tuæ auram capto. Quare non
 properaſſem modò ad te, ſed volaſſem etiam illis alis, quas mihi tu ipſe
 addidiſti, cùm inuitaſti. Sed enim quinx huius ſeptimanæ conciones,
 me hîc inuitum, & ad rus iſtud tuum anhelantem tenuerunt. Vim gla-
 ciei refrigerâtis & lenis Zythi mentio me recreauit; hoc præcipuè Varſa-
 uia caret, hoc ipſa Varca quæ eò dementiæ venit, vt Zythum ſuum vi-
 num exiſtimet, adeoque & lymphâ diluat, neque frigidâ allatitiâ opus eſt,
 dilutus

dilutus in mensâ ponitur. Dignus profectò est prolix
Critij Palinodiâ. Heri Princeps Casimirus Viennam, V.
Cracouiam abiire. Supremus quoque Thesauri & Car.
abituriunt. Te verò felicem qui nunc & abes à curis publicis & tuas pu-
cherrimâ amænitate demulces. Nam isti dum negotia aut fingunt aut
quærunt puluerem & solem bibunt. Tu è propinquo rides omnia, te-
que ipso ac tuis beatuses. Ne modò Pruscio isti Ascetri seüero & sapiùs
tibi mortem inculcanti nimium credas: ipsum enim Pruscium nuper ego
per somnium vidi exanimem. Vates sum meoque nomine illi dicas ne
diem quem alijs inculcat ipse habeat. Mitto illi Merlini Vaticinium quo
austeras istas diluat cogitationes & iudicium ferat operane pretium fe-
cerim cùm specioso titulo captus in libellum decem nummos effudi. Va-
le Ecclesiæ Patriæ literarum decus vnicum.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislae Lubiencki Episcopo Plocensi.

AD Septemtriones nos recessisse & gelu permagno adstrictos quere-
ris? nos verò hîc æstu penè Italico laboramus: sed tu animorum
fortasse frigus aliquod reprehendis; sed neque hoc accusare debes in me
præsertim qui Te solem Patriæ in corde gero, ibi tu semper solstitium
habetes & nunquam occidis. Iam verò & in multorum memoriâ, atque
adeò & ore amicissimo versaris. Doctrinam nuper tuam & eloquentiam
magno in confëssu Gembicij omnes ac plerique Lithuani qui bonarum
literarum gustum aliquem habent supra cæteros extulere; ita cùm te ab-
sentem à nobis existimas præsentissimus es. Vitas Episcoporum Plocen-
sium à Ioanne Iamielkouio recepi & iterum regusto: ad hanc porticum
pulchram breui stemma aliquod appendam. Annales Regni ne suppri-
mas rogo, laudantur à multis, ab omnibus desiderantur: si suppresseris,
multum posteris debebis: si dederis in lucem, multum illi tibi debebunt.
De concionibus contra fidei nostræ hostes habendis & hac peste elimi-
nandâ me mones, & meritò. Sed vtinam vt tu zelo, ita ego eloquentiâ
valerem! studio certè quantum possum ac curâ contendo, ac magis et-
iam tuâ epistolâ accensus, & pietate animatus contendam. Viue Antisti-
tum nostrorum sapientissime & me perpetuò Tuum ama. Vilnæ ex Colle-
gio Nostro XVI. Iulij Anno M. DC. XXXVIII.

THIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

ALTERIS iam literis tuis hac vnâ respondeo epistolâ. Amo amorem tuum quem tam luculenter in me effundis, sed vt verum fatear, iudicium tuum improbo, pudet enim me tantopere à te laudato & erudito viro laudari. Quare fraternè à te peto ne deinceps futuræ imponas ætati, sed ea de me scribas quæ in me cernis, non quæ fingi possunt. Scis sèpè errare amorem, & rem amatam amatoribus suis ita placere vt iudicio aberrent, quos tu ne imiteris rogo. Hodie est anniuersaria dies victoriæ ad Chocimum partē. faueat cœlum vt iterum atque iterum recentibus victorijs de hoste nominis Christiani partis solido gaudeamus gaudio. Brocouio tertio nonas Octobris Anno M. DC. XXXVII.

MATTHIAS CASIMIRVS SARBIEVIVS

SOCIETATIS IESV

Stanislao Lubiencki Episcopo Plocensi.

FRVSTRA sim si silentij mei patrociniū aut ab inualetudine quâ sapiusculè tentor, aut à perpetuis sermonibus sacris, aut à Lechiade quam iterum reduco accipiam. Tanta sunt beneficia erga me tua, vt vel in lethali strato & ipsam agens animam quidquid otij & virium esset semper tibi debeam. Aliæ sunt causæ quæ mihi calamum è manu excusserūt. Popularis istius linguæ studium in quo nunc necessariò versor latinos apud me fontes adeò arefecit, vt orationis tuę flumini quę tibi in epistolis dulcissima est, quod refundam nihil habeam. Hæc causa si ad officia respectas est exigua, si ad pudorem meum, est maxima; ceterū ~~te~~ verisimiliter candoris & ingenuitatis meæ numine facilè veniam impetrabit; quam enim vera sit ex paucis istis lineis barbarè steriliterque scriptis omnino agnosces. Prætereà argumenta scribendi tanta erant, quæ calami mei arena capere non posset, & metuebam sanè, ne si apertiùs ab alijs scripta acciperes, me aut ignorantia, aut exactè nimis prudentiæ apud te accusares, & tamen omittere illa si scripsissem vix possem. Adeò ingenuus sum, vt officiosis & leuibus quibusdam scriptis, alia continere animo quæ velle te scire autumabam non potuerim. Nunc quando me officio isto soluis crebras à me epistolas habebis, & si diu viuam profectò me tibi calculo computatorio exoluam: sin minùs, mortuus ea ad cēlites perferam quæ pro Ecclesiâ & Patriâ præclarè gessisti & adhuc agis. Vale Antistitum optime

AVCTORE STANISLAO LVBIEN
optime decus & ornamentum Poloniae nostrae. Vilnae
decimâ nonâ Aprilis M. DC. XXXVI.

MATTHIÆ CASIMIRO SARBIEVIO

SOCIETATIS IESV SACERDOTI

Stanislaus Lubiencki Episcopus Plocensis.

REDEVNTEM Sarbievium meum è Badensibus Thermis saluto. Nō
quero ut viuas; vivere enim te, & omnibus morbis tam pretioso sul-
phure quod tam longè petendum erat purgatum redire sanum confido.
Letheam illam aquam dixerim, quæ cum corpus sanet præteritorum me-
moriâ aternâ obliuione sopiat. Melior aura Polonica: quam postquàm
attigeris ipse tibi restitutus videberis: venient in mentem amici, & tota
cohors tibi benè cupientium, quorum ego primus compareo, & an rectè
omnia habeant requiro. Describes itineris commoditates, loci in quo te
in aquis fouisti amœnitatem, Urbis Viennensis (quam olim nostri maio-
res incoluere & Wieden, quasi quòd illustrior appareat, vel Viednam
quòd in eâ Veneficæ habitauerunt appellauero) venustatem. Cætera cum
veneris nobis referes. Interim Vale meque amantem te, mutuo amore
prosequere. E prædio meo Barthodzierensi terciâ Octob. millesimo sex-
centesimo trigésimo octauo.

SALVTATIO GRATVLATORIA
NOMINE CAPITVLI VARSAVIENSIS

Cùm Serenissimus Princeps Dominus

~~SIGISMVNDVS~~ POLONIAE ET SVECIAE REX

capto Smolensco Varsauiam rediret Anno M. DC. XI.

I quod vnquam tempus fuit Serenissime Rex, quo
te sacram hanc basilicam ingredientem, læto &
fausto gratulationis officio excipiendum, atque
immortali Deo Tuæ incolumitatis & fortunæ au-
ctori, gratias agendas putauimus: nunc illud
certè est, cùm te clarâ & illustri partâ victoriâ
fospitem conspiciamus. Tenuit anxia & diuturna
expectatio animos nostros, & quamuis fama rerum à Sacrà Maiestate
Vestrâ gestarum, frequentibus nouata nuntijs, nonnihil laxamenti da-
ret

tudini, ac interdum etiam ad lætitiā excitaret, secundum
 is fortuna; tamen (faterendum est enim) incertos belli euen-
 tibus & ancipites communis Martis casus reputantibus, non inas-
 metus ve. iabatur ante oculos: ac te vnum, cuius incolumitate publi-
 ca salus continetur poscentibus, nihil adeo læti nuntiari poterat, quod
 omnem metus suspensionem animo penitus eximeret. Nunc te omnium
 post hominum memoriā maximā & clarissimā partā victoriā conspe-
 ctui nostro redditum læti gratantesque excipimus, & publicam omnium
 Ordinum lætitiā priuatā quoque Collegij nostri voce testamur. Susce-
 pisti Diuino magis quā humano consilio bellum, genere ipso necessa-
 rium, magnitudine periculosum; rebus præclarè gestis omnem antiqui-
 tatis memoriā superasti, sacra maiorum tuorum vestigia pressisti, atque
 felici virtutis imitatione longè illustriora reddidisti. Quæ te nunc hosti-
 lis regio conspexit, tuæque victricia sensit arma, eadem retroactis sæcu-
 lis Vitoldum illustrem, & victoriosum sanguinis Tui Principem, Atauum
 Tuum Casimirum, Auum Sigismundum, quem non nomine tantum
 & vultus lineamentis, sed iis etiam virtutibus, quibus ut sui temporis Pa-
 ter Regum appellaretur, promeruerat, præclarè exprimis, felicissimis vi-
 ctorijs easdem terras peragrantes admirata est: sed illorum fixa ad per-
 petuam posteritatis memoriā trophæa penè iam interciderant. Gens
 feritate barbara, religione supersticiosa, multitudine infinita, fide ambi-
 gua, nec magis telis quā suo cælo, suo sydere armata, aduersis nostro-
 rum vsa opportunitatibus, quælitum maiorum nostrorum sanguine Rei-
 publicæ patrimonium, fraude & proditione interceptum inuaserat. Non
 annos, sed secula accepti damni numerabamus, penitus iam ea macula
 infederat in animis nostris; nemo ultor extitit, nemo qui tantum dedecus
 amoliretur, ac perfidiam virtute ultum iret, repertus est; Maiestate quo-
 que Vestra tot iam annos imperium felicissimè moderante, erat non ne-
 mo qui quereretur, nimis diuturnas hosti fœdifiago prorogari inducias.
 Regium est Serenissime Rex nec prouocare bella, nec timere; non illa
 segnis tua quies magnis Reipublicæ interpellata negotijs, ~~nec infructuo-~~
 sum, nec obscurum fuit otium: sed in maioris gloriæ opportunitatem di-
 lata virtus, & suscipiendi belli expectata occasio: cum suo ipse scelere ve-
 cors, nefariā innoxij pueri cæde pollutum amisit imperium Hodunus, al-
 ter item ille ficti nominis Demetrius, lusus magis fortunæ quā tantā
 fortunā dignus, & vel eo solo nomine impius, quod erga Maiestatem
 Vestram, cui omnia debebat, ingratus, parto impostorijs artibus Regno
 breui excidit: cuius ruina etsi nonnullam nomini nostro notam inuississe
 videri possit, tamen eadem rei benè gerendæ præclaram ultro suppedita-
 uit facultatem. Non satis erat sceleratæ genti, cæso Tyranno assertam
 tueri libertatem, versa in rabiem hospites paulò antè suos fide publicā eò
 profectos, in ipsis mensæ hospitalis sacris, barbarā feritate contrucidat;
 omnia diuina humanaque iura ac fœdera confundit. Erat ea belli causa
 iusta

iusta, legitima, necessaria, cū multis cunctis
gloriæ quæ publico bono coniuncta erat inuidis (nec er-
minum vlla Respublica carere potest) palam dissentientibus
sime Rex semper pacis & honesti otij auctor, primus armis expedire
censuisti: ausus es quod vix credi poterat, eo præsertim rerum statu, nec
satis domesticis sopitis dissidijs, quenquam ausurum, animo quàm viri-
bus paratior, causâ quàm copijs potior. Dicâ verum; diuino magis quàm
humano consilio bellum aggressus es. Smolenscum iuris quondam Ma-
iorum tuorum Arcem & oppidum, arte & naturâ munitissimum, magni-
tudine ingens, mœnium & fossarum amplitudine tutum, com meatu ac
bellico omni apparatu instructum, propugnatorum copiâ ac obstinatâ
audaciq̃ue ad defendendum in sui vltimæ perniciem contumaciâ in expu-
gnabile, obsidione cinxisti. Initium huius rei mirer an finem? multum est
quod perseveraueris, plus tamē quod non fueris veritus ne perseverare nō
posses. Spectata est tua fortitudo in periculis, labor in negotijs, industria
in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo. Multo sa-
nè labore persuadendum erit posteritati vt narraturis credat Sigismun-
dum III. Regem Poloniae, eiusq̃ue exercitum in regione æterno damna-
tâ gelu, aduerso tempore, cælo aspero binas in castris egisse hyemes, ob-
sionem continuasse, hostem tuendis propugnaculis naturâ factum, &
vltimū exercitatum, tanto numero mœnibus clausum, nunc assultu, nunc
ascensu, interdum actis cuniculis infestasse. Hæsit aliquantō ad hunc
scopulum fortunæ tuæ cursus, sed ita hæsit, vt Maiestas Vestra eo ipso
clarior, illustriorq̃ue euaderet, atque magis solidâ potiretur victoriâ: cū
interim felicissimis Maiestatis Vestræ auspicijs fortissimi Duces belli rem
præclarè gererent, inuictus tuus exercitus hostilis latebræ occasione vsus,
hyemem asperam barbaris inferret, & alieno tempore arma tractare co-
geret, atque eo ipso tempore, quod perpetuis frigoribus assuetis hosti-
bus amicissimum alienissimum fore nostris putabatur, cū flumina ripas
gelu iungunt, duratâq̃ue glacie ingentia tergo bella & sustinent & trans-
portant, in armis atque in hostico versaretur, & hyberna æstiuus, æstiuus
hybernus continuaret. Cæsi ingentes hostium exercitus; præter multas
munitissimas arces, capta ipsa Imperij Moschouitici primaria sedes, re-
ductus in potestatem Maiestatis Vestræ temerarius vsurpator Imperij, fa-
cta irrita audacis & noui impostoris artes, detecta fraus & versutia si-
mulatam obedientiam offerentis callidæ & vafre gentis, vt tracta in
aliam atque in alteram ætatem obsidio, cōsultō ad nobilitandum maxi-
mis victorijs Maiestatis Vestræ nomen, explorandâq̃ue hostium fidem,
& stabiliendum Imperium existimari possit. Nos interim de Maiestate
Vestrâ solliciti & Diuini ignari consilij, ad has quas nunc Maiestas Vestra
veneratura accedit aras prostrati, supplices ad cælos manus tendebamus.
Vidisses Serenissime Rex, in te vnum, tuamq̃ue salutem omnium vota
conferri: sacri profaniquæ ordinis homines cælestem tuis auspicijs opem
implor-

INGRATVLATIO CAPTO SMOLENSCO.

Am votis, suspirijs, ac desiderijs omnium expeti. Serò
 eadem aliquando penetrarunt voces gementis populi, au-
 tem prestantissimum cœleste numen; assiduitate & consilio Ducum, vir-
 tute tantum, constantiâ, felicitate, & auspicijs Maiestatis Vestræ confe-
 cta res est. Captum Smolenscum: patet vniuersa Moschouia: non vicinæ
 modò nobis ab eâ parte gentes, sed omnis ignoti nominis septemtrio
 pronus Maiestati Vestræ colla submittit: vt non spem modò ac votum,
 desideria nostra, sed ipsius voti certam teneant fiduciam. Ingens sanè glo-
 ria, & æternâ futuræ posteritatis memoriâ celebranda, quam si nec mili-
 tum robori, nec Ducum rei militaris peritorum experientiæ, nec vlli feli-
 citati, sed Maiestatis Vestræ pietati & synceræ erga Deum religioni ad-
 scripsero, non vereor ne quid ei detrahare videar. Tua Serenissime Rex
 in Deum fixa mens, semper tuæ sacræ occupationes, & in persoluendis
 votis & precibus impensæ horæ, hoc tantum & tam eximium decus no-
 bis pepererunt. Nec minùs Serenissimæ Reginæ pium ac sanctum hac in
 re enituit studium, quæ Castrenses Maiestatis Vestræ labores, fufis ad
 Deum precibus, sudorem bellicum lacrymis, vigiliis & excubias fre-
 quentibus ieiunijs, atque liberalibus in egenos largitionibus, vitæ pericu-
 lum sacrosanctis incruenti sacrificij hostijs absens licet & tantis locorum
 diffita spatijs, sed præsens animo cumulatè suppleuit; vt non immeritò
 illius quoque Maiestati veluti eius laudis consorti gratulari debeamus.
 Gratulamur sanè Maiestatibus Vestris & Serenissimo Vladislao, nato ad
 illustrandam temporum nostrorum memoriam Principi, paternarum
 virtutum heredi, felicitatem, incolumitatem & diu exoptatum atque
 omnium votis & desiderijs expetitur ad nos reditum. Tibi verò Serenif-
 sime Rex potissimum & tuo & Reipublicæ nomine gratulamur, Deum-
 que immortalem precamur, vt omnes cogitationes tuas hinc lætus se-
 quatur euentus, & ne qua vnquam præsentis diei lætitiâ aduersæ for-
 tunæ procella perturbet, vel vmbra obnubilet, sed felicibus initijs feli-
 cior respondeat successus; vt tantis virtutibus & rebus ~~ge~~ ^{gloria} Im-
 perij Maiestatis Vestræ & nouetur & augeatur.

L A V D A T I O F V N E B R
S E R E N I S S I M I
S I G I S M V N D
P O L O N I A R V M E T S V E C I Æ
R E G I S , & c.

IN theatro lugubris mœstitiæ & acerbissimi doloris positum intuemur Serenissimum & Inuictissimum Principem SIGISMUNDUM III. Poloniarum & Suecorum Regem. Ille Europæ, Asiæ, & Africæ in potentissimo Turcarum Imperatore, quem non minùs fortiter quàm feliciter à cernicibus nostris repulit, victor: ille latè patentis Molchouiæ, expugnato Smolensco, Vrbe Regiâ, ac tanti Regni, quod Europæ ingentes recessus suâ Iurisdictione complectitur, Principe Suiscio, vnâ cum duobus fratribus capto, triumphator magnificus: ille immanissimæ omnium quæ sub sole extant Tartaricæ nationis terror: ille omnium hostium domitor: illa pietas, illa religio, illa iustitia, ille humani generis amor, & deliciæ: ille, qui quadraginta quatuor & ampliùs annorum felicissimi Imperij successu id consecutus est, vt Rex sui temporis Regum dici & haberi mereretur; ille qui Augustis domus Austriacæ connubijs, vniuersi Christiani orbis Reges & Principes illustrium affinitatum nexibus sibi deuinxerat: ille Regiæ sobolis ad salutem Reipublicæ Christianæ natæ felix Pater: ille inquam Sigismundus, qui & originis nobilitate, & Regnorum quibus præfuit felicitate, & imperij diuturnitate, omnes sui temporis Reges longè superauit, esse desijt; & se vixisse, hoc supremi exitus sui tristi spectaculo, testatur. Lacrymisne eius mortem decorare, an memoriâ Heroïcarum magni Regis virtutum animos à mœrore & tristitiâ auocare conuenit, Vobis qui præsentibus adestis dispiciendum relinquo. Illas quidem poscit Domus Regia, tanto orbata parente: poscit inprimis Sereniss. Princeps Vladislaus Sigismundus, noster Electus, & Suecorum Gottorum hæreditarius Rex: poscunt omniũ Ordinum & Statuum Regni Poloniæ, & Mag. Ducatus Lithuanie, quos attritos & frequentes videmus, inclyti Senatores, Equites, & Proceres: poscit denique hæc funebris pompa, ad excitandum dolorem composita: ceterùm hæc omnia ad vnius alteriusve diei, vt rerum humanarum conditio fert, decursum duratura, linquamus alijs. Deflebunt Sigismundum, quos naturæ lex lachrymas fundere iubet: deflebit vniuersa Respublica nostra quàm diu nominis Polonici exstabit memoria: deflebit nos, qui eius beneficijs creuimus, honoribusque ab eo aucti ac ornati conspiciamur. Fundemus non stipendiarias, nec tristi cohortatione extortas lachrymas; spontè illæ fluent, maioremquẽ in pectoribus animisque nostris conti-

alam ostendunt testabuntur. Sed nos interim ad aliam conuertamus, ingensque & magnum pelagus virtutum condam Magnus Rex, nunc exangue cadauer cernitur, cum admiratione aliquantisper immoremur. Neque sane ququam existimet temerè vel audacter me hoc munus suscepisse: non temere, nam hæc prouincia nutu Tuo Serenissime Rex Vladislæ ad me delata est: non audacter nimis, nam propè quadraginta annorum obsequio, plus plerisque experimenti capere potui quoad præsentem usum seruiat. Scio ego Regias virtutes sub vulgarem censoriam notæ æstimationem cadere non posse. Sublimius & maius iudicium illæ sibi deponunt: de quibus cum multa dixerint, scripserintque, ego potissimum eas deligam ex quibus Regiam Sigismundi Coronam compactam fuisse, vel ipsa inuidia fateatur necesse est. Audeamus igitur aliquid plus genio & ingenio nostro, ordiamurque magis verâ, quam ornata oratione susceptum exequi munus.

Plinius in
Paneg.

Christiani & Catholici Regis virtutes recedenti viro Ecclesiastico maxime conuenit, ut dicendi initium sumat à pietate, à religione, à constanti augendi & promouendi cultus Diuini studio. Hæc enim omnium virtutum esse prima, & præcipua fundamenta, impius sit, qui negauerit: super hanc basim feliciter assurgunt parietes cunctarum perfectissimarum actionum, cum nihil rite nihilque prouidenter homines, sine Dei immortalis ope, consilio, honore, auspici possint. Nisi fortè quispiam, ut sunt hominum ingenia, obstrepere voluerit, & cæteras quidem virtutes æmulandas Principi non negauerit, pietatem religionemque priuatorum hominum occupationem esse contenderit. Talem talesque ego, si modò tanta impietas ullibi receptum habeat, extra orbis solisque vias reiecerim, & indignos iudicauerim, qui communi aurâ, communibusque vitæ subsidijs, perfruantur. Regius Vates Spiritu Sancto afflatus, cum sciret plerosque Reges vel efferrè superbiâ, ut homines se esse vix meminisse velint; vel certè, quæ summa impietas est, pietatis studia cæteris actionibus postponere; vel accendi iracundiâ, ut ad crudelitatem exercendam prono ferantur impetu, ab hac amentia auertere eos conatur: Et nunc, inquit, Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore; Apprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus & pereatis de viâ iustâ. Intelligite, vos pari cum cæteris esse conditione, naturâ mortales, necessitate & lege fati mox morituros. Erudimini, nam etiamsi terræ sitis Iudices, etiamsi ius ex æquo & bono dicatis, etiamsi viam iustam tenere videamini: nisi tamen disciplinam non terrenam, sed coelestem apprehenderitis; nisi Domino cum timore serueritis; nisi tremantes laudes eius decantaueritis, & nomen Sanctissimum, Maiestatem illam omni Maiestate maiorem, exaltaueritis; ex hac ipsa viâ, quæ vobis iusta videtur, ita decideris, ut vos perijsse serò quidem, sed serio sitis dolituri. Cæteræ virtutes (inquit Valerius Maximus) admirationis tantum-

tantummodò multum, pietas verò etiam amoris mei. Ad hanc Serenissimum Regem nostrum, non factum, mus; hanc ex ipsis maternis traxit visceribus, hanc suxit. Eritò Sanctus Gregorius, vel ipse potiùs Spiritus Sanctus, dum illud inuictæ patientiæ exemplar Iobum in terrâ Hus, quæ & tremens impijs infecta, natum refert, id illius laudi & præconio adscribit; quòd vir pius, inter impios conuersatus, pietatis tramitem non deseruerit: esse enim bonum inter malos, plus est, quàm si inter optimos optimus appareret. Non obfuit Sigismundo, imò profuit nasci in Regno Hæretico, & eo Patre qui ad suum arbitrium religionis causam reuocabat: blandimentis, quæ iuuenilem animum facilè commouerent vrgebat Pater, sibi gratum fore, si filius suæ sententiæ, vel opinioni potiùs erroneæ accederet; sed & minæ, & ipsa penè vis admota, stabile pectus loco mouere non potuit, sed vera seu ficta Senatus Suetici denunciatio, cariturum Regno nisi nouæ religioni nomen daret, id extorsit, vt in perniciem potiùs se daturum, quàm religionem Catholicam deserturum, profiteretur. Hæc admodum iuuenis, inter Hæreticos Magistros, ac eorum & Patris imperio obnoxius, iam matre sanctissimâ femina orbat, illius tamen monitorum memor, dixit fecitque prudenter, constanter, religiosè. Tantis inijs totus deinceps vitæ decursus optimè respondit. Ita semper vixit Sigismundus, vt eius pietatem Summi Ecclesiæ Præsides laudarent, Reges Christiani admirarentur, Ciues amarent, hostes pertimescerent: ipse inter maxima positus pericula, eâ vbique tutus parata vitæ discrimina inaudita felicitate euitavit, superavitque. Dum Christi religio, dum Ecclesia Catholica, dum sincera Euangelicæ veritatis professio durabit (quæ tamen omnia ad supremum totius vniuersi exitum duratura, Christus ipse spopondit) extabunt in Poloniâ & Lithuaniâ nobilissima monumenta Sigismundi Regis pietatis, magnificentiæ, liberalitatis; Tempia Basilicæ opere structa, Aræ, Altaria, Diuorum Statuæ auro & argento fuscæ, testabuntur Sigismundum Regem, neque erga Deum pietate, neque erga Sanctos Dei veneratione, cuiquam etiam maximorum & sanctissimorum Regum concedere voluisse. Loquetur & sponte agnoscat Polonia, quæ illo regnum auspicante magnam Senatus partem, vt inferiorum Ordinum homines silentio præteream, diuersis infectam hæresibus vidit, se propè vniuersam cum amplissimis Prouincijs suis, ad veteris Orthodoxæ & Catholicæ Romanæ religionis normam, paternâ & piâ tanti Regis curâ tractatam. Neque ille ad id efficiendum vllâ vi opus habuit: sola ipsius pietas, sola erga Deum religio, erga Sedem Apostolicâ obseruantia, mentis puritas, corporis castitas vnumquemque commouere poterat, ad obseruandum magnique estimandum tantum Principem, eiusque præstantissimas virtutes æmulandas: itaque pij regiminis dulcedine, adeò mox cunctorum hominum animos pellexit, vt ad sui exemplum penè totam composuerit Poloniam. Multa hac de re dici possent, multa adferri, quæ for-

is grata essent; aduersariorum verò aures minùs iucundæd ille, qui dum vixit pietatis suæ actus Deo soli notos hinc quidem, vt in publicum proferantur velle admittere. Ad alia igitur transeamus: videamus vt cæteræ Regiæ virtutes per quidem pietati coniunctæ, & in eâ fundatæ, in illo eniuerint. Iustitia inprimis quam omnium virtutum Reginam meritò viri sapientes existimarunt. Agesilaus quidem Rex, cùm ab eo quæreretur, vtra virtus esset præstantior: Fortitudo an Iustitia? grauitè respondit: Fortitudinis nullum esse vsum, nisi adsit iustitia: quòd si omnes essent iusti, fortitudini locum non superfuturum. Quàm latè ea virtus pateat, & ad omnes publicas priuatæque actiones sese diffundat, nemini obscurum esse arbitror: hæc honores dignis; hæc præmia meritis; hæc coronas immortalis gloriæ largitur fortibus; hæc bella definit; hæc pacem moderatur; hæc Principem intra præscriptos regiminis cancellos; hæc subditos in officio, socios in fide continet: hæc fontes punit, innocentes absoluit, excindit latrocinia, regna conseruat, Principes & Reges cælo inserit. Romanos olim rerum Dominos nihil magis nobilitauit quàm iustitia: eam autem non ciuibus tantùm, amicis & socijs, sed hostibus quoque suis semper seruandam esse censuerunt; eâ domi forisque, pacis belli que tempore constanter eminere contendebant. Mirari sanè licet tanti virtutem in illâ Vrbe æstimatam, vt eilatare non liceret; ab aratro & ligone euocabantur viri fortes: ijs summa imperia, ijs Dictaturæ deferebantur, amplissimi & clarissimi victoribus triumphus decernebantur. Veteranis & emeritis militibus ea quæ ad senectutem cum honore traducendam necessaria erant, publico sumptu abundè suppeditabantur: ijs qui in acie, pro patriâ vitam profudissent, honores, laudes, Statuæ, monumenta æterna deferebantur, proponebantur, consecrabantur. Ac vt omnibus constaret, non nisi per virtutem honores haberi posse; honori ac virtuti templum dicarunt, interiecto tantùm diuisum pariete, ita vt in honoris templum, nullum esset ostium, nullus nisi per virtutis templum, in illud aditus: ~~virtus enim~~ causa honoris est: honor effectus virtutis: illa meritum, hic præmium: illa radix, hic fructuosissimæ radicis fructus: sine virtute nullus verus, solidus, ac diuturnus honos esse potest, & qui honore priuat virtutem, is homines priuat virtute, vt Cato dicere solebat. Quid ego hoc loco de Sigismundi Regis iustissimi iustitiâ dicam? Percurramne omnes eius Imperij annos, & tempora? Non me eò demittam, vt cuncta rimer & peruestigem. Vos plerique testes estis illum nunquàm in mandandis Magistratibus, in decernendis honoribus, ita à scopo & suæ intentionis & Reipublicæ dignitatis aberrasse, vt eum hunc vel illum promouisse, vix vnquam poenituerit: magno & acri iudicio expendens & merita & onera, non facilè explicabat, quid decreturus, quem muneri publico admoturus esset: ita plerisque cunctantior

etantior visus, & qui interdum desideria ambientium
ne suspensâ torqueret. Vix tamen accidit, vt præter col-
nem quenquam vel dignitate ornaret, vel præmio afficeret
optimè, quantum publicæ salutis & suæ dignitatis interesset
gistratibus præficere. Est malum (inquit Spiritus Sanctus) quod
sole, quasi per errorem gradens, à facie Principis: positum stultum
in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Antiochus Syriæ Rex,
Medicum consilij sui præsidem fecerat. Ludouicus XI. Gallorum Rex,
futori suo Ferialis ac Internuntij; tonsori Legati; Medico magni Can-
cellarij partes detulerat: ea res ita commouerat Galliæ nobilitatem, vt
parum abfuêrit, quin Rex Regno excideret. Nihil tale vnquam admi-
sit noster Sigismundus, ab omni eiusmodi forde alienus, fauebat qui-
dem virtuti, fauebat industriæ, & vt olim Hannibal: Qui hostem feriet
ille mihi Carthaginensis erit: sic optimum & dignissimum Ciuem eum
existimabat, qui & in Sago, & in Togâ, vtilem Patriæ nauaret operam.
Altera illa pars iustitiæ, quæ lites discernit; quæ noxios punit; quæ pu-
blicam quietem tuetur; quæ Ciues inter se mutuâ connectit charitate
& concordia; quæ bella indicit; quæ fœdera sancit, maiori quidem ex
parte non est nec fuit in potestate Regum nostrorum. Sic prisca insti-
tuta Maiorum, sic leges voluerunt, ne Rex priuato arbitrio arma sume-
ret: ne inconsultis Ordinibus noua fœdera feriret; ne in Ciuis Poloni
caput, existimationem, bona, absolutâ potestate quidquam decernen-
di ius haberet. Quæ res fortassis ad frenandam libidinem Regum facta,
in Sigismundo certè locum non habuit, cuius mite Imperium ac legibus
libertatibusque Regni accommodatum, extra suspicionem fuit, vel
maioris auctoritatis, vel liberioris potestatis vsurpandæ. Ille quidem,
quantum ea res ad censuram eius pertinuit, quantum conando efficere
potuit & in proprijs iudicijs, quæ Regiæ Iurisdictionis esse dicuntur,
nunquam à tramite Iustitiæ se dimoueri passus est: & vt ij qui Regio no-
mine ius dicunt, quàm optimi iustissimique ac iuris cæteris peritiores
legerentur, omni studio elaborauit. Dicam id quod sentio, bonâ veniâ
aliorum dictum tamen sit: Interfui & præfui Iudicijs Supremis & in
Aula Regiâ, cùm Vice-Cancellarij munus obirem, & in ijs Tribunali-
bus, in quibus ex Equestri Ordine lecti Iudices ius dicunt: hæc quidem
non possum nisi laudare probareque, vtpotè quæ veram ideam repræ-
sentant synceræ & non contaminatæ libertatis; neque ampliùs latus ex-
istimationis meæ, quòd ab inuidiâ temerè petatur, patefaciam, nisi vt
hoc fatear; Regia Iudicia & in Comitijs Regni, & in Aulicâ, vt vocant
Iurisdictione, quæ Fisci, ac Ciuitatum iuri Magdeburgensi subiecta-
rum, causis continetur, casta, pura, & integra esse. Ita voluit Sigismun-
dus Rex, iustitiæ amantissimus & studiosissimus, ita ad recti Iudicij nor-
mam sese accommodauerunt ij, quos ille lateri suo assidere, quos sum-
mæ rei præesse, quibus existimationis suæ summam committere voluit.

ne admitteret, qui priuatas suas actiones ad Iustitiæ
 am semper componebat: qui simulatione & inani
 imparere, indignum suâ existimatione putauit: qui sem-
 pularis haberi vellet, talis esset? Nescio (inquit Sanctus Hie-
 ron.) ~~omodo~~ ^{omodo} turpiora sunt vitia, cum virtutum specie coloran-
 tur. Si dissimulauerit, delinquit dupliciter: ait Spiritus Sanctus. Simu-
 lata enim æquitas, teste S. Augustino non est æquitas, sed duplex ini-
 quitas; quia iniquitas etiam est simulatio. Synceræ & ad regulam virtu-
 tis Regis nostri examinatę actiones, ceterorum qui tum cum maximè
 fallunt, id agunt, vt boni viri esse videantur simulationes, damnant &
 sceleris Hypocritici conuincunt. Hic candor, & non fictæ mentis synce-
 ritas, præclarissimas quasque Regis nostri actiones, heroicos ac diuinos
 pro Republicâ conatus, secundo semper euentu prosperabat: & quam-
 uis primis eius inijs parum propitium fortuna vultum ostendere solita
 fuerit, vix tamen vnquam, aliquid maius aggresso, felix defuit succes-
 sus. Admirationem summam excitabat in animis gentium & magno-
 rum Principum constanter semper culta à Sigismundo fides, quam non
 modò ciuibus, sed hostibus suis semper religiosè seruauit: pacta & pro-
 missa rescindere, fidem datam immutare, semel alicui destinatum ho-
 norem vel beneficium ad alterum transferre, æquè insolitum illi fuit ac
 iurisiurandi sacramentum irritare. Audiebat Socratem prudenter Re-
 gem Nicoclem admonentem. Omni studio contende, vt tuis verbis ma-
 ior sit fides, quàm aliorum iuramentis. Animo reuoluebat sacram Dei
 ipsius vocem apud Zachariam Vatem. Vnusquisque malum contra ami-
 cum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendacij ne
 diligatis; omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus. Memine-
 rat quàm acerbis, iustas tamen pœnas subierit Domus & familia Regia
 Saülis, ob violatum ab eo datum populis Gabaonitarum, per Iosue Du-
 cem Hebræorum, iusiurandum ob ademptum agrum, occupataque
 contra datam fidem oppida, ob cædem per Saulem factam. Septem
 ipsius nepotes Regius sanguis, patibulo publicè affixi, ~~peperunt~~, &
 per summam immanium cruciatuum acerbiter, non suâ sed maio-
 rum suorum culpâ contractum scelus, & sacrilegium, expiarunt. Vide-
 rint cæteri Principes, ludere iuramentis assueti, quid vel ipsis, vel eorum
 posteritati immineat, quibus pœnis teneantur, quibus tormētis aliquādo
 tandem impia expiaturi sunt sacrilegia, etiam si nunc exultare videan-
 tur in scelere; etiam si perfidiæ suæ palam iactent stratagemata; etiam si
 prospero successu ferantur, & per summum nefas occupent aliena Im-
 peria, sanguinem Christianum atrociter fundant, sacratas Deo Aras,
 Tempa, aditusque sacrorum sacrilego incestent ausu, eaque omnia im-
 punè se perpetrare gloriantur: vna veniet dies, vna hora, vel potius mi-
 nimum labentis temporis momentum, cum hæc omnia inanis gloriolæ
 & impiæ iactantiæ falsa ornamenta istis Trasonibus, sanguine Christia-

no saginatis, triste & supremum adferent exitium. Illi Christiani nominis hostem in acie viderunt? qui pedes infestandas Christianas Prouincias, ad accipienda occupata non extulerunt? qui quotidie impias societates, impia foederis, cum Barbaris feriunt, ut eorum rabiem in Christianos effundant, suamque tam turpi subsidio Tyrannidem stabiliant? Illi ne inquam, quidquam veræ laudis, veri decoris sibi, etiam si integra laudatorum ad adulationem compositorum agmina aduocent, usurpabunt? Sed nos ad nostra redeamus, atque à Iustitiâ ad Clementiam transitum faciamus. De quâ ut aliquid dicerem, cum multa præclara eius virtutis specimina quæ in omnibus Sigismundi actionibus enituerunt, tum vel maximè una eiusdem Regis vox me impulit. Nam cum errore quorundam Regis imperium fastidientium, ad arma ventum esset, aciesque eunti Regi, sub nomine eorum qui tum libertatis patronos se ferebant, structa & armata opponeretur: acri, sed breui prælio res confecta fuit, paucis cæsis, reliquis aduersarijs in fugam actis. Suadebant nonnulli è fugâ retrahendos eos, qui Principes eius erroris erant: Sed Rex, absit hoc inquit, ne dum paucos noxios confectamur, innocentes multi pereant. Digna sanè vox quam omnes Reges, omnes Principes audirent: quæ in pectoribus eorum qui cæteris præsunt figeretur. Vox pietatis, vox clementiæ, vox mansuetudinis. Nemo eorum qui in aduersâ acie steterant, erat, cui non hostilis esset in Regem animus, cuius non parricidij rea mens, qui non primus hastam aut gladium Regio sanguine tingere cuperet: omnes tamen Regio ore, parricidij scelere exoluti, omnes pronunciati innocentes, non quia nocere noluerant, sed quia non potuerant. Certabatur adhuc, & bellum feruebat, fugiebant hostes mox bellum renouaturi: sed Sigismundus & iniuriæ, & periculi immemor, memor clementiæ, sisti acies iubet, militem ne Ciuem feriat, ne capita aduersariorum præcidat, seueris cohibet iussis. Commemorare possem multa alia eodem temporis momento Regiæ clementiæ argumenta: eos qui pessimè erant de Regis iocuti, qui scriptis eius nomen lacerarunt, qui ante ipsum conflictum in pectore Regio se defixuros hastas promiserant, captos, & in potestatem Regis redactos, non solum honestè habitos, verum etiam statim dimissos; omnium quicumque in acie ceciderant, humata corpora: his qui aut vulnera acceperant, aut vestibus spoliati erant, nihil defuit; nam & Medici præstò erant, & Rege auctore, milites passim detrahetis sibi vestimentis necessitati spoliatorum subueniebant. Dies quidem illa quâ pugna commissa est, funesta bonis omnibus, tristis admodum ipsi etiam victori Sigismundo esse poterat, sed ad immortalitatis gloriam, ad famam inauditæ clementiæ eidem conciliandam, maximè accommodata. Vicit Sigismundus, non armis sed clementiâ, remisit iniurias, omnem animi offensam deposuit, cunctos ad gratiæ suæ sinum admisit, duobus non postremæ notæ, qui dissensionis illius ciuilis, veluti

non solum erroris veniam dedit, verum etiam alte-
 rius, su^{er}is excoluit honoribus; alterum si superuixisset, si non
 brevis spes ipsius præcidisset, non minoribus honoribus &
 us uicturus ornaturusque. Tanta quidem huius virtutis laus
 est, & ^{et} eloquentiæ Parens meritò dixerit: Homines ad Deos
 nulla aliâ re propius accedere quam salutem hominibus dando. Quàm
 multos Sigismundus Rex suâ clementiâ flexit! ut cum prius Regijs actio-
 nibus & ^{con-}destinatis obsisterent, mox mutato animo, eidem adhæserint,
 præclarosque ipsius pro Republicâ conatus studio operaque sua adiuue-
 rint. Verecundiam enim (inquit Seneca) facit ipsa clementia regentis.
 Utque frequentia eorum qui sub curâ & manu Medici salutem quærunt
 funera Medico dedecori sunt: sic Principi quotidiana odia subditorum.
 Sacra quidem Scriptura Regis thronum clementiâ & misericordiâ robo-
 rari, verissimè asserit. Et Seneca errare eum dicit, qui existimat tutum
 ibi esse Regem, ubi nihil à Rege tutum est: securitas, securitate mutuâ
 paciscenda est. Vnum est, inquit, idemque inexpugnabile munimen-
 tum, amor Ciuium. Quid pulchrius quam viuere optantibus cunctis,
 & vota non sub custode, sed palam nuncupantibus? Optimè Agasides
 Lacedæmoniorum Rex cuidam quærenti, quomodo tutò sine satelli-
 tibus regnare posset, respondit: Si ita popularibus imperet; ut liberis
 pater. Quòd si clementia Ciuibus grata est, quid si eadem conspiciatur
 hosti præstita, quantam admirationem in animis hominum excitat? Suif-
 cius qui summam rerum in Molchouiâ tenuit, captus, & ex dignitate
 personæ vnâ cum fratribus honorificè habitus, cum fato diem extremum
 obiisset vitâ functus, non sepulchro sed Mausoleo à Sigismundo victore,
 victo hosti magnifice erecto, illatus, & ad perpetuam clementiæ memo-
 riam condecoratus est. Non attingam cæteras virtutes, non quòd existi-
 mem eas Regio decori non conuenire: sed quia ita in omnibus Sigis-
 mundi actionibus fulsere, ut vel inimicorum perstringerent oculos. In
 maximis quibusque periculis, in ipso vitæ discrimine, nullus vnquam
 eum vidit ita commotum, ut serenitatis vultum immutaret, ~~ut non ab~~
 animi præstanti magnitudine consilium sumendum censeret. Monitus in
 prælio Guzouienfi, ut perturbatâ dextræ partis exercitus acie, ad læuam
 quæ immota stabat signum Regium transferret, Ducibus idem suaden-
 tibus, constanter vultu renidens, ne ad vnum quidem palmum terræ lo-
 co quem ceperat se mouere voluit. Ad Lincopiam in Sueciâ arte Caroli
 circumuentus, & à Suecis desertus, cum paucis qui fidem seruauerant,
 Regemque & Polonos pro Rege mori paratos, & vitæ discrimen, non
 multitudine hostium, sed virtute suâ metientes, non deseruerant, vr-
 te Carolo, pugnæ copiam fecit, atque in primâ acie, quæ tormentorum
 ictibus petebatur, stetit imperterritus; multitudinemque hostium &
 impetum longè maioris exercitus, virtute suâ sustinuit. Nec illud silentio
 transmittere possumus, cum Sigismundus sub alterum ex Sueciâ discef-
 sum

sum Culmariensem portum peteret, vique ventorum
 vehebat, in breuia adacta & inuersa fatisceret, per
 compagibus solutis mergeretur; cymba vna superfuit, q
 euadere & salutis suæ consulere posset; quam cum esset c
 aliquot vel timidiore vel audaciores in eandem se demitte
 ex ijs quibus Regiæ salutis cura demandata fuit, strictis armis
 su eos arcere vellet; Desine, inquit Rex, & vnumqueni
 quam quiuisti æstimat, quanti & ego, & vos meam æstima
 sulere. Quid memorem alia? Magni quidem momenti negotia semel
 aggressus, nunquam deseruit, metu vel terrore denunciati etiam pericu
 li: sententiam nunquam mutauit; obstinatio alij visus; sed virtutes eius
 expendentibus, fuit semper constans & inuictus. Quidni talis esset, qui
 non solum hostium, sed quod præstantius meritò habetur, sui ipsius
 semper victor extitit? Legimus magnos Reges, & summos Imperatores
 expugnatis victisque hostibus, per summum dedecus, libidini & intem
 perantiæ succubuisse. Dauid Rex, nisi adulterio domum polluisset, sine
 vllâ exceptione ipsius Dei ore laudari potuerat. Ad Ticinum, ad Thrafi
 menum, ad Cannas, Hannibal toties Romanorum victor, Capuanis
 mollioribus hybernis concidit. Alexandrum Magnum, post deuictum
 orbem propè vniuersum, Babylonice illecebræ occiderunt. Eandem ob
 causam amissa Regna, euersa Imperia, excisas Vrbes, nulla ætas fuit quæ
 non viderit; nulla natio quæ tristi experimento non senserit. Sed non sen
 sit, regnante Sigismundo Polonia: purus castusque & ab omni illecebrâ
 concessæ voluptatis alienus, etiam iuuenis vixit: iuuenis inquam ætate
 & formâ præstantissimus, natu longè maioribus, puritatis castitatisque
 exemplo præiuit: virgineus in Regio vultu nitor, in sermone verecundia,
 in omni actione ingenuus pudor, ciuibz externisque cum admirandum
 & venerandum exhibebant. Facilius crescit quàm inchoatur virtus. Sum
 mum fuit in Sigismundo prima nascentis crepundia castitati consecrasse,
 eo iacto fundamento, cætera creuerunt, & felicissimè adhæserunt: casto
 castissima obtigerunt matrimonia: rara ea prosperitas, & rarò visa. Pudet
 paulò antè præteriti temporis; viderunt certè Patres nostri ab Augustâ
 Domo duas Reginas huc deductas infeliciter nupsisse. Vidimus nos ea
 dem familiâ ortas, Imperatorij sanguinis duas Heroides, pias, pudicas,
 optimas, sanctissimas, quæ non modò dum viuerent admirationem
 quandam in animis nostris excitarunt, sed etiam tantâ relictâ prole, iam
 vitâ functæ, suâ fœcunditate, ne ampliùs dicam, vt meliùs sperare in po
 sterum possimus effecerunt. Optimus maritus Sigismundus; optimæ
 prioris vxori, par successit secunda: eadem vtrique virtus, eadem fœcun
 ditas; idem erga Maritum amor, eadem obseruantia; ex vtraque vxore
 suscepti liberi, ita educati formatique vt eodem vtero editi videantur.
 Grandis hæc felicitas & vix aliquando audita è duobus Matrimonijs Na
 tos ita coaluisse, & ad commune decus promouendum conspirasse, nul
 lum

1
nullum ambitus, nisi qui fratri natu maiori ad Regnum
et, vestigium. Quatuor fratres summo & ipsi loco digni
requentissimo ordinum confessu, in publico Electionis
atris causam egerunt, orarunt, imperaruntque. Tantam
tantumque ad commune bonum consensum vix vnquam
vlla idie et. s. Fateamur necesse est bono Reipublicæ natos; nec grauem
esse nobis hanc prolem, quæ licet numerosior videatur, quadam tamen
sinceræ & concordia vnitate ita coaluit, vt omnes, quales olim Geriones in
Hispaniâ fuisse non temerè antiquitas finxit, vnâ animâ viuere existimari
possint. Horum virtuti quid vnquam arduum aut difficile esse poterit?
His Regna, his amplissima debentur Imperia: illorum patrocínio, illorum
tutelæ aliquando orbis vniuersus deuictis Barbaris salutem acceptam fe-
ret, & veluti monstrorum domitoribus honores æternum mansuros de-
cernet. Sed nos paulò altiùs euecti, vela contrahamus & ad nostrum re-
deamus Sigismundum, quem diuinitus Reipublicæ nostræ datum, si quis
& conditionem illorum temporum, & Interregni, quod Stephani Regis
mortem subsecutum est, turbulentissimum statum, animo diligentius ex-
penderit, faciliè agnoscet. Vt cætera silentio præteream, in ipsis Electionis
noui Regis Comitibus, binæ acies infestæ sibi; altera viribus ferocior, & ex-
terno milite ad opprimendam patriam conducto armata; altera causâ
melior, in campo steterunt: summum periculum erat, ne orbata tutore
& Rege Patria, Ciuilibus armis discerperetur: aliquoties instructis exer-
citibus, iam iam congressuros, secreta quædam fati vis, à mutuo exitio
coercuit. Candidati Regni vacantis ex præcipuis Orbis Christiani fami-
lijs comparebant; crescebat in dies ambitus, ingentes commoditates &
vtilitates, ijs qui Regnum sibi deferri petebant promittentibus; plerisque
etiam, heu dedecus patriæ! quâ spe, quâ præmijs allectis, operam suam
ad perniciem patriæ externis Principibus pollicentibus. Leuiori manu
Sigismundi causâ primò agebatur; & Legati eius (nam ita Pater manda-
uerat) materna potiùs iura repetebant, Electionis prærogatiuâ cæteris
cedere, aut saltem non multum obniti videbantur: nullo fructu, & nullâ
propè spe felicioris successus, consilia tractabantur: vis & arma in Co-
mitio valebant; homines pacis & concordia cupidi, prodire in publicum
vel non poterant, vel non audebant. Non deerant quidem nonnulli, qui
in Sigismundum propenderent: Regina Anna eius Matertera, non ob-
scure illi suffragabatur: Domus Iagiellonica propè vltimus surculus Ma-
gni Sigismundi Primi nepos, Regis Augusti Sorore natus in ore omnium
erat. Sed reputantibus alijs, quantum ille opis & auxilij, contra poten-
tissimos competitores, quos bello & armis quaecunque ius suum vrsuros
apparebat, esset allaturus; metus quidam obuersabatur oculis, ne si iuue-
nem, adhuc nullis maioribus fultum viribus Regem dicerent, aduersa-
riorum potentia succumberent. Magnus ille Ioannis Zamoscij Magni
Cancellarij & exercituum Regni Supremi Ducis animus, & mens tantæ
molis

molis capax, rebus fluctuantibus ac penè perditis. Namque is suis, quas in vsum Reipublicæ parauerat, viribus ac copijs expensis, animaduertit, minimâ popularis fauoris accessione ijs qui externis freti auxilijs minime intentabant, se si non superiorem, certè parem futurum, cœcidaciam & temeritatem facilè repulsum; inito cum Stanislao Archiepiscopo Gnesnenfi Regni Primate, cum quo cæteri Episcopi, vno aut altero excepto, idem sentiebant, & cæteris Senatoribus, quibus temerarij aduersariorum ausus displicebant, consilio; ex omnium sententiâ ab Archiepiscopo Gnesnenfi, quem inter præsidia sua, ne vi armatâ ab instituto prohiberetur, receperat, more institutoque Maiestatis Sigismundum Regem renunciandum curat. Audito Sigismundi nomine, noua quædam lux affulgere visa; pauere aduersarij, assurgere animis ijs, qui bonarum partium erant; vniuersa expers factionum Nobilitas, suffragium huic vni deferre. Videres nuper incessos milite campos, vexillis pacis & tranquillioris spei impleri; omnes nomen Sigismundi occinere, omnes eius auspicijs insigniri. Itum est Cracouiam, & hæc Vrbs in quâ Reges Poloniae auspicatò imperia ordiri solent, iustis munita præsijs. Viueres etiam nunc Zamolci, fatereris profectò id quod sæpius testatus es, te in omnibus concertationibus, in omnibus prælijs Sigismundi Regis fortunâ fretum, pro Patriâ caput tuum omnibus obiecisse periculis. Nondum illum videras, cum Germanicas legiones Cracouiae imminente cecidisti, reliquos in fugam egisti. Urbem Regiam obsidione soluisti, Sigismundo deinde Cracouiam tenente, & feliciter coronato, tu iterum cum exercitu profectus, Archiducem Maximilianum, Imperatoris Romanorum filium, Imperatoris fratrem, in finibus Silesiae vires reparantem; & iam præter Germanos & Polonos, Hispanicis ac Hungaricis copijs auctum, supremumque exitium Patriæ minitantem, ad Byczynam affecutus, vicisti, debellasti, Archiducem ipsum cum præcipuis quibusque magni nominis iuris deditioe in Sigismundi potestatem redeigisti. Longum esset recensere omnia: per occasionem attingam nonnulla.

Quantæ molis erat eo tempore Regnum Poloniae capeffere! quæ domi forisque imminebant pericula, animus ipse meminisse horret. Vniuersum Regnum in diuersas scissum factiones, iuuenili (nam Sigismundus cum Rex legeretur, vigesimum primum ætatis annum agebat) consilio restaurari, & tam dissentientes voluntates ciuium ad concordiam reduci posse, quis crederet? Iuuenis, vt dixi, erat Sigismundus, mores & instituta nostra nondum nouerat; multorum consilij, dum sibi quisque studet, distrahebatur: sed inerat animo illius, plus quàm humana prudentia, Rege magno digna modestia, virginei pudoris decor, religio, pietas, quæ Deo inprimis, tum & hominibus amabilem illum reddebant, omnibus eius actionibus, felices ac prosperos conciliabant successus. Itaque intra vnius anni decursum, & cum Serenissimâ Domo Austriacâ, cū summa

Regis & Regni dignitate transactum, dimissoque Archiduce
 ano, & constituta, amicitia etiam perpetuò duratura sancita,
 ad Au. triacos fauorem in Electione flexerant, venia erroris, Re-
 ac publico Comitiorum Regni decreto data. Sic concor-
 Regna esse & stare non possunt, stabilito firmatoque Im-
 per. de se excitauit Sigismundus opinionem, vt ipsis initijs felicif-
 limos reg. ninis spoderet successus. Frustra minis & bellico apparatu ter-
 rere eum voluerat Turcarum Imperator Amurates III. Nam per Tarta-
 ros bellum orsus mox expertus est non cedere animo Sigismundum, sed
 paratum esse, vel in ipsius hostis ditionibus, quærere hostem. Cessauit illa
 procell, & ceteri vicini ad pacis studia animos flexerunt: pactæ cum
 Moscho induciæ; firmata cum Turca pax. Suecia denique morte Ioan-
 nis Regis iure ipso naturæ & successionis beneficio accesserat Imperio Si-
 gismundi: ritè institutoque Maiorum Regni illius paterni & hæreditarij
 habenas capeffuerat, iusiurandum à Suecis seruandæ fidei acceperat, pa-
 ri sacramento se eisdem obstrinxerat. Felix erat Suecia tali Rege, tali pa-
 ce; sed ambitio & Regni cupiditas corrumpit omnia, Carolus Regis Pa-
 truus, per eius absentiam, primò leui manu attrectare cœpit clauum Re-
 gni: mox totum ad se traxit Imperium per summam impietatem abdi-
 cato nepote. Hinc bella in Liuoniâ, quam Carolus inuaserat, orta; & per
 aliquot annos satis à nostris feliciter gesta. Fugatus aliquoties Carolus; in
 Kircholmensibus verò campis, virtute Caroli Chodkieuicij Supremi pro
 Magno Ducatu Lithuaniae copiarum Ducis, ita cæsus, vt penè vniterfo
 amisso exercitu vix ipse fugâ euaserit. Sed nihil acerbius Sigismundo
 erat, quàm strictos in sua viscera vertere mucrones; gentem in quâ & ex
 quâ natus est, alieno errore à se abductam bello persequi: itaque quan-
 tum potuit, quantumque illi licuit, à supremâ vi abstinuit. Hinc aduer-
 sæ partis creuit audacia, & Carolus malè partum Regnum, filio suo Gu-
 stauo, olim pœnas violati familiæ suæ domestici foederis daturo iniquè
 possidendum reliquit. Cætera vt successerint, vt in Liuoniâ, vt in Prusliâ,
 & quo euentu bellatum fuerit, res tanquam nuper gesta, hæret in recen-
 ti omnium memoriâ: & Gustauum cladis aliquoties acceptæ, bisque ictu
 sclopeti propè lethalibus vulneribus cruentati sui corporis puto dum vi-
 ueret non fuisse oblitum. Inuitus hæc commemoro, gratiora illa & magis
 pleno prædicanda ore, quæ Sigismundus in vindicando iure Regni, ac in-
 terceptis ab hoste Moscho Prouincijs repetendis summâ cum laude feli-
 citer gessit. Gens feritate barbara, religione superstitiosa, fide ambigua,
 nec magis telis, quàm suo cœlo, suo sydere armata, quæsitum Maiorum
 nostrorum sanguine Reipublicæ patrimonium, fraude & proditione in-
 terceptum inuaserat. Non annos, sed sæcula acceptæ immanis iniuriæ nu-
 merabamus; penitus iam ea macula infederat in animis nostris; nec im-
 meritò existimabamur bellicæ laudis & decoris possessione, cessisse hosti-
 bus. Regis Stephani præclaros quidem & prosperos conatus mors inopi-

ria interuerterat : Sigismundum ne statim à suscepto ^{in nobili} regno ^{possessio} be-
quod ordiretur, quorundam nimum pacis amantium ^{possessio} filia
quanquam & ille eo semper esset animo, vt existimaret Re-
prouocare bella, nec timere. Extincto per summum scelus tan-
vnico reliquo haredē Demetrio, summam rei ad se traxerat
homo in Moschouia non magno loco natus. Fraus diu late non po-
tuit, extitit vltor ficti nominis Demetrius, ad cuius famam Hodunus sce-
lere vecors, nefaria innoxij pueri cæde pollutus, excidit Imperio. Nec
impostoris diuturnum Regnum esse potuit, quamuis vt id stabiliret quo-
rundam Polonorum auxilijs niteretur. Pepigerat dum in Polonia esset
Marinae Georgij Mnisek Palatini Sendomiriensis filiae nuptias, statim-
que rerum in Moschouia potitus publico Procerum, vt gentis mos est,
consensu, expediuerat in Poloniam Legatos, qui & à Rege & à patre
sponsam dari peterent, eamque in Moschouiam honorificè deducerent,
Regem ipsum, & plerosque Proceres, sponsæ consanguineos, ad nuptias
inuitauerat. Rex per Legatos officio functus; reliqui eò profecti, magis ad
nuptias quàm ad bellum; neque enim aliqua fraudis subesse poterat suspi-
cio, publica fide, publico vniuersæ eius gentis assensu interposita. Vt
rem in pauca contraham, in ipsis nuptialibus sacris, Moschi auctore
Suiscio conspiratione factâ, tumultuque excitato illum ipsum Deme-
trium suo arbitratu strangulant. Dicant sanè ij iure à se factum, Tyran-
num impostoremque sublatum. Sed quid innoxij meruerant hospites, in
quos immani sæuitum est cæde? Legati Regij, iure gentium sacri, cur
arctâ & infami circumdati custodia? erat ea iusta belli causa, & vltor
poscebatur, qui & atrocissimæ vindex esset iniuriæ, & iniquè ac nefariè à
Moschis vsurpata iura repeteret. Sed ne quid temere aut inconsultò fie-
ret, missi qui iniuriam nomini Polono factam, qui Legatos violatos que-
rerentur, qui denique res & homines interceptos clarè repeterent. Hi
quoque sine honore habiti, & serò admodum dimissi: itaque quod iustis
rationibus obtineri non potuit, bello & armis repetere visum. Arx Smo-
lenscensis nostri olim iuris obsidione cincta, immissus in remotiores Mo-
schouia Prouincias miles, cæsi hostiles exercitus, deditio in potestatem
reductus Suicius, Regia ipsa Moschouia Vrbs milite Polono infessa. Tu
Vladislæ Princeps omnium eius gētis consensu Rex & Imperator lectus
dictusque; in tuam fidem tota videbatur venisse Moschouia; Smolenscum
denique captum: tam magni momenti, & tam præclaræ res biennio cō-
fectæ & totus triumphatus Septemtrio. Cur deinceps versa retro fortu-
na fuerit, fidelque parum fidæ gentis nptauerit, magis silere libet, quàm
vulnera Reipublicæ parum gratâ manu attrectare. Manet tamen ma-
nebitque semper inclyta memoria clarissimarum Sigismundi Regis vi-
ctoriarum, quibus & ius Regni asseruit & inolitam opinionem quasi
eius gentis potentia nobis formidabilis esse posset, penitus ex animis om-
nium exemit. Quid ego alia bella & prælia commemorem? coërcitam

ius licentiam : octies ampliùs fufos fugatosque excuf-
 gerant prædâ , Tartaros : Michaëlem Tranfyluania
 principem , multarum gentium victorem , qui Turcica
 imminere , & formidandus efle videbatur , victum &
 tum : Aaronem Valachiâ pulfum : Domui Mohilanae in
 Valachia Moldauia armis ius assertum? Haftenùs quidem vis Turca-
 rum ita debata fteterat , vt pofteaquàm illi arma & Imperium in Euro-
 pam tranfuiſſent , in omnibus ijs prælijs quibus ipſi eorum Ottomanici
 cã ſtirpe orti Imperatores præfuerunt , ſemper victores euafert. Sigif-
 mundus Imperator idemque Hungariae & Bohemiae Rex , coniunctis
 cum Henrico Duce Burgundiae viribus , primus arma Turcica maiori
 quàm vllus vnquam exercitu ad Nicopolim irritare auſus , tam trifti pu-
 gnauit euentu , vt & Burgundus in poteſtatem barbari hoſtis venerit , &
 Imperator vniuerſo amiſſo exercitu vix piſcatoriâ exceptus ſcaphâ igno-
 ratus quis eſſet ſolis latebris tutus , turpi fugâ euafert. Vladiflaus Iagiel-
 lonides , noſter & Hungariae Rex ingentis animi iuuenis proſpero qui-
 dem aliquoties ſucceſſu bella Turcica tractauit ; ſed poſtremò Amurati
 Turcarum Imperatori ad Varnam congreſſus , etiamſi initio pugne bar-
 barorum agmina cecidiſſet fugafſetque , ac ipſe cum delecto Polonorum
 robore in primâ acie verſaretur , ipſumque Amuratem voce & manu
 poſceret , & iam acinacem in eum ſtringeret , concurſu prætoriani militis
 oppreſſus , iam penè victor & in ipſâ victoriâ Regium effudit ſpiritum.
 Solimanus in campis Mohacenſibus , Ludouico Rege Hungariae caſo ,
 ſepties circiter fortunam belli cum potentiffimâ Domo Aſtriacâ quæ
 ſtatim à morte Ludouici poſſeſſionem Regni Hungariae adire conten-
 dit , experiri voluit : ſed nec Buda intercepta , nec Vienna obſidione cin-
 cta , nec deleti aliquoties Germanorum exercitus , elicere potuerunt po-
 tentiffimos Germaniae & Hungariae Reges , qui viuente Solimano vixe-
 runt , vt in campum & aciem deſcenderent , vt pugnae copiam facerent.
 Noſtrâ memoriâ Archidux Maximilianus Rudolphi Imperatoris , fra-
 tris ſui auſpicij , & trium exercituum Germanici , Hungarici , & Tranſyl-
 uanici , virtute ac robore fretus , cum Mahumeto III. qui paulò antè A-
 grienſem Arcem , haftenùs inexpugnabilem creditam , vi expugnaue-
 rat & ceperat , ad Cheretteſſum ſigna conferre auſus , iam vicifſe videba-
 tur , niſi Tartarorum audaciâ circumuenti Chriſtiani milites , cùm ſe &
 à tergo , & à fronte peti , cædiſque viderent , ſolutis ordinibus loco moti
 hoſti victoriam conceſſiſſent. Scilicet non erat in fatiſ vt gloriâ victi
 aut coërciti Turcarum Imperatoris quiſquam alius delibaret : integra
 & ſolida Sigifmundo Regi Poloniae ſeruabatur. Tu quoque Vladiflae
 Princeps arcano Dei decreto deſtinabaris , vt in partem huius gloriæ &
 fortunæ venires. Nunquam certè maiori vi vniuerſa barbaries conſpi-
 rauerat , in perniciem rei Chriſtianæ. Iuuenis admodum Princeps , &
 odio fidei Chriſtianæ , & immenſâ gloriæ cupiditate incenſus præcipiti
 ambi-

ambitione ferebatur, in eamque venerat opinionem, v-
nomen Polonorum deleturum arbitraretur. Somniabat dei
alia imperia, & Poloniâ armis in suam redactâ potestatem
angulos, nullos recessus sibi non peruios, nullam urbem, &
nullum munimentum suis viribus non cessurum rebatur. Et
& ferocis animi audaciâ elatus, ad Europæi militis quem ex o-
uincijs & præsidijs euocauerat, experta maiorum suorum be-
Asiaticos Africanosque exercitus adsciuerat: quadringenta equi-
tumque millia numerabantur. Aderat Tartarorum Imperator
viginti millibus comitatus, & ad longè lateque spargendam vasti-
cendia & cædes miscendas, instructus paratusque. Tres integros annos
ad parandum bellum aula Turcica impenderat: nulla alia tanto tem-
poris spatio Purpuratos Osmanicos magis cura torserat, nisi ut quisque
paratissimus compareret: tanta armorum copia, is belli apparatus, tot
maiora ad quatiendos muros, tot minora ad campestem stragem eden-
dam aenea tormenta, in exercitu erant, ut si quis ea recensere vellet, fi-
dem eorum qui hæc non viderunt excessurus putaretur. Tantæ moli
impendentis grauissimi belli quid opponeret Sigismundus, aut quam
opem imploraret, quem in societatem periculi adscisceret? Æstimanti-
bus certè eius temporis Reipublicæ Christianæ statum, ingens quidem
summi exitij discrimen apparebat: spes verò prosperioris successus nulla
affulgebat. Summus Pontifex, preces & Vota sub quorum patrocinio
tutò constitit salus nostra, libenter deferebat. Ferdinandus Imperator do-
mestico implicatus bello de summâ rei in certamen trahebatur: vniuer-
sa Domus Austriacæ potentia nutare videbatur. Galliæ Rex, cuius inuicti
maiores militaris gloriæ decus potissimum bellis Asiaticis nomini Gallico
& posteritati suæ parauerant nihil bella aut pericula Turcica ad se perti-
nere aiebat. Hispanum res Austriacæ Domus in Germaniâ minùs secun-
dæ distrahebant. Archidux Austriæ Albertus, pro Rege Hispaniæ in
Belgio summâ cum potestate gubernator, in ipso vitæ exitu, quan-
tum Reipublicæ Christianæ cuperet, quantoperè communi periculo
commoueretur, luculentâ animi testificatione declarabat, & se ea om-
nia quæ in suâ essent manu facturum ostendebat. Reliquorum Princi-
pum Catholicorum fauor in aperto, subsidia in obscuro, vel nulla
apparebant. Exijs qui de religione Christianâ aliter quàm Orthodoxa &
vniuersalis Ecclesia Romana docet sentiunt; solus Serenissimus Iacobus
Magnus Britaniæ Rex vidit periclitante Poloniâ vniuersam Remp. Chri-
stianam in summum venire periculum; solus ad ferendam opem studium
operamque suam detulit: solus peditum lectissimorum cohortes, in suo regno
cōscriptas, & suo stipendio auctoratas mari expediuit, & venisset ea manus
fatis opportunè, nisi in portibus Danicis fuisset retenta. Reliqui omnes
eius sectæ Principes gauisuri etiam interitu nostro credebantur. Gu-
stavus certè Suecorum Rex non aliter ac si crudelissimi Turcarum Ty-

ac Machumeticæ impietatis promotor esset, tum
 oppugnabat, nobisque perniciem & seruitutem à ceruici-
 bus arcantibus & amolientibus, ille per eam occasionem
 Poloniae ciuitatem primariam, & portu nobilem expugna-
 turis nostri Prouinciam, cæde & incendijs vastabat. Nihil
 tu tū res nostræ essent: accepta superiori anno in Valachiâ
 clades, acerbis captus, cæsus alter, veterani militis flos & robur
 vno prope concidisse videbatur. Quis non attonitus stuperet, Sigismun-
 dum solâ diuini auxilij fiduciâ fretum, neque tantis quæ immine-
 bant, vel motum vel territum, sed maiora quàm quicquam suspi-
 cari potuisset ausum, Heroici animi magnitudine, hostibus perniciem, Pa-
 triæ salutem, sibi immortale decus peperisse. Summâ celeritate scripti pa-
 ratique exercitus, non ij quidem à quibus victoria sperari posset, sed qui
 potentissimi hostis ferociam morarentur: & ille Bizantio profectus, adeò
 celeri cursu difficillima Thraciæ itinera superauit, vt longè citiùs, quàm
 sperari potuerat, traiecto Istro, in ipsâ constiterit Valachiâ; mox viribus
 cum Tartarò coniunctis, pari celeritate ad fines Poloniae properauerit. Sed
 iam Chodkieuicius, cui summa rei commissa fuit, iam Stanislaus Lubo-
 mirscius, Polonicarum copiarum ductor, ambo magni viri, ambo bellicis
 facinoribus illustres, fines quibus Valachia à Poloniâ diuiditur, transgressi,
 in hostico ad Chocimum, audaci, sed felici consilio Castra posuerant. Tu
 quoque Serenissime Rex, paulò post Paternorum tuorumque quibus te
 superni fauores circumdabant, auspiorum felicitatem Castris, eò à Patre
 missus, intuleras, omnium in te oculos conuerteras, animos fessis, & de
 euentu sollicitis addideras, hosti qui te venisse statim sentit, metum incus-
 feras. Intereà dum Pater maiori vi bellum molitur, totiusque Regni robo-
 re excito, vniuersam in aciem ducit Poloniam: res Tuo ductu, Tua felici-
 tate præclarè gesta; infestata diurnis nocturnisque incursionibus Turci-
 cæ stationes, sæpiùs hostis iustâ acie fusus, sæpissimè ab oppugnatione
 Castrorum cum ingenti clade reiectus, cum semper deteriori conditione
 suos intra munitiones reciperet, postquam Sigismundum propè iam ad-
 esse intellexit, spem quam capiendæ expugnandæque & in suam potè-
 statem redigendæ Poloniae conceperat, deposuit. Videbat supra sexa-
 ginta millia suorum militum, qui ceteris audentiores fortioresque pu-
 tabantur, ferro cæsa; longè maiorem numerum belli & temporis in-
 commodis absumptum, iumenta omnia corrupta; stratos hominum
 equorumque cadaueribus campos. Denique venire Sigismundum feli-
 cissimum magnorum bellorum confectorem, se victum fassus, irritosque
 suos conatus quod nulli vnquâ Turcarum Imperat. accidit, deplorans: con-
 ditiones quibus bellum finiretur, accepit; prior Castra mouit, vt nostris signa
 victricia & arma tenentibus, tergo abeuntis, & impedimenta deferentis
 hostis, gloriosè illudere licuerit. Sint, vt fortasse non desunt, qui partæ eo
 bello gloriæ detrahant; qui virtuti Sigismundi Regis obmussitent; pro-
 deant,

deant, & aliquem vnum Christianum Principem, vel
ferant, qui Turcicas vires tam audacter fregerit; qui au-
rorem Tyrannum tam feliciter arcuerit; qui ne vnica
palmo, cum qui semper, vel integra regna, vel munitissimam
pugnare & intercipere solitus fuit, ditionum suarum potius
qui hostem vincere assuetum, vinci posse tam prospero fi-
rit; qui denique tot barbarorum millibus deletis Turcarum
tulum magis verè vsurpare possit. Dixi paulò ante, hoc de-
Regis, & nemini alteri commune esse & fore; dico iterum
uicti Orientis laudis hæreditatem inclyto eius sanguini deberi, cuius
nomen vniuersa horret barbaries, quibusdam, iisque non obscuris con-
iecturis sibi inde exitium imminere prospiciens. Sed quid agimus? obliti
videmur præsentium, rimati futura? Reuocat nos ad se Sigismundus
Rex tristi quidem & lugubri funeris sui pompâ, pares animorum affe-
ctus meritò à nobis exigens, ceterum morte felici, & bonis omnibus
exoptando exitu mentes nostras exhilarans. Nam vt nullus vnquam ho-
stis vidit Sigismundum, dum vixit vel periculo pauentem, vel supplicem:
ita & ipsa supremi fati necessitas, promptum paratumque eum reperit
ad parendum Diuinæ voluntati. Iam penè corporis vires omnes concide-
rant, iam inualescente vi morbi hebetati sensus ægrè sua munia obibât;
viuidæ tamen mentis, vigor idem erat; sermo nullus nisi cum Deo, aut
de Deo; vultus securæ & innoxie mentis testis; totius corporis honestis-
sima compositio, nullo mortis metu eum terreri, nullis dolorum acer-
bitatibus vinci & frangi testabatur. Sic cessit è vitâ, vt ij qui ab exilio re-
deunt, in Patriam lætus hilarisque. Semper quidem, dum vixit, toto ani-
mi conatu contendit, vt in hunc supremi exitus casum paratus esset: cæ-
terum cum eum imminere sentiret, nullos alios vel libentiùs vidit, vel fa-
ciliùs admisit, quàm eos quibuscum vitæ & salutis suæ rationes confer-
re solebat: has quoque moriens ita accuratè expendit, vt si Christianæ
modestix immemor foret liberè dicere potuisset, quod olim Titus Vespasianus
filius, se nullius sceleris conscius cedere è vitâ. Nos certè id de
eo credere conuenit: namque Christiano ritu, vt S. Ambrosius scribit,
decedentibus, optima voluntas & desiderium sufficit. Habet gratiam Valentinianus,
vel nos dicamus Sigismundus, quâ desiderauit; habet quod
poposcit; certè quia poposcit accepit. Nullius itaque errati quod non la-
chrymis eluisset, cuius veniam à conditore suo non poposcisset Sigismundus
sibi conscius, cessit è vitâ. Prosequamur illum iisdem votis, quibus
S. Ambrosius Valentinianum suum: Si quid Orationes nostræ valebunt
Sigismunde, nulla dies silentio te præteribit: nulla inhonoratum te no-
stra transibit Oratio: nulla nox non donatum te aliquâ precum nostra-
rum contextione transcurrat: omnibus te oblationibus frequentabimus;
si non meminerimus tui, obliuioni detur dextera nostra; adhæreat lin-
gua faucibus nostris, si non præposuerimus te in principio lætitix no-
stræ.

*Ambr. in obit:
Valent.*

*De obit:
Valent.*

Ambr. de obit.
Theod.

esse omnium vestrum sensus; idem cunctos tacitis vo-
ne quid dicam? Angit me priuatus meus dolor; esse de-
e viuere coepi; quo auctore, id quidquid in me dignita-
tus sum. Patere Sanctissime Rex, vt exemplo magni Am-
theodosio suo iam vitâ functo sermonem miscntis iisdem
viti liceat. Dileximus virum misericordem, humilem impe-
rio, corde puro, & pectore mansueto præditum. Dileximus virum, non
sibi sed Republicæ natum, Catholicæ religionis decus, Patriæ nostræ or-
namentum, nullo vnquam periculo magnoperè commotum, in ipso vitæ
exitu mortis victorem. Dileximus virum, qui cùm iam corpore soluere-
tur, magis de statu Ecclesiarum, quàm de suis periculis angeretur. Ad-
erant præsentēs Liberi, digna tanto Rege proles, genus alto à sanguine
Cæsarum Regum, & quidquid in toto Christiano orbe summæ dignita-
tis splendore fulget, quidquid illustres familias sublimioribus titulis deco-
rat, ac nobilitat; horum inquam sanguine Vos Serenissimi Principes pro-
geniti, adfuiſtis morienti Patri: omnium Vestrum lachrymis composi-
tus est; nihil quod illi deesset, nouissimâ in luce desiderauere oculi eius.
Semper quidem ille pia & paterna dabat documenta Vobis rectè viuen-
di: sed tam præclaro vitæ exitu, quid aliud egit, quidve in votis habuit,
nisi vt sui, virtutumque suarum memoriam pectoribus vestris infereret; vt
quibus vitæ mortalis auctor esset, eosdem pareret Christo, immortaliti-
tati consecraret, cœlo infereret? Non est quod externa exempla multum
requiratis: Sacræ illæ Maiestates, Parentes Vestri, vobis ad capeſſendam
Regiarum virtutum viam, ad parandum summum decus ductores sunt,
eruntque optimi: non aberrabitis si eorum vestigijs insistere volueritis, &
porrò velle debetis; id à Vobis Sigismundus, Anna & Constantia, Rex, &
Reginæ, iam cœlo receptæ mentes & nunquàm perituri Regni Reges &
Hæredes, Patrio deposcunt iure, quorum ipsa nomina quid aliud desi-
gnant, nisi pietatem, religionem, syncerum Dei cultum, Ecclesiæ Ca-
tholicæ & Sacerdotalis ordinis patrocinium, Sedis Apostolicæ venerationem,
Ciuium amorem, pauperum solatium, castitatem, pudicitiam,
temperantiam, animi magnitudinem, iustitiam, & cunctarum virtutum
complementum. Quod illi fuerunt, vt Vos quoque sitis, omni conatu eniti,
& contendere debetis, vt idem decus, eadem post sera fata Vos maneat
gloria. Tu inprimis Serenissime Rex Vladislæ, quem & ætatis & digni-
tatis prærogatiuâ, cæteris altius extulit, quem Orbis Christianus Regio
decoratum honore suscipit ac veneratur: non solum promptè ibis per
vestigia Patris tui, verum etiam eadem tecum ortos familiâ, & faustis nu-
tritos sub penetralibus; hos inquam, quos & naturæ lex, & magni Patris
voluntas, & Reipublicæ quæ se suosque tibi vni addicit, tuam reuereri &
comiter colere Maiestatem suadet, exemplo tuo duces ad culmen veri
decoris. Tibi vni hoc onus ferendum est; in te Domus hæc Regia incli-
nata recumbit; id & Sacra Parentum manes, & Respublica à te flagi-
tat;

tat; id denique fraternus poscit amor. Felix sanè & beata
Lithuaniaque. Ad prima tua auspicia, & vt primùm vo-
vnum flecti cœperunt, quanta rerum conuersio! quanta
lioris æui! Pax publica priuataque longo ab interuallo reui-
stiferæ lues extincta; prisca agrorum fertilitas rediit. Nihil
studio ad Te Regem dicendum omnes Ordines incubuerint, qui
non te posceret, in te spem Patriæ non reponeret, fuerit; vbi magni viri
priuata odia, priuatas lites, mox in perniciem multorum erant, tuo
iudicio permittere non renuerint; & tu prudens felixque arbi-
trarius, tuo eo-
demque temporis momento, multum inter se discordes & dissi-
dentes,
ita conciliabas, vt deinceps stabili & syncerâ amicitia reintegrata priua-
ta odia ad amorem Reipublicæ transferrent. Præclara hæc sunt initia
orientis imperij Tui, cuius nullum fortius est stabilimentum Ciuium
amore; in cuius possessionem ita illaberis, vt nemo sit, qui te in dies non
magis diligit, & non plus se tibi, ob præstantia tua in Rempublicam me-
rita debere libens volensque profiteatur. Sed Tuæ virtutes aliud tempus,
aliam poscunt occasionem, magis disertâ oratione & facundiori prædi-
candæ ore. Nunc ego dicendi finem facturus, non aberraturum me pu-
to, si verbis Diui Ambrosij Sigismundum Regem Magno Theodosio, vel
parem, vel certè si rectâ lance virtutes vtriusque examinentur superiorem,
terræ iam mandandum non solum pio prosequar sermone, verum etiam
religiosis desiderijs & votis, supremum Sanctæ illius animæ officium im-
pendam. Conteritur cor meum, quia ereptus est vir, qualem vix possu-
mus inuenire: sed tamen tu solus Domine inuocandus es, tu rogandus,
vt eum in filijs repræsentes; tu Domine, custodiens etiam paruulos in hac
humilitate saluos facito sperantes in te. Da requiem perfectam seruo tuo
Sigismundo, requiem illam quam præparasti Sanctis tuis: illo conuerta-
tur anima eius vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire non possit; vbi
cognoscat mortem hanc, non naturæ finem esse sed culpæ: quod enim
mortuus est, peccato mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit.
Prosequamur eum vsque ad regionem viuorum, nec deferamus, donec
fletu & precibus inducamus eum, quò sua illum vocant merita in mon-
tem Domini Sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptelæ nulla contagio,
nullus gemitus, nullus dolor, nulla confortia mortuorum, vera religio vi-
uentium, vbi mortale hoc induat immortalitatem, corruptibile hoc in-
corruptibilitatem. DIXI.

*Ambr. de obitu
Theod.*

ORATIO

IN FVNERE

SIGISMVNDI III.

OLONIÆ ET SVECIAE REGIS

DICTA.

IMMORTALITATEM morte parari non temere credit veri indagandi sagax antiquitas; frustra queri genus humanum, quod brevis æui sit, magni viri magnis conuicere experimentis: celeriolem esse virtutis cursum, quàm vt longo opus habeat æuo, vsu discimus. Nullum cuius virtus maturuit, immaturâ morte extingui; vitâ functos viuere; veræ solidæque virtuti æternitatem deberi; animum cui illa tanquam suo principio adfixa est, nunquàm interire, & Catholica veritas certâ fide tenet, & Diuinæ humanæque loquuntur literæ. Ecce luculentum eius rei conspiciamus documentum. Sigismundus Poloniarum & Suecorum Gottorumque Rex Inuictissimus, si vitam eius ad naturæ leges reuocauerimus; si conditionem quâ natus est expendimus; æstimari posset esse quasi non esset: lex quippe æterna iussit, orta vt intereant, nata vt moriantur. Sed Heroicæ tanti Regis virtutes, longè à necessitate fati, à lege mortalitatis remotæ, viuunt vigentque, in memoriâ hominum fixæ & sculptæ, cœloque ipsi vbi immortalitatis quædam sedes est, insertæ. Vixit ille vitam, quâ perpetuò duraturâ propagatur immortalitas; æuo breui confecit cursum, per quem aditur æternitas; cœlum non vetitâ petit viâ, sed per arduum magnarum virtutum iter conscendit, effecitque ne & brevis æui fuisse dici possit, & morte immortalitatem consecutus, qui nunc fato functus conspicitur, vitâ viuat vitali. Magna res est priscâ nobilitatis splendescere gloriâ, auos atauosque numerare Reges, & longo Imperatorum censi sanguine, ostentare maiorum stemmata bellicis parta facinoribus, ijs ortum esse progenitoribus, quorum salute stetit vniuersi orbis salus, sub quorum tutelâ nunquâ publica nutauit felicitas. Ponamus nobis ante oculos Gotticę gentis, cum quâ nobis, si prima domus repetatur origo, idem genus est, multis seculis res præclarè gestas, & ne plura commemorem, Romanum domitum euersumque Imperium: huic Sigismundus Rex paterni auitique Magnorum potentissimorumque Regum, Regij sanguinis & generis debet primordia. Iagellonica stirps clara, si quæ alia, vel rebus gestis, vel generis

ris ac sanguinis, per omnes orbis Christiani Regias familias partiti fœnore, vel quod nunquam vitæ in bellis contra barbaros pepercerit, quod duos sui sanguinis Reges, Vladislavum & Sigismundum ad Mochacium Turcarum rabiem, ab exitu arcentes, salutis publicæ impenderit, & nominis sui splendore cula illustrarit. Hac Catharina Ioanni Regi Sueciæ nupta, Regis mater edita est. Clara & conspicua semper est habitudo Sfortiadum familiæ gloria, illustribus propagata affinitatibus, exornata triumphis. Bona Sfortia Alphonfi Regis Aragoniæ, Sigismundi Primi Coniux, Sigismundi Nostri Avia materna, de genere traxit. Parte aliâ Austriaci nominis splendor, cuius radij angulis Europæ, Asiæ, & Africæ angulis contineri cum non possent, ad ignotos usque Antipodum, & alterius orbis recessus penetrarunt, ita fulget, ut cæteras omnes suâ magnitudine obscurer familias; si Reges Imperatoresque eâ profectos recensere liberet, nimis longa texenda esset narratio. Sol nusquam vel oritur, vel occidit, quin Austriacum conspiciat, & quasi secum circumferat imperium. Albertus II. Romanorum Imperator, Sigismundi Primi Maternus Avus, Sigismundi quoque nostri, cuius ille ex filia Nepos, generis est auctor & sanguinis. Non nostra hæc esse dicet aliquis? fatemur ultro: sed quotusquisque est, qui tantis nominibus sui ortus debeat exordia; qui tot clarescat imaginibus, tot fulgeat stemmatibus? Illud proprium Sigismundi, nasci in Regno Hæretico, nunquam tamen vel modicâ erroris labe infici, pietatis & religionis studio, cæteris exemplo esse; iuueniles lusus senili gravitate temperare; ab omni quæ corporis & mentis puritatem fœdaret contagione alienum gerere animum; ad præclaros quosque ausus suscipiendos, in ipsis pueritiæ crepundijs accendi; longè lateque magni Principis de se spargere famam, remotos etiam populos ad amorem admirationemque sui allicere. Horret animus, meminisse tamen iuvat, quo in statu, secundum mortem Stephani Regis res nostræ fuerint: nihil pacati, nihil quod ad sedandas Civiles dissensiones pertineret, audiebatur: ubique arma, ubique Martius furor inualefcebat; miles in consilio, miles in Comitio, primas tenebat partes: nullus erat qui pacem suaderet, qui infensos, & in mutuam perniciem accensos animos componere veller, quod si quis meliora suafurus compareret, parum aberat, quin ab ijs qui suam & Patriæ (heu dedecus!) servitutem externis Principibus addixerant, hostis Patriæ iudicaretur. Pereundum nobis fuit, nisi ijs, qui partes Reipublicæ tutabantur, eam mentem inspirasset Deus, Regem ut Sigismundum dicerent: adeius adhuc absentis, satisque invalidi nominis famam, & bonis Civibus crevit animus, & eorum, qui externâ potentiâ freti, aliò flexerant studia, spes labare cœperunt. Venit Sigismundus exiguo, aut ferè nullo, militum robore cinctus, sed Divino munitus præsidio. Urbem hanc ab hoste obsidione cinctam, per medias & infestas inimicorum acies petijt, Deo duce, Deo,

humanis hostis hostium quæ iter facienti frequenter struebantur in-
 uenit animum peruenit; cum paulò antè eius auspicijs Ioannes
 is frequenter felici quodam Reipublicæ fato natum credere par-
 eræ posteritati perfectissimum exemplar amantis Patriæ
 mi & felicissimi belli Ducis, prudentis Senatoris, re præ-
 caro hostem acie victum soluere obsidionem, ac in tutiora loca
 se recipere coëgisset. Deus immortalis! qui dies ille, quàm lætus, quàm
 certus futuræ sponso felicitatis! cum Sigismundus, tam potentis ho-
 stis victor, hanc urbem inueheretur, cum arcus triumphales; cum Sta-
 tuæ eius nomini sacratæ figerentur; cum portæ Urbis; cum priuatæ pu-
 blicæq; ædes ignibus collucerent; cum miles, cum populus concordi
 voce felicitatem, prosperitatem, ac imperij diuturnitatem, ei compre-
 caretur; cum denique Regium Sigismundi caput sacro cingeretur diade-
 mate, summo Antistite Stanislao Karnkouio Archiepiscopo Gnesnensi,
 notæ sanctitatis viro, preces & vota concipiente, eademque non irritò
 euentu ad sacras fundente Diuorum aras. Ab hoc orientis imperij exor-
 dio, tot annorum, quibus Sigismundus summam rerum tenuit, quasi
 continuus quidam torrens perpetuæ fluxit felicitatis. Archidux Maxi-
 milianus, cum malâ quorundam ambitione ad repetendum Regnum
 traheretur, exactus Regni finibus, acieque victus, deditio in Regis
 venit potestatem: intra vnus anni decursus, & Respublica domi pa-
 cata, & cum Serenissimâ Domo Austriacâ transactum; pax & fœdera
 cum externis inita Principibus. Cæteris quidem Regibus ratio regnan-
 di etsi difficilis, non tamen adeò ardua videri debet: nam & pacem co-
 lere suo arbitrato, & dum libet bellum ordiri, in eorum potestate situm
 est; nobis vix vnquam licet esse quietos. Nam, vt alios quibus circumam-
 bimur hostes taceam, quæ fides Moscho? quæ fides Tartaro? quæ fides
 Turcæ esse potest? vix non eadem horâ pacem pollicentur, amicitiam
 spondent, fœdera sanciant; mox infestis agminibus percurrant campos,
 cædes & incendia spargunt, cultis regionibus vastitatem inferunt, fidem
 datam, non ad iurisiurandi religionem, sed ad suum commodum, oc-
 casionemque rei gerendæ referunt. Itaque Reges Poloniae semper inui-
 gilare, semper in armis esse oportet, eo felices, quod nunquam illis desit
 materia benè merendi de Republicâ Christianâ, parandæ immensæ glo-
 riæ, & si ea esset ambitio, iusto & legitimo bello proferendi Imperij. Do-
 mus Ottomanicæ Turcarum arma iam propè quadringentis annis, vt
 taceam veteres Saracenorum in Asiâ, & Europâ ferocissimos ausus, in-
 ualuere: bina Orientis Imperia, ab hac peste sub iugum missa, vniuer-
 sus Oriens turpi Mahometicæ sectæ dogmate fœdatus, duram seruit fer-
 uitutem. Accessit Thracia, Græcia, Macedonia, Illyricus, Mæsia, &
 magna pars aurei quondam fructus feracis Hungariæ. Frustra Reges,
 frustra Europæi Imperatores, translata in Græciam arma Turcica, armis
 sistere voluerunt: quotiescunque fortunam & Martis aleam experiri con-
 tigit,

tigit, aut victi & cæsi, aut victis non dissimiles abierunt. Sigismundus noster, quadraginta abhinc annis, finibus Regni admoventi, arma feliciter ostentavit, & coëgit. His proximis annis Ottomanus, sæuus & audax, audidus, iuuenis, excita & armata vniuersa barbarie, in fœdus assumpto, quod hæctenus vix vnquam factum fuerat, Tartaros in Europa (ita illis summum eius gentis Imperatorem appellare mos est) totis viribus in nos incubuit; nunquam Europa tam numerosos viros exercitus; nullus Regum tam ingentem bellici instrumenti apparatus secum in aciem duxit; ipso nominis sui terrore, barbarus Princeps se tota cōsecuturum satis superbè sperabat. Frustra, namque iam olim in tali erat, vt coërciti Turcarum Imperatoris gloria seruaretur Sigismundo, & Regiæ eius Domui: vt tu quoque Serenissime Rex Vladislæ, qui castris hosti oppositis, & Patris, & Tua auspicia eò intuleras, in partem maximi venires triumphi. Hostis certè suâ etiam confessione victus, magnâ parte exercitus amisâ, nullo parto decore domum redijt inglorius. Moschorum vires Maioribus etiam nostris formidabiles, quis vnquam sperare, aut cogitare potuit, cuiusquam potentia succubiturus? Cessere eæ Sigismundi armis, qui iusto suscepto bello, biennaliq̃ue labore Smolenscum expugnauit; urbem ipsam caput Regni Moschouiam, Basilium Suiscium tanti Imperij summa cū potestate moderatorem, eiusque fratres deditione in potestatem redegit; denique Moschos datæ fidei, qua se tibi Serenissime Rex Vladislæ obstrinxerunt, oblitos & rebelles, iterum à te armis perdomitos, eâ parte Imperij, quam illi quondam à Regno, & Mag. Duc. Lithuania fraude auulserant, mulctatos pacis condiciones arbitrato suo latas acceptare coëgit. Gens quidem illa Parentis Tui & Tuis Serenissime Rex Vladislæ, armis toties coërcita, non aliam ob causam, violatis iuratis fœderibus arma sumpsit, nisi vt tuam augeret gloriam, vt prima initia Imperij Tui felici (quem vouemus) successu belli illustraret, consecraretq̃ue. Neque verò his tantum triumphis clarum & conspicuum esse voluerunt fata Sigismundum Regem. Tartari durum in armis genus ad vastitatem inferendam, ad prædas agendas, vsu & natura facta gens, feritate barbara, immanitate crudelis, multitudine infinita, fide nulla, superioribus seculis tantam cladem finibus Regni intulerat, vt excisis funditus Oppidis, & colonis partim cæsis, partim in tristem abductis seruitutem, ingentes campos, olim cultos habitatosq̃ue omni cultore & habitatore vacuos fecerit. Serpebat hoc malum in dies, & populationem hoste promouente, semper ex ditionibus nostris aliquid decedebat; nec quisquam erat, qui Tartarum lato apertoq̃ue campo, per suas turmas aciem struentem vinci posse crederet: nam celeri cursu & recurso pugnam ciere assuetus, incertum fugiens, an cominus arma stringeris, maiorem inferat perniciem, victus sæpè, victorem sternit humi, & dum minimè timetur, terrorem infert potiturq̃ue victoriâ. Hanc

tam

omnium is vincendi, aut saltem impunè grassandi consuetudi-
 quaffulsi osè Sigismundus Rex, obiectis hosti nouis colonijs,
 dentissimis oppidis. Quod quidem insignis prudentiæ
 & sanguine munire Imperium, tueri fines, propulsare bar-
 rus. Illud verò felicitatine an virtuti imputandum, nullo
 v. quam Rege Poloniae, Tartarum pugna campestri toties fusum fuga-
 tumque, inquam tot prosperis experimentis probatum, vagum licet
 hostem ferri & vinci posse; interdum etiam ita acie in ordinem redigi,
 ne se loci sine suâ pernicië mouere queat. Nemo hâc à me narrationem
 rerum, statum expectet: aliam occasionem, aliud tempus hæc sibi
 poscit, & nos triumphos Sigismundi non recensemus, sed leui signa-
 mus notâ, vt in hoc funebri actu, in hac communis doloris acerbissimâ
 pompâ breuiter perstricti, aliquantisper in animis hæreant, donec præ-
 stantiorum ingeniorum opera, stylo aureo exarati, lucem publicam
 aspiciant. Bellica facinora & parva armis gloria, & militibus & Duci-
 bus, ita esse communis solet, vt eam Reges ex integro suam esse dicere
 nequeant; multum huic decori detrahit fortuna; multum rei benè ge-
 rendæ occasio, virtutum tantum solida est possessio, hæc vnus cultoris sui
 insident animo. Quis Regum aut Principum Sigismundi pietatem, et-
 iam si maximè pius sit, æquare possit, qui de Regno paterno periclitari
 potius maluit, quàm erroris Hæretici labe infici, vel quiduis impium re-
 tinendi Regni causâ Hæreticis indulgere? qui tot augustis structis Basi-
 licis; Aris positis; & aureâ argenteaque supellectili liberaliter instructis,
 satis ostendit fuisse sibi curæ Diuinum honorem, qui totus Diuinarum
 rerum contemplationi immersus semper, & corde & ore Deum spirabat,
 Deum sonabat, in Dei veneratione semper versabatur. Sigismundi Regis
 pietati Polonia & Lithuania debet promotos Regni fines; hostes hære-
 ditarios toties fusos fugatosque; ius Regni assertum; bellicæ gloriæ stu-
 dium propagatum; libertatis iura conseruata; & ne plura in medium
 adferam, quadraginta quinque annorum continuam felicitatem, Iu-
 stitiam, Temperantiam, Clementiam, animi magnitudinem, Munifi-
 centiam, Prudentiam, cæterasque magno Rege dignas virtutes ita iu-
 ris sui fecerat, vt non vsu quodam & consuetudine doctus, sed naturâ ad
 omnes præclaras actiones, quæ ab ijs virtutibus petuntur, suscipiendas,
 factus meritò existimari debeat. Felix profectò Sigismundus, non tam
 vitæ actæ prosperitate, quàm quod semper contenderit, ne à fortunâ
 dependeret; vt suæ felicitatis Deo duce & auspice, auctor effectorque ef-
 set: voti certè compotem fecit Deus, namque ita vixit, vt vixisse eum
 nunquam pœnitere potuerit: ita feliciter regnauit, vt memoriam nomi-
 nis sui, immortalitati consecrarit. Quis locus? quæ Regio in terris eius
 non plena laboris? quis adeò remotus orbis angulus, quò eius fama non
 peruaserit? Felicem Te fortunatumque Sanctissime Rex prædicamus,
 binis Cæsareæ & Augustæ Domus Austriacæ connubijs. Ambæ coniu-
 ges

gestuæ, non tantum Imperatorij sanguinis splend
Regiarum virtutum ornamentis excelluerunt; tanta
grauitas; tanta in vultu maiestas, vt supra conditionem
quid spirare viderentur; ea pudicitia, quam magistrum
pretiosum matronalis dignitatis monile appellare possum
ceteris omnibus fuerint. Constantia quidem non solum
mortis consors, tecum simul effertur, tecum simul in
nitor tumulo. Felicem iterum te appellamus, inclyte Re
prole, quam tuo exitu mœstam tristemque tibi Genitori
soluentem honores conspiciamus: Duos quidem sacerdotum
stiores reddit, quàm si & purpurâ, & diademate fulgerent Regio. Te
verò Potentissime & Inuictissime Rex Vladislæ, Vos Serenissimi Casimi
re & Alexander Principes, quâ oratione alloquar? Tristemne augeam
dicendo mœstitiam? Sed iste squalor, iste luctus, hæ quas vberes cum
Serenissimâ sorore, sociâ acerbissimi doloris funditis lachrymæ solatia so
lida requirunt, quæ non aliunde Vobis petenda sunt, nisi ex memoriâ
fixâ in pectoribus Vestris pijsimorum Parentum Vestrorum. Monita
eorum quibus Vobis Regiarum virtutum viam monstrauerunt, semper
hæreant in animis vestris, eos præsentis vobis adesse, vos illorum man
data accipere creditote, magni felicesque futuri, si ad eorum exempla
studia actionesque vestras composueritis; non ita editi estis, non eâ stir
pe nati, vt Vobis aliquando Maiestatis Maiorum Vestrorum generis no
bilitate partæ, cuius hæreditatem creuistis, obliuisci liceat. Is est digni
tatis Vestræ splendor, vt vel minima labes in eâ conspici possit; ij Regiæ
stirpis Maiestatis latè fusi radij, vt nihil occultum celatumque esse pa
tiantur; in excelso virtutis locati Throno omnium oculis conspiciimini,
omnium tacitis iudicijs designamini. Viles & plebeia animæ, homines
quos fors nascendi puro proiecit sub aëre, quos altius attollere caput non
sunt fœdi & ignobilis ortus initia, & quos progenitorum suorum vili
tatis piget pudetque, serpent humi, & vitijs immergi in fordibus flagitio
rum delitescant. Vos qui Maiestatibus tot Imperatorum, tot Regum,
tot Principum, quorum augusto sanguine editi estis, fulgetis: Vos in
quam, augusta, vos magna & sublimia decent; à Vobis exempla pe
tuntur, non magis magnitudinis animi, quàm modestiæ, temperantiæ
& pietatis, sine quâ nihil arduum & excelsum animo cogitari & suscipi
potest: vbi hæc defuerit, ipsa quoque humana vilescit prudentia, &
optimæ constitutæ familiæ præceps ruit fortuna. Vos ad omnes præcla
ras actiones & Sigismundus Pater, & Auunculus excitat, Hector nostri
seculi Ferdinandus Imperator, errorum extinctor, Hæreticorum salu
taris pernicies, monstrorum orbis Christiani pacem & tranquillitatem
ambitioso impioque ausu temerantium, Hercules domitor. Vos deni
que vniuersa hæc Respublica, in quâ & cui nati estis, suo sinu receptos
implexu fouet, fouebitque; vestris fauebit incrementis, præclaros vestros

BRIS SIGISM. III. AVCT. STAN. LVB.

causa suscepturi estis; conatus, suis promouebit con-
ciliis mater vestra est, huic & amorem debetis, & tute-
la Rex noster Sigismundus, viuit eius pietas, iustitia,
victum animi robur. Vos ei per quem in lucem editi
heroicis actionibus æternum duraturam parietis eam,
tam suam sibi parauit, immortalitatem.

F I N I S.

INDEX

I N D E X

R E R V M E T V E R B O R U M

M E M O R A B I L I U M

A.

A <i>Aron</i> Abbas Tinecensis quomodo ad Episcopatum Cracovien- motus.	pro- ag. 258
<i>Abbas</i> Bassa Turcarum Praefectus casus.	448
<i>Abdanck</i> nobilitatis insigne.	374
<i>Abrahamus</i> Krzewski linguae & rei Turcicae peritus.	140
<i>Abusus</i> olim in Polonia in eligendis Episcopis natus. 258. correctus.	259
<i>Achates</i> quid significet mysticè.	273
<i>Acies</i> binæ infestæ sibi in campo steterunt tempore Electionis novi Regis Po- loniae post mortem Stephani.	478
<i>Acta</i> in conuentu Vislicienfi Rocossianis significantur.	77. & 78
<i>Actiones</i> Sigismundi III. Regis Poloniae candidæ & syncerae.	474
<i>S. Adalberti</i> in Poloniam aduentus. 311. Martyrium: corpus Gnesnam dela- tum.	ibid.
<i>Adami</i> Calissiensis Castellani de Palatino Crac. censura.	90
<i>Adami</i> Corayscij temeritas in Comitibus Varsauens.	46
<i>Adamus</i> Sandiuogius Czarncouius successor Andreae Opalinij in Praefectura maioris Poloniae.	2
<i>Adamus</i> Stadnicki legationi ad Turcarum Imperatorem destinatus.	140
<i>Aduentus</i> primus Sigismundi III. Cracoviam per medias inimicorum acies. 489. & seq. <i>Aduentus</i> eius in Sueciam 413. ibi eius classis & copiae tem- pestate disiectæ. ibid. sub <i>Aduentum</i> Regis in Sueciam res ibi pacatae erant, sed mox turbulentæ. 13. <i>Aduentus</i> Reginae Constantiae cum Matre & Carolo Archiduce in Poloniam. 38. <i>Aduentus</i> magnae Ducissae Palatini Sendomi- riensis filiae in Moschouiam.	70
<i>Aegidius</i> Tusculanus in Poloniam missus.	303
<i>Aemulatio</i> Ducum in exercitu Regio.	130
<i>Aemulorum</i> Matthiae Pstroconij impugnatur inuidia.	405
<i>Aequitas</i> simulata est duplex iniquitas.	474
<i>Aestimatio</i> publica bonorum tempore Sigismundi I. quam cautè facta.	204
ob <i>Affinitatem</i> Domus Brandenburgicae cum Sueco contractam, fides quâ Polo- nis obstricta est in dubium vocata. 436. <i>Affinitatum</i> aliquot similium mali suc- cessus.	437
<i>Agasides</i> Lacedemoniorum Rex cuidam quærenti quomodo tutò sine satelliti- bus regnare posset quid responderit.	476
<i>Agathia</i> Conradi Masouiae Ducis vxor.	340
<i>Agentes</i> cum externis principibus de prodendâ illis patriâ ubi iudicandi.	5
<i>Agésilai</i> Regis responsum super quæsito, quænam virtus sit præstantior, Iusti- tia an Fortitudo?	472
<i>Albertus</i> II. Romanorum Imperator Sigismundi I. Poloniae Regis maternus Auius.	489
<i>Albertus</i> Archidux Austriae, Belgarum Princeps quantoperè communi pericu- lo Reipublic. Christianae commoueretur luculentâ animi testificatione declarauit.	483
<i>Albertus</i> Baranonijs strenuus suae Diocesis visitator. 280. fuit Episcopus Plo- censis LV. nominatione Sigismundi III. 383. multis functus est magistrati-	

RERVM ET VERBORVM

- sed in tuendis Ecclesiæ iuribus non satis felix. ibid. Se-
 rum sub curâ PP. Societatis instituit Pultouiæ aliaque ex-
 tuo Macieiouio fit Archiepiscopus Gnesnensis. 427
 urgico in Ducali Prussiâ curator datus. 428
 ecius factus Episcopus Posnaniensis, dein Cracouiensis
 ditauit sups consanguineos. 282. qualem exitum habue-
 283
 Palatinus Siradiensis. 17
 in ordine Episcopus Plocensis Romæ consecratus. 318. eius
 319
 obitu
 Alexander Poloniæ consilijs Erasmi Cioleck niti solitus. 369
 Alexander rater Vladislai IV. Regis Poloniæ immaturâ morte interceptus.
 460.
 Alexander Episcopus Plocensis X. inuitus Cathedram conscendit. 331. conse-
 crari à Iacobo Archiepiscopo Gnesnensi voluit. ibid. eius acta præclara, &
 obitus. ibid.
 Alexander Gasziewius ad nuptias Demetrii in Moschouiam missus. 38. quem
 Cæsare nomine appellare renuit. 71
 Alexander Dux Ostrogia græco schismati addictus. 432
 Alexander Konieckpolski Palatinus Siradiensis. 109
 Alexandri Kalinouwski Capitanei Braclauiensis præclara virtus. 129. & 131
 Alexander Lesielius Scotus Gustaui Sueciæ Regi per omnia bella quæ feliciter
 gessit indiuiduus comes. 447
 Alexander Magnus post deuictum penè vniuersum orbem Babylonicæ illecebræ
 occiderunt. 477
 Alexander Masouia Dux Episcopus Tridentinus Stanislao Episcopo Plocensi
 Româ redeunti struxit insidias, ac per alios in carcerem coniecit. 359
 Altenius Comes pro Cæsare Cracouiæ militem scribit. 228
 Ambitiosorum vita indigna & mors infelix: quod declaratur exemplis. 265. Am-
 bitio Caroli Sudermaniæ Ducis. 480
 Amor ciuium inexpugnabile munimentum. 476. eo nullum fortius Imperij
 stabilimentum. 487
 Amurathes III. Turcarum Imperator rupto foedere, bellum Hungariæ infert. 7.
 frustra terruit Sigismundum III. Poloniæ Regem. 480. ei vim finibus regni
 Poloniæ admouenti primus omnium Sigismundus III. arma feliciter osten-
 tauit & desistere coëpto coëgit. 491
 S. Andreas Apostolus Schythiam Europeam ingressus primus Religionem Chri-
 stianam in regiones Septentrionales intulit. 301
 Andrea Oporouio à Casimiro Rege Poloniæ ad Episcopatum Plocensem irritò
 conatu promotò Episcopatus Varmiensis à Sixto IV. Pontif. Maximo attri-
 buit. 364
 Andrea dicti Cracouiensis, Episcopi Plocensis in ordine XVIII. genus. 340. cur
 gladium spirituale in Conradū parricidam non strinxerit. 341. eius obitus. 342
 Andrea II. dicti Cioleck ex Præposito Episcopi Plocensis XX. obitus. 343
 Andreas III. Cricius Episcopus Plocensis XLVI. in ordine, fauore Petri Tomi-
 cij Auunculi sui varios magistratus adeptus & aliquot legationibus præclare
 functus est. 373
 Andrea Noskowski Episcopi Plocensis LII. vita & acta præclara. 377. & seq.
 ob iniuriam Ecclesiæ suæ factam monetur à Capitulo. 378. varias Ecclesias
 & Collegia struxit & exornauit. ibid. qualem habuerit vitæ exitum. 379.
 eius oratio ad amicos. ibid.
 Andreas Bathoreus fit Abbas Ceruenensis superstite adhuc Abbate. 8. paulò pòst
 princeps Transyluania renunciatu indignè perit. ibid. & 269

Andreas

MEMORABILIVM

- Andreas* de Borissewice Archiepiscopus Gnesnensis Ros.
Andreas Opalinius supremus regni Marescalcus, ac Maie.
Andreas Swiecicius scriptor vitæ Andreæ Noscouij.
Andrea Trzebicki Scholastici Plocensis ad vitas Episc.
 299.
Andreas Comes à Tæczyn Castellanus Vislicienfis.
 ad *Andreouiam* conuentui Rocossiano continuando dies præ.
Angelicam perfectionem antecellit cura animarum.
Angelotus I. Episcopus Plocensis nobilis Romanus 309. decime
 donatas alijs sacerdotibus in consortium laborum adhibitio. est.
 310. eius obitus. ibid.
 ex *Angliâ* viri Apostolici orti veterem Saxoniam aliasque Sarr. ati.
 fidei rudimentis imbuerunt. 301
Animarum cura ars artium: priuata sanctitati præfertur. 254. etiam perfectio-
 nem angelicam antecellit. ibid.
Animus impotens in Episcopo improbatur. 286. *Animi* magnitudo aliquot Epi-
 scoporum in redarguendis Regibus. 291. & seq. *Animus* bonus in re malâ di-
 midium mali. 432
Anna senior regina Poloniæ 7. cur tam benefica Matthiæ Pstroconio. 408. non
 obscure suffragata est nepoti suo Sigismundo III. in Regem Poloniæ eligen-
 do. 478.
Anna Maria Sigismundi III. filia nascitur. 6. Baptismi ipsius pompa. 7
Anna infans Sueciæ Regis Poloniæ soror. 15
Anna Basilij & Constantij Orientis Imperatorum soror. 153
 ad *Annibalem* Bentiuolum vtriusque Signaturę Referendarium epistolæ de vi-
 torijs contra Moschos & Turcas obtentis. 447 448 & seqq.
Antesignani hæreticorum in Poloniâ, 46-57
Antiochus Syriæ Rex, Medicum consilij sui fecit. 473
Antislites à Romano Pont. in Poloniâ, ad fidem Christianam ibi propagandam
 missi. 473
Apparatus bellici Turcarum & Tartarorum. 303
Arces quinque in finibus Regni ædificandas cur Rex non construxerit. 491
 & 110. *Arces* aliquot in Liuniâ & Lithuniâ à Stephano I. recupe-
 rata. 47-50.
Archiepiscopus Cracouiensis quando in Episcopatum transierit. 314. *Archiepi-
 scopum* semper à susceptâ Religione Christiana habuit Polonia. 155
Arianum dogma amplectitur Gabriel Bathoreus. 315
Ars artium cura animarum. 103
Articuli in Comitijs Varfauien. à Nuntijs Regi propositi. 47. 48. & seqq. ad eos-
 dem Regis responsum. 254
Astitus terminus, siue eremodiciu, in quod Ecclesiastici Poloni Rege Sigis-
 mundo Augusto inciderint vanum & inane. 50. 51 & seqq.
Athanasius Vlalieuus Ficti Demetrii ad Regem Poloniæ legatus. 207
Auaritia militaris in Poloniâ reprehenditur, multorumque malorum causa ex-
 stitit. 196. *Auaritia* nota Episcopo visitanti cauenda. 37
 sub *Auito* Imperatore Occidentali maiestas Rom. Imperij concidit. 288
Aula Regis Poloniæ non constat è Cosacis. 238. inter *Aulica* obsequia, nisi
 recto fine fuerint temperata, procliuis in Simoniam lapsus. 260. aliàs red-
 dunt Ecclesiasticos Senatoriæ dignitati idoneos. ibid. ad *Aulam* Regiam
 vocatus Pstroconius 261. ab *Aulâ* quare reuocati Matthias & Sta-
 nislauus Lubienij. 262. ab *Aulicis* exercitationibus crescere posse virtu-
 tem & pietatem, sed raro. ibid. *Aula* Carncouij Episcopi Vladislauiensis
 iuuentutis Polonæ palæstra. 403

RE R E R V M E T V E R B O R V M

stra captant Medici in sanando Matthia Pstroconio. 430
 ucta est ex Cimbarka vxore Ernesti Archiducis, sorore
 358. ex eâ natæ duæ vxores Sigismundi III. Regis Polo-
 miliæ encomia. 489
 factionis. 68. quâ ratione Nobilitatem suis consilijs ob-
 tantur. 75. colloquium cum Senatoribus Regiarum par-
 29. auctoritatem comitiorum Varfauiensium nullam esse con-
 undo III. regnum abrogant, & quinam illi. 122. & 425.

B.

- B** *Bartholomæus* Poræmbski Tribunus Cracouiensis. 135
Bartholomæus abolitis bannitionibus per decretum aut aliter, Regio rescripto re-
 stituitur in Regnum Poloniae. 221
Baptismi Annæ Mariæ Poloniae infantis pompa. 7
Baranovius. Vide inter Albertos.
Barbara de Gaiewniki mater Matthiæ Pstrokonski. 398. filium suum sacro Al-
 tari se mancipaturam promittit. 399. votum hoc ei inculcat & pijs admoni-
 bus instruit ibid. tradere renuit Buzenio Thesaurario. ibid.
Barbara Schepusia Sigismundi I. vxor prior. 373
Barbara de Zapolice mater Stanislai Lubieski. 390
Basilius & Constantius Orientis Imperatores sororem Annam in matrimonium
 dederunt Volodimiro Kijouiae Duci. 153
Basilius Moschouiae Dux arcem Smolenscensem proditione intercepit. 155
Bathoreus Esethi Dominus. 103
Bathoreus Princeps Transyluaniae. Vide inter *Andreas*.
Bellum quas calamitates secum adferat. 163. *Bellum* Moschouiticum quàm feli-
 citer confectum. 455. *Bella* varia à Sigismundo III. Rege Poloniae feliciter
 confecta. 482. & 491. *Bellum* quod à Turcis & Tartaris an. 1621. imminebat
 quàm fuerit periculosum. 187. & seqq. item 236
Bendzinensi transactioni non fieri satis ab Austriacis malè habet Polonos. 4. quæ-
 nam in hac transactione desiderarentur. ibid.
Beneficentia aliquot Poloniae Procerum in victos Rocossianos. 130
Benignitas Sigismundi III. commendatur. 115. 152. & 475
D. Bernardi de familiâ Episcopi sententia. 285
Bernardi Macieioij Cardinalis de iterato Sigismundi III. matrimonio senten-
 tia. 28. Marinam ficto Demetrio Moscho despondet. 37. fuit Legatus de la-
 tere Pauli V. 39. Auctores noui tumultus in maiori Polonia vt à cœptis desi-
 stant hortatur, sed frustra. 107. & seq. Regi aduersus Rocossianos eunti oc-
 currit, & orat vt futurâ victoria clementer vtatur. 125. Synodum Prouincia-
 lem Petricouiae celebrat. 142. moritur. 146. & 427. alia gesta eius præcla-
 ra. 427.
Bernardus I. Episcopus Plocensis XXVIII. ex familiâ S. Dominici à Pontifice
 Episcopatum obtinuit, aliūq̃ue legitimè electum Sede deturbare nifus est.
 348. & 349. vnde inter eum & Ianislaum Wronski a Clero Plocensi electum
 orta lites septennio durarunt. 349
Bernardus Suidnicensium Dux fidelis Regi. 169
Berylli mystica significatio. 273
 de *Bethlemij* minus syncerâ erga Regem & Regnum Poloniae voluntate graui-
 simæ suspiciones vnde orta. 436
Bieniasus Vernerum Episcopum Plocensem occidit. 333
Biskupice villa Poloniae. 333
Bohemorum in Silesiam iuris initia. 168. & seq. *Bohemiae* Reges ius illud crebris
 trans-

MEMORABILIV

transactionibus firmare voluerunt. 169. Casimirum Po-	
hæredem ipsimet fatentur. 170. Bohemi ad seditione	
Boianovius Sigismundi III. ad Imperatorem Rom. Legat.	
cum litteris Regijs missus. 32. Praefectus fuit Custodum	
Boleslaus Audax Ifallaum Ducem Kijouiensem deiectum	
Regi Poloniae soluendum imponit. 154. fuit IV. in ordi-	
ronatus & bellicosissimus, sed ad obscenas libidines proli-	
nitus & excommunicatus S. Stanillaum sacris operantem obr-	
322. quare ipse & successores eius iure coronæ priuati.	
Boleslaus Caluus Henrici Pij filius.	167
Boleslaus Chobri Iarossaum Volodimiri filium vicit & tributarium	164
ad Bugum profligauit. 178. quantum Episcopis detulerit 28	10
ne III. Roman. Imperatore Regali diademate insignitus. 311. eius	un
quod Posnaniae visitur.	315
Boleslaus Crispus aliquoties Russos domuit.	154
Boleslaus Kriuoustius aliquoties rebelles Russos domuit. 154. & 179. etiam pia	
gessit bella. 329. eius ad Ottonem Episcopum Bambergensem de Apostola-	ibid.
tu ad Pomeranos suscipiendo epistola.	167
Boleslao Pudico perpetuò seruata castitas nomen Pudici peperit.	333
Bolesla occisor Vernerii Episcopi Plocensis cremari iussus.	376
Bona Sfortia vxor Sigismundi I. Regis Poloniae, auia materna Sigismundi III.	378
376. & 489. mortuo marito adornauit protectionem in Italiam. ibid. & 378	204
Bonorum Ecclesiasticorum tempore Sigismundi I. taxatio quam cautè facta.	471
Bonum esse inter malos plus est, quam inter optimos optimum apparere.	28
Borissius Hodunus quibus artibus imperio Moschouitico potitus. 28. cum ficto	
Demetrio committit pugnam & vincitur. 30. cuius dux cum magna parte	
exercitus in potestate victoris venit. 31. Borissio veneno sublato imperium	
eius filio delatum, qui etiam mox occiditur. ibid. cum Sigismundo III. vi-	
ginti annorum inducias iecit.	155
Boryssus Volodimiri Kijouiae Ducis filius.	153
Borysshenes nobilissimus Europae fluuius.	225. & 447
Bosmanus quidam à ficto Demetrio submissus Hodunum veneno sustulit.	31
Bozantæ Episcopo Cracouienfi decimas soluere detrectarunt Poloni.	290
Brandeburgici Electores iteratò feudo Prussico à Sigismundo III. ornati.	238
ijdem turbatis in Polonia rebus creuere.	336
Branfuicus Louiciensis ciuis.	14
Brinnica fluuius Poloniae.	345
Brodnicia oppidum Regiae in Palatinatu Culmensi ditionis.	375
Bulla Gregorij XIV. super inquisitione designati Episcopi.	263
Bugus Poloniae fluuius.	445
Buzeniorum domus vetustissima quâ stirpe profecta. 397. in Buzeniorum gen-	
tem quis prior Pstroconiorum appellationem intulerit. 398. Buzenium oppi-	
dum in Bohemiâ à Poraio conditum.	397

C.

in CAdauer Ioannis Czaplæ saeuitum.	340
Ob Cædem S. Stanislai regnum Poloniae diuisum.	323. & 335
Calones & lixæ seditionem in exercitu Polonico excitant, quâ vsi hostes Polonos	
profligarunt cæso Zolkieuo.	236
Calui-Montis Monasterium Dominicæ Crucis Ligno celebre.	102. & 135
Camalduenses Martyres.	312
Cancellario & Vice-cancellario quid curandum. 215. quinam horum mi-	
nistri,	

REPERVVM ET VERBORVM

- rum. 217. eorum censuræ subsunt rescripta Referenda-
 rij munus & officium. ibid. *Cancellaria* Regia Polonica à
 commendatur. 218. *Cancellarij* oculis omnia lustrare de-
 dignitatis defensores sint. 222
 loniæ per mortem Stephani vacante ex præcipuis orbis
 ijs comparent. 406
 s prope Vratisslaui am cur sic dictus. 327
 mysticè denotet. 273
 inter Stanislaos.
 Carolus I. Germaniæ Ioannis Sueciæ regis frater. i. causa fuit difficultatum
 P. inuadendo Sueciæ regnum adeunti obiectarum. 13. vniuersum re-
 timore impleuit. 15. ita vt populus omnia sinistra de Rege suspi-
 ca. quo animo stipatus Proceribus & milite in arcem Vpsaliæ veni-
 re decreuerit. ibid. arcem ingressus est militibus suis exclusis. 17. in eum ne
 quid grauius committatur prohibet Rex, exindeq; modestior efficitur. 17. à
 Rege inuitatus venire abnuit. 20 & 412. Sueciæ gubernator constitutus, ad-
 iuncto ei socio consiliorum Senatu. ibid. Liuoniam captis aliquot ciuitati-
 bus infestans cæditur à Polonis. 36. acceptâ grandi pecuniæ summâ à Suif-
 cio Moscho militem ex Germanis, Gallis & Hollandis conscriptum partim
 in Moschouiam, partim in Liuoniam mittit. 157. regnum Sueciæ inuasit.
 174. & 480. quantus fuerit eius exercitus & qualis. 414. ad intercludendum
 in portu Sigismundum classem expedit, ipse cum exercitu Stecburgum con-
 tendens. 413. circumuentus est à Regio exercitu. 414. malè partum regnum
 filio suo Gustauro reliquit possidendum. 480
 Carolus Chodkieuicius quis. 23. Suecorum exercitum fugat, nouem millibus
 interfectis 36. quas partes in conflictu cum Rocossianis obierit. 128. & seq.
 Turcis & Tartaris ad Chocimum fortiter se opposuit. 484
 ad Carolum à Dhona Cæsareæ maiestatis consiliarium de Electore Brandeburgi-
 co Auctoris epistola. 438
 Casimiria oppidum Cracouiæ vicinum. 7
 Casimirus Monachus Poloniæ Rex in matrimonium duxit sororem Iaroslai Vo-
 lodimiri Kijouiensis Ducis filij. 154
 Casimirus I. Sedem Episcopalem Byczynâ Vratisslauiam transtulit. 164. cum
 Iaroslao transegit, sorore in vxorem acceptâ. 179. è monacho Rex fa-
 ctus. 319
 Casimirus III. primus iura Ecclesiarum inuasit. 258. eiecto Iacobo Sienienio
 Ioannem Gruscinium Episcopum Cracouiensem renunciauit. ibid. æquo
 animo reprehensionem tulit. 275
 Casimirus Iustus Miecisslaum Haliciensium Ducem pulsum restituit. 180
 Casimirus I. Dux Masouiæ Episcopus Plocensis XL. in ordine Andreæ Oporo-
 uio & alijs in Episcopatu adipiscendo prælatus. 364. nomine magis, quam re
 Episcopus. 365. eius obitus. ibid.
 Casimirus Magnus primus plebeios ad militiam vocauit. 209
 Casimirus Boleslai Criuoustij filius Monarcha Poloniæ. 166
 Catharina Ioanni Regi Sueciæ nupta Sigismundi III. mater è familia Iagello-
 nicâ. 489
 Cathedra Plocensis exordium. 309. ob Cleri dissensionem biennio vacat. 337
 Catholicorum consuetudinem auersantur Moschi; locum quem tetigerint euer-
 runt. 450
 Cause principales odij Rocossianorum in Regem conflati. 422. Cause perturba-
 ti Regij exercitus in conflictu cum Rocossianis. 130. Cause profectionis Si-
 gismundi III. in Moschouiam. 156. Cause cur Ordines Silesiæ acerbissima
 quæque in Catholicos decernentes, admoniti. 160. & seqq. Cause præci-
 puæ

MEMORABILIA

- puæ malorum in Poloniâ. 193. & seq. *Causæ* cur non c
Sueco restiterint. 240. *Causæ* quas Sigismundus II.
bellum Moschis inferendum. 481. *Causæ* excusantes I
tiâ. 289.
- Census* annuus quem Episcopus Plocensis Masouia Duci d
Certamen Carnouium inter & Petrum Volscium pro retine
Pstroconio.
- Chamus* Tartarorum Imperatoris nomen.
- ad *Cherestessum* Maximiliani Archiducis cum Mahumeto III. i
- Chlopicius* quidam Polonus nomine Imperatoris ad infest. Mos
Cosacos illexerat. 12. in hunc Cæsar ab Ordinibus R
hensus omnem culpam reiecit.
- Chmielecus*. Vide inter *Stephanos*.
- ad *Chocimum* Polonorum cum Turca & Tartaro bellum felicit gestum. 187. &
seqq. & 484.
- Chodkieuicius*. Vide inter *Carolos*.
- Cholonouius* equestris turmæ centurio.
- Chotyniec* villa Regia in Poloniâ. 132
- Chrysoliti* mystica significatio. 104
- D Chrysostomi* libri de Sacerdotio quàm familiares Matthiæ Pstroconio 245. in
dignum se censet Episcopatu. 257. omnium calamitatum sui temporis, ad
temerarias Episcoporum electiones refert. 258
- Christiana* Maximiliani Archiducis soror. 39
- Christiano* primo Episcopo Culmensi redditus assignati à Conrado Masouia Du
ce. 336.
- Christianorum* aliquot Principum cum Turcâ infelix pugna. 482. illorum in
societatem belli à Sigismundo III. adscitorum nemo operam suam contulit
præter Iacobum Britannia Regem. 483
- Christina* Henrici Imperatoris filia, vxor Vladislai filij Boleslai Criuouisti. 335
- Christophorus* Zbaraski Palatini Braclauiensis filius. 91
- Cilicium* quod die consecrationis suæ sumpsit ad triennium non deposuit Pstro
conius. 418
- Cimbarka* soror Semouiti, Vladislai & Casimiri Masouia Principum nupsit Er
nesto Archiduci Austria, ex quâ augusta domus Austriaca deducta est. 358
- Circasios* ingressus Cosinius Cosacorum Dux occiditur. 3
- Ciuum* sanguis extra pugnam non fundendus. 426. *Ciuem* dignissimum & opti
mum quem existimaret Sigismundus III. 473
- Classis* regia Dantisco soluens, qualis. 10. tempestate iactatur. ibid. & 413. ei
præest Flamingus Sueciæ Trierarchus. 10
- Clemens* I. Pierzchala Episcopus Plocensis XXVII. moritur. 348
- Clemens* VIII. Pontif. Maxim. suadet Sigismundo III. matrimonium cum Con
stantiâ. 24
- Clementia* Sigismundi III. varia argumenta. 475. *Clementia* virtutis enco
mium. 476
- Clericum* vestiri armis res absurda 210. *Clerici* iuuenes prius formandi in
Aulis Episcoporum quàm Regijs. 260. ad aulam non veniant nisi vocati. 261
- ad *Clusinum* Moschi a Polonis cæduntur capto Suiscio eorum Principe. 158
- Collegium* vno de viginti Sacerdotum & Subdiaconorum in Ecclesiâ Plocensi
fundatum.
- Colomanus* Hungariæ Regis filius è Regno Haliciensi à Russis pulsus, & à Po
lonis restitutus, demum veneno tollitur. 180
- Colucij* vnde genus suum ducant. 389
- Colum* oppidum obeundis maioris Poloniæ conuentibus destinatum. 107
- de

RVM ET VERBORVM

	atio antequam Rex in Sueciam proficiscatur. 2.	in
	quid cautum fuerit de hac profectio. ibid.	Co-
	in his profectio Regis in Sueciam potissimum in	
	nit. 4. Comitiorum successus. 5. sub finem eorundem	
	sè finibus regni prædas abegisse. 6. Comitiorum indictorum	
	ian. 1605. irritus euentus. 26. item 7. Martij 1606. indicto-	
	ectatio 40. in his quæ tractanda erant, à Rege Ordinibus pro-	
	rum Comitiorum initium. 46. malus successus. 62. & finis. 63.	
	ationem malè interpretantur Rocossiani. 106. Comitiorum ini-	
	114. felix progressus. 115 & finis	121
Coronati	d fines regundos & similes quomodo extradendæ.	222
Comiti	Palatini Cracou. cum Regijs militibus.	145
de C	itione inter status Poloniæ.	48. 51. & 110
Conatibus	Rocossianorum prudenter obuiat Pstroconius.	422. & seqq.
Concionari	munus Episcopi residentis. 279. Concio Gregorij X. Pont. Max. in Pa-	
	lestina existentis. 452. Concionatoris Regij acres conciones Stoccholmiæ oc-	
	casitumultus.	14
Concordiæ	inter Regem & Rocossianos spes omnis præcisa. 122. eius tractatio ob-	
	lata, à Rocossianis respuitur. 126. Concordiæ initæ series vt ad notitiam om-	
	nium deducatur edicto Regio cautum.	152
Conditiones	Rocossianis à Rege propositæ. 91. quibus satisfacere renuunt Palati-	
	nus & Radiuilius. 93. Conditionum quibus Palatinus Regi reconciliaretur	
	sum. na. 147. sub quibus conditionibus ad conspectum Regis admissus sit.	
	149.	
Conradus	Masouiæ Dux Culmensis Episcopatum fundauit & dotauit assentienti-	
	bus Silesijs. 166. & 336. cur Cristinum Palatinum Plocensem necauerit. 336.	
	Cruciferos sub certis conditionibus in Poloniam vocauit. 338. cur Ioannem	
	Czaplam in crucem egerit. 340. cuius rei culpam agnoscens Archiepiscopo	
	Gnesnensi de admissio scelere satisfecit.	341
Consilia	præcipua à Pstroconio Sigismundo III. data ad eludendos Rocossianorū	
	conatus. 423. & 424. Consilium Ioannis Tarnouij, Regi in Sueciâ existenti	
	datum.	15
Conspiratio	militaris quomodo coaluerit & finita sit.	199. & 200
Constantia	Mariæ Archiducissæ Austriæ filia. 24. Cracouiam ingressa. 38. nupta	
	cum Sigismundo III. 39. à Petro Tylicio regali diademate insignita. ibid.	
Constantinus	Dux Ostrogia Cosacos cædit.	3
Canstantinus	Hieremiæ Mohilæ filius Valachia fit Princeps.	139
Constitutiones	aliquot in Poloniâ iniquæ & spiritualibus graues.	204
Consultandi	ratio Senatorum cum Nuntijs Rege absente antè inusitata.	115
Contemptores	Sacerdotum quàm infani, & quanto scelere se obstringant.	256
Contentio	inter patrem & filios Masouiæ Principes; item inter Canonicos pro eli-	
	gendo nouo Episcopo.	357
Controuersia	mota à dissidentibus in Religione sopita. 5. Controuersia inter eque-	
	strem, & Ecclesiasticum ordinem. 142. Controuersia inter Archiepiscopum	
	Gnesnensem & Episcopum Cuiuiensem à Pstroconia composita. 415. &	
	inter Dominicanos per Russiam & Poloniam.	419
Conuentus	minores in singulis Palatinatibus instituuntur antequam ad indicta co-	
	mitia perueniatur. 42. in Conuentu Profouicensi, quid Palatinus Cracouiensis	
	egerit. 43. Conuentus Stæzicensis totius Minoris Poloniæ. 45. item Lublinsen-	
	sis à Palatino indictus. 63. Conuentus Rocossianus. 72. 73. & seqq. Conuentus	
	particulares à Rege peraguntur. 109. Conuentus seditiosorum ad Andreo-	
	uiam.	113
Coricinius	Secretarius Regis in confessu Rocossiano sibilis exceptus.	77

MEMORABILIA

- Coronatio* Sigismundi III. Regis Sueciæ peracta
vtriusque animis. 18. in *Coronatione* Vladislai
thuaniae fidelitatem Regno Poloniae iurant.
- Corylli* nomen quid significet.
- Cosaci* quod genus hominum. 225. vnde Nisouij dicti. 226.
tus in Volinia Duce Cosinio. 3. duorum Senatorum vi
cæsis Cosacorum tribus millibus. ibid. *Cosaci* Nisouiani iu
cam ciuitatem diripiunt Duce Lobadâ. 11. hos Iulius Bell
confundit.
- Cosinius* Cosacorum Dux quare in possessiones Ducis Ostrog
ro & igne grassatus sit. 3. Pizcum oppidum obsidet; cæditur.
fit Palatino Kijouiensi, à quo certis conditionibus dimissus immen
iurandi nouos motus ciuitatis, & occiditur.
- ad *Cosmum* Cardinalem de Torres epistola Auctoris.
- Craconia* à Boleslao Pudico iuris Teutonici præroga iuâ ornata. 207. distat
à Tartariâ 150. miliaribus germanicis. 238. *Craconiensis* Academia plu
rimum splendoris regno Poloniae attulit. 307
- Craconecium* pagus Poloniae. 432
- Creslaus* Curosuancius Episcopus Vladislauiensis Rosarum domo ort
riminationes falsæ à Palatino & Radiuilianis in Sigismundum III. coniectæ. 60
62. & 63. eæ quàm falsæ & leues sint ostendit Hieronymus Gostomski. 9
variae Stanislao Paulowski Episcopo Plocensi obiectæ. 357. & seq.
- Cristinus* Palatinus Plocensis à Conrado Masouiae Ducenecatus.
- Cristinus* Nieborowski à filiis Semouiti Masouiae Ducis ad Episcopatum
censem promotus iuri suo cessit. 357
- Cruciferi* è Syriâ eiekti in Poloniam à Conrado Masouiae Duce acciti, varijsque
prædijs donati, & quibus conditionibus. 338. erant sub titulo B. Virginis
Mariæ professi. ibid.
- Culmariensem* portum cùm peteret Sigismundus III. periclitante naue Regiâ
saluti omnium consuluit. 477
- Culmensis* Episcopatus à Conrado Masouie Duce dotatus. 166
- de *Curâ* ægri Prussiae Ducis querela. 47. quas ob causas Sigismundus III. ei
Curatorem dederit. 54. & 428. *Cura* Pastoris animarum qualis. 252.
& seqq.
- ad *Czechorum* conflictus Polonorum cum LX. millibus Turcarum & Tartaro
rum. 234.

D.

- D** *Ambronca* Boleslai Bohemiae Regis filia, vxor Piaſti. 302
Dani à Vandalis Dunini, quasi robusti dicti sunt. 381
- Daniel* Romani Haliciensium Ducis filius Polonorum hostis. 180
- Danielouicius* Capitaneus Belzensis. 91
- Dantiscum* subest spiritali iurisdictioni Episcopi Vladislauiensis. 9. Vide *Ge
danum*.
- Decedentibus* Christiano ritu ex hac vitâ optima voluntas & desiderium suffi
cit. 485.
- Decimarum* exactio impugnata à Neophytis. 290. *Decima* omnium frugum
olim in Polonia ad Fiscum, post ad Episcopos translata. 309
- Decretum* sub nomine Principum Confessionis Augustanæ publicatum in Sile
iâ. 160. & seq. *Decretum* contra Hæreticos per Duces & Proceres Masouiae
editum. 371. & 372
- Dedica-

ERVM ET VERBORVM

rectè gerendo Episcopatu. 298.	item Vitarum
	299
Regni Poloniae cur non praestetur à Rege.	51
Poloniae hæres adhuc impuber à Borissio Hoduno occi-	
se Ioannis Moschouiae Principis filium. 29.	accerfitus
nae, oratione habitâ incerto cum responso dimissus; exerci-	
nam ducit. ibid.	eius successus. 30.
veneno necat. 31.	imperio potitur, vxore & filio Hodu-
latis. 32. & 155.	Legatos ad Regem mittit. 37. 48.
Moschorum in illum odium & conspiratio, quâ comper-	
conspirationis punit. ibid.	vsurpat Cæsareum ac Regium
illum; quare à Sigismundo reprehensus fuit. ibid.	Marinam, Georgij
filiam in vxorem petit. 37. & 155.	grandem pecuniae summam Pa-
latino Sendomiriensi misit. 38.	Demetrii fastus & ingratitude in Sigis-
mundum III. Poloniae Regem. 71.	obtruncatur à Moschis. ibid. 155. & 481
Deus non vocat manifestè improbos ad Episcopatum, quare.	264
Diaboli, Episcopo inuigilante, astutia.	248
Obitus sui praesciuit Matthias Pstroconius.	297. & 431
Dies fluminis Moldaviae.	234
Pietrestein Cardinalis & Episcopus Olomocensis.	40
Regni in petitione Episcopatus quatenus excusantur.	247
Ministorum & Officialium nomine contra Ecclesiam acre scriptum.	202
Diaeces in Poloniâ amplissima.	280
ad Dirschauia Gustauus sclopeto ictus.	240
Discordia inter Duces Regij exercitus. 130.	item inter filios Volodimiri Kijo-
viae Ducis.	153
Discursus de rebus Silesiacis.	159
Dissertationis de Episcopali munere exordium.	246
Dirhamari de rebus Polonicis falsa historia. 312.	refellitur ab Auctore. 313
Dlugosus scriptor quo anno vixerit. 306.	scripsit Vitas Episcoporum Plocen-
sium; cuius praefatio hinc inserta est. ibid. & seqq.	quod usque historiam
suam continuavit.	365
Dobeslaus I. dictus Sowka Episcopus Plocensis XXXII. duobus fratribus præ-	
clare Episcopatu functis successor datus. 351.	fuit acer iurium Ecclesiasti-
corum defensor. ibid.	obiit subitâ apoplexiâ extinctus. 352
Dolenga insigne gentilitium.	331
Doliua insigne gentilitium.	325
Domiso Poëta de Henrico Imperatore quid canat.	327
Donationes aulicae ad Episcopatum obtinendum dissuadentur.	259
Dominicani Plocenses cadauer Ioannis Czaplæ sepeliunt. 340.	inter Domini-
canos Russiae & Poloniae controuersia composita.	419
Dotis & contradotis reginae Annae Sigismundi III. coniugis cautio.	6
Duces exercitus Regij aduersus Rocossianos qui ? 426	consent pugnam sine
morâ committendam. 123.	Ducum Silesiae cum Polonis societas: & diffidij
initia. 166. & seq.	Duces exercitus Moschorum Smolenscum obsidentis.
447.	
Dumnorum domus in Poloniâ nobilis quis auctor.	381
Dzierzgowius Archiepiscopus Gnesnensis in suos profusus.	284
Dzierzgowu castrum per Gunterum Episcopum Plocensem interceptum.	338

MEMORABILIVM

E.

- E**cclēsie iuribus nequid pręiudicetur in Vislicienſi conuēto
 pi. 77. rei *Eccleſiaſtica* in Sileſiā proſpiciebant Reges
cleſia Orlouienſis in Sileſiā Abbati Tinecenſi ſubeſt. *ibid.*
 loniā quid ſemper Reipublicę cauſę pręſtiterint. 206. *E*
 ſiā ſed parentum voluntate factorum parum felices exitus
cleſiaſticum ſtatum non eſſe temere deferendum exemplo docet
cleſiaſtico virtutes Catholici Regis recensenti vnde initium *ibid.*
 470.
Edictum Rocofſianorum. 68. & 84. *Edictum* Sigifmundi III. 84. aliu
 fianorum 108. & 115. *Edictum* Senatorum in Comitijſ Varſauien. 116. & 117.
Edicta contra Rocofſianos ſcripta. 134
Elbinga à ciuibus hæreticis Sueco dedita. 239
Electio nes temerarię Epifcoporum quā pernicioſę. 258. eę debent eſſe Ca-
 nonicę. *ibid.* *Electio* Canonica in Polonia in Regiam Nominationē trāſijt. 263
Electio nis noui Regis in Polonia ſumma & moderatio more Maiorū penes Ar-
 chiepifcopum Gneſnenſem eſt. 405. in *Electio* ne poſt Stephani Regis mortē,
 alij hunc, alij alium eligunt. 406. qui in Sigifmundum III propendeant 478.
Electores Brandeburgici feudo Pruſſico ornati 238. turbatis in Polonia re-
 bus creuere. 336
Eleemoſyna & corporalis & ſpiritualis largitor Piſtroconius. 431
Elogium Vladiflai IV. Regis Poloniae de Staniflao Lubienſki Epifcopi. 394.
 & Guidonis Cardinalis Bentiuoli. *ibid.*
Elsnabum regia nauis appellit cum paucis alijs, cæteris tempeſtate diſiectis. 11.
Elsnabenſis portus qualis, quātum inde diſtet Stoccholmia & quali itinere ibi.
Emetones in Polonia qui. 211
Epilogus tractationis de rectē gerendo Epifcopatu. 296
Epifcopale munus quale & quantum. 243. *Epifcopalem* dignitatem declinat S. Ni-
 lamnon, & alij 247. *Epifcopatus* Præmilienſis ab iniurijs vindicatus & in
 priſtinum ſplendorem reſtitutus. 419. *Epifcopatus* Plocenſis exordium. 309.
Epifcopatus & eccleſiæ in Sileſiā à Regibus Poloniae fundatæ 159. *Epifco-*
porum Poloniae per Sileſiam iuriſdictio. 160. *Epifcopi* Vratiſlauienſis iuriſdi-
 ctio in Polonia. *ibid.* *Epifcopi* nominis notatio. 247. *Epifcopus* in Eccleſiā ſuā
 ſpeculator. 248. in *Epifcopatu* plurimū ſollicitudinis & periculi. *ibid.* *E-*
piſcopatus Speculator quaſi belli Dux & miles fortiffimus noſſe debet hoſtes.
ibid. quales *Epifcopos* Pſeudo-politicis opponi oporteat. 249. & 251. *E-*
piſcopi Paſtoris officio fungi debent. 252. *Epifcopalis* functio nouę legis in
 ornatu Pontificis antiquę legis adumbrata. 254. eius ſanctitas & ſacrificij
 excellentia à D. Chryſoſtomo expenſa. *ibid.* ad *Epifcopatum* temerē electi,
 inepti & inutiles ad res gerendas. 257. *Epifcopos* futuros vocandi ratio. 258.
Epifcopo ritē ordinato quid oneris incumbat. 270. quibus virtutibus clarere
 debeat, & ſubditis perfectione præſtare. 271. *Epifcoporum* iuriſdictio & po-
 teſtas. 74. in cœtu Presbyterorum ſunt vt Principes. *ibid.* *Epifcoporum*
 Poloniae excellens in Senatu factum. 276. quo iure ad residen-
 tiam teneantur. 277. quibus ex cauſis poſſint à ſua eccleſia abeſſe. 279. *E-*
piſcopis quid præ oculis habendum in Dioceſi viſitandā. 281. qualis vitę
 ratio habenda *ibid.* ex redditibus Eccleſiæ non ditent ſuos conſanguineos
 aut familiares. 282. peſſimo euentu id aliqui fecerunt. *ibid.* *Epifcopi* viſi-
 tantis familia qualis eſſe debeat. 285. *Epifcopi* viſitantis idea. 286. in cō
 impotens animus improbatur. *ibid.* notantur qui ad rem magis quā ad
 curam

ERVM ET VERBORVM

- intenti. 287. *Episcopus* visitans in quos inquirere
in Polonia vnà etiam regni Senator. 289. *Episcoporum* in
iur. ibid. & 290. Senatoriam dignitatem prius adepti
289. & 291. *Episcopis* vnde tanta in Senatu dicendi
tendi libertas. 291. & 292. *Episcopi* Senatoria dignitas
94. eius est inprimis iura Ecclesiæ tueri. 295. Legi-
aire & pietate præstare. 296.
ad Cosmum Cardinalem de Torres. 435. *Alia* ad Georgium
Electorem Brandenburgicum, de non seruata fide quâ Regi &
ne obstrictus est. 437. 439. 440. *Alia* ad Carolum à Dhona Cæsa-
tis Consiliarium eiusdem argumenti. 438. *Epistole* familiares ad
Cosmum Sarbieuium Societatis IESV Sacerdotem. 442. 444. &
vicissim illius ad Stanislauum Lubieniski. 462. & seqq. *Alia* ad Annibalē
Bentiuolum de Smolensco à Moschis obsessio, liberato. 447. &
Alia ad Ioannem Gembicium Secretarium Regium in Moschouia
degentem. 451. *Alia* ad Honoratum Vice-comitem Nuntium Apostoli-
cum. 452. *Epistole* Guidonis Cardinalis Bentiuoli ad Stanislauum Lubieniski,
& huius ad illum. 453. & seqq. ad Sodalitatem Gracensem. 462. *Episto-*
la Episcoporum ex Synodo Petricouienſi ad Palatinum Cracouienſem 143.
Epistola de bello Turcico Stanislai Zolkieuſij ad Sigismundum III.
ab Authore in Latinum versa. 185. & seqq. *Epistola* de bello Turcico ad
Chocimum gesto nomine Sigismundi III. ad Gregorium XV. 187. & seqq.
item ad Ferdinandum II. Roman. Imperatorem. 190. & seq. *Epistola* Bolellai
Criuoustij ad Ottonem Episcopum Bambergensem. 329. Vide *Litteræ*.
315
Epitaphium Bolellai Chobri.
Eques ficti nominis ab Auctore censurâ notatus. 162. & seqq.
Equester Ordo quam prærogatiuam acceperit à Ludouico Lois. 209
Erasmus I. Cioleck Episcopus Plocensis XLIV. fauore Alexandri Regis Epi-
iscopatum adeptus. 370. missus à Sigismundo Romam, ibique peritorum
à Leone X. compos factus, mortuus est. ibid.
Ericus Brahe gubernator arcis Stoccholmiensis. 20
Ernestus Veicher Capitaneus Pucensis. 19
Estoniam quando Rex tenebatur regno Poloniae restituere. 41. 48. cur id omis-
sum sit. 50
Excusatio friuola Electoris Brandenburgici super affinitate cum Sueco contra-
cta & alijs. 437. item super facto Regiomontanorum. 438
Exempla aliquot ambicioſorum & luxui deditorum Episcoporum. 265. & seqq.
Exempla Episcopalem dignitatem fugientium. 273. & seq. *Exempla*
quædam insignia circa liberalitatem in pauperes. 432. *Exempla* aliquo-
rum qui infelici successu affinitatem contraxerunt. 437
Exercitatio iuuenum Clericorum & Ecclesiasticæ nobilitatis per Pstroconium.
260 & 261.
Exercitia pia Matthiæ Pstroconij. 432. & seq.
Exercitus Sigismundi III. aduersus Rocossianos qualis; item *exercitus* Rocol-
fianorum robur & numerus. 73. & 122. *Exercitus* Regius rationem red-
dit Rocossianis eum à defensione causæ regię deterrentibus. 74.
à Rege lustratur. 84. struendi *exercitus* cura in Duces distributa. 128.
exercitus Regij periculum ob discordiam Ducum. 131. *Exercitus* Polonicus
Moldauiam ingressus ad summas redactus angustias. 235. *Exercitus* Moscho-
rum Smolenscum obsidentium quantus. 447. item Sigismundi III. illos
obsidionem soluere cogentis. ibid. *Exercitus* Turcarum & Tartarorum
an. 1621. Poloniae impendens quantus fuerit. 483
Exhor-

MEMORABILIV

Exhortatio ad Liberos Sigismundi III. vitâ functi, ac
laum IV. Regem Poloniæ.

Exploratores Regij Rocossianum exercitum versus Cracoi
ferunt.

Externi nulli aliquo in Poloniâ Magistratu funguntur paucis

Exundatio vistulæ mense Iulio 1593. prodigij loco habita. 7.

eadem tunc & aliàs portenderit. *ibid.* percommoda fuit
Dantiscum nauiganti.

F.

F*abula* de habitu religioso à Matthiâ Pstroconio suscepto, vnde na. 409

Factiones ob decimarum exactionem. 290. *Factio* Zborouiana. 405. & 1

Factio Rocossiana. 68

Falsus Demetrius Moschouia Princeps. Vide *Demetrius* Fictus.

Febri malignâ correptus Pstroconius, 430. & Andreas Noskowski Episcopus
Plocensis. 379

Felicitas virtutis comes. 435

Felix Kryski supremus regni Cancellarius 19. Referendarij honore au-
ctus. 63. Moderator confessus Nuntiorum Terrestrium in comitijs.
114.

Ferdinandi II. Rom. Imperatoris encomium. 493

de Feudo Prussico quid actum. 54. & 110

Fides à Sigismundo III. constanter semper culta, etiam hostibus seruata.

474. *Fide* mutuâ se obstringunt Senatores & Nobilitas sanioris consilij
aduersus Rocossianos. 79. *Fides* insignis Russiæ Procerum erga Regem:

& Nobilitatis Palatinatus Siradiensis. 109. *Fides* quam Georgius Vilhel-
mus Elector Brandenburgicus Regi Poloniæ debet, quare in dubium vocata.

436. & seq.

Filij è duobus matrimonijs Sigismundi III. quàm concordēs fuerint. 477. &
seqq. *Filij* Vladislai nati maioris Bolellai Criuoustij Silesiam inter se par-
titi. 164.

Finis comitiorum Varsauensium, qualis. 121

Firleiorum patritia familia. 386

Flamingus Sueciæ Trierarchus classis regiæ Præfectus 10. eo tempore quo
Rex in Sueciâ morabatur classem in portus Finlandicos subduxe-
rat. 19.

Florianus I. ex familiâ Coryllorum electus Episcopus Plocensis XXVI. in or-
dine moritur. 347

Formula Confœderationis, concepta à Rocossianis. 75

Fortuna nusquàm alibi quàm in bello suum exercet lusum. 240. *Fortuna* pugne
cum Rocossianis initæ aliquamdiu anceps fuit. 129

Francisco Cardinali Barberino scribit Author pro obtinendâ Canonizatione
B. Stanislai Kostka Societat. IESV. 443

Franciscus Gambara S. Marci Cardinalis in Poloniam Legatus. 349

Fratres tres in Cathedrâ Plocensi sibi succedentes decennio Episcopatum com-
pleuere. 352. *Fratres* quatuor, Vladislai IV. Regis Poloniæ concorditer
in Conuentu Electionis fratris causam egerunt. 478

Fridericus Cardinalis, Archiepiscopus Gnesnensis quomodo promotionē Ioan-
nis Lubranscij ad Episcopatum Plocensem fouerit. 368

Fridericus III. Romanorum Imperator filius Cimbaræ Masouiæ Principum
sororis. 359

Friderici Curlandiæ Ducis in conflictu Polonorum cum Suecis virtus.
36.

RERVM ET VERBORVM

Episcopus Cracouiensis vitâ & morte inglorius.

	359
Gnesnensis cur Boleslaum Caluum diris deuouerit.	171
creentur in Poloniâ.	209
nouæ legis in ornatu Pontificis antiquæ legis adumbrata.	254
Reipub. Polon. quales se olim præstiterint Episcopi.	291
à Pstroconio.	251. 431

G.

Abriel Barthoreus quis: eius educatio: fidem Catholicam eiurat.	103.	Aria-
nus factus à Barthoreo Esethi Domino adoptatur.		ibid.
uski. Vide inter <i>Ioannes</i> .		
Calicinæ Moschus ad Sigismundum III. missus.		158
Gallia olim æternum sibi nomen parauit felicissimis contra Turcam expeditioni-		
bus. 458. Gallie Rex in societatem communis periculi à Sigismundo III. Po-		
loniæ Rege adscitus quid responderit.		483
Gansauia vicus Tremesnensis Monasterij.		167. 337
Gaszewius in Exercitu Polonico Dux.		449
Gedanum ingreditur Sigismundus III. 8. quomodo à ciuibus & iuuentute ex-		
ceptus, atque à Magistratu salutatus sit. ibid. ex falso rumore tumultum exci-		
tant Gedanenses in quo Rex & Regina alijsque grauiſſimo perfuncti periculo. 9.		ibid.
sed ante noctem per Consules sedatus.		
Gedeon Episcopus Cracouiensis.		291
Gedeon I. Episcopus Plocensis XIV. è nobilissimo Gryphorum genere ortus. 336. eius		337
obitus.		345.
Gedeon II. ex Custode Episcopus Plocensis in ordine XXIII. renunciatur.		ibid.
moritur.		
Georgius Mnizek opem fert ficto Demetrio, quem cum exercitu in Moschouiam		
ducit 29. insignis eius animi magnitudo in pugna contra Moschos suscepta.		
30. quomodo eum Moschistransegerit.		72
Georgius Wilhelmus Marchio Brandeburgensis Sigismundi III. beneficio orna-		
tus, quomodo exceptus fuerit priusquam Varſauiam ingrederetur. 238. fi-		
des quâ Regi & Regno Poloniæ obſtrictus est in dubium vocata, eò quod af-		
finitatem cum Sueco inierit, &c. 436. & 437. ad eum tres eiusdem argumenti		
scriptæ ab Auctore Epistolæ.		ibid. & 439. & seq.
Georgius Radoszovvski Boxa Succamerarius Vielunensis.		109
Georgius Radiuilus Episcopus Cracouiensis strenuus suæ Diœcesis visitator.		280.
à quo Monasteria hominum vtriusque sexus pristino nitore restituta; Clerus		
melioribus præceptis formatus.		281
Georgius Zamoscius Episcopus Chelmenſis tutor Thomæ Zamoscij.		33
Germani quare olim in Poloniam euocati. 208. in Germaniâ vſitatum in consilio		
publico sacerdotes primos adhibere. 292. Germani ex conflictu cum Po-		
lonis ſaucij ac fame preſſi à Matthia Pstroconio refocillati.		407
Germanicus Malaspina Nuntius Apostolicus in Poloniâ 9. eius incautus feruor		
Stoccholmiæ.		14
Getka Episcopus Plocensis. Vide <i>Gedeon I.</i>		
Glebus Volodimiri Kijouiæ Ducis filius.		153
Glinſcius transfuga & proditor.		155
Gloria vera & ſolida ex rectè factis petitur.		244
Gneſnensis Archiepiſcopus Episcopum Vratiſlauienſem ſemper protexit.		171.
quilibet Gneſnensis Archiepiſcopus eſt Canonicus natus Plocenſis.		308. & 368.
hic Archiepiſcopatus eſt prima dignitas in Repub. Polonâ.		420
		Gneſnen-

MEMORABILIVM

<i>Gnesnensis</i> Ecclesia eiusque Collegium benefic	214
pi auctum.	
<i>Godefridus</i> Bullonius Hierosolymam capit.	
<i>Gornense</i> territorium patrimonium Ecclesiae Plocc	
<i>Goslaus</i> I. & II. Episcopus Plocensis. Vide <i>Gedeon</i> I. & II.	
<i>Gottica</i> gentis cum Polonis idem genus.	
<i>Gostomski</i> . Vide inter <i>Hieronymos</i> .	
<i>Gozdaua</i> insigne gentilitium.	
<i>Grabscy</i> in Polonia vnde orti.	
<i>Gratianus</i> Moldaviae Palatinus cum tota Moldavia in clientelam	
se concessurum pollicetur. 232. venit in Castra Zolkieu.	
ingressi à suis desertus.	
ad <i>Grandentum</i> vniuersae Suecorum copiae in fugam actae, ipso C	
saluo.	
<i>S. Gregorij</i> de Episcopo temerariè electo sententia.	
<i>Gregorius</i> VII. Pont. Max. ob caedem D. Stanislai vniuersae Poloniae sacris inter-	
dixit.	
<i>Gregorij</i> X. Pont. Max. in Palestinâ existentis zelus.	
<i>Gregorius</i> XI. Pont. Max. primus Auenione Romam Sedem Romanorum Pon-	
tificum transtulit.	
<i>Gregorij</i> Lubranski Archidiaconi Cracouiensis in declinando Episcopatu ani-	
mi submissio.	
<i>Gregorius</i> Ottrepouicius. Vide <i>Demetrius</i> fictus.	
<i>Gubernatio</i> regni Sueciae ad Carolum Ducem: arcis Stoccholmiensis ad Eri-	
cum & Gustauum Brahe delata.	
<i>Guidonis</i> Cardinalis Bentiuoli ad Stanislauum Lubieniski, & huius ad illum epi-	
stolae.	
<i>Gunterus</i> XVI. in ordine Episcopus Plocensis eligitur, qui ad coercendas Pru-	
thenorum in Episcopatum suum incursiones castrum Dzierzgow interce-	
pit. 336. auctor fuit Conrado Masouiae Duci vt Cruciferos è Syriâ eie-	
ctos acciret. ibid. varia illis donauit. 339. eius obitus.	
<i>Gustauica</i> stirpis in Sueciâ regnum.	
<i>Gustauus</i> auus Sigismundi III. Danos & Tyrannum è Sueciâ eiecit.	
<i>Gustauus</i> Brahe arcis Stoccholmiensis gubernator.	
<i>Gustauus</i> filius Caroli patris Sigismundi III.	
<i>Guzoniensis</i> pugna praeuisa. 251. perturbata dextrae partis exercitus acie im-	
motus Sigismundus III.	

H.

H <i>Aliciensium</i> Rufforum potentia distracto dissensionibus Kijouiensi Ducatu.	
180. <i>Haliciense</i> regnum dotale dedit Lescus Poloniae Monarcha Co-	
lomano Hungariae Regis filio. 180. deinde ad Masouiae Duces, ac Reges	
Pol. deuolutum.	
ad <i>Hamersteinum</i> vniuersus exercitus Suecorum caesus.	
<i>Hannibal</i> toties Romanorū victor, Capuanis mollioribus hybernis occidit.	
<i>S. Hedwigis</i> filius Henricus ad Legniciam caesus.	
<i>Helau</i> oppidum iuris Dantiscani.	
<i>Henricus</i> Imperator rem ecclesiasticam turbauit. 327. bellum Polonis &	
Boleslao Criuoustio intulit: sed ab ijs victus vix saluus euasit.	
<i>Henricus</i> Andegauensium Dux multa Polonis promisit dū in Regē eligeretur.	
<i>Henricus</i> Pius filius S. Hedwigis cum Tartaris pugnans periit gloriose.	
167. & 208.	
<i>Henricus</i> Dux Silesiae illata Ecclesiae Vratilauensi damna compensat.	

ERVME T VERBORVM

- æ Episcopus Plocensis XXXIV. à parentibus in spem
 Ecclesiastici educatus, iuuenis admodum Subdiacona-
 pus eligitur, sed consecrationem acceptare renuit. 353.
 us ordinem sacrum incestis nuptijs polluit. ibid.
 lauiensis Dux, Boleslai Pudici tutor, interfuit Comitij
 ue vulneribus afflictus fuit. 167
 Referendarius acta in conuentu Villicienfi Rocossianis
 ue cum responso redit. 77. & 79. idem Nobilitati Crac.
 Regis cum Rocossianis explicat. 186. fit Episcopus Plocen-
 ortus parentibus. 387. gestis aliquot Magistratibus
 chiepiscopatum Gnesnensem. ibid.
 ; eius leue ingenium : cum Gabriele Batthoreo contra Regem
 103. eius simulata erga Sigismundum Poloniae Regem fides.
 104. sequitur partes Palatini Crac. & Stanislauum Stadnicium capit, mox-
 que ipse à Stadnicijs captus certis conditionibus dimittitur. ibid. victis
 Rocossianis captus ad Regem mittitur. 135
Hæresis inter animæ pestes facile in Poloniâ curabilis 253
Hæretici ex motu ciuili quid potissimum sperent. 46. per occasionem turbatae
 pacis publicæ hæresim augere intendunt. 58. nihil aliud spirant, nisi vt
 spiritualem statum nouis legibus circumscribant. 205
Hermanus de Salza summus Magister Crucigerorum. 338
Hieremias Mohila Valachiae princeps. 139
Hieronymus de Buzenin supremus Regni Thesaurarius 397. post Siradienlis
 Castellanus effecit ne nomen Buzeniorum interiret. 398
Hieronymus Gostomski Palatinus Posnanienfis. 8 & 19. eius illustre factum in
 contestando erga Regem animo. 67. ostendit quàm leues & falsæ sint cri-
 minationes in Regem à Palatino Crac. confictæ. 96
Hieronymi Cielecki Episcopi Plocensis LVIII. vita & obitus. 387. & seqq.
Hieronymus Rozrazeuius Episcopus Vladislauienfis 8. eius nomen magnum
 apud omnes. 250. ex curiâ Pij V. Pont. Max. ad aulam ab Henrico Rege
 euocatus. 261. strenuus suæ diocesis uisitor. 280. ad transigendum cum
 Rudolpho Imperatore de iniurijs ab Archiduce Maximiliano Regno Polo-
 niæ illatis mittitur in Austriam. 408
Hierosolyma à Godefredo Bullonio capta. 325
Hodunus Moschouiae Princeps. Vide *Borissius*.
Honor est effectus virtutis. 472
 ad *Honoratum* Vice-comitem Nuntium Apostolicum in Poloniâ Auctoris epi-
 stola de periculo Poloniae per Turcam imminente. 452
Hospitalitas Piasii erga SS. Ioannem & Paulum Martyres. 302
Hosium nemo vidit vquam Sigismundum III. supplicem vel periculo, dum
 vixit, pauentem. 485
Hussitarum rabies ne Silesiam infigeret prouidit Vladislaus Iagiello Rex. 159

I.

Iacobus I. Episcopus Plocensis XXXVI. in ordine Plociam ab Vrbe per Bo-
 nifacium IX. renunciatus & consecratus missus : fuit Parochus Albæ Ec-
 clesie prope Cracouiam. 354. curæ suæ renunciando ad Academiam Bono-
 niensem studijs operam nauaturus properat. 355. fit Doctor sacrorum
 Canonum : mox ad Urbem accitus Palatij Apostolici Auditor. ibid. om-
 nibus numeris absoluti Pastoris Episcopi & Senatoris specimen exhibuit.
 ibid. mirificè aureâ & argenteâ suppellectili locupletauit Ecclesiam Plo-
 censem. 356. moritur an. 1425. ibid.

Iacobus

MEMORABILIVM

- Iacobus* Britannię Rex solus Christianorum Principum Sig-
muni periculo quod an. 1621. toti Reipublic. Christianę
imminebat, opem tulit.
- Iacobus* Buczacki Episcopus Plocensis XLIX. moritur. 15.
- Iacobus* Handa Notarius.
- Iacobus* Potocki Prætorij militis ac peditatus præfectus. 101.
tu progressus Rocossianos loco cedere iussit.
- Iacobus* Vchanseius Regiâ potestate fretus Episcopatum V.
uasit.
- Iacobus* Zninenfis Archiepiscopus Gnesnensis.
- Iedino* vladeo titulus à Iaroslao vsurpatus.
- Iacobus* Zadick Episcopus Culmenfis.
- Iagellonica* stirps genere & rebus gestis clara. 175. 488. &
- Ianislau* Wronski Episcopus Plocensis XXIX. tandem post litem septem an-
norum cum Bernardo habitam, Cathedram conscendit, 350. eius obitus.
ibid.
- ad *Ianoueium* affectus est Rex Rocossianos. 87. ibi res Rocossianorum
arctæ. 89.
- Ianusius* Palatinus Voliniæ sexcentorum hastatorum cohortem contra Cosacos
duxit. 3. ijs cæsis vexilla ex hoste capta ad ædem D. Stanislai affixit. 4
- Ianusij* Radiuili temeritas in Comitij Varsoviensibus. 46. eius ob prehensum
insolentem famulum indignatio. 62. conuentus Lublinensis Marefcaleus
factus. 66
- Iaroslau* Episcopus Vratislauiensis in Ecclesiam suam beneficus. 166. & 171
- Iaroslau* Volodimiri Kijouiæ Ducis filij à Boleslao Chobri Polonię Rege victus
& tributarius effectus. 154. & 178. cuius sororem Casimirus Monachus
in matrimonium accepit. ibid. is quinque filios reliquit, inter quos dis-
cordiæ.
- Iarunti* in territorio Siradiensi vnde orti. 179
- Iaslicienfe* oppidum in finibus Hungariæ à quo muris coceptum. 389
- Iasis* oppidum Turcicæ ditionis. 419
- Iedlinensis* pagus à Rocossianis præsidio tentus. 232
- Iesus* Christus crucifixus exemplar perfectionis Episcopalis. 127
- ad *Illecebras* & obscœnas libidines prolapsus Boleslaus Audax. 172
- Ilza* oppidum Episcopi Cracouiensis. 321
- Immortalitas* morte paratur. 132. & 134
- Imperator* Rom. Polonos in societatem belli Turcici inuitare parat. 488
- Imperia* & Regna seditione pereunt. 12
- in *Incolumitate* Regni Poloniæ vniuersæ Christianę Reipub. salus consistit. 293
- Incurso* in penetralia Moschouiæ à Sigismundo Rege ordinata, Moschis obli-
dionem Smolenscensem continuantibus. 449. Tartarorum in Russiam. 35.
Caroli Sudermani in Liuoniam. 36
- Indignitas* triplex eorum qui sine vocatione Dei Episcopatum ambiunt. 264
- Infans* semestris penè suffocatus: idemque triennis in fluuio submersus mira-
culosè vitæ restituitur.
- Ingenia* iuuentutis Ecclesiasticæ qualiter excolenda. 399
- Inimicitia* inter Palatinum Cracou. & Marefcaleum Regni exarsere. quare. 102.
item inter Stanislauum Stadnicium & Felicem Herburtum. 103
- Innocentia* Sigismundi III. à Senatoribus & Nuntijs comprobata. 119. & 120
- Innocentius* VI. Pont. Max. cur censuris Ecclesiasticis stringat Ianislauum Episco-
pum & Clerum Plocensem. 349
- ad *Inopiam* delapsi quid ex motu ciuili sperent. 46. *Inopum* peculiaris cura &
ratio. 407. & seq. 418

RERVM ET VERBORVM

- mati Episcopi in Poloniâ. 263
 Item Stephani Regis Poloniæ. 405
 St. Max. Legati à Micislao Poloniæ Rege missi. 303. qui
 le confirmandos eò legatum expedit. ibid.
 Ordine Episcopi Plocensis electi, vita & obitus. 337
 Altus XXIV. in ordine Episcopus Plocensis moritur anno 1310.
- Ioan.* nobilis Poloni Episcopi Plocensis in ordine XXV. obitus. 346
Ioan. ski dictus Pinarius XLII. in ordine Episcopus Plocensis quomo-
 e ad Ca. ram promotus sit. 368. passus est se transferri ad Sedem Pofna-
 ibid.
 ensem.
- Ioannes* Choienski Episcopus Plocensis XLVII. pòst Episcopatu Cracouiensi po-
 titus. 374
Ioannes Bilinski Episcopus Plocensis LI. eodem anno quo adeptus est Episcopa-
 tum, moritur. 370
 168
- Ioannes* Bohemiæ Rex è Lucemburgica familia.
Ioannes Czapl Scholaisticus Plocensis 336. à Conrado Masouiæ Duce in
 crucem actus, & in cadauer eius sæuitum. 340
Ioannis de Buzenin Pstrokonski pro patriâ res fortiter gestæ; mors & posteritas.
 398.
Ioannes de Buzenin Capitaneus Ostrzesouiensis immaturâ morte interceptus.
 397.
- Ioannes* Dalmata peditum Rocossianorû præfectus ad Zolkieuium transfugit. 126
Ioannes Droiouius Episcopus Vladislauiensis Hæreticorum fautor. 259
Ioannes Felix Herburtus Vexillifer Leopoliensis. 135. conspiracy de re-
 gno Gabrieli Batthoreo tradendo conuictus & captus, sponsione datâ dimis-
 ius est. 426. & seq. Vide *Herburtus*.
- Ioannes* Gaiovvski ad Rocossianos cum litteris missus. 87. eiusdem cum respon-
 so ad Regem reditus. 88
Ioannes Galczynius Referendarius Regni moritur. 416
 ad *Ioannem* Gembicium Regium Secretarium Authoris epistola. 454
Ioannes Gruscinius Archiepiscopus Gnesnensis è Rosarum familia ortus. 397. pef-
 simo euentu ditauit familiares suos. 283
Ioannes Grzymultovvski Castellanus Bidgostiensis. 77
Ioannes Iuanouicius frater Boryslij Hoduni. 30. à fratre exercitui præfectus
 cum magna parte in potestatem ficti Demetrii venit. 31
Ioannes Lascus Korabita in familiam Rosarum adoptatus, in adoptatores suos
 quàm gratus. 397
Ioannes Moschouiæ Princeps magnam Russiæ partem occupauit. 155. A-
 lexandro Poloniæ Regi genero suo aliquot arces abstulit & Seuerienses Du-
 ces ad se pertraxit. ibid.
- Ioannes* Muscata Episcopus Cracouiensis. 292
Ioannes Ostrogus Castellanus Cracouiensis 5. quid sentiat de iterato Regis
 matrimonio. 33. Lublini consilij seditiosorum se ingerit, 65. motuum
 ciuiliu se pacificatorem offert; sed indigna poscere visus. 83. & seq. pri-
 mus patrociniu Rocossianorum suscipere visus. 135
Ioannes Pstroconski Matthiæ Pstroconij frater Castellanus Vielunensis. 398
Ioannes Sapielha cum bis mille militibus ab hoste turpiter fugatus. 239
Ioannes Sigismundus Elector Brandenburgicus curator Alberti Brandenburgici in
 Prussiâ Ducali. 428
Ioannes Sueciæ Rex moritur anno 1592. 8. Cal. Decemb. 1. eius obitus cur non
 nisi tristis Sigismundo filio. ibid. quomodo iuri filij sui cauerit. ibid. quo
 animo filium Reualiam euocatam secum in Sueciam abducere voluerit. 13.
 Sena-

MEMORABILIVM.

Senatoribus aliquot Suecis reis in gratiam filij sui vel
funeris ipsius.

- Ioannes Tarnouius* Episcopus Vladislauiensis Ecclesiæ &
gnator acerrimus. 251. eius mors prædicitur à Pstroco
ferendario renunciatus Vice-câcellarius Pstroconium tunc
tem Regentem Cancellariæ pronuntiat. 409. sedat motu
mis Regijs nuptijs excitatos, & partes Regias egregiæ defend.
gem in Sueciam comitatus insanos Suecorum contra Regiam
conatus egregiè retundit. 411. solus cum Pstroconio pro d. ta.
gis Sigismundi in Sueciâ laborat. 412. quâ ratione in Archiepisc
Gnesnensem euectus. 420. quanto apparatu Gnesnam ingressus, &
ratione inter eum & Cancellarium similitates interuenerint. ibid. ei
consilium regi in Sueciâ existenti datum. 15. valetudinarius v. la-
liam ad Regem contendit. 16. consilia Caroli, Regis patruï præuenit. 17.
eius egregius animus in tuenda regiâ dignitate. ibid. dissuadet regi matri-
monium cum Constantiâ. ibid. moritur, constituto supremæ volunta-
tis executore Pstroconio. 25. 26. 420
- Ioannes Theodorus Moschouia* Princeps extinctus fraude Hoduni. 155
- Ioannes Veicherus* à Rege in Poloniam ex Sueciâ missus. 19
- Ioannes Radiuilius* quis. 35. eius inimicus animus in Marefcalcum. ibid. tu-
multum excitat Cracouiæ. ibid. illius & asseclorum temeritas. 57.
eius malus animus in Regem, & amulatio in Chodkieuicium. 58. tandem
se sistit coram Rege. 92. datâ Regi cautione benignè excipitur. 101
- Ioannes Wezyck* apud Ioannem Tarnouium institutus. 262
- Ioannis Zamoscij* regni Cancellarij de rege sinistra suspicio. 2. eum malè
habet promotio aliquorum. 4. sed priuatam hanc offensam componunt
Senatores. 5. eius virtute compressa audacia Caroli Sudermani in Liuo-
niâ. 23. dissuadet regi matrimonium cum Constantia. 25. & 33. eius in
Poloniâ auctoritas. ibid. & merita. 26. ad summum Pont epistola. ibid.
erga Pstroconium animus. 27. 421. animi dotes & felicitas in bellis geren-
dis. ibid. 223. cum Rege agit vt indicto nouo conuentu concitati motus com-
ponantur. 136. eiusdem ad Zolkieuium acres litteræ. 136. fit amicus
Pstroconij. 421. quare inensus fuerit Ioanni Tarnouio etiam criminis ab
ipso in simulato. 420. moritur anno 1605. 33. & 422. eius facta præclara,
electo in Regem Poloniæ Sigismundo III. 479. & 490
- Ioannes Zamoscus* Archiepiscopus Leopoliensis nomine Senatus Palatino
Cracou. respondet. 151
- Ioannes Zamoscus* Grimalius ad Rudolphum Imperatorem missus. 4
- Ioanne Zapolio* Regnum Hungariæ tenente mortuo, vxor eius cum filio Re-
gno exacta. 437
- Ioannes Zbarascius* exercitui Regis præficitur. 88
- Ioannes Zebrzydoui* Palatini Cracou. filius. 137
- Isabella* filiæ Sigismundi I. Ioanni Zapolio Regnum Hungariæ tenenti in ma-
trimonium datæ infelix fortuna. 437
- Isaslai* Iaroslai filij natu maioris varia fortuna. 179
- Iter* Sigismundi III. in Sueciam. 7. item Cracouiam. 102. Visliciam ver-
sus. 73. Polanecium versus. 85. Varfauiam ad obeunda comitia. 114
- Iudicium* grauium aliquot virorum de Matthiâ Pstroconio Episcopo Præ-
mislensi. 244
- iudicia* corrupta fuere causa præcipua malorum in Polonia. 195
- Iulij Belli* errata taxantur. 225 & seqq. hic rumigerulus potiùs quàm Histori-
cus dici meretur. 241
- Iuni* vladislauensi Præposituræ renunciat Pstroconius. 400

se.	376
seuerè olim puniti.	474
lonis saluum. 51. <i>Iustitiam</i> distributiuam violari à Sigis-	
ur Nuntij: 49. in <i>Iure</i> dicendo quem modum Rex teneat.	
Episcoporum Poloniae per Silesiam, 160. & Episcopi Vra-	
Poloniae. ibid. <i>Ius</i> Polonicum quale olim fuerit. 208. <i>Iure</i> di-	
Episcopus teneri ad residentiam.	277
in virtutum Regina. 472. quàm eius amans fuerit Sigismun-	
x Poloniae.	ibid. & seqq.
dictum à Petro Lascio & socijs.	108
Sigismundi III. qualis. 477. 479. 489. <i>Iuuentus</i> Dantiscana quomodo	
Sigismundum III. exceperit.	8

K.

K <i>Adlubcus</i> Episcopus Cracouiensis Monachatum profitetur. 328. eius de Si-	
monone Episcopo Plocensi dicta. ibid. moritur non sine sanctitatis opinio-	
ne. 329.	
<i>Karnconius</i> . Vide inter <i>Stanislaos</i> .	
<i>Kazanovius</i> in exercitu Polonico Dux.	449
<i>Kiouiensis</i> ditionis nomine quidquid modò Moschi tenent olim contineba-	
tur. 153.	
ad <i>Krasnostaum</i> Zolkienius castra locat.	135

L.

L <i>Aetitia</i> signa edita in Nuptijs secundis Sigismundi III. 39. cùm Dantiscum	
ingrederetur, 8. & Cracouiam.	498
<i>Lanckorona</i> arx Cracouiae vicina Regio praesidio firmata.	137
<i>Lanckoronscius</i> cum suis cur prope oppidum Pucense hyberna struxerit.	241
<i>Lapides</i> duodecim in ipso pectoris cooperimento Pontificis antiquae legis in-	
texti quid significant.	272. & 273
<i>Latinitatis</i> studium in Cancellaria Polonica.	218
<i>Laudatio</i> funebris Sigismundi III.	469. & seqq.
<i>Laurea</i> Austriaca Iulij Belli ab Authore taxata.	225
<i>Laurentius</i> Gembicius quantus vir. 262. successor Matthiae Pstroconij in Epi-	
scopatu Vladislauienfi finem templo fere perfecto imposuit Raciazj.	430
<i>Laurentij</i> Goslicki ex Præmislensi in Posnaniensem Episcopatum migrantis fa-	
ctum insigne.	263
<i>Laurentius</i> Myskowski cur Ianussium Ducem Zatoriensem occiderit.	380
<i>Lechita</i> iidem qui Vandali.	305
<i>Legati</i> externi absente Rege in Polonia ad quem remittendi. 6. <i>Legati</i> ad Co-	
mitia à Rudolpho Imperatore missi. ibid. <i>Legati</i> Regis Poloniae ad exter-	
nos principes missi. ibid. <i>Legatio</i> Caesarea ad Archiepiscopum Gnesnensem	
Rege absente. 12. <i>Legati</i> in Austriam à Sigismundo III. missi. 32. <i>Legatio</i>	
Hungarica ad Pol. Regem, eiusque responsum. 35. item Moschouitica. 37.	
in <i>Legationibus</i> mittendis vel recipiendis quid Rex faciat. <i>Legatio</i> à seditio-	
nis Lublino ad Regem missa. 68. & 69. <i>Legatio</i> Moschouitica de Demetrio	
Moschorum Principe caeso. 69. <i>Legatio</i> Sigismundi III. ad Rocossianos,	
eiusque successus. 74. & 75. <i>Legationis</i> Rocossianorum ad Regem Villiciam	
missae summa. 79. <i>Legationis</i> Moschouiticae summa à Suiscio destinata	
Cracouiam. 105. <i>Legatio</i> à Zolkieuio ad Rocossianos decreta. 124. item	
à Rocossianis ad Cardinalem Macieioium. 144. <i>Legatio</i> Mieçillai Regis	
Poloniae	

MEMORABILI

- Polonia ad Ioannem XIII. Pont. Maxim. & huius ad
ti à Ioanne Sueciae Rege ad Comitatus Electionis noui
 in Poloniam missi, quibus mandatis 478. *Legat*
 malè tractati.
- Leges* Politicorum contra immunitatem & dignitatem
 mundo Augusto temerariae. 249. *Leges* aliquot
 praeiudicialæ 204. *Legibus* iniquis contraire inprimis
 quâ lege olim Silesiae Duces Principibus Poloniae obstructi
 ad *Legniciam* Henricus Pius à Tartaris cæsus.
- Leopolis* primaria Russiae vrbs.
- Lescus* Albus in Comitibus Gansauæ actis occisus.
- Lescus* Poloniae Monarcha victo Vlodimiro Haliciense regnum dotale cum
 meâ sorore dedit Colomano Hungariae Regis filio. 180. Quos filios h
 rit. 305. quibus imperium partitus est.
- Libertas* Episcoporum in castigandis Principum delictis multis Principibus gra
 ra. 275. & seq. est salutis publicæ in Polonia conseruatric. 292. *Libertatis*
 inconsultus amor in Polonia multorum malorum causa.
- Liberalitas* Stanislai Lubienksi. 393. & Matthiae Pstroconij. 394
- Libidini* & intemperantiæ post victorias deditorum exempla. 418
- Libri* D. Chrysostomi de Sacerdotio quàm familiares Matthiae Pstroconio. 477
- ad *Lincopiam* in Suecia circumuentus Sigismundus III. arte Caroli, in primâ acie
 stetit imperterritus. 245
- Lisouius* nobilis Lithuanus militem suum agendis prædis exercuit. 476
- Lites* inter Bernardum à Pontifice, & Ianislaum Wronski à Clero Plocensi ele
 ctos Episcopos ortæ. 227
- Littera* Regis Rocossianos à temeritate dehortantis. 87 Senautormi, Palati
 num ad Comitatus inuitantium: item Regiæ ad Ordines. 133. Barthorei ad
 Herburtum. 132. *Littera* Episcoporum ad Palatinum, eiusque responsum.
 143. & 144. item Rocossianorum ad Cardinalem Maciejouium eiusque re
 sponsum. ibid. & 145. *Littera* Zolkieuij ad Cardinalem cum responso eius
 dem. ibid. *Littera* à Senatu ad Palatinum. 148. Vide *Epistola*.
- Lithuania* Regno Poloniae vnita. 154. *Lithuani* magnâ parte Russiae potiuntur,
 quos inter & Polonos de possessione Russiae certatum. 181. octo *Lithuaniae*
 Duces in coronatione Vladislai Jagellonis fidelitatem Regno Poloniae iurant.
 183.
- Littora* Prussiae quâ ratione nuper à Sueco tuta futura fuissent. 239
- Liuania* Poloniae prouincia, tota Lutheranismò infecta. 36. in eâ nullæ posses
 siones nisi ciuibus Poloniae dantur. 53
- Lixæ* seditionem in exercitu excitant. 236
- Loboda* Cosacorum Dux ad infestandos Turcarum fines Cæsaris Rudolphi pro
 missis illectus. 11
- Locum* quem tetigerit Catholicus euerrunt Moschi. 450
- Louiciam* villam cum adiacentibus syluis donauit Conradus Masouiae Dux
 Archiepiscopo Gnesnensi. 341
- Lublinensis* conuentus à Palatino Crac. indictus. 63. & 65. quàm exitiosus Rei
 pub. futurus videbant prudentiores. 68
- Lubomirscius*. Vide inter *Stanislaos*.
- Lucas* Gorcanus auaritiæ notatus. 283
- Lutemburgica* familiae se dedidere Silesij Duces. 168. & 169. illius in Silesiam
 iuris initia. ibid.
- S Ludonicus* Rex Gallie captus à Melechalo Sultano Aegypti an. 1254. 343
- Ludonicus* XI. Galliae Rex futuri Internuntij: medico magni Cancel
 larii partes derulit. 473
- Ludonicus*

ERV M ET VERBORVM

atinus Cracouiensis.	8
nsis XII. quo genere ortus.333.	334
à Polonia auulsa.	335
galium in Poloniâ singulis quinquennijs fieri debet.48.&	55.
xercitus.	84
Mafouiâ proscripta.	371
yfticè.	273

M.

Cardinalis. Vide inter <i>Bernardos</i> .	
us vacui ritè à Rege distributi. 63.	<i>Magistratibus</i> dignos semper
refecit Sigismundus III.	473
ala à grege Christi propulsanda, eadem ipsimet Pastori timenda.	252. & 253
alaspina Nunt. Apost. Vide <i>Germanicus</i> .	
valenolorum de Matthia Pstroconio ad Vice-cancellariatum euecto suspicio-	
nes. 421.	
<i>Malignam</i> , febrim quamdam vocant Medici.	430
<i>Mamphiolus</i> Episcopus Plocensis XXXIV. à Bonifacio IX. Pont. Max. ecclesiæ	
Plocensi datus : titulo Episcopali tantum vsurpato moritur Romæ.	354
<i>Mansuetudo</i> mira Matthiæ Pstroconij. 432.	& Sigismundi III. Regis Polo-
nix.	475
<i>Marcus</i> Episcopus Plocensis VI. ab Alexandro II. Pont. Max. Plociam missus.	320.
moritur.	323
<i>Marcus</i> Palatinus Cracouiensis pater Andreæ Episcopi Plocensis.	340
<i>Marescalcus</i> Sueciæ tumultum sedat. 15.	<i>Marescalcus</i> Poloniæ nomine Regis
respondet Palatino & Radiuilo. 92.	de se à Palatino Cracou. dicta refel-
lit. 99.	
<i>Margarita</i> vxor Hieremiæ Valachiæ Principis.	138
<i>S. Maria</i> Virgo quemdam à damnatione æterna liberat.	267
<i>Maria</i> Archiducissa Austriæ socrus Sigismundi III. 24.	quid Niepolomicijs cum
genero tractarit. ibid.	eius cum filiâ Constantiâ in Poloniâ aduentus. 38. in
Austriam reditus. 40.	mors. 153. fuit mater trium Reginarum magno-
rum Regum matrum.	ibid.
<i>Marieburgum</i> oppidum 8.	à ciuibus hæreticis Sueco deditum.
<i>Marina</i> filia Georgij Mniszek ficto Demetrio desponsa. 37 & 155.	eiusdem in
Moschouiam aduentus, inauguratio & nuptiæ.	70
<i>Maritimi</i> populi ad seditionem proni.	18
<i>Martialis</i> Episcopi Plocensis II. acta præclara & obitus.	312. & 317
<i>Martini</i> Episcopi Plocensis III. vita & obitus.	317. 318
<i>Martinus</i> Bronievvski.	135
<i>Martinus</i> Lesnionolski Castellanus Podlachiæ Sigismundo III. à priuatis confi-	ibid.
lijs. 2.	eius, cum gratiâ regiâ excidisset, qualis obitus.
<i>Martinus</i> Szyscouius in Austriam Legatus. 32.	ex Canonico Cracouiensi bene-
ficio Sigismundi III. factus Episcopus primò Luceoriensis, dein Plocensis, ac	
postremò Petro Tylicio in Episcopatu Cracouiensi subrogatur. 386.	funda-
uit ac dotauit Collegium Societatis & alia Plociæ.	ibid.
<i>Martinus</i> Wrocinski miles.	362
<i>Martyres</i> Camalduenses in Polonia.	312. 317. & seq.
<i>Masalscio</i> vxor & filius Hoduni traduntur & strangulantur.	32
inter <i>Masonia</i> Duces & Ecclesiasticum statum olim de loci prærogatiua conten-	
tio. 290. <i>Masonia</i> Scorpioni subiecta. 307.	<i>Masonia</i> Duces vnde originem du-
cât. 358. è <i>Masoniâ</i> veræ pietatis altrice impium Lutheri dogma proscritur. 171	
<i>Maslaus</i> quidam Casimiri Regis aspernatus imperium à socijs conspirationis in pa-	
tibulum actus.	319

MEMORABILIVM

in *Matrimonio* Regum Poloniae contrahendo quid seru-
monium cum Constantiâ prioris vxoris sorore inire
 24. id suadet Clemens VIII. dissuadent alij. 25.
 Nobilitatis incurrit Sigismundus Myscouius. 26.
 Sigismundi III. Nati quàm feliciter coaluerint.
 ad *Matthiam* Calimirum Sarbieuium Societat. IESV Sacer-
 Authore scripta; & illius ad hunc.
Matthias Lubienius Authoris frater. 27. eius in visitanda
 tas. 243.
Matthias Pstroconius quibus parentibus natus. 398. eius prodigi-
 tia. ibid. semestris infans penè suffocatus, matris voto vitæ restituitur.
 iterum triennis in fluuio submersus miraculosè in ripam extrahitur.
 qualiter à matre instructus & Cracouiam studiorum causâ missus. ibid.
 niwladisslauiensi Præposituræ renunciat, vnde eum S. Francisci habitû susce-
 pisse nata fabula. 400. è scholis euocatus suum probat in Latino sermone
 progressum ibid. & seq. in Germaniam ablegatur. 401. hortatu Sie-
 racouij Cancellariæ Castrensi Siradiæ incumbit, & Carncouio inter dome-
 sticos eius adlegandus commendatur; 402. sed primò repulsam passus, pòst
 in domesticum atque in filium receptus. ibid. & 403. Romam profi-
 ciscitur vbi eum morbus oppressit. 403. mira erga viribus & pecuniâ
 deficientem Dei prouidentia. ibid. fit Præpositus Louiciensis. 404. Sa-
 cerdotio præditus quàm piam vitam instituerit. ibid. ab exercitatione
 Carncouij accessit ad aulam regiam. 161. ad factiosas procerum conuen-
 tiones legatur à Carncouio. 406. potentissimis rationibus persuadet
 Carncouio eligendum esse Sigismundum Sueciæ tunc Principem, in Regem
 Poloniae. ibid. magnâ cum inuidia statuitur eius consilio de Rege eligendo,
 cui electo obuiam mittitur, & eleganti oratione salutatum Cracouiam de-
 ducit. 407. à rebus in legatione cum Rozdrazenio prudenter gestis Re-
 gi & Reginae commendatus, Decanatu Varssauensi donatur. ibid. & 409. ei
 Secretarij legationis officium à Bernardo Macieioiuo Romam Legato de-
 fertur, atque absens Regens Cancellariæ pronuntiatur. ibid. consilijs
 suis præsto adfuit Ioanni Tarnouio Vice-cancellario, in Poloniâ & Sueciâ
 partes regias tutanti. 410. & seq. æmulum inuidiam comitate & agen-
 di dexteritate superat. 410. Præpositus Lanciciensis factus meditat
 secessum ab aula regiâ, à qua sententia eum abducit Tarnouius & in Sue-
 ciam Regem comitari præcipit. 413. magnum periculum in Suecia adiit.
 414. constanter adhæret Regi ceteris missionem petentibus. 415. è
 Sueciâ redux commentarios itineris Suetici & rerû ibi gestarum per otium
 conficit. ibid. Referendarij Regni vices subit, & existens Præpositus
 Gnesnensis acceptat Episcopatum Præmissliensem. 257. 417. visitat vni-
 uersam Diocesim & in Templi Cathedralis Præmisslien. violatores animad-
 uertit. ibid. eius frequens de Episcopatu sermo à Stanislao Lubienio com-
 prehensus. 245. sororem defunctam per quietem vidit, quæ illi totam
 vitæ seriem & mortem prædixit. 246. eius de Episcopali munere exor-
 dium. ibid. Prædicat mortem Ioannis Tarnouij vnâ cum bello intestino in
 Poloniâ. 251. Pstroconij qualis apud aulam Regiam vitæ ratio. 257.
 Matthiam & Stanislauum Lubienios ab aula ad domesticam institutionem
 euocauit. 262. Pstroconij optima vitæ consuetudo. 269. & deuotio erga
 Sepulchrum Domini. 270. prædicat seditionem Rocossianorum. 293. & seq.
 quomodo futura prædixisse intelligendus sit. 297. mirè in inopes pius, in
 delinquentes benignus, in se austerus. 418. Episcopi & Senatoris dignita-
 tem tuetur in Russiæ Conuentibus. ibid. quanta eius auctoritas in Sena-
 tu. 419. Episcopatum suum ab iniurijs vindicat, feliciterque com-
 ponit

RE RVM ET VERBORVM

Cominicanorum per Russiam. ibid.	executor supre-
Tarnouij constitutus iusta Louicij defuncto persol-	
atus Regni renunciatur. 27. & 421.	eius in eo mu-
rtia, & candor animi quo Cancellarium sibi infensum	
ym. ibid.	mortuo Cancellario difficillimo regni tempo-
rum molem sustinet. 422.	Zolkieuium Regi conciliatum
lianorum conatibus, & per eum plurimos in regias partes	
in inuidiam & populi odium vocatus, partes tamen regias	
Rocossianorum consilijs prudenter obuiat. 423.	fit Cancellaria
MD CVI. 63. 424.	eius sermo ad Senatores nomine Regis. 27. ad
Crac. oratio. 95.	in animandis Regijs militibus contra Rocossia-
in signe factum. 129.	contra reos Rocossianos mitior proposita sen-
entia. 425.	quanam in conflictu Rocossianorum egerit. 129. & 426.
caesos & faucios quàm pius. ibid. 130. 407. 408. 426.	fit Episcopus Vladi-
slauiensis. 153. & 427.	Cancellarij munus deponit. 428.
Ecclesia & Repub. 244.	de eodem iudicium Sigismundi III. & aliorum.
ibid.	morbo corripitur. 428.
qui in ingressu in Episcopatum suum in-	ualefcit. 429.
eius causæ & occasio. ibid.	ille primùm de salute animæ
sollicitus, testamento condito valetudinem suam Medicis permittit. ibid.	
Raciazij templum infirmus restaurari curans febri malignâ corripitur & ad	
mortem piè obeundam se preparat. 430.	ad vicinam mortem tre-
pidans in verbis <i>Aue Maria</i> placidè moritur. 431.	puritatis fuit in tota vita
studiosus, & egregius mortificationis cultor. ibid.	mira in eo mansuetudo
& animi tranquillitas. 432.	eius pius erga Religiosos affectus, deuotionis
& pietatis exercitia. 433.	corporis eius habitudo & animæ dotes ibid.
inter tot quæstuosos magistratus nullas congescit opes. ibid.	Excessit è vitâ
ann. MDCIX. salutis: ætatis suæ LVI. sepultus in Episcopali Ecclesiâ	
Vladislauensi. 433.	Mors eius pia & opportuna. 297
Matthias filius Ioannis de Buzenin Pstrokonski quos filios ex Margareta Tarno-	
uia suscepit.	398
Matthias Sluzeuius Romam à Casimiro I. Episcopo Plocensi missus.	365
Matthias Smogolecius cur partes Palatini secutus. 40.	eius aliquot currus de-
prehenfi cum duabus litteris secretioribus.	132
Maximilianus Archidux Austriæ ad Bycynam acie victus & captus. 26. & 479.	
eius infelix pugna cum Machomete Tertio ad Agriam.	237. & 482
Maximilianus Przerembski in Sueciam missus.	19
Medici diuersis vfi remedijs in sanando Matthiâ Pstroconio.	429. & seq.
Metrica Regiæ qualis præficiendus.	219
Metropolis Moschouia quomodo in potestatem ficti Demetrii venerit. 31. & 32.	
tumultu excitato, flammis absumpta.	158
ad Meuum Gustauus repulsus.	240
Michael Federouicius Moschouia Dux.	232
Michael Soltitius.	31
Michael Transyluania Princeps Moldauia exactus fuit per Sigismundũ III. 482	
Miecislavus Rex Polonię Rixę vxoris imperio obnoxius vixit inglorius. 179. & 322	
Miecislavus siue Miesco Monarcha Polonia sacro baptismo tinctus legatos suos	
Romam mittit. 302.	eius in Ecclesiam liberalitas. 309
Mikitenicius Moschus Metropolita Rostouiensis.	158
Milites Rocossiani pugnam detrectant. 89.	Regem deprecantur. 93.
exercitu Regio seditionem excitant: 100.	quæ regio edicto discussa. ibid.
Milites seditiosi in Regio exercituà Rocossianis corrupti. 123. & 126.	quo-
rum aliquot castigati. 127	Militaris conspiratio quomodo coaluerit & fini-
ta sit. 199. & 200.	Militia Polonica qualis olim fuerit. 209

Ministe-

MEMORABILIV

- Ministerialis* in Poloniâ quis vocetur.
- Minister* Lutheranus causa seditionis. 15. *Ministri* c. 117.
niunt. ibid. quo ordine deducant regium funus.
- Missi* ex Polonia in Sueciam qui mortuo Ieanne Rege stati-
rent. 1.
- Moderatoris* confessus Nuntiorum terrestrium in Poloniâ, mun-
Modus regnandi in Poloniâ & Sueciâ diuersus.
- Mobilane* Domui in Valachiâ & Moldaviâ armis ius asseruit Sigil-
482. III.
- Monasterium* quondam Franciscanorum in Insulâ Stoccholmię con-
Monentur vltimò à Rege Rocossiani.
- Morbum* incurrit Matthias Pstroconius. 428. & Sigismundus III. 91
- Morionis* Regij in Poloniâ dictum de duobus semper mentientibus. 185
- Mors* Ioannis Tarnouij. 420. Bernardi Cardinalis Macieioij. 146. & 427. *Mors*
pia Sigismundi III. 485. item Alexandri Principis fratris Vladislai IV. 460
& Matthiæ Pstroconij. 497. 431. Mariæ Bauaricæ. 153
- Mos* vetus in Poloniâ fœdere se contra turbulentos ciues obstringendi. 79. *Mos*
cum nouo Imperatore solenni legatione pacta renouandi. 140
- Moschouitici* imperij mira mutatio. 28. *Moschouie* Principes, non ex dignitatis, sed ex
formæ commendatione vxores assumunt. ibid. *Moschi* tumultu excitato Deme-
trium obtruncant. 71. eos inter & Polonos atrox cædes. ibid. Proceres *Moschi*
aliàs superbi Cracouiæ modestiam præferunt. 106. *Moschorum* in Legatos
ceterosque Polonos crudelitas. 156. *Moschi* Sigismundum III ad imperium ca-
pessendū inuitant. ibid. eorum exercitu à Polonis cæso Principem Vladislauum
sibi dari petunt. 158. & 232. eorum perfidia. 158. magnam Russiæ partem occu-
pant. 182. obsidionem arcis Smolensci solunt. 448. quid sentiant de Ca-
tholicis. 450. à Sigismundo III. sæpius armis coërciti. 491
- Motus* ciuilis in Poloniâ per Palatinum Craconiensem initium sumpsit. 40. & 43.
ex quo quid impenderet Poloniæ præuidebant patriæ amatores. 58. ob quas
suspiciones excitatus sit. 96. prædictus fuit à Pstroconio. 251. *Motus* exci-
tati ex primis Sigismundi III. nuptijs. 410
- Munus* Episcopale quàm periculosum exemplis illud fugientium commonstratur.
273. illud graphicè depictum. 288
- Munia* Episcopi residentis. 279
- Muscus* Regis noctu à Sueco Stoccholmiæ cultelli ictu traiectus. 14. & 15
- Mysconiorum* familia illustris. 380. *Mysconius*. Vide inter *Sigismundos* & *Pe-*
tros.

N.

- Naleciorum* familia quam notam ob eadem Præmissai Ducis retinuerit.
347.
- Narui* flauiorum Rex. 445
- Naues* Polonicæ ad portus Danicos tempestate delatæ benignè exceptæ. 11. *Na-*
uis quâ Nuncius Apostolicus vehebatur bis de cœlo tacta. 21
- Nemetum* gens quæ fuerit. 316
- Negligere* quid de se quisque sentiat, arrogantis est & dissoluti. 286
- Nestor* quomodo secundum veteres authores tribus seculis vixisse dicatur.
461.
- Nicocles* Rex admonitus à Socrate. 474
- Nicodemus* Cosacouius ad Tartarum missus cur non obitâ legatione redie-
rit. 6.

RV M ET VERBORVM

XXX. trium fratrum in eadem Sede sibi suc-	350
Episcopus Plocensis electus iuri suo resignat.	368
s Radiuilus Palatinus Vilnensis.	120
vexillifer Cracouien.	364
supremus regni Thesaurarius 19. ad Achmeten Tur-	140
em legatus.	38
icius legatus in Moschouiam.	374
Rem. hereticorum antesignanus.	275
Strosberg Vicarius Archiepiscopi Gnesnensis.	Herburtum
Strus de Komorow Capitaneus Chmielnicensis 130.	135
apit & ad Regem mittit.	6
Wolski gladifer regni ad Archiducissam Austriæ legatus.	
Nicolaus Zebrzydowski supremus regni Marescalcus, 4. tutor Thomæ Za-	
moscij constitutus. 33. regiâ gratiâ pollens Palatinus Cracouienf. re-	
nunciatus. 34. Regium matrimonium improbare ausus. ibid. quâ	
occasione eius in Regem odium eruperit. ibid. varia aduersus Regem	
animo voluens consiliorum socium Matthiam Smogolecium assumit, eique	
filiam in matrimonium dat. 40. quibus modis Maiorem Poloniam in suas	
partes trahere studeat. 41. sermo eius in conuentu Prosouicensi. 43.	
suadet conuentum generalem totius Nobilitatis indicendum. 44. ad	
Stæzicam conuentum totius Minoris Poloniæ indicit. 45. causâ fuit cur	
Nuntij responsum Regis confutauerint. 57. ex legatione à Rege ad	
eum destinatâ factus elatior quid respondeat. 59. coram aliquibus Se-	
natoribus Regem multorum criminum reum falsò asserit. 60. & seq. cum	
paucis ex Equestri ordine omnes Ordines edicto Lublinum conuocare au-	
sus. 63. Regem Cracouiam euntem præuenire conatur, sed frustra. 67. &	
seq. quid respondeat Nobilitati eum ad prolationem eorum quem	
contra Regem haberet vrgenti. 76. tandem se cum Radiuilo coram Rege	
fistit. 92. vrgetur à Senatoribus vt quidquid contra Regem & Senatum	
sciret, ederet; 97. quibus respondet, & origines suspicionum contra Re-	
gem ostendit; 98. & 99. scripto declarat. 101. datâ Regi fide benignè	
excipitur: ibid. sed adhuc inquietus, 102. & à reconciliatione cum	
Marescalco alienus, 103. consilia Rocossianorum fouet, 114. vires eo-	
rum augere contendit. 115. quid intenderit ambiguo illo responso Senato-	
ribus eum ad Comitia inuitantibus dato. 116. ad comitia venire renuit. 117.	
ea quæ contra Regem sciebat edisserit. 120. eius cum Regijs militibus com-	
pactum. 125. milites suos ad pugnam hortatur. 128. sed acie victus Opa-	
touiæ apud Franciscanos degit. 135. rursus nouos motus excitat, 140. & no-	
uos coetus cogit. 143. eius postulatione reprehensâ Senatus & Nobilitatis	
consilium exquirat quid vltra faceret. 145. Regi se submittere cunctatur.	
146. ad Regis conspectum admissus sub certis conditionibus. 149. verba qui-	
bus Regem deprecaturus erat ei præscribit Senatus. ibid. venit Cracouiam	
Regem deprecaturus. 150. eius ad Senatum sermo.	151
ad Nicopolim cæsi Sigismundus Imperator & Ioannes Burgundus.	482
Nida flumen Poloniæ.	73
Nievviescij olim clari vnde genus suum ducant.	389
S. Nilamnon quomodo dignitatem Episcopalem declinauerit.	246
Nisouij milites. Vide Cosaci.	
Nissa Ecclesiæ Vratisslauiensi donata.	166. & 171
Nobilitas Palatinatus Cracouiensis cur Regi maximè offensa. 3. ei de obtentâ	
victoria gratulatur. 136. è Nobilitate plerique ad locum conuentui Rocos-	
fianorum destinatum conueniunt.	73
	Nobi-

MEMORABILIV

- Nobilitas* vrget Palatinum vt quidquid sciret contra Regem ob dubium & anceps Palatini responsum offensa è conuentu 76. *Nobilitatis* Palatinatus Siradiensis insignis erga Regem *Nobili* Lithuano perfidia reo qualis sententia lata. 127. *Nobilitas* lonia, Regi victoriam gratulatur. 7
- Nominatio* Regia in Polonia successit in locum Canonicae electioni-
minatus tamen nihil iuris habet in bona Ecclesiastica ante Papae a-
nem. 7
ibid.
- Nomen* D. Stanislai Martyris quàm venerabile olim in Polonia. 351. *Nomina*
primorum Antistitum in Poloniam ad fidem Christianam propagandam à
Rom. Pontifice missorum. 303
- Nosocomia* constructa & prouentibus aucta. 4
- Numerus* interfectorum ex Regio & rebellium Rocossianorum exercitu. 129.
Numerus Turcarum & Tartarorum qui an. 1621. Poloniae imminabant. 483
- de *Nummis* adulterinis querela. 48. cur illos adulterantes pro tempore non
castigauerit Sigismundus III. 55. *Nummus* S. Petri à Polonis Sedi Aposto-
lica solui consuetus. 319
- Nuntij* Apostolici in Suecia incautus feruor. 4. *Nuntijs* è Moschouia ad Re-
gem Poloniae missis quid à Rege responsum. 30. *Nuntij* in Polonia è sin-
gulis Palatinatibus deliguntur. 40. *Nuntij* temerariè agunt in Comitijs
Varsauiensibus. 47. eorum varia querela. 48. 49. & confutatio regij
responsi. 57. *Nuntij* ad conuentum feditiosorum ad Andreouiam missi. 113.
Nuntij Terrarum innocentiam Sigismundi III. comprobant. 120. *Nuntius*
militares à Rocossianis non admissi. 124. *Nuntius* ad Palatinum Crac. cum
litteris de concordia ineunda missus in vincula coniectus. 128
- Nuptiarum* Sigismundi III. cum Constantia apparatus. 36. ad *Nuptias* ficti
Demetrii in Moschouiam legati. 38. *Nuptia* Regiae peracta. 39
- Nysa* ciuitas Ecclesiae Vratillauensi donata. 166. & 171

O.

- Obitus* Sigismundi III. Poloniae & Sueciae Regis. 485
- Obsequiorum* aulicorum sedulitas importuna Ecclesiasticis. 259
- Obsidio* arcis Smolenscensis per Moschos inchoata. 447
- Odi* Suetici in Sigismundum Regem initia. 14. & Rocossianorum. 422
- Officium* veri pastoris. 252. *Officia* diuina quatenus in ecclesia Cathedrali
Plocensi fiant. 370. *Officium* Cancellarij & Vice-cancellarij in Polon. 215.
& seq.
- Onus* Episcopo ritè ordinato incumbens; 270. ampliùs expenditur. 273.
quàm graue sit & periculosum exemplis illud fugientium commonstratur.
ibid.
- Onychinus* lapis mysticè. 273
- Opatonia* in monasterio S. Francisci degebat victus Palatinus Crac. 135. *Opa-*
rouecense oppidum à monasterio Tinecensi quomodo ad Padnieuios deuenie-
rit. 284.
- Opaui* Silesiae ciuitas vi occupata. 168
- Oratores* Principum Christianorum in secundis nuptijs Sigismundi III. 39. *Ora-*
tio Palatini Cracouiens. in Conuentu Prosouicensi 43. pronis au-
ribus accepta. 45. *Oratio* impia & temeraria Stanislai Stadnicij in conuentu
Lublinensi. 66. *Oratio* Palatini & Radiuili coram Rege. 92. item Matthie
Pstroconij ad Palatinum. 95. *Orationi* Regis ad Senatores habitae responde-
tur. 119. *Oratio* Cancellarij ad Palatinum Crac. Regis nomine. 150. &
Palatini ad Regem. 151

ERVME T VERBORVM

transitus vt Rex in Sueciam proficiscatur.5.	<i>Ordines</i>
quando ne regnū capeſſat.16.	<i>Ordinū</i> Sileſiæ decreta contra
<i>ordinibus</i> regni Poloniæ plerisque inuitis bellum cum Sue-	
his inconfultis quænam Regi prohibita.473.	in Or-
Poloniæ aliqua deſiderata.292.	de eodem vanæ quere-
is S.Dominici in Poloniâ diſcordia 419.	<i>Ordo exercitus</i>
anorum.	128
in Sileſiâ ſubeſt Abbati Tinecenſi.	160
cum exercitu progrediuntur Roccoſſiani.	86
monaſterium in Carinthiâ.	322
oppidum Poloniæ.	86
Imperator Turcarum interfectus.	237
<i>ſarium</i> nouum condendis fidelium oſſibus conſtructum à Pſtroconio , & alia	
Raciazij.	430
<i>Oſtoia</i> ſignum nobilitatis.	352
S.Otto Bambergeniſis Pomeraniæ Apoſtolus, fuit Cancellarius Poloniæ.	330
Otto III.Rom.Imperator Boleſlaum Chobri Regem eſſe iubet.511.	eius erga
D.Adalbertum pieras.	313
Ottomanus Turcarum Imperator virtute Sigifmundi III.cæſus.483.& 491.	<i>Ot-</i>
tomanica Luna à Vladiflao IV.nondum Rege inobſcurata aut cruentata.	456.
& 457.	
Ottocarus Rex Bohemiæ Opauiam in Sileſiâ vi occupauit.	168

P.

P acta inter Conradum Maſouiæ Ducem & Cruciferos in Poloniam accitos.	
338. <i>Pactorum</i> Regis Polon.cum Repub. initium. 41.	quænam illa
ſint.ibid.& 47.	ad eadem reſponſum Regium.49.50.& ſeq.
Poloniæ & Bohemiæ regna de ſcribendo milite.	<i>Pacta</i> inter
<i>Padnienuorum</i> familia propè extincta.	227
<i>Palatinus</i> Cracouienſis.Vide <i>Nicolaus Zerbzydouius</i> .	284
<i>Palatinus</i> Sendomiriſis.Vide <i>Georgius Mnifzeck</i> .	
<i>Paponia</i> cum omnibus pagis ac prædijs adiunctis donauit Conradus Maſouiæ Dux	
Epifcopo Culmenſi.	336
<i>Paradiſienſis</i> Abbatis poſſeſſiones in Sileſiâ.	160
<i>Paraneſis</i> amica ad Thomam Zamoſcium dum Vice-cancellarius renunciaretur.	
214.& ſeqq.	
<i>Parentum</i> voluntate facti Eccleſiaſtici parum feliciter cedunt.	268
<i>Parochi</i> cuiuſdam de impudicâ conſuetudine accuſati impudentior excuſatio.	288
<i>Pariſmonia</i> nimia aliquid in pios vſus erogandi caſtigata.	432
<i>Partitio</i> Sileſiæ inter tres fratres.	164
<i>Paschalis</i> Epifcopus Plocenſis in ordine V.quantus vir.319.	moritur.
<i>Pasitoris</i> animarum munus difficile in charitate fundatum. 252.	veri <i>Pasitoris</i> par-
tes.ibid.	quâ prudentia morbos animæ in ſubditis curare debeat.
<i>Paulus</i> Dunin Wolski ſub Sigifmundo Auguſto regni ſupremus Cancellarius.	381
<i>Pauli</i> Gizicki Epifcopi Plocenſis XXXVIII.genus & parentela. 360.	electus eſt
omnium Canonorum & Maſouiæ Ducum applauſu.361.	geſſit tutelam im-
puſum Maſouiæ Principum : eius facta præclara. ibid.	moritur.
<i>Pauperum</i> & egenorum peculiaris cura.	407.418.431
<i>Pax</i> inter diſſidentes de Religione in Poloniâ quâ ratione ſeruanda. 51.	inter
Roccoſſianos & Regem quo pacto ſtatuta.427.	<i>Pacis</i> tractatibus inter Ferdi-
nandum Auſtriacum , & Ianuſſium Vngariæ regnum ſibi vſurpantem præfuit	
Andreas Cricius.	373
	<i>Perfectionis</i>

MEMORABILIV

- Perfectionis* statum proficetur Episcopus; ad eam quomodo
Perfectionis typus in legis antiquæ Pontificis vestitu ad
 Christo Crucifixo magis expressus.
- Periclitante* Poloniâ nemo Christianorum Principum Sigism
 fuit. 0
 13
- Petri II.* dicti Brevis Episcopi Plocensis XIX. vita & obitus.
- Petrus III.* dictus Niedich Episcopus Plocensis XXI. moritur an. 1263. 44
- Petri IV.* de Chotkovvo Episcopi Plocensis in ordine XLI. genus & pater
 excitus ex Italiâ varijs honoribus auctus est à Boleslao Masouia Duce. ibid.
 eius facta præclara & piæ foundationes. 367. moritur an. 1497. ibid.
- Petrus* de Buzenin Terræ Siradiensis Iudex. 397
- Petri* Gamrati Archiepiscopi Gnesnensis ob solennes & largas eleëmofynas feli
 cior post vitam licentiosam exitus. 266. apparet ei nobilis Curossius iam diu
 vitâ functus ibid. fuit Episcopus Plocensis XLVIII. in ordine: creuit & flo
 ruir gratiâ potissimum Bonæ Reginæ. 374. sperans Vice-cancellariatum
 regni, in Senatu à Cancellario qualiter elusus fuerit. ibid. & seq.
- Petrus* Archiepiscopus Gnesnensis cur vniuersæ Plocensi Diœcesi sacris interdi
 cat, ac iterum interdictum relaxet. 341
- Petrus* Lascius auctor tumultus in maiori Poloniâ. 107. cum consiliorum fo
 cio Sigismundo Grudinski ad Andreouiam conuentui Rocossiano conti
 nuando diem præfigit, &c. 108. quid respondeat Nuntijs à Zolkieuio ad Ro
 cossianos missis. 124
- Petrus* Myskouius Episcopus Cracouiensis ditandis suis intentus. 285. & 381. fuit
 antè Episcopus Plocensis. 380
- Petrus* Ozga Iudex Leopoliensis. 149. condiciones pacis cum litteris nomine
 Senatus scriptis detulit ad Palatinum Cracouiens. 150
- Petrus* Romanus Episcopus Plocensis XVII. cur dictus Romanus. 339. effecit
 vt bona ecclesiæ ob omnibus oneribus libera essent. ibid. eius obitus. 340
- Petrus* Scarga Societatis Iesv ad Palatinum Cracouiensem à Rege missus, qua
 re 58.
- Petrus* Strabonski Castellanus Pernauiensis. 135
- Petrum* Tomycium Cancellariorum normam & patrem veteres dicebant. 218. au
 ctor fuit elegantioris litteraturæ in Poloniâ. 373. Pstroconio infensus. 416
- Petrus* Tylicius Episcopus Vladislauiensis sigillum Regni minus deponit. 26. Epi
 scopus Cracouiensis legatione ad Rocossianos fungitur. 72. & 120. eius de
 Matthia Pstroconio iudicium. 244. à Pstroconio notatus, quare. 259. in
 aulâ Regiâ creuit. 262
- Petrus* Volcius nobili genere ortus à Sigismundo Augusto in Hispaniam Lega
 tus. 181. vnde redux varijs Magistratibus præclare functus renunciatur Epi
 scopus Plocensis LIV. in ordine, mittiturque à Rege ad Gregorium XIII. nego
 tij Moschouitici causâ. 382. multis donatis ecclesiæ sponsæ suæ moritur. 383
- Petri* Wolski Episcopi Plocensis egregia in Matthiam Pstroconium in Vrbe de
 gentem munificentia. 403. inter eum & Carncouium pro retinendo apud
 se Pstroconio certamen. 404
- Philippus*, genere nobilis ex Decano Episcopus Plocensis pronunciatus. 325. in
 pauperes & peregrinos beneficus 326. moritur an. 1107. ibid.
- Philippus* Padnieuius quidquid ex bonis Ecclesiæ collegit in profanos vsus con
 tulit. 284
- Piaski* villa iure perpetuo Ecclesiæ Plocensi donata. 344
- Piastus* abauus Miecislai primus in Polonia se Christianum palam professus est.
 302. hospitio excepit Ioannem & Paulum Romanos Martyres; quorum
 beneficio & intercessione penu ipsius auctum, & Rex renunciatus fuit. ibid.
- Pierzchala* insigne nobilitatis. 348

ERVM IT VERBORVM

III. 471.	Pietate præstare inprimis Episcopo-	296
proditoriè interceptus.		239
		125
in Casimirum Regem odium conceperit. 363.	eius pia	452
matiam.		ibid.
armatiam.		3
inmunitione circumdat Cosinius Dux Cosacorum.		209
Polonia quando ad militiam admissi.		309.
Polensis Ecclesiæ Cathedralis status & amplitudo. 308.	eius exordium.	337
ob dissensionem Cleri biennio vacat.		336
Polonium oppidum existum.		418. & 431
penitentia & mortificationis cultor Matthias Pstroconius.		86
Polanecium oppidum.		249
Cum Politicis pugna difficilis.		301.
Polonia varijs nominibus appellata. 301.	Poloni aliquot partim occisi, partim	
submersi in tumultu Gedanensi. 9.	aliquot ad famam regij periculi in	
Sueciam transmittunt. 19. & 412.	tria millia qui Dantisci naues conscen-	
derant Stoccholmiam appellunt. ibid.	paulò ampliùs quàm mille pugnam	
cum ingenti Moschorum exercitu committunt & vincunt. 30.	Polonorum	
vix tria millia, nouem millia Suecorum cedunt, ceteris in fugam actis. 36.		
Polonos inter & Moschos atrox cædes. 71. & 72.	Poloni virtute & rebus ge-	
stis clarescere cœperunt anno M. VIII. 154.	priuatum sub signis vici-	
norum Principum militare possunt. 163.	eorum cum Silesijs societas &	
diffidium. 166. & 167.	cur hætenùs Silesiam non repetierint 170.	Pol-
lonie Rex quas ob causas Episcopo Vratislauensi patrocinari debeat. 172.		
Polonos inter & Lithuanos de possessione Russiæ certatum. 181.	Polonorum	
militum pro Cæsare contra Hungaros egregia facta. 228.	item in confi-	
ctu Pragensi cum Bohemis. 229.	Poloni primi ostenderunt Turcas vinci	
posse 237.	cur non consuetis viribus Sueco restiterint. 240.	in Polonia
Episcopi non residentes non omnino damnandi. 278.	Polonorum cum Re-	
ge læta è Sueciâ discessio. 412.	mira illorum erga Regem fides. ibid.	ma-
gnum in Suecia adiere periculum. 414.	res Polona prodita in Suecia. 415	
Polonorum imperium olim latè patens. 305.	eorum libertas & magnani-	
mitas. 306.	foli Poloni Vandalicam Gotthicamque linguam retinent. 316	
Polonia Reges semper in armis esse oportet.		490
Polowecij vnde dicti. 342.	olim Gotti appellati, & quare.	ibid.
Pomerania quodd fidem Christianam suscepit, Boleslao Criuoustio acceptum		
ferre debet. 330.	Pomerania Duces creuere per ruinas Poloniæ olim sub-	
diti eiusdem.		336
Pomianum infigne nobilitatis Lubieniorum familiæ. 389.	Pomiana stirpis in va-	
ria cognomina mutatio.		ibid.
Pompa funeris Ioannis Sueciæ Regis. 15.	Pompa baptismatis Annæ Mariæ	
Pol. infantis.		7
Populi & vrbes quas Volodimirus Kijouiæ Dux inter filios partitus est. 154. &		
178.		
Poraius D. Adalberti frater familiæ Rosarum princeps.		396
Portus Elsnabensis, qualis, quantum distet à Stoccholmiâ.		11
Pofarcius & Trubecius Moschi multa populo imponunt vt rebus præsent.		159
Possessiones Ecclesiasticæ in Poloniâ pleræque sunt pretia peccatorum & vota		
fidelium. 206.	quantoperè diminutæ.	207
Postulata per Senatum à Palatino Cracouiensi.		97-99
Potestas Episcoporum amplissima.		274
	Potocij	

M E M O R A B I L I

<i>Potocij</i> à partibus Regiis sterere. 114.	eorum factio
uio & Chodkieuicio. 130.	<i>Potociorum</i> familia Sig.
cta 138.	Ioannes <i>Potocius</i> Valachiam ingressus fugam
imperare iubet.	
<i>Predicuntur</i> futura.	
<i>Prefatio</i> in narrationem de motu ciuili. 22.	<i>Prefatio</i> Ioan.
mirum Episcopum Plocensem super vitas Episcoporum P.	
Authoris.	
<i>Premyslaus</i> maioris Poloniae Dux irritò conatu titulum Regis vi-	
occisus à marchionibus Brandenburgens.	
<i>Præpositus</i> Ninenfis & Bitomienfis subiecti Præposito Miechouienfi.	
<i>Prærogatiue</i> Ecclesiasticorum in Polonia. 289. & seq.	<i>Prærogatiua</i> iuris Teuton.
ci. 207.	
ad <i>Pragam</i> in conflictu cum Bohemis à Polonis initium victoriæ factum.	229
<i>Principes</i> qui Sigismundi III. nuptijs interfuere. 39.	<i>Principes</i> Christiani sem-
perimprosperè cum Turcis bella gessere. 236.	<i>Principes</i> miseri apud quos
vera silentur. 292.	cum <i>Principe</i> quâ prudentiâ agendum. 293.
<i>Principi</i>	quàm dedecori sint odia subditorum.
	476
<i>Principia</i> Suetici odij in Sigismundum Regem.	14
<i>Prinilegia</i> faciendi præconis in Poloniâ.	221
<i>Procerum</i> Moschouiae plerique ad Demetrium transfugiunt. 31.	<i>Procerum</i> Russiae
insignis erga Regem fides.	109
<i>Procrastinationis</i> Rocossianorum scopus.	85
de <i>Profectione</i> regiâ in Sueciam aliquorum Senatorum sensus. 4.	<i>Profectio</i> Re-
gis in Moschouiam. 156. Vide <i>Iter</i> .	
<i>Propositiones</i> Regis in conuentibus particularibus tractandæ.	110. & seq.
<i>Proseronius</i> inter Moschos belli virtute clarus.	447
<i>Protestatio</i> quædam ab Auctore in Latinum versa, ad eamque responsum.	202
<i>Prouincia</i> quas Volodimirus Kiiouiae Dux inter XII. filios partitus est.	154
quâ <i>Prudentiâ</i> Pastor morbos animæ in subditis curare debeat.	253
<i>Prouidentia</i> diuina mirabilis erga Pstroconium pecuniâ & viribus deficientē. 403	
in <i>Prussico</i> negotio quid factum à Rege. 54.	<i>Pruthenis</i> in Poloniâ, & Polonis in
Prussiam adipiscendi dignitates par ius. 55.	<i>Prussie</i> littora facilè à Sueco
occupata 239.	<i>Prussica</i> nobilitas intra vnum mensem contra Suecum in ar-
mis fuit. 240.	<i>Prussi</i> Masouiam armis incurfarunt. 336.
<i>Prussiam</i> Ducalem	ex Regis & Ordinum sententia inspicere iussus Pstroconius. 428.
<i>Prussia</i> sine	Poloniâ salua esse nequit.
	439
<i>Prærabiorum</i> in Palatinatu Siradiensi nobilis familia.	569
ad <i>Przytykum</i> castra Regis posita.	127
<i>Pseudo-Pontifices</i> tres tempore Henrici Imperatoris. 327.	<i>Pseudo-Politici</i> hostes
Ecclesiae acerrimi. 249.	eorum leges contra immunitatem Ecclesiasti-
cam sub Sigismundo Augusto temerariæ: & conatus impij contra Clerum his	
temporibus.	ibid.
<i>Pstrokonie</i> villa trium fluuiorum concursu nobilis.	398
<i>Pucensi</i> oppido præsidium octingentorum militum à Sueco impositum.	241
<i>Pugna</i> ad Piztum oppidum. 3.	ad Czoczoram. 334. & seq.
<i>Pugna</i> inter Po-	lonos & Moschos. 30 & 71.
inter Polonos & Suecos. 36.	inter Regem
& Rocossianos 128.	in quâ multis è Regijs terga vertentibus, 129.
tandem hostes profligati, eorumque m.c.c. caesi. ibid.	ad Clusinum. 158.
ad	Graudentum. 240.
ad Cherestellum.	482
<i>Pueritia</i> Matthiae Pstroconij mirabilis.	399
<i>Puritatis</i> studium per totam vitam Matthiae Pstroconij.	431

aurus. 42
 ditiosorum de Sigismundo III. 47. & seqq. ad eandem
 de Ordine Ecclesiastico. 203. & seqq. 293

R *azi* in *atio* Regio tumultum incipiunt. 62. *Radiuilus* tandem cum
 Palatino coram Rege se sistit, eiusque oratio. 92. Vide inter *Ioannes*.
Raphael Lesczynski primò Episcopus Præmissiensis, post Plocensis XLV. in ordine
 effecit ut vniuersis Masouia Ducatus Proceribus consentientibus decretum
 contra hæreticos promulgaretur. 371. sepultus est Pultouia adiecto Epita-
 phio. *ibid.*
Raciazum arx Episcopalis quatuor milliaribus Vladislauia distans. 430
 in *Rebelle* Rocossianos, licet victos, non sæuitum. 426
Referendarij Regni quod sit officium. 217. & 218. *Referendariorum* rescripta
 subsunt censuræ Cancellarij vel Vice-cancellarij. 218
Regentis Cancellariæ officium. 218
Reges diuinitus dantur nec depelli possunt nisi Deo annuente. 195. *Reges*
 Poloniae semper rei Ecclesiasticæ prospiciebant. 159. quænam inconsul-
 tis Ordinibus facere nequeant. 473. quibus legibus circumscripti. 162. *Re-*
gias partes egregiè tutatur Tarnouius. 410. & Matthias Pstroconius. 423
Regio fauore optimi ad Episcopatum promoti: ex quo olim natus abusus his
 temporibus correctus. 258. 259. Vide *Polonia*.
Regio-montani aliquot peditum cohortes Sueco submittunt. 438
Regna seditione pereunt. 293. *Regnorum* iura priuatis transactionibus transfer-
 ri nequeunt. 166. *Regnum* Poloniae ob cædem S. Stanislai diuisum. 323. fa-
 cillimè illud aggredi potest Turca 458. à Rocossianjs temerè abroga-
 tum Sigismundo III. 122. *Regnum* Sueciae Sigismundo delatum. 17
Religionis Christianæ fundamenta in Poloniâ non primum sub Miescone Duce
 initium habuere. 301. *Religio* & pietas Sigismundi III. 471
Remigianus Koniecpolius Episcopus Chelmenis. 329
Reprehensio Rocossianorum à Castellano Cracouien. facta. 85
Repulsam à Carnouio Pstroconius passus, postea receptus. 402
Rescripta subleuantia quotuplicia, quibus concedenda, & quæ in omnibus rescri-
 ptis diligentia adhibenda. 402
Res Polonicae turbulentæ. 405. 415. Sueticæ. 414
 ad *Residentiam* Episcopum teneri iure diuino declaratur ex multis Scripturæ
 locis, & Rationibus. 277. & 278. *Residere* parum est nisi munus Episcopi vnà
 exerceatur. 287. *Residentis* Episcopi quæ munia. 279. *Residentiam* Se-
 natorum in aulâ Regiâ lege præscribendam suadet Palatinus Cracouienis. 45
 quid de eâ pactum sit. 47
Responsum nomine Senatus Nuncio Turcico. 13. *Responsum* Regium ad ea quæ
 à Nuntijs in Comitijs Varfauiens. postulabantur. 49. quid *Responderit* Pala-
 tinus Cracou. Petro Scargæ Societ. Iesv ad eum à Rege misso. 59. *Respon-*
sum Regium ad ea quæ seditionis authores in conuentu Lublinensi perebant.
 69. *Responsum* legatis Regijs à Rocossianis datum. 75. *Responsum* Pala-
 tini Cracouienis ad ea quæ postulabat Nobilitas. 76. *Responsum* Rocossia-
 norum super actis in conuentu Vislicien. 78. *Responsum* Regium ad ea quæ
 à Rocossianis petebantur. 80. 81. & seq. *Responsum* Rocossianorum ad litte-
 ras Regias eos à temeritate dehortantes. 87. item ad Senatores. 89. *Re-*
sponsa varia Palatini Cracouienis 94. & 95. *Responsum* à Rege datum Lega-
 tis

MEMORABILIA

- tis Moschouiticis. 105. quid Respondeant R
Andreouiam missis. 113. *Responsio* suo ambiguo Sena
intendat Palatinus Cracou. 116. *Responsum* Roc
consult. in comitijs Varfauieh. factum. 118. *Respon*
ras à Ioanne Ostrogio missas. 136. *Responsum* Rocossian
Episcoporum ad Palatinum datis. 144. *Responsum* Aueto
nem nomine Dignitariorum contra Spirituales editam.
- Reualia* ciuitas in Liunia.
Rha siue Volga fluuius.
Riga Liunia ciuitas primaria à Sueco capta.
Ritus Moschorum in Principum inauguratione. 70. item *Ritus* iurand. 72
Rixa vxor Miecillai Regis Poloniae. 179 & 322
Roch siue Pierzchala inigne nobilitatis in Polonia. 348
Rocos nomen vnde dictum 68. Hungaricum nomen est. 293. *Rocossij* ini-
tia 422. *Rocossianos* cum Demetrio de tradendo illi Bohemiae regio tra-
ctasse fama fuit. 72. ad hos missi aliquot Senatores. ibid. *Rocossia-*
norum ingens numerus. 73. Zolkieuium à deductione militis è Russia de-
hortantur: milites deterrent à defensione causae Regiae. 74. *Rocossiani*
promittunt se expectaturos quid in Villiciensi conuentu constituatur. 77.
Rocossianorum coniuratio potius quam foedus dici debuit. 79. *Rocossiani*
per edictum nouum conuentum conuocant. 84. ostendunt se velle de se-
dandis tumultibus tractare. 85. sed frustra. 86. *Rocossianorum* res ar-
ctae ad Ianouecium. 89. & 424. varijsque propositis conditionibus vlti-
mò monentur à Rege. 91. *Rocossiani* deuium iter versus Andreouiam susci-
piunt. 109. quò Regi addictos ad se traherent, euulgandis quibusdam
contra Regem arcanis diem praefigunt. 119. Regnum Regi temere abro-
gant. 122. & 425. prope Varfauiam exercitum admouere ausi. 123. *Ro-*
cosiani à Regijs vincuntur, ex ijsque mce. desiderati. 129. 130. 426. quo-
rum antesignani diuersa petiere loca. ibid. *Rocossiani* nouos priuatos con-
uentus indici petunt, quare. 136. cum ijs primò pacatis consilijs actum;
425. dein armis decertatum. 426. in eos victos non saeuitum. ibid.
Romanos olim rerum dominos nihil magis nobilitauit quam iustitia. 472. Ho-
noris ac Virtuti templum dicarunt, ibid. *Roma* multae sunt discentium re-
morae. 443
Romanus Vlodimiriensis Dux in Mogauienfi praelio Polonis praesto adfuit. 180
Rosarum gentilitij stemmatis origo, 396. & per diuersas familias propagatio.
ibid. 397.
Rozrazenijs. Vide inter *Hieronymos*.
Rudolphus Imperator quid respondeat Sigismundo III. Annam Ferdinandi Ar-
chiducis filiam in matrimonium petenti. 32
ex *Ruinis* Poloniae creuere Pomeraniae Duces, & alij. 336
Russia praecipui Proceres maximo subsidio fuere Sigismundo III. contra Ro-
cossianos. 73. è *Russia* finibus militem praesidio Regi ducit Zolkieuius.
ibid. *Russi* potentia & opibus inter Sarmatas plurimum valuerunt. 153.
Russi à Boleslao Crispo & Kriouustio aliquoties domiti. 154. *Russia* XII.
Duces à Tartaris vno praelio deleti. ibid. alij in ditionem Poloniae con-
cesserunt, alij à Lithuanis subiecti. ibid. *Russi* Polonicum imperium ex-
cusserunt. 179. *Russia* turbatis in Polonia rebus in potestatem Lithuano-
rum venit. 336
Rusticorum duorum centum triginta annos habentium contentio. 461

is ingens & potestas 255. honor. 256. horum contem-
 pcelere se obstringant. ibid. *Sacerdotes* publico consilio
 lijs etiam nationibus quàm Polonis vlitatum. 292
 a D. Chryostomo expensa. 254
 num in Poloniâ vis: quinam illorum beneficio gaudeant. 220.
Historia nomine Capituli Varſauienſis Sigismundo III. capto Smo-
 lenb. in gratiam redeunti. 465
 obſervantia Zborouium ſupplicio affectum perturbatæ res inter Proceres Polo-
 niæ. 295
Saſuel laſacio vſki Episcopus Plocenſis quinquageſimus, poſt Cracouienſis va-
 rijs legiſtratibus functus. 376
Sanctiſſimi quique Episcopalem dignitatem declinarunt. 246
Saphyrus myſticè. 273
Sapieha Lithuanus. Vide inter *Ioannes*.
Sara Marcuſſij filia moriens Chriſtum & Eccleſiam Plocenſem hæredem ſcripſit.
 344.
Sardius myſticè. 272
Sarmatæ populi, qui. 153. in *Sarmatiâ* Europæa quando Chriſtianum nomen vi-
 guerit. 301
Schipperus Miniſter Lutheranorum primarius Stoccholmiæ Eccleſiaſtes. 14
Schiſma inter monaſteria Dominicanorum per Poloniam quomodo extinctum.
 419.
Schwartzenbergicus Comes nomine Electoris Brandeburgici ad Regem Poloniæ
 Legatus 438. receperat ſe effecturum vt Elector ſubſidio foret exerci-
 tui Polono aduerſus Suecos, quod neglectum. ibid.
Scultetorum in Polonia origo ſub Boeſſao Pudico. 207. & 209. vnde ita vocen-
 tur & quare potiſſimam introducti. 208
Scythiæ Europææ appellatione vniuerſus Septemtrio continetur. 301
Sebaſtianus Lubomiſcius Caſtellanus Woynicenſis. 38
 de *ſeculis* quæ olim ab Auctoſibus notata fuerint. 461
Securitas ſecuritate mutuâ paciſcenda. 476
Seditio in exercitu Hoduni arte falſi Demetrii excitata. 31. in exercitu Sigis-
 mundi III. per Roccoſſianos 100. *Seditionis* in Bohemiâ cauſa. 176. *Seditio*
 in exercitu Polonico per calones orta. 236. *Seditio* Regna percunt & Im-
 peria 293. Vide *Tumultus*.
Sedulitas Episcopis neceſſaria. 254
Seinus in exercitu Moſchouitico Dux. 447
Semouitus & Ianuſſius Maſouiæ Duces electionem & confirmationem Striborij E-
 piscopi Plocenſis quantum vſerint. 352. inter *Semouitum* ſeniores & filios
 pro eligendo Episcopo acris certatio. 356. & ſeq. *Semouitus* iunior Maſouiæ
 Dux quàm acriter litem contra Stanislaum Episcopum Plocenſem proſecu-
 tus ſit. 358. & ſeq.
Senatores regni Poloniæ quid de proſectione regis in Sueciam ſentiant. 2. eo-
 rum ſenſum de nouo matrimonio ineundo priuatim exquirat Sigismundus III.
 24. quis ille ſit. 27. 32. & 33. eorum reſidentiam in aulâ regia lege præſcri-
 bi vult Palatinus. Cracou. 45. *Senatorum* aliquot temeritas in Comitijſ Var-
 ſauienſibus 46. aliorum ſententiæ. ibid. eos malè habet Palatini Cra-
 cou. ſaſtus. 59. tres è *Senatu* ad Palatinum miſſi. ibid. *Senatores* ſex conuen-
 tui Staſzicenſi interfuerunt. 60. variæ *Senatorum* ſententiæ quòdam Rex
 ruit.

tutò se recipere debeat initio tumultus Rocossian
 rij ad Rocossianos missi, 72. quorum præcipui Reg
 natores & Nobilitas Regiarum partium monent
 se fide obstringunt Regi & patriæ contra rebelles pe
 cossianos reprehendunt. 89. eorum de Rocossianis
 natorum Regi addictorum cum Palatino Crac. confess
 latinum vt si quid sciret contra Regem, ederet. 97. &
 tum factum vt quicumque aliqua occulta contra Remp
 comitia se sisteret ea propalaturus. 116. *Senatores* inno
 probant; 120. quorum præcipui Rocossianos ad pacem
 frustra. ibid. *Senatus* Palatino verba præscribit quibus
 turus erat. 149. *Senatus* nomine respondet Ioannes Zamo
 Crac. ad conspectum Regis admissio. 151. *Senatus* in Polonia
 prior quàm ex secularibus. 289. in *Senatu* Ecclesiastico Polonia
 siderata. 292. de eodem vanæ querelæ. 293. *Senatus* Polonici ma
 gna pars diuersis infecta hæresibus Sigismundo III. regnum auspicante & d
 Orthodoxam religionem traducta. 471. *Senatoria* Episcopi dignitas in
 quo consistat. 294. optimi *Senatoris* in Reip. functione partes. 295
Sententia Senatorum de Rocossianis. 90
Sermo Sigismundi III. ad Palatinum Braclauensem. 88
Sieraconius Palatinus Lanciciensis Senator consummatissimus, formator Pstro
 conij. 401
Sfortiadum familiæ inelyta gloria. 489
Skapense monasterium S. Francisci à Ioanne Lubranscio Episcopo Plocensi
 constructum. 369
Sigillum Regium cui concedi debeat. 219
Sigismundi Rom. Imperatoris in campis Nicopolensibus cum Turca infelix
 pugna. 237. & 482
Sigismundus I. Poloniae Rex 80. millibus Moschorum partim cæsis, partim pro
 fligatis animum Basilij compressit. 155. æquo animo reprehensionem E
 piscopi Posnaniensis tulit. 276
Sigismundus Augustus æquo animo tulit reprehensionem Carnouij Episcopi.
 276.
Sigismundi III. Poloniae & Sueciæ Regis genus & parentela. 488. & seq. in
 Regem Poloniae eligitur anno ætatis vigesimo primo. 479. eius primus
 Cracouiam aduentus per medias inimicorum acies. 489. & seq. Var
 sauiâ Dantiscum mouet. 7. Plociæ præstò ei adfuit Carnouius cum
 alijs Senatoribus. 8. Ceruenscum diuertit: quare. ibid. eius Ge
 danum aduentus, qualis. ibid. quos habuerit viæ suæ comites. ibid.
 grauissimum periculum adiit ob tumultum per Gedanenses excitatum. 9.
 sed dilatâ in aliud tempus tumultus inquisitione Dâtisco soluit. 10. Elsnab
 um appellit, deinde Stoccholmiam. 11. ibi à Carolo Duce patruo suo
 alijsque Senatoribus Suecis quomodo exceptus. ibid. antequam Regnum
 suscipiat postulant Sueci vt ei conditiones præscribantur. 16. *Senatores*
 Suecos & populum compellat. ibid. cuius benignitas Caroli cupiditati
 occasionem præbuit. 18. Rex gnarus machinationum Caroli aliquos Po
 loniæ proceres ad se euocat. ibid. ad filiam suam in Sueciâ natam de sacro
 fonte leuandam Carolum inuitat, qui venire abnuat. 20. & 412. deliberat
 Sigismundus cuinam administrationem rei Sueticæ committeret, &c. ibid. è
 Sueciâ mouet. 21. & 412. de ineundo nouo matrimonio cogitat. 23. id
 que cum Constantiâ prioris vxoris sorore. 24. de hoc in secreto Consi
 lio tractat. 27. & Macieiouium compellat vt de eodem sententiam re
 petat 28. ab Imperatore Rudolpho Annam Ferdinandi Archiducis fi
 liam

R E X V M E T V E R B O R V M

32. n. 32. Ordinibus Regni ea à Rege propofita
 tractanda veniebant. 42. & 43. commodis
 Sueticas incompositas relinquit. 50. quibus condi-
 eius ad Ordines mite responfum. 57. per Di-
 entibus fparfas de fe calumnias refellit. 63. & 64. inco-
 cturus Zolkieuum exercitus Præfectum ad fe euocat. 65. à
 orum confilia fpectarent certior factus Varfauiâ Cracouiam
 ius magnitudo animi & de egregiâ Polonorum fide iudi-
 id. veterano exercitu aduerfus Rocoffianos Viſliciam verſus
 ni. 73. & quò Rocoffianorum pertinaciam fanaret, cauſam ſuam arbi-
 trio Senatus & Equeſtris Ordinis permittit. 76. in particularibus conuenti-
 bus Nobilitati per Nuntios & per edictum animum ſuum declarat. 84. lu-
 ſtrato exercitu Polanecium proficiſcitur. 85. obuiam ire ſtatuit exercitui
 Rocoffianorum, 87. quos ad Ianouecium aſſecutus eſt. ibid. eius ad
 Ioannem Zbaraſcium ſermo: ſignum belli proponit. 88. oſtendit ſuam cle-
 mentiam. 89. vltimò monet Rocoffianos. 91. eius de Palatino Cracou,
 iudicium. 92. & 99. datis publicè litteris, vniuerſis Ordinibus ſignificat ſe
 cum Rocoffianis tranſegiffe. 101. Ianouecio Cracouiam verſus proficiſci-
 tur. 102. nouis tumultibus in maiori Polonia occurrit. 108. Regis in
 contemnenda Rocoffianorum leuitate animus. 113. Comitij Varſauienſ.
 quare intereſſe nolit. 114. Cracouiâ Varſauiam verſus proficiſcitur. ibid.
 Ordines alloquitur, & quàm falſò traducatur oſtendit; 119. per litteras,
 omnes edocet quid in Comitij Varſauien. actum ſit. 121. maleuolorum
 calumnias ſcripto refellit. 123. Rocoffianos, rebelles & patriæ hoſtes pro-
 nuntiat. ibid. eoſdem ad Varcam oppidum aſſequitur. 125. in hoſtem
 contendit. 128. eius in prælio cum Rocoffianis intrepidus animus. 129. diſſi-
 patos Rocoffianos perſequi prohibet. 130. eius & Procerum in victos cle-
 mentia. ibid. in magno periculo in eo conflictu fuit ob diſcordiam Ducum.
 129. & 131. victor conſilium Senatorum exquirat. 132. aliquos qui tem-
 pore motus ciuiliſ cum Rocoffianis ſenſere, honoribus auxit. 133. eius Craco-
 uiam reditus poſt debellatos Rocoffianos. 135. ægrè ſe ferre oſtendit quod
 Zolkieuus exercitum à Zauichoſto in interiora Ruſſiæ abduxerit. 141. con-
 ſilij capiendi cauſâ præcipuos Senatores ad ſe euocat & varia proponit. 147.
 aduerſâ valetudine utebatur dum Palatinus in eius conſpectum venit. 150.
 Rex, quare in Moſchouiam cum exercitu proficiſcatur. 156. & 157. eius de
 Matthiâ Pſtroconio iudicium. 244. Smolenſcum obſidione liberat. 448
 idem obſidione cingit, ac biennio tranſacto capit. 471. & 472. in Regno
 hæretico & inter hæreticos Magiſtros educati pietas & ſtudium Religionis.
 ibid. & 492. Iuſtitix amantiſſimus fuit, 472. & 473. & Clementiæ. 475. &
 ſeq. qualis in iuuenili ætate fuerit. 477. per quos potiſſimùm Rex Po-
 loniæ renunciatus ſit. 479. cum ageret vigeſimum primum ætatis annum,
 ibid. difficillimo tempore regnum capeſſiuit. ibid. intra vnius anni de-
 curſum cum domo Auſtriacâ alijsque finitimis pace conſtitutâ ſtabiliuit impe-
 rium. 480. eius victoriæ & bellica facinora. 482. quàm feliciter Tur-
 carum & Tartarorum vires ad Chocimum fregerit. 485. nemo hoſtium eum
 ſupplicem vidit vnquam. ibid. eius pius ex hâc vitâ diſceſſus. ibid. ita
 vixit, vt vixiſſe eum numquam pænitere potuerit. 492. hoſtes ab illo coër-
 citi. 482. & ſeq. 490. & ſeq. XLV. annis feliciter regnauit. 492
 Sigismundus Myſcouius ſupremus regni Mareſcalcus, 26. miſſus à Rege in Au-
 ſtriam ad petendum in matrimonium Conſtantiam. 32. quemdam Zie-
 nieuicium Radiuili familiarem apprehendi iubet, ſed dimittit. 62. Regi
 Varſauiâ Cracouiam petenti cum quingentis militibus obuiam it. 67. eius
 præcipuum ſtudium dignitatis Regiæ conſeruandæ. 420

MEMORABILI

Sigismundus Niscicki Caluinianus.

Sigismundus Grudzinski socius consiliorum Petri Lasci. 107.

Signum belli aduersus Rocossianos propositum.

Silesia olim pars Poloniae, 160. & 163. Vladislao Boleslai assignata; 164. postea inter filios eiusdem trifariam

rum cum Polonis societas & dissidia. 166. & seq. *Silesij*

Synodo Lencicien. Conrado Masouiae Duci cum Prussis fuere. ibid. quomodo à Polonis desciuerint. 167. *Silesij* Duc

liam Lucemburgicam declinant. 168. & 169. *Silesiae* pars hactenus cit

atione Regis Poloniae. ibid. quâ occasione olim à Regno auulsa.

Simeonis Mohilae Principis Valachiae mors: unde noui motus.

Simon Gozdaua Episcopus Plocensis IX. quo genere ortus. 326. eius virtutes.

328. eius pietati & sanctimoniae accepta refertur victoria per Polonos de Prussis obrenta. ibid. moritur anno MCXXIX.

Simon Lugovvski Praepositus Miechouiensis.

Simon Pruski Societatis IESV Presbyter.

Situs loci ad Ianouecium in quo constiterant Rocossiani.

Sixti V. Pont. Max. de inferendo Turcis bello cum Stephano Poloniae Rege consilium.

Smaragdus mysticè.

Smolenscum arcem Basilii Moschouiae Princeps proditione interceptit anno MDCXIII. 155. eandem obsedit Sigismundus III. 157. 467. & cepit. 468.

ab obsidione per Moschos inchoatâ liberat 448 & seq. est oppidum arte & naturâ munitissimum.

Societas inter Poloniae & Sueciae Regna cur inita non fuerit. 50. *Societas* olim inter Silesios Polonosque Duces qualis fuerit, quando soluta. 166. & seq.

Socolouij in Poloniâ unde orti.

ad *Sodalitatem* Graciensem epistola Authoris.

Souca, vulgariter sonat Musicum apud Polonos.

Spithco de Buzenin Canonicus Gnesnensis Matthiae Pstroconij patruus.

Stabilimentum imperij ciuium amor.

Stabuli Praefectus apud Moschos.

Stadnicorum in propugnandâ dignitate Regiâ zelus.

ad *Stazicam* Conuentus totius Poloniae Minoris indicit Palatinus Cracou. 45. in quo, secreto colloquio aliquibus Senatoribus facti sui rationem reddit, Regemque multorum criminum reum facit.

S. Stanislaus quo animo Boleslai Audacis libidines reprehenderit. 291. eius Martyrium.

Stanislaus Bykovvski Castellanus Lanciciensis.

Stanislaus Carnouius Archiepiscopus Gnesnensis dissuadet profectionem Regis in Sueciam. 4. Plociae occurrit Regi felicem profectionis successum precatus.

8. quantus vir fuerit. 25. Episcoporum norma. 250. eius pietas & liberalitas. ibid. Collegium Calisiense fundauit: eius cura Pastoralis & doctrina.

ibid. solers iuuentutis Ecclesiasticae moderator. 260. miras Ecclesiasticae nobilitatis exercitator. 261. saepe Sigismundum Augustum redarguit. 292

eius aula, iuuentutis Poloniae in omni genere virtutis palaestra. 403. certat cum Petro Volscio pro retinendo apud se Matthiae Pstroconio. 404. ad sedandos motus inter Poloniarum proceres de consilio Pstroconij egregiam init rationem. 405. Pstroconium nouo Regi mittit obuiam. 406. & 407. aegrè fert Pstroconij secessionem ad Regis obsequia, quem tamen nihilominus Regi commendat. 408. existens Archiepiscopus Gnesnensis mirè auxit Ecclesiam suam & Collegium.

ruenensis.	8
ensis XXXI. in ordine obiit anno MCCC LXXI.	351
ia Pawlowski XXXVII. in ordine Episcopi Plo-	
atela. 357. litem ei mouerunt Semouiti senioris Ma-	
ultis ei obiectis. 358. fuit Archidiaconus Plocensis	
afouiae ante adeptum Episcopatum. 357. multorum	
atus, decreto curiae Romanae immunis pronunciatur 358.	
na rediens in carcerem conijcitur in oppido Fristato, ex quo	
us moritur Torunia.	360
holec.	135
Griscius iurium Ecclesiae iniquus occupator.	385
ius Comes Gorcanus Palatinus Pofnanienfis.	2
Stanislaus Galski Palatinus Russiae Rocossianos a fuga retinet & traiectu Vistu-	
lae prohibet.	88
Stanislaus Konięcpolius Castellanus Cracouiensis egregie vires Turcarum re-	
pressit.	448. & seq.
B. Stanislaus Kostka Societatis IESV, qualis in vita fuerit.	443
Stanislaus Kostka Pomeraniae Palatinus.	8
Stanislaus Kraficki Castellanus Praemissiensis in tumultu Gedanensi pae ne vio-	
latus.	9
Stanislai Lubieniski Episcopi Plocensis LIX. genus vetustum & nobile. 389.	
parentes. 390. studijs operam sub quibus dedit. ibid. fuit adiutor	
laborum Pstroconij Vladislauensis Episcopi. ibid. nominatus Episcopus	
Plocensis adiit Cathedram MDCXXXVIII. 392. quibus Magistratibus fun-	
ctus sit. ibid. eius ardens diuini cultus propagandi studium. 393. mo-	
ritur anno aetatis LXVII. Salutis MDCXI. ibid. floruit apud magnos vi-	
ros domi & foris. ibid. & 394. cur ipse in funere Sigismundi III. pra-	
ceteris perorauerit. 470. quidquid dignitatis in Rep. Polona consecutus	
est acceptum refert Sigismundo III.	486
Stanislao Lubomirscio rei contra Turcas ad Chocimum gestae gloria debetur.	
199. felici consilio castra hosti opposuerat.	484
Stanislaus & Ianussius Duces Masouiae fraude meretricia extincti.	377
Stanislaus Minski Palatinus Lanciciensis, 8. Procancellarius renunciatus,	
63. 424. ad Rocossianos Legatus. 72. eius obitus.	138
Stanislaus Przyreniscius, aulae regiae prius, post supremus regni Marescalcus. 2	
ad Stanislaum Racouium nobile Polonum Romae degentem epistola ab Aucto-	
re scripta.	443
Stanislaus Socolouius Magister Matthiae Pstroconij.	400
Stanislai Stadnicij temeritas in Comitibus Varfauiens. 46. occasione tumult-	
uum ciuiliu crescere coepit. 58. eius impia & temeraria oratio. 66. ei	
a Demetrio summa centum millium flor. destinata a Moschis intercepta 72.	
ab Herburto capitur & liberatur.	104
Stanislaus Vitowski Secretarius Regius.	140
Stanislaus Warficki.	19
Stanislaus Zaliwski Capitaneus Varfauienfis.	77
Stanislao Zolkieuio Regi per Pstroconium conciliato secundum mortem Za-	
moscij cura exercitus demandatur. 422. datur tutor Thomae Zamoscio.	
33. eius ductu Tartari caesi. 35. qualis vir fuerit. 65. & 422. eius	
erga Sigismundum III. animus. ibid. in Lublinensi conuentu praesens,	
quo seditiosorum consilia spectent Regi significat, suadetque ut Craco-	
uiam petat. 66. militem e finibus Russiae praesidio Regi ducit. 73. quod	
dehortantibus Rocossianis rationem reddit. 74. ad Rocossianos legatio-	
nem decernit. 124. aliquot milites perfidiae reos castigat. 127. eius	
cum	

MEMORABILI

- cum Chodkieuicio & Potocijs æmulatio. 130.
 primus Regi significans in sinistram venit suspicio
 sior fuerit in Rocossianis coërcendis. 141. ad C
 mero impar Moschos cædit, capto Suiscio ipforum
 exercitu Moldauiam ingreditur, re tamen prius ad Reg
 cum LX. Turcarum & Tartarorum millibus ad Cz
 234. seditione in exercitu per calones ortâ ab hostib
 tu cæditur. 236. eius de Matthia Pstroconio iudicium. 244
Status rerum in Poloniâ mortuo Ioanne Rege Sueciæ. 1. & in vicinis
 ditionibus anno Christi MDCIV. 23. *Status* Reipublicæ mutatione Principi
 pis corrigi non potest. 195. inter *Statum* Ecclesiasticum & sæcularem in
 Polonia olim & nunc de loci prærogatiuâ contentio. 290. *Status* quem
 quis vocatione diuinâ suscepit non faciliè deferendus. 333
Statutum Sigismundi I. de non taxandis bonis Ecclesiasticorum. 205
Stipendium maius quando & quare militi concessum in Polonia, multaue alia
 indulta. 197
Stephanus dum in Regem Poloniæ assumeretur multa promisit. 41. eius cum
 Sixto V. Pont. Max. de bello Turcis inferendo consilium. 186. arces ali-
 quot in Liuoniâ & Lithuania à Moschis recuperauit. 155
Stephanus ex Præposito Episcopus Plocensis in ordine VII. 323. fuit na-
 tione Polonus. 324. feruitutis iugum quo Nobilitas Polona olim tene-
 batur demere orsus est. ibid. eius obitus. 325
Stephanus Boczkaius ad spem Regni Hungariæ promotus. 35
Stephanus Chmielecius cum suis per medios Turcarum & Tartarorum acies
 euasit. 233
Stephanus Potocki Regis Cracouiæ petentis comes. 67. Lanckoronam ar-
 cem Regio firmat præsidio. 137
Stiborius I. Episcopus Plocensis in ordine XXXIII. vrgentibus Ducibus Maso-
 uiæ electus, veritus ne promotio sua accelerata in disceptationem vocare-
 tur, ab Urbano VI. Pont. confirmationem obtinuit. 352. fuit gloriæ sæ-
 cularis quàm iuris ecclesiastici tuendi appetentior. ibid.
Stiborius II. Episcopus Plocensis XXXIX. eligitur. 362. eius genus & pa-
 rentela 363. qui consecratus à Nicolao Episcopo Lacedæmonienfi mo-
 ritur anno MCCCCLXXI. ibid.
Stiborius Pielscius à maiori parte Capituli Episcopus Plocensis electus cur ius
 suum in alium transfuderit. 364
Stocholmiam Sigismundus III. appellit. 11
Stradomia oppidum. 7
Strefelius Suecus ad Hamersteinum captus & in triumpho ostentatus.
 240.
Subscribit Nobilitas formulæ à Rocossianis conceptæ, sed certâ conditione. 75.
Subscribendi ius in Cancellariâ Regiâ quot & quibus committi debeat.
 219
Sudermania Dux. Vide inter *Carolos*.
 in *Sueciâ* penes populum summa potestas. 15. *Sueci* nouo exemplo postulant
 vt Regi conditiones præscribantur quibus regnum suscipiat. 16. *Suecis*
 tribuendum est quodd nihil certi de statu illius regni constitutum sit. 18. *Sue-*
ci mutationibus imperiorum obnoxij. ibid. *Sueticis* rebus constitutis Rex
 è Sueciâ mouet. 21. *Sueci* ad IX. millia cæsi à Polonis. 36. *Suecus* intra
 XII. dies plura munitissima oppida vix quoquam resistente interceptit. 239.
Suecorum ad Hamersteinum clades, & alibi. 240. non semper prosperos
 habuere successus. 241. *Sueci* stipendio Sigismundi inauكتورati suspectæ
 fidei. 414. res *Suetica* turbulentæ. 414

RE RV M ET VERBOR VM

Ducis filij quos Principatus gesserint.	178
Poloniensis Ducis filius à cæteris fratribus ditione	
Polonium Chobri confugit, cuius vasallus fit.	154
Poloniae & Gotthiae populus.	316
Conspirationis contra Demetrium, 70. Princeps	
Poloniae. 72. Moschis inuifus. 156. cum Carolo Su-	
Poloniae. 157. ad soluendam obsidionem Smolenscensem	
Poloniae suis destitutus, in potestatem Sigismundi III. venit. 158. à	
Poloniae Mausoleo condecoratus est.	476
Poloniae à Rocossianis petebantur. 80. Summa litterarum Ianuf-	
Poloniae. 85. Summa eorum quæ à Rege in conuentibus particularibus	
proponerentur. 110. Summa legationis Rocossianorum ad Cardinalem	
Maciejouium. 144. Summa à Rege propositorum præcipuis Senatoribus	
Cracouiam euocatis.	147
Suppellex Radiuili intercepta ac variæ scripturæ repertæ.	132
Suspicionibus leues ob quas Palatinus ciuilem motum concitauit. 96. harum	
origines ostenduntur, 98. easque Palatinus scripto declarat. 101. eæ	
tamen à multitudine Rocossiana approbatæ. 121. Suspicio de Sigismun-	
do III. quasi regnum Poloniae ad Austriacos transferre vellet, concepta re-	
fellitur. 410. & seq. Suspensiones grauissimæ de minùs sincera Bethlemij	
erga Regem Poloniae voluntate, unde ortæ.	436
Sutori, Internuntij partes detulit Ludouicus XI. Gallorum Rex.	473
Sydonius Apollinaris, quis.	22
Synodus Prouincialis Petricouia celebratur. 142. Synodo Lenciciensi inter-	
fuit Episcopus Vratislauensis.	166

T.

Tarnouia Episcopo Culmensi donata.	336
Tarnouius. Vide inter Ioannes.	
Tartaria distat à Cracouia CL. miliaribus germanicis. 238. Tartari	
qualis gens 341. 491. à Zolkieuio cæsi. 35. duodecim Russiae Duces	
uno prælio delent & partem Russiae occupant. 154. impunè per Polo-	
niam, Vngariam, Germaniam &c. grassantur. 208. 341. Tartarorum ori-	
go ad Hebræos vel Chaldæos referenda. 342. quo anno Poloniam uni-	
uersam cæso Henrico Henrici Barbatii filio depopulati sint. ibid. alij	
sunt Asiatici Scytici; alij Europæi. 341. Tartaros à Regno Poloniae coër-	
cuit Sigismundus III.	491. & seq.
Tatta ferè omni linguâ idem est quod pater.	341
Teiseliuss Suecus captus & in triumpho ostentatus.	240
Temeritas præcipuorum Rocossianæ factionis.	122
Tempestate disiecta Polonorum classis & copiæ.	108. 413
Templum Raziazij inchoatum, multum per Pstroconium iam infirmum promo-	
tum, à quo perfectum fit. 430. Templum Honori & Virtuti dicarunt Ro-	
mani, interiecto tantum diuisum pariete.	472
quo Tempore maius stipendium militi in Polonia concessum. 197. Temporum	
iniquitas plurimum de libera agendi potestate Episcopis derogauit.	275
Tergiuersatio Palatini Crac. & Radiuili.	93. & 94
Testamento condito curam sui permittit Medicis Pstroconius.	429
Teutonicum ius quomodo in Poloniam introductum sit.	207
Theodorus Basilij Moschouia Principis filius.	28
Theodosio Imperatori grata fuit reprehensio à S. Ambrosio sibi facta.	275
Thesaurarius Poloniae qualis esse debeat.	47. 52.
Tho-	

MEMORABILIV

Thomas I. dictus Tomka Episcopus Plocensis XXII.

Thomas Drohoiouijs auunculus Herburti, cum St. nicio transfigitur.

ad *Thomam* Zamoscium Parænesis dum Vice-cancellarius tur. 214.

Tomicius. Vide inter *Petros*.

Tonfori Legati partes à Ludouico XI. Gallorum Rege delatae.

Topazius mysticè.

Torunia, Rex honorificè exceptus.

Transactio Sigismundi III. cum Rocossianis. 101. *Transactio* Casimiri Regis Poloniae cum Ioanne & Carolo Regibus Bohemiae an valida. 169. *Transactio* de Silesia inualida esse ostenditur. ibid: *Transactio* quædam inter Plocensem & Culmensensem Episcopos.

Tumultus Dantisci excitatus existente ibi Sigismundo III. 9. & Stoccholmiæ. 14. Cracouia in palatio Regio. 62. *Tumultus* inter Rocossianos. 75. noui *Tumultus* initia in maiori Polonia. 107. Vide *Seditio*.

Turca de inferendo Hungariae bello consilia agitant. 7. quod aliquot annis variâ fortunâ gestum. ibid. *Turca* & Tartari à Zolkieuio ad Czoczoram cæsi, 234. odio infaustæ in Polonos expeditionis Osmanum Imperatorem interfecerunt. 237. solent circumcidi. 342. cùm quadringentis millibus & centum viginti millibus Tartarorum Poloniae imminet. 483. eos vinci posse docuit Sigismundus III. 485. ingenti clade acceptâ inglorij recedunt. ibid.

Tutoris dandi ius in Polonia arbitrio Cancellariorum permissum, & quid in hoc aduertendum.

Typus Heliae sacrificantis.

Tylicius. Vide inter *Petros*.

Tyra fluuius ditiones Polonicas à Turcicis dirimit.

V.

Valachia nouis motibus agitata.

Valentini Kalinovvski persuasione multi ex Regio exercitu in Moldauia degente, deserto Zolkieuio fugâ sibi consulentes à Valachis cæsi. 234. & 235

Valetudinis spiritualis magis quàm corporalis sollicitus est Matthias Pstroconius.

Vandalia, pars Sarmatiae nunc Polonia dicitur. 302. *Vandalorum* quàm latè olim patens imperium.

Vandalus fluuius.

Varca oppidum Poloniae. 125. ibi Sigismundus III. cum exercitu Rocossianos affecutus est.

Varna nobile Turcarum emporium.

Varsania ciuitas Poloniae arsit, 121. *Varsaniense* Capitulum Sigismundo III. capto Smolensco congratulatur.

in *Vartam* fluuium prolapsus Pstroconius.

Vdo Archiepiscopus Magdeburgensis seuerè punitus.

de *Vestigalibus* mercatorum in Polonia querelæ. 48. sed iniustæ.

Velleris aurei insigne detulere Sigismundus I. & III. Poloniae Reges.

Venceslaus Imperator ratione Silesiae subsidia contra omnes hostes Vladislao Iagellioni pollicitus.

Venceslaus Rex Bohemiae quâ ratione Vratislaviâ potitus.

Venceslaus Drosinicius ad Amurathem III. Turcarum Imperatorem legatus, 6. quomodo legationem obierit.

RERVM ET VERBORVM

	terra Sochaczouienfis.	360
	cum à Vormito distet.	241
Ver	ino præscripta quibus Regem deprecaturus erat.	149
Ver	ementia regentis.	476
Vi	co viocensis in ordine X. genus & virtutes 332.	à Bieniaslo quo-
	sidat	333
in	ecclis antiquæ legis typus perfectionis Episcopi nouæ legis adum-	272
bra		
ad	vicinellarium, Cancellario cum absente tum præsentè quæ pertineant.	215.
	Viencia Sigismundi III. contra Rocossianos. 426. aliæ. 482. 491.	Victoris titu-
	lum nemo veriùs vsurpare potest quàm Sigismundus III.	485
	sub Victore III. Pont. Max. bellum contra Saracenos cœptum est. 324.	qui vno
	tantum anno Sedi Romanæ præfuit.	ibid.
	Victorinus Lesnicki cum aliquot alijs ad Rocossianos transcurrens, 125.	capitali
	sententiâ damnatus.	127
	Vienna quasi Viedna, quòd in eâ beneficæ habitarent; vel Wieden, quasi quòd il-	465
	lustrior appareat sic appellata.	
	Vincentij I. Przeræbski Episcopi Plocensis XL III. clarum genus. 369.	quin-
	quennio summâ cum laude gesto Episcopatu ad Sedem Vladislauensem trans-	ibid.
	latus est.	
in	Violatores Templi Cathedralis Præmislien. animaduersum.	417
	Vires Polonorum maiores quàm Succorum.	440
	D. Virgo cuidam agonizanti apparet & ab inferno liberat.	267
	Virtus est causa honoris. 472.	Virtutum omnium prima & præcipua funda-
	menta Pietas & Religio.	470
	Visitare Diocesim munus Episcopale. 279.	in Visitandâ Diocesi quid Episcopo
	præ oculis habendum. 281.	qualis vitæ ratio instituenda. ibid.
		eius fa-
	milia quâ morum probitate & modestiâ præstare debeat. 285.	Visitationis E-
	tymon & definitio. 280.	Visitandæ Ecclesiæ quouis biennio; sed non in Po-
	loniâ. 280.	Visitatores strenui suarum Ecclesiarum in Polonia. ibid.
	in quos inquirere debeant.	243.
		288
	Vislicia oppidi situs. 73.	in Visliciensî conuentu quomodo inter partes con-
	uentum.	70
	Visnioniecij Regij Præfecti 3.	in tumultu Moschouitico virtus.
		71
	Vislulæ fluuij exundatio percommoda Sigismundo III. Dantis cum nauiganti. 7.	
	tunc & aliàs portentosa.	ibid.
	Vitus Episcopus Plocensis XIII. è Ianinâ familiâ ortus, fundatis tam virorum	
	quàm mulierum monasterijs in viuis esse desijt.	334
	Vladislai Poloniæ Principis singularis indoles. 39.	hunc Moschi in Principem
	sibi dari petunt. 158.	nondum Regni coronam assecutus, Ottomanicam
	Lunam inobscurauit aut cruentauit. 456. & 447.	eius aduersus Turcas &
	Tartaros ad Chocimum gesta præclara. 484.	illo in Regem electo felix
	Polonia. 287.	nemo Ordinum fuit qui eum Regem non posceret. ibid.
	Vladislaus Hermanus ab Vrbanò II. Pont. Max. obtinuit vt Ecclesiæ Plocensi po-	
	testas eligendi Episcopum esset.	324
	Vladislaus Iagiello Hussitarum rabiem à Silesiâ arcuit. 159.	ei Russiæ Duces fi-
	dem iurarunt. 181.	ipso ad domandos Turcas intento Moschi magnam
	Russiæ partem ademerunt. 182.	quâ conditione in Regem Poloniæ assum-
	ptus. 183.	reprehensionem Episcopi æquo animo tulit. 275.
	cum Solima-	no primò feliciter pugnans, tandem penè victor gloriosè occubuit. 482
	Vladislaus Locticus rerum in Polonia potitus, 168.	ius redintegrandæ Coronæ
	Regiæ Apostolicæ auctoritate concessum obtinuit.	348

Vladislai

MEMORABILIV

- Vladislai*, filij Boleslai Criuousti, tempore Regnum Po-
uiditur.
- Vlodimirus* Haliciensum Dux Polonis fidem iurat & iur-
fert. 180. sed immemor iurisiurandi Polonis bellum. n-
tur & occiditur.
- Vnicioia* oppidum in territorio Siradiensi. 333. *Vnicioien*
- Vocationis* Diuinæ in ambiendo Episcopatu singularis abenda ca. 1720
ti à Deo ad Episcopatum, & non vocati qui differant.
- Volboria* oppidum Episcopi Vladislauiensis. 4-
- Volodimirus* Suentoilai ex concubina filius Kiiouia Dux inter filios XII. homi-
nium partitus. 153. 154. & 178. hic cæsis fratribus vicinos populos d. nac,
& Corsonum Imperatori Constantinopolitano eripit. 178
- Volscius*. Vide inter *Petros*.
- Vormitum* oppidum quantum à Vendâ distet. 241
- Votum* vouens se quolibet die Sabbathi ieiunaturum, summum vitæ discrimen
euaſit. 390. *Vouens* infantem pænè suffocatum sacro altari se addictu-
ram vitæ restitutum recepit. 399. *Votum* Sigismundi III. de Æde D. Mi-
chaeli construendâ in Arce Smolensco. 448
- Vpsalia* olim primaria totius Sueciæ ciuitas. 15. ibi coronatio Sigismundi III.
Regis Sueciæ peracta. 18
- Vranſco* villa Poloniæ. 132. vbi inter Regios & Rocossianos pugna. 426
- Vratislauenſis* Episcopatus à Regibus Poloniæ fundatus. 163. *Vratislania*, quâ
ratione Venceslaus Bohemiæ Rex potitus. 168
- Vrbanus* II. Pontifex Maximus confirmat Stephanum Episcopum Plocensem à
Clero electum; cùm antea simplici Romanorum Pontificum prouisione Epi-
scopi Plocensibus darentur. 324. multum laborauit vt Machumetas pos-
sessione Terræ sanctæ deijceret. 452
- Vrbani* IV. Pontif. Maxim. iidem conatus, sed impares successus. ibid.
- Vriel* Gorcanus Episcopus Posnanienſis. 283
- Vxores* Sigismundi III. Polon. Regis, virtutibus, fœcunditate, &c. pares. 477.
& 493.
- Woytechus*. Vide S. *Adalbertus*.

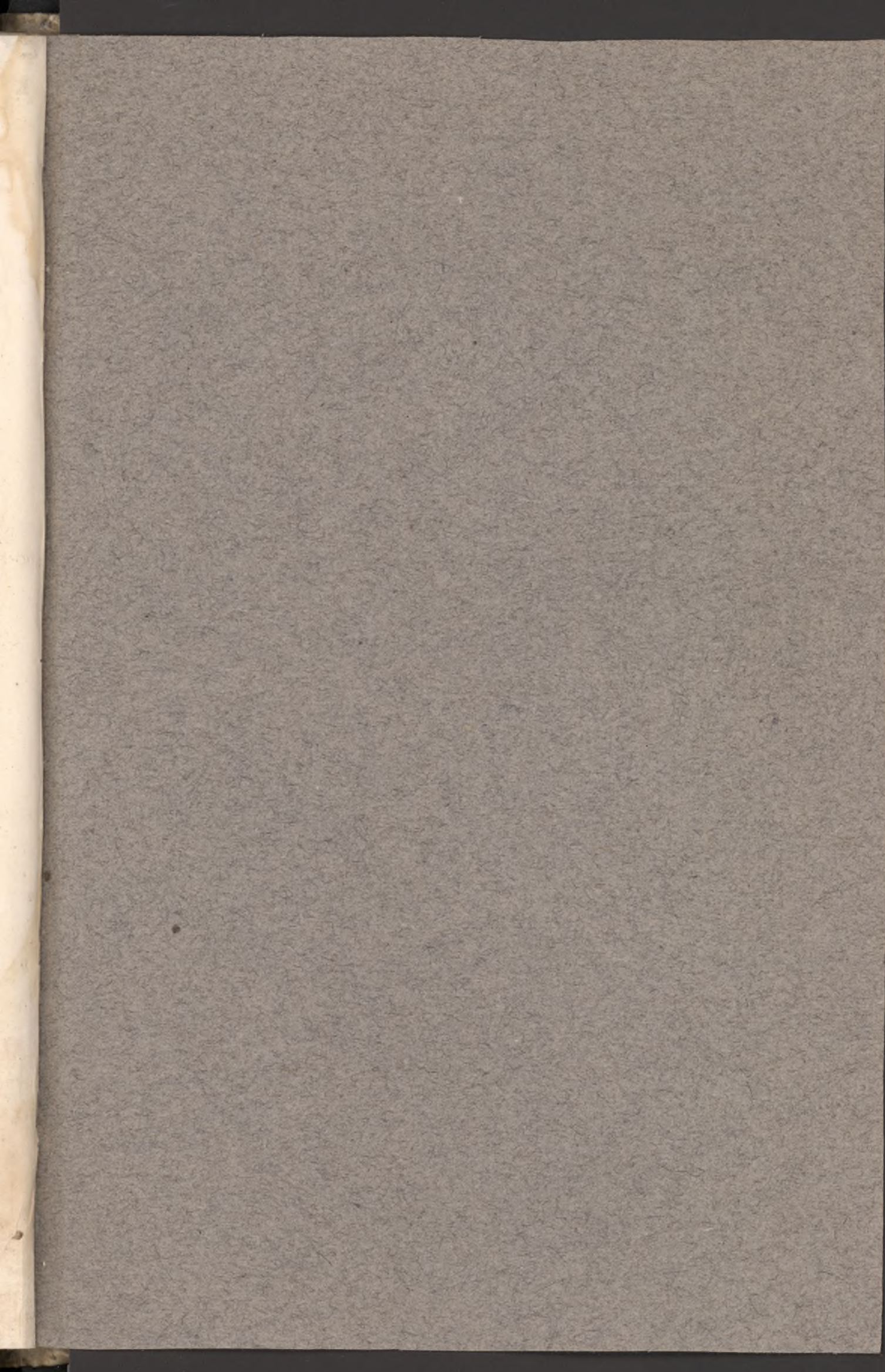
X.

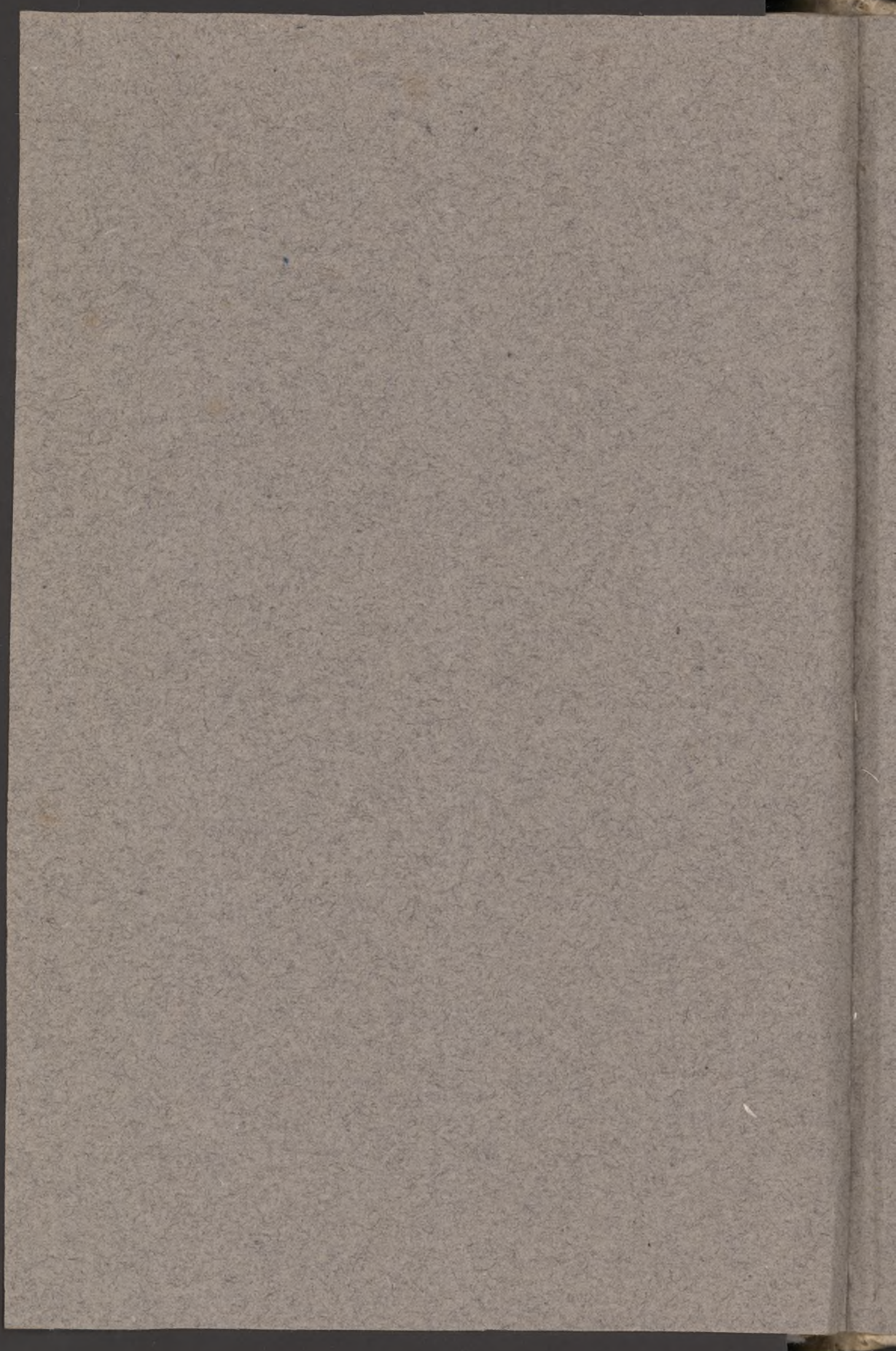
X *Enodochia* constructa & prouentibus dotata. 418

Z.

- Z** *Amosciana* in Regem fidei constantia. 34
- Zamoscius* Regni Cancellarius. Vide inter *Ioannes*.
- Zaræba* ob cædem Præmislai maioris Poloniæ Ducis quam notam patrati sceleris
tenuerint. 347
- Zauisse* Curoſuanſcij Episcopi Cracouiensis infelix exitus. 265
- Zbigneus* Cardinalis molestus Vladislao Iagelloni, ab eodem tamen liberis suis
tutor constitutus. 275. & 291
- Zbigneus* pater Matthiæ Piſtroconski. 398
- Zbigneus* Vladislai Hermani ex concubina filius. 327
- Zborouiorum* factio vnde orta 405. in electione noui Regis post mortem Ste-
phani fauebat Austriacis. 406
- Zerbzydovvski*. Vide inter *Nicolaos*.
- Zienienicius* quidam familiaris Radiuili. 62
- Zilislauſ* Archiepiscopus Gnesnensis. 334
- Zirolaus* Vratislauenſ. Episcopus. 166
- Zolkieuus*. Vide inter *Stanislaos*.
- Zyho* caret Varſauiâ. 461

F I N I S.

77

5542
03

